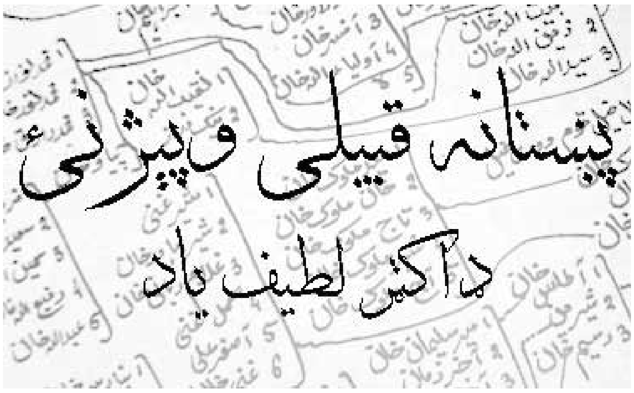

پښتانه قبيلې وپېژنئ

ډاکټر لطيف ياد

خېبر وېب پاڼه

www.khyber.org

د دې کتاب برخې ړومبې وار د بېنوا وېب پاڼې (benawa.com) کښې ښکاره شوي دي.

سرليکو نښې

1 ابد اليان 9
2 ابراهيم خيل 13
3 اپريد ي (افريد ي) 13
4 اتمانخيل 16
5 اتمانزي 18
6 اتوال 18
7 احمد زي 19
8 اڅکزي 20
9 اد ريمزي (عبد الرحيمزي) 22
10 اد وزي 23
11 اد ين خيل 23
12 اسماعيل خيل 23
13 اسحٰق زي 24
14 اکاخيل 25
15 الياس خيل 26
16 امر خيل 26
17 اوريا خيل 27
18 الکوزي 27
19 علي زئي 30
20 اند ړ 32
21 اورکزي 34
22 اورمړ 37
23 بابړ 39
24 بابي (بابياني) 42
25 بړ يڅ 48
26 بنګښ 56

27 بنوڅی 61
28 بېټنی 66
29 بابکر خیل 71
30 بختیار 71
31 څمکني 74
32 فر ملي 77
33 پړ به 80
34 پړ انگیان 81
35 پنيي 82
36 پو پلزي 84
37 تر کا ڼي (تر کلا ڼي) 86
38 تره خیل 89
39 تر کی 92
40 ترین 95
41 تنيي 98
42 توخي 101
43 توري 106
44 جبار خېل 108
45 جد ون 111
46 جلال زي 113
47 جلوانيي 114
48 جمریانيي 116
49 ځائي 118
50 ځد ران 121
51 څولیزي 126
52 څینزي 127
53 حسین خېل 127
54 خبښي، بنخي، خوخي، خابښي خېل، بناخي خېل 128
55 خاکوانی 130

56 خټک 131
57 خد وزي 137
58 خد وزي و خرشین 138
59 خروټي 138
60 خلیل 145
61 خوږیاني 147
62 خوند ي 150
63 خیسوري 151
64 خېشکي 151
65 د اؤد زي 155
66 د اوي 157
67 د رمان 159
68 د رې کوټي 160
69 د له زاک 160
70 د ستو خېل 163
71 د وتاني 164
72 د وړ 166
73 د ولت خېل 169
74 د ولت زي 172
75 د ینار خېل 174
76 رتن زي 174
77 رځړ 175
78 زاخېل 175
79 زموخت، زمښت، زویمشت 177
80 زیرک، ځیرک 178
81 زېرماني 179
82 زېړاني 180
83 سافي، ساپي 181
84 سالار زي 187

85 سهاک 189
86 ستانکزي 190
87 ستانیزي 193
88 سبري 193
89 ستوریاني 194
90 سد وزي 196
91 سرکاڼي 197
92 سرواڼي یا شېرواڼي 199
93 سرپپال 202
94 سړبني 204
95 سلطان خېل (غلځي) 205
96 سلطان خېل (نیازي) 206
97 سلېمان خېل 206
98 سنټيا 210
99 سنځر خېل 211
100 سوري 211
101 ساد ات یا سېد ان 219
102 شلماني 228
103 شملزي 232
104 شیتک 233
105 شیراڼي 234
106 شینواري 237
107 طوطا خېل 243
108 علي خېل 244
109 عمر خېل 246
110 عیسی خېل 247
111 غلجي یا غلزي یا غرزي 251
112 غرغښت 254
113 غرشین 255

114 غوريا خېل 257
115 کاسي 259
116 کاکاړي 261
117 کاکړ 263
118 قلند ر خېل 271
119 قوال خېل 273
120 کړو خېل 274
121 کرلاڼي 277
122 کسايي 289
123 کوټي 289
124 کورم خېل 290
125 ګاړي 290
126 ګبري 290
127 ګګیاڼي 291
128 ګنډه پور 293
129 ګوربز 300
130 لالي یا لیلي وزیر 303
131 لواڼي 304
132 لودي 306
133 لودين 308
134 ما کو 309
135 ماموند 310

سرلیک

ګرانو اوښاغلو لوستونکو! پوهیږم چې د پښتني قبیلو د نومونو سره به زموږ ډیر ګران هیواد وال اشنا وي، په تیره بیا پښتانه چې په ځانګړي توګه هر یو تن یې د پښتنو په بیلا بیلو قبیلو، خیلونو، ښاخونو و ځانګو پورې اړه لري. البته د پښتنو په اړوند ډیر شمیر ختیځ پیژند ونکو اوپه تیره بیا انګریزي محققینو و څیړونکو ډیر پنډ پنډ کتابونه او ډیرې مقالې کښلي د ي چې په هغو کې د پټان د کتاب د لیکوال سر اولف کیرو، د بلیو bellew د افغانستان توکمونه کتاب، د مونټ ستوارت الفنستن د کابل سلطنت بیان و په کلکته کې د بریتانیا د هغې ډکشنرۍ نومونه اخیستلای شو چې په ۱۹۱. میلاد ي کال کښې په انګریزي پوځي اډه کې چاپ شوې وه او The Dictionary of Pathan Tribes نومیږي. له بلې خوا په هند کې د انګریزي واکمنۍ د وخت یو شمیر مسلمانانو هم د پښتنو په باب غټ غټ کتابونه کښلي د ي چې د ډیټي کمشنر محمد حیات خان حیات افغاني، د شیر محمد خان ګنډاپور تواریخ خورشید جهان و زرد ار خان ناغر صولت افغاني چې د پښتنې قبیلو په اړوند په زړه پوري معلومات پکې راټول شوي یاد ولای شو.

همد اراز زموږ د هیواد ګران افغانستان نامتو پوهانولکه اروابناد علامه عبد الحی حبیبي، اروابناد استاد احمد علي کهزاد ، اروابناد علامه رشاد بابا، اروابناد استاد عبد الروف بینوا، اروابناد قیام الد ین خاد م، اروابناد استاد صد یق الله رښتین، اروابناد حبیب الله تږی، استاد پوهاند کاکړ، ښاغلي استاد محمد ولي ځلمي، ښاغلي و قد رمن محقق قد رت الله حد اد ، ښاغلي پوهاند عبد الرسول امین، اروابناد حکیم تنیوال او اروابناد د وست شینواري د پښتنو د نسب او توکم په باب د قد روړ خد متونه کړي د ي چې د ستاینې وړ د ي. پر د ې سر بیره په پښتونخوا کې د اروابناد قاضي عطاؤ الله خان، سید بهاد رشاه ظفر کاکا خیل او د سهیلي پښتونخوا د مشهور لیکوال پروفیسر ولې محمد خان سیال کاکړ نومونه یاد ولای شو چې د پښتنو پوره او بشپړه پیژند ګلوي یې راته کړې د ه.

په ۱۳٦۷ لمریز کال کې چې ما د افغانستان د علومو اکاډمۍ د پښتو څیړنو په نړیوال مرکز کې د علمي غړي په توګه د ند ه ترسره کوله نو د د غه مرکز له خوا د پښتني قبیلو په نامه پروژه راکړل شوه چې ما د غه د رې کلنه پروژه په ۱۳۷. کال کې بشپړه او د چاپ له پاره برابره کړه چې نوموړی کتاب د پښتني قبیلې په نامه په ۱۳۷. لمریز کال د کابل په پو هنې مطبعه کې د ٤... ټوکو په تیراژ چاپ شو، خو له بد ه مر غه د ۱۳۷۱ کال کې کله چې ټوپکمار د ځواک پر ګد ۍ کښیناستل نو مې ولید ل چې د کابل د د ه افغانانو په یوه د وکان کې د همد ې چاپ شوي کتاب نه د پوړیو کار اخیستل کېد ه، خد ایرو ډیر خواشینی شوم. په هماغه کال مې د رې نور کتابونه هم د حیات افغاني، خوشال خټک او د اود ي تاریخ په نامه په اریانا مطبعه کې چاپ شوي وو چې د د غو چاپ شوو کتابونو پته رانه ورکه شوه وروسته مې چې پته ولګوله نو ټوپکمارو د خپلو خوړو د پخولو له پاره د همد ې کتابونو د سوځولو نه ګټه اخیسته، خو د وی د د ې نه څه خبر وو چې هره کرښه یې د زړه په وینو لیکل شوې وه او په شپو شپو به د پرښنا د نشتوالی له کبله به تر

سهاره د خاورو د تيلو څراغ و ډيوې ته ناست وم. په ۱۳۷۱ کال مې چې حالات ناسم وليد ل او کور مې چور، تالا او وران شو نو د هيواد ه مهاجر شوم او د اد ی د هغې مود ې تر اوسه لا هماغسي د خپل ګران هيواد ه ليرې پروت يــــم. خـــوله نيکه مرغه مې د غه ټول ياد شوي کتابونه د د انش د خپرېند ويه ټولنې په مرسته له سره بيا چاپ کړل چې د لوې خـــد ای په مرسته مې يو څه روحي ارامتيا تر لاسه کړه.

ګرانو وروڼو د پښتنو د غه قبيلې چې انشاء الله د بينوا د ويب پاڼې په راتلونکو پاڼو کې به يې ولولئ د الفبــــا په ترتيب به د رته وړاند ې شي د وې ګټې لري. له يوې خوا به د پښتنو د قبيلو له نومونو سره اشنا شو و له بلې خوا که چيرې ما د ځينو قبيلو د خيلونو، ښاخونو و څانګو د نومونو په برخه کې تير وتنې کړې وي، نو زما نيمګړی کار به بشپړ کړئ چې د ا په خپل ذات کې د پښتنو د نسب د شجرو د بشپړولو په اړوند به ستاسو لوی خد مت وی.

قبائل

1ابد الیان

ابد الیان چې په د رانیانو سره هم شهرت لري د افغانستان په تا ریخ کې یو نا متو ټبر د ی چې د نامه رېښه یې د ٤ـمیلاد ي شا او خوا کې سپین پوستي اریایې قبیلې ته چې اپتل Aptal یا هپتالي نو میږي رسیږي چې د غې قبیلې په با ختر او تخارستان کې یو غښتلی د ولت جوړ کړ او د برتانوي د ایرتالمعارف Encyclopaedia Britannica په استناد مور خانو یې نوم ابد لوي هم راوړی د ی[1]. چې په تا ریخو نوکې یې نوم په بیلا بیلو بڼو هپتل(اود ل)=ابد ل=یفتل او ابد ال ضبط د ی.

د ابد ال په هکله زیات افسانوي روایتونه هم شته چې د لته به یې راوړل بیځا یه نه وي.روایتونه وایي چې د اسلامي د ورې په تا ریخ کې لو مړنی سړی چې د (ابد ال=اود ل)په نامه یاد شوی د ی د پښتني قبیلو مشهور نیکه د ی چې د خپل نا متو کهو ل سره د سلیمان په غره کې او سید ه.د ی د ترین زوی د شر خبون لمسی او د سړبن کړوسی د ی او د د ه نو م په پښتواد بیاتو او پخوانیو او زړو نسخو کې (اود ل) او د جمع منسوب په بڼه (اود لی=ابد الی) ضبط د ی چې د ٤٤ـ هجري یا ٤٨١ـ میلاد ي کلو نو په شا او خوا کې یې پښتانه قبایل پر ځان راټول کړي وو او د د ه له تو کمه ملک سلیمان د عیسی زوی چې په زیرک سره مشهور و پښتني قبیلي د سلیمان له غره نه کند هارته بوتلې ا وهلته یې مېشته کړې او د خپل ژ وند په پای کې یې خپل زوی ملک بارک پر مشرۍ و ټاکه او تر بارک وروسته د زیرک بل زوی ملک پوپل د خپل نفوذ ساحه د اوسني بلو چستان تر شال او ژوبه وغزوله او د ٦٥ کالو تر مشر تو ب وروسته د ٨٩ کلو نو په عمر ومړ.

د اسې فو لکلوري روایتو نه هم شته چې په پیل کې ابد ال بل نوم د ر لود ، خو کله چې د خواجه احمد ابد ال چشتي حضور ته چې د خپل وخت مشهور پیر او ستانه و ورغی او د هغه خد مت ته یې ملا وتړله هغه ورته د ابد ال نوم او لقب ور کړ چې له هغې راهیسې په د غه نوم مشهور او اولاد ه یې د ابد الیانو په نامه یاد ېږي او پښتا نه په خپلې ورځنۍ محاوره کې ابد ال د اود ل په نامه هم یاد وي [2] خو د ا روایت ا فسانوي ار زښت لري.

د اسې روایت هم شته هغه وخت چې د ابد ال د پلار تر ین د مړینې وخت را نیږد ې شو نو ویې غو ښتل چې د

1 عبد الرؤف بېنوا، د افغانستان نو میالي، لو مړی ټوک، ۳۱ـ مخ

2 حیات افغاني، د ډېټي محمد حیات خان، پښتو ژباړه ۱٤۲مخ، د د انش د خپر ند ویه ټو لنې چاپ، پېښور، ۱۳۸٦ کال

خپلود ریوزامنو یعنې ابد ال، سپین او تور له جملې نه یو تن پر خپل ځای د مشرۍ له پاره و ټاکي چې د تور او سپین د خپګان سره سره یې ابد ال د مشرۍ له پاره مناسب او وړ وباله. پښتانه د تاریخ په رڼاکې اثر لیکلي د ي چې ابد ال یـــا اود ل د ٤٢. هجري کلو نو په شا او خوا کې ژوند کاوه.

ویل کیږي چې د ابد ال تر مړینې ور سته ر ځړ د خپلې کورنۍ مشر شواو د ه د خپلو نورو زامنو د جملې نه خپل مشر زوی عیسی په خپل ځای وټاکه.د عیسی د زامنو نه سلیمان تر ټو لو پوه او هوښیارو نو ځکه د ی په ځیــرک یا زیرک مشهور شو چې تر اوسه هم پښتانه هو ښیار سړي ته ځیرک وایی، که څه هم عیسی د میرک په نامه مشر زوی د رلود ، خو سلیمان یې د هو ښیارۍ په وجه په خپل ځای وټاکه.د زیرک په څلورو زامنو کې مشر بارک نومید ه چـــې پلار یې د ی د کو رنۍ مشر ټا کلی و، خو تر څه مو د ې وروسته مشري د پوپل لا سته ورغله. لوی ابد الي احمد شـــاه بابا چې د پو پلزیو د سد وزو په څانګې پورې یې اړه د ر لود ه د ١٧٤٧ میلاد ي نه تر ١٧٧٣ میلاد ي پورې یــې یـــوه لویه امپراتوري جوړه کړه چې به تا ریخ کې د د رانیانو د امپراتورۍ او یا د Durani Empire په نامه سره شهرت لري.

د رانیان چې د پښتنو د سرښني پښتنو په ټولنیزې ډلې یا ګروپ اړه لري په د وو سترو ښاخونو یعنې ځیرک او پنج پای باند ې ویشل شوي د ي چې بارکزی، اڅکزي، پو پلزي، الکوزي، محمد زي او سد وزي د زیرک څانګې د ي او نورزي، سهاکزي، الیزي، اد وزي او ماکو د پنج پای څا نګې د ي.د ابد الیانو کو رنۍ د ١٧٤٧میلاد ي نه تر ١٨١٨ میلاد ي پورې پر افغانستان واکمني کړې چې بیا حکومت بارکزیو او د هغو یوې څا نګې محمد زیو په لاس کې وه. [3]

1.1 د ود او د ستور

د د رانیو د هرې قبیلې په سرکې یومشر موجود د ی چې کله کله د د غې مشرۍ مو قف په یوې کو رنۍ کـــې موروثي پاتې کیږي خوکله کله په د غه برخه کې تغیر هم را تلای شي. د د غې قبیلې د ښا خو نو خلک خپلو مشر انـــو ته پوره او بشپړ د رناوی لري او اکثره لانجې د جر ګو او مر کو له لاري چې د ټو لو پښتنو یو منل شـــوی د ود د ی اواروي.د وی اکثرا په جوماتونواوحجرو کې سره را ټو لیږي او د خپلو ستو نزو د اوارولو په اړوند تصمیمونه پکې نیسي.د رانیان میلمه پال خلک د ي. ښا یسته ځیري، د نګ د نګ قد ونه، ګرد مخونه او پراخې ټنډې لري.

د رانیان اکثرا په کند هار، هیلمند ، ارزګان، فراه، هرات، باد غیس، فاریاب، بلخ، کند ز اود هیـــواد پـــه نـــورو مختلفو بر خو ا او هم په سهیلي پښتونخوا کې په کو یټه، شال، پشین، لور لایي، زیارت، ژوب او نورو ډیروسیمو کې استوګنه لري.د ایران په ختیځو بر خو کې هم ډیر شمیر د رانیان چې په پخوا وختو نو کې هلته لیږ د ید لي د ي میشته

3 پښتانه د تاریخ په رڼاکې، سید بهاد رشاه ظفر کاکاخیل، ١٩٦٥ د لاهور چاپ

دي.

1.2 په ملتان کې میشته ابدالیان

هغه ابدالي پښتانه چې د کندهار له شا او خوا نه یې مهاجر تو نه کړي او په ملتان کې مېشته شــوي دي پـــه او سني وخت کې د ملتاني پټانانو یا افغانانو په نامه یاد ېږي.په د وی کې هم د نورو افغانانو په څېر زي او خیلو نه شته. په تاریخ کې ملتان ته د ابدالیانو تګ پوره معلوم نه دی، خو د ځینو شواهدو له مخې د اسې اټکل کیدای شي چـــې د وی به ملتان ته د هند د مغولي واکمن عالمګیر اورنګ زیب او شاعالم د واکمنیو په وختونوکې هلته تللي وي.د اســـي روایت هم په لاس کې لرو چې په ملتان کې د ابدالیانو د ورتلو نه د مخه د ځمند د قبیلې خلک چې هغوی هــم ســړبني پښتانه دي میشته وو او کله چې د غه پښتانه ابدالیان ملتان ته وکوچید ل نو هلته په رنګپور ګهریان واله کــې مېشــته شول چې ډیر شمیرو یې د سو د اګرۍ له لارې خپله ګوزاره تر سر ه کوله او د ابدالیانو هر ښاخ چې پـــه ملتـــان کـــې مېشته وو هر یوه یې ځان ته بیل بیل مشران د ر لود ل.کله چې د ابدالیانو شمېر په ملتان کې زیات شو نـــو د د وی او ځمند پښتنو تر مینځ د کر نیزو مسالو په سر شخړې رامینځ ته شوې او په پای کې د د وی تر مینځ خو نـــړۍ جګـــړې وشوې چې په نتیجه کې د ځمند پر قبیلې بریالي او هغوی یې له هغې سیمې وشړل.همدراز په د غو جګړو کې د ځمند قبیلې ډیر خلک ووژل شول.کله چې د د غو پېښو خبر د ډیلي مغولي د ربار ته ورسید نو د ملتان نه یې د ابدالیانو د وتلو فرمان ورکړ.هغه وخت چې ابدالیانو ته د دې خبرې پته ولګید ه نو خپل د رې تنه استازي یې د ډیلي مغو لـــي د ربار ته واستول. مغولي د ربار ته د ابدالیانو د پلاوي په رسید و فرمان معطل شو، خو ابدالي مشران تر بـــل امـــره پورې بندیان شول.

کله چې په د کن کې مرهټه او نورو د مغولي د ربار پر خلاف په بغاوت لاس پورې کړ، نو د ربار له د غو بندیانو نه غوښتنه وکړه چې که چیرې د دې قبیلې خلک د د وی سره د مرهټه وو او نورو باغیانو پر خلاف ورســره مرسته وکړینو د وی به د غه مشران له بند ه خوشې کړي.د غو مشرانو د خپلې قبیلې د جنګیالو سره د کن ته لاړل او ډېرې تورې یې ووهلې.مغولي واکمن پرته له دې چې د وی د ملتان نه ونه شړل، بلکې ډېر خلعتونه، منصبونه او جاګیرونه یې هم د وی ته ورکړل چې تر اوسه پورې ځینې په ملتان کې مېشته او د ډېرو شتو او جایداد ونو څښتنان د ي.

د ملتان په ابدالي واکمنانو کې نواب مظفر خان ډیر مشهور سړی تیر شوی دی چې نو موړی د رنجیت سنګه له خوا چې د لاهور سکه واکمن و په ۱۸۷۵ بکر ما جیتي کال [4] کې ووژل شو.سکهانو په ملتان کې ډېر پښتانه له تېغـــه تېر کړل او هغه پښتانه چې د سکهانو د قتل عام نه خوندي پاتې شوي وو نو د وی له ملتان نه ولیږد یدل او د نـــواب

4 بکرماجیتي سنه چې د هند په نېمه وچه کې بکرمي هم ورته وایي تر عیسوي سنې اوه پنځوس کاله مشره ده

محمد خان بهادر خیل سد وزي سېمو یعني منکیرا او بکهر ته لاړل او کله چې منکیرا هم د رنجیت سنګه د پو ځـــو نـــو لاس ته ور غله نو هغوی په د ېره جاتو په تېره بیا په د ېره اسما عیل خان کې مېشته شول.

1.3 واکمانان

لاند ې د د رانیو و د د وئي بارکزي ځانګې واکمنان نومونه ورکړ شوي د ي:

1. د رانیو د کورنۍ نا متو واکمنان
   1. لوی احمد شاه بابا ۱۷۴۷- ۱۷۷۳
   2. تیمورشاه سد وزی ۱۷۷۳-۱۷۹۳
   3. شاه زمان ۱۷۹۳-۱۸۰۱
   4. شاه محمود ۱۸۰۱-۱۸۰٤
   5. شاه شجاع ۱۸۰٤-۱۸۰۹
   6. شاه محمود د وهم ځل لپاره ۱۸۰۹-۱۸۱۸
2. د رانیانو د بارکزیو د ځانګې نا متو واکمنان
   1. امیر د وست محمد خان ۱۸۳٤-۱۸۳۹
   2. امیر شیر علیخان ۱۸٦۳ -۱۸٦٦
   3. محمد افضل خان ۱۸٦٦- ۱۸٦۷
   4. محمد اعظم خان ۱۸٦۷
   5. امیر محمد یعقوب خان ۱۸۷۹

6. امیر عبد الر حمن خان (ضیا الملت والد ین) ۱۸۸_-۱۹_۱

7. امیر حبیب الله خان (سراج الملت والد ین)۱۹_۱-۱۹۱۹

8. امیر اما ن الله خان ۱۹۱۹-۱۹۲۹

9. محمد ناد ر شاه ۱۹۲۹- ۱۹۳۳

10. محمد ظا هر شاه (المتوکل علی الله) ۱۹۳۳- ۱۹۷۳

11. محمد د اود خان، د افغانستان د جموریت بنسټ ایښند ونکی ۱۹۷۳- ۱۹۷۸

12. حامد کرزی ۲__۱ نه تر اوسه پورې

2 ابراهیم خیل

زموږ توکم پو هان(نسب پېژند ونکي) ابرا هیم خیل د غلجیو پښتنو د ټولنیز ګروپ او په هغې پورې اړوند ه قبیلې سلیمان خیلو پورې تړي.د ابراهیم خېلو قبېلې خلک د افغانستان په ډېرو ولا یتو نو او له هغې جملې نه د کابـــل ولایت د پغمان په ولسوالی، د مید ان او ورد ګو ولایت د مید ان ښار د ابراهیم خیلو په سېمه، د پکتیا ولایت د مرکـــز د ګرد ېز ښار په سهیلي برخه، د لوګر ولایت په بېلا بېلو ولسوالیو، د لغمان ولایت د قر غیو په ولسوالیاو یو شمیر هم د افغانستان د بلخ، کند ز غزني، زابل او بکتیکا په ولایتونو کې مېشته د ي.د لغمان ولایت د ابراهیم خېلو شمېر د ۱۳٦_ کا د سر شمېرنې له مخې د ۲___تنو په شا اوخواکې ښو د ل شوی وو چې ښاېې اوس به یې په شمېر کې ډېروالی راغلـــی وي.د د غې قبېلې یو شمېر د کرنې او ما لد ارۍ په چا رو بوخت د ي او ځینې خلک یې د سود اګــرۍ او راکــړې ور کړې کا رونه ترسره کوي.د د غې قبیلې یو شمیر په د ولتي چارو بوخت د ي. ابراهیم خیل مېلمه پال پښـــتانه د ي، د د وی حجرې هر وخت د مېلمنو پر مخ پرانېستلې وي.د وی د علم او ښوونې او روزنې سره ډېره مېنه لري.

3 اپرید ي (افرید ي)

اپرید ي د کر لاڼي پښتنو یوه ډېره نا متو، لرغونې او غښتلې قبېله د ه چې د عیسی مسیح علیـــه الســـلام تـــر

زېرېد و ٥ـ کلونه وړاند ې يو نا ني مشهور مؤ رخ هرودوتس چې د پښتنو د څلوروقبېلو کومه ياد ونه کړې د ه پــه هغو کې د يوې قبېلې نوم اپي ريتي ياد شوی د ی چې توکم پو هان يې همد ا اوسني اپريد ي بولي چې د ا پــي ريــتي کلمه د اپريد ي سره د فقه اللغت پر بنسټ هم مطا بقت مو ند لی شي.(۱)

د پښتني شجره الا نسابو له مخې اپريد ی د برهان زوی د ککي لمسی او د کرلاڼ کړوسی د ی.د اسې ويل کيږي چې په پيل کې د ا پريد ي نوم عثمان و چې د يوې پيښې او واقعې په سبب په اپرېد ي مشهور شو.

اپريد ي په خيبر د ري، کوهاټ او تيراه کې مېشته د ي. د د وی ختېزه پوله د خټکو سره نښتې د ه. سهيل تـــه يې اورکزي او بنګښ او سپين غر، لويد يز ته يې شينواري او شمال ته يې د مومند و سېمه پر ته د ه. په عمومي توګه د اپرېد يو سېمه په څلورو جغرافيايې برخو ويشلې شوې د ه چې د خيبر د ره، د بازار د ره، د اخور د ره او د پېښور او د خيبر د غرونو د لړۍ ترمينځ ميد ان نه عبارت د ي. اپريد ي په يوه غرنۍ سېمه کې ژوند کوي چــې پــه د وو اد اري واحد ونو کې تنظيمه شوې د ه يعنې د خيبر ايجنســي چــې اکــثريت يــې پښــتانه د ي او د ۱۹۶۱ ميلاد ي کــال د سرشمېرنې له مخې د د وی شمېر (۲۷۵۳۱۲) تنه ښود ل شوی د ی بله د کو هاټ ضلعه چې هلته اد م خيل اپريد ي مېشته د ي او د د وی تخميني شمېرد ٦ــــ تنو په شا او خوا کې ښود ل شوی د ی. د اد م خيلو پورې بله اړوند ه څانګه حســـن خيل د ي چې د وی د پيښور په شا او خوا سېمو کې او سيږي چې د ۱۹۶۱ ميلاد ي کال د سرشمېرنې له مخې يې شمېر د ۲٤ــــ تنو په شاو خوا کې ښود ل شوی د ی.

اپريد ي ډېر زړور او تو ريالي خلک د ي.د وی هر وخت د ښکيلاکګرو په وړاند ې پراخې مبارزې کړي د ي. د لوی سکند ر نه راواخله، تر مغو لو او انګرېزانو پورې په تا ريخ کې د د وی د مبارزو او کا رنا مو يا د ونه شـــوې د ه.اپريد ي غيرتي، ميلمه پال او په پښتني رواجونونو او د ود ونو ته پابند خلک د ي.د د وی تر مينـــځ د وه قـــبيلوي فراکسيو نونه (ګوند ونه)موجود د ي چې د سمل اوګاړي په نامه ياد يږي.

په اوسني وخت کې د اپرېد و قبېله په اتو مشهورو ښا خو نو باند ې وېشلې شوې د ه چې هر ښاخ يــې ډېــرې څانګې لري، چې د د غو ښا خونونومونه او د د وی د استو ګني سېمې په لاند ې ډول د ي:

1. ملک د ين خيل:په ميد ان، شلوبر، تند ، چوره، کجورې، خيبرد ره اوشډلي کې استوګنه لري.

2. قنبرخيل:په کا هو د ره، شلوبر، ناوه، برشلوبر، باړه اوکجورۍ کې مېشته د ي.

3. کوکي خيل:په د وه توري، تورڅپرې، راجګل، مخرنهي، لاله چينه او د جمرود نه تر علــي مســجد ه پــورې او سيږي.

4. زخه خيل:په خيبرد ره، ځبري کډو، بازار، الچه، کرمنه، پراګ، بنکو، شنه کمر، توره وياله، بوکاړ، سنډه پل او شډلي کې استوګنه لري۔

5. سه پاى:په باړه، ترخو کڅ، سنډه پل، لګړي او کجورۍ کې او سيږي۔

6. کمرخيل:په ګړي، ځاوخ، تخته کلي، غلام علي، بغري، وچ پال، چهل ګزي، ميرود ره او کمزوي کې استوګنه لري.

7. اکاخيل:په باړه، ګلي خيل، وړان، کجورۍ او د اکا خيلو په ميره کې اوسيږي۔

8. ادم خيل:په اخورد ره او ميد ان کې اوسيږي۔

د اپريد ود يوشمېر نو رو څانګو نو مو نه د اد ي:ګلي، زرغون خيل، محمد خيل، تورسپر، فېروز خيل، شېر خان خيل، کمال خيل، باسي خيل، ميټاخان خيل، کټيا خيل، زونه خيل، شيخ مل خيل، عبد ل خيل، ونډ، لنډي خيل، برګټ خيل، د لد ارخيل، ظفري، عبد الرحمن خيل، احمد خيل، نيکي خيل، اورموزخيل، فتح خيل، بهرام ګور، بکهيا، بود يا، کمل خيل، سلطان خيل، سکند رخيل، شان خيل، د ولت خيل، عمر خيل، مد ر خيل، ميري خيل، ژراکي، شلو بار خيل، زونه خيل، اد يلي خيل، احمد خيل، نصرالد ين، بابکرياونور ـــ

د لنډي کوتل، باړه، جمرود اواخورد رې سود اګرېز مرکزونه د اپرېد و په سېمه کې مو قعيت لري اود د ې له پاره چې په تنګود رو او غر نيو سېمو کې استوګنه لري، نو د وی د کر کېلې ځمکې لږې د ي، نو ځکه يې زياتې شمېر خلک د کا بل او پېښور تر مينځ د سو د ا ګرۍ په چارو بو خت د ي۔

د پښتونخوا سر بېره يو شمېر اپريد ي د ا فغا نستان په جلال اباد ، کابل ا وکند ز کې هم مېشته د ي.په د ې سر بېره زيات شمېر اپريد ي د هند و ستان په جنوب د کن، د هريا نا د ايالت په پاني پت، کشمير، بيهاراود اترا پراد يش په قا يم جنګ کې مېشته د ي.د هند وستان يو پخوانی جمهور رئيس ډاکټر ذاکر حسين هم د هند د اتر اپراد يش د قا يم جنګ اپريد ی پښتون و۔ همد اراز په هند وستان کې يو بل ستر شاعر قاسم عليخان اپر يد ي د پښتو ژبې مشهور شا عر تير شوی د ی چې شعري د يوان يې مو جود د ی.همد اراز د پښتونخوا د اپر يد يو لاند ينې کسان مشهور تاريخي کسان تير شوي د ي:نواب عظمت خان کوکي خيل شيرخان خيل او د هغه زوی عجب خان اپريد ي چې په کو هاټ کې د انګر يزي ښکېلاکګرو پر خلاف يو ه مبارزه ځېره وه.نو موړی د انګرېزانو له لاسه افغانستان ته هجرت وکړ او بيا وروسته په کند وز کې وفات او هورې ښخ شو، چې د د ه د د غوکارنامو په وياړ په پښتونخوا کې يو پښتو فلم هم جوړ شوی د ی.همد اراز په اپريد و کې بل مشهورتن خاطر اپرېد ی وچې د ٤ــــبيتو په شااو خواکې شعرونه لري او د ۳۲

کلو نو په عمر یې له د ې فاني نړۍ نه سترګې پټې کړید ي.په او سني وخت کې د اپرېد یو مشهور شخصیتونه د اد ي:

1. سلمان حامد اپرېد ی
2. ډاکټر منور خان
3. مشهور قانونپوه او وکیل لطیف اپرېد ی
4. رحمت شاه اپرید ی
5. او د کرکټ مشهور لوبغاری شاهد اپرېد ی

4 اتمانخیل

اتمانخیل د پښتونخوا یوه مشهوره قبېله د ه چې د پښتنو په کر لاني ټولنیز ګروپ کې شامل د ي اود وی ته د د وی د پلار اتمان باباد نوم په وجه اتمانخیل وایي.اتمانخیل په یوه وا حد ه سېمه کې استوګنه لري، خو په د ې اد اري وا حد ونو یعنې باجوړ ایجنسی، مو مند و ایجنسۍاوملکنډ ایجنسۍ پورې اړه لري.

اتمانخیل د ځوارلسمې عیسوي پېړۍ په پیل کې د یوسفزیو قبېلې په ګډون د ټاک او ګو مل د غرونو نه د کابل او ننګر هار له لارې پېښور ته لاړل او له هغه ځایه په د و ابه او اشنغر کې د یوسفزیویو سره یو ځای په غم او ښـــاد ۍ کې شریک شول.کله چې د د لازاکو، یوسفزیو او نورو قبیلو تر مینځ د لنګر کوټ په میره یا ګړي کپوره کـــې جګـــړه پېښه شوه، نو په د غه وخت کې د غه قبیله سره له د ې چې د لازاک د د وی سره د قبیلوي خپلوۍ له کبله نـــږد ې و د یوسفزیو پر خوا ود رید ل او په د ې تو ګه یې د لازاکو ته ماتې ورکړه، خو یوسفزیو د د وی سره کو مـــه ښـــېګڼه و نکړه.وروسته اتمانخیل له هغه ځا یه تېراه ته ولېږد ېد ل او کله یې چې له هغه ځایه هم لاسونه لنډ شول نو بیا د اړنـــګ بړنګ سېمې ته لاړل چې لا تر او سه هم په همد ې سېمې کې مېشته د ي.

د اتمانخیلو سېمه په عمومي ډول غرنۍ د ه چې د لویو او کو چنیو د رو نه جوړه شوې د ه چې واړه(کوچني) سېند ونه یې د سوات په سېند کې چې په د غه سېمه کې د ابزو په سېند مشهور د ی تو ئېږي.د د وی د سېمې شمال ته د باجوړ سېند بهېږي چې تر کلاني او اتمانخیل سره جلاکوي. د اتمانخیلو هغه سېمه چې په ملکنډ ایجنسۍ پورې اړه لري د سوات د سیند له خوا خړوبېږي.

د باجوړ او مو مند و ایجنسۍ پورې اړوند اتمانخیل په عمو مي توګه د کرنې او مالد ارۍ په چارو بـــوخت د ي چې د شمو زیو، علیزیو، ماند ل او اصېل ښا خونه یي په با جوړ ایجنسي او د میا، ملا او بوټ کور ښـــاخونه یـــې پـــه مومند و ایجنسۍ پورې اړه لري۔

اتمانخیل د نورو پښتنو په څېر ډېر غیرتمن او تو ریالي خلک د ي او اولسي تړي، نرخـــونه او څلـــي یـــې د باجوړ خلکو ته ورته د ي۔اتمانخیل په عمومي تو ګه بزګران او ځینې یې په انفراد ي توګه په سو د اګرۍ بـــوخت د ي۔ همد اراز د اتمانخیلو لاسي صنایع په د غه سېمه کې ډېر شهرت لري۔لکه چې د مخه وویل شول اتمانخیل په یو ه غرنـــۍ سېمه کې ژوند کوي چې غرونه یې په ځنګلونو پټ د ي۔د د وی د مشهورو غر ونو نه یو هم د کیمـــور غـــرد ی چـــې مرکزي برخه یې د اصیلو، علیزو او ماند لو د سیمو تر منځ پرته د ه۔د د وی په غرونو کې څېړۍ، ګورګورې، ښـــون او ځنګلي انځرډېر پید ا کیږي۔

د اتمانخېلو په جنو بي خو اکې د د ېر له لوري د پنج کوړې په نامه یو سېند بهیږي چې د اتمانخیلو سېمې ته د غر شموزو په برخه کې رانڼوزي او د د وی ډېرې سېمې خړوبوي۔همد اراز د غر شموزو د لر غاو نه هم یو سېند را بهېږي چې د پنجکوړې د سېند سره یو ځای کیږي۔همد اراز د پو رتنیو یاد و شو سېند ونو سر بېره په اتمانخیلو کې ډېر شمېر رنې چینې شته چې خلک یې د څښلو د اوبو نه ګټه اخلي۔د اتمانخیلو په تند وبې (ابې) ځمکو کې جوار، غنم او اوربشې کرل کیږي او په وچوبو (للمي) ځمکو کې غنم، اوربشي، شړشم، نسک او مشنګ کرل کیږي۔د د وی د سېمې صاد رات نسک، شړشم، غوړي او د ود انیو لرګي د ي۔همد اراز د انګورو، مالټو، الو چو او شفتالو ډېر باغونه هم لري۔

د اتمانخیلو مشهور خیلون د اد ي: شموزي، ماند ل، بوټ خیل، اصېل، علیزي، با ئیزي، اسماعیل خیل، سه صـــد ه، میاملا، کید وخیل، کمپل خیل، سر نې خیل، عمر خیل، خمار خیل، بلو خیل، مامد خیل، عمر خیل او نور۔ شـــموزي د اتما نخیلو په شمال ختیز کې کې او سیږي او د باجوړ، سوات او د ېر سر ه پو له لري۔

1. ماند ل: د اتمانخېلو په شمال لوید یز کې مو قعیت لري او د اسې ویل کیږي چې ماند ل په اصل کې د اتمان با بـــا مشر زوی و۔

2. بوټ خیل: چې د اتمان خېلو لوید ېز ته موقعیت لري۔

3. اصیل:د ا ښاخ هم د اتمانخیلو لوید یځ ته پروت د ی۔

4. علیزي:د اتمانخیلو په شمالي برخه کې پروت د ی۔

میاګان او ملایان هم د اتمان بابا اولاد ه د ه چې په اتمانخیلو کې په خوره واره ډول سره ا ستو ګنه لري.

د اتمان خیلو مشهورکلي خرکی، میاخان، سنګاو او کوه بر مول د ي.

په هغه سر شمیرنه کې چې په ۱۳۶۱المریز کال په د ې سېمه کې شوې وه د اتمان خېلو ټول شمېر ۱۸۵۶۔ تنه ښود ل شوی و چې له هغې نه ۱۲۹۷۔ تنه په با جوړ، ٤٨۔تنه په مو مند و او ٦٨٦۔ تنه په ملکنډ کې استوګنه لري.کېد ای شي چـــې اوس په د ې شمېر کې زیاتوالی راغلی وي.

5 اتمانزي

که چېرې د اتمانزیو د قبېلې د نسب شجره په غور سره وګورو نو د ا به راته ثر ګند ه شي چې د وی سرېښي پښتا نه د ي او د مند ړ یو ښا خ ګڼل کیږي.اتمانزي د یوسفزیو د سېمې په ختېزه برخه کې د ابا سین پرغاړه او د مهـــا بن د غره په سهیلي لمنو کې پر اته د ي.ټوپي، میني، کوټه او مر غز د د وی د سېمې مشهورکلي د ي.د اتمانزیو نـــور خېلونه په لاند ې ډول د ي: ا کازي، کنا زي او علیزي.د سد و اولاد ه که څه هم په اتمانزیو ور ګد یږي، خو ځان ته یـــې بل نو م غوره کړی د ی.د اتمانزیو د قبېلې د ړې واړه ښاخونه د شیخ ملي د ویش له مخې برابرې پلرنۍ برخې لري چې د غه د ړې واړه ښا خو نه په برابر ډول خپلې پلرنۍ ځمکې کري او ورنه ګټه اخلي. همد اراز د علي زیو د طا هـــر خیلي ثا نګه ډېره مشهوره او په ګند ګهر نو مي سېمه کې مېشته د ي.د تاریخ حیات ا فغا ني په استناد د وی په هغه وخت کې ۱۲۔ وسله وال کسان د رلود ل.

6 اتوال

که چېرې د اتوال د قبېلې د نسب شجره په غور سره و ګورو نو د وی په اصل کې غلجي پښتانه د ي او په انـــد ړو پورې یو تړلی ښاخ د ی چې زیات شمېر یې د زابل ولایت په اړوند و ولسوالیو په تېره بیا د د ای چـــو پـــان پـــه ولسوالۍ کې استوګنه لري او شمېر یې د ۱۳٦۔کال د مرکزي ا حصائیې د سرشمېرنې له مخې د ۱۸٥۔ تنو په شا او خـــوا کې ښود ل شوی د ی چې ښایې اوس یې شمېر د وه برابره وي.ویل کیږي چې ا ټوالو په پخو اوختونو کې کو چیـــانی ژوند د رلود.د وی به د مو سی خېلو اند ړو سره یو ځای د مني په مو سم کې د ناور او ما لستان له غرونو نه شلګر او قره باغ ته راښکته کېد ل او له د ې خا یه به ګند هار ته لېږد بد ل، خو اوس د وی زیاتره کلیوالي ژ وند غـــوره کـــړی. اتوال مېلمه پال، د ښد اره او زړور خلک د ي.

7 احمد زي

احمد زي په ا صل کې غلجي پښتا نه د ي او په سليمان خېلو ور ګډ ېږي، خو نن د سليمان خېلو نه د لېږي والي او هم د شمېر ر ډېروالي په و جه د پښتنو ډېره پياوړې او غښتلې قبيله شمېرل کيږي.د د غې قبيلې خلک د افغانستان په ډېرو ولايتونو او په تېره بياپه پکتيا، لوګر، ننګرهار، لغمان، مزارشريف، بغلان، هرات، کند ز او فارياب کې هم استوګنه لري.د احمد زيو قبيله د پکتيا د مهمو قبيلو په ډله کې شمېرل کيږي چې زيات شمېر يې د ګرد يز په شما ل ختيز او جنوب کې د رود احمد زي او ميلن په سېمو کې استوګنه لري.د پکتيا و لايت احمد زي د منګلو، تو تا خېلو، خد رانو، زرمت او لو ګر د ولايت سره پوله لري او د ۱۳۵٤ کال د يوې سروې له مخې د د وی شمېر په پکتيا کې د يو سلو زرو تنو په شا او خو اکې ښود ل شوی و.د لوګرولايت احمد زي د د غه ولايت په ځېنو سېمولکه ازره، التمور، سرخاب، ، د اوبازک په د ښته او محمد اغه کې ژوند کوي.

د ننګرهار ولايت احمد زي د د غه ولايت په مر ګز جلال اباد ، د سره رود ولسوالۍ د احمد زيو په کلي، د چپرهار د ولسوالۍ د د ولت زيو په کلي، د حصارک غلزايي په اولسوالۍ او د کامې په او لسوالۍ کې استوګنه لري.د لغمان ولايت احمد زي د د غه ولايت په مرکزاو هم يو شمېر يې د کابل او لغمان تر مينځ د کابل سيند پر د واړو غارو مېشته د ي.

د احمد زيويوه پياوړې څانګه د موسی خيلو په نامه سره شهرت لري چې اکثره خلک يې کو چيان د ي.زه د د ې مقالې ليکوال په ۱۳۵٤ لمرېزکال کې د ميد ان او ورد ګو ولايت د بهسود و د ويمې حصې ولسوالۍ ته تللی وم او هلته مې د احمد زيو کو چيانو په زر ګو نو کيږد ۍ ليد لې وې.، څکه همد ا احمد زي او نورکو چيان د د وبي په موسم کې ايلبند ونو ته تلل او د د وی د څارويو له پاره د غه سېمه ډېر ښه څړ ځای شمېرل کېد ه.

په پښتنو قبېلو کې تر بلې هرې قبيلې د احمد زيو د قبيلې خلک په جر ګو کې ښه مهارت لري او د د وی جر ګې د رنې ګڼل کيږي او په پښتنو کې د وی ځلي او نر خونه ډېر اهميت لري. په پخوا وختو نو کې به که چېرې د نورو پښتنو تر مينځ کو مه شخړه او لانجه پيښه شوه نو خلکو به د احمد زيو د قبيلې جر ګه ما رانو ته ورتلل او د د وی په مر سته او منځګړتوب به يې شخړې او لانجې اوارولې چې بيا به وروسته د واړو خواووته د منلو وړ وي او عمل به پرې کېد ه.

احمد زي زړور او په هېواد مين خلک د ي.د انګر يزي ښکيلاکګرو پر خلاف د د وی د غيرت او ميړانې نمونې په تاريخ کې ثبتې د ي. د روسي ير غلګرو سره د مبارزې په ترڅ کې هم د وی د مبارزې سنګرونه تاود ه ساتلي وو

چې زموږ هېواد او تاريخ پرې وياړي.

د افغانستان پخوانی جمهور رئيس او د وطن ګوند مشر نجيب الله هم د احمد زيو د قبېلې پورې اړه د رلود ه او په اصل کې د پکتيا ولايت د رود احمد زي د ميلن د کلي او سيد ونکی احمد زی پښتون و. همد اراز په احمد زيـــوکې د جنرال شا هپور ا حمد زي او د ماليې د پخوانې وزيرد کتور اشرف غني احمد زي نو مو نه هم ياد ولای شو.

د احمد زيو ځينې څانګې او خېلو نه په لاند ې ډول د ي :اله د ين خيل، عيسی خيل، يحيی خيل، ځنډي خيل، مو سی خيل، ابرا هيم خيل، معروف خيل، جبار خيل، ستانکزي، عبد الر حيمزي (اد ريمزي)چې د غه څا نګې بيا په لاند نيو کو چنيو ښا خو نو ويشل شوي د يچې الله د ين خيل په با د ين خيلواو کو چي خيلو، عيسی خيل په سا د و خيلو، با زو خيلو، محمد علي خيلو، پا د شاه خيلو، خواجه خيلو، توره خيلو ا و ما ني خيلو با ند ې ويشل شوي د ي

1. **همد اراز يحيې خيل: په فتح الله خيلو، سلام خيلو، کامران خيلو، خا نه خيلو، ازک خيلو او فيروزخيلو.**
2. **ځنډي خيل: په شاه خيلو او خورم خيلو،**
3. **موسی خيل:په کړو خيلو، پا يند ه خيلو او منصور خيلو.**
4. **معروف خيل:په با د ين خيلو، شکر خيلو، محمد خيلو، عبد الرحمن خيلو او سر کي خيلو با ند ې ويشل شوي د ي.**

8 اڅکزي

اڅکزي د پښتنو يوه خورا نامتو، غيرتي، مېلمه پاله او په خپلواکۍ مينه قبېله د ه چې د ګران افغانستان پـــه تـــا ريخ کې و ياړلی نوم لري.زموږپښت پوهان اڅکزي د پښتنو د سړ بن د ګروپ نه شميري چې په اصـــل کـــې د رانـــي پښتانه او د ځيرک د څا نګې پورې تړلي د ي. که چيرې د اڅکزيو پښتنو د نسب شجره په غور سره تر ستر ګو تېره کړو په لو مړي سرکې په د و لو يو ښا خو نو ويشل شوي د ي چه ګو جين او با د ين نو ميږي.د ګو جين څانګې په لاند ې ډول د ي :حميد زي، ملي زي، اشيزي، عثمان زي، اليزي، نصرت زي، غني زي، خد رچي زي، صالح زي، متـــک زي، اد وزي، ملايزي، سلطانزي، شکرزي، اسحق زي اوګبرزي.همد اراز د با د ين ښاخ هم په لا ند نيو څا نګو ويشل شوی د ی:کاکوزي، غيبي زي، شمشو زي، پير علي زي او پا نيزي.

8.1 د اڅکزيو د استو ګنې سيمې

اڅکزي هم په ا فغا نستان کې مېشته د ي او هم په سهيلي پښتونخو ا کې.هغه ا څکزي چې په ا فغا نستا ن کې ژوند کوي نو د وی د سپين بو لد ک په ولسوالۍ، ريګ، د کند ها ر د ښار په مرکز او د ډنډ په ولسوالۍ، د هلمند په ولايت، ارزګان، هرات، باد غيس او کا بل کې استوګنه لري، خو هغه ا څکزي چې په سهيلي پښتونخواکې اوسي او نو زيات شمېر يې په کو يټه، چمن، کلای عبد الله، ګلستان، کوړک، خواجه عمران افغاني، پښين، توبه، جلګه او زيارت کې استوګنه لري.
په کند هار پورې اړوند ا څکزي د سپين بو لد ک په ولسوالۍ، د ريګ په ولسوالۍ، د د امان په ولسوالۍ او د ډنډ او پنجوايي په ولسواليو کې استوګنه لري چې شمير يې د ريو سوو زرو تنو ته رسيږي.

د هلمند په ولايت کې مېشته ا څکزي د هلمند ولايت په مرکز لشکر ګاه، د ناد علي په ولسوالۍ، د ګرمسير په ولسوالۍ او د ناوه بارکزا يي په ولسواليو کې مېشته د ي چې په نو موړي ولايت کې يې شمېر د د يرش زر و تنو په شا او خواکې اټکل شوی د ی.

د هرات ولايت اڅکزي د هغه ولايت په مرکز او همد اراز د انجيل، پښتون زر غون، ګلران او د غو ريا نو په ولسواليو کې مېشته د ي چې شمېر يې په نو موړي ولايت کې د شلو زرو تنو په شا او خواکې ښو د ل شوی د ی.

د ارزګان ولايت ا څکزي د هغه ولايت په مرکز تيرين کوټ، د چوره په و لسوالۍ، د خاص ارزګان په ولسوالۍ، د ګيزاب په ولسوالۍ، د کجران په ولسوالۍ، د د هراود په ولسوالۍ، د شهيد حساس په ولسوالۍ (ښايي اوس د د ې ولسوالۍ نو م بل څه وي)او د نيش په ولسوالۍ کې استوګنه لري او د اڅکز يو ټول شمېر په د غه ولايت کې تقريبا د د وه سوه زرو په شا او خو اکې ښو د ل شوی د ی.

د باد غيس ولايت ا څکزي د هغه و لايت د بالا مر غاب د ولسوا لۍ په بيلا بيلو کليو کې مېشته د ي چې د د وی د سر شمېرنې په برخه کې راسره مؤ ثق معلو مات نشته.

مشهور ا نګرېز مؤرخ مو نټ سټوارټ الفنسټن په خپل نامتو اثر(د کابل سلطنت بيان)کې ليکلي د ي :" اڅکزي اکثره کروند ګر او پووند ه د ي که څه هم يوه اند از ه ځمکې لري، خو د خپل ژ وند له پاره په ځمکو اتکا نه لري.د د وی ثاروي د خو اجه عمران په غرونو او د توبې په هسکه سېمه کې سا تل کيږي، په د اسې حال کې چې او ښان يې د شوراوک په شګلنه سېمه کې پوول کيږي.اڅکزي په د اسې ځمکه پراته د ي چې يا خو لغړ غرونه د ي او يا سپېره ډاګونه او يا هم خا لصې شګې، د د وی د کر نې ځمکې خورا لږې د ي."د کند هار اڅکزي د کر نې پر ته د سو د اګرۍ په چا رو هم بو خت د ي.د د وی يو شمير خلک کو چيا نې ژوند هم لري.

8.2 ښناغلی خلک

اڅکزي د تاريخ په اوږد و کې د ښکېلاکګرو په وړاندې ډېرې مېړانې او سر ښند نې هم کړي دي چې د د وی د غه مبارزې زمو ږ د وياړلي هېواد ګران افغانستان په تا ريخ کې په زرينو کر ښو ثبتې د ي.

د اڅکزيو په نا متو مبارزينو کې يو هم غازي عبد الله خان ا څکزی و چې د ۱۸٤۱ز‌ښږد ښز کال په ملي پا څون کې يې انګريزي ښکېلاکګرو ته مر ګوني ګو زارونه ورکړي دي چې د د ه په ويا ړلي نو م هر افغان وياړي.

د اڅکزيو بل نا متو او غيرتي شخصيت غازي مبد اد خان ا څکزی د ی چې د افغان-انګرېز په د ويمه جګړه کې يې د ميو ند د فاتح غازي محمد ايوب خان تر څنګ يې د انګرېزانو غو ړونه ښه ورتاو کړيد ي او هغوی ته يـــې ښـــه ماتې ورکړېد ه.د غازي مد د خان پلار بد ين خان او نېکه يې ګل محمد خان هم ميړني خلک تېر شـــويد ي.همـــد اراز د اروخان ا څکزی هم د اڅکزيو يو ډېر معزز او د د رناوي وړ مشر تير شويد ی.

په سهيلي پښتونخواکې د اڅکزيو په ملي مبارزينو کې د خان شهيد عبد الصمد خان و ياړلې مبارزې د پښتنو د مبارزو په تا ريخ کې يو وياړلی باب د ی چې د پښتنو او بلو څو د حقه حقو قو له پاره يې مبا رزې کړې او په پای کې د پاکستاني جرنيلانو له خواپه شهاد ت ورسيد چې اوس د د ه زوی محمود خان اڅکزی د پښتونخوا ملي عوامي پارټۍ مشر د پښتنو د حقو قو د تر لاسه کو لو له پاره چې په پاکستان کې تر پنجا بيانو ورورسته د وهم ستره اتنيکه ډله د ه، خوله بد ه مرغه له هره پلوه د خپلو حقو قو نه بې برخه او محرومه ساتل شوي د ي د مبارزې بيرغ ر پا ند ه سا تلی او د خپل شهيد پلار و ياړلې لاره تعقيبوي.همد ا را ز په ا څکزيو کې د خان محمد ايوب خان اڅکزي مبارزې، د اڅکزيـــو د مشهور و علمي شخصيتونو هر يوه شاعر اوليکو ال ملا عبد الر حيم اشيزی او هم د اروابناد محمد علم بڅرکي نو مو نه نه يو ازې د اڅکزيو وياړونه د ي، بلکې د د ې هيواد هر افغان پر ي ويا ړي.

9 اد ريمزي (عبد الرحيمزي)

که چيرې د اد ريمزيو د نسب شجره په غور سره تر څېړنې لاند ې ونيسو نو جو ته به شي چې د وی غلجـــي پښتا نه د ي يعني د د غې قبيلې خلک د غلجيو پښتنو يو ښاخ د ی چې زيات شمېر خلک يې د لو ګر ولايت په ښېلا بيلو ولسواليو کې استوګنه لري.يو شمېر اد ريمزي د لغمان ولايت د قرغيو په اولسوالي اود عزيزخان کڅ پـــه ســـېمه کـــې مېشته د ي.

اد ريمزي خورا زړور، توريالي او ميړني خلک د ي.د روسي ير غلگرو او تيري کوونکو پـــر خلاف يـــې د مبارزې سنگرونه تاود ه سا تلي وو. د اد ريمزيو قبيلي يو شمېر خلک کو چيانی ژوند هم لري.د د غې قبيلې يو شمير خلک د سو د اگرۍ او راکړې ورکړې کارونه هم سر ته رسوي. د اد ريمزيو د قبېلې په نا متو مشرانو کې يو هم عبـــد الملک خان عبد الرحيمزی و چې د افغانستان د ټولواک اعليحضرت محمد ظاهرشاه د واکمنۍ په وخت کې د افغانســـتان د ما ليي وزير تير شوی د ی.

10 اد وزي

اد وزي د پښتنو د سړبني په ټولنيزې ډلې پورې يوه اړوند ه قبېله د ه چې د پنج پای څانگې پورې اره لري.د د غې قبېلې شمېر پنځه زره کو رنۍ ښود ل شوي د ي، خو د شوروي مشهور اتنو گرافر ستا نيشفسکي د اتنـــو گـــر افيکو معلو ما تو له مخې د شلمې پېړۍ په نيمايي کې د د وی شمېر ١٣. زره تنه ښود ل شوی د ی چې زياتره يې د کند هار د معروف په اولسوالی، د اوروزگان ولايت د د هراود په اولسوالۍ او همد اراز د هلمند ولايت د گر مســـير پـــه او لسوالۍ کې مېشته د ي.

11 اد ين خيل

اد ين خيل په اصل کې غلجي پښتانه د ي او په سليمان خيلو پښتنو چې يوه خورا غښتلي قبېله د ه ور گډ ېږي. د د غې قبيلې اکثره خلک د پکتيکا په مرکز شرنه او د پکتيا ولايت د زرملې په اولسوالۍ کې چې په زرمت ســـره هـــم مشهوره د ه استوگنه لري.د د غې قبېلې يو شمېر خلک د غزني ولايت د گېرو په او لسوالۍ کې هم استوگنه لري.

12 اسماعيل خيل

اسماعيل خيل په اصل کې د کر لاڼي پښتنو په ټولنيزې ډلې پورې يوه اړوند ه قبېله د ه چې د خوست په ولايت کې د شمل سيند په جنوبي کنډو مند وزيو ته نږد ې مېشته د ي.د مند وزيو د قبېلې لويد ېز ته ځد راڼ او جنوب تـــه يې د تنيو قبېله پر ته د ه.د مند وزيو د قبېلې په ختېز او د شمل سيند په شمالي څنډو کې هم اسما عيل خيل اســـتوگنه لري.د ١٣٦. کال د مرکزي احصائيې د سر شمېرنې له مخې د د وی شمېر ١٦ــ تنه ښود ل شويد ي، چې ښنا يې اوس بـــه يې شمېر د وه برابره وي.

اسماعیل خیل اکثره د کرنې په چارو بو خت د ي، یوشمیر خلک یې د ولتي د ند ې هم سر ته رسوي.د د وی یو شمېر په عربي هیواد ونولکه سعود ي عر بستان او کویټ او یو شمیر یې هم د خلیج په هېواد ونو لکه متحد ه

عربي امارات، قطر، د وبی، شارجه، ابو ظبي او د خلیج په نورو ښارونو کې په مزد وری او غربېی بوخت د ي.

13 اسحٰق زي

اسحق زي چې د ساکزیو په نامه سره هم شهرت لري د پښتنو د سړ بن په ټو لنېز ګروپ کې یوه ډېره مشهوره قبېله د ه چې خلک یې هم په کلیوالي تو ګه ژوند کوي او هم یې یو شمېر کو چیاني ژوند لري. د تاریخ حیـــات افغـــاني لیکوال ډپټي محمد حیات خان په خپل د غه نا متو اثر کې چې د افغانستان د بیلا بېلو قو مونو او په عمد ه تو ګه یـــې د پښتنو قو مونو او قبېلوپه اړوند یې کښلی د ی د اسحق زیو یا سا کز یو پښتنو په باب د اسې وایې:" ساکزي د کند هار لو ید یز خواته په شګلنه سیمه کې د ارغند اب د سیند پر غاړه د بست تر کلا پورې او همد اراز څو سیمې یې د چکه علا قې په ښکتنۍ برخه کې د هیلمند سین په ختېزه غا ړه کې پر تې د ي. ځینې ځمکه وال خلک یې په ګر مسیر، فراه، شین ډنډ، لاش وجوین، د هرات جنوب لو ېد یز، د سیستان په شمال او ځینې یې هم په هرات کې مېشته د ي. همد ا راز د ســا کزیو د قبیلې پورې اړوند ه د وې معتبرې کورنۍ د یاد ولو وړ د ي چې یوه یې د سر د ار سالو خان کو رنۍ چـــې د لاش و جو ین په سیمه د د رناوي او واک خاوند ه د ه او بله یې د ګر مسېر د کلای خا نشین په سېمه کې د رئیس ســر د ار مد د خان کو رنۍ د ه چې په د غې کو رنۍ کې موسی ډونګی یو مشهور سړی تېر شوید ی.[6,5]

13.1 اسحٰق زو ولایتونه

په اوسني وخت کې اسحق زي یا سا کزي پښتانه د افغانستان په لاند نیو ولایتونو کې مېشته د ي:

1. د کند هار په ولایت کې: اسحق زي د کند هار ولایت په مرکز، د میوند په ولسو الی، د پنجوایي په ولســوالی، د ارغند اب په ولسوالۍ او د معروف په ولسوالۍ کې مېشته د ي چې په د غه ولایت کې د د وی تخمیني شـــمېر د سلو زرو تنو په شا او خواکې ښود ل شوی د ی.

---

5 تاریخ حیات افغاني، ډپټي محمد حیات خان، پښتو ژباړه، ۱۵۹ مخ، د د انش خپر ند ویې ټولنې چاپ، پېښور ۲_۷ کال

6 پښتني قبیلې، د کتور لطیف یاد ، د رېم چاپ، د انش خپرند ویه ټولنه، ۱۶-۱۷ مخونه، ۲_۷کال، پېښور

2. د هلمند په ولایت کې: د هلمند په ولایت کې هم یو زیات شمېر ساکزي اوسیږي.په د غه ولایت کې د وی د هلمند په مرکز لشکر گاه، د کجکي په ولسوالی، د ریگستان په ولسوالی، د خانشین په ولسوالی، د نوزاد په ولســوالی او د نهر سراج په ولسوالی کې استوگنه لري چې په نو موړي ولایت کې د د وی ټول شمېر څه د پاسه سل زره تنه ښو د ل شوید ي

3. د فراه په ولایت کې: د فراه ولایت په مرکز او د لاش و جوین په ولسوالی کې هم زیات شمېر اسحق زي یا ســا کزي مېشته د ي چې په نو موړي ولایت کې د د وی شمېر پنځوس زره تنه ښود ل شوید ي

4. د هرات په ولایت کې: په هرات کې د ساکزیو شمېر د هېواد د ټو لو ولایتو نو په پر تله ډېر د ی.په د غه ولایت کې ساکزي د انجیل، شین ډنډ، پښتون زر غون، گلران، کشک، غوریان او کهسان په او لسو الیو کې مېشته د ي چې د هرات په ولایت کې د سا کزیو مجمو عي شمېر تر یو سلو پنځوس زرو تنو زیات ښود ل شوی د ي

5. د باد غیس په ولایت کې: په د غه ولایت کې ساکزي د مر غاب او غورماچ په ولسوالیو کې مېشته د ي

6. په فاریاب ولایت کې: د فاریاپ په ولا یت کې او په تېره بیا د پښتون کوټ په اولسوالی کــې ســاکزي پښــتانه اوسي. زه د د ې مقالې لیکوال کله چې په ۱۳۵۷ کال میمني ته تللی وم نو ما د میمني د لوید ېز پــه پنځــه کیلــو متری کې یو شمېر کو چیان ولېد ل چې په کېږ د یو کې او سید ل او ځانونه یې اسحق زي بلل

7. د جو زجان په ولایت کې: په د غه ولایت کې هم د اسحق زیو یو شمیر کو رنۍ مېشته د ي

8. د بلخ په ولایت کې: د بلخ په ولایت کې هم یو زیا ت شمېر سا کزي استوگنه لري چې د حیات افغاني مؤلــف د د وی شمېر په ۱۸۶۵ عیسوي کال کې چې له نن نه ۱٤۳ کلونه پخوا کیږي د د وی شمېر د بلخ په ولایت کې تر زرو کو رنیو زیات او په ټول افغانستان کې تر یولس زره کو رنیو نه زیات ښود لی د ی.

14 اکاخیل

اکاخیل په اصل کې غلجي پښتا نه د ي چې د سلیمان خیلو یو ښا خ گڼل کیږي چې زیاتره یې پــه پوونــد ه ډول ژوند کوي او ځانته کو مه ځانگړې سېمه نه لري.د وی اکثره په کېږد یو کې ژوند کوي او د ټغرو، کېږ د یو او جو الو نو په او بد لو کې ښه مهارت لري.د تا ر یخ حیات ا فغا نې د لیکوال ډپټي محمد حیا ت خان په قول د اکا خیلو یو شمیر د

غزني و لایت په مقر کې هم ا ستو گنه لري [7]. یو شمیر اکا خیل په ا فغا نستان باند ې د شوروي تر یر غل وروسته له هیواد ه ولیږ د ید ل او پاکستان ته کډ وال شول چې د هغه هبواد په مختلفو ښارو نو لکه پېښور او کر اچۍ کې استوگنه لري. اکا خېل زیارکښه خلک د ي، ځیني خلک یې د سو د اگر یو په کا رونو بو خت د ي.د ا کا خیلو ځو انان په ا تڼ کې ډېر تکړه د ي او د خو ښیو او خو شالیو او ود ونو کې د د وی ځو انان چې ښا یسته او ږد ې ځنې لري په خپلو ماهرانه اتڼو نو سره محفلونه تاود ه ساتي.

د روسي نامتو اتنو گرافر د اتنو گر افیکو څېړ نو له مخې د اکا خیلو شمېر د شلمې زېږ د یزې پېړۍ په نیمایې کې د ۳۵ زره کو رنیو په شا او خوا کې ښود ل شوی د ی.

15 الیاس خیل

الیاس خیل په ا صل کې غلجي پښتا نه د ي.د د وی یو شمېر کو چیان او هم یو شمېر خلک یې د ځمکو خا و نـد ان د ي چې اکثره یې د کابل او ننگر هار تر مینځ واد ي کې د کابل سین په د واړو غا ړو کې ژ وند کوي، خو د د وی د شمېر په اړوند ز ما سره بشپړ معلو ما ت نشته.

16 امر خیل

امر خیل په ا صل کې غلجي پښتانه د ي او په سلیمان خیلو ور گډ یږي. د ا سي ر وایتو نه مو جود د ي چې د امر خیلو د قبیلې مشر نیکه امر بابا نو مېد ه چې زیار ت یې د ننگرهار په سیمه کې د ی.امر خیل د ننگر هار، میـد ان، لغمان، پکتیکا او جوزجان په و لا یتو نو کې مېشته د ي. د مید ا ن و لایت ا مر خیل د د غه و لایت د نرخ د اولسوالۍ او چا ر یکه په سیمو کې استوگنه لري او په د غه ولایت کې د وی په لا ند نیو خیلو نو ویشل شوي د ي: یار خان خیل، الله د وش خیل، یو سفزي، ممي خیل، غو نډا خیل او بو ړ خیل. همد اراز یو شمېر امر خیل د ننگر هار و لا یـت د سـر ه رود د ولسو الۍ د پېټاوي امر خیل په کلي کې چې د ننگر هار و لایت د د رونټې بند ته نږد ې مو قعیت لر ي او سـېږ ي.همد ا راز د ننگر هار ولایت د چپر هار د او لسو الۍ د سپین جو مات او سنگینه په سیمه کې هم د ا مر خیلو قبیلې یو شمېر کو رنۍ مېشته د ي.یو شمېر امر خیل د با میانو په ولایت کې هم او سیږي, خو هغو ی کو چیا نې ژ وند لـر ي. د جوز جان په و لایت کې د وی د اقچې په او لسو ا لۍ کې مېشته د ي. د ۱۳٦. کال د مرکزي احصا ئیې د سر شـمېرنې لـه مخې د مید ان په و لا یت کې د امر خیلو شمېر ۱۲... تنه، د ننگر هار ولایت د امر خیلو شمېر ٤٨٤٢ تنه او د لغمان و لایت

---

7 حیات ا فغاني، محمد حیات خان

د امر خیلو شمېر ۲۱۸۸ تنه ښو د ل شوي وو، چې ښا يې د ا شمېر اوس د وه ګونې وي.

امر خیل مېلمه پا لونکي، غیرتي او د علم سره ډېره مينه لري.په د وی کې يو زيات شمېر ښوونکي، استاد ان، اکاد ميک او پو هان او نظامي منصبد اران شته. د ميد ان ولايت په امر خيلو کې د اعليحضرت محمد ظـا هـر شـاه د وا کمنۍ په و خت کې په ولسي جرګې کې د ميد ا ن ولا يت د خلکو استازی ار وابناد حفیظ الله خان امر خيل مشهور]قو مي مشر تیر شوی د ی. همد اراز د هغه زوی خد ای بخښلی سر محقق عزيزالله امر خيل د ا فغا نستان د علو مو د اکا ډيمۍ د ژ بو او اد بیا تو د مرکز علمي غړی و چې په پښتو فولکلور کې يې د ستايني وړ علمي خد متو نه سر ته رسولي د ي.

17 اوریا خیل

اور يا خيل هم په اصل کې غلجي پښتا نه د ي چې د د غې قبيلې زيات شمېر خلک د کابل و لايت د پغمان پـــه او لسوالۍ کې استوګنه لري او په نو موړې ولسوالۍ کې د د وی مشهور کلی او سېمه د خالد ار يو په نامه سره ياد يــږي. يو شمېر اوريا خيل د کابل د لويد يځ په للند ر او يو شمېر هم د ميد ان په و لايت کې استوګنه لري.

يو شمېر اور يا خيل د پکتيا ولايت د زرمت(زرملې) په اولسوالۍ کې هم مېشته د ي. د لغمان ولايت اوريا خيـــل د لغمان ولايت په مرکز مهترلام او د غه ولايت د قر غيو په او لسوالۍ کې استوګنه لري چې د ۱۳۶ـ لمريز کال د هغې سر شمېرنې له مخې چې د مرکزي ا حصا ئيې له خوا تر سره شوې وه د لغمان په ولايت کې د د وی شمېر ۱۲۱۸۸ تنه ښود ل شوی د ی چې ښايې په د غه و لايت کې او س د د وی شمير د وه چند ه وي.همد اراز يو شمېر اوريا خيل د کابل و لايت د قره باغ په اولسوالۍ کې هم مېشته د ي.

اوريا خيل ميلمه پالو نکي، زړور، غيرتي او په خپلواکۍ مين خلک د ي. د روسي تيري کوونکو په وړانـــد ې يې د غيرت او مېړنتوب کارنامې ز موږ د وياړلي هېواد ګران افغانستان د تاريخ ځلاند ه بابو نه د ي.

18 الکوزي

الکوزي د پښتنو يوه تا ريخي او لر غونې قبيله د ه چې په زړو او پخو انيو تاريخي يو ناني متو نو کـــې د د وی سېمه د اراکو زيا په نامه سره ياد يږي چې د الکوزي د نامه سره يې ور ته والی د امکان نه ليرې خبره نـــه د ه.پـــه پښتو، فارسي، اردو او انګر يزي تا ريخي کتا بو نولکه: تا ريخ حيات ا فغاني، تواريخ خو رشيد جهان، پښتانه د تا ريـــخ

په رڼاکې، د پښتنو تاريخ، صولت ا فغاني، د سر او لف کيرو د پټان او د بليو د پټان په ډکشنرۍ او په تيره بيا د پښتنو په شجرو کې الکوزي سربني پښتانه ګڼل شوي د ي چې د زيرک زوی او د ابد ال لمسی د ی او پوپل، بارک، اڅــــک او مو سی يې ورونه د ي چې بيا الکوزي په ډېرو نورو ښا خو نو او څا نګو ويشل شوي د ي چې مشهور ښا خو نه يې په لا ند ې ډول د ي :

صفوزي، شکر زي، اپل يا اپو زي، سر کا ښي، زکوزي، ميلازي، يعقوب زي، د ولتزي، ابراهيمزي، مــو ســی زي، عمر زي، خانخيل، اکا خيل، سيد خيل، پروټ، زنګي، بو ستان زي، نسوزي، پــانيزي، کــو ټــي زي، خــالوزي، باروزي، نکروزي، بيان زي، فيرو زي، جيلاني زي، خد ايد د خيل، راموزي، اولالګي خيل.

18.1 الکوزو ولايتونه

الکوزي د افغانستان په لا ند نيو ولايتو نو کې مېشته د ي:

1. د کند هار په ولايت کې: د الکو زيو د قبيلي خلک د کند هار ولايت په مرکز، د ار غند اب، خاکريز، ار غســـتان، معروف، ميوند او پنجو ايي په او لسو اليو کې مېشته د ي چې د ۱۳۶ـ کال د مرکزي اد ارې د سر شــمېرنې لــه مخې په کند هار کې د د وی مجمو عي شمېر د ۸ــــ زرو تنو په شا او خو اکې ښو د ل شوی وو چې ښا يي او س يې شمېر د وه چند ه وي.
2. د اروزګان په ولايت کې: د ارز ګان د و لايت الکوزي د اوروزګان په مرکز تيرين کوټ، د د هراود په ولسوالۍ او د هغه و لايت په ځينو نورو ولسو اليو کې مېشته د ي چې مجمو عي شمېر يې په د غه ولايت کــې د پنځــه زرو تنو په شا او خواکې ښود ل شويد ي.
3. د زابل په ولايت کې: د زابل ولايت الکوزه ولايت د ميزان، ترنک او جلد ک په اولسواليو کې استوګنه لري چې شمېر يې په نو موړي ولايت کې د شلو زرو تنو په شا او خوا کې ښود ل شويد ي.
4. د هلمند په ولايت کې: د هلمند ولايت الکو زي د د غه ولايت په مرکز لشکر ګاه او د ناد علي، بغران، زمينــد اور او ګر شک او نو زاد په او لسواليو کې مېشته د ي چې مجمو عي شمېر يې په نو مو ړي ولايت کې د ٤ــــ تنو په شا او خو اکې ښو د ل شوی د ی.
5. د فراه په ولايت کې: د فراه ولايت په بيلا بيلو ولسواليوکې هم الکوزي شته چې شمېر يې د ۷ــ تنو پــه شــا او خو ا کې ښو د ل شوی د ی.

6. د هرات په ولايت کې: د هرات ولا يت الکوزي د د غه ولايت د انجيل، ګذرې، پښتون زر غون، اوبې، کرخ، زند ه جان، اد رسکن، کهسان او يو شمېر نو رو ولسواليو کې مېشته د ي. په د غه و لايت کې د الکو زيو ټول شمېر د سلو زرو تنو په شا اوخواکې ښود ل شويد ي.

7. د باد غيس په ولايت کې: يو شمېر الکوزي د با د غيس ولايت په بيلا بيلو ولسواليو په تېره بيـا د مرغـاب او غور ماچ په ولسواليو کې هم ميشته د ي. د کو نړ په ولايت کې:

په پور تنيو ولايتونو سر بېره يو شمېر الکوزي په فارياب، جو زجان، سرپل، کند ز او کا بل کې هم مېشــته د ي.

8. د کو نړ په ولايت کې د الکو زيو يو ه څانګه چې د سر کا ڼيو په نامه سره ياد ېږي د د غه ولايت د سر کـا ڼيو په اولسوالۍ کې مېشته د ي چې د وی په اصل کې د ځينو عو املو له کبله ډېر پخوا له کنـد هـا ره د ې سيمې ته را لېږد يد لي او د لته مېشته شوي د ي چې شمېر يې د شلو زرو تنو په شـا او خـواکې ښـود ل شويد ي چې زياتره خلک يې د کرنې او سو د اګرۍ په چارو بو خت د ي او د چارتراشو سود اګـري هـم کوي.

9. په سهيلي پښتونخواکې: د سهيلي پښتونخوا په تېره بيا په کوېټه، چمن او د بلو چستان پـه ځينـو نـورو سېمو کې هم الکوزي استوګنه لري.

10. په پښتونخو ا کې: پرد ې سر بېره د پښتونخوا د د و ابې په سېمه کې او د پېښور په شاوخوا کې هـم يـو شمير الکوزي استوګنه لري.

11. په پاکستان کې: د پاکستان د راولپنډۍ د چهچه نومي سېمه کې هم ډېر شمېر الکوزي مېشته د ي چې د سر کا ڼيو په نامه يوه سېمه کې د الکو زيو د نسوزي ښاخ خلک مېشته د ي.

12. په جنو بي هند وستان کې: د الکوزيو يو شمېر د جنوبي هند وستان د د کن او حيد ر اباد په سېمه کې هـم مېشته د ي، خو له بد ه مر غه ځېنو يې خپله خو ږه ژبه پښتو له لاسه ور کړي او په هند ي ژبه ګړيږي.

18.2 ښاغلی خلک

الکوزي زړور، غير تي او ميلمه پاله خلک د ي.په علــم او پــو هــي ميــن د ي.د وی د روس د اســتعماري او ښکيلاکگرو ځو ا کو نو پر خلاف د خپل هېواد د خپلواکی له پا ره ښې توري وهلي د ي.

د الکوزيو په تا ريخي کسانو کې د د غو لاند نيو کسا نو نو مو نه ا خيستلی شو چې ز مو ږ د هيواد په تاريـــخ کې مشهور د ي:

1. عبد الغني خان چې د الکو زيو د زيرازي له څانگې و او د مير ا فغا ن په نامه ياد يد ه
2. د هرات والي يار محمد خان زين الد وله چې د الکوزيو د نسوزي څا نگې نه و او يو ډير با تد بيره شخصـــيت تير شوی د ی
3. د افغانستان د ستر ټولو اک اعليحضر ت احمد شاه بابا مور زر غونه انا چې د الکو ز يو د نسو زي ښاخ پـــورې يې اړه د رلود ه
4. مولوي محمد سرور خان و اصف د لو مړني مشر وطه غو ښتو نکو د ټو لنې مشر چې په اصل کې د کند هار د ارغستان د ولسوالیو او بياور وسته زند اني شو او د کا بل په شير پور کې د خپل ورور سعد اللهـــ خـــان او د خپل پلار د اکا د زوی عبد القيوم خان سره يو ځای اعد ا م شو
5. بابا عبد العزيز خان الکوزی د مشروطيت د د ويم غو رځنگ غړی و.

19 علي زئي

که چيري د اليز يو پښتنو د نسب شجره په غور سره و څيړو نو د وی د سر بني پښتانه او د د رانيو د پنجپای په ښا خ پورې اړه لري چې نورزي، ساکزي، اد وزي او ماکو يې ورونه قبيلي د ي.

ډېټې محمد حيات خان د تاريخ حيات ا فغا ني په کتاب کې چې ۱٤۳ کلو نه د مخه يې کښلی د ی د اليزيو پښتنو په اړوند د اسي ليکلي د ي:" اليزي د کند هار په ز ميند اور کې اوسيږي.د وی د ود او د ستور د الکوزيو په څير د ی.د اليزيو او الکوزو تر مينځ پو له د هلمند سين د ی.د وی سيمه هم د الکو ز يو سېمې ته ورته والی لري، خـــو د الکـــو

زیو زیا تره سېمه د رود ونو په اوبو او د الیزیو سېمه په کا ریزو نو خړ و بیږي."

الیزي(علیزي) زیاتره د کر ني او ما لد ارۍ په چا رو بو خت د ي او خورا غښتلي، غیر تي، میلمه پا لو نکي او د هیواد په خپلواکۍ مین خلک د ي.د افغان-انګریز سره د خپلواکۍ په جګړه کې یې د میړانې او غیرت کار نامې ښـــود لي او د روسي و حشي یر غلګرو سره په مېړ انه جنګید لي د ي.

په او سني وخت کې الیزي په لا ند نیو سیمو کې مېشته د ي:

1. د هلمند په و لایت کې: د هلمند ولایت الیزي د د غه و لایت د ناد علـــي، کجکــي، بغــران، موســی کلا، ګرمسیر او نو زاد په ولسوالیو کې مېشته د ي.

2. د کند هار په ولایت کې: د کند هار ولایت الیزي د کند هار ولایت په مرکزاو د د امان، میوند ، ار غند اب، معروف او ژیړي په ولسوالیو کې مېشته د ي.

3. د ارزګان په ولایت کې: د ارزګان ولایت الیزي د د غه ولایت په مرکز ترین کوټ او د هراود ، ګزاب او شهر ستان په ولسوالیو کې استوګنه لري.

4. د فراه په ولایت کې: د فر اه و لایت الیزي د نو موړي و لایت په مرکز او د با لا بلوک په او لسوالۍ کې مېشته د ي.

5. د هرات په ولایت کې: د هرات د ولایت الیزي د انجیل، ګذرې، کشک، غوریان، زنـــد ه جـــان، کهســـان، پښتون زر غون، اد رسکن او شین ډنډ په ولسوالیو کې مېشته د ي.

6. د با غیس په ولایت کې: د باد غیس و لایت البزي د نو موړي ولایت د مر غاب او غور ما چ ولســـوالیو په بېلا بېلو کلیو او با نډو کې مېشته د ي.

پر پورتنیو ولایتونو سر بیره یو شمیر الیزي په فاریاب، جوزجان، سرپل، بلخ او کند ز په و لایتو نوکې هـــم استوګنه لري .

7. په پښتونخواکې: یوشمیر الیزي د پښتونخوا د ټانک او د یر ه اسما عیل خان په سیمه کې استوګنه لري

8. په پاکستان کې: په پاکستان کې الیزي د پنجاب ایالت د راولپنډۍ په اسلامګړ کې چې د حسن ابد ال ختیز

لوري ته پرته د ه او همد اراز په ملتان کې استوګنه لري.

د تاریخ حیات افغاني په قول د اسلام ګړ د سیمي د الیزیو د قبیلي مشر محمد شر یف خان و چې د رئیـــس بـــر هان په نامه سره هم یا د ید ه چې په نو موړي سیمه کې څو کلي يې د جا ګیر په تو ګه تر لاسه کړي ووا و د د ه په زامنو کې شیر د ل خان، پر د ل خان، سرورخان او حسین خان مشهور کسان تیر شوید ي.همد اراز د راولپنډۍ د چهچـــه پـــه سیمه کې هم ګڼ شمیر الیزي استوګنه لري.

په ملتان کې د الیزیو د قبیلي نه نواب فو جد ار خان یو مشهور نواب تیر شوی د ی. همد اراز د د ه نیکـــه خـــد ایار خان او یو شمیر نور الیزي مشران لکه عاشق محمد خان، محمد خان او غلام حسن خان الیزی نامتو خلک تیر شوید ي.

9. په ایران کې: یوشمیرالیزي د ایران په ختیزه برخه کې د قاین په سیمه کې چې د افغانستان پولي ته نږد ې د ی هم استوګنه لري.

10. د هند وستان په د کن کې: د هند وستان په جنوب په تیره بیا په اند را پراد یش کې هم یو شمیر الیـــزي استوګنه لري.

د روسيي د نامتو اتنو ګرافر ستا نیشفسکي په حواله په ټول افغانستان کې د شلمې عیسوي پېړۍ په نیمایي کې د د وی مجمو عي شمیر ۳_ زره تنه ښود ل شوی د ی.

20 اند ړ

که چیرې د اند ړو د نسب شجره په غور سره و څیړو نو څر ګند ه به شي چې د وی په اصل کې غلجي پښتانه د ي.اند ړ د موسی زوی، د ابراهیم لمسی او د غلجي کړ وسی د ی. د شجرو له مخې يې تر ه کی او سهاک ورونه ګڼـــل کیږي [9,8].

د اند ړو شمال ته د غزني مرکز، جنوب ته يې د تر ه کو او سلیمان خیلو قبیله، ختیز ته یي زرمت چې زرملـــه یې هم بولي، لو ید یز ته یې د هزاره وو قوم او په ضمن کې د کره باغ سیمې سره پو له لري.

8 تاريخ حيات ا فغاني، پښتو ژ باړه، ۱۳۸٦-۲_۷کال چاپ، د انش خپر ند و یه ټو لنه، پېښور

9 پښتني قبیلي، لطیف یاد ، ۱۳۸۵، د د انش خپر ند ویه ټو لنه، پیښور

د اند ړو د قبیلې ښا خو نه په لاند ې ډول د ي: بازید خیل، جلال زي اولکڼ خیل چې با زید خیل بیا په خو اجـــه خیلو، مر جا ن خیلو، پیر خیلو، مو سی خیلو او ابر ا هیم زیو، جلال زي په خا ني خیلو، الله یار خیلو او مصري خیلـــو او لکڼ خیل د پو مي خیلو او بشال خیلو په ځا نگو ویشل شوي د ي.

د ا ند ړو د قبیلې خلک زیاتره په غزني، پکتیا، زابل، پکتیکا، بغلان مید ان او کا بل کې مېشته د ي چې په لا نـــد ې تو گه د ر پیژ ند ل کیږي:

1. د غزني په و لایت کې: اند ړ د غزني ولایت د اند ړو، جغتو، شلگر، جامراد ، د ه یک او زنه خـــان پـــه ولسوالیو او سیموکې مېشته د ي چې په نو موړي و لایت کې د د وی مجمو عي شمیر ۲ـ زرو تنو ته ر سیږي.

2. د پکتیا په ولا یت کې: اند ړ د پکتیا ولایت په مرکز گر د یز، زرمت او څمکنیو په ولسو الیو کې میشته د ي چې په نو موړي ولایت کې یې ټول شمیر د ۵ـ زرو تنو په شا او خوا کې ښود ل شوی د ی.

3. د پکتیکا په ولایت کې: د پکتیکا ولایت اند ړ په شرنه او میټا خان کې استوگنه لري چې مجمو عي شمېر یې په د غه ولایت کې د ۲ـ زرو تنو په شا او خو اکې ښود ل شوی د ی.

4. د زابل په ولا یت کې: د زابل ولایت اند ړ د د غه ولایت د شا ه جوی په ولسوالۍ کې استوگنه لري چـــې مشهور کلي یې عبد الرؤف کلا، د اند ړو کو ټې، د اند ړو کلی او سرور کلا نو میږي.د اسې ویل کیږي چې د وی د غزني ولایت د شلگر ولسوالۍ نه د ې سیمې ته لیږ د ید لي او د لته میشته شوي د ي. همـــد اراز د زابل ولا یت د د ای چو پان په ولسوالۍ کې هم د اتوالو په نامه د اند ړو یو ښاخ اســـتوگنه لـــري چې شمیر یې د ۲ـ زرو تنو په شا او وا کې ښود ل شو ي د ي

5. د بغلان په ولایت کې: د بغلان ولایت اند ړ د د غه ولایت د نهرین په ولسوالۍ کې میشته د ي او د انـــــد ړو د لکڼ خیلو د ښا خ پوړې اړه لري.

6. د کابل په ولایت کې: د کابل ولایت اند ړ د چهارد هي ولسوالۍ د کلای بها د ر خان په کلي کې اســـــتوگنه لري چې شمېر یې ۵ـــ تنو ته رسیږي.

اند ړ ډیر میلمه پال، غیرتي او د هیواد سره مېنه د د وی په پښتني خټه کې اخښل شوې د ه. د ا نگرېز انو سره د افغانستان د خلکو په د ري گو نو جگړو کې د د وی ونډه د رنه د ه,د بیلگې په توگه د ۱۸۷۹ میلاد ي کال د د ســـامبر د

میاشتې په عمو مي پا څون کې اند ړ د ملا د ین محمد اند ړ په مشرۍ چې په ملا مشک عا لم سره یې شهرت د رلــــود او همد اراز د ګل محمد خان اند ړ په مشرۍ چې یوملي شخصیت و په غزني کې یې په انګرېزانو ځمکه تبۍ و ګر ځوله او د یو ملي ځواک په تو ګه یې د انګر یزانو په وړاند ې سره یو مو ټی او د ښمن ته یې خوله ما توونکي ګـــو زارونـــه ورکړل.

د روسي ښکیلاکګرو په و ړاند ې هم اند ړو ډېرې سر ښند نې کړې د ي او د افغاني غیرت او تورې پــــه زور یې روسي غلیمانو ته هم غاښ ما توونکي ځو ابو نه ور کړي د ي.

21 اورکزي

اورکزي د پښتنو یوه نا متو قبیله د ه چې ز مو ږ پښت پو ها ن (نسب پیژ ند و نکي) یې د کر لاڼي پښـــــتنو د ټولنیز ګروپ نه شمیري.

د او رکزیو د قبیلې زیا تره خلک د اورکزیو په ایجنسۍ او یو شمیر یې په کو رمه ایجنسۍ کې استوګنه لري. چې مرکز یې د هنګو ښارد ی. او رکزي د کو هاټ په شمال لوید یځ، د سپین غره په ختیز او د تیراه په جنوب کې پراته د ی. شمال ته یې د اپرید و قبیله، شمال لوید یز ته یې پړه څمکني، لوید یځ ته یې توري، جنوب ته یې بنګښ او ختیز خو ا ته هم د اپر ید و اوبنګښو سره پوله لري.

د او رکز یو د ایجنسۍ مجمو عي نفوس ٤٥ـــ تنه د ی چې په او رکزیو سر بیره نور پښتا نه هم یکې اوســــي لکه: علي خیل، میشتي خیل، ملا خیل او شیخان خیل.

اور کزي په لا ند نیو مشهورو ښا خو نو با ند ې ویشل شوي د ي چې بیا هر یو ښاخ یې په نورو څا نګو با نــد ې ویشل شوید ي. د د غو مشهورو ښا خو نو او څا نګو نو مو نه په لاند ې ډول راوړل کیږي:

1. اسماعیل زي: چې د ا ښاخ په ر ابیا خیلو، ابا خیلو، مامازي، بهریم خیلو، خاد ي زي، عیسي خیلو او ساد ا خیلو با ند ې ویشل شوي د ي.
2. موسي زي: چې په لنډي زي، علي زي او خواجه خیلو با ند ې ویشل شوي د ي.
3. لشکر زي: چې په علي شیر زیو او ما مو زیو باند ې ویشل شوي د ي.

4. د و لت زي: چې په فیروز خیلو ، اتمان خیلو او بیزو تي با ند ې ویشل شوید ي.

5. محمد خیل: چې په بر محمد خیلو ، عبد العزیز خیلو ، ما ني خیلو او سه پاى با ند ې ویشل شوید ي.

6. ستوري خیل یا علي زي: چې په باړه ستوري خیلو او تیراه ستوري خیلو با ند ې ویشل شوي د ي.

په د وی کې ځیني ښا خو نه شیعه مذ هبه او ځیني یې هم سني مذ هبه د ي. د د ې نه پر ته د د وی تر مینځ یو بل ډول قبیلوي ویش هم مو جود د ی چې سمل گو ند او گا ړي گو ند یې بو لي چې د د غې قبیلې ځیني خلک په سمل او ځیني په گاړه پوري اړه لري.

تا ریخ حیات ا فغاني د او ر کز یو په باب لیکي: " د اسي ویل کیږي چې د بنگښو نه د مخه په کو ها ټ بـا نـد ې اور کز یو واک د رلود او تقر یبا پنځه سوه کلونه د مخه بنگښو د اورکز یو نه د کو هاټ سیمه ونیوله چـې د د غـې سیمي د نیولو له پا ره د د وی تر مینځ خو نړۍ جگړې وشوې او د یوه افسا نوي روایت له مخې د د وی تر مینځ د غه شخړه او لا نجه د (د ای) په نامه یوه تن اواره کړه، په د ې تو گه چې یو ځل د بنگښو او اورکز یـو ملکـان د سـیمو د ویش له پاره په د رسمند کې سره را غو نډ شوي وو او هرې یوې غاړې غو ښتل چې زر خیزې سیمې تر لاسه کـړي، له همد ې کبله د د وی تر مینځ سو له ونه شوه او نږد ې و چې د د وی تر مینځ بیا جگړه ونښلي، په د غه وخت کې د ای نو می چې پر اس سپور و له لیرې را ښکاره شو. د د ې له پاره چې بنگښ او اورکزي د واړه له جنگ جگړو نه په تنگ راغلي وو نو د وی په د ې خبرې با ند ې سره اتفاق و کړ چې د غه د ای نو مي سپور کله چې د وی ته نږد ې راشي نو د وی به ورته د بنگښو او اور کز یو تر مینځ د سیمو د ویش سؤال مطرح کړي او هر څه پریکړه چې د ه وکړه نـو د واړو غاړو ته به د منلو وړ وي. په د غه وخت کې نو موړی سپور راورسید او د واړو خـواوو د د غـې شـخړ ې د اوارولو له پا ره له د ه سره خبرې وکړې، هغه په د اسي حال کې چې هما غسي پر اس سپور و په پښتو ژبه یـي د غـه بیت ووایه:

د ای خو د اسي وایي.....چې سمه د بنگښ، غر د اورکزی

ویل کیږي چې له هماغه ورځې وروسته د د ای ویش عملي شو او تر اوسه هم د چلند وړ د ی".[10]

اورکزي په غر نۍ سیمه کې ژوند کوي چې د وبې یي معتد ل او ژمی یې خورا سـوړ د ی، پـه تیـره بیـا د مرغومي، سلواغې او کب په میا شتوکې چې د جنوري، فبروري او مارچ د میا شتو سره سمون خوري. د د وی زیا تره خلک د کرنې په چارو او لږ شمیر خلک یې په پوونده ه ډول ژوند کوي. د ځمکو لږه برخـه یـي پـه روانـو او بـو

10 تاریخ حیات افغاني، د ډپټي محمد حیات خان

خړوبيږي، خو د ځمکو ډيره برخه يې وچوبه (للمي) د ي، مگر ډيرې زرخيزې د ي، ان چې د وه فصله حا صـلات ور کوي.د وی په خپلو ځمکو کې وريجي، غنم، جوار، اوربشي، لو بيا، کد و ان، ټيپر او د ار چيني کـري چـې د د وی د سيمي خوراکي پيد اوار د د وی اړتياوې پوره کو لای شي.

د اورکزيو ايجنسي د سمند ر نه تر ۷ــ فو ټو پورې لوړوالی لري او ټوله ر قبه يې ۱۸ــ کيلو متره ښـو د ل شوې د ه.

مشهور سيند ونه يې تاجلي، خرماني، د ماموزو رود ، گند او، انگوري، تبي، کرمان، ابی د ری، مسـتوره او د خانکي توی سيند ونه د ي.

د اورکزيو د ايجنسۍ هيڅ کوارټر هنگود ی او اصلي ښا ر يې د ره اد م خيل د ی.اورکزي خپل با زارونه د ميله په نامه ياد وي چې د هغو نه يې لاند ينې ميلې مشهورې د ي: ډبوري ميله، ميشتي ميله، فيروزخيل ميله، کا لايـا ميلـه، غلجو ميله، ساما مموزي ميله، انجاني بازار، کد ه بازار او کوريز ميله. د اورکزيو ايجنسۍ د ليد و وړ ځا يونه، کلا يـا، فيروز خيل سا ما نه، ډوبرۍ، کول او بد ن د ي.

د او رکز يو د ايجنسۍ سر بيره يو شمير او رکزي او د هغو جملې نه مسوزي او نيمايي لښکرزي د کورمې په ايجنسۍ کې هم استوگنه لري.د پاکستان په نورو ښارونو لکه کراچۍ، راولپنډۍ، اسلام اباد او لاهور کې هم يو شمير او رکزي ميشته د ي. په بيښور کې هم زيات شمير اورکزي استوگنه لري.

اورکزي غير تمن، جنگيالي، ميلمه پالو نکي او په پښتنولۍ ټينگ خلک د ي. د وی د انگريزانو سره پـه هغـه وخت کې چې د هند نيمه وچه د د وی تر استعماري واک لاند ې وه په ډيره ميړانه جنگيد لي د ي او د اسي ويل کيـږي چې د وی په هغه وخت کې ۲۸ــ زره تنه وسله وال ځو انان د رلود ل.

د اورکزيو په ټو لو ځانگو کې د ولتزي او مسوزي په شمير کې زيات د ي.د اورکزيو مجمو عي شـمير د ۳ــ زرو تنو په شا او خواکې ښود ل شوی د ی چې له هغې جملې نه ٦. زره تنه يې د کورمې په ايجنسۍ او پـا تـې يـې د اورکز يو په ايجنسۍ کې مېشته د ي

21.1 اورکزي په هند وستان کې

اورکزيو په هند وستان کې د اتلسمې پيړۍ په لو مړۍ نيمايي کې د د غه هيواد په مد هيا پراد يـش کـې چـې مرکز يې د بهو پال ښارد ی يو لوی پښتني رياست جوړ کړ چې بنسټ ايښود ونکی اورکزی پښتون نـواب د وسـت

محمد خان د ی.نو موړي د د غه پښتني رياست بنسټ په ۱۷۲۳ زيږد يز کال کې په بهو پال کې کيښود.نـــو موړی د هنـــد وستان د مغو لي واکمن عالمګير اورنګ زيب د زوی سلطان بهاد رشاه په زمانه کې له تيراه نه چې په هغه و خت کـــې د افغانستان د خاورې برخه وه هند وستان ته راغلی و.په بهو پال کې تر د وست محمد خان نه وروسته د اورکزيو پښتنو د پاتو نوابانو نو مو نه په لاند ې ډول د ي:

نواب سلطان محمد خان، نواب يار محمد خان، نواب فيض محمد خان، نواب حيات محمد خان، نواب غوث محمـــد خان، نواب جها نګير محمد خان، نواب نظير محمد خان، نواب شاه جهان بيګماو نواب سلطان جهان بيګم.

د بهوپال پښتني نوابانو د بهو پال د ښار په ود انولوکې ډيرې هلې ځلې کړي د ي چې د ســـتا ينـــي وړ د ي.د د وی د نو ابيو په وخت کې ډير جو ماتونه، مد رسې، کتابتو نو نه، پلونه، رو غتونونه او نور ډېر عام المنفعه کـــارونه تر سر ه شوي د ي.

22 اورمړ

د پښتني شجرو پر بنسټ اورمړ سړ بني پښتانه د ي چې د جنو بي و زير ستان په کانيګروم، د پېښور په شـــا اوخوا او د افغانستان د لو ګر په و لايت کې مېشته د ي.د اورمړ اصلي نوم عمر د ين و چې وروسته د اورمړ پـــه نـــامه مشهور شوی د ی.(۱)پښتني توکم پو هانواورمړ د شر خبون زوی او د سړبن لمسی ګڼلی د ی.

د تاريخ حيات ا فغا ني مؤ لف ډپټي محمد حيات خان د اورمړو په اړوند د اسي ليکلي د ي:" جوته د ه چې د اور مړ پلار امر د ين د شر خبون له پنځو زامنو په جمله کې تر ټو لو کو چنی و.د ه يو زوی د رلود چې اورمړ نو ميد ه او قبيله يې هم د د ه په نامه نو مول شوې د ه او تر اوسه هم په همد ې نامه سره ياد ېږي.د اسي ويل کيږي چې اورمـــړ شل زامن د ر لود ل او هر ځوی يې چې چيرته پيد ا شوی د ی د هما غه ځا ی نوم يې پرې ايښی د ی او يوه منظو مـــه چې حضرت ميا عمر څمکني(رح) ويلي نو په هغې کې هم اورمړ ته شل زامن منسوب شوي د ي، په د ې ډول: سنګتوی، منتوی، مشکور، شکتوی، زيق، مشوی، جلو يان، کانيګروم، حوان، کو نيخ، خصيران، رنګ، د لجا، ملاڼې، ســـيد انـــي خان، د و توي، سين، خليل و بورکي." [11]

نوموړی مؤرخ د د وی د استوګني سيمي مور ته د اسي معر في کوي:" د اورمړو د استو ګني سېمه د سليمان د غره هغه برخه د ه چې اوس پکې د وزير واو مسيد و قبيلي استوګنه لري. د کا نيګروم ښار چې د وزيرو او مسيد و د

11 حيات افغاني، پښتو ژباړه، ۱۸. مخ

بد ر په سیمه کې پروت د ی د اورمړو له خوا جوړ شوی د ی چې اوس هم د اورمړو پنځه بنا خونه په کا نیګروم کـــې په د ې ډول او سیږي: خیکني شپیته کوره، خرم چاني ځلویښت کوره، ملا تا نې شپیته کوره، بیکسي د وه سوه کـــوره او جراڼې شل کوره چې ټول د ۳۸۔ یا ٤۔ کو رنیو تر مینځ په خپل پخوا ني ټاټوبي کې استوګنه لري۔ "[12]

د کانیګروم اورمړ په خپلو مینځو کې په اورمړي ژبې ږغیږي چې بر ګستا، بورکي او بر کي یې هم بولي چې د پښتو، هند ي او پارسي ژبي لغوي جوړښتونه پکې شته، خو هغو اورمړو چې خپله ژبه یې ساتلي د ه د د وی په ژبه کې له څیړنو د اسي معلومیږي چې په مشکله کید ای شي هغه د پښتو ژبې یو د ایلیکټ(لهجه) وګڼل شي ځکه چې د د غې ژبې فو نو لو جي، مور فو لوجي، سین تا کسیس، لیکسیالوجي او نور ې ژ بنی ځا نګړ تیاوې د ا جو توي چې د د وی ژبه لرغوني او د ختیزو اریایي لهجو ځیني شمیرله کیږي او د اریایي ژبو په کو رنۍ کې شا مله د ه۔[13]

په اوسني وخت کې د اورمړو د استو ګني ځایونه د اد ي:

1. د جنوبي وزیرستان په کا نیګروم کې چې د ۱۹۹۲ زیږد یز کال د سر شمیرنې له مخې یې شمیر ۳۔ تنه ښود ل شوی د ی۔

2. د پیښور د جنوب ختیز په لس کیلو متری کې د اورمړو د ړې کلي شته چې د برو اورمړو، ښکتني اور مړو او منځني اور مړو په امه یاد یږي۔

3. په جنوبي وزیر ستان او پیښور سر بیره یو شمیر اورمړ د پښتونخوا په کورمې ایجنسی، کهرک، اورکزیـــو ایجنسی او سوات کې هم میشته د ي، خو په د غو یاد و شوو سیمو کې د وی شمیر خورا لږ د ی۔

4. د افغانستان د لو ګر په ولایت کې: د تاریخ حیات افغاني د مؤ لف ډپټي محمد حیات خان پـــه حـــواله د د وی یـــو شمیر ٦۔ کلونه د مخه د وزیرو قبیلې د غلبې په وجه او هم د کاختی(قحطی) په سبب د جنو بي وزیر ستان نه د لو ګر د برکي برک سیمې ته ولیږد ید ل۔د افغانستان د علو مو اکیډیمی د ژبو او اد بیا تو د انستیوت د غړي ښاغلي د کتو ر خلیل الله اورمړ په قول چې خپله هم یو ژبپوه د ی ماته یې په په ۱۳٦۹المریز کال کې د لو ګـــر د اورمړو په اړوند وویل چې د لوګر اورمړ د عبد الصمد خان، نورالله او تقي په کلیو کې استوګنه لري او په هغه وخت کې یې ما ته په نو موړي ولایت کې د اور مړو مجمو عي شمیر د ٤۔ او ٥۔ تنو تر مینځ و ښـــود ، چـــې ښایي اوس به د د وی په شمیر کې ډیروالی راغلی وي۔

---

12 پښتانه د تاریخ په رڼا کې، د سید بهاد رشاه ظفر کاکا خیل لیکنه، ۱۲۸۳ مخ

13 د افغانستان ژبې او تو کمو نه، سر محقق د وست شینواری، ۱٦۸-۱٦۹ مخونه

5. د هند وستان د پنجاب ایا لت د جلند رهر په ښار کې هم ډیر لږ شمیر اورمړ شته۔

اورمړ غیرتي، میلمه پالونکي او په ملگرتیا کې تکړه خلک د ي۔

د روښاني غورځنگ بنسټ ایښود ونکی او د خیرالبیان او حالنا مې مؤ لف حضرت بایزید انصاري چې په پیر رو ښان علیه الر حمته ۱۵۲۵-۱۵۸۵زیږد یز مشهورو او د مغو لو پر خلاف یې د ویاړه ډکې مبا رزې کړي د ي اورمـــــړ پښتون و۔

د وزیر ستان په اور مړو کې د غه لاند یني اورمړ نا متو کسان د ي: جنرال وحید علي بورکی، سکند ر افضـــل خان د البورکي قو مي مو منټ مشر، ملک عبد الرؤف بورکی په کانیگروم کې د بورکي قوم مشر، ملک محمـــد قریـــب خان بو رکی او ستر جنرال فاروق احمد خان۔

همد اراز د افغانستان د لو گر د اورمړو له جملې نه ښا غلی د کتورخلیل الله اورمړ نه یا د ونه کوم چـــې د افغـــا نستا ن د علو مو اکډمی علمي غړی او محقق د ی چې په پښتو او اورمړي ژبو کې څیړ نې کوي۔

23 بابړ

که چیري د بابړو د قبیلي د نسب شجره په غور سره وڅیړو، نو جو ته به شي چې د وی په اصل کې سړ بني پښتا نه او د شیر ا نیو د قبیلي یوه څا نگه د ه۔ د وی وروسته د شیړ انیو نه بیل شوي او او لا د ې یې ځا نته بیل نـــوم غوره کړی د ی او نن ورځ د یوې جلا قبیلې په تو گه ژوند کوي۔

د تاریخ حیات افغاني د شجرې پر بنسټ بابړ د ود م ځوی، د شیرانۍ لمسی، د شر خبون کړوسی او د ســــړبن کود ی د ی۔ همد اراز بابړ د انجر او سنجر په نامه د وه زامن د رلود ل چې سنجر بیا د مسعود خیلو، اسما عیل خیلـــو، ابراهیم خیلو، یعقوب خیلو او غو ریا خیلو په څا نگو با ند ې ویشل شوي د ي۔

د با بړو د استو گنې اصلي ځای د سلیمان غر گنډل شوی د ی چې وروسته د شمیر د ډیر والي او یا هم ښا یـــې د نورو عو املو له کبله له خپل اصلي ټا ټو بي نه خواره و اره شوي او په نورو ځا یو نو کې مېشته شوي وي.

ویل کیږي چې د با بړو د قبیلي خلک د پخوانۍ زمانو ر اهیسي د تجارت او سو د اگرۍ د کارونو سره ډیـــره لیوالتیا د رلود ه او د د ې قبیلې خلکو د هند وستان او د منځنۍ اسیا (بخارا او سمر قند) تـــر مینـــځ د بیلا بیلوســـود

اګریزو مالونو لکه پو ستینونونو، اینجې او قیمتي وریښمینو ټو کرانو سو د اګري کوله او د وی پــه خپلــو ســو د ا ګرېزو د ند و کې، ریښتوني، ایماند اره، حلیم او د ښه چلند خا وند ان وو، ان تر د ې چې انګریزي نا متو مــؤرخ او د کابل د سلطنت بیان مؤلف مونټ سټوارټ الفنسټن هم د د ې خبرې سره موافق د ی چې د وی د سو د اګری په چـــارو کې ډېر ماهر وو۔ همد اراز د وی په اقتصاد ي پلان جوړونې او حسابي چارو کې د ومره مهــارت د رلــود او پــه د ې کارونو کې د ومره بر یالي وو چې د افغانستان د بنسټ ایښود ونکي لوی احمد شاه بابا په وخت کې نور محمد خان بابړ مستو في المما لک او ګل محمد خان بابړ ته د امین الملک(لوی خزانه د ار) مهمې د ند ې سپارل شوې وې۔

په او سني وخت کې بابړ په لاند نیو ځا یو نو کې مېشته د ي:

1. په کند هار کې: په کند هار کې بابړ د د غه ښار د بابړو په کوڅې، د پنجوایي په ولسوالۍ او د کند هار د ارغنــد اب په سوزني نو مي سیمه کې ژوند کوي چې په د غه ولایت کې د بابړو مجمو عي شمیر د ۲۔زرو تنو په شـــا او خواکې ښود ل شوی د ی۔اروابناد سترعلا مه پو هاند رشاد بابا(۱۹۲۱-۲-۵ میلاد ي) چې ټــول پښــتانه پــرې ویاړي او پښتو ژبې، اد ب، تاریخ او فر هنګ ته یې د ستا ینې او قد ر وړ خد متو نه کړي د ي اوما د د ې مقالې لیکوال هم د هغوی د ارزښتناکو علمي لارښوونو نه ډیره ډیره ګټه او چته کړې د ه هم بابړ پښتون و چې د کند هار ښار د بابړو په کو څه کې یې د ې نړۍ ته ستر ګې پرانیستلې وې۔

2. په ننګر هار کې: د ننګر هار ولایت د جلال اباد ښار لوید یز خواته د بابړ یانو یوه لو یه محله شته چې د علـــي خیلو سره په ګا ونډ کې د ه۔

3. د جوزجان په ولایت کې: یو شمیر بابړ د جوزجان په بیلا بیلو ولسوالیو او د هغې جملې نه د خواجه د وکـــوه، اقچې، فیض اباد او خانقاه په ولسوالیو کې هم مېشته د ي۔ د شبر غان د ښار بابړ د د غه ښار په مرکـــز او همـــد اراز د د غه ښار ته څیرمه سیمو لکه شکرک، افغان تپه، شیر خیل، شوبي، خواجه د وکوه افغانیه او تـــابین کـــې ژوند کوي۔ په اوسني وخت کې د جوزجان د بابړو نه یو تن ګو هر خان بابړ د جوزجان ولایت د فیض ابـــاد د ولسوالۍ ولسوال د ی۔

4. د فاریاب په ولایت کې: یو شمیر بابړ د فا ریاب ولایت د قیصار په ولسوالۍ کې هم میشته د ي۔

5. د با د غیس په ولایت کې: بابړ د د غه ولایت د غورماچ او مرغاب په ولسوالیو کې استوګنه لري۔

6. د بلخ په ولا یت کې: د بلخ په ولا یت کې مېشته بابړ د د غه ولایت د بلخ په ولسوالۍ کې استوګنه لري.

7. د کند ز په و لايت کې: يو شمير با بړ د غه ولايت د د شت ارچي په ولسوالۍ کې هم مېشته د ي۔

په پورتنيو ولايتو نو سر بيره يو شمير بابړ په هيلمند ، لوګر او کو نړ کې هم مېشته د ي، خــو د هغــوی د د قيق شمير په اړوند زما سره کوم معلو مات نشته۔

د اسي تاريخي شواهد شته چې د د وی ۵۔ کورنۍ کو چياني او ۷۔کورنۍ نيمه کو چياني ژوند لــري چــې د د وی د ليږد مسير اولاره د هرات د هريرود نه نيولې د باد غيس، فارياب، جوزجان، بلخ او کند ز پورې د ي چې د کــال په بيلا بيلو مو سمونو کې په نو موړو ځا يو نو کې خپلې کيږد ۍ د روي او خپل مالونه او رمې په ورشو ګــانو کــې څروي۔

8. په سهيلي پښتونخواکې: د سهيلي پښتونخوا د مشهور ليکوال، مؤرخ او فولکلور پيژند ونکي پروفيسور سيال کاکړ په حواله يو شمير بابړ په ژوب، کوټه او پښين کې هم مېشته د ي۔

9. په پښتونخواکې: په پښتونخواکې د بابړو سيمه د ميا خيلو سهيلي برخې ته پرته د ه چې لو يد يز لــورته يــې سختې غرنۍ سيمې پر تې د ي۔ اوس د وی د پښتونخوا د د يره اسماعيل خان په چو د هــوان او د امــان کــې مېشته د ي۔ اوس د امان د ټانک په نامه ياد بږي چې د د يره اسما عيل خان يو د سټرکټ (ولســوالي) د ه۔ همــد اراز په سيهره نومې سيمه کې هم چيرې چې شيراني اوسي بابړ مېشته د ي۔ يو شمير بابړ په پيښور کــې هــم استوګنه لري چې انګريزي ژبپوه ميجر را ورټي په د امان يا اوسني ټانک کې د د وی مجموعي شــمير د ۷۔۔ کو رنيو په شا او خواکې ښود لی و چې ۷۔ تنه جنګيالي ځوانان يې د رلو د ل۔

10. په سند کې: د پروفيسور سيال کاکړ د اثر پښتو او پښتانه په سهيلي پښتونخواکې پر بنسټ يو شــمير بــابړ د پاکستان هيواد د سند ايالت په ګړهي ياسين، سلطان کوټ او شکار پور کې هم مېشته د ي۔

11. په هند وستان کې: لکه چې د مخه ورته اشاره وشوه بابړ و د سو د اګرۍ په چارو کې ډير مهارت د رلــود او د هند او منځنۍ ايشيا تر مينځ يې د سو د اکرۍ چارې پر مخ بيولې، چې د د غو با بړو د جملې نه يو شمير پـــه هند وستان کې مېشته شوي د ي چې د هند په مختلفو ايالتو نو لکه مهاراشټرا، اند هراپرد يش، مد هيا پراد يش او ګجرات کې مېشته د ي، خو له بد ه مر غه چې خپله خوږه پښتو يې له لاسه ورکړې د ه۔

تاريخ حيات ا فغاني د بابړو د د ود او د ستور په اړوند ليکي:" هغه بابړ چې په افغانستان کې اوسي نو د ود ونه او رواجونه يې د هغو بابړو سره تو پير لري چې د شيرانيو په ګا ونډ کې اوسي۔ هغه بابړ چې د شيرانيو په ګا ونډ کې

اوسي نو د هغوی رواجونه کټ مټ د شیرانيو په څیر د ي." [14,15,16,17]

24 بابي (بابياني)

زموږ پښت پو هان (نسب پيژند ونکي) د بابي يا با بيانو قبيله د پښتنود غر غښت د ټولنيز ګروپ پورې تړي.

د پښتني شجرو له مخې بابي څلور زامن د رلود ل چې ميرزی، سرو، عزرائيل او کتوزی نو ميد ل چې ميرزی په شلو خيلو، يحيی زيو او حيد رزيو او کتوزي په ياسين زيو، اد ريس زيو او صايب زيو با ند ې ويشل شوي د ي. د تا ريخ حيات افغا ني په قول چې د مخزن افغاني نه يې روايت کړی د ی وايي چې بابي په پيل کې په خپلو څلورو زا منو با ند ې د څلورو سپيڅلو او مقر بو پر ښتو(ملائکو) نومونه ايښي وو، چې نورو پښتنو هغه ملامت کړاو هغه هم د هغوی نو مو نه بد ل کړل، خو يوازې د عزرا ئيل نوم په خپل پخواني حالت تر او سه هم پاتي د ی.

بابيان په کند هار،کند ز، کلات نصير خان او د سهيلي پښتونخوا په بوري، چمن او د کوئيټې په شا بو نو مې کلي کې مېشته د ي.د پاکستان د سند ه ايالت په مرکز کر اچی کې هم يو شمير با بيان استوګنه لري. همد اراز د هند و ستان د ګجرات ايالت په جو ناګړه کې هم بابيان استوګنه لري او د 1747 ميلاد ي کال نه تر 1948ميلاد ي کا ل پوري با بيانو د جو ناګړه په سيمه کې يو پښتني ر ياست د رلود.

ډېټې حيات خان په خپل مشهور اثر تاريخ حيات افغاني کې چې په اردو ژبه کښل شوی او وروسته په انګريزي او بيا په کابل کې په پښتو تر جمه او چاپ شوی د ی د بابي پښتنو په اړوند د اسي ليکلي د ي:" بابيان په کند هار او کلات نصير خان کې ډير با همته سو د اګران د ي او د خپل غوره سلوک اونرم چال چلند په و جه د ښه ژو ند څښتنان او اکثره يې شتمن د ي.همد اراز د د غې قبيلې خلک په ميړانه کې هم ښه شهرت لري".

د بابيانو د ستور کټ مټ نورو ګاونډي پښتني قبيلو ته ورته د ی.

د روسي نا متو اتنو ګر افر ستا نيشفسکي د اتنو ګرا فيکو معلو ما تو پر بنسټ د شلمې پيړۍ په لو مړۍ نيما

---

14 مونټ سټوارټ الفستنن، د کابل سلطنت بيان، د وهم ټوک، ۶۲ مخ

15 پښتانه د تاريخ په رڼا کې، ۱۲۷۶ مخ

16 تاريخ حيات افغاني، ۲۵۵ مخ

17 پښتو او پښتا نه په سهيلي پښتونخواکې، د پروفيسور سيال کا کړ تاليف

يي کې د بابيانو شمير په افغانستان او سهيلي پښتونخواکې ۸۵ زره تنه ښود ل شوې د ی.بابيان ډېر ښه شا عران، ليکو الان او هنر مند ان لري.په او سني وخت کې لطيف جان بابی د پښتو خوږ ژبې سند ر غاړی د ی. د هند وستان د جو نا ګړه د پچود د سيمي نواب او د هند ي، اردو او ګجراتي ژبو مشهور شاعر عما د الد ين خان بابي چې په رسوا مظلـــوم سره هم متخلص و د روان ۲_۸ ميلاد ي کال د اپريل په ۲٤ نيټه يې له د ې فا ني نړۍ نه ستر ګي پټې کړې. همـــد اراز د هند د سينما فلمي اد اکاره پروين بابي ۱۹٤۹-۲_۵ ميلاد ي هم بابي پښتنه او د جو نا ګړه د بابي پټانانو (پښتنو) پـــه کـــو رنۍ پورې يې اړه د ر لود ه.

24.1 د هند وستان د ګجر ات ايالت د جونا ګړه د سيمي بابي نوابان

د جو ناګړه سيمه چې د هند د ګجرات په ايالت کې مو قعيت لري يوه تا ريخـــي او پخـــوانۍ ســـيمه د ه چـــې د سنسکرت په پخوانيو او زړو متو نو کې يې ذکر او يا د ونه شوې د ه.په د غه ښار کې ډېرې لر غو ني کلا ګاني او تـــا ريخي ود انۍ شته چې د معمارۍ د هنر له مخې د ډېر اهميت وړ ګڼل کيږي. پر د غـــې ســـيمې بانـــد ې مـــو ريـــانو، سلونکيانو، مغولو، افغا نا نو او انګريزانو واکمني چلولې د ه، خو د لته زموږ د بحث مو ضوع هغه پښتا نه با بيان د ي چې پر د غه سيمه يې تقريبا ۲_ کلونه واک د رلود. د پښتنو بابي نوا بانو د جملې نه لا ند ينې نوابان د ر پيژنو. بايـــد وويل شي چې د غو بابي نو ابانو ته خانجي هم وايې، ځکه چې هند يان په مجموع کې افغانان او په تيره بيا پښتانه يا پټها نان ته خان صا حب او خا نجي هم وايي.

24.1.1 نواب بهاد رخان بابي

نواب بهاد رخان د صلابت خان زوې، د صفد ر خان لمسی او د جعفر خان کړ وسی د ی.ويل کيږي چـــې د د وی کورنۍپه اصل کې له کند هاره د جو نا ګړه سيمې ته تللي او هوري ميشته شوي د ي. نواب بهاد ر خان بـــا بـــی د هنـــد وستان د مغو لي واکمنۍ په وخت کې د پو هې او ميړ نتوب په وجه د د يوان خطاب تر لا سه کړ او د ګجرات په ايـــالت کې د وې سيمې د ه ته د جا ګير په تو ګه ور کړل شوې.د ه همد اراز د ه د احمد اباد د حا کمانو سره هم ډېرې ښې اړيکي د ر لود ې، همد ا وجه وه چې د وی ورته د بيرم ګام، بيجا پور او بار ها رچه سيمي د اجارې په تو ګه ور کړې. نـــواب بهاد ر خان بابي د مهارا شټرا د پو نې د پيشوا سره هم د و ستانه اړيکې ټينګې کړې وې او د پيشوا له خوا هـــم د ه تـــه د سر بلند خان لقب ور کړل شوی و.

د نواب بهاد رخان بابي د نوابۍ په وخت کې يوبل بابي پښتون ته چې کمال الد ين خان بابی نو ميـــد د بـــالاجي راؤ له خوا په ګجرات کې د پيران پټن، بړنګر، بيس نګر، سمي، مينچور، تهراد ، بيجا پور او کمرالو سيمي د جا ګير په تو ګه ور کړل شوې.

په ۲۰۱۸ میلاد ي کال هغه وخت چې پیلاجي نومي د جو نا ګړه د نیو لو پریکړه وکړه، نو نواب بها د ر خان بـــا بي د خپلې پو هې او تد بیر په و جه د هغه سره سو له و کړه.نو موړی نواب په ۲۰۱۸ میلاد ي کال کې له د ې فاني نـــړۍ نه ستر ګي پټې کړي.

24.1.2 نواب مها بت خان بابي

نواب مهابت خان د نواب بهاد ر خان زوی د ی او هغه وخت یې چې لا پلار نواب بهاد ر خان بابی ژوند ی و نو د ه ته یې د نوابۍ د ند ه او چارې ور سپارلې وې.د د ه د نوابۍ په وخت کې یو تن چې جګنات جهاله نو مید او یوه اند ازه پو ځي ځواک یې تر لاسه کړی و، د نواب مها بت خان په سیمه کې یې په لاس وهنو لاس پورې کړ، خو نواب مهابت خان نو موړی تنبیه او غو ږو نه یې ور تاو کړل، چې بیا وروسته جګنات نو می د پور بند ر سیمي ته وتښـــتید او د ا هغه وخت وچې ا نګر یزانو د اوړیسا سیمه د نواب سراج الد وله نه نیولې وه او ابد الي احمد شاه بابا د مر هټه وو د ځو اکو نو سره په جګړې بو خت و.

نواب مهابت خان په ۱۸۱۸ میلاد ي کال کې د یوه تن له خوا چې ځان یې مسلمان عرب ګا ڼه ونیول شو او د اوپــر کو ټ په کلاکې بند ي شو، خو کله چې د نواب مهابت خان اکا، نواب کمال الد ین خان بابي له د ې پېښې خبر شو د پیران پټن له سیمې یې لښکرې راټولې کړې او پر مظفر خان باند ې چې د نواب مهابت خان پر ځاې ټاکل شوی و برید وکړ او نواب مهابت خان یې له بند ه و ژغوره او د نواب صاحب د خور خا وند شها مت خان بابي چې د شیخ میا یلاول سره بند ي و د د یوان جي په مر سته خو شي کړ.

نواب مهابت خان د خپلې نوابۍ په و خت کې ډیرې سیمې ونیولې چې د هغو د جملې نه د کو تیا نه تلاجـــه او د منګلور د کلاوو نیول د ي. همد اراز نواب مهابت خان هغه کسانو ته هم سزا ورکړه چې د مالیې د ور کو لو نه به یې سر غړ ونه کو له او د ها لار جهالا، اراود او د کچ د سیمو د خلکو شتمنۍ به یې لو ټولې. نواب مها بت خان د د یوان جي په مر سته د بابر پاواړ په نامه هغه لو ټمارې ډلې هم و ځپلي چې د نا ګهر، کا تهیاوار او لا ونګ پر سیمو یې بر یـــد ونـــه کول.

نواب مهابت خان بابي د منګلور پر سیمې له د ې کبله برید وکړ چې د پټبن د پر ګني خلکو د ه ته شکایت وکړ چې د سو ترا پالارا د سیمې جا ګیر د ار چاند پټني له لاسه پوزې ته راغلي د ي، نو هماغه و چې نواب مهابت خان امـــر وکړ چې د سو ترا پالارا کلا د ې فتحه شي او هما غه و چې د یوې میا شتې په تر څ کې یې نو موړې کلا ونیـــوله، خـــو چاند پټني په عذر او زاریو لاس پورې کړ، وروسته یې نو موړې کلا ور خوشې کړه او چاند پټني د ګورکهه مد هـــي سیمې ته و تښتید.

تر د ې سو بې وروسته نواب مهابت خان بابي د اولکه د وارکان د کلا د نيو لو هوډ وکـــړ. د ا د اســـي کلکـــه، پياوړې او پخه کلاوه چې تر اوسه پورې يې څوک په نيو لو نه و بر يالي شوي.نواب مهابت خان بـــابي د غـــه کلا پـــه ډيرې ميړانې ونيوله او هغه شتمني او لوټ شوي ما لو نه چې د ځينو لوټمارانو له خوا د عر بو پـــه ســـمند رگـــې اود مسقط په سواحلو کې د عر بو، سند هيانواو پر نگيانو نه لوټ شوي وو او په د ې کلا کې مو جو د وو د نواب صا حب لاس ته ورغلل.تر د غې سو بې ورو سته نواب مهابت خان په ۱۸۳۱ ميلاد ي کال کې له د ې فاني نړۍ نه د تل لـــه پـــاره ستر گې پټې کړې. لنډه د ا چې د نواب مهابت خان د خپلې سپيڅلتيا او زړورتوب په وجه د ټو لو خلکو په زړونو کې ځاى د رلود.

24.1.3 نواب حامد خان بابي

نواب حامد خان بابي د نواب مها بت خان ځوى و.کله چې يې پلار وفات شو نو د ى په جو ناگړه کې نه و او کله چې د خپل پلار له مړ ينې خبر شو نو ډير ژر يې ځان جو نا گړ ه ته را ورساوه.د د ه مور سبحان کنور نو ميد لـــه او هغه وخت چې نو موړى د جو ناگړه د سيمې د نوبۍ پر گد ۍ کښيناست نو ا ته کلن و. په د غه وخت کې يو شمير جـــا گيرد ارانو لکه عبد ل خان بابي او مختارخان با بي د بغا وت جنډې پو رته کړې، خو وروسته نواب حامد خان بابي پـــر هغوى پر يد وکړ او د بفتهلي پر کلا يې چې قبضه کړې وه هغه يې بير ته ځينې ونيو له. په د غه وخت کې د پو نـــې د پيشوا يو تن صوبد ار چې امرت راؤ نو ميد د ماليې د راټو لولو په پلمه د د وى پر سيمې ير غل وکړ، خو وروسته د د وى تر مينځ سوله وشوه او امرت راؤ احمد اباد ته لاړ څو په هما غه ځاى کې د يوه عرب له لاسه ووژل شو.

تر هغه وروسته نواب حامد خان بابي د واگهر پر سيمې بريد وکړ او د نسوه کلا يې ونيو له او د ډيرو سو غـــا تونو او غنيمتو نو سره جو نا گړه ته ور ستون شو.همد اراز نو مو ړى د امريلي کلا هم ونيوله او جيو راجي سالم ته يې ما تې ور کړه او شيخ ميا قا ضي نو مي چې د منگلور په سيمه کې يې د فساد اورونه بل کړي وو تنـــبيه کـــړ، خـــو وروسته نواب د هغه ټو لې گناوې وبخښلې. همد اراز د نواب حا مد خان بابي د نوابۍ په وخت کې د يوړه، خا گيسري، د لواړهاو د اد نه پياوړې کلا گانې هم فتحه شوې.

نواب حامد خان بابى يو پراخ نظره انسان و. د ه د ټولو مذ هبو نو پيروانو او لارويانو ته د رناوى کـــا وه او د هند وانو د هو لي او د يوالي په جشنونو کې به يې گډون کاوه.

د نواب حامد خان بابي او د د ه د مخا لفينو تر مينځ ډيرې جگړې وشوې چې په د غو جگړو کې نواب حامد خان بابي ډيرې سوبې کړي د ي چې د د غو سو بو په لړ کې د لا ند نيو کلا گا نو نيول شا مل د ي.

د سوترا پاراه، کيسوج، ماليه او کو تيانه د کلاوو فتحه.

نواب حامد خان بابي په ۱۸۶۷ میلاد ي کال کې وفات شو.د ه ۳٦ کاله، د رې میا شتي او پنځه ورځې نوابي وکړه.د ی یو غریب پا لونکی او د ښو کړو وړو څښتن و. د سیمي خلک پرې ډیر گران وو او تل به یې د هغوی مر ستې تـــه ور د انگل.

24.1.4 نواب بهاد ر خان بابی

نو موړی د نواب حامد خان بابي زوې واو په ۱۸۵۱ کال کې د کنور بائي له بطنه و زیږید.د ي اتلس کلنو چــې د جو ناگړه د سیمې د نوابۍ پر گد ۍ کښیناست او د ا هغه وخت وچې انگر یزان د امر یلې او کو ړي نار ســیمې لانــد ې کړې وې.په ۱۸٦۹ میلاد ي کال کې په گجرات کې کاختي راغله ځکه چې بارانونه نه وو اورید لي او ډیر خلک د لوږې له لاسه مړه شول.همد اراز په ۱۸۷۵ میلاد ي کال کې په گجرات کې سخته زلزله وشوه چې ډیر خلک پکې سټ او تبا ه شول. له بلې خوا انگریزي پو ځونو خپل پر مختک ته اد ا مه ورکوله، ځو په ۱۸۸٦ میلاد ي کال یې بیلسن نـــومی انگریـــز د جونا گړه د سیمې نا ظم وټاکه.

نواب بهاد ر خان بابي په ۱۸۹٦ میلاد ي کال کې د ٤٥ کلونو په عمر وفات شو.

تر نواب بهاد ر خان بابي وروسته نواب محمد رسول خان بابي ۱۸۹۲- ۱۹۱۱ او ورپسي نواب محمد محبــت خــان ۱۹۱۱-۱۹٤۸ پورې د جو ناگړه د سیمي پښتانه نوابان وو، چې د هند تر خپلواکۍ وروسته ۱۹٤۷ م پورې د د غــې نــوابۍ ټغر هم مخ په ټو لید و شو.

24.2 با رکزي

با رکزي په اصل کې سړ بني پښتانه او د د رانیو د زیرک په ځا نگې پورې تړ لي د ي.بارکزي، اڅکــزي، پــو پلزي او الکوزي سره ټولې وروڼه قبیلي د ي.بارکزي په نو رو ډیرو ښا خو نو او ځا نگو ویشل شوي د ي چې په د ې ډول پیژ ند ل کیږي : باکل زي، گورجي زي، خانچه زي، خواجک زي، ملک د ین زي، نسي زي، شــیر زي، انگیــزي، غیبي زي، نورالد ینزي، عبد الله زي، نصرت زي، مد ي زي، جنک زي، عمر خان زي، بیان زي، تاروزي، خونسي زي، اتما نزي، ولي زي، جمال زي، بورزي، خواجي زي، ابازي، این زي، شیخي زي، بایزي، سنجر زي، سلیمانزي، ســـوند رزي، موسي زي او محمد زي.

د حیات افغاني لیکوال ډېټي حیات خان د بارکزیو په اړوند د اسي کښلي د ي:"بارکزي د شمیر له مخي تــر پــو پلزیو ډیر د ي او د وی د کند هار جنوب ته په ارغستان او د هیلمند د سیند ونو پر غا ړو پر وچ مید ان میشــته د ي.د

بار کزیو هغه برخه چې کند هار ته نږد ې د ار غستان او هیلمند د سیند ونو پر غاړو میشته د ي د بنو ځمکو د د رلود لو په وجه په کر نې بو خت د ي، خو ځیني نور بې د وچ بیا بان په مینځ کې په ډېرې سختۍ او زحمت سره د کر کیلې په چارو بو خت د ي۔ د غه خلک ډېر زړور او جنګیا لي د ي۔.د وزیر فتح خان با رکزي له وخته د غه خلک ډېر مشهور شول، په تیره بیا کله چې امیر د وست محمد خان د کا بل د واکمنۍ پر ګد ۍ کښینا ست، نو د هغه په ســبب د د وی پـــه شهرت کې نور هم ډېر والی تر ستر ګو شو۔." [18]

امیر د وست محمد خان په ۱۸۳۷ زیږ د یز کال کې په افغانستان کې د بارکزیود واکمنۍ بنسټ کیښود چې تر هغه وروسته د بارکزیو قبیلي نه لاند یني واکمنان په قد رت کې پا تي شوي د ي: امیر شیر علي خان، امیر محمـــد ا فضـــل خان، امیر محمد یعقوب خان، امیر عبد الر حمن خان، امیر حبیب اله خان، امیر امان الله خان، محمد ناد رشاه، محمد ظـــاهر شاه او د افغانستان د جمهوریت مؤ سس شهید محمد د اؤد خان، چې په مجموع کې بار کز یـــو پـــر افغانســـتان ۱۴۱کلونه واکمني چلو لې د ه.

په او سني وخت کې بارکزي په افغانستان کې په لا ند ې ډول مېشته د ي:

1. د کند هار په ولایت کې: د کند هار بارکزي د کند هار ولایت په مرکز، د د امان، شـــاه ولـــي كـــوټ، ار غنـــد اب، پنجوایي، ار غستان او معروف په ولسو الیو کې مېشته د ي او د ۱۳۶۔ کال د سر شمیرنې له مخې په د غه ولایت کې د د وی شمیر تر سلو زرو تنو لوړ د ی

2. د هیلمند په ولایت کې: په د غه ولایت کې با رکزي د هلمند په مرکز لشکر ګـــاه، د نـــاد علـــي، واشـــیو، نـــاوه بارکزایي، نو زاد او نهر سراج په ولسو الیو کې او سیږي او د ۱۳۶۔ لمر یز کال د سر شمیرنې لـــه مخـــې د بـــا رکزیو مجمو عي شمیر ۱۸___ تنه بنو د ل شوی د ی۔

3. د نیمروز په ولایت کې: د د غه ولایت با رکزي د نو موړي ولایت په مرکز زرنج، او د کنګ او چار بر جک په ولسوالیو کې ا و سیږي چې ټول شمیر یې د ۱۲__ تنو په شا او خواکې بنود ل شوی د ی

4. د فراه په ولایت کې: با رکزي د د غه ولایت په مرکز او د با لا بلوک او ګلستان په ولسو الیو کې میشـــته د ي۔ د فراه په و لایت کې د د وی مجمو عي شمیر د ۱۳___ تنو په شا او خو اکې بنو د ل شوي د ي۔

5. د هرات په ولایت کې: بارکزي په هرات کې د د غه ولایت د انجیل، ګذرې، پښتون زر غون، ګلران، غو ریـــان، زند ه جان او اد سکن په ولسو الیو کې میشته د ي چې د ۱۳۶۔ لمر یز کا ل د سر شمیرنې له مخې د د وی مجمـــو

18 حیات افغاني، ۱۵۳ مخ

عي شمیر ٦٧ـ تنه ښود ل شوي د ي.

6. د با د غيس په ولايت کې: د د غه ولايت با رکزي د مر غاب او غور ما چ په ولسو اليو کې ميشته د ي چې شمير يي د لسو زرو تنو په شا او خواکې ښو د ل شوي د ي.

24.3 بارکزي کو چيان

يوډير شمير با رکزي په کو چيا ني ډول ژوند کوي. د وی د ليږد يد و او کو چ له پاره بيلا بيلې لارې لـــري د بيلگي په تو گه يو شمير با رکزي کو چيان د د وبي په مو سم کې له خپلو رمو سره له هراته د غور د جنو بــي څنـــډو پورې ځي او خپل ما لونه لکه پسو نه او وزې په د غو ورشو گانو کې څر وي.د ويمه ډ له يې له با د غيس نـــه د غـــو رماچ په لاره د فارياب ولايت د قيصار او جلاير له لارې ځا نونه تير بند تر کستان ته رسوي.د د غو بارکز يو کو چيان د ختيز کند ز(نو اباد) نه د بغلان د شت بای سقال، پورتني اند راب، او خوست او فر نگ ته ځا نونه رسوي، په د اسي حال کې چې بله ډله يي ځا نو نه د بد خشان د شت سيوه ته رسوي.بايد ووايو چې د افغانستان په شمالي ولايتونو کــې د بارکزيو کو چيانو مجمو عي شمير ٢٢ـ٤کو رنۍ ښو د ل شوی د ی.

با رکز يان غير تمن، ميړني، ميلمه پالو نکي خلک د ي. د علم او پو هې سره زياته مينه لري.په د وی کــې گــڼ شمير عا لمان، ليکوال او شا عران تير شوي د ي او همد ا اوس هم شته. حنان بارکزی د پښتو ژبې مشهواو وتلی شـــاعر تير شوی د ی چې د با رکزيو له قبيلې سره يې تړاو د رلود.[[19],[20]]

25 بړ يڅ

بړ يڅ د پښتنو يوه مشهوره قبيله د ه چې زموږ پښت پو هان (نسب پيژ ند ونکي) يې د ســـړ بـــن د ټـــولنيز گروپ پورې تړي او په سړ بني پښتنو کې د ښر خبون په ښاخ ور گد يږي.

د هند په کيمبريج تا ريخ (Cambridge History of India) کې د لر غو ني ار يا يي کتاب رگ ويد ا په حواله د اسي ليکل شوي د ي:" د لسو ملکا نو(وا کمنا نو) جگړه د ويد ي زمانې مشهوره جگړه وه. په د ې جگړې کې لس اريا يي قبيلې ملگرې وې او د بها رتيه نو مې ار يا يي قبيلې د واکمن سو د اسه پر خلاف وجنگيد ل او په د غو لسو قـــبيلو

19 پښتني قبيلي ٣٨-٣٩مخو نه

20 Dictionary of Pathan Tribes-٣

کې يوه قبيله پکتهان نو ميده چې او سنی پکتون=پختون=پښتون=پتهان ځينې مراد دی.

د د غه سو د اسه پلار يا نيکه(Devadasa) هم د خپلې قبيلې نا متو واکمن و.دی د خپلې وا کمنۍ په زمانه کې له څو ار يا يي قبيلو سره جنګيد لی چې په هغو کې يوه(Brisaya)ده."

افغا ني مؤ رخينو لکه اروابناد استاد احمد علي کهزاد او ار وابناد علامه عبد الحی حبيبي د غــه پــه ويــد کــې راغلې"بر يسيه" قبيله بړيڅ بولي.

25.1 د بړ يڅو د قبيلې خيلونه

بړ يڅ په لو مړي سر کې په د وو پلارو ويشل کيږي چې يو يې "اوتغ " او بل يې" اوسين" دی. اوتغ په لا نــــد نيو خيلو نو ويشل شو ي دي: د اؤد زي، چو پا ن زي، مليزي، بد ل زي، ثا بت زي، شکرزي او بروکي زي. او ســـين هم په لا ند نيو خيلو نو ويشل شويد ي : با رکزي، زکو زي، مند و زي، سبازي او راوزي.

حا فظ الملک حافظ رحمت خان بړ يڅی چې په ۱۱۴۸ هجري قمري کال کې يې د هند وستان د اتهرا پــراد يــش د ايالت په رو هيل کهنډ کې خلا صته الانساب ليکلې د ی هلته د اسې وايي: " اوس بړ يڅي په خپل اصلي وطن ښـــو راوک کې يوازې پر د غو خيلو نو ويشل شوي دي: بد ل زي، زکو زي، مد ي زي. چو پا ن زي او مليزي د يوسفز يو سيمې ته را کو چيد لي او ز يا تره بيا له هغه ځا يه هند وستان ته تللي دي.د د غو د وو(زيو) خلک چې په ښو راوک کې پا تې د ي ځا نته خاني او د ځمکو ټا کلي جلا برخه لري. د شکر زيو، راوزيو او نورو(بارکزيو، ســبازيو، بروکــي زيــو) شمير لږ وو.د وی هم په هغو د ر يو زيو کې مد غم شوي د ي.

د حا فظ ر حمت خان د غه ليکنه وروسته تر ۲۵۰ کلو نو هم اوس هم ربښتيا کيږي او د ښوراوک د کر نې ځمکې پر نو موړو د ريو زيو (بد ل زيو، زکو زيو-مند و زيو) با ند ې په د ې ډول ويشل شوي د ي:

1. د بد ل زيو برخه: د پښين خو اته له غل د رې نه تر باد وز يو پورې (د ښوراوک ختيځه سيمه).

2. د زکو زيو برخه:له پنج پايه د ريګ تر ولسوالۍ پورې.

3. د مند و زيو برخه: له کا ريزه نيولې د بلو ځانو تر بريد ه پورې (د ښوراوک لو يد يزه سيمه).

د لته د ا هم با يد و ويل شي چې د مند و زيو په برخه شير اني هم اوس شر يک شـــوي د ي او د بـــړ يڅـــو د

ځلورم خيل په تو ګه پيژ ند ل کيږي. په خلا صته الا نساب کې بد ل زي پر د غو لا ند ې پنځو ښا خو نو با ند ې ويشــل شوي د ي: سا لارزي، بيسين زي، اد وړي زي، ملا خيل او د ولت خيل.

حا فظ رحمت خان د اهم زيا توي: او ريد ل کيږي چې ملا خيل او د ولت خيل اوس په ښنو راوک کې نه د ي، پــا تي د يو سفز يو سيمې ته راغلي او زيا تره يې بيا له هغه ځا يه هند وستان ته را ليږ د يد لي د ي. په خلا صته الا نســاب کې د ا هم راغلي د ي چې مند وزي او زکو زي هم د بد ل زيو په څير پر څو ښنو ويشلي د ي، خو د هغوی نو مو نـــه يې نه د ي راوړي.

25.2 د بړ يڅو ټا ټو بی

د بړ يڅو پخوانی ټا ټو بی د بست تا ريخي سيمه وه چې پښتانه يې کلا بس بولي چې اوس هم هلته بړيڅي يــا بړ يڅان استوګنه لري، د فتح خان او رابيا د نکل قهرمان (پتي خان) د کلا بس له بړ يڅو نه و. د تاريخ حيات افغاني پــه قول د پتي خان پلار اسلام خان نو ميد ه [21]، پتي خا ن د کو مې خبرې په و جه له خپل پلاراو کو رنۍ نه خپه او خوا بد ی شو شواو د خپلو څو تنو ملګرو او د و ستانو سره چې د پښتنو په نکلو نو کې يې شمير شپيته بړ يڅي راغلي د ي د هند وستان خو اته لاړ. د ا هغه ز مانه وه چې پر هند وستان با ند ې مغولي واکمن نو رالد ين جها نګير واکمني د رلود ه. ويل کيږي چې پتي خان د خپلو زړورو ملګرو سره د سيالکوټ په سيمه کې د د غه مغو لي واکمن د پو ځو نو ســره په ډيرې زړورتيا مقا بله وکړه چې د خپلو ټو لو ملګرو يا شپيتو بړ يڅوسره ووژل شو. خو څر نګه چې د ی په مســا پرۍ او پر د يسۍ کې ووژل شو، نو ځکه په د غه کيسه کې له سوز او ګد ازه ډکې جملې راغلي د ي چې د امنظـــو مـــه کيسه د پښتنو په حجرو، محفلونو او مجلسو نو کې د ساز او سرو د سره يو ځای ويله کيږي چې پښتانه يــې پــه ډيــر شوق او ذوق سره اوري.[22]

په د غه نکل کې د هلمند پر غاړو باند ې د بړ يڅو ګڼه ابا د ي ښيي. کله چې په ۱۰۵۸هجري قمري کال پر کند هار با ند ې د ايران صفوي واکمن د ويم شاه عباس ۱۰۵۲-۱۰۷۷هجري.ق بريد وکړ نو پرد ل خان بړ يڅي د خپــل قـــبيلوي لښکر سره د ايراني پو ځو نو په مقا بل کې پنځه پنځوس ورځې د کلا بس کلا بند ي وسا تله، د غه پيښنه هـــم د اســـي ښيي چې تر يوولسمې هجري سد ۍ پورې لا د هلمند پر غاړو په تيره بيا په کلای بس کې ډير بړ يڅي ميشته وو او د کلا بس پر شا او خوا بړ يڅو خپله خا ني د ر لود ه او خان يې او رنګ خان نو ميد ه.

د هلمند پر کينه غاړه باند ې د ګر مسير او سيستان تر مينځ په لنډي او پلالکه کې اوس د رې سوه کوره بړيـــڅ

21 حيات افغاني، د ډيټي محمد حيات خان تاليف

22 د افغانستان جغر افيوي قا موس، ۱۳۳۸، کابل

میشته د ي او د غه بړیځ د زکو زیو په ایسا زي پښې پوړې اړه لري. لنډی او پلالکه د وې ویالې د ي چې بړ یځو پخپله کیند لي د ي. لنډی ویاله لو ید یزې او پلالکه ویاله ختیزې خو اته پرته د ه چې د د واړو تر مینځ تقر یبا لس کیلو متره وا ټن شته.لنډی او پلالکه له اد اري پلوه د هلمند ولایت د د یشو په ولسوالۍ پو رې اړه لري. د د غې ولسوالۍ ختـــیز لورته د گر مسیر ولسوالي پر ته د ه.

د کند هار په ښار کې هم د بړ یځانو څو کوره شته، مگر د د وی د استو گنې تر ټولو لو یه سیمه ښوراوک د ی چې د لنډی او پلالکه ویالې یې شما ل لو ید یز ته پر تې د ي.

ډیټې حیات خان په حیات افغاني کې چې ۱٤۳ کلونه د مخه یې کښلی د ی لیکي چې اوس په ښوراوک کې تخمینا د رې زره کوره بړ یځ استوگنه لري. د حیات افغا ني په د غه شمیر کې شیراني هم راځي. د ښوراوک د خلکو شـــمیر د " اتلس قر یه های افغانستان" په ۱۳٤۹ مخ کې لیکلي د ي تقریبا یوولس زره تنه د ي چې په د غو کې تقر یبا د وه زره تنه بړ یځان د ي او د هغې سر شمیر نې له مخې چې په ۱۳۵۳ لمرېز کال په کا بل کې خپره شوې د ه د ښوراوک د بړ یځـــو شمیر پر ته له شیر انیو نهو زرو تنو ته رسیږي.

د (Dictionary of the pathan Tribes) په ۲۱. مخ کې لیکل شوي د ي"څه بړیځي په کوټه، پښین او ځاگي کې او سیږي، د د غه قبیلې زیاتره خلک د افغانستان په ښو راوک کې میشته د ي."

د ولس مجلې د ۱۹٦۸ زیږد یز کال د اکتو بر په گڼه کې عا بد کښلي د ي:" بړیځي د کو یټې ډویژن په شـــرارود نو مي ځای کې له عیسی خیلو سنټیا کاکړو سره میشته د ي او په کو یټه کې هم بړ یځ او سیږي."

د پټهان کتاب چې د انگرېزي مؤ رخ سر او لف کیرو له خوا لیکل شوی د ی په سلم مخ کې د اسي راغلي د ي:" د بړ یځو څو کوره د کویټې د بو لان د حکو مت په ځا گي کې هم شته او څه بړ یځي په نو شکي کې هم اوسي. څه اکازي، الیک زي او وسمي زي بړیځي (چې له نسبي لحا ظه په مند و زیو ور گډ یږي) په بو لان کې له سنجر انیو بلو څو سر ه میشته د ي او اوس یې خپله ژبه له لا سه ور کړې د ه. د د غو بړ یځو شمیر سلو مړو ته رسیږي.

ملک صالح محمد لهړي د بلو چستان نو مې کتاب په ۵۵ مخ کې لیکلي د ي:" په ۱۹۵۱ ع کال کله چې په بلو چســـتان کې د نفو سو سر شمیر نه وشوه د بلو چستان د بړ یځو شمیر ٤۹٦۵ تنه و و. "

په صولت افغاني کې چې د زرد ار خان ناغر تا لیف د ی راغلي د ي:" بړ یځ په هند و ستان کې هـــم اوســـي او د جهجرو پر گنه د بړ یځا نو د ه. په ۱۸۵۷ کال کې چې هند وستانیان د انگر یزي ښکیلاکگرو نه د خپلواکۍ د تر لاسه کـــو لو له پاره را پورته شول د جهجر بړ یځی رئیس هم د د غو غا ز یا نو ملگری و، انگرېزانو چې بری وموند د غه بـــړ

يځی رئيس يې هم پر د ار و ځړاوه."

د جهجر پر ګنه د ډهلي او عليګړ تر مينځ پر ته د ه، په اد اري لحاظ د اتهراپرد يش ايا لت د سکند ر اباد په ډسټرکټ (ولسوالۍ) پورې اړه لري.سکند ر اباد د هند پښتون واکمن سلطان سکند ر لود ي(٨٩٤-٩٢٣هجري قمري) ته منسوب د ی.

همد اراز بړيڅ د هند د اتهراپرد يش د ايالت د رو هيل کهنډ په ښا رونو کې هم شته په تيره بيا د بريلي سيمه د بړ يځو نه ډکه د ه.

د پټهان د کتاب په سلم مخ کې راغلي د ي چې د هند د مهارا شټرا په ايالت کې د بړوچ په نامه ښار هم بړ يځو ته منسوب د ی.

25.3 ښوراوک

د ښوراوک سيمه د اوسني کند هار په جنوب لو يد يزه څنډه کې پر ته د ه چې ځا نته جلا ولسوالي د ه، د ريګ په نامه يوه علا قه د اري هم په د غې ولسوالۍ پو رې تړ لې د ه. د ښوراوک د سيمې شمال لويد يز ته ريګ(ريګستان) پروت د ی. د غه ريګستان په شمال کې د سپين بو لد ک تر حد ود و او په لو يد يز افغانستان کې د غر بي پو لې پورې غځيد لی د ی.لمر خاته خو اته يې د خو اجه عمران غر د ی چې له پښينه ښوراوک جلا کوي. د جنوبي ډډې غر ونه يې د بر اهوي بلو څو تا ټو بی د ی چې په نو شکي پورې اړه لري. د ښوراوک څمکه ښوی ډاګ د ی اود د غه ډاګ په مينځ کې هيڅ غر نشته، څمکه يې متينه د ه. د ښوراوک د پر اخوالي په اړوند د صو لت افغاني د تاريخ په ٣٤٧ مخ کې راغلي د ي:" ښوراوک نسبتا مربع شکله پروت د ی چې هره ضلعه يې شپيته ميله او بړد والی لري." [23]

د صو لت افغا ني د غه ليکنه د حيات افغاني د ١٥٣ مخ نقل د ی. د اتلس قر يه های افغانستان په ١٣٤٩ مخ کې د ښوراوک د ټو لې ولسوالۍ پراخوالی ٤٩٦٤ مر بع کيلو متره راغلی د ی، خو اروابناد قا ضي عطاؤالله خان په خپل اثرچې د پښتنو تا ريخ نو ميږي د ښوراوک ټو له سيمه شپيته ميله ښو د لې د ه. د اروابناد قا ضي صاحب د غه ليکنه د اسې تو جيه کيد لای شي چې د ه يو ازې د ښوراوک اباد ه ځمکه شپيته مر بع ميله بللې وه چې د بړ يځو کر وند ې او ټا ټو بی د ی او د نوي او زاړه ښو راوک په نامه ياد ېږي.

په قا موس جغر افيايي افغانستان کې د ښوراوک کلي ٢٧ ښو د ل شوي د ي. په د غو کليو کې تر ټو لو لوی کلی

23 صو لت افغاني، د زرد ار خان ناغر تاليف

د باد رزو د ی چې تقربیا ۱۲ـ پکې اوسي. په زیا تره کلیو کې د وه د رې کوره بر اهو یان هم شته چې نا رینه یې د کلي سا روانان او شپا نه د ي او ښځمنې یې کمبلې، جو الونه، خورجینونه او د ستر خو انونه اوبي.

25.4 کلي او کو رونه

د ښوراوک د بر یځو کور په یو ه ساد ه کو ډۍ(کو ډله) کې وي چې په بیضوي بڼه د غزو له پنډو لښتو نه جوړه شوې د ه چې څلور پنځه د انې یې یو ځای په ځمکه کې له یوې خوا او بلې خوا د نیمې د ایرې په توګه سره اینجتې کړي وي چې پر سر یې کیږه ور اچوي.کیږه د غزو له لښتو یاغوړګو او کړ کو نه د ټغر په بڼه جوړ شوي وي چې د خو نو په پو ښښ کې یې پر تیر انو اچوي. هغه کو ډۍ چې د ژمي له پاره وي پر کیږه سر بیره یې ا خیـــړوي. خو نې یې څلور د یوالونه لري او چت یې له یوه او بر د ه تیر او د غزه له لښتو نه د اسې جوړ کړ ی د ی لکه عصـــري ځاد ر پو ښه کو رونه. د غه خونې او کو ډلې یوه د بلې اړخ ته په بیضوي یا مستطیله بڼه یو لړ پر له پسې پر تې وي. پر شا وخوا با ند ې د ښاري ډوله کو رو نو په څیر د یو الو نه لري او زیاتره کو ډلې بې د روازې وي، د ا ځکه چې په بر یځو کې مخ پټې او غلا نشته.

25.5 کښت او کر

د ښوراوک د وبی ډیر تود او ژمی یې معتد ل د ی. څه شمیر تره کي او خروټي کو چیان د ژمي په مو سم کې ځا نو نه ښوراوک ته رسوي. د ښو راوک کښت په باران د ی، یوازې یو کا ریز ګی پکې شته چې پر هغه هم د وه د رې کوره اباد د ي او نورې بها ند ې او به نه لري.غنم، اوربشي او با جرې په للمي ډول کرل کیږي.څه للمي پا لیزونه هـــم کري.

د ښو راوک د بر یځو سپین ږیري وایي زموږ نیکه ګانو چې په ښو راوک کې واړول کښت یې په با ران و او له لوړې نه یې ځمکې نه خړو بید لې.لوړه د یوه رود نوم د ی چې د تو بې له غره نه راوځي چې اوږد والی یـــې ۲۵ـ میله د ی، لوړه ژوره د ه او غاړو ته یې اوبه نه خیژي.

ستر ستانه حاجي محمد خیشکي د وی و هڅول چې ویالي وکاږي او له لوړې نه اوبه خپلـو کـر ونـد و تـه و خیژوي.بر یځو د حا جي نیکه خبره ومنله، لیځې یې را ونغښتلې او لو ړې ته یې او مه بند ونه وا چول.د وی لویې ویا لې ځینې وکښلې.یوه ویاله د بد ل زیواو زکو زیو وه او بله ویاله د مند وزیو وه چې شیر اني هم پکې شر یک شـــول، له د غو ویالو نه یې بیا کو چنۍ ویا لې جلا کړې چې په د غو کې شپږ ویالې یوازې د مند و زیو د ي.

وروسته د اوبو د هغه بند په اغیزه چې د پښین په ملوزو کې لوړې ته واچول شو، د لوړې اوبه ښوراوک تــه ونه رسیدې او ښوراوک یې په یوه بې او بو میره بد له کړه.اوس د ښوراوک د خلکو کښت وکر د باران په او بو د ی. څه اوبه په اوښا نو له څاه ګا نورا کا ږي. څاه ګا نې یې شپیته اویا متره ژورې د ي. د څاه ګانو او به یې تروې د ي، نــو ځکه د وی ناوران(څلیرونه) هم لري. په نا ورانو کې د باران او به زیر مه کوي. د څاه او ناور پــه اوبــو د ښــوراوک خلک خپلې اړتیاوې پوره کوي، ځیني یې اود سو نه تا زه کوي، لو ښې او کا لي پرې مینځي او څــا روي پــرې اوبــه کوي. د څاه ګانو او نا ورونو او به د و مره نه د ي چې د کښت او کر له پاره ځیني کار وا خلي. د ښوراوک ځمکه ډیره د ه او اوبه یې لږې د ي، ځکه نو ځینو ځمکو ته د کر هڅې وار پس له څلورو پنځو کلو نو ور رسیږي، له د غه امله یې ځمکه خورا زوروره وي، ډیر حا صل ورکوي او سرې ته یې اړتیا نشته.

د ښوراوک ټول خلک په پښتو خبرې کوي او د خلکو په محا وره کې یې د ډیرو متلو نو د کارولو نه د اســـي څر ګند یږي چې د فو لکلوري اد ب خزانه یې ډیره ښډایه د ه.

د بړ یڅو ډیر شمیر وګړي په هند وستان کې استوګنه لري او د ا هغه پښتا نه د ي چې د افغا نې فا تحینو ســـره هند ته تللي د ي اوس یې پاتې کسان ځا نونه هغو کسا نو ته منسوب ګڼي چې د هند وستان په تا ریخ کې نـــوم او نښـــان لري.

یو له د غو کو رنیو نه د حا فظ الملک رحمت خان بړیڅ کو رنۍ د ه چې په اصل کې د کند هــار د ښــوراوک و چې د هند وستان په رو هیل کهنډ کې حکمران و. حا فظ رحمت خان په هند کې د ابد الي احمد شاه د فتو حا تو او سو بو ملګری و او د د ه زامن او وریرونه د رو هیل کهنډ ډیر نا متو حکمرانان وو. پخپله حا فظ رحمت خان د افغا نـــي فـــر هنګ په ښډاینه کې ډیره لو یه ونډه اخیستې وه او ځینې د اسي تا ریخي متون د د ه په پا ملرنه د ورکید و او هیرې نــه ژغورل شوي د ي چې هغه نن د سترو علمي اسناد و په جمله کې ډیر هسک ځای لري.

تواریخ حا فظ رحمت خاني چې پیر معظم شاه ته منسوب د ی، اصلي متن یې د حا فظ رحمت خان په سپا رښـــت لیکل شوی د ی او د ا یو د اسي غنیمت اثر د ی چې د پښتني اقوامو او قبایلو د لیږ د ید نو او نورو ټولنیزي او ســـیا سي منا سبا تو ډیرې خبرې په کې پر تې د ي.

د ۱۸۵۷ع کال په ډسمبر کې انګرېزانو د ډیلي پر ښار یر غل وکړ. مغولي واکمن بها د ر شاه ظفر په ډ ار ســـره ځان انګر یز انو ته تسلیماوه، خو پښتون جنرال بخت خان هغه ته ډاډ ورکاوه چې د انګر یزانو مخه به ونیسي.جنـــرال بخت خان د انګریزانو په وړاند ې د و مره خنډونه را مینځ ته کړل چې د کشمیري د روازې او لال کلا تر مینځ واټـــن انګر یزان په پنځو ورځو کې وواهه.

د غه جنرال، پا چا د تسلیمید و نه ونه شو گرځولای، نو کله چې پا چا تسلیم شو، جنرال بخت خان له ډیلي نــــه لکهنو ته لاړ او له هغه ځا یه د هند وستان غر ونو ته وخوت او پسي ورک شو چې تر ننه یې بیا چا پته ونه مو ند له.

د ښوراوک خلک وایې کله چې د ډیورنډ کر ښه ټا کل کید له نوا نگر یزانو په خپلــه نقشــه کــې ښــوراوک د افغانستان نه ایستلی و، خو سمند رخان بړ یځ د خپلو سپرو سره پر کو یټې بر ید وکړ او د و مره لوی خطر ونه یـــې انگر یز انو ته متو جه کړل چې هغوی په د ې را ضي شول چې ښو راوک د ډیورنډ د کر ښې افغاني خواته وټاکي.

بړیځ قوي او پیا وړي خلک د ي. د وی د کار نه تر فا رغید و وروسته بیلا بیل سپور ټو نه لري چـــې عمــد ه سپو ر ټو نه یې غیږ د ه. د میلو په ور ځو او ود ونو کې اتڼونه کوي او د بړ یځو اتڼ ځا نته نوم لري. د وی په اتـــڼ کې ټو پکونه خو ځوي او کله چې اتڼ تود شي نو په همد ې ټو پکو ډزې کوي. د سپوږمۍ په ځو ار لسمه شپه د ســـپو ږمۍ په رڼا کې ځو انې ښځې او پیغلې اتڼونه کوي او سند رې وایې. د وی د زوی زیږید نه نیکمر غه بولي او په هغــه کورنۍ کې چې زوی وزیږي خیر اتو نه کوي او د هلک د نوم د ایښود لو پر وخت سند رې وایې او اتڼو نه کوي.

25.6 د بړیځو نامتو مشاهیر

1. شیخ بستان بړیځ مړ ۱_۲ هجري کال چې بستان الا ولیا د د ه تالیف د ی.
2. حا فظ الملک حا فظ ر حمت خان چې په ۱۱۴۸ هجري قمري کال یې په رو هیل کهنډ کې خلا صته الانساب لیکلـــی د ی او په هند وستان کې د پر نگیانو سر سخته د ښمن و.
3. جنرال بخت خان بړیځ چې په هند کې د پر نگیانو پر خلا ف مبارزه کوله.
4. شیخ ثا بت بړیځ
5. ملا فا ضل بړیځ
6. فتح خان بړ یځ
7. پرد ل خان بړ یځ
8. نو رخان بړیځ

9. محبت خان بړیځ

10. سمند ر خان بړیځ

همد اراز پو هاند د کتور نور احمد بړ یځ چې د افغانستان د عامې رو غتیا وزیر وا و یو پوه او تجربه لرونکی متخصص او علمي شخصیت و هم د بړ یځو له قبیلې نه و.

ماخوذونه د ه ([24]، [25]، [26]) نه.

26 بنګښ

که چیرې د بنګښو پښتنو د نسب شجره په ژوره تو ګه تر څیړ نې لا ند ې ونیسو، نوجو ته به شي چې بنګښ کرلاڼي پښتا نه د ي.

تاریخ حیات افغاني د بنګښو د لو مړ ني استو ګنځي په اړوند د اسي لیکي:" د د غې قبیلې لوی نیکه اسمعیل نو مید ه چې د ګر د یز د سیمې په زرمت(زرمله) کې او سید ه. وروسته بیا د د غې قبیلې د غړو تر مینځ کو رنۍ جګړې پیل شوې چې په نتیجه کې د وی پر د وو ګو ند ونو و ویشل شو ل چې یوه یې سمل او بله یې ګاړه نو میږي. هغـــه و خت چې په زرمت کې د د غې قبیلې د خلکو شمیر مخ پر ډیر ید و شو او له بلې خو ا یې د غلجي قبیلې زور او ځواک ولید نو تقر یبا ٦٥. کلونه د مخه یې د غه سیمه پر یښود له او وتلو ته اړ شول، چې وروسته بیا د وی په کورمې، پیواړ او شلوزان کې چې د سپین غره په سهیل کې مو قعیت لري خپله قبضه ټینګه کړه، خو د اورکزیو او د د وی تر مینـــځ خوا بد ي پید اشوه په هغه وخت کې خټکو هم د بنګښو سره مر سته وکړه او تر یوې سختې جګړې ورو سته یـــې د او رکز یو لاس له کو ها ټه لنډ کړ او خپلې واګې یې ور با ند ې ټینګې کړې، څو په پای کې د بنګښو او او رکزیو تر مینځ سر حد وټا کل شو. مید ان او هغه د ره چې اوس بنګښ پکې استو ګن د ي د بنګښو او د شمال غر نیزه سیمه او رکـــزو ته ورسید ه." [[27]، [28]، [29]]

---

24 د پښتنو تاریخ، د قا ضي عطاؤالله خان تالیف، د کا بل چاپ

25 Cambridge History of India

26 اتلس قریه های افغانستان، د کابل چاپ

27 حیات افغا ني، پښتو ژباړه، ٤٥٧، ٤٥٦، ٤٥٨ او ٧٤٣ مخونه، د پیښور چاپ

28 د پښتنو تا ریخ، لو مړی ټوک، د قا ضی عطاؤالله خان اثر، ٣٩ مخ، د کابل چاپ ١٣٥٦

29 پښتو نستان، عبد الرؤف بینوا، ٢٧ مخ، ١٣٣. کال، کابل

د تا ريخي رو ايتو نو سره سم د اورکزيو سيمې ته د د وی راتګ په کال ۱۳۹۸ ع کال کې تر سره شـــوی د ی، چې بيا ورو سته يې د کو هاټ سيمه يې هم له هغو نه ونيوله. د يوه افسانوي ر وايت له مخې د د وی تـــر مينـــځ د غـــه شخړه د د ای په نامه يوه تن اواره کړه. په د ې تو ګه چې يو ځل د بنګښو او اورکزيو ملکان د سيمو د ويش له پاره په د ر سمند نو مي ځای کې سره را غو نډ شوي وو او هرې يوې خوا غو ښتل چې زر خيزې سيمې تر لا سه کړي. له همد ې کبله د د وی تر مينځ سوله ونه شوه او نښ د ې و چې د د وی تر مينځ بيا جګړه ونښلي. په د غه وخت کې د د ای پـــه نامه يو سپور سړی له ليرې را ښکاره شو. ځر نګه چې د واړه قبيلې يعني او رکزي او بنګښ له شخړو او لا نجو نه په تنګ شوي وو، نو د وی په د غې خبرې سره اتفاق وکړ که چيرې د غه سپور راشي، نو د وی به ورتـــه د بنګښـــو او اورکزيو د قبيلو تر مينځ د ځمکو او سيمو د ويش سؤ ال مطرح کړي او هر هغه نظر چې د ای ورکړ د واړه خـــو اوې به يې مني. په د غه وخت کې د ای نو می سپور را ور سيد او د واړو غا ړو د د غې شخړې د اوار ولو په ســـر لـــه د ه سره خبرې وکړې، د ای په د اسې حال کې چې پر اس سپور و په پښتو ژبه يې د اسې وويل چې :

د ای خو د اسي وايي

چې سمه د بنګښ، غر د او رکزي

ويل کيږي چې له هما غې ور ځې د د ای ويش عملي شو چې تر او سه پو رې د چلند وړ د ی.[30]

26.1 د بنګښو خيلو نه

بنګښ په ډيرو خيلو نو ويشل شوي د ي چې د غه خيلو نه په لا ند ې ډول د ي:ميران زي، بايزي، ســـمل زي، باد ه خيل(بډه خيل)، حسن زي، عمر خيل، ايلم خيل، حسن خيل، لنډي خيل، مياوي، کا غذي، کمال خيل، مند و خيـــــل، د اؤد خيل، شاد ي خيل، د ود ا خيل، او د اخيل، يو سف خيل، خا خيل، مير ا حمد خيل، علي شير زي، عليزي، خد ي زي، ورد ي خيل، ستوري زي، خواجه ا حمد خيل، بر ستوري زي، کوز ستوري زي، موزو خيل، نسيو خيل، تاتا خيل، کله سور خيل، وانک زي، لابي خيل، ازي خيل، شا هو خيل، لو د ي خيل، شني خيل، ګل خان خيل، عزت خيل، د ولت خيل، ګل شاه خيل، متو خيل، فتح خيل بلند خيل، لغماني، جمشيد ي او نور....

26.2 د بګښو د سيمې مو قعيت

بنګښ په کو هاټ او هم په کو رمې ايجنسی کې استوګنه لري.

30 Selection from the poetry of the Afghan from the 16 to 19 century, by Henry George Raverty, 2008

د بنګښو سيمه د د رې په بڼه د ه چې د ختيز نه لو يد ېځ ته د غرو نو تر مينځ پر ته د ه چې لمر خاته او جنوب ختيز ته يې خټک، جنوب ته يې وزير او لو يد يز ته يې تو رې او سيرې.د د وی ميد اني يا اواره سيمه زر خيزه او بډايه د ه چې ورته کوز بنګښ وايي او غر نۍ سيمه يې د بر بنګښ په نامه ياد يږي.

26.3 د بنګښو د استو ګنې سيمې او ځا يو نه

بنګښ په کو هاټ، هنګو، ټل، کو رمې، پيواړ، شلوزان او پا ړه چنار کې استوګنه لري. هغه بنګښ چې په کو رمې ايجنسۍ کې او سيږي، نو د د وی سيمه د پيواړ او پاړه چنار په نامه ياد يږي. همد اراز بلند خيل، يو سف خيل او خا خيل بنګښ د ټل ښار ته نږد ې د وزيرو په ګا ونډ کې ا ستو ګنه لري. مير احمد خيل او عليشير زي په هنګو او د هغه په شا او خواکې استوګنه لري.

د بنګښو د مشهورو ځا يو نو او کليو نو مو نه په د ې ډول د ي: نرۍ اوبه، ټل، د رسمند ، هنګو، اوسترزي، کسا ئي، تر غه، توره وړۍ، کڅ او مد خوزه.

په پو ر تنيو سيمو بر سيره ډير شمير بنګښ په پيښور، کر ا چۍ او اسلا م اباد کې هم ميشته د ي.

بايد وويل شي چې د د وی پر سيمه تل بهر نيو ير غلګرو لکه مغولي تيمور، بابر، سکهانو او انګر يز انو بر يد ونه کړيد ي، خو د د ې ځای غير تي خلکو ور ته په ميړاني غا ښ ما توونکي ځو ابونه ور کړي د ي.

26.4 په هند وستان کې ميشته بنګښ

26.4.1 نواب غضنفر جنګ محمد خا ن بنګښ

بنګښو د هند د اتهرا پر اد يش د ايا لت په فرخ اباد کې د پښتنو يو ځا نګړی رياست د رلود ، چې بنسټ ا يښو د ونکی يې نواب غضنفر جنګ محمد خا ن بنګښ و. د ه په پيل کې د ډيلي په شا هي پو ځ کې يوه کو چنۍ پو ځي د ند ه د رلود ه، خو د شهزاد ه فرخ سير په ملا تړ يې يو زريز منصب تر لا سه کړ، چې د خپلې پو هې او زړورتيا په وجه يې په کراره کراره اووه زريز منصب تر لا سه کړ چې په پای کې د ۵۲ زريز منصب خاوند او د هند و ستان په خلکو کې يې په (باون هزاري) سره مشهور شو.

کله چې ايراني نا د رشاه د هند وستان نه بير ته خپل هيواد ته ستنيد ه، نو يو شمير يو سفزي پښتانه ور سره

بند یان وو، خو نواب غضنفر جنګ محمد خان بنګښ د خپلو پښتنو ورو نهو د ژغو رنې او خلا صون له پاره ایراني نا د ر شاه ته د رې لکه رو پۍ ور ولیږ لې چې نو موړي یو سفزي خو شي کړي چې همد اسې هم وشول. نواب صا حب ډیر با تد بیره، زړور او ښه اد اره چي و چې د د ه تر واکمنۍ لا ند ې خلک ور نه ډیر خو شا له وو. د د ه تر مړ ینې وروسته یې زوی قا یم الد وله قا یم جنګ نواب قا یم خان د فر خ اباد د سیمې نواب شو. (31)

26.4.2 نواب قا یم خان قا یم الد وله قا یم جنګ

نو موړی د ډیلي د واکمن له خوا د فرخ اباد د سیمې د نو ابۍ پر مسند و ټا کل شو، خو وروسته د نواب منصور علي خان صفد ر جنګ له خوا ووژل شو. نو موړي نواب د فر خ اباد د سیمې واګې په لاس کې و نیولې او خپل نا ئب رای نول ته یې د فر خ اباد سیمه وروسپا رله. په د غه و خت کې د نواب قا ئم خان مور خپل بل زوی نواب احمد خان چې د خپل ورور نه خپه شوی او په ډ هلي کې او سید ه ور و غو ښت او نو موړې د مئو او نورو سیمو د ر ئیسا نو په ملا تړ رای نول وواژه او کله چې نواب صفد ر جنګ د ر ای نو ل له و ژلو خبر شو، نو د جګړې له پاره ور د مخه شو، خو نواب قا یم جنګ بنګښ هغه ته ما تې ور کړه. نواب صفد ر جنګ مجبور شو چې د بهر تېړور د واکمن را جا سورج مل نه مر سته و غواړي او هغه هم په د ې شر ط چې نو موړي ته به د ورځې ۳۵ زره رو پۍ ورکوي، څو په فر خ اباد بر ید و کړي، خو په پای کې مر هټه وو د د وی تر مینځ سو له وکړه.

26.4.3 نواب تفضل حسین خان بنګښ

د نواب ا حمد خان تر مړ ینې ورو سته نواب تفضل حسین خان د فر خ اباد د سیمې نواب شو، خو په ۱۸۵۷ عیسوي کال کې هغه و خت چې د هند وستان ازاد ي غو ښتو نکو د انګریزي یر غلګرو پر خلاف عمو مي پا څون وکړ، نو پر نګیان د نواب تفضل حسین خان نه خپه شول. انګر یزانو د فرخ اباد ریا ست ضبط او نواب تفضل حسین خان بنګښ یې د خپل ریا ست او نو ابۍ نه بېو اکه کړ او مکې معظمې ته یې تبعید کړ چې بیا هوري وفات شو.

علا مه رشا د بابا د حیات افغاني د پېښور چاپ په ۷۴۳ مخ کې د فرخ اباد د نوابانو په اړوند د اسې لیکلي د ي:"په شمالي هند وستان کې تر ټولولوی او مشهور سیند ګنګا د ی. د د غه سیند په لو ید یځه غاړه با ند ې د فرخ اباد نوابي واقع د ه. د فرخ اباد ښار په ۱۱۵۳هجري قمري کال غضنفر جنګ محمد خان بنګښ (مړ ۱۱۵٦)هجري قمري کال ود ان کړ او د وخت پا چا فرخ سیر (۱۱۲٤–۱۱۳۱هجري قمري) په نسبت یې فرخ اباد نوم پرې کیښود . د فرخ اباد د نوابۍ لو مړی

31 د میزان جرید ه، په هند کې افغا ني النسله نو ابان او د هغوی د واکمنۍ سیمې او ریا ستو نه، د ۲_۱ کال د جنوری میاشتې ٦۷ ګڼه، د هند چاپ. چې په هغې کې په هند و ستان کې د افغا ني قبیلو او د د وی د ریاستونو او نو ابیو په اړوند زما له خوا معلو مات چمتو شوي وو او په پر له پسې ګڼو کې راغلي د ي

نواب غضنفر جنگ محمد خا ن بنګښ واو په ۱۱۲٦ هجري قمري کال يې د د غې نوابۍ بنسټ ايښی د ی۔د ې نوابۍ تــــر ۱۲۷٤ هجري قمري کال پورې پا يښت وکړاو وروستی نواب يې تفضل حسين خان وچې د هند و ستان د ازاد ۍ پـــه پـــا څون (۱۸۵۷ عيسوي) کې د لاس لر لو په تور پر نګيا نو حجاز ته فرار کړ او هلته په ۱۲۸۸ هجري قمري کال مـــړ شـــو۔ نواب غضنفر جنگ محمد خان، د هغه زامن نواب قا يم خان او نواب احمد خان د د غې کو رنۍ مشهوره نوابان تير شوي د ي۔

نواب احمد خان د پاني پت په مشهوره غزاکې ګډون د رلود او د لوی احمد شاه بابا له ټينګو ملګرو نه و۔نــــواب احمد خان چې په ۱۱۸۵ هجري قمري کال کې مړ شو پر ځای يې زوی مظفر جنګ د لير همت خان د فرخ اباد نواب شـــو، شپږ ويشت کا له يې نو ابي وکړه او ۱۲۱۱ هجري کال مړ شو۔

د ۱۸۵۷ ع کال پا څون چې د هند وستان د ازاد ۍ له پاره نا کام شو، د د غې بنګښې کو رنۍ ځو تنه په د غــه پـــا څون کې د لاس لر لو په جرم پر نګيا نو په د ار و ځړول۔"

په فرخ اباد سر بيره په قايم جنګ، شاه جهانپور او په ډهلي کې هم بنګښ او سيږي۔ په ډهلي کې د بنګښو محلــه مشهوره د ه۔

همد اراز يو شمير بنګښ د ايران په ما زند ران او خر اسان په ايا لت کې هم ميشته د ي۔

يو زيا ت شمير بنګښ په سعود ي عر بستان، کو يټ او د خليج په عر بي هيواد ونو لکه د وبــی، قطـــر، ابـــو ظبي، عمان، مسقط او شا ر جه کې هم استوګنه لري چې اکثره يې په ټکسي چلولو او نورو خواريو او غر يبيو بو خت د ي۔

26.5 د بنګښو نا متو شخصيتونه:

د بنګښو قبيله په خپله غيږ کې ډير پو هان، سياسي مشران، نوابان، ليکوالان، شا عران او هنر مند ان روزلي د ي چې د ځينو نومو نه يې د اد ي :نواب غضنفرجنګ محمد خان بنګښ، قايم ا لد وله قا يم جنګ نواب قايم خان بنګـــښ، نواب تفضل حسين خان، نواب احمد خان، مظفر جنګ د لير همت خان او نا صر جنګ امد اد حسين خـــان چـــې د هنـــد د اترپراد يش د فرخ اباد د سيمي بنګښ نوا بان وو۔

د اورنګزيب عالمګير د زماني مشهور پښتو شا عرخواجه محمد هم د بنګښ په قبيلي پورې اړه د رلو د ه۔

په سیا سي مشرانو کې د مزد ور کسان پار ټۍ مشر افضل بنګښ چې په پښتونخواکې یــې د مــزد ورانــو او خواریکښانو د حقو قو له پاره مبارزې کړې د ي هم بنګښ پښتون و.

د هند د مو سیقي ستر استاد ښا غلی امجد علي خان چې د سرود استاد د ی او د هغه زامن ښا غلي امان او عیان هم بنګښ پښتا نه د ي.

په د وبۍ کې د بنګښ پرا پر ټیز چیر مین ښا غلی عبد النبي بنګښ چې د پښتو ژبې او پښتنو سره ډیره مینه لري او په د وبۍ کې پښتانه پرې را ټول د ي او په د رنه ستر ګه ور ته ګوري هم پښتون بنګښ د ي.

26.6 د بنګښو مجمو عي شمیر

حیات افغاني ۱٤۱ کلونه و ړاند ې د بنګښو مجمو عي شمیر ۱۸ زره کور ه ښو د لی د ي.

خو هغه ورو ستۍ سر شمیرنې چې په د غه سیمه کې شوي د ي په مجمو عي تو ګه د ټو لو بنګښو شمیر که هغه په کور مه ایجنسۍ کې اوسي او که په کو هاټ کې د ۳. زرو تنو په شا او خواکې ښود ل شوي د ي.

27 بنوڅی

زموږ پښت پو هان (نسب پیژند ونکي) بنو څي د پښتنو د کرلاڼي ټولنیز ې ډلې نه شمیري. د تـا ریخـي رو ایتو نو له مخې د بنو څیو لوی نیکه شاه فر ید نو مید چې ورو سته په شیتک مشهو ر شو. د شیتک مور ککۍ نو مید ه چې د د ه د زیږ ید و په وخت کې په لنګوال مړه شوه. پلار یې پر د ه با ند ې د شاه فر ید نوم کیښود. د اسي روایتونه هم مو جود د ي چې شیتک د ړې میر منې د ر لود ې، چې د لو مړۍ میر منې نه یې چې با نو نو مید ه د وه زامن چې کیوي او سو راڼي نو مید ل و زیږید ل چې د د وی د مور د نوم له کبله د وی ته با نوزي یا بنو زي ویل کید ل چــې د بنو د سیمې پښتانه یې بنو څي بولي او د بنو د سیمې د تسمیې وجه همد ا میر من د ه. د بلې میر منې او لا د ه یې تنې او د وړ د ي. د د ریمې میر من او لاد ه یې جیلم او هوید وو.

ډیټې محمد حیات خان په خپل مشهور اثر تاریخ حیات افغاني کې چې د د ه له خوا ۱٤۱ کلونه وړانــد ې پــه اردو ژبه کښل شوی و او بیا ورو سته په انګر یزي او پښتو ژبو ژبا ړل شوی د ی د د وی د پخو انۍ سیمې او د بنو سیمې ته د بنو څیو د راتلو په اړوند د اسي لیکلي د ي:" د بنو څیو د استو ګنې اصلي ځای د سلیمان د غره یوه لړۍ یعنــي د

شوال غر و او د بنو ځيو تر راتګ د مخه په بنو کې د هني او منګلو قبيلي ميشته وې، چې بيا ورو سته د د غو قــبيلو پير شيخ شاه محمد رو حاني(رح) د د وی نه له د ې کبله خپه شو چې د غلو د انو عشر يا لسمه برخه يې چې هغه ته ور کو له ور باند ې بند ه کړه، چې له هما غه و خته نو موړي پير د شيتک له او لاد ې نه د کيوي او سوراڼي اولاد ه د خپل زوی شاه نيکبين سره يو ځای د شوال د غره نه د ې سيمي ته راو ليږل او اجازه يې ورکړه چې د وی بايــد د هنـــي او منګلو قبيلي له د ې ځايه وباسي او د غه سيمه چې د بنو ځيو تر راتلو د مخه په ډنډ با ند ې مشهوره وه په خپـــــل واک کې راولي۔ څر نګه چې د شيتک اولاد ه د شوال په غره کې د وزيرو قبيلې د زور زياتي په وجه په تنګ شوي وو، نو د نو موړي پير د غه خبره يې غنيمت و ګڼله او د غې سيمې ته يې ډله ايزه ليږ د يد نه پيل کړه چې لو مړی د تو چـــي سين سهيل او د ګبر غره په شمالي لمنې ورغړ کې ميشته شول۔ بنو ځيو د خپل پير د زوی شاه نيکبين په غو ښـــتنه د ړې کو ترې راوړې۔ د يوې کو ترې نه يې هيڅ ښکې ونه ايستلې، د د ويمې کو ترې نيما يې ښکې او د د ريمـــې کـــو ترې ټو لې ښې يې وايستلې او د ړې واړه کو ترې يې د خپل يوه استازي په لاس د هني او منګلو قبيلو ته واستولي او د ا پيغام يې ور وليږه که چيري هر هغه څوک چې خپل مالونه له ځا نه سره واخلي او له د ې ځايه و ليږد ي نو د وی به د هغې کو ترې په شان په امن کې وي چې ښکې يې نه د ي ايستل شوي او د وی ته به هيڅ ډول ځا ني او مالي زيـــان ور ونه رسيږي او هغه خلک چې په د ې کار کې ځنډ وکړي نود د وی سره به د هغې کو ترې په څير چلند وشي چې نيمـــا يي ښې يې ايستل شوي وي يعني د وی ته به ځا ني او ما لي تا وانونه ور ورسيږي او پښيما نه به شي او هغه څوک چې نه ځي موږ به هغه د خپل پير په بر کت د هغې بې ښکو کو ترې په څير لوځ کړو۔کله چې هني او منګلو قــبيلو د کـــو ترو د غه حال وليد او نو موړی پيغام يې واوريد ه نو په خپلو مينځو کې يې سره سلا او مشوره وکړه چې که چيرې له د وی سره جګړه وکړي نو د بر باليتوب هيله نشته۔ همد اراز د وی د خپلې بې اتفا قۍ او د خپل پير د خپګان په وجـــه خو اشيني وو۔ له بلې خوا بنو ځيو د د وی کرنې او زراعت ته تا وانونه رسول، چې په پای کې هني او منګـــل قــبيلې مجبوره شوې چې خپله سيمه پر يږد ي۔ د هني يو شمير خلک د هند وستان خو اته وليږ د يد ل او لږ شـــمير د منګلـــو سره د سپن غره په سهيلي برخه کې ميشته شول او په د ې تو ګه بنو ځيو پر د غې سيمې خپله واک ټينګ کـــړ او پـــه بشپړه تو ګه يې د غه سيمه په خپله ولکه کې راوسته۔ که څه هم د بنو ځيو له خوا د د غې سيمې د نيو لو نيټـــه نـــه د ه معلومه، خو د وی د شيخ شا ه محمد روحاني(رح) په وخت کې چې د شاه رکن عالم همعصره او مر يــد و د لتــه ميشــته شوي د ي او شا ه رکن عالم د ۸۸ کلو نو په عمر په(۷۔۵لمريز) کال له د ې نړۍ نه ستر ګې پټې کړي د ي۔"

خو علامه استاد رشاد (رح) د حيات افغا ني د پښتو ژباړې، پيښور په ۵۱۔ مخ په پايليک(پاورقي)کې د شيخ رکن ا لعالم په باب د اسي کښلي د ي:" شيخ رکن العا لم د شيخ صد رالد ين عارف زوی او د شيخ بهاؤ الد ين زکر يا ملتا ني سهر ورد ي لمسی د ی، د د ه د مړ ينې کال په مقا ما ت ار شا د يه (۸۵) مخ کې، د خز ينته الا صفيايه ۲/۵۱ مخ، د او ليا ملتان په ۱۹۸ مخ او د اوليا هند و پاکستان په ۳۱۳ مخ کې ۷۳۵ هجري قمري ليکل شوي د ي۔"

27.1 د بنو څيو تر مينځ په خپلو کې د سيمو ويش

د هني او منګلو تر وتلو وروسته د غو خلکو د خپل پير پر لار ښوونه د بنو سيمه په خپلو مينځو کې پــه د ې ډول سره وويشله چې د کيوي د مشر ځوی او لا د ې ته يې سهيلي برخه، چې اوس په مير ي مشهوره د ه د ککــي تــر ختيزو بر خو پورې چې په هغه وخت کې ز يا ته ابا د ه وه ورکړه. د کيوي د ويم زوی سمي ته يې په مينځ کې تر نا ر پورې ځمکې او د سو راڼې او لاد ې ته د کو رمې د رود شمال ته تهل پورې سيمې ور کړل شوې.

په هغه وخت کې د سو را ڼيو برخه ځمکه زيا تره په ځنګلو نو پټه وه، خو اوس ډيره ښه او لو مــړۍ د رجــه ځمکه د ه.

د ميري د اولاد ې برخه (شمال) ته: د با رکزيو د واړه تپې، د نورړ تپه، د مه خيل تپه او د ککي او بهر تهـــه د واړه تپي

د سو را ڼي د او لاد ې برخه (شمال او لو يد يز): د مند ا خيلو تپه چې په با زيد هم مشهوره د ه. ولاد ين تپه چې په د هر مه خيل هم مشهوره د ه. د کو ټي تپه چې په حسين هم مشهوره د ه. د ولا خيلو تپه چې په خلعت هم مشهوره د ه.

د سمي د او لاد ې برخه (منځنۍ): د تپي د واړه تپې اود عيسکي او فا طمه خيلو تپي. همد اراز د سمي او لا د ې ته د د اؤد شاه، شمن خيلو او امند ي تپي په جهيز کې ورکړل شوي د ي.

27.2 د بنو په سيمه کې د پخو انيو او سيد و نکو په اړوند لنډ معلو مات

د تا ريخي معتبرو منا بعو په حواله په پخوا نيو ز ما نو کې د لته د هند وان او يو نا نيا ن او سيد ل، چې د پـــو رتنيو خبرو ثبوت د هغو زړو او لر غو نو سکو او ود انيو نه ښکاري چې د لر غو ن پيژ ند ونکو د څيړ نو په نتيجه کې لاس ته ر اغلي د ي. د لته د پخو انيو زړو ود انيو کنډ والې، د يو الو نه، زړې کلا ګانې او نور تا ريخي ځا يو نـــه او اثار شته او هغه سکې چې لر غون پو ها نو تر لا سه کړي د ي هغه ز يا تره د يو نا نيا نو او هند وانو له خوا ضـــر ب شوي د ي.

د اسي تا ريخي رو ايتو نه هم مو جو د د ي چې په بنو کې د سبکتګين يا د غز نو ي سلطان محمود د واکمنـــۍ

تر پیله د بد ني په نوم یو قوم چې هند وانو ور ته مذ هبي عقید ه د ر لو د ه او سید ل، ځر نګه چې سلطان محمـــود د خپلو یر غلو نو په وختو نو کې چې پر هند وستان به یې کول ځیني و ختو نه له همد ې لارې تیر ید ه، نو د مذ هـــبي تعصب او مخا لفت په وجه د د غه قو م او مشر انو سره چې د ار الر یاست یې د ستر ام یا او سنی اکرا ښار و وجنګیـــد ه او هغوی ته یې ما تې ور کړه. د سلطان محمود لښکرو د غې سیمې او خلکو ته د و مره تبا هي و اړوله چې ډیــر یـــې ووژل شول او هغه لږ شمیر خلک چې بچ پا تې شول نو هغوی د د غې سیمې پر یښو د لو ته اړ شول. تر هغې وروسته د غه سیمه ور انه پر ته او په ځنګله بد له شوه. ځو د غوري شهاب الد ین د واکمنۍ په و خت کې د هني او منګلو قبیلې په د غه سیمه کې میشته شوې.

باید ووایو چې په هند کې د مغولي امپر اتور عالمګیر په وخت کې د هغه زوی بها د ر شاه د غه سیمه ونیوله او سید حسن نو می یې د د غه ځای حا کم وټاکه. تر او رنګزیب ور وسته د ا سیمه خو د مختاره وه. د ابد الي احمد شـــاه د واکمنۍ په وخت کې د غه سیمه د د ه په قلمرو کې شا مله او د کال د ولس زره روپۍ ما لیه به یې تر ینه ا خیستله چـــې قلنګ بلل کید له. د د ې سر بیره یې شپږ زره رو پۍ د سو رسات په نامه چې د پا چا هي لښکرو خر څ او اذوقـــه وه را ټو لولې چې مجمو عا اتلس زره رو پۍ کید ې.

د سد وزي تیمو ر شاه په وخت کې په د غه ما لیه کې کو م بد لو ن رانغي، خو سد وزي زمـــان شـــاه د د وړود سیمي ما لیه چې د کا ل د و لس زره رو پۍ کید ې د ککه پیر د غو ښتنې له مخې چې یو رو حا ني شخصیت و وبخښله او ما غه د و لس زره رو پۍ یې د بنو پر سیمه کیښود لې چې په مجمو عي تو ګه یې د بنو له سیمې په یو ه کال کې د یر ش زره رو پۍ مالیه یا قلنګ را ټو لو لې. د د ې قلنګ نه پر ته د د ې ځای د راني حا کما نو د هند وانو نه یـــو ډول ما لیه د جز یې په تو ګه تر لا سه کو له.

هغه وخت چې په ۱۸۸. بکر مي کا ل یا ۱۸۲۳ عیسوي کال کې ر نجیت سنګه د افغا نستا ن د واکمنۍ د کمزورۍ لـــه کبله د بنو سیمې ته راغی او د غه سیمه یې په خپل واک کې راوستله نو د ه هم پر د غو خلکو با ند ې د کال یو لک رو پۍ ما لیه وټا کله. چې د غه مالیه د سکها نو مختلفو حا کمانو لکه نو نهال سنګه، تا را چند او را جا سو چیت سنګه هم له د غې سیمې را ټو لو لې. هغه وخت چې فتح خان ټو انه د سکهانو له خوا پر د غه سیمې حا کم و ټا کل شو هغه د غه ما لیـــه یو نیم لکه رو پیو ته لو ړه کړه. د رې کا له ورو سته سکهانو جر نیل ګورد ت سنګه د غې سیمې ته د ما لیې د را ټو لو له پا ره ور ولیږه چې هغه د غه ما لیه د وه نیمو لکو رو پیو ته لو ړه کړه او په د غه برخه کې یې د و مره زور زیاتی پیل کړ چې زیا تره خلکو خپلې ځمکې پر یښود ې او تیښتي ته اړ شول.

په ۱۹.۵ بکر ما جیتي کال چې ۱۸٤۸ عیسوي کال سره سمون خوري انګر یزي سر کار پر یو ه فصـــل بـــا نـــد ې ۲٤۲۸۲ روپۍ تر لا سه کړې چې بیا په ۱۸۵۲ عیسوي کال په منځني ډول تقر یبا د کال ۸۵... زره رو پۍ ما لیه ر ا ټو لید ه

چې ا نګر یزان د غې ته د بنو په سیمه کې د ما لیې لو مړ نی انتظا م وایې. د ما لیې په د ویم انتظا م کې چـــې د میجـــر جنر ال نکلسن له خوا تر سره شو د غه ما لیه ۹٤٤٤٦ رو پیو ته لوړه شوه. د بنو د سیمې د مالیې په د ریم انتظام کې یې اند ازه لو مړی ۱ـ۷۱ـ۵ رو پیو او تر هغې ور و سته ۱۱۱ـ۵۸ ته لو ړه شوه.

27.3 د بنو د سیمې جغر افیوي مو قعیت

د بنو سیمې لو ید یز ته د وزیرو غر، ختیز ته یې شا ه پور د ضلعې پو له، د متهه ټو انه ســیمه او د جیلــم د ضلعې د تله کنګ تحصیل یوه برخه، سهیل ته یې د یره اسما عیل خان، شمال ته د لو ید یز نه نیولې د سند ه د ر یاب تر بنې غا ړې پورې کو هاټ او د خټکو غر نۍ سیمه پر ته د ه. بنو د کهرک، لکهي مروت او وزیر ستا ن سره هم پو لــــه لري. بنو د پیښور جنوب په ۱۹۲ کیلو متری کې مو قعیت لري.

اوږد وال یې له لو ید یز نه چې هلته د کو رمې سیند د غره نه اوارې سیمې ته راځي، ختیز خو اته د شا ه پور تر ضلعې پورې ۱ـ میله او منځنی پلنو الی له شماله تر جنو به تر ځلو یښتو میلو لږ زیا ت د ی.

بنو یو پراخ مید ان د ی چې د کو رمې په سیند سره خړوبیږي.په د وبې کې یې هوا تود ه او په ژمـــي کـــې د اسي سړه وي چې انسان یې زغملای نه شي.

27.4 حا صلات

شولې، غنم، جوار، ګني، تمباکو، کورکمن او اد رک (زنجبیل) د ي.

27.5 میوې

خټکي، تو تان، نارنج، لیمو، سنتره، چکو تره، کیله، ام، خرما، انګور، انځر، انار او بیري.

27.6 ګلان

ګلاب، چنبیل، رانبیل، د اود ي، لمر ګلی، عباسي، بند رابني، ګل خیرو، جعفري، ببري ګلی، پیغمبري ګـــل او د اسي نور.

27.7 په بنو کې میشته نور قو مونه

په بنو کې پر بنو ځیو سر بیره نو رقو مونه لکه خټک، مروت، وزیر، اپرید ي، اوان، هند وان، کشمیریان او لږ شمیر بهاریان هم استوګنه لري، خو خلک یې په سلو کې ۹۹ پښتا نه د ي.د خلکو ژبه یې پښتو د ه، خو اینکو یا هنـــد کو، پنجا بي او اردو هم پکې مروجه د ه.

27.8 د بنو ځیو مشهور خیلونه

لکه چې د مخ مو وویل د شیتک لو مړۍ میر من بانو نو مید ه چې زامن یې کیوي او سو راڼي نو مید ل چې د وی د بنوزیو یا بنو ځیو په نامه سره شهرت لري.د کیوي د ښاخ مشهورې څا نګې د اد ي: میري، سمي، بارکزي، ککی، بهر تهه، نورړ، د هر مه خیل، ممه خیل، احمد خیل، بر هیم خیل، عا لم ګل خیل، خد ر خان خیل، بورا خیل، مو سي خیل، سرکي خیل، نقره د ین، وله خیل، قلند ر خیل، برت خیل، میتا خیل، سکند رخیل، جهند وخیل، منـــد ان، ســـلیم خیـــل، بډاخیل، سیناور، اسما عیل خیل، او نور...

د سوراڼي مشهورې څانګې د اد ي:مند اخیل، ولاد ین، کوټي، ولا خیل، خوزک، کڅ زي، هیبک، ملي زي او نور.

28 بېټنی

د د غې قبیلې خلک د خپل لوی نیکه بیټ یا بټن د نامه له کبله په بیټنو سره شهرت لري. د ا سړی په پښتنو کې ډیر مشهور نیکه تیر شوی د ی او له پخوا زمانې نه تا ریخ لیکو نکو د د ه نوم او حال لیکلی د ی.په پښتني عنعنه کې د ا سړی یو خورا لوی پښتون او مشهور نیکه ګڼل کیږي.

د د ې عنعني تصد یق په بهر نیو مؤ ر خینو کې ابو الفضل علامي (۱ـ٦ هجري) د هند د مغولي واکمن جلا ل الد ین محمد اکبر د د ربار مؤ رخ په د ې ډول کوي:

"په پښتنو کې د رې ورونه بیټنی، غر غښت او سړ بن ډیر مشهور نیکو نه د ي". [32]

د بیټ نیکه نوم په تا ریخو نو کې بیټنی او بټن هم راغلی د ی او نعمت الله هروي چې پـــه (۱۸.۱ هجـــري) کـــې

---

32 ائین اکبري، لو مړی ټوک، ۱۹۱ مخ

مخزن افغا نې تا ليف کړی د ی هم د شيخ بيټني او د د ه د او لا د ې احوال په بشپړه تو ګه راوړی او ځينـــو نـــورو تـــا ريخو نو ته حواله ورکوي چې مجمع الا نساب ا، معد ن ا خبار احمد ي او تا ريخ ابرا هيم شا هي له هغو نه د ي او تر د ه د مخه ليکل شوي د ي. [33]

د رو ا يتو نو له مخې بټن د قيس عبد الر شيد زوی د ی. بيټ نيکه [34] د خپلو د وو ورو نو يعني غر غښـــت او سړ بن نه په عمر کو چنی و، خو د خپل نيک خوی، زهد او تقوی په وجه يې ډير شهرت تر لاسه کړ. په کو چنيوالي کې يې تر عر بستان او عر اق پورې سفر و نه وکړل چې د د ې سفر و نو په تر څ کې يې د ډيرو خلکو سره ليد نــــې کتنې وکړې او د هغوی له صحبته يې فيض تر لا سه کړ. [35]

اخو ند د رويزه ننګر هاری چې تر (۱۰۴۸هجري) پورې ژ وند ی و هم د شيخ بيټنـــي او د د ه د او لا د ې يـــا د ونه کوي او د پښتنو له نو ميا ليو او مشاهيرو نه يې ګڼي. خو تر د غو ټو لو پخو انی او زوړ کتاب چې د بيـــټ نيکـــه ذکر او د د ه اشعار پکې را غلي د ي د با رک خان د زوی سليمان ما کو تذ کر ت الا وليا د ی چې له(۶۱۲هجري) نـــــه ورو سته ليکل شوی د ی. د د ې کتاب هغه يو څو پا ڼې چې شته د شيخ بيټني ذکر د اسې کوي:" نقل کا ند ي هسې يا رانو چې په روزګار د شيخ بيټني د د ه ورور چې سړ بن نو ميد ه او پر شيخ بيټني هم خورا ګران و، سړبن نه د ر لود زامن او هر کله به يې ويل خپل ورور ته، بيټني خپل زوی اسما عيل ورکا او لوی شو د سړ بن په کا له، خد ای مهر بان د اســــما عيل په بر کت سړ بن ته نصيب کړل د و مره زامن چې اوس شو ګڼون د هغو..."[36]

لوی استاد علا مه عبد الحی حبيبي د پښتو اد بيا تو تا ريخ په د وهم ټوک کې د بيټ نيکه په اړوند د ا سې ليکلي د ي:" د بيټ نيکه نور ا حو ال مو ږ ته نه د ی معلوم او نه د د ه ژوند مؤ ر خانو تصر يح کړی د ی، فقط د پټې خز انې د ليکلو څخه ښکاري چې اسما عيل د بيټ نيکه زوی د ښر خبون معا صر او د غه سړ ی په کال(۴۱۱ هجري) کې مړ شوی د ی. نو چې د اسما عيل د ژوند وخت(۴..هجري) حد ود وي ښا يي پلار او اکا يې هم د (۳۵۰ هجري) په حد ود و کـــــې ژ وند ی وي." [37]

د تا ريخ حيا ت افغا نې د ليکوال ډېټي محمد حيات خان په حواله بيټ نيکه د سليمان په غر ه کې ميشــته و، خـــو وروسته د غزني په شاوخو اکې ښخ شو.[38]

33 د پښتو اد بيا تو تا ريخ، د ريم ټوک، ۱۰۵ مخ
34 په سا نسکريت کې Bhutt د د انشمند او فا ضل په معنی راځي
35 تو اريخ خورشيد جهان، د شير محمد ګنډ اپور تاليف، ۲۰۶ مخ
36 د پښتو اد بيا تو تاريخ، د ويم ټوک، ۱۰۶ مخ
37 نو موړی اثر، ۱۰۷ مخ
38 حيات افغاني، د پيښور چاپ، ۲۶۶ مخ

شيخ بيټني يو رو حاني شخصيت و . سليمان ما کو په خپل کتاب تذ کرت الا وليا کې د د ه يو منا جا ت راوړی د ی چې په لا ند ې ډول يې وړاند ې کوو "

لــويه خــد ايــه لــويه خــد ايــه ســتا پــه مينــه پــه هــر ځــايه
غــــر ولاړ د ی د رنـــاوي کـــی تـــوله ژوي پـــه زاري کښـــې
د لتـــــه د ي د غـــــرو لمنـــــې زموږ کېـږد ی د ي پکـې پلنـــی

دا وګړي ډېـر کـړې خـد ايــه
لــويه خــد ايــه لــويه خــد ايــه

د لتـــه لـــږ زمـــوږ اوربـــل د ی وړ کورګی د ی، وړ بورجـــل د ی
مينه ستا کـــې مـــوږ ميشـــته يـــو بل د چـــا پـــه ملـــه تلـــه نـــه يـــو
هسک او مځکـــه نغښـــته ســـتا د ه د مــــــړو ود ه لـــــه تـــــا د ه

دا پـــا لنـــه ســـتا د ه خـــد ايـــه
لويه خـــد ايـــه، لـــويه خـــد ايـــه!

شيخ بيټني د رې زامن د ر لو د ل چې اسما عيل، وړسبون او کجين نو ميد ل او په د غو زامنو سر بيـــره يـــې يوه لور هم د ر لود ه چې بي بي متو نو ميد ه او د شا ه حسين غوري مير من وه چې او لاد ه يې متو زي پښتا نه د ي. [39]

د بيټ نيکه په ز امنو کې د وړ سبون او کجين او لاد ې ته بيټني وايي.[40]

په پخوا و ختو نو کې د د غې قبيلې خلک د سليمان غره په لو يد يزه خو اکې او سيد ل، خو په هند و ستان کې د پښتون واکمن د سلطان بهلول لود ي د زوی سکند ر لو د ي د و ا کمنۍ په و خت کې د غلجيو د قبيلي د غلبي په وجه د خپل اصلي او پخو اني ټا ټو بي نه و کو چيد ل او د سليمان غره په لمر خا ته د ګو مل د سيند پر غاړه او په ټا نک کې ميشته شول. وروسته بيا د د غې قبيلي زيا تره خلک د سو د اګرۍ او نورو د و لتي چارو د تر لا سه کو لو له پاره هند وستان ته ولاړل. د د ې له پاره چې په هغه و خت کې په هند و ستان کې پښتنو واکمنانو ځواک د رلود او ټول قد رت د

39 نوموړی اثر، ۲٦٦ مخ

40 ښتني قبيلې، زما اثر، د پيښور چاپ، ٦١ مخ

د وی په لاس کې و، له همد ې کبله د بیټني قبیلي ځیني کسان هم د لو یو ر تبو خا وند ان شول چې یو له هغو نـه فتـح خان بیټنی د بنګال د ګور د سیمې خود مختاره او مشهور صو بد ار او یا ګورنر و، چې تر هغه وروسته د غـه مقـام د کرلاڼي قبیلي لاس ته ورغی. [41]

هغه شمیر بیټني چې د ګو مل په د ره کې او سید ل، نو د هغوی په شمیر کې زیا تو الی راغی، چې د خپل ملک په لو یولو او نورو سیمو په نیو لو یې پیل وکړ، ان تر د ې چې (د وتو) چې کا نیګرام ته نږ د ې مؤ قعیت لـري ور سید ل. د وی د لته د وزیرو او مسید و سره مخا مخ شول او په هغه جګړه کې چې د د وی تر مینځ پیښه شوه نو بیټنـو ما تي وخوړه او شا ته تلو ته مجبور شول او د کر نګي له کلا نه هم په شا شول، چې اوس نو موړې کلا د مسید و قبیلې د بهلو ل زیو د ښا خ د شنګي ځا نګې په لا س کې د ه. کله چې وزیر او مسید د د وی د مقبو ضه ملک د نیو لو پر ته د هغوی پر سیمې باند ې هم تیری پیل کړ، نو په د غه وخت کې ځینې خلک له خپلو کو رو نو نه لاړل او چیر ته چـې د وی ته پناه ور کړل شوه هلته میشته شول، خو د کجین د او لاد ې زیا تره برخه او د هغـې نـه د وړ سـبون او لا د ه د سلیمان د غره په ختیزه کې میشته د ي.

د اسي ویل کیږي چې په هغه وخت کې د ګبر غر چې د بنو جنوب او د ټانک شمال ته پروت د ی او د ورګا ړا یا او ګاري ښاخ د وړ سبون بیټنیو په قبضه کې و، چې ورو سته بیا په نو مو ړي ښا خ با ند ې د ګو ربزو قبیلې یر غـل وکړ او بې شمیره ورګاړي یې ووژل او د د وی سیمه یې و نیو له.

28.1 د بیټني قبیلې د استو ګنې سیمې

1. په پښتونخواکې: بیټني د جنو بي وزیر ستان په سهیل او د د یره اسما عیل خان د ضلعې په لو ید یځ کې ا ستو ګنه لري، چې د جغر ا فیوي پلوه په جنو بي و زیر ستان، خو په اد اري لحا ظ په د یره اسمعیل خـان کـې مـو قعیت لري.د د وی سیمه له ۱۲ نه تر ۱۵ میله پوري پلنوالی او تقر یبا ۵. میله او ږد والی لـري. د د وی اصـلي مرکز د جنډ وله په نامه یاد یږي، چې په جنو بي و زیر ستان کې د ټا نک پورې اړوند ه سیمه د ه. همد ارا ز د د غې قبیلې خلک په بنو، لکهي مروت کې هم میشته د ي. په او سني و خت کې په بنو او د یره اسما عیل خان کې د د وی شمیر د ۲۵ــ زرو په شا او خواکې اټکل شوی د ی.سر بیره یو شمیر بیټني په پیښـور، کراچـۍ او د پاکستان په نورو ښا رو نو کې هم استوګنه لري

2. په ا فغا نستان کې: په افغانستان کې د وی په پکتیکا، غزني او ننګر هار ولا یتو نو کې میشته د ي. د اسـي ویـل کیږي چې په غزني کې د د وی څلور پنځه کلي شته. یو شمیر بیټني په نیمه کو چي ډول ژوند کوي چې د کابل

41 یاد شوی اثر، ٦١ مخ

او ننګر هار تر مينځ ليږد کوي. د ننګر هار ولايت د چپر هار د ولسوالۍ په ځينو کليو کې هم يو شمير بيټنـــي ميشته د ي. د ا فغا نستان پښتانه بيټنيو ته د بيټ نيکه د رو حاني شخصيت له کبله د رنـــاوی کـــوي.پـــه ټـــول افغانستان کې د د وی شمير د ٦___ تنو په شا او خواکې ښو د ل شوی د ی.

3. په هند وستان کې: لکه چې د مخه وويل شول يو شمير بيټنې په پخوا زمانو کې کله چې لود ي او سوري پښتنو پر هند وستان باند ې واکمني د رلود ه د غه هيواد ته ولېږ د يد ل د د غو واکمنا نو تر حما يې او سيوري لانـــد ې د غټو غټو منصبو نو خا وند ان شول، په تيره بيا په بنګال کې د وی ډير پو ځي منصبو نه د ر لود ل. چـــې همد ا اوس هم د هند په بنګال، بيهار، اوړيسا او اتهراپراد يش ايا لتو نوکې بيټني پښتا نه ميشته د ي، خو ژبـــه يې له لا سه ور کړې د ه.

28.2 د بيټني قبيلې ښا خو نه

لکه چې د مخه مو وويل د بيټ نيکه په زا منو کې د وړ سبون او کجين اولا د ې ته بيټني وايي چې په لا نـــد ې ډول به د د وی ښا خو نه د ر وپيژند ل شي:

1. د وړ سبون ښا خو نه

مزيانۍ، کزبوڼي، ورګاړي، غړون، فتح خيل، مند ي خيل، اد م خيل، سن خيل، ما ني خيل، رسول خيل، معروف خيل، خواجي خيل، چارګل خيل، رحيمد اد خيل، الفد ين خيل، جاني خيل، حسن خيل، لا لي خيل، سمر زي، د ري خيـــل، ملا خيل، تا جو خيل، يو سف خيل، لښکري، عمر خيل، کلي خيل، سر مست خيل، اورک زي، زکني، غوري زياو نور___

2. د کجين ښا خو نه

ټټا، د نا، کټا، کوټي، رتنزي، بو يا يي، بو يک، توران خيل، کټه ګرام، مند انه، شـــيخا يـــي، تـــر ايـــي، څپلا ي، شهمير، بالمير، شنګر لا ني او نور___

بيټني زړور، ميلمه پا لونکي، جنګيالي او د ښه مزاج خا وند ان د ي.د وی د ود اد د ستور وزيرو ته ورتـــه د ی. د حيات افغا ني مؤ لف ډيټي حيا ت خان ١٤٣ کلو نه وړاند ې د د وی د وسله والو جنګيا ليو شمير ٣___ تنه ښو د لی د ي.

29 بابکر خیل

که چیرې د با بکرخیلو د نسب شجره وګورو نو د ا خبره به جو ته شي چې د وی په اصل کې غلجي پښتا نـــه د ي. د د وی یو شمیر د پکتیا ولایت د ځاځي مید ان او خو ست ولایت تر منځ د باک په ولسوالۍ کې استوګنه لري چې د د غې سیمې د او سید ونکو شمیر (ا ـــ) تنه ښود ل شوي د ي چې ډیره کي یې با بکر خیل د ي. د باک د سیمي با بکـــر خیل په یوه شنه او اوره سیمه کې ژوند کوي چې زیاتره یې د کر نې په چارو بو خت د ي.

د د لغمان ولایت په مرکز پورې تړ لو څو کلیو کې هم چې خان کلا، سه صد ه او هر مل نو میږي یو شمیر بـــا بکر خیل استوګنه لري. د لغمان د ولایت با بکر خیل د شمیر له مخې د ۱۵ـ تنو په شاا و خوا کې ښو د ل شوي د ي. یـــو شمیر با بکر خیل د کابل او ننګر هار تر مینځ د سرو بي و لسوالۍ په جګد لک او تیز ین کې هم استوګنه لـــري. د غـــه راز د کابل د خاک جبار د خورد کا بل په سیمه کې هم یو شمیر با بکر خیل میشته د ي چې د غه سیمه د اد اري پلوه د کا بل د بګر امیو په ولسوالۍ پورې اړوند ه سیمه د ه. په د ې سر بیره د کا بل د چهار اسیاب په ولسولۍ کې هم یو شمیر بابکر خیل استوګنه لري. د لو ګر ولایت په یو شمیر سیمو کې هم با بکر خیل ژوند کوي.

با بکر خیل زړور، جنګیالي، میلمه پال او په پښتو او پښتو نولۍ با ند ې ټینګ خلک د ي. د انګر یزانـــو پـــر خلاف یې ډیرې توري وهلي او ډیرې میړانې یې ښود لي د ي. د افغان او انګرېز تر مینځ په لو مړۍ جګړه کې غا زي محمد شا ه خا ن غلجی چې په اصل کې د لغمان د بد یع اباد د با بکر خیلو له مشر انو نه و د ۱۸۴۱ میلا د ي کال د نو امـــبر په ۲۸ مه نیټه چې د ۱۲۵۷ هجري کال د شوال د میا شتې د د یا رلسمې نیټې سره سمون خوري د غازي میر مسجد ي خان او غا زي سر د ار محمد اکبر خان په ملګر تیا د نورو ملي مبا رزینو په ګډون سره یو ځای شول، څو د انګر یز انو په مقا بل کې د ملي پا څون لیکې نورې هم پیاوړې کړي چې په پای کې د خلکو د پا څون په بر کت د انګر یز انو یر غلګر ځو اکو نه د ې ته اړ شول چې د ۱۸۴۲ کال د جنورۍ په ٦ مه نیټه کا بل خو شي کړي او وتښتي.

د روسي یر غلګرو ځواکو په وړاند ې هم د با بکر خیلو د شاه ځلمیو مبا رزې زموږ د ویا ړلي هیواد ویـــاړلي افغانستان د تا ریخ زرین بابو نه جو ړوي.

30 بختیار

د بختیارو پښتنو په اړوند مؤ رخینو او تو کم پو هانو بیلا بیلې نظر یې راوړي د ي، د بیلګې په توګه ډېـــټې

محمد حیات خان په خپل مشهور اثر حیات افغا نی کې د نعمت الله هر وي د مخزن افغاني د کتاب پر بنسټ د اسي لیکلي د ي:" اسحق نو می چې په اصل کې د یوه سید زوی و په اوش(*) نو مي ځای کې چې د بغد اد له تو ابعو نه د ی، د ژ وند انه د پیښو او ستو نزو له کبله د ې ته اړ شو چې په سفر لاس پورې کړي، نو هما غه و چې د سلیمان غره تـــه د شـــیر انیو سیمي ته راغی او له یوې نجلۍ سره یې چې شیخۍ نو مید ه واد ه وکړ، چې د د غې میر منې نه یې یـــوازې یـــو زوی پید ا شو چې ابو سعید نوم یې ور با ند ې کیښود چې نو موړی ما شوم یې د د ه د ښو طا لعو او نیکمر غـــۍ پـــه وجه یې په بختور شهرت و مو ند چې د و خت په تیر ید و سره په بختیار مشهور شـــو چـــې اوس د د ه او لاد ې تـــه بختیار وایي. محمد حیات خان د ا هم زیاتوي:" ځیني خلک د وی سید ا ن بولي. د ا خلک په اصل کې له ایرا نه راغلـــي د ي چې د د غې قبیلې یو شمیر د ایران د اصفهان په لو ید یز او یو شمیر یې په بخا را کې ژوند کوي ."

د اوش په اړوند کې چې ما د د ې مقالې لیکوال کومه څیړ نه وکړه هغه د بغد اد له تو ابعو نه نه و، بلکـــې اوش Osh د ما ورالنهر له ښا رونو نه شمیرل کید ه چې همد اوس د قر غیز ستان د ویم لوی ښارد ی چې د فر غا نې په واد ۍ کې مو قعیت لري. سر بیره پر د ې اوش د اسلامي علو مو لوی مرکز او ډیر شمیر اسلامي عا لمان یې په خپلې غیږ کې روزلي د ي.

شیر محمد خان ګنډا پور په خپل مشهور تا ریخي اثر توا ریخ خو ر شید جهان کې چې په ۱۸٦۷ عیسوي کال کـــې په لا هور کې چا پ شوی د ی د محمد حیات خان هغه قول رد وي چې د مو نټ سټوارټ الفنستن پر استناد یې بختیـــا ر ایرا نیان بللي د ي. شیر محمد خان ګنډ ا پور بختیار پښتانه بللي اود ایر اني بختیاري قبیلې نه یې په بشپړه تو ګه جلا ګڼي، ځکه پښتا نه بختیارهیڅکله هم ځا نو نه د ایر اني بختیاري قبیلې سره یوډول نه ګڼي او نه د د وی تر مینځ کو مې تا ریخي اړ یکې شته. د غسي روایتو نه ډیر د ي چې ځیني تو کم پو ها ن کله د پښتنو یوه قبیله او کله هم بله په ســـید انو یا نورو عر بي الا صله قبیلو پورې تړي چې په حقیقت کې افسا نو ي رنګ لري.

په او سني وخت کې بختیار د سلیمان غره په شا او خوا، د راښ او مر غه کې استوګنه لري چې د حیات افغا نـــي مؤ لف ۱٤۳ کلو نه د مخه د د راښ په سیمه کې د د غې قبیلې شمیر ۸. کو رنۍ او د مر غه په سیمه کې یې ٥. کو رنـــۍ ښو د لي د ي.د مخزن افغاني او د پښتنو نورو تو کم پو ها نو په یوه اتفاق د ا خبره تا ئید وي هغه بختیار چې پـــه د را ښ کې او سیږي، نو د وی د میا خیلو سره په ګټه او تا وان کې شر یک د ي. د بختیار د قبیلي ځیني پووند ه سو د اګر د ډیر کلک هوډ خا وند ان او د سو د اګرۍ په چارو کې ربښتیني او اما نتد ار د ي.

بختیار په لا ند نیو قبیلو ویشل شوي د ي

- کو رتي

- اکو
- اتو
- پري
- توري
- سيد محمد
- خواجه الياس
- خواجه يحيي کبير : چې او لاد ه يې د شيخ زي په نامه ياد ېږي
- مر غچي: هغه بختيار د ي چې په مر غه کې د ا يمي استوګنه لري
- مقر زي: پووند ه بختيار د ي چې د خپل لو مړ ني استو ګنځي له کبله يې مقرزي بو لي
- نظر زي:د وی هم پووند ه سو د اګر او د بختيار قبيلې يو ښاخ د ی

د بختيار قبيلي يو ستا نه او ولي حضرت خو اجه قطب الد ين الد ين بختيار کاکي(٦ـهجري) و چې نعمـــت اللهـــ هروي په مخزن افغاني کې د ی اقطب افغان بولي او د د ه د قبيلې د نورو مشاهيرو ذکر کوي چې په هغو کې د خـــواجه يحيي بختيار، شيخ شهاب بختياراوشاه ابو بکر بختيار نو مو نه يا د ولای شو.د د ه زيارت د ډيلي د ښار په مهرولي کې د ی چې خلک له ليري ليري ګو ټو نو نه د د ه مزار ته راځي او ډير اراد ت ور ته لري.

پښتون مؤرخ سليمان ما کو(٦١٢ هجري) په خپل کتاب تذ کر ت الا وليا کې د د غه ستر ستا نه ذکر کوي او وايي:" بختيار په پښتو سند ري کړ ينه- اوښي تو يو ينه- خد ای ته نارې کړي غلبلي کړي-پاړکي لر ينه"- چې يو د اد ی:

ویر مې زړه سوری سوری کــــړ راتــــه وګـــوره ملــــو کـــې!
پـــه بيلتـــون کـــې د ې وبــا ســم لــه خـــو ږمنــه زړګـــي کـــوکې

راتــــه وګـــوره ملـــو کـــې!
راتــــه و ګـــوره ملـــو کـــې!

د بیلتـــون اورونـــه بـــل د ي   هر ګړۍ مـې زړګـی سـو ځـي
لیـــو نـــی یمـــه د مینـــي   ســر خــم زه لکــه پیلــو ځــی

راتــه وګـــوره ملـــو کـــې!
راتــه و ګـــوره ملـــو کـــې!

غـــــوړولی د ې وربــــل د ی   اور زمـا پـه زړه کـې بـل د ی
زه بختیار خــاورې ایـرې ســوم   په اور ســوی مـې ګــو ګــل د ی

راتــه وګـــوره ملـــو کـــې!
راتــه و ګـــوره ملـــو کـــې!

31 څمکني

څمکني چې څو کني یا چمکني یې هم بولي د پښتنو یوه مشهوره قبیله د ه چې زموږ پښت پو هان یې د پښتنو د سړ بن ټولنیزې ډلې نه شمیري چې بیا په سړ بني پښتنو کې د کند په ښا خ پو رې اړه لري. کند په خپل وار په د وو لو یو څا نګو ویشل شوی د ی:

1. غوري یا غو ریا خیل: چې مو مند ، د اؤد زي، زیړاني او څمکني پکې راځي.

2. خښي: چې یو سفزي، مند ړ او تر کلا نې پکې را ځي.

د پښتو نا زکخیا ل شا عر حمید ما شو خیل د غه د وه څا نګې د ا سې یا د ې کړي د ي:

چــې د ا ســتا د نــا مــې بــوی اخلــي حمیــد ه!
څه به نه وي خــوش د مــا غــه غــوري، خښــي

د ا سي روایتو نه شته د ي چې د غو ر یا خیلو او لاد ه په پیل کې د کند هار په ار غستان کې میشته وه، چـــې د

وخت په تیر ید و سره د غز نې لو ید یزو او سهیلي بر خو ته را غلل چې په اغلب ګو ما ن سره ۹۱. هجري کال او د بـــا بر د وا کمنۍ لو مړۍ شپې او ور ځې وې. ویل کیږي چې په هغه وخت کې د د غې قبیلې خلک پووند ه او د څړ او مـــا لد ارۍ په چارو بو خت وو. څر نګه چې ورو سته د د غې قبیلې د خلکو په شمیر کې ز یا تو الی راغی نو بیا د غز نې نه د کا بل پر لوري را و لیږ د ید ل ا و بیا له هغه ځا یه د ننګر هار خواته لاړل. کله چې غور یا خیل ننګر هار ته ورسید ل، نو ځمکنیو د سپین غره په لمنو کې استوګنه غوره کړه. تا ریخ حیات افغاني د افضل خان د تا ریخ مر صع په حو ا له د خپلو ورو نو نه د د ې قبیلې د بیلتون وجه خپګان بولي او ا خو ن د ر ویزه هم د نورو ورو نو نـــه د ځمکنـــي جلا والی مرور تو ب ښود لی د ی، خو ښا یې پو ر تنی ر وایت افسا نوي بڼه ولر ي.

د ځمکنیو د استو ګنې سیمې: ځمکني یا ځو کني په لا ند نیو سیمو کې مېشته د ي

1. د پکتیا په ولا یت کې: د پکتیا ولایت ځمکني د د غه و لا یت د ځمکنیو په او لسو الۍ کې چې د د غې قبیلې پـــه نامه ور ته د ځمکني و لسو الي وا یي. ځمکني یوه ښکلي د ره د ه چې د پیواړ د غا ښي جنوب لو ید یز خو اته مو قعیت لري، شمال ته یې د منډ هیر مشهور ځنګل او لو ید یز خو اته یې د بکیاد غر ونه را څر خید لي د ي.

2. په تیرا ه کې: د ځمکنیو د قبیلې هغه شمیر خلک چې په تیراه کې میشته د ي د پړه ځمکني په نامه یې یـــا د وي چې د تیراه په ښکلو غر و نو کې استوګنه لري چې د سپین غره په سهیلي بر خو کې ژ وند کوي. ختیز ته یې اپر ید ي او او رکزي، لو ید یز ته یې توري، شمال ته یې سپین غر او د جنوب خو اته د تو ري او او ر کـــزي قبیلو سره ګډه پو له لري. پړه ځمکني د افغانستان نه د سپین غره په و ا سطه جلا شوي د ي او کله یې چې خلک افغانستان ته سفر کوي نو د اپرېد یو او کو رمې له لارې تګ او ر ا تګ کوي. د د وی سیمه د اد اري پلوه د کو رمې په ایجنسۍ پورې ا ړ ه لري او زیاتره د کړ مان په د ره کې ژ وند کوي.

پړه ځمکني خوار یکښ او جنګیالي خلک د ي. ښځې او نا ر ینه یې ټول په ګډه کار کوي. د د وی د سیمي ز یـــا تره با راني او للمي د ي، خو د مو سم د سو ړ و الي په و جه د غنمو، جوارو او او ر بشو ډېره ښه کر نه پکـــې کیږي، خو د غه ځمکې د د وی ور ځنۍ اړ تیاوې نه پوره کوي. همد اراز د د وی په سیمه کې ډول ډول میـــوې لکه مڼې، زرد الو، انګور، شفتالو هم پکې پید ا کیږي. د غه خلک په خپلو منځو کې شخړې نه کوي او ډیر ســـو له خو ښو ونکي خلک د ي. د پړه ځمکنیو مشهورې څا نګې او ښا خو نه د اد ي: ازي خیل، خا ني خیل، خو اجه خیل، اسیا بې، غر بینه او ګا ند اره.

3. په پیښور کې : یو شمیر ځمکني د پیښور په ښپږ میلۍ کې او سیږي چې د د وی کلی د ستر او لوی ســـتا نـــه حضرت میا عمر (ر حمته ا لله علیه) د مزار په و جه مشهور کلی د ی او د ځمکنیو په نامه یاد ېږي. همــــد ا راز د ځمکنیو ختیز ته په اته کیلو مترۍ کې د ازي خیلو کلی پر وت د ی. ازي خیل د ځمکنیـــو یـــو ه ښنـــه د ه. پـــه

پیښور کې د ثمکنیو د نورو مشهورو محلو نو مو نه د اد ي:

a. قا د ر خیل، یا سین خیل، بهرام خیل، مصطفی خیل، خو ا جه خیل، چو غه خیل، با زار ګهـړي، د قصـا بانو محله، د مو چیانو محله، د قا ضیانو محله، خا لق اباد ، اول نمبر او د ویم نمبر کو ټهـی، سـید ان، مسکین اباد ، زرین اباد ، میا ګان، جمرود اباد ، جان خان ګهړی، حا جي اباد او بابا خیل.

31.1 د ثمکنیو د قبیلي ښا خو نه

1. ازي خیل: چې د د ر په خان خیل، د رې پلاره، ابراهیم خیل، خو تي زي، نصر خیل، حسین خیل، لشکري خیـل او قمر خیلو په څا نګو ویشل شوي د ي.

2. خاني خیل: چې د ممو ت خیل، مد ي خیل، ګو ر ګه خیل، مبارک خیل، سلطان خیل، مصطفی خیلو، تو له خیـــل، جمال خیل او شیر خا ن خیل په څا نګو و یشل شوي د ي.

3. خو اجه خیل: چې په د ري خیل، میر زا خیل، ګل شیر خیل، جلال خیل، لنګر خیل، شوي خیل، حکیم خیل، ولي خیل او فتح خیل په څا نګو ویشل شوي د ي.

ویل کیږي چې د ثمکنیو د قبیلي مجمو عي شمیر که هغه په افغانستان کې د ي او که په پښتونخوا کې د ي د ي د ۵ــــ زرو تنو په شا او خوا کې ښو د ل شوي د ي.

31.2 د ثمکنیو د قبیلي مشهور خلک

1. د ثمکنیو حضرت میا عمر [42] (رح) چې د ثمکنیو په میا عمر هم مشـــهور د ی او مـــزار یـــې د پیښـــور پـــه ثمکنیوکې د خا صو او عا مو زیارت ځای د ی. د د غه ستر ستانه په اړوند په پښتو کې یوه د اسي لنډۍ شته:

په پیښور کې ولیان ډیر د ي
کړې جنډې په میا عمر ولاړې د ینه

د د غه ستر ستانه د د رناوي او ستر مقام له کبله د افغانستان د جلال اباد په ښار کې یو ښوونځی هم شته چې

42 رشاد ، عبد الشکور، د ثمکنیو میاعمر، د ا جتما عي علو مو مرکز، د ا فغا نستا ن د علو مو ا کا ډیمي، کابل، ۱۳٦٥

د میا عمر په ښووونځي سره یاد ېږي.

2. حا جي د ر یا خان با با عبد ل خیل چې لوی علمي شخصیت و او په اسلا مي علو مو کې یې لوی لاس د رلـــود. ویل کیږي چې نو موړی د څمکنیو د میا عمر صا حب استا د هم و او مزار یې د پیښور په څمکنیو کې د ی.

3. ار وا ښاد هد ایت الله خا ن څمکنی چې د صو به سر حد د اسا مبلي سپیکر و.

4. حا جي محمد څمکنی چې یو وخت د افغانستان په و لسي جر گه کې د پکتیا ولایت د څمکنیو د ولسوالی منتخـــب استازی و او بیا په ۱۳٦٥ لمرېز کا ل کې د یوې لنډې مو د ې له پاره د جمهوري ریا ست مؤ قتي سر پر ست پـــا تې شوی د ی.

5. اروابناد فضل ا لر حمن څمکنی په ولسي جر گه کې د پکتیا د خلکو منتخب استازی چې سږ کال د اپر یل په میـــا شت کې د مجا هد ینو د بر یا لیتوب د ورځې د لما نځلو په مر اسمو کې د ډزو په تر څ کې په شها د ت ور سید.

32 فر ملي

پر ملیان په پښتنو کې یوه ډیره لر غو نې قبیله د ه چې د غر غښت په ټولنیز گروپ پورې اړه لري او ځا نـــو نه د کا کړو یو ه څا نگه بو لي. [43، 44]

د د وی د استو گنې اصلي ټا ټو بی پر مل یا بر مل د ی چې د سلیمان د غرو نو لـــړۍ او د پکتیکـــاپه و لایـــت پورې یوه اړوند ه ولسوالي د ه.

ډیپټي محمد حیات خان په خپل مشهور اثر تا ریخ حیات افغا ني کې د پر ملیا نو په اړ وند لیکي:" پر ملیـــان زیـــا تره په ارگون او د خرو ټو د سیمې په منځنۍ برخه کې او سیږي."

البیروني د قا نون مسعود ي په د ریم ټوک کې د پر ملیا نو د سیمي مو قعیت د غز ني او ملتان تر مینځ ښو د لی د ی. همد اراز د صو لت افغا ني د تاریخ مؤ لف زرد ار خان نا غر د پر ملیا نو د سیمې د مو قعیت په اړوند لیکلي د ي:" بر مل د غز ني په تو ابعو کې د یوې سیمې نوم د ی او هغه کسان چې د بر مل په سیمه کې اســـتو گـــن د ي د پـــر

43 تا ریخ شا هي چې په تا ریخ سلا طین ا فا غنه سره هم یاد ېږي، د احمد یاد گار تا لیف، ۱۹۳۹، کلکته

44 د اؤد ي تا ریخ، د پیښور چاپ، کابل، ۲_۷ کال

ملیانو په نامه یاد برې."

د افغانستان نا متو او وتلی مؤرخ اروا ښاد استاد احمد علي کهزاد هم د پر ملیانو اصلي ټا ټو بی اورګون ښـــو د لی چې پر ملیان پکې ژوند کوي.

که څه هم د پر ملیانو د تو کمیزو (نژاد ي) اړیکو په اړوند بیلا بیلې نظر یې څر ګند ې شوي او د ځینو په اند د وی د یفتلي شهزاد ه ګانو او لاد ه د ه چې د عر بو د فتو حا تو او سو بو له و خته د غز نوي وا کمنۍ پورې تر اوسه په سلیمان او سپین غر کې مېشته د ي.

همد اراز د پر ملیانو په اړوند د ریم نظر د اد ی چې د وی غلجي پښتا نه د ي، خو د تا ریخي شـــو اهـــد و پـــر بنسټ د وی د پښتنو د غر غښت د ټولنیز ې ډلې پورې اړه لري.

هغه وخت چې المتو کل علی الرحمن پښتون واکمن بهلول لود ي د ډیلي سلطنت تر لا سه کړ نو د یوه فر مان له مخې یې پښتا نه قبا یل هند ته ور و بلل تر څو د خپلې وا کمنۍ ستنې پیا وړې او مضبو طې کړي او له بلې خوا پښتنو ته د خپلې وا کمنۍ په قلمرو کې جا ګیرونه او منصبو نه ور کړي. د بهلول لو د ي په د ې فر مان کې را غلي وو:" ما ته خد ای د هند وستان تخت راپه برخه کړ، خو د د ې تخت سا تنه هغه څوک کو لای شي چې د قوم او قبیلې خا ونـــد وي. نو پښتنو ته په کار د ي چې د د وی ډیر شمیر هند و ستان ته ر اشي او نه یو ازې د واکمنۍ په پیا وړ تیا کې برخـــه وا خلي، بلکې د غې وا کمنۍ ته پر ا ختیا ور کړي او جا ګیر ونه تر لا سه کړي. "

د د غه فر مان په ځواب کې ډیر پښتا نه قبا یل چې په هغه کې لو ا نیان، نیا زیان، لو د یـــان، ســـروانیان، پنـــي، ترین، سړ بني، سو ریان، میا نه، کاکړ، کرلاڼي او پر ملیان (فر ملیان) هم شا مل وو له افغا نستا نه د هند لور ته لاړل چې ډیرو یې لوړ لوړ منصبو نه او جا ګیرونه تر لا سه کړل چې موږ کو لای شو د لو د ي او سوري د و اکمنا نو په وخت کې د ځینو مشهورو امر اوو نو مو نه وا خلو چې پر ملي پښتا نه وو.

32.1 خا نخا نان فر ملي

1. د سلطان بهلول لود ي د مشهورو امر اوو نه شمیرل کید ه چې د د ه د واکمنۍ په و خت کې د د ه د سو بو یـــو پیا وړی ملګری پا تې شو ی د ی. د ه د را جپو تا نه یا او سني را جستان په اود یپور کې د هند وانو د مشـــهور او پیا وړي را جپوت جنرال رانا خوریې چتر سال ته ما تې ور کړې وه.
2. د ولت خان فر ملي: د بهلول لود ي د مشهورو امیرانو نه و.

3. کالا پهاړ فر ملي: د لو د ي او سوري وا کمنانو د واکمنۍ په وختو نو يو ډير مشهور امير و.

4. شيخ سعيد فر ملي: چې د سلطان سکند ر لود ي له امر اوو نه و.

32.2 د پر مليانو د استو گنې سيمې

په او سني وخت کې پر مليان په افغانستان کې په لا ند نيو سيمو کې مېشته د ي:

1. زوړ ار گون: چې د او سني اور گون په شپږ کيلو مترۍ کې پروت د ی او ويل کيږي چې په د غه ځای کـــې د پر مليانو تقر يبا څلور زره کو رنۍ ژوند کوي. د زاړه او رگون پر مليان په د وو ښا خو نو ويشــل کيـــږي: شرف او سپري. شرف بيا د با لشتي، سيل احمد او ملت کلان په څانگو او علي خيل او قره خيل د سپري په ښا خ پورې اړه لري.

2. د کابل د چها ر د هي په ولسوالۍ کې: هغه پر مليان چې د کا بل د چها ر د هي په ولسوالۍ کې او سيږي نو د د وی د سيمو او محلو نو مو نه د اد ي:

    a. کلای قاضي، کلای غيبي، اقا علي شمس، د ه مراد خان، چهلستون، سر اسياب، مو سهي، پر مليان، کلای کا شف، يو سف بنگي، بر پر ملي او کوز پر ملي چې د گلبا غ په سيمې پورې اړه لري، کلای غيب اللهـ او کلای بهاد ر خان پر ملي.

همد اراز د کا بل د رخت شنگ ته نږ د ې په کوز پر ملي کې هم پر مليان ژ وند کوي.يو شمير پر مليان د مزار شر يف په چار کنت ا ود لو گر، غزني، هلمند او کند هار په و لايتو نو کې هم او سيږي. د پښتونخوا په صو ابـــۍ او د پاکستان په پنجاب کې هم يو شمير پښتانه پر مليان استوگنه لري.

32.3 د پر ملي قبيلي پورې اړوند مشهور خلک

1. د کتور محمد عثمان صد قي: چې تاريخپوه و او د کا بل د چهارد هي د کلای قا ضي پر ملي و.

2. ار وا ښاد معاون سر محقق محمد محسن فر ملي چې د افغانستان د علو مو غړی او د څه مود ې له پاره د نو مـــو ړې ا کيډ يمۍ سر پر ست پا تې شوی او د اعليحضرت محمد ظا هر شاه د واکمنۍ په وخت کې په ولسي جر گـــه

کې د کا بل د چهارد هي و لسوالۍ د خلکو استا زی و.

33 پړ به

که چيري د پړ به قبيلې د نسب شجره په غور سره وڅيړو، نو څر گند ه به شي چې پړ به په اصل کې کرلاڼـــي پښتا نه او بيا په کرلانيو کې د خو ږ يا نيو يا خو گيا نيو د قبيلې يو ه ښا نګه د ه، خو له ډيرې مو د ې را هيسي د خو ږ يا نيو له نو رو پا تي څا نگو او ښا خو نو نه د و مره ليرې ژ وند کوي چې د وی پخپله هم نه پو هيږي چې له خو ږ يا نيو سره کو مې اړ يکې لري او که نه؟ ځکه د خو ږيا نيو قبيله د ننگر هار ولايت د خو ږ يا نيو او پچير او اگـــام پـــه و لسو اليو کې استوگنه لري، په د ا سې حال کې چې پړ به د خو ست په و لا يت کې ا ستو گنه لري.

د اسي تا ريخي شو ا هد او اسناد مو جو د د ي چې په پيل کې د خو ست پر ټو لې سيمې باند ې د کرلاڼي پښتنو د خو ږيا نيو او نورو ښا خو نو واک د ر لود. د هند د مغو لي وا کمن نو ر ا لد ين جها نگيـــر (۱۰۱۴-۱۰۳۷هجـــري) د وا کمنۍ په و خت کې د غلجي پښتنو ځيني ښا خو نه او څا نگې د پکتيا د زر مت له سيمې نه چې زر مله يې هم بو لـــي را ووتل او د خو ست پر سيمه يې بر يد و کړ. په پا يله کې يو شمير خو ږ يا نې له خو ست نه د ننگر هار و لا يـــت د ا و سني خو ږ يا نيو سيمې ته و ليږ د يد ل او ډير کمزوري شول، خو د خو ږ يا نيو د پړ به څا نگه چير ته ونه ليږ د يد له او په خو ست کې پا تې شوه.

سيد بها د ر شاه ظفر کا کا خيل په خپل اثر ' پښتانه د تا ريخ په ر ڼا کې' د د وی د کمـــزورۍ بـــل علـــت د د وی خپلمنځۍ جگړ ې بولي او ليکي:" د مغو لي واکمن شهاب الد ين شا ه جهان (۱۰۳۷-۱۰۶۸هجري) د و اکمنۍ په و خت کې د د وی تر مينځ کو رنۍ جگړې پيل شوې او د وی په هغو جگړو کې ډير کمزوري شول. "

د تا ريخ حيا ت افغا ني مؤ لف ډيټي محمد حيات خان چې خپل د غه مشهور اثر يې ۱۴۳ کلو نه وړاند ې ليکلـــی د ی د پړ به د و سله والو کسانو په اړ وند د اسي کښلي د ي:" په تيرو و ختو نو کې د پړ به قبيلې د وسله والو ميړ ونو شمير ۳ــ تنه وو، خو اوس د د وی د وسله والو کسا نو شمير ۱ــ تنو ته ر سيږي." چې شير ممحمد خان گنډ ا پور پـــه خپل مشهور اثر (توا ريخ خو رشيد جهان) کې هم د د وی د وسله والو کسا نو شمير ۱ــ تنه ښو د لي د ي.

پړ به د کر کيلې په چا رو بو خت د ي، خو يو شمير خلک يې سو د اگر بزي د ند ې هم سر ته رسوي. د د وی ټول رو اجو نه، د ود ونه، نر خو نه او ځلي د خو ست د خلکو په څير د ي. د وی ميلمه پال، غير تمن او پـــه پښـــتو او پښتو نو الې با ند ې ډير ټينگ د ي.

د پړ به قبیله په لا ند نیو ښا خو نو او څا نګو با ند ې ویشله شو ې د ه:

مرد ي خیل، میا خیل، بسي خیل، سر د ار خیل، محمو د خیل، نري زي، ملي زي، اشي زي، ډډه خیل او بو چي خیل.

34 پړ انګیان

پړ انګیان د پښتنو یوه قبیله د ه چې په لود یا نو ور ګډ یږي. د د غې قبیلې لوی نیکه ابر اهیم نو مید چې پــــه لود ي مشهور و. د تا ر یخي رو ایتو نو پر بنسټ بیټ نیکه چې د سړ بڼ او غر غښت ورور و خپله لور بي بي متــــو یې شا ه حسین غوري ته ور کړه چې له هغې نه د وه زا من پیدا شول چې یو یې غلجی او د بل نو م ابر ا هیم و چې بیا ورو سته ابر ا هیم په لو د ي سره مشهور شو.

تا ر یخ حیات ا فغا ني په لو د ي با ند ې د ابرا هیم د مشهور کید لو په اړ وند د اسي لیکلي د ي:" د اسي رو ایت د ی کله چې شیخ بیټنی له کلي نه بیر ته هغه غره ته ستون شو چې د د ه ا ستو ګنځی و، نو خپلې میر منې تــــه یــــې و ویل چې بسم ا ﷲ کړه اوپه پخو اني نغري ډو ډۍ پخه کړه او ما ته یې راوړه چې زه هغه ډو ډۍ پخپله وویشم او راتــــه څر ګند ه شي چې ز ما په لمسیا نو کې کو م یو ډیر بختور د ی. کله یې چې میر منې ډوډۍ پخه کړه نو د بي بي متــــو کو چني زوی ابر ا هیم منډه کړه او هغه پخه شوې ډوډۍ یې خپل نیکه شیخ بیټني ته راوړه، بیټ نیکه ډیر خو شا لــــه شو او ویې ویل چې ابرا هیم لوی د ی چې له هما غې ورځې ابر ا هیم د لود ي په نامه شهرت ومو ند چې د د ه او لا د ه د لود ي او یا لو د یا نو په نامه یاد ېږي."

لود ي په د ریو غټو قبیلو و یشل شوي د ي چې هغه سیا ڼي، د و تا ڼي یا د فتا ڼي او نیا زي د ي.

پړ انګی د سیا ڼي زوی او د لود ي لمسی د ی. په پیل کې پړ ا نګیان په لو ید یز ا فغا نستان کې او سید ل، خوو رو سته له هغه ځا یه د سلیمان غره ختیزې خوا ته د د ا مان سیمې په ټاک او رو ړ ي کې میشته شول چې د ډېر ې مــــو د ې را هیسې د غه سیمه د د وی په واک کې وه، خو د هند د مغو لي وا کمن ظهیر الد ین محمد با بر د واکمنۍ په و خــــت کې د د ولت خیلو، میا خیلو، مر وتو او د لواڼي (نو حاني) او پړا نګیا نو نه د ا سیمه په زور و نیول شــــوه چــــې پــــه نتیجه کې ډیر شمیر پړ انګیان ووژل شول، هغه چې بچ پا تي شول خواره واره شول او د خپلې قبیلې له نو رو څا نګو سره د هند وستان خو اته لاړل او د هند وستان په بیلا بیلو بر خو کې میشته شول.اوس په ا فغا نستان او پښتونخوا کې ان څوک د پړ ا نګیا نو له نامه سره اشنا یې نه لري، خو د هند و ستان په مختلفو ځا یو نو کې د وی خلک د لود ي افغا نا نو یا پټا نا نو په نامه پیژ ني. د هند و ستان د پنجاب ایا لت په رو پړ او لو د هیا نې کې هم د د غې قبیلې خلک میشته د

ي۔ همد ا راز د هند و ستان په د کهن کې هم يو شمير پړ انګيان استوګنه لري۔

له د غه پړ انګي قبيلې نه په هند و ستان کې ډيرمشهور وا کمنان د ډيلي پر تخت نا ست و و چې په د وی کې د سلطان بهلول لو د ي، سلطان سکند ر لود ي او سلطان ابر ا هيم لود ي نو مو نه يا د و لای شو۔ د وی ډير علـم پـا لــو نکوي وا کمنا ن و و او د هند و ستان په ود انو لو کې يې پيا وړې ونډه اخيستې د ه۔

همد اراز د لود ي او سو ري واکمنا نو په ز مانه کې د غه لا ند ينې شخصيتونه چې پياوړي پو ځي د ند ې يې د ر لو د لې او د پړ انګي په قبيلې پورې اړه لري د يا د ونې وړ د ي: جلال خان، حسين خان، اعظم هما يون، سلطا ن شاه، ملک فيروز، ملک محمد ، خو اجه محمد ، ملک نا صر، ملک بهرام، ملک کا لا، بار بک شاه، مبارک شاه او مو سی خان۔

پړا نګيان په لا ند نيو ښا خو نو او څا نګو ويشل شوي د ي۔: ا ړند ، زيتو ن خيل، ريد ي، عمر خيل، اسحاق، شا هو خيل، يو سف خيل، يا سين خيل، احمد خيل، محمو د خيل، مر چي خيل، تاتار خيــل، د ولــت خيــل، رســتم خيــل، شموزي، اسحا قزي، شيخ زي، حسن زي، يو سف خيل، پيا را خيل، عمر زي، ا حمد خيل، مجيد خيل، ګــد ايــي خيــل، محمود زي، الف خيل او زکر يا خيل۔

35 پڼي

ز موږ تو کم پو هان (نسب پيژ ند و نکي) پڼي د پښتنو د غر غښت د ټولنيزې ډلې نه شميري چې په ســهيلي پښتونخوا، افغانستان، پاکستان، بنګله د يش او هند و ستان کې ميشته د ي۔

په پخوانيو تا ريخو نو کې چې د د غې قبيلې يا د ونه پکې شوې د ه هغه تا ريخ خا نجها ني يا مخزن افغا ني د ی چې مولف يې خواجه نعمت الله هروي نورزی و چې د هند د مغولي واکمن جلا ل الد ين محمد اکبر د د ربار مــؤ رخ و۔ همد اراز په انګر يزي مؤ رخينو کې ميجر را ور ټي، مو نت ستوارت الفنستن او د پټان د کتاب مؤلف سر اولف کيرو هم په خپلو ا ثا رو کې د پڼي قبيلې يا د ونه کړې د ه۔

د سهيلي پښتونخوا مشهور اد يب او تا ريخپوه پرو فيسر ولي محمد خان سيال کا کړ په خپل ر اثر[پښتـــو او پښتا نه په سهيلي پښتونخوا]کې د پڼي پښتنو په اړوند د اسي ليکلي د ي:" د پڼي قبيلې اصلي مرکز د کا کــړ ســتان د ژوب نا وه او د بوري تا ريخي سيمه د ه، خو بيا پڼيو خپله پلر نۍ سيمه پر يښې او د لو يې تا ر يخي پښتونخوا نورو سيمو ته ليږ د يد لي د ي۔ هغه وخت چې پڼيا نو خپل اصلي ټا ټو بی کا کړ ستان پر ښنود نو ځينې يې په پښــين کــې

میشته شول او ځیني یې د سیوۍ په تا ر یخي سیمه کې اباد شول۔"[45]

د پښتونخوا مشهور مؤ رخ سید بها د ر شاه ظفر کا کا خیل په خپل اثر[پښتا نه د تا ریخ په رڼا کې] لیکلي د ي:" پڼي هم د کا کړو په څیر مشهوره او پخوا نۍ قبیله د ه چې جر ړې یې تر ویډ ي زما نو پورې رسي، چې د د وی ځینې خلک په افغانستان او ځیني هم په د کن کې استوګنه لري۔"[46]

د تا ریخ حیات افغا ني مو لف ډپټي محمد حیات خان له نن نه ۱۴۳ کلو نه د مخه د پڼیو د قبیلې په اړوند د ا ســـي لیکلي د ي:" د د غې قبیلې د نسب له شجرې نه د د غې قبیلې د ښا خو نو او څا نګو ویش ډیر ښکاره او وا ضح د ی۔ د د غې قبیلې ښا خو نه هم په کا کړو ور ګډ یږي او د پڼي د قبیلې سیمه چې سیوۍ نو میږي د کا کړو په سیمه پورې اړه لري۔ کله چې یو مسا پر د ډاډر له سیمې نه په لو مړي مزل د شمال خو اته لاړ شي نو سیوۍ ته ر سیږي. د سیوۍ سیمه د کلکې خاورې نه جوړ شوي مید ان د ی، چې په ځینو ځا یو نو کې یې غر نۍ ویا لې را وځي چې د ځمکو په خړ وبو لو کې ور ځیني ګټه اخیستل کیږي۔ د سیوۍ او ډاډر نیل ډیر غوره جنسیت لري چې په کند هار او ایران کې د ملتان د نیل په پر تله زیات پیر ېد و نکي لري او د خیر پور د نیل سره بر ابر شمیرل کیږي۔ د د غې قبیلې د ایسوټ او مـــو سی خیلو ښا خو نه د کا کړو د سیمې ختیز خو اته په یوه غره او صحرا کې او سیږي او د مو سی خیلو له د وو څا نګو نه د بلیل د څا نګې نسل د شمیر له مخې زیات د ی چې زیا تره یې د کر نې په چا رو بو خت د ي او د ویمه څا نګه یـــې چې لهر زي نو میږي او شمیر یې د بلیل د څا نګې په پر تله لږ د ی، نو زیا تره خلک یې په ما لد ارۍ او د غو ا یا نـــو په سا تنه بو خت د ي۔ د پڼي قبیلې د لهون ښاخ د چخن او کند ر په سیمه کې او سیږي، چې د کا کړو د سیمې لو ید یـــز ته پر تې د ي او د د وی د استو ګنې له سیمې نه ما لګه د ځمکې د ښورې نه تر لا سه کیږي او د غه کسب خلک د ا ما لګه ټو لوي اوپه او ښا نو او غوا یا نو با ند ې یې کند هار او د کا کړو د مند و خیلو سیمې او نورو شا او خوا ســیمو تـــه د خر ځلاو له پاره وړي او په عمو مي تو ګه یې له غلې سره تبا د له کوي۔ ځینې وختو نه چې د غلې بیه لوړه وي نـــو د غلې سر ه یې په یوه وزن ور کوي او کله هم د وه چند ه اور بشي او جوار ور باند ې اخلي۔

د پڼي ښاخ د خلکو د ود او د ستور کټ مټ کا کړو ته ورته د ی، خو د پڼیو یوه څا نګه چې امر زي نو میـــږي او د ستو ریا نیو د قبیلې لو ید یز ته پر اته د ي، نو د هغوی د ود او د ستور د شیر ا ڼیو د قبیلې خلکو ته ور ته والی لري۔د پڼي د قبیلي ټول شمیر چې په خپلې پخو انۍ سیمه کې پر اته د ي ۸___زرو تنو ته ر سیږي۔"[47]

د راو لپنډۍ په چهچه او هم د هزاره په سیمه کې د پڼي په نامه یوه سیمه شته چې پڼي پکـې او ســیږي۔ د هنـــد وستان په د کن کې هم د پڼیو په نامه یوه سیمه شته چې تقر یبا ۲___ تنه پڼي پکې استوګنه لري۔له د ې نه پر ته د هنـــد د

45 پښتو او پښتا نه په سهیلي پښتونخواکې، د پر و فیسر ولي محمد خان سیال کا کړ تالیف، ۹۴ مخ، کو یټه، ۱۹۷۶

46 پښتا نه د تاریخ په ر ڼا کې، د سید بهاد ر شاه ظفر کا کا خیل تالیف، پیښور یو نیور سټي بک ا یجنسي، ۱۳۲۹ مخ، د ۱۹۶۲ کال چاپ

47 پښتني قبیلي، د کتور لطیف یاد ، د پیښور چاپ، ۲_۷ کال، ۷_۷۱ مخو نه

هر یانا د ایا لت د رو هتک د ضلعې په کو ها نه کې هم پڼي استوګنه لري چې شمیر یې تر ۵ــ تنو زیــات د ی. د هنـــد د اتهرا پرا د یش د ایالت په خو رجه نو مې سیمه کې هم ډیر شمیر پڼي استوګنه لري. یو شمیر کا کړ د هند د لو ید یـــز بنګال په ایالت کې هم او سیږي. د هند د اند هرا پراد یش په ایالت کې هم پڼي ژو ند کوي.خو هند و ستا نې پڼپو خپلـــه ژبه له لا سه ور کړي د ه. د هند و ستان په تا ریخ کې پڼیو ډیر رول لو بولی د ی، په تیره بیا د اؤد خان پڼی چـــې پـــه ۱۷۱۳ میلاد ي کال کې د هند د مها شترا د ایالت د خا ند یش د سیمې تا متو صو به د ار تیر شوي د ي.[48]

35.1 د پڼي قبیلې ښا خو نه

د پښتني شجرو سره سم پڼي د د اني زوی او د غر غښت لمسی د ی. لا ند یني ښا خونه د پڼي او لا د ه د ه: ختا ني، مر غزایي، سیڼ، مر غستن، قا سم، سا هنګ، زمري یا مزري، با بکر زي، خو ژک، ایسوټ، شکوڼ، لهون، سا مـــی، وهپال، اتما نخیل، شد ي خیل، موسی خیل، علي خیل، بلیل، لهر زي، حمزه خیل، ملهي زي، عمر خیل، ممي زي، مرد و خیل، نصر زي، انځر زي، حسن زي، مولي زي، با بړ زي، اعزز خیل، هیبت خیل، د رې پلاري، سین زي، مغد ود زي، کما ل زي، جلال زي، خد وزي، احمد زي، اد ین زي، ملي زي، شها لم زي، عمر ګټ زي، کر مو زي، شـــاد ي زي، تـــو لا زي، کرم زي، طو طي زي، د اروزي، اد ینه زي، خاتوزي، کا نوزي، خو اجک زي، با زي، مر سینزي، کا بل زي، بهـــر زي، با ئیزي، بهد ین زي، هر زان خیل، مکي زي، خان زي، خو ید اد خیل، زرو خیل، هلال زي، ګهد ازي او نور.

36 پو پلزي

ز موږ پښت پو هان (نسب پیژ ند ونکي) پو پلزي د سړ بڼي پښتنو په ډله کې شمیري چې د د را نیو پښـــتنو یوه څا نګه د ه. د را نیان په د وو سترو ښا خو نو ویشل شوي د ي چې یو یې ځیرک او بل یې پنج پاې نو میږي، چې بیا ځیرک د با رکز یو، اڅکز یو، الکو زیو او پو پلز یو په څا نګو او پنج پاې د نو ر زیو، سا کزیـــو (اســـحق زیـــو)، الیزیو، اد وزیو او ما کو په څا نګو ویشل شوي د ي.

36.1 د پو پلزیو د قبیلې ښا خو نه او څا نګې

حبیبزي، ایوب زي، بارو زي، اسما عیل زي، حسن زي، قلند ر زي، با میزي، بهلولزي، سد وزي او نور...

48 تاریخ حیات افغا ني، د ډپټي محمد حیات خان تا لیف، د پیښور چاپ، ۲_۷کال، ۲۵۸-۲۵۹ مخو نه

د پو پلز یو مشهور او نا متو خلک چې د ځینو په نو مو نو د د غې قبیلې بنا خونه نو مول شوي د ي:

ایوب، بارو، حبیب، حسن، اسما عیل، با می، نصرت، غني، معروف خان، عمر خان، ملک سد و، خو اجـه شـیر، اسد الله خان، خضر خان، مست خان، د ولت خان، رستم خان، محمد زمان خان، نظر محمد خان، خد اد اد سـلطان، حسـین خان، زعفران خان، کامران خان، یحیي خان، مو سی خان، هارون خان، فتح الله خان، رحمت الله خان، بها د ر خـان، اسـما عیل خان، کمال خان، محبت خان، علي خان، جعفر خان، غازي خان، با رخان، نواب محمد خان، خد ا یار خان، مؤ من خان، عظمت خان، حلیم خان، ملک صا لح، اد م خان، بهلول خان، علي خان، شا هیا، مستی.

همد ا راز پو پلزي د نورو د ر انیا نو د ځا نګې په پر تله ځکه مشهوره د ه چې د افغانستان بنسټ ایښو د ونکی ابد الي احمد شاه بابا او د د ه اولاد ه په همد ې ځا نګې پورې اړه لري. د افغانستان ولسمشر حامد کرزی چې په اصل کې د کند هار او سید و نکی د ی د پو پلزیو قبیلې ته منسوب د ی.

36.2 د پو پلز یو د قبیلې د استو ګنې سیمې

پو پلزي د نورو پښتني قبیلو په پر تله د شمیر له مخې خور ا ډیر د ي. د وی زیا تره د کر نې په چـارو بـو خت د ي، خو یو شمیر یې د سو د اګرۍ په چارو او د و لتي ملا زمتو نو بو خت د ي. د وی زړه ور، هیواد پا لو نکي، جنګیالي، میلمه پال او علم خو ښوونکي خلک د ي. اوس د افغانستان په بیلا بیلو ولا یتو نو کې د د وی د اسـتو ګنـې سیمي او شمیر په اړ وند معلو مات وړاند ې کوو.

1. د کند هار په ولایت کې: هغه شمیر پو پلزي چې د کند هار په ولایت کې استوګنه لري زیا تره یـې د کنـد هـار ولایت په مرکز، د شاه ولي کوټ، د امان، ارغند اب، خاکریز، پنجو ایي او ار غستان په ولسوالیو او د غورک په علا قد ارۍ کې استوګنه لري، چې د کند ها ر په ولایت کې د د وی د مجمو عي شمیر د څه د پا سه ۱ــــ سلو زرو تنو په شا او خوا کې ښود ل شوی د ی.
2. د هرات په و لایت کې: پو پلزي د هرات ولایت د انجیل، ګذرې، پښتون زرغون، غوریان، زند ه جان، اوبـې او کرخ په ولسو الیو کې میشته د ي چې د هرات په ولایت کې د وی ټول شمیر د ۳. زرو تنو په شا او خــوا کــې ښود ل شوی د ی.
3. د هلمند په ولایت کې: د هلمند ولایت پو پلزي د د غه ولایت د ناوه بارکزایي، نوزاد او د واشیو پــه علا قــه د ارۍ کې استوګنه لري، چې ټول شمیر یې د ۲. زرو تنو په شا او خوا کې اټکل شوی د ی.

4. د زابل په ولایت کې: د زابل ولایت پو پلزي د د غه ولایت د ترنک او جلد ک په ولسوالیو او همد اراز د میزان په علا قد ارۍ کې استوګنه لري، چې په نو موړي ولایت کې یې مجمو عي شمیر د ۱ـ زرو تنو په شا او خــواکې اټکل شوی د ی.

5. د ارزګان په ولایت کې: په د غه ولا یت کې پو پلزي د د غه ولایت په مرکز تیر ین کوټ او د خـــا ص ارزګـــان، ګیزاب، د هراود او د شهید حساس (ښا یې اوس یې نوم بد ل شوی وي) په او لسو الیو کې استوګنه لري چې په د غه و لایت کې د د وی شمیر د ٤ـ زرو تنو په شا او خواکې ښود ل شوی د ی.

6. د باد غیس په ولایت کې: یو شمیر پو پلزي د باد غیس ولایت د مر غاب او غور ماچ په او لسوا لیـــو کـــې هـــم میشته د ي چې شمېر د ۳ـــ تنو په شا او خواکې ښود ل شوید ی.

په د ې سر بیره یو شمیر پو پلزي په کابل او د هیواد په شمالي ولا یتو نو لکه بلخ، فاریاب، سر پل، جوزجـــان، کند ز او بغلان کې هم میشته د ي.

یو شمیر پو پلزي د سهیلي پښتونخوا په کو ئیټه، چمن او نورو سیمو کې هم ژوند کوي. د پاکستان د ملتان او کر اچۍ په ښا رو نو کې هم پو پلزي شته.

با ید زیا ته کړو چې یو شمیر پو پلزي کو چیا نی ژوند لري او له یوې سیمې نه بلې ته لیږد ي، خو شمیر یې زیات نه د ی.

ماخوذ د [49، 50] نه .

37 تر کا ڼي (تر کلا ڼي)

تر کا ڼي (تر کلا ڼي) د پښتنو یوه ډیره مشهوره قبیله د ه چې د سړ بن په ټولنیز ګروپ پورې تـــړ لـــې د ه. ترکا ڼي د پښتنو د نورو قبیلو په لړ کې یوسفزیو، مند ړو او ګګیا ڼیو ته ډیر نږد ې او د غه د رې واړه قبېلې د تر کا ڼیو په ګډون د ښا خي خیلو یا خو ښي خیلو په نامه سره یاد ېږي.

---

49 معلو مات مختصر د ر باره اقوام و قبایل سر حد ي کشور، ۹۷-۹۸ مخونه، د کا بل چاپ

50 د کا بل سلطنت بیان، د ویم ټوک، ۸۷ مخ، د کا بل چاپ

د غه قبیله په پخوا نیو متو نو کې او له هغې جملې نه د اخوند د رویزه په" تذ کرت الابرار والا شرار" کـــې د تر کلا نې په نامه یا د ه شوې د ه، خو اوس معمو لا د تر کا نې په لیکد ود لیکله کیږي.

یو سفزي، مند ړ، ګګیا نې او تر کا نې چې په مجمو عي ډول د بنا خي خیلو په نامه یاد یږي د د وی اصلي او لو مړ نی ټا ټو بی د کند هار د ار غستان د سیمې په حد ود و کې د غو نډان او سره غره په شا او خواکې هغه ځمکه د ه چې د غوړې مر غئ په نامه یاد یږي. د وی چې د تر ینو پښتنو په ګا ونډ کې او سید ل د تر ینو د فشار له کبله یـــې خپلـــه سیمه پر یښود ه او د غو ریا خیلو له خوا د مقر په کڅئ کې په ور کړل شوې ځمکه با ند ې د څه وخت له پاره میشـــــته شول، خو له غوریا خیلو هم خو ابد ي شول او هغه ځمکه یې هم پر یښود ه چې په نتیجه کې د کابل خواته را و خو ځید ل.کا بل. د راتګ په وخت کې اتما نخیل هم ورسره ملګري شو ل اوبیا د کا بل په شا او خوا ورشو ګا نو کې میشته شول.

په هغه وخت کې په کا بل کې د تیموري کو رنئ مرزا ابو سعید واکمن و چې ور پسې یې زوی مرزا الغ بیګ د همد غو پښتنو په مر سته په کا بل او غزني کې په ۱٤٦۹ میلاد ي کال کې واکمن شو. له د غه ځا یه د د ې خبرې اټکل کیـــد ای شي چې بنا یي بنا خي خیل پښتا نه به د کا بل ور شو ګا نو ته د پنځلسمې عیسوي پیړۍد لو مړۍ نیما یي پـــــه ورو ستیوکلونو کې را غلي وي.

مرزا الغ بیګ چې تر څو پورې کمزوری و د همد غو پښتنو نه یې مر سته غو ښته او په همد غو پښتنو به یې ځان سا ته، خو کله چې په خپلو پښو ود رید اوپیاوړی شو د پښتنو سره یې په مخا لفت لاس پورې کړ. په پای کې الـــغ بیګ وپتیبله او هوډ یې وکړ چې د د وی پیاوړی ځواک مات کړي. هما غه و چې د بنا خي خیلو پښتنو مشرانو ته یې د وکه ورکړه او هغه د ا چې د بنا خي خیلو پښتنو مشرانو ته یې یوه میلمستیا جوړه کړه او په ډیر چل ول ســــره یــــې د هغوی د ۹. تنو په شا او خو اکې یې په یوه شپه له تیغه تیر کړل چې اد یره یې د کابل د مر نجان د غو نډۍ د سیاه سنګ د غره په لمنه کې پر ته د ه. د ا پیښه په غالب ګو مان د ۱٤۸.-۱٤۹. عیسوي کلو نو تر مینځ رامینځ ته شوې د ه.

ترد ې خو نړۍ او خو اشینوونکې پیښې نه ورو سته بنا خي خیل پښتا نه د کا بل نه د ننګر هار خو اته ولیږ د ید ل، خو ترکا نیو په لغمان کې واړول. یو سفزي، ګګیانې او اتما نخیل په ننګر هار کې او سید ل چې بیا نـــو مــــوړې د رې قبیلې په سوات کې میشته شوې، خو تر کا نې چې په لغمان کې استو ګن شوې وو د لغمان خلکو د د وی له لا سه پـــــه کا بل کې مغو لي واکمن ته د د وی له لا سه شکایت وکړ چې بیا د مغو لي پو ځو نو د فشار په و جه د ې تـــــه اړ ایســــتل شول چې د لغمان سیمه پر یږد ي او با جوړ ته لاړ شي چې له هما غه و خته د با جوړ په سیمه کې استوګنه لري چـــــې د افغانستان د کو نړ ولایت سره ګډه پو له لري.

37.1 قبیلوي جو ړښت

تر کا ڼي په لا ند نیو ښا خو نو با ند ې ویشل شوي د ي: سالار زي، ما موند ، ابراهیم زي، اسوزي، او اسما عیل زي.

1. سالارزي: چې د با جوړ په لر امد ک، بر امد ک، لر سد ین، بر سد ین، ښنار، ناوه ګی، کو ټکی، الیکی، چار منګ، بابو قره اورود کې میشته د ي. په سالارزیو کې د برم او لاد ه برم خیل او هلال خیل د د انګام او اسمار د تا ریخ سره نه شلید ونکي تړاو لري.په با جوړ سر بیره د افغانستان د کو نړ ولا یت کې هم ډیــر شــمیر ســا لارزي استوګنه لري اود د وی د استو ګنې ځا یو نه په لاند ې ډول د ي:

 a. د انګام، شو نکړی، اغز باغ، اسمار، ساو خوړ، ناړی، ښو کی، بار ګام، ازیر ګل، بــر یکــوټ، ډمــبرو، حصاره، کراړه، د م کلي، نر نګ، کنجګل، د و نایې او ټا نکو د ره کې میشته د ي

2. ما موند : ما موند په د وو مهمو ښا خو نو ویشل شوي د ي. لوی ما موند چې کا کازي هم ور ته وایې او واړه مــا موند.

د ماموند لوی اکثریت په با جوړ کې او سیږي. د د وی ختیز ته سا لارزي، شمال ته یې د ا نګام، شمال لوید یز ته یې شوړ تن او د مروړې د رې، لوید یز ته یې چا رمنګ او سهیل ته یې د ښنار ریا ست پروت د ی. لوی ما مــو ند د ما مو ند و په شمال او لو ید یز کې میشته د ي. په ختیز کې د لو یو ما مو ند و او سا لارزو تر مینځ بر ید (حد) د ملا سید غر د ی او د لو یو او وړو ما مند و تر مینځ بر ید لوی خوړ د ی. د لو یو ما مو ند و د ښا نګو او خیلو نو نو مو نه د اد ي: مسعود خیل، عمر خیل، یو سف خیل، سلیمان خیل او خلوزي. د وړو ما مونـــد و خیلونه بړوزي، اوریازي او برم کازي د ي.

د لو یو ما موند و کلي د اد ي: غاښی، شبنتر، ذکي کوټ، ګیري، زري او تر خو. د وړ ما مو ند و کلـــي د اد ي: ښپري، مو ضی، کګی، وړوکی خرکی، با نډه، شا هي تنګی، لوی خرکی، بد ان، ډ مه ډوله او ډبر.

3. ابراهیم خیل: په ټو له تر کاڼي قبیله کې ابراهیم خیل د مشر توب او اعتبار ښښتن د ي. د وی په اصل کې په ســا لارزیو ور ګډ یږي، خو له کو مه وخته چې ابر اهیم نو می د با جوړ د سالارزیو مشر د خپلې سیمې د ازاد ۍ له پاره د مغو لو د امپر اتورۍ سره ډیرې جګړې وکړې او د با جوړ د سیمې خپلواکې یې په ډیرې میړانې ســره وسا تله، نو د هغه ځای د پښتنو له خوا د ه ته د خان لقب ورکړ چې د غه مشري تر ډیرې مو د ې له پـــاره د د ه په کو رنۍ کې پا تې شوه او او لاد ه یې د ابر اهیم خیلو په نامه سره یاد ه شوه.

4. اسوزي: په ميد ان او براول کې استوګنه لري.

5. اسما عيل زي: چې په ميد ان او براول کې استوګنه لري.

د باجوړ نه بر سيره تر کاڼي په د ير او د افغانستان د کو نړ په ولايت کې هم استوګنه لري چې پــه د يــر کــې ميشته تر کا ڼي په براول، ميد ان او جند ول کې استوګنه لري.

ترکاڼي زړور، ميلمه پا لو نکي او غير تي خلک د ي. په با جوړ کې د تر کا ڼيو شمير د ۱۸ــــتنو په شا او خــو اکې ښود ل

شوي د ي، همد اراز په د ير کې ۸ـــ تنه او د افغانستان د کو نړ په ولايت کې د تر کا ڼيو شمير د ٤٥ــ تنو په شا او خواکې ښود ل شوي د ي.

ماخوذ د [51، 52، 53، 54، 55] نه .

38 تره خيل

تره خيل په اصل کې غلجي پښتا نه او د احمد زيوقبيلې پورې تړلی ښا خ د ی چې د کابل ولايــت د د د ه ســبز ولسوالۍ په تره خيلو کې، د لغمان ولايت د تبۍ کو نج او تره خيلو په سيمو او يو شمير هم په کو هد امن کې ميشــته د ي.

د د ه سبز ولسوالي چې د کابل په شمال ختيز اته کيلو متری کې پر ته د ه د خلکو مجموعي شمير يـــې (۱ــ۱۳٦ تنه د ی چې په سلو کې ۷ـ خلک يې پښتا نه او زيا تره تره خيل د ي.

د د ه سبز ولسوالي د شکر د رې، مير بچه کوټ، کلکا نو او د قره باغ سره ګډه پو له لري. د د ه سبز ولسوالي مرکز د تره خيلو په پل سنګي کې مو قعيت لري. د د ه سبز ولسوالي د لا ند نيوکليو او با ندو نه جوړه شوې د ه : تره

51 د پښتنو ټولنيز -اقتصاد ي جوړښت، د پښتو څيړنو بين المللي مرکز، د افغانستان د علومو اکا ډمي، ۱۳٦ـ کال

52 پير معظم شاه، تواريخ حا فظ رحمت خاني، پيښور، پښتو اکيډ يمي، ۱۹۷۱ کال

53 تذکرت الا برار والاشرار، د اخوند د ر ويزه تاليف، اد اره اشاعت سر حد ، پيښور، ۱۹٦ـ کال

54 تا ريخ حيات افغا ني پښتو ژباړه، د محمد حيات خان تاليف، د پيښور چاپ، ۲۳٤ مخ

55 پښتني قبيلې، د کتور لطيف ياد ، د پيښور چاپ ۷۵- ۷٦-۷۷او ۷۸ مخونه

خیل، د ه یحیي، بختیاران، خواجه چا شت، د پای منار پا چا صا حب، خاص د ه سبز، اب د ره، قلعه شاه محمد ، کته خیـــل، نوار، سورخي، ابد ره بالا، جارو اود ه سبز بالا۔ په افغانستان با ند ې د رو سانو د یـــر غـــل پـــه د وران کـــې د د غـــې ولسوالۍ زیا تره خلک اوله هغې جملې نه تر ه خیل له خپلې سیمې نه مها جرت ته اړ شول او پیښور ته ولیږ د ید ل او زیاتره یې د اکوړې او زا خیلو په کیمپو نو کې او سید ل۔ د اسې ویل کیږي چې د تپل شوې جګړې په تر څ کې د د وی په سلو کې ۸۔ کورونه ویجاړ او د کر نې ځمکې یې شاړې شوې۔

تره خیل زیا تره د کر کیلي اوباغو نو په چا رو بو خت د ي۔ د کر نې محصو لات یې غنم، جوار، ختکي او هند وانې د ي۔د وی په خپلو بڼو نو کې د توت، زرد الو، انګوراو باد امو ونې لري، خو د پنبه ګل په نـــامه د تـــاکونو نـــا روغي د د وی د انګورو حا صلاتو ته ډیرتا وان رسوي۔په پخوا وختو نو کې د د وی ځمکې د کابل د ســـیند او هـــم د کاریزونو په ذریعه خړوبید لې، خو د د یرش کلن تباه کوونکې جګړې په تر څ کې د د وی د اوبو لګـــو لـــو سیســـتم بیخي ویجاړ شو، په تیره بیا پر له پسې وچکا لیو د د وی کرنې او ونو بو ټو ته ډیر زیات ز یا نو نه واړول اواوس د ژورو څاه ګا نو په ذریعه خپل د کر کیلې چارې پر مخ بیا یي، خو اوس یې هم ډیرې ځمکې د اوبو د نشتوالي له کبلـــه شاړې پر تې د ي۔حیوانات یې پسونه، وزې او غواګانې د ي۔

تره خیل زیا تره د کر کیلي اوبا غد ارۍ په چارو بو خت د ي، خو لږ شمیر یې د بیلا بیلو کارونو د تر ســـره کو لو له پاره کا بل ته ځي۔ د د ه سبز ولسولي په عمو مي ډول او په تیره بیا د تره خیلو سیمه په ځا نګړي تو ګه کـــوم رو غتون نلري، خو یوازې د وه رو غتیا یي کلینیکونه لري چې د ډاکټرانو او نر سا نو مجمو عي شمیر یې ۸ تنو تـــه ر سیږي چې د د وی د سیمې له پاره کفا یت نه کوي۔ د د ه سبز ولسوالي په مجمو عي تو ګه ۲ لیسې او د ګـــو تـــو پـــه شمیر لو مړ ني ښوونځي لري۔

تره خیل غیر تي، میلمه پا لو نکي، نرم مزاجه او د ښو اخلاقو او کړو وړو څښتنان د ي۔ د روسي یر غلګرو په وړاند ې ښه په میړانه جنګید لي او خپل هیواد نی رسالت یې تر سره کړی د ی۔ د وی د علم او ښوونې او روزنې لـــه چارو سره هم ځانګړې مینه لري۔د د وی قو مي مشران او سپن ږیري هم ډیر د رانه خلک د ي۔

د تره خیلوخلک د سپورټ سره هم ځا نګړې مینه لري لکه غیږه نیونه، تیږه اچول اوپه ځا نګړي تو ګه تـــوره وهل یا شمشیر بازي پکې زیات رواج لري چې د لوبې په وخت کې د مخصو صو ډالو نو نه پکې کار اخلـــي او پـــه د ې کار کې خورا مهارت لري۔

په او سني وخت کې لا ند یني بهر نۍ مو سسې د ه سبز ولسوالۍ د بیا ود انولو په چارو کې مر سته کوي:

1. UNOPS- د د ه سبز د د ه یحي د لیسې او د سړ کو نو د جوړو لو په برخه کې مر سته کوي۔

2. KOHINOOR- چې د کا ریزو نو په برخه کې مر سته کوي.
3. CARE-چې د روغتیایي چارو او پو هنې په برخه کې مر سته کوي.
4. UNICEF-د پوهني او ښوونې او روزنې په برخه کې.
5. DACAAR- د اوبو او پاکوالي په برخه کې.
6. IAM-د خوړو او روغتیا په برخه کې.
7. SCA- د روغتیا او ټولنیزې سو کالۍ په برخه کې.
8. WFP- د خوړو په برخه کې.
9. PAYANA- د تره خیلو د ښوونځي په برخه کې.
10. ARKAR- د کاریزو نو په برخه کې.
11. ICRC-د پا یپونو په برخه کې.

په د ې ورو ستیو وختو نو کې د افغانستان د بیا رغا ونې وزارت پتییلې د ه چې په د ه سبز کې به یو ښار ګو ټې چې د ښار جوړولو په نړ یوالو معیارونو سره به برابر او د ۲ـ زره تنو له پاره به کورونه ولري جوړ کړي چې د ا په خپل ذات کې د د ه سبز د ولسوالۍ په غوړید و اد پر مختګ کې ستر رول لو بولای شي.

39 تر کی

د پښتنود عنعنوي شجرو له مخې تره کي د غلجيو په ټولنيز ګروپ پورې اړه لري۔ تره کی د موســـی زوی د ابر اهيم لمسی او د غلجي کړ وسی د ی۔ تر ه کي زياتره د غزني ولايت د مقر، نا وې، ګيلان او اب بند په ولسواليو کې ميشته د ي چې ۲پر ۳ برخه خلک يې په کليو او با ندو کې او يوه برخه خلک يې په پو ونده او کو چيا ني ډول ژونـــد کوي چې د د وی د شمير په تنا سب د هغوی سيمه وړه او کو چنۍ د ه۔ د د ې په وجه چې د مقر د سيمې زيا ته برخه د علي خيلو او خد و زيو (خد رزيو) په لاس کې د ه نو ځکه د ځمکې د لږ والي له کبله يې يو پر ۳ برخې خلک په شـــپو نتوب او د پسونو، ميږو، وزو او غواګانو په روزنه او پا لنه ژوند کوي۔

د تره کي قبيلې جنوب او جنوب ختيز ته د سليمان خيلو او تو خي قبيلې، ختيز ته يې سليما ن خيل، شمال تـــه يې علي خيل، اند ړ او هزاره او جنوب ته يې سيمه د ډيورنډ پر کر ښه د کا کړو پښتنو سره نښتي د ه۔

د تا ريخ حيات افغا ني مؤ لف ډيټي محمد حيات خان په خپل د غه تا ريخي اثر کې چې ۱٤٤ کلو نه د مخه يې کښلی د ی د تر ه کو پښتنو په اړ وند د اسې ليکلي د ي : " په افغانستان کې د تره کو د قبيلې شمېر پنځلس زره کو رنيو تـــه رسيږي چې له ۲ پر د ريو نه زيات خلک يې د ايمي استو ګنځي لري او يوه د ريمه برخه خلک يې په پوونده او کــــو چي ډول ژوند کوي۔ د د وی اصلي ټا ټو بی د مقر او ناوې سيمه د ه چې د د وی د سيمې په پر تله د هغوی سيمه وړه د ه۔ د د غې قبيلې خلک د مني مو سم په پيل کې د ژمي د تير ولو له پاره کند هار ته ځي او په پسر لي کې بير ته د مقـــر سيمې ته را ستنيږي چې د د وی د د ې تګ راتګ په اړوند د پښتو يو مشهور متل د ی چې د اسې وايي:

[چې چو نګښې وايي قر، تره کي وايي مقر چې چو نګښې وايي غار، تره کي وايي کند هار]

د د ې متل مقصد د اد ی چې کله د ګر مۍ د مو سم په پيليد و سره چو نګښې د قر غږ پو رته کوي، نو په د غه وخت کې تره کو کو چيانو ته خپل وطن او ټا ټو بی ور په ياد شي، نو د د وبي د تير ولو له پاره بير ته مقر ته راځي، خو کله چې چو نګښې د يخنۍ د رار سيد لو له کبله د غار نارې وهي نو تر ه کي د ژمي د تير ولو له پاره کند هار تـــه ځي چې د غه متل ډير شهرت لري۔

د تره کي قبيلې ښا خو نه

د تره کي قبيله په لاند نيو ښا خو نو ويشله شوې د ه:

با د ين خيل، ناخيل، ساک خيل، تسويل خيل، گر بز خيل، با رک خيل، مصري خيل، حسن خيل، حا تم خيل، لالو خيل، جما ل خيل، گربز خيل، حريف خيل، گلان خيل، شباب خيل، تراب خيل، سليم خيل، کنجو خيل، ميري خيل، کلـــو خيل، نوروز خيل، تا جو خيل، اناري خيل، صا بر خيل، نازک خيل، د لد ار خيل، شيکي، المري، قد رت خيـــل، د وران خيل، خجل خيل، شاگل خيل، شيرين خيل، سد و خيل، شيخ نور خيل، نور خا ن خيل، سد و خيل، خيرو خيـــل، کـــبير خيل، سالي خيل، قتال خيل، اکبر خيل، زرين خيل، تري خيل، بستام خيل، لا جمير خيل، شهباز خيل، قباد خيل، ســـيني زي، نورزي، ملک د ين خيل، مو سی خيل، گران خيل، بر ا هم خيل، زلو خيل، خان خيل، صا حبد اد خيل، فراق خيـــل، بيگو خيل، شاه عبد ال خيل.

39.1 د تره کي قبيلې د استو گني سيمې

1. د غزني په ولايت کې : لکه چې په پيل کې مو يا د ونه وکړه چې د د غې قبيلې اصلي ټا ټوبی د غزني ولايت د مقر، ناوې، گيلان او اب بند ولسوالۍ د ي. په تيره بيا په مقر او ناوه کې زيات شمير تر ه کي ژوند کوي.

2. د زابل په ولايت کې : تره کي د زابل ولايت په مرکز کلات او هم د شاه جوی په ولسوالۍ کې ژوند کوي.

3. د کند هار په ولا يت کې: د د غې قبيلې کو چيان په عمو مي تو گه په ژمي کې د کند هار ولايت د ريگ ا و اځکز يو په سيمو کې او همد ا راز د کند هار په نورو بر خو کې ليد ل کيږي، د د وی يو شمير د ډيو رنډ له کر ښې تير يږي او د کا کړو د قبيلې سيمې ته ليږد ي او تر پشينه پورې ځي.

4. د هلمند په و لا يت کې: د تر ه کيو د قبيلي يو شمير خلک د د غه و لايت د ناد علي او گر مسير په ولسو اليـــو کې هم ژو ند کوي.

5. د باد غيس په ولا يت کې : د با د غيس په ولايت کې تره کي د د غه ولايت د مر غاب ولسوالۍ د بو کن په کلـــي کې چې مشر يې ملک عبد الر حمن خان د ی استوگنه لري. پرد ې بر سيره د نو موړي ولا يت د غو ر مـــا چ د ولسو الۍ په څو کليو کې هم تره کي ا ستو گنه لري.

6. د فارياب په ولايت کې : د د غه ولايت د قيصار او پښتون کوټ په ولسو اليو کې هم تره کي شته، چې يو شمير يې کو چياني ژوند لري.

7. د سر پل په ولايت کې: د د غه ولايت په ځينو کليو کې هم تره کي استوگنه لري.

8. د کند ز په ولايت کې : د د غه و لايت په ځينو ولسواليو کې هم تره کي استوګنه لري.

9. د ننګر هار په ولايت کې: د د غه و لايت د چپر هار د ولسوالۍ د تره کو په کلي کې هم زيات شـمير تـره کـي استوګنه لري چې شمير يې ۳... تنو ته رسيږي.

10. په سهيلي پښتونخوا کې: د سهيلي پښتونخوا په کو ئيټه، پشين، ژوب، سيوۍ او کچلاغ کې هم يو شمير تره کي استوګنه لري، چې په سهيلي پښتونخوا کې د د وی ځيني نا متومشران د اد ي: تاد ين خان تره کی، چار ګل خان تره کی، الحاج شير محمد خان تره کی، حاجي عبد الغفور تر ه کی، محمد يو سف خا ن تر ه کی او حا جـي ګلاب خا ن تر ه کی.

39.2 د تره کو د قبيلې نوميالي او مشران

د تاريخ حيات افغا ني په قول ۱٤٤ کلو نه وړاند ې په مقر او نا وه کې د د وی مشران او نو ميالي خان تر ه کـی، محمود خان تر ه کی، زمان خان تر ه کی، هارون خان تر ه کی، مر تضی خان تر ه کی او مير احمد خان تر ه کی ول.

د افغانستان د خلک ډيمو کر اتيک ګو ند مشر او د انقلابي شورا رئيس نور محمد تره کي چـې د ۱۹۷۸ کـال د ثور د کو د تا په نتيجه کې يې ځواک تر لا سه کړ هم د غزني د مقر ولسوالۍ د سور کلي تره کی و.

سر بيره پرد ې عبد القد ير تره کی د افغانستان د سترې محکمې لو مړنی رئيس و، چې د اعليحضرت محمـد ظا هر شاه له خوا پر د غه د ند ه ګو مارل شوی و.

د کابل پو هنتون د حقو قو د پو هنځي پخوانی استاد او سيا ستپوه ښاغلی د کتور رو ستار تر ه کی هم د تـره کی قبيلې ته منسوب د ی.

تره کي غير تي، ميلمه پا له، هيواد پا لو نکي او په پښتني ننګ او پښتنواله با ند ې ټينګ خلک د ي. د انګريزي ير غلګرو سره په د ري ګو نو جګړو کې يې ښې توري و هلي د ي چې ښه بيلګه يې د ستر غازي صـاحب خـان پـه مشرۍ د د وی د غه و يا ړلې مبا رزې وې چې زموږ د ګران هيواد افغانستان په ويا ړلي تا ريخ کې ثبت د ي.

د روسي ير غلګرو او د د وی د لاسپو څو پر خلاف هم د تره کو د قبيلې مبارزې د ستا ينې او شا بسي وړ د ي.

40 ترین

ترین په سړ بني پښتنو کې یوه مشهوره قبیله د ه چې په افغانستان، سهیلي پښتونخوا، پښتونخوا او په پاکستان کې استوګنه لري. د پښتني روایاتو او د نسب د شجرو نه جو تیږي چې ترین د شر خبون زوی او د سړ بن لمسي د رې زامن د ر لود ل چې ابد ال، سپین او تور نو مید ل چې د سپین او تور اولا د ه د خپل پلار په نامه په تر ین سره مشهور شول. د ترین هغه زوی چې تور وزمه و هغه په تور تر ین او هغه بل زوی یې چې سپن رنګی و په سپین تر ین مشهور شو چې د د وی د هر یوه او لاد ه د سپینو او تورو تر ینو په نامه یاد ېږي.

40.1 ښناښنونه

د حیات افغاني مؤ لف ډپټي محمد حیات خان د تور ترین او سپین تر ین په اړه د اسي لیکلي د ي:

40.1.1 تور تر ین

تور تر ین د د رانیو د ملک سهیل ته په پشین کې او سیږي چې لو ید یځ ته یې د شوراوک سیمه چې د بړ یځو قبیلې تا ټو بی د ی او سهیل ته یې د شال سیمه چې د تکتو غر د د غو سیمو تر مینځ پو له جوړوي. د پشین سیمه تقر یبا ۸. میله او ږد والی لري او د غه او ږد والی د شمال ختیز نه د تو بې ختیز خو اته غز ید لی د ی، چې تر ټولو سورور ځای یې ٤. میله پلنوالی لري.

د پشین سیمه د بړ یځو د سیمې یعنې شو راوک نه لوړه د ه او سطحه یې هم د شوراوک نه ډیر لوړ والی او ژور والی لري، خو د شوراوک په پر تله ډیره اباد ه او شنه د ه. د لته د ځمکې یوې کو لو له پاره د او ښنا نو په پر تله له غوا یا نو نه زیات کار اخیستل کیږي، که څه هم په یوې کو لو کې کله نا کله د او ښنا نو نه هم ګټه اخلي، نو ځکه د د وی په سیمه کې او ښنان هم روزل کیږي. که څه هم تو رترین ز یا تره په کر نې او ما لد ارۍ با ند ې خپله ګو زاره کوي، خو یو زیات شمیر یې د سند ه اوکند هار تر مینځ په سو د اګرۍ بو خت د ي. د د غې قبیلې ځیني د ود ونه او روا جو نه د ر انیا نو ته ورته د ي او د د وی خان د د رانیو د خان سره یو شان حیثیت لري.

د کابل امیر او د کند هار حا کم پخوا د د غو خا نا نو په چارو کې لاسو هنه نه کوله، خو د غو خا نا نو په ټا کلي شمیر سپاره د کابل د امیرد د ربار چو پړ ته استول، چې د غه کار به د قلنګ په بد ل کې تر سره کید ه او کله کله به هم د د وی خا نان د ربار ته ور غو ښتل کید ل.

د پښنين د ټولو او سيد ونکو شمير تخمينا کور نۍ ۱ـ کو رنۍ شميرل شويد ي، چې په د غه سيمه کې سيد ان هم او سيږي، چې په د غو سيد انو کې ډير تکړه سو د ا ګران هم شته د ي. د تور تر ينو شمير تقر يبا ٦ــ کورنۍ ښود ل شوی د ی.

40.1.2 سپين تر ين

د غه قبيله په شمير کې له تورو تر ينو نه لږد ي، د وی په څلورو ښا خو نو بيل شوي د ي او د ژوره په نامه واد ي کې چې د ټل او چو ټيالې په ميد انې برخه کې پر ته د ه او سيږي. د د وی او تورو تر ينو تر مينځ يــو څـــه د کاکړو ملک پروت د ی، خو د وی په د ود او د ستور کې له تورو تر ينو سره يو والی لري. د وی قوي او مټور خلک د ي. د د واړو تر ينو يعني هم د تورو تر ينو او هم د سپينو تر ينو مشري او ريا ست سره له د ې چې سره ليرې پر اته د ي د يوه خان په لاس کې د ه او د پښته پښته مشري او خاني د تورو تر ينو د بټي زي په ښا خ پورې اړه لري. د د ې خبرې د ثبوت له پاره د غه لا ند ينی متل مشهورد ی :

خاني د ه په د وه کوره--- په تر ين کې په بټي د ه--- په لو حاڼې کې پر کټي د ه

د د ې متل مقصد د اد ی چې خاني په د ووکو رنيو پورې اړه لري، د لو د يا نو په لو حا ڼي قبيلې کې د کـــټي زيو په ښاخ کې او بل د تر ين د قبيلې د بټي زي په ښا خ، چې د ا خبره پوره ثا بته د ه چې په د واړو تر ينو کې يـــو خان د ی او نو موړی هر کال د سپينو تر ينو سيمې ته د قلنګ د را ټو لو لو له پاره ځي او که څوک ونه غـــواړي نـــو کري وکړي، نوله هغه نه د د غه کار په بد ل کې پيسي اخلي، کله چې د کابل په د ر بار کې بې نظمي را مينځ ته شي، نو پر د وی هم د غه بې نظمۍ او فسا د ونه تاثير کوي او خپلسري کيږي. اوس د کند هار حا کم د پشين له سيمې نه په ټـــا کلې اند ازه نغد ې روپۍ اخلي.

د سپينو تر ينو د رې واړه سيمې سره نښتې د ي. ژوره چې د واد ی نه په پورتنۍ سيمه کې د څپر د غره له نږد ې سيمو نه بيليږي، د غرونو په مينځ کې تنګه، خو کوزې خواته پر اخه د ه، ترد ې ځا يه چې اباد ي هم پکې د ه او د وه لوی کلي هم پکې شته. ټل بيا د د غه ځای په پر تله لږ څه پر اخه د ی او د بوري او چو تيالي ميد ا نو نـــه هـــم ور سره يو ځای کيږي. د ټل او چو ټيالۍ سيمه د سيوۍ له سيمې سره پرتله کيد ای شي، خو هو ا يې له سيوۍ نه يوه انـــد از ه ښه د ه.

د او د ترين د قبيلي په اړوند د ډېټي محمد حيات خان ليکنه چې ۱٤٤ کلونه ترې تير يږي او په ښکاره تـــو ګــه معلو ميږي چې په هغه وخت کې د ترين سيمه او پشين د افغانستان د خاورې يوه برخه وه چې د کابل امير او د کند هار حاکم پرې تسلط د رلود.

40.1.3 نور بنابنونه

د تر ینو د قبیلي بنا خو نه د اد ي: وزیر، جم، سلیمان، او مچي، با بو، ملمو ني، مند یـــزي، منگـــل زي، نیـــک ختاني، بټي زي، تورل زي، ها رون زي، سیکمي، ملکیار، اسما عیل زي، باروزي، حید ر زي، یعقـــوب زي، احمـــد زي، هیکل زي، خانخیل، ترینزي، بد لزي، فیروززي، لا لا زي، ملیزي، شاد ي زي، سخي زي، بلوزي، اغا خیل او نور...

40.2 د تر ین د قبیلې د استو گنې او سنۍ سیمې

1. په سهیلي پښتونخواکې

ترین د سهیلي پښتونخوا په پشین، ژوب، کو ئیټه، کلای عبد الله، زیارت، هر نایي، سنځاوي، لور لایي، گلستان، سیوي، شراګه، خو ست، د وکي، اوستا محمد ، جهل مګسي، گند اوه، مستو نګ، کلات او کزد ار کـــې اســـتوګنه لـــري. د لورلایي او زیارت اکثره پښتانه ترین د ي.

2. په افغانستان کې

یو شمیر ترین په کند هار، هلمند او اوروزګان په ولا یتو نو کې میشته د ي. د اسي ویل کیږي چـــې د ارزګـــان ولایت مرکز تیرین کوټ د تر ینانو په وجه په تیر ینکوټ با ند ې یاد ېږي.

3. په پښتونخوا کې

د پیښور د پچګي په کلي کې هم ګڼ شمیر تر ین او سیړي چې ویل کیږي د پشین نه د لته را لیږ د ید لـــي د ي. په د ې بر سیره په هر یپور او هزاره ډویژن کې هم زیا ت شمیر تر ین او سیږي. د اسي و یل کیږي چـــې د هـــزاره د ضلعي تر ینان د کند هار او ژوب له سیمي نه هزاره ته لیږ د ید لي د ي. هغه وخت چې لوی احمد شاه بابا پر هند با ند ې برید کاوه نو د هزاره د سیمي تر ین مشر انو لکه نجیب ا لله خان تر ین، سعاد ت خان اوز بر د ست خان د د ه په په پوځ کې لوړې پو ځي د ند ې د ر لود ې. همد ارز د سکهانو سره په جګړه کې د هزاره د سیمي مشر انو لکه محمد خان تر ین او بو ستان خان تر ین د میړانې ډېرې کا ر نا مې له ځا نه پر یښي د ي. په او سني وخت کې د هزاره ســـیمي پـــه تـــر ینوکې عبد الر حمن خان ترین او د هغه زوی جها نګیر خان د ي چې سیاسي او د یپلو ما تیکي د ند ې لري.

د پاکستان پخوانی جمهور رئیس فیلډ ما رشال ایوب خان ۱۹-۷-۱۹۷٤، د د ه زوی ګو هر ایوب خان او لمسی یـــې عمر ایوب خان د هر یپور بټي زي ترین پښتا نه د ي.

ماخوذ د ([56]، [57]، [58]، [59]، [60]، [61]، [62]) نه

41 تنهي

که چیري د تنهیو پښتنو د نسب شجره په غور سره و څیړل شي نو جو ته به شي چې د وی په اصل کې کرلاڼي پښتانه د ي۔ تنهی د شیتک زوی د ی او د غه قبیله په د ریو عمد ه څانګو و یشلې شوې د ه یعني ار یوزي، مر یخیل او سینکي۔

تنهي په عمو مي ډول د افغانستان د خو ست و لایت د تنهیو په ولسوالۍ کې چې د خو ست جنوب ته مـــو قعیـــت لري استوګنه لري۔ د تنهیو سهیل ته ګوربز او مد ه خیل وزیر پر اته د ي چې د ډیو رنډ کر ښه مد ه خیل او تنهي ســـره جلا کوي، لو ید یز ته یې ځد راڼ، شمال ته یې د شمل سیند او اسما عیل خیل او ختیزې بر خې ته یې هم ګو ر بز پر اته د ي۔

د تنهیو قبیله پر ۱۱۲ سترو او کو چنیو کلیو و یشلې شوې د ه۔ د د وی لو ید یز خواته غر ډیر ابـــاد او زیـــاتره خلک یې په غر ونو کې او سیږي۔

د حیات افغا ني د تا ریخ مؤ لف ډیټي محمد حیات خان په خپل د غه مشهور اثر کې چې ۱٤٤ کلو نـــه د مخـــه یـــې کښلی د ی د تنهیو په اړوند د اسي لیکلي د ي [63]:

تنهي د خو ست په لو ید یز او جنوب کې میشته او زیا تره په غر ونو کې او سیږي، خو ځیني خلک یې د غـــر ونو په لمنو کې هم استوګنه لري۔ د د وی لوی کلی د د رګي په مید ان کې د ی چې ٥ــ کوره لري۔ ویل کیږي چـــې د د وی د وسله والو کسا نو شمیر ۱ــ تنو ته رسیږي۔ د د رګي پر ته چې د د وی د سیمې خورا لوی کلـــی د ی د ا لا نـــد ې کلي هم مشهور د ي.: حصارک، ګو خه، نر خی او اتمان۔ تنهي په مسقفو یا چت لرونکو کورونو کې ژ وند کوي۔ د د وی

---

56 پښتني قبیلي، د د کتور لطیف یاد اثر، ۸۱-۸۲-۱۵۹۱او ۱٦۔ مخونه، د پښیور چاپ

57 د پښتنو قبیلو شجرې او مینې، د پو هنوال محمد عمر رونډ میا خیل تا لیف، ۲ــ مخ د کا بل چاپ

58 http://www.khyber.org/pashtotribes/t/tarin.shtml

59 تا ریخ حیات افغا ني، د ډیټي محمد حیات خان تالیف، ۱۷ــ ۱۷۱- ۱۷۲ مخونه، د پیښور چاپ

60 د کا بل سلطنت بیان، د مونټ سټوارټ الفنسټن تالیف، پښتو ژباړه، ۱۲۱ او ۱۲۲ مخونه، د کا بل چاپ

61 تواریخ خو رشید جهان، د شیر محمد خان ګنډ اپور تالیف، ٤۔۲ مخ

62 http://en.wikipedia.org/wiki/Tareen

63 حیات افغا ني، پښتو ژباړه، د پیښور چاپ، ٤۳۳ او ٤۳٤ مخونه

لو يد يز غر ښه شين د ی، کڼ سیوری لري او د لته ډیر ښکاري با زان هم شته. د تڼیو تول شـمیر ۱۲— زره تنــه د ي، چې له د غه شمیر نه يې ۳— تنه و سله وال د ي. د د وی د ټو پکو شمير د د وی وسله والو کسا نو په پر تله ٤/۱ لږ د ي. د د وی ۳— تنه تورې لري. په تڼیو کې هغه خلک چې ټو پک نه لري، نو تورې او سپر ونه ضرور له ځا نه سره ساتي. تڼي ډیر زړور او جنګیالي سر تیري د ي. د خوست د سیمي په ګوند یو کې د وی په سپین ګو ند ی کې شـا مــل د ي. تڼي زیاتره د کر کیلې په چا رو بو خت د ي، ځمکې یې للمي، خو یوه اند ازه یې د اوبو په ذریعه خړو بیــږي. د د وی ځیني خلک د بنو تر سیمې پورې د تنبا کو او نورو شیا نو سو د اګري کوي، خو له خپلې سیمې نه یې بهر زیــا تــره تګ راتګ نه خو ښيږي، که څه هم د وی د خو ست د سیمې د حا کم رعیت بلل کیږي او د کال ۱— روپۍ ما لیه ور کوي. سره له د ې چې د ومره لږه ما لیه ورکوي، خو بیا هم د خپل غر ور، زړور تیا او سختو غر ونو د شته والي له کبله کله نا کله د خو ست د حا کم نه یا غي کیږي. که څه هم د تڼیو تر مینځ کو رنۍ د ښمنۍ نشته، خود د غې قبیلې ښا خو نه په د وو ګو ند ونو ویشل شوي د ي چې ار یوزي او سینکي یې په یوه ګو ند او مر یخیل یې په بل ګو ند پورې اړه لري چې د شمیر له مخې د مریخیلو او بیا په مر یخیلو کې د اتي خیلو شمیر زیات د ی. په مري خیلو کې د رې نا مې په یوه خوا او خیبي خیل، اتما نزي او خبر زي په بله خوا د ي. ګل خان او ګل هیبت د د رې نا مې په ښاخ، اسما عیل او د اد ګل د خیبي خیلو په څا نګې او خان، فقیر، شیر احمد او د لواز د تڼیو د قبیلې ملکان د ي

په او سني وخت کې د تڼیو ستر کلي د اد ي: حصارک، ګو خه، نر خی، ایتمان، کو چون، ډبر، وریځــی، د یــر ملکه، سنګړای، تور خیل او ور ژله.

تڼي په عمو مي تو ګه لوړې ونې، غنم رنګه او ښا یسته څیري لري. د وی زړور او جنګیالي خلک د ي. د هیواد د خپلو اکۍ په د ر یو جګړو کې چې د انګر یزي ښکیلا کګرو پر خلا ف شوې د ه د تڼیو ونــډه ډیــره د ر نــه د ه. د روسي یر غلګرو په وړاند ې هم د وی د مقا ومت سنګر ونه تا ود ه سا تلي وو.

41.1 د تڼیو د قبیلې ښا خو نه

لکه چې د د ې مقالې په لو مړ نۍ برخه کې وویل شول چې تڼي کرلاڼي پښتا نه د ي او په د ر یو عمد ه ښا خــو نو ویشل شوي د ي، د د وی د پا تې ښا خو نو نو مو نه په لا ند ې ډول د ي : د رې نــومي، ار یــو زي، مــر یخیــل، سینکي، ګد یو خیل، جنګي خیل، تر خیل، عبد الخیل، اتي خیل، نو کو ر خیل، عیس خیل، زند ه خیل، شبو خیــل، حــا جي خیل، سره، بند ه خیل، کول کهول، خند ګي، منتګ، رو شا نه، د ک خیل، خید ود خیل، پیزن خیل، مید ود ، ډبري، وتک خیل، اتو نزي، میمي خیل، سیټ خیل، ګو ید ا خیل، مینه خیل، خبر زي، تور خیل، اید ل خیل، بر یم خیل، ار ګند خیل، حصا رکي، سپیر کي، چیچکي، کا مل خیل، لجي خیل، میران، زرک، شهد اد خیل، لا جمیر خیل، انډي خیل، شارزي خیل، پا یک خیل، ار شه خیل، بکر خیل، خو جي خیل، تر ین خیل، ر شید خیل، ابر اهیم خیل او نور—

41.2 د تڼیو د قبیلې شمیر

لکه چې د مخه مو ولو ستل د حیات افغا ني مؤ لف ۱٤٤ کلو نه د مخه د تڼیومجمو عي شمیر ۱۲ـــزره تنه ښو د لي وو، خو د ورو ستیو د سر شمیر نو او سر وي ګا نو له مخې د د وی او سنی شمیر تر ۳ـ زرو تنو زیات ښو د ل شوی د ی۔

41.3 د تڼیو د قبیلي مشهور کسان

تڼي په مجمو عي تو ګه د علم او پو هې سره ز یا ته مینه لري چې د علم او پو هې په ډګر کې د یو شمیر کسا نو نو مو نه اخیستلای شو۔

1. استاد حکیم تڼیوال

چې په یو وخت کې د کا بل پو هنتون ا ستاد و۔ د د ه د پښتنو او پښتنو د ټو لني په ا ړوند زیاتې مقالې لیکلي او یو اثر یې چې د ښا غلي پو هاند ر سول امین په ملګر تیا لیکلی و د " پښتنو ټولنیز - اقتصاد ي جـــو ړښـــت " نـــو میږي چې په ۱۳٦٥ لمریز کال د افغانستان د علو مو اکا ډمۍ د پښتو څیړ نو د نړ یوال مرکز له خوا د ښـــا غلـــي د ســـر محقق د مر ستیال جلات خان حکمتي په سر یزې او اډیټ خپور شوی د ی چې د پښتنو د قبیلوي جوړښت په اړوند یو ګټور کتاب د ی۔ استاد حکیم تڼیوال د پکتیا د و الي په تو ګه هم د ند ه سر ته رسوله، چې بیا ورو سته پـــه شـــهاد ت ور سید۔

2. استاد ګلد اد

په پیل کې د ننګر هار د طب په پو هنځي استاد و چې خپلې زد ه کړې یې په شوروي اتحاد کې سر ته رسولې وي، ور وسته د لوړو زد ه کړو وزیر او بیاد افغانستان د علو مو اکا ډمۍ د ر ئیس په تو ګه یې هم د ند ه ســـر تـــه ر سوله۔

3. استاد وزیر تڼیوال

د هند په علیګړ ه پو هنتون کې یې د ژ بپو هنې په برخه کې خپله ما ستري ا خیستې و ه، د کا بل پو هنتـــون د ژبو اواد بیاتو د پو هنځي د پښتو ډیپار تمنټ استاد واو ورو سته د افغانستان د علو مو په ا کا ډمۍ کې د خپر ونو مـــد

يرو، څه مو د ه يې د المان د بر لين په پو هنتون کې د پښتو ژبې استا د هم پا تې شوی و، چې د ژبپو هنې په برخه کې يې زيا تې مقا لې ليکلي د ي۔

4. د سر محقق مر ستيال مو لا جان تڼيوال

د کا بل په پو هنتون کې يې د ليسا نس او المان کې يې د ما ستری تر کچې پورې زد ه کړې کړي د ي۔ د ی همد اوس هم د افغانستان د علو مو اکا ډمۍ د ژبو اواد بياتو په مرکز کې علمي غړی د ی او د پښتو د گر امر او ژبپو هنې په اړوند په څيړنو بو خت د ی او په ژبپو هنه کې يې ډيرې مقالې ليکلي د ي۔

5. احمد جان تڼی

د کا بل پو هنتون د فلسفې د څا نگې فا رغ د ی، وروسته يې د ژو رنا ليزم سره مينه پيد اشوه، د ملي د فـــاع وزارت په نشر اتي بر خو او هم د با ختر اژانس کې يې خپلې د ند ې تر سره کړي د ي۔ د هيواد په ډيرو ور ځپا ڼو او مجلو کې يې گڼ شمير مقا لې خپرې شوي د ي۔

6. شهنواز تڼی

د افغانستان د اردو صا حب منصب و، په شوروي اتحاد کې يې زد ه کړې کړې د ي، ورو ســـته يـــې د ډ اکـــټر نجيب الله په و خت کې د افغانستان د د فاع د وز ير په تو گه د ند ه سر ته رسوله۔

ماخوذ د ه [64، 65، 66] نه.

42 توخي

تو خي د غلجيو پښتنو په ټولنيز گروپ کې يوه مشهوره قبيله د ه۔ د پښتني رواياتو او شجرو پر بنسټ تـــو خی د هو تک بابا(٦٦١-٧٤۔ هجري قمري) ورور، د بارو زوی، د تو لر لمسی او د غلجي کړ وسی د ی، چې د تـــو خـــي قبيله د د ه په نامه مشهوره د ه. [67]

---

64 معلومات مختصر د ر باره اقوام و قبائل سر حد ي کشور، د شير رحمن د وړ تاليف، ٦٧ مخ، کابل

65 پښتانه د تا ريخ په رڼا کې، د سيد بهاد ر شاه ظفر کا کا خيل تا ليف، پيښور۔١٣٩٦ مخ

66 پښتني قبيلې، د کتور لطيف ياد ، ٨٣-٨٤ او ٨٥ مخو نه، د پيښور چاپ

67 پټه خزانه، محمد هوتک بن د اؤد ، ٩ مخ، د ١٣٣٩ کال چا پ، کا بل

د تو خو قبیلې د هو تکو تر عروج وړاند ې د غلجیو پښتنو په ټولنیز ګروپ کې لو مړ نی مقام او ځـــای د ر لود او سلطان ملخی تو خی چې د هند د مغو لي امپر اتور اورنګزیب عا لمګیر (1068-1118هجري) معا صر و، د تو خو د قبیلې ډیر مشهور مشر او سرد ار تیر شوی د ی. [68] نو موړی د میر ویس خان بابا د مور نازو انا پلارو.

د تو خو سیمه د کند هار ولایت لمر خا ته ته په ۸۵ میله وا ټن کې مو قعیت لري چې په کلات غلجـا یـي سـره مشهوره د ه او د تو خو صد ر مقا م ګڼل کیږي. تو خي د تر نک د رود پر څنډو د پل سنګي نه نیــولې تــر شـیباره پورې استوګنه لري [69]

مشهور انګریز مؤرخ مو نټ سټوارټ الفنسټن په خپل کتــاب (An Account of The kingdom of Caubul) کې چې د افغانستان د علو مو اکا ډمۍ د پښتو ټیړ نو د نړ یوال مرکز له خوا د کابل ســلطنت د بیـــان تـــر عنوان لاند ې په پښتو ژبه تر جمه شوی د ی:

په هغه و خت کې د تو خو د قبیلې شمیر ۱۲ زره کو رنۍ ښو د لي د ي، په د ا سي حال کې چې د حیات افغاني د تا ریخ لیکوال ډیپټي محمد حیات خان ۱٤٤ کلونه وړاند ې د تو خو شمیر ۱۵ زره کو رنۍ ښو د لي د ي [70]

د زابل ولایت د ار غند اب د واد ۍ په شمالي برخه کې چې د هزاره ګا نو د سیمې تر څنګ پر تــه د ه او هــم د میزان سیمه د تو خو په ولکه کې د ه. همد اراز یو شمیر تو خي د ناوې د واد ۍ په جنو بــي او ښــکتنۍ برخــه کــې استوګنه لري، پاتي یې په شیبار، هلتاغ، ار غند اب، باغر، د ای چو پان، جلد ک، کاکړ، نو بهار، کلات، شاه جوی، شملزي او شینکي کې میشته د ي.

42.1 د تو خو د قبیلې ښا خو نه

د تو خو قبیله په لا ند نیو ښا خو نو ویشلې شوې د ه: ر همند ، ایوبزي، حسن زي، رستم خیل، پو پــل خیـــل، مغد ود خیل، یو نس خیل، با ټا خیل، بسو خیل، بامیو خیل، اکازي، محمد زي، شملزي، جلالزي، با بکر زي، میرا نـــزي، جعفر زي، پیروزي، پیر خیل، کشیا ني، نتوزي، مو سی خیل، حسن خیل، عا شو زي، سوري زي، سید خیل، عر اقـــي، برانخیل، خو ید اد خیل، نظر خیل، شکي خیل، ما مي خیل، علیشیر زي، انه زي، مټه خانخیل، کا لو خیـــل، فقیـــر زي، ببري، مو سی زي، شاه حسن خیل، سیکاک، اد م زي، هو تکزي، اقر بي زي، پیرکزي، عیسی زي، بر هان خیل، پـا تــو

68 تاریخ حیات افغاني، ۲۸۵ مخ، د پیښور چاپ، ۱۳۸٦ کال

69 هو تکي ها، عبد الرؤف بینوا، ۵-٦ مخونه، کابل ۱۳۳۵ کال

70 مونټ سټوارټ الفنسټن، د کابل سلطنت بیان، ۱۲٤-۱۲۵ مخونه، د کا بل چاپ

زي، کر مو نخیل، پیروي خیل، حسن خیل، خان خیل، بارکزي، عمر خیل، الي زي، مین خیل، مغلزي، نو ر الد ین زي، هوازي، ختي زي، فیروز خیل، د عوت خیل، بهرام خیل، سیان زي، ناز خیل، بهلول خیل او نا جو خیل

42.2 د استوګنې سیمې

په بیلا بیلو ولا یتو نو کې د د وی د استو ګنې سیمې او شمیر په لا ند ې ډول د ی :

1. د زابل په ولایت کې :

a. د د غه ولایت په مرکز کې ۲ـ زر ه تنه

b. د شاه جوی په و لسوالۍ کې ۳ـ تنه

c. د ار غند اب په ولسوالۍ کې ۲۲ زر ه تنه

d. د شینکۍ په ولسوالۍ کې ٦ نیم زر ه تنه

e. د شملز یو په و لسوالۍ کې ۳۲ زر ه تنه

f. د میزان په و لسوالۍ کې ٥ــ زر ه تنه

2. د کند هار په ولا یت کې

a. د کند هار ولایت په مرکز کې ۱۱ زر ه تنه

b. د شاه ولي کو ټ په ولسو الۍ کې ۷ زر ه تنه

c. د ار غند اب په ولسوالۍ کې ٥ــ زر ه تنه

3. د ارز ګان په و لایت کې

په د غه و لایت کې هم ډیر شمیر تو خي استوګنه لري، خو د شمیر په اړوند مې کو م معلو مات ر لا سه نه کړل

4. نیمروز په ولایت کې

د د غه ولایت د کنگ په ولسوالۍ کې کې هم یو شمیر تو خي استوګنه لري چې شمیر یې د ۳__ زره تنو په شـــا او خوا کې ښو د ل شوي د ي.

د هرات ولایت په بیلا بیلو ولسوالیو کې هم یو شمیر تو خي استوګنه لري

د حیات افغاني د مؤ لف په قول د تو خو یوه محله د کابل په د ه افغا نا نو کې هم شته.

د امیر عبد الر حمن خان د واکمنۍ په وخت کې تو خو ډیره شد ید ه ضر به ولید ه او یو شـــمیر یـــې د خپلـــې سېمې نه د افغانستان نورو بر خو ته تبعید شول.

تو خو د تا ریخ په او ږد و کې د ښکیلاکګرو ځو اکو نو پر خلاف له ویا ړه ډکې مبا رزې کړي د ي. د مغو لـــي تیري کوونکو، صفوي یر غلګرو، انګر یزي ښکیلاکګرو او روسي ناتار پر خلاف د د وی د ویاړه ډکې مبا رزې ز مو ږ د هیواد د تا ریخ ځلاند ه با بو نه د ي چې موږ پرې ویاړو.

42.3 د تو خو د قبیلې نو میالي

1. سلطان ملخی تو خی

سلطان ملخی تو خی د هند د مغولي واکمن عالمګیر اورنګزیب (۱۰۶۸-۱۱۱۸ هجري) معا صر و. نو موړی د میـــر ویس خان هو تکي د مور نازو انا پلار و. د ه ته د غلزیو د قبیلې مشري ور په غاړه وه. د ه د جلد ک په حد ود و کې د ګرم اب واد ي او ځمکي د ابد الي قبا یلو د مشر خد اد اد سلطان سره د غلز یو او ابد الیو تر مینځ پو له وټا کلـــه او نـــو موړې ځمکې یې د د واړو اړ خو نو تر مینځ وویشلې چې تر او سه هم د غه ویش معتبر د ی. سلطان ملخی تو خی پـــه هغه جګړې کې چې د انځر ګي او سر خ سنګ تر مینځ وشوه ووژل شو او د د ه تر مړ ینې ورو سته د د ه زوی حاجي عاد ل او د هغه زوی بایي خان د قبیلې مشري کو له او پر کلات او ملحقا تو یې واک ټینګ و. د وی د کلات او چغتران په کلاوو کې چې د تر نک پر غا ړه ول او سید ل، چې ور وسته با ئي خان هم ووژل شو. تر هغه وروســـته د علـــي خـــان زوی شاه عالم خان چې د سلطان ملخی وراره و او د هغه زوی خو شال خان هم تر یوې مود ې پورې د تو خیو د قبیلې مشري کوله، چې د د ې کو رنۍ ور وستي کسان اشرف خان او الهیار خان د ي چې د خو شال خان زامن ول چې اشـــرف خان د لوی احمد شا ه بابا له خوا د کلات نه د غز ني تر سیمو پورې حکمران ټا کل شوی و او پر هند با ند ې د برید پر وخت هم د احمد شا ه با با ملګری و. د تیمور شاه په وخت کې د اشرف خان زوی امو خان د غلجیو حکمران و.

2. ملا باز تو خی

د پټې خز انې د مؤلف محمد هو تک په قول ملا باز تو خی د اتغر د سیمې او سید ونکی و چې د غـــه ســـیمه د زابل ولایت د مرکز کلات جنوب ختیزې بر خې ته پر ته د ه. نو موړی په شعر کې استاد و او غزلې او ربا عی لـــري. محمد هو تک نو موړی خپل همراز بللی د ی. نو موړې خپلې زد ه کړې په هند وستان کې کړې وې او په فقه، منطق او حکمت کې تکړه و او خپلو شا گر د انو ته به یې د ر سو نه ورکول.

3. نور محمد غلجی

د ی په اصل کې غلجی او په غلجیوکې تو خی و. پلار یې ملا یار محمد نو مید ه. د پټې خزانې د مؤ لف په قول د ی په عمر پوخ او اتیا کلن و او په پنجو ایي کې او سید. د میر ویس نیکه میر منې او کو چنیانو ته یې د ینې تد رېس کاوه. د ی شا عر هم و او د نا فع المسلمین په نامه یې یو کتاب هم کښلی و چې شر عي احکام پکې بیان شوي وو او د فقه او اخلا قو د معتبرو کتا بو نو نه ګڼل کید ه. د ه په پنجوایي کې خپلو شا گر د انو ته مشکات شر یف، بخاري شر یف، هد ایه، کنز، طر یقه محمد یه او نور کتا بو نه تد ریس کول. د د ه د شعر یوه نمو نه چې مخمس د ی په د ې ډول د ه :

نه مؤ من ژوند ی په د ین یې زما یـــاره نه فر یاد ژړا کوه پـــه ثـــو کـــو کـــاره
اســـتغفار تـــو بـــه کـــوه د ځـــا د پـــاره ته هم ځان سا ته پنـــاه غـــواړه لـــه نـــاره

بید اري کړه پـــه ســـهار کـــې زمـــا د لـــد
اره...

4. نازو انا

نازو انا د میر ویس نیکه مور او د سلطان ملخی تو خي لوروه چې په ۱۰۶۱ هجري کال په تازي نو مي ځای کـــې زیږ ید لې د ه. پلار یې سلطان ملخی تو خی په هغه وخت کې د غزني تر جلد که د غلز یو د قبیلو مشرو. نازو انا په کو چنیوالي کې د علم او پو هې سره مینه د ر لود ه. نازو انا په کو چنیوالي د پښتنو میر منو او عالمانو نه لو ســـت زد ه کړ. کله یې چې پلار د سور غره په جګړه کې ومړ او ورور یې عاد ل خان د خپل پلار د انتقام له پاره جنـــګ تـــه روان شو، نو نازو توره تر ملا وتړله او د نورو جنګیالیو سره یې د کور او کلا سا تنه کو له. نازو انا ډیره میلمه پاله پښتنه وه او هر کله به چې د مسا پرو قا فلې د وی سیمې ته راغلې نو د د وی د ډوډۍ بند و بست به یې کاوه او چا بـــه چـــې کالي نه د ر لود ل کالي او جا مي به یې ور کولې. نازو انا د ښالم خان هوتک میرمن وه چې نو موړی د کرم خـــان زوی و. نازو ا نا ځلور ز امن د رلود ل چې عبارت و له حاجي میر خانه (میر ویس نیکه)، عبد العزیز خان، یحیي خان او عبد

القاد ر خان۔ نازو انا عابد ه او صا لحه مير من وه او ټول عمر يې خپلو او لا د ونو ته په او د اسه شيد ې ورکړې۔ هغــــه وخت چې مير ويس نيکه و زيږيد نو يوه شپه د پښتنو ستر ستانه بيټ نيکه يې په خوب کې وليد چې ورته وايې :

د ا زوی ښه تر بيت کا، چې لوی شي ستر کا رونه به وکا او په حج د بيتالله به مشرف شي او له نسله به يې پيد ا شي پا د شا هان چې د ين به رو ښان کا

په ربښتيا هم چې نازو انا د اسي زوی ور وزه چې د ښمنان د وطن يې ورک کړل او د د ه له نسله واکمنان پيد ا شول چې پر اصفهان با ند ې يې واکمني کوله۔ نازو انا شا عره او د د يوان خا وند ه وه۔ د يوان يې د وه زره بيتو نــه د ر لود ل۔ د نازو انا د شعر بيلگه په لاند ې ډول د ه :

ســـحرگه وه، د نـــر گـــس ليمـــه لا نـــد ه   څاڅکی څا څکی يې لـــه ســـتر گـــو څڅيـــد ه
ما ويـــل څـــه د ي ښـــکله گلـــه ولـــې ژاړې؟   د ه ويل ژوند مې د ی يوه خوله خنـــد يـــد ه

همد اراز د تو خيو نور نو ميالي چې د هيواد او د ملي نو اميسو په سا تنه کې يې سر ښند نې کړي د ي نو مو نه يې د اد ي: شهاب الد ين خان تو خی، عبد الر حمن خان، سلطا نمحمد خان، د و ست محمد خان، صمد خان، گـــل محمـــد خان، مير علم خان، مهتر مو سی خان، ، عز يز خان، محمد شر يف خان او نور۔

نور ماخوذ د [71] نه.

43 نوري

توري د پښتنو يوه لر غو نې قبيله د ه چې د کرلاڼي په ټولنيز گروپ پورې اړه لري۔ توري پـــه کـــو رمـــې ايجنسۍ کې ژوند کوي چې مسا حت يې ۳۳۱۔ کيلو متر مر بع د ی او ۱۹۹۸ زيږ د يز کال د سر شمير نې له مخې د د غې ايجنسۍ د وگړو شمير ٤٤٨٣١۔ تنه ښود ل شوي د ي۔

کور مه تر ۱۸۷۹ زيږ د يز کال پورې د افغانستان د خا ورې يوه برخه وه، خو ورو سته پر نگيانو جبرا له افغـــا نستا نه جلا کړه۔

د د وی د سيمې شما لي بر خې ته سپين غر، لو يد يز ته يې د پکتيا ولايت، جنوب ته يـــې ټـــل او بنگـــښ او د

71 شير رحمن د وړ، معلومات مختصر د رباره اقوام وقبايل ولايات سر حد ي کشور، ۸۸ مخ، کابل

ختيز خواته د اورکز يو د قبيلې سره ګډه پو له لري. د کو رمې ايجنسۍ په د ر يو بر خو ويشلې شوې د ه يعنې پو ر تنۍ کور مه، ښکتنۍ کو رمه او منځنۍ کو رمه. پاړه چنار د کو ر مې ايجنسۍ هيڅ کوار ټر يعني مرکز د ی. د کــورمې ايجنسۍ مشهور ښا رونه سد ه، علم شير، باګن، تالو کنج او با ګز ايي د ي.

په لر غو نو تا ريخي متو نو له هغې جملې نه په ريګو يد ا کې د کورمې د سيمې او د کو رمې د سيند ياد ونـــه شوې د ه. د هند مغولي واکمنۍ بنسټ ايښو د و نکي ظهير الد ين محمد با بر هم د ۱۵۰۵ زيږ د يز کال په پيښو کې د کـــو ر مې د سيمې او د توري قبيلې يا د ونه کړې د ه.

د تار يخ حيات افغا ني ليکوال ۱٤٤ کلو نه وړاند ې د تو ريو په اړوند د اسې ليکلي د ي :[تـــوري د خوســـت د سيمې شمال او د سپين غره په جنوب کې د کورمې سيند په د واړو غاړو او د کو رمې په نامه سيمه کې او سيږي. د غه سيمه د مخه د بنګښو د قبيلې په لاس کې وه، خو ورو سته د وی د غه سيمه له د وی نه ونيو له. د توريو قبيله په پنځو ښا خو نو ويشلې شوې د ه چې د هغوی نو مو نه، د وسله والو کسا نو شمير او د هرښاخ د ملکانو نومو نه په لا نـــد ې ډول د ي :

1. حمزه خيل چې د رې زره تنه وسله وال جنګيالي لري او ملک يې او مک نو ميږي.
2. مستو خيل چې د وسله والو جنګيا ليو شمير يې د وه زره تنه د ي او فقير علي او شنبک يې ملکا ن د ي
3. د وپر زي د رې زره تنه جنګيالي ميړ ونه لر.ي او د اروابناد محمد علي خان ورور غلام د د وی ملک د ی.
4. علي زي چې د و سله والو کسانو شمير يې د وه زره تنه او د وست محمد او زيد علي يې ملکان د ي.
5. غو نډي خيل د وه زره تنه جنګيالي لري او د ملکانو نو مو نه يې نور علي او الله نور د ي.

د توريو د وسله والو کسانو مجمو عي شمير ۱۲ زره تنه ښود ل شوي د ي. د وی د کر نې په چا رو بو خـــت د ي، خو ځيني د ميوو په خر څولو او نورو شيا نو سو د اګري هم کوي. د تو ريو په سيمه کې وريجې، جوار، غنـــم او اور بشي ډيرې پيد ا کيږي، خو مڼې او نورې ډول ډول ميوې هم پکې شته.

د حمزه خيلو د ښاخ د وه سوه کو رنۍ په کو چيا نې ډول ژوند کوي چې د ژمي په مو سم کې بلند خيلو او ټل ته خپل ما لو نه د خر څلاو له پا ره بيا يې او د تود و خۍ په مو سم کې سپين غره ته ځي. د کورمې په سيمه کې د کا بل واکمن يوه کلا جوړه کړې د ه او يو شمير پو ځيان پکې شته، نو ځکه توري د کابل د واکمن رعيت ګڼل کيږي او د وی ته په هر جر يب ځمکې د کابل يوه نيمه رو پۍ ما ليه ورکوي. همد اراز د کا بل واکمن د تو ري قبيلې نه د هر کور پـــه

سر د لو ګي په نامه یوه رو پې ما لیه اخلي۔ د توریو د کر نې ټو لې نهري ځمکې د کو رمې له سیند ه خړو بیـــږي، د وی شیعه مذ هبه د ي او په میلمه پا لنه او پښتني ننګ او د ود او د ستور ټینګ خلک د ي۔ د د وی په سیمه کې کو مې بد رګې ته اړ تیا نشته او د وی له سیمې نه کا روا نو نه پر ته له کوم خطره تیر یږي۔]

لکه چې وړاند ې وویل شول توري شیعه مذ هبه د ي او د مذ هبي احکامو په تر سره کو لو کې ډیر ټینــګ د ي۔ د وی د خپل قبیلوي د ود او د ستور له مخې د سید انو ډیر د رناوی کوي او هر یو تن یې د سید انو مر یــد ان د ي۔ د غې قبیلې سید ان په څلورو ډلو ویشل شوي د ي چې د وی ورته ډیر معتقد د ي د غه سید ان عبارت د ي د تیراه ســید ان، احمد زي سید ان، د کرمان سید ان او د ماوره سید ان .

هغه تو ریان چې د تیراه په سید انو پورې اړه لري د میا مر ید په ټینګ واندې او پا تې نور یې د سست وا نډي په نامه یاد یږي چې د رې واندې د میا مر ید په مقابل کې سره یو د ي۔ شهید علا مه عارف حسین الحسیني په کو ر مـــې ایجنسۍ کې ستر مذ هبي لار ښود و چې د ۱۹۸۸ زیږ د یز کال د اګست د میا شتې په ۵ نیټه د نا معلو مو کسا نو له خـــوا شهید شو۔

په د ې برسېره تور یان په سپین ګو ند ي پورې اړه لري۔ لنډه د ا چې توري د پښتنو زړوره، غیر تي او پـــه پښتو او پښتو نواله با ند ې ټینګ خلک د ي

44 جبار خېل

جبار خیل په غلجیو پښتنو کې یوه مشهوره قبیله د ه چې د ننګر هار ولایت د سره رود او حصا رک غلجا یـــي په ولسوالیو، د لغمان ولایت د کڅ عزیز خان په سیمه، لو ګر او د کابل او جلال اباد تر مینځ سیمو لکه ګند مک، جګد لک، تیزین او د کابل ولایت په خاک جبار کې چې د جګد لک او خورد کا بل تر مینځ مو قعیت لري میشته د ي۔

که د جبار خیلو د نسب شجره په غور سره وګورو نو د وی د احمد زیو غلجیو یوه ښنه د ه، چې د خپل نیکـــه جبار بابا د نامه په وجه په جبار خیلو یاد یږي۔ د جبار بابا مزار د کا بل د خاک جبار په و لسوالۍ کې د ی، له همد ې کبله د غه ولسوالي د خاک جبار په نامه سره یاد یږي چې د جګد لک او خورد کا بل تر مینځ مو قعیت لري۔

د لوی احمد شاه با با د واکمنۍ په وخت کې د حصارک غلجا یي د جبار خیلو مشر لنګر خان نو میـــد چــې نـــو موړی د جبار خیلو د قبیلې نا متو مشر تیر شوی د ی۔ د امیر د وست محمد خان د واکمنۍ په وخت کې د جبار خیلو د قبیلې مشران د احمد خان زوی عزیز خان و چې د جبار خیلو د مر یم خیلو په څا نګې پورې یې اړه د ر لود ه۔ د عزیز

خان پلار احمد خان د ډیرې مود ې له پاره د امیر د و ست محمد خان د مشر ورور فتح خان د نږد ې مقر بینو نه و چې هغه ور ته د لغمان د کڅ په سیمه کې ډیر جا ګیرونه ور کړل چې بیا ورو سته نو موړې سیمه د هغه د زوی عزیز خان د نامه له کبله تراو سه پورې د عز یز خان د کڅ په نامه سره یاد ېږي چې د ننګر هار د د رونتې سیمې ته نږد ې پر ته د ه او د پښتو د ژبې د مشهور لیکوال او شا عر اروابناد استاد ګل پا چا الفت مزار هم د کڅ عز یز خان په سیمه کې د ی۔

له بلې خوا د امیر د و ست محمد خان او عز یز خان جبار خیل تر مینځ خپلوي هم مو جو د ه وه، هغه د ا چــې د عزیز خان خور د امیر د و ست محمد خان میر من وه۔ د افغان- انګر یز په لو مړی جګړه کې عز یز خان، امیر د وست محمد خان ته وفا د اره پاتې شو، خو ورو سته په ۱۸٤۔ او ۱۸٤۱ میلاد ي کلو نو کې نو موړی د محمد شاه خان با بکر خیل سره چې هغه هم د انګر یزي ښکیلاکګرو سر سخته د ښمن و و یو ځای شو او د انګریزانو پر خلاف د هغه په ملګر تیـــا په ډیرې زړورتیا او میړانې و جنګید۔ کله چې امیر د و ست محمد خان د د ویم ځل له پاره د افغانستان واکمن شــو نــو عزیز خان د حج د مبا رکې فر یضې د اد ا کو لو له پاره مکې معظمې ته لاړ او د حج تر مر اسمو ورو سته د هغې نا رو غۍ له کبله چې ور پیښه شوې وه په ۱۸۵۵ میلاد ي کال کې هورې وفات او ښخ شو۔

د عزیز خان تر مړ ینې ورو سته د هغه ورور کریم خان جبا رخیل د امیر د و ست محمد خان پر خلاف پو رته شو، نو موړي د غازي محمد شاه خا ن با بکر خیل په ملګر تیا پر چا ر باغ بر ید وکړ او د کابل- جلال اباد لاره یې بند ه کړه۔ په د غه وخت کې د د وی د مبارزې مرکز اوزبین و۔

د امیر شیر علي خان د واکمنۍ په وخت کې د عزیز خان جبار خیل زوی غازي عصمت الله خان جبـــار خیــــل د جبار خیلو غلجیو مشر و۔ هغه ته د امیر شیر علي خان له خوا د حشمت الملک لقب ور کړل شو او په د ربار کې یـــې د وزیر معاد ل صلا حیتونه د ر لود ل او د کابل او د کابل د شا او خوا د سیمو د امنیت مسئول و۔ په د غه وخت کې ا میر شیر علي خان د جبار خیلو د قبیلې یو بل تن مشر د محبت خان زوی ار سلا خان جبا ر خیل خپل سلا کار او د بهر نیو چارو وزیر وټا که او د زرمت، خو ست او کټواز د سیمو د چارو مسئو لیت یې د هغه زوی معز الله خان ته و ســپاره۔ د عصمت الله خان جبا ر خیل په څیر ار سلا خان د امیر شیر علي خان په د ر بار کې د ډیر ځواک او نفوذ خا ونــد و، لــه همد ې کبله وه چې امیر شیر علي خان د حصارک غلجا یي سیمه د ما لیې د ور کو لو نه معا فه کړه۔

جبار خیل په پښتني ننګ او غیرت ټینګ، زړور، میلمه پاله، هیوا د پا لو نکي او په علم او پو هې مین خلــک د ي۔ هما غسې چې د انګریزي استعمار او ښکیلاک پر خلاف یې زړورې مبا رزې کړي او توري یې وهلي د ي او د بــــر ایډن لښکرې یې ما تې کړي د ي، د روسي سور استبد اد ي ښا مار پر خلاف هم په میړ انه جنګید لي د ي۔

په حصارک غلجا یي کې د جبا رخیلو مشهور کلي د اد ي: اب زنګیاني، غوربیزه، ناد ر، ګلا خیل، حلیم خیل، ظر یف خیل، سیاب، چار توت، سروند ، بر جنه، خنجر او کڅي۔ مشهور خیلو نه یې مر یم خیل، نو ګیا نې خیل او نـــور د

ي.

جبار خيل زيا تره د کر کيلي په چا رو بو خت د ي، غنم، جوار او نور حبو بات پکې کر ل کيږي. د حصـــــارک غلجايي د جبار خيلو شمير د ۲ـ زرو تنو په شا او خواکې اټکل شوی د ی.

44.1 د جبار خيلو نا متو مشران

1. جبار خان با با چې د جبار خيلو مشر نيکه و او مزار يې د کا بل د خا ک جبار په ولسوالۍ کې د ی او د ه د نامه له کبله د غه ولسوالي په خاک جبار سره ياد يږي
2. لنګر خان چې د احمد شا ه با با د واکمنۍ په وخت کې د حصارک غلجا يي د جبار خيلو مشر تير شوی د ی.
3. احمد خا ن جبار خيل د جبار خيلو مشر او د عزيز خان جبا ر خيل پلارو.
4. عزيز خان جبار خيل چې د لغمان د کڅ سيمه د د ه په نامه سره مشهوره د ه
5. کريم خان جبار خيل چې د خپل ورور عزيز خان جبار خيل تر مړ ينې ورو سته د جبار خيلو مشر و.
6. ملي مبارز او د انګر يزي استعمار پياوړی د ښمن غازي عصمت ا لله خان جبار خيل چې د غازي محمـــــد شاه خان با بکر خيل په ملګر تيا يې د انګر يزانو سره ډيرې جګړې کړي د ي او د ملي مبا رزينو مشر و.
7. محبت خان جبار خيل چې د حصارک غلجا يي د جبار خيلو غلجيو مشرو.
8. ارسلا خان جبار خيل چې د امير شير علي خان په د ر بار کې د لوړ مو قف خا وند او د انګر يزانو سر سخته د ښمن و.
9. معزالله خان جبار خيل چې د ار سلا خان زوی او امير شير علي خان د زرمت، خوست او کټواز د سيمو مسئول ټا کلی و.
10. ار وابناد عبد المجيد خان حکمران چې د اعليحضرت محمد ظا هر شاه په وخت کې د کا پيسا حکمران و.

11. اروا ښاد وکیل عبد الو هاب خان چې د ملي شورا وکیل و۔

12. اروابناد عبد الله مشهور په لعل اغا چې په سره رود کې او سید او حاکم او ورو سته د سره رود د خلکو وکیل و۔

13. شیرین جان اغا چې د لعل اغا ورور و۔

14. د کا بل پو هنتون پخوانی رئیس او استاد پو هاند طا هر عنا یت۔

ماخوذ د [72، 73] نه

45 جد ون

جد ون چې د گد ون په نامه سره هم یاد ېږي د پښتنوپه غرغښتي ټولنیز گروپ پورې اړه لري چې د پښتونخوا په جنوب صوابی، ایبټ اباد ، هزاره او هر بیپور کې کې چې د مها بڼ د غرونو جنو بي لړۍ د ه استوگنه لري۔ د تا ریخي روایاتو سره سم د ا خلک له پیل نه د خا ښي خیلو په گو ند ی کې شا مل شوي او د قبایلي لیږد په زما نه کې د یو سفز یو مند ړو سره د ې سیمې ته را غلي د ي [74]

د مغولي واکمن نو ر الد ین جهانگیر د د ربار مؤ رخ خوا جه نعمت الله هروي په خپل مشهور اثر تا ریخ خانجها ني و مخزن افغا ني کې چې په ۱۶۱۲ میلا د ي کال یې کښلی د ی جد ون غر غښتي پښتا نه او په غر غښتیو کې د پنـي او لاد ه بولي۔

سر اولف کیرو په خپل مشهور اثر The Pathan کې جد ون غر غښتي پښتانه او د پڼي پښتنو یو ښاخ گڼلی د ی [75]

د تا ریخ حیات افغا ني لیکوال ډپټي محمد حیات خان ۱٤٤ کلونه وړاند ې د جد ون قبیلې په اړوند د اسې لیکلي د ي :

---

72 State and Tribe in Nineteenth-century Afghanistan, by Christine Noelle, Christine Noelle-Karimi

73 د ارو ا ښاد لعل اغا سره زماا (د د ې مقالې لیکوال) هغه مر که چې په ۱۳٦۷ لمریزکا ل کې مې په کابل کې کړې وه

74 پښتانه د تاریخ په ر ڼا کې، د سید بهاد ر شاه ظفر کا کا خیل لیکنه، یو نیور سټي بک ایجنسي، ۱۹٦۲ کال

75 تا ریخ حیات افغا ني، د ډپټي محمد حیات خان تالیف، پښتو ژبا ړه، د پیښور چاپ

دا ثر گنده خبره ده چې د غه خلک خپله قبیله د کاکړو یو ښاخ بو لي، د وی په پیل کې په د وو لو یو ښا خو نو چې د منصور او سا لار په نامه یاد ېږي ویشل شوي د ي چې بیا د غه ښا خو نه په نورو ځا نګو ویشلي شوي د ي.

1. د سالار ښاخ ځا نګې په د ې ډول د ي : مست خوازي، اتو زي، سلیمان زي، عیسی خیل، عبد الر حیم زي، محمد خیل، علیشیر خیل، قلند ر خیل، علي خیل، د ولت خیل ا واد و خیل.

2. د منصور د ښاخ ځا نګې د اد ي : متي زي، د وله زي، خد رزي، عمرزي، ګو ا خیل، یعقوب خیل، عیسی خیل، کرم خیل، قمبر خیل، باره خیل، ولي خیل، قا سم خیل، شا هي خیل، الهد اد خیل، خوا جــه رســتم کور، اد یزي، شا ئب زي، مامازي، خلیل زي، امرازي، یعقوب زي، شا مان زي، حسن زي، بهلـــول زي، عید و خیل، توره خیل، زکریا خیل او عباس خیل

تاریخ حیات افغا ني زیا توي

ز یاتره جد ون په ځا نګړي ډول سالار د هزاره غرونو د د وړ په نامه ویالې پــه د واړو غــاړو د اورش تــر سیمې پورې میشته د ي.د هزاره سیمې د جد و نو ښکتنۍ برخه ډېره ښه شنه او زر خیزه سیمه د ه.د مغــولي واکمــن جها نګیر په و خت کې کله چې د د لا زاک قبیله لوټ او تباه شوه، نو د غه سیمه په تد ریجي تو ګه د جد ونو لاس ته ور غله، خو د لته هغه جد ون تر زیا ته حد ه د یا د ونې وړ د ي چې د ابا سین په لو ید یز او د مها بڼ غره په سهیلي بر خو کې میشته د ي. مها بڼ یوه لر غو نې هند ي کلمه د ه چې ریښه یې سنسکریټ ته ر سیږي. په سنسکر یټ کې مها= لــوی او بڼ= ځنګل د ی یعني لوی ځنګل او د د ې غره د تسمیې وجه بیخي صحیح د ه. د جد ون د قبیلې د واړه ښــا خــونه یعني منصور او سا لار د د ې غره له څو کې نه تر کښتنیو بر خو پورې قبضه لري. که څه هم د د وی د کو چنیــو بــا نډو شمیر تقر یبا شلو ته رسیږي، خو د رې لوی کلي لري. په ګند پ کې تقر یبا له شپږ سوو زیات کو رونه د ي چې د غه ځای د سالار ښاخ لوی او مشهور کلی د ی او د اتو زیو تقر یبا ټو لې ځا نګې پکې میشته د ي. د غه ښاخ په د وو لــو یو کلیو ګند پ او د الوړې باند ې واک لري، چې اوس میر باز عیسی خیل، جها نګیر علیشیر خیل، نواب قلند ر خیــل، خانی محمد خیل او طو طي علي خیل د د غه ځای مشران او ملکان د ي.

د سالار د ښاخ د مست خوازي ځا نګه په با بیني نو مي ځای کې چې د انګر یزي سر کار په سیمه کې مؤ قعیــــت لري او سیږي. د سالار ښاخ د سلیما ن زیو ځا نګې خلک په پاد ه، شني، ، کو لا کر او پو لا اچپلي کې چې کو چني کلي د ي او د مها بڼ په سیمه کې پر تې د ي استوګنه لري.

د منصور د ښاخ لوی کلی بیسک د ی چې تقر یبا د رې سوه کوره خلک پکې میشته د ي. د بیسک مشهور ملک عیسی خان ولي خیل د ی چې جر ګو او نورو معا ملو ته خلک له هغه نه مر سته غواړي او د جر ګو او مر کو په کــا رو

نو کې ډېر مها رت لري. همد اراز ها شم علي قا سم خيل، قا بل خان شا هي خيل، مير خان الله د اد خيل، غلام شاه او صحبت د د غې ځا نګې ملکان د ي. فتح خان د وله زی هم يو معتبر ملک د ی. خد رزي په ملکا ګړی کې او سيـړي چې زنګی او هوس د د ې ځا نګې ملکان د ي.

د ګند پ او بيسک زياتره د کر نې وړ ځمکې د انګر يزي سر کار د ميد ان په سيمه کې پرتې د ي. ګند پ، بيسک او ملکا ګړی د غره په لمنه کې د ميد ان د علا قې تر څنګ مؤ قعيت لري. د د غو کليو زياتره ځمکي للمـي د ي، خو هغه ځمکې چې د غرونو په د ننه کې پر تې د ي هغه زيا تره شنې، ابي او حا صلخيزه د ي.

په مها بڼ کې غنم، جوار او وريجي ډېرې پيد ا کيږي. د جد ون قبيلې زيا تره خلک د کر نې او ما لد ارۍ په چا رو بو خت د ي. د مهابڼ ميښې مشهورې او پيپورې د ي. د د وی د وسله والو کسانو شمير اتلس زره تنه ښود ل شوي د ي [76]

پته د ې نه وي چې يو شميرجد ون په کشمير او د کيمبل پور په سيمه کې هم ميشته د ي.

جد ون په پښتني ننګ او غيرت ټينګ خلک د ي. د ميلمنو عزت او د ر ناوی کوي. همد اراز د وی په خپلواکۍ مين خلک د ي. کله چې په ۱۸عيسوي پيړۍ کې سکهانو د وی پر سيمه بر يد وکړ نو د وی په ډېر ميړانـه ور سـره و جنګيد ل، په د غه وخت کې د جد ونو مشر سخي جان جد ون و چې د خپلې سيمې نه بې په ميړ انه د فاع وکړه او بيا د سکها نو له لا سه شهيد شو. همد ارا د انګر يزي ښکيلاکګرو په وړاند ې هم د د وی مبا رزې د پښتنو د تا ريخ ويا ړلي او د قد ر وړ بابونه د ي.

په او سني وخت کې د جد ون د قبيلې مشهور کسان عنا يت الله خان جد ون، ا ما ن الله خان جد ون او سلطان خان جد ون د ی. سلطان خان جد ون په ۲ـ۱ کال کې د جد ون قبيلې په اړوند يو کتاب هم په انګر يزي ژبې کښلی د ی.

46 جلال زي

که چيري د غلجيو پښتنو د نسب شجره په غور سره و څيړو، نو د ا به تر ې جو ته شي چې جلا لزي د اند ړو يو ښاخ شميرل کيږي.جلالزي د غزني ولايت د اند ړ او شلګر په و لسواليو او واغز نو مي سيمه کې ميشته د ي. همـد ا رازد پکتيا ولايت د زرمت په ولسوالۍ چې د زر ملې په نامه سره هم ياد ېږي يو شمير جلالزي استوګنه لري. د پکتيکا و لا يت په کټواز سيمه کې هم جلالزي ميشته د ي.

76 http://en.wikipedia.org/wiki/Jadoon

جلالزي ډير غيرتمن او په پښتو او پښتو نولۍ با ند ي ټينګ ولاړ خلک د ي. همد اراز د وی د علم او پو هـــي سره ډيره مينه لري. د د وی حجرې تل د ميلمنو پر مخ خلاصي وي.

جلا لز يو تل د خپلو نورو پښتنو په څير په هيواد او خپلو اکۍ مين خلک د ي، همد ا و جه د ه چې د انګر يزي ښکيلا ککرو پر خلاف د افغان- انګر يز په د ري ګو نو جګړو کې يې د وی ته خو له ما تو و نکي ګو زارونه ور کړي د ي. . همد اراز د سره ښکيلا ککرو يعني د روسي استعما ر او د د وی د ير غلګر پو ځ په وړانـــد ې د د وی مبـــا رزي ز موږ د ګران هيواد افغانستان د ويا ړلي تا ريخ زرين با بو نه د ي چې موږ تل پري و يا ړو او د د رناوي سر ونــــه ور ته ټيټوو.

جلالزي زيا تره د کر کيلي او با غد ارۍ په چارو بو خت د ي. د کر نې محصو لات يې غنم، جوار او همد اراز د بڼونو محصو لات يې انګور، منې، زرد الو او نورې ميوي د ي چې زياتره د کا ريزونو د اوبو په ذريعه خړو بيږي.

46.1 د جلالز يو د قبيلي خيلونه

لکه د نورو پښتني قبيلو په څير جلالزي هم په بيلا بيلو ښا خونو، څانګو او خيلو نو ويشل شوي د ي چـــې د ځينو نو مو نه يې په لا ند ې ډول وړاند ي کيږي:

سليما نزي، خيرو خيل، امران خيل، شايب خيل، عيد و خيل، حيد ر خيل او ، شالي خيل.

هغه جلا لزي چې د غز ني و لا يت په واغز کې ميشته د ي د د وی خيلو نه په لا ند ې ډول د ي :

الله يار ، خا ني خيل او مسري خيل.

47 جلواڼي

که چيري د جلو ا ڼيو د نسب ونه يا شجره په غور سره و څيړو نو څر ګند ه به شي چې د وی سړبني پښـــتانه او د شيرانيو پښتنو له نسله د ي. جلواڼی د شيرا ڼي زوی د شرخبون لمسی او د سړبن کړوسی د ی. که څه هم د غـــه قبيله د شيرانيو اولاد ه د ه، خو نن د يوې جلا قبيلې په نامه سره ياد يږي.

جلواڼي په افغانستان، پښتونخوا او هند وستان کې ميشته د ي. په افغانستان کې که څه هم د د وی شمير زيات نه د

ی، خو د د وی یو شمیر د کند هار، غزني، زابل او پکتیکا په و لا یتو نو کې میشته د ي. جلوانې د شیر انیو په غر نیو سیمو کې پر اته د ي، د سلیمان غرد د وی په سیمه کې مؤ قعیت لري. د د وی د سیمې شـمال تـه د گـو مـل د ره او د وزیرو او مسید و سیمې، جنوب ته یې ستور یاني او زمري قبیلې او لو ید یز ته یې هر بیپال، کاکړا و د منـد وخیلـو پښتني قبیلې پر تې د ي.

جلوانې منځنۍ ونې، ډنگر، غښتلي غیر تمن، سخت سرې اوتکړه او فعا له خلک د ي. که څه هم کر وند ې یـې لرې د ي، خو د د وی په ځمکو کې غنم، جوار، اوربشي، وریجي او تماکو کرل کیږي. هغه جلوانې چې په غرونو کـې استوګنه لري د غو ایانو نه سر بیره د پسو نو او وزو رمې ساتي.

د د وی رواجو نه او د ود ونه کټ مټ د شیر ا نیو په څیر د ي.جلو انې د نورو پښتنو په څیر د خپلـو کلیـو مشر ته په د رنه ستر گه گوري او د کلي مشر د د وی شخړې او لا نجې په ښه ډول حل او فصل کـوي، چـې د د غـو مشرانو فیصلې د واړو خواوو ته د منلو وړوي او د احترام او د رناوي په ستر گه ور ته گوري. جلوانیـان پـه خپلـو منځو کې د و مره شخړې او لا نجې سر ه نه کوي.

جلوانې مذهبي لار ښود ونکو، د یني عا لمانو او ملا یا نو ته په د رنه ستر گه گوري، د هغوی عـزت او د رنـا وی کوي او هم د خپلوکر نیزو محصو لا تو عشر یا لسمه برخه د غو ملا یا نو ته ور کوي. ملا یان د جو مات د اما مت نه پر ته نکا ح گانې تړي، هلکانو ته لمو نځ او نور مذ هبي فر ایض ور ښیي او مړو ته غسل ور کول د ملا او د هغه د میر منې د ند ه شمیر له کیږي.

جلوانې د شیر ا نیو په څیر د قر ان کر یم تلاوت کوي، خو ملا یان یې په پښتو ژبه خلکو ته هغه کتا بو نـه ور زد ه کوي چې په مذ هبي مسا یلو پورې اړه لري. خلک یې په عمومي ډول لمو نځ او روژه نه قضا کوي او په مذ هـبي چارو کې ډیر ټینگ خلک د ي.

یو شمیر جلوانې د لود ي او سوري پښتني واکمنانو په وخت کې چې په هند و ستان یې واکمني چلـو لـه لـه افغانستان او پښتونخوا نه هند و ستان ته تللي او د د وی یو زیات شمیر د لود ي او سوري پښتني واکمنا نو په د ر بـا رونو کې لوړ پو ځي منصبونه او د ند ې د ر لود ې.

با ید وویل شي چې هند وستان ته د لیږد په وخت کې د وی د شیر انیو سره یو ځای هلته لیږ د ید لي چې تـر او سه هم د هند په بنگال، بیهار، اترپراد یش، راجستهان او گجرات کې ډیر شمیر جلو انې د شیر ا نیو سره یـو ځـای استوګنه لري، چې موږ یې د لته په ځینو ایا لتو نو کې د استو گنې سیمې د ر پیژ نو :

1. د راجستهان د ناګور په سیمه کې د بر نیل، بهینیاد ، د انته، حمید پور او د و نګاری په کلیو کې د نورو شــیر ا ڼیو سره میشته د ي۔

2. د هند د ګجرات د واد نګر او شیمبیر واد ا په سیمه کې۔

همد اراز ویل کیږي چې د هند مغولي واکمن نصیر الد ین هما یون او جلا الد ین محمد اکبر د جلو ا ڼیو او شیر ا ڼیو پښتنود تو ر زنو په زور او مټو د ود یا را جپو تو ته د راجستهان او ګو جرات پو لو ته نږد ې سخته ما تـــې ور کړې وه۔

47.1 د جلوانیو د قبیلې ښا خو نه

هغه جلو انې چې د شیر ا ڼیو د سیمې په غر نیو بر خو کې استوګنه لري نو د د وی مشهورې څا نګې او خیلو نه په لا ند ې ډول د ي :

سالار خیل، مروت خیل، سپند زي، کو نکړي، نیکي خیل او مهار .

ماخوذ د ه [77، 78] نه

48 جمریانې

په کا سیو پښتنو کې یوه ښه د جمر یا نې په نامه یاد یږي چې په زیاترو تا ریخي کتا بو نو کې د زمر یانې او ژمر یانې په بڼه هم راغلی د ی۔ کا سي پښتا نه د سړ بن په ټولنیزې ډلې کې راځي او د ښر خبون په ښا خ ور ګډ یږي۔ د حیات افغاني لیکوال ډپټي محمد حیات خان او د تواریخ خور شید جهان مؤ لف شیر محمد خان ګنډا پور له نن نـــه ۱٤٤ کلو نه د مخه په افغانستان کې د جمر یا ڼیو شمیر تقر یبا یو زر کوره ښود لی او د ا یې هم زیا ته کړې د ه چې جمر یـــا نې د تو خو (تو خیو) ستا نه د ي۔

د د غې قبیلې خلک د تو خو په سیمه کې میشته د ي، خو له کا بله تر کند هاره پورې په زیا تره کلیو کې یو یا د وه کوره استوګنه لري۔ د د وی ځیني خلک د کر نې په چا رو او ځینې یې هم په سو د اګرۍ او نورو چارو بو خـــت د

77 http://encyclopedia.jrank.org/SHA_SIV/SHERANI_or_SHIRANI.html

78 http://en.wikipedia.org/wiki/Shirani

ي۔ د تاریخ حیات افغا ني په قول د وی د سو د اگری په چارو کې پر مختگ کړی او د ښو شتو خا وند ان د ي۔

ار وابناد علا مه اکاد مسین عبد الشکور رشاد د افغان یاد د مقا لو د مجمو عې په ۱۵ مخ کې په خپلې هغه مقا له کې چې جمر یا نۍ افغان نو میړي او د اروابناد مولوي غلا م محي الد ین افغا ن په اړه یې چې د افغانستان د لو مړ نیو مشرو طه غو ښتو نکو له ډلې و او د د ه د قبیلې یعني جمر یا نیو په با ب د اسي کښلي د ي :

په جمریانیو کې حسین خیل ستا نه د ي۔ په حسین خیلو جمر یا نیو کې په اوو مه هجري سد ی کې د شعیب جمر یا نې زوی حسین لوی بزرگ او ستا نه تیر شوی د ی۔ د ی په تو رانو غلجیو (هو تک، تو خي) کې میشت و۔ د شـــیخ متي خلیل رحمته الله علیه(۶۲۳-۶۸۸هجري قمري) د زوی یو سف ظا هر بین سره یې مکا بره پیښه شوې د ه او للی تره کی د د ه له خلیفه گا نو نه و۔ للي زي تره کي د هم د غه للي نیکه او لاد ه گڼل کیږي۔

د حسین نیکه زیارت په کو ند ر کې د ی۔ کو ند ر د وازې خوا په ختیز کې د وزیرو او مند و خیلو پښتنو تـــر مینځ پروت د ی۔ کله چې د کند هار کو چیان د یره اسما عیل خان ته ځي له گو متو چې بار شي په کو ند ر کـــې اړوي او له کو ند ره چې بار شي په چچند ي کې اړوي۔ د غه کو چیان د د ه د اروا د خو ښۍ له پاره قر با ني کوي او خپل د رانه وري (بارونه) هم په د غه زیارت کې پریږد ي۔ په زیارت کې د غه ما لو نو ته هیڅوک هم لاس نه شـــي ور وړای او د خپلو خا وند ا نو تر راتگه پورې اما نت پر اته وي۔ د اسي ویل کیږي چې د شیخ حسین نیکه له زیارت نه څوک لښـــته هم نه پرې کوي۔

لکه چې د مخه هم وویل شول د د غه حسین نیکه او لاد ه د حسین خیلو جمر یا نیو په نامه شهرت لري۔ همد اراز د لو گر د مو سهي فیض محمد اخو نزاد ه(۱۳۱۹مړهجري قمري) هم حسین خیل جمر یا نۍ و او د د ه او لاد ه چې په هغه کلی کې او سي نو هغه کلی حسین خیل په نامه سره یاد ېږي۔

په حسین خیلو جمر یا نیو کې زموږ د هیواد یو ستر شخصیت، اد یب، عالم او د لو مړ نې مشرو طیت د غړو نه یو هم مولوي غلا م محي الد ین افغان و چې د ی هم حسین خیل جمر یا نۍ و۔

د علامه استاد رشاد په قول نو موړی په ۱۲۷۹ هجري قمري کال د کند هار په احمد شا هي ښار کې وزیږید ه۔ د ی لا کو چنی و چې پلار یې وفات شو او د د ه رو زنه او پا لنه د د ه د تره له خوا کید ه۔ د د ه اکا ورو سته د د میوند د نا متو اتل سرد ار محمد ایوب خان په د ر بار کې پیشخد مت و۔ وروسته چې غازي محمد ایو بخان مجبور شو چې ایـــران ته لاړشي نو مولوي محي الد ین افغان او تره یې هم ور سره یو ځای ایران ته لاړل او پوره اووه کلو نه هلتـــه پـــا تـــې شول۔ په پای کې د انگر یزانو د فشار په وجه هغوی له بغد اد پر لارې هند وستان ته ولیږل شول۔ افغان د هند و ستان په کا لجو نو کې خپلې زد ه کړې وکړې۔د امیر حبیب الله خان د واکمنۍ په وخت کې غلا م محي الد ین تر ۲۵ کلو نو تبعید

ورو سته بير ته خپل هيواد ته ستون شو. هيواد ته تر راستنيد و وروسته په حبيبيه د ارالعلوم کې د ښونکي په تو گه و ټاکل شو. د ی په پښتو، فارسي، عربي، سانسکريت، اردو، هند ي او گور مکهي ژبو پو هيد ه. د د ه پښتو او فارسي مقالي په سرا ج الا فغان کې چا پيد لې.

غلا م محي الد ين افغان وروسته د کاکا سيد احمد خان لود ي، مولوي محمد سرور خان واصف الکوزي، مير سيد قاسم خان لغماني، محمد ظفر خان مروت بنو څي، مولوي محمد حسين خان اورمړ جا لند هري، ډاکټر غني پنجا بي او د د ه د وه ورونو نجفعلي او چراغعلي غو ند ې خلکو سره چې د مشر وطيت د غو ر ځنگ د نا متو لار ښو د و نکو نــه وتينگې اړيکي لرلې.

غلا م محي الد ين افغان د ۱۳۳۹ هجري قمري کال د زمري د ميا شتې په ۱۲ نيټه په کا بل کې وفات او په شهد اى صا لحين کې خاوروته وسپارل شو.

ماخوذ د ه [79، 80، 81] نه

49 ځاځي

که چيرې د ځا ځيو پښتنو د نسب شجره په غور سره وڅيړو نو جو ته به شي چې د وى د پښتنو د کرلانـي پښتنو په ډله کې راځي. د پښتنو ستر اتل او د تورې او قلم خا وند خو شال خان خټک په خپل بياض کې د توري او ځـا ځي ښنا خو نه د کر لاڼ له نسله گڼلي د ي.

ځا ځيان د پکتيا ولايت له مهمو قبيلو نه شميرل کيږي. شمال خوا ته يې غلجيان، د لو گر د ازرې او د ننگر هار د حصارک ولسوالۍ او لړ څه د خو ږ يا نيو قبيله، لو يد يځ ته يې احمد زي، جنوب ته يې مقبل، څمکني، منگل او تو تا خيل او ختيز ته يې د ډيورنډ کر ښه پر ته د ه چې د کو رمې ايجنسۍ سره پو له لري اود پيواړ مشهورا و تا ريخي کو تل د د غې قبيلې په سيمه کې مو قعيت لري.

ځا ځيان په پکتيا کې په اريوب، د ځا ځيو په ولسوالۍ، د خوست ولايت په ځا ځـي ميـد ان اود څمکنيـو پـه ولسوالۍ کې او هم په ډنډ پټان کې ا ستو گنه لري. يو شمير ځا ځيان د کابل په شاه شهيد ، نوې کارتې، رحمن مينـې او

79 د افغان ياد ، د مقالو مجمو عه، د کا بل پو هنتون د ژبو اواد بياتو پو هنځى ۱۳۶۱ کال، ۱۵-۲۵ مخونه
80 تواريخ خو رشيد جهان، د شير محمد خان گنډاپور تاليف، د لاهور چاپ، ۱۸۶۷ ع. ۲۲۲ مخ
81 جنبش مشرو طيت د ر افغانستان، د علامه عبد الحی حبيبي اثر، ۳.، ۳۱، ۳۲ او ۳۳ مخونه

سمټ خانې او د ه خد اید اد په سیمو کې هم استوګنه لري. د کند ز او بغلان په و لایتو نو کې هم یو شمیر ځا ځي میشته د ي. د پښتونخوا د کورمې او اور کز یو په ایجنسیو او په تیره بیا په پاړه چنار، کو هاټ، هنګو، د ر سمند او پیښـــور کې هم ځا ځیان استوګنه لري. د تا ریخ حیات افغا ني لیکوال محمد حیات خان له نن نه ۱٤٤ کلو نه وړاند ې د ځا ځیـــو د و سله والو کسا نو شمیر ٥ــ زره تنه ښو د لي وو.[82]

49.1 د ځا ځیو د قبیلې خیلونه

احمد خیل، حسن خیل، ها شم خیل، علي خیل، هد ه خیل، لیو ني، بیا ن خیل، ډبزي، تعد ي خیل، سکند ر خیل، با د ین خیل، ماما خیل، کو ټکي، خا ن خیل، میر خیل، خوازي خیل، غو نځي احمد خیل، مصري خیل، کټه خیل، شو خیل، همزه خیل، مري خیل، سا تي خیل، ند و خیل، خر منه.

د ځا ځیو د قبیلې خلک په عمو مي ډول د کر نې په چارو بوخت د ي، خو یو شمیر یې پـــه ســـو د اګـــر ېـــزو کارونو او په تیره بیا د تر انسپورتي کارونو په سبب خپله ګو زاره کوي. د منځ هیر مشهور ځنګل هم د د وی په سیمه کې مو قعیت لري. ځا ځي میلمه پال، غیر تمن، هیواد پا لو نکي او په علم او پو هې با ند ې مین خلک د ي. د انګر یـــزي ښکیلا کګرو پر خلاف یې ډیرې تورې وهلي د ي او هر ځلې یې د خپلو نورو هیواد پا لو نکو په څیر خپله میړ انه او زړر تیا ثا بته کړې د ه. د روسي بلو سګرو او تیري کوونکو ځو اکو نو په وړاند ې یې هم خپله ملي او اسلامي د ند ه په ښه تو ګه تر سره کړې د ه او د وی ته یې خو له ما توونکي ګو زارونه ور کړي د ي.

49.2 د ځا ځیو ځیني علمي او ملي څیرې

ځا ځي سر بیره پر د ې چې د تورې په ډګر کې یې له ځا نه ډیرې میړ انې ښو د لې د ي د علم او پو هې په ډګر کې یې هم یو شمیر کسان ټو لنې ته وړاند ې کړي د ي چې د ا نه یوازې د ځا ځیو د قبیلې له پاره د ویاړه ډک کســـان د ي، بلکې مو ږ ټول افغانان پرې ویاړو. زه به په د ې لړ کې د لته د یو شمیر کسا نو نو مو نه یاد کړم :

1. د کتورانجنیر جمعه محمد محمد ي

خد ای بخښلی د کتور انجنیر جمعه محمد محمد ي د پکتیا ولایت د ځا ځیو ولسوالۍ د شاه محمد په کلي کې نړۍ ته ستر ګې پر انیستلې. لو مړنۍ زد ه کړې یې د خپلې ولسوالۍ په یوه ښوونځي کې تر سره کړې او بیا وروسته پـــه کا بل کې د رحمن بابا په لیسه کې شا مل شو. د رحمن بابا په لیسې کې د زد ه کړو تر پا یته رسو لو ورو سته د یوه سکا

82 تاریخ حیات افغا ني، پښتو ژ با ړه، د پیښور چاپ، ۳٥٤ مخ

لر شیپ په اخیستلو سره چې د د ه د بنه استعد اد په وجه د ه ته ور کړل شوی و، لند ن تـــه لاړ او خپلــه BSC یـــې د London School Of Economics نه تر لا سه کړه. ور پسې خپله Ph.D د Sussex د پو هنتون نه وا خیسته. کله چې افغانستان کې جمهوري نظام را مینځ ته شو نو انجنیر جمعه محمد محمد ي د شهید د اود خان په کا بینه کې د اوبو او بر بښنا وزیر په تو ګه وټا کل شو. کله چې د غو يي کو د تا وشوه نو خد ای بخښلی محمد ي د څه مود ې له پـــاره زنـــد اني و. د حامد کرزي په و خت کې نو موړی د افغانستان د کا نو او صنا یعو د وزیر په تو ګه و ټا کل شو، خو د ۲ـ۳ کال د فبر ورۍ د میا شتې په ۲٤ نیټه په یوه هو ایې پیښنه کې د د ه الو تکه را و غور ځید ه او د ه له د ې فا نې نړۍ نه ستر ګې پټې کړې. خد ای بخښلی یو هیواد پال، با تقوااو په هیواد او خلکو با ند ې مین شخصیت و.

2. د کتور نبي مصد اق [83]

په خټه د پکتیا ځا ځی د ی. خپلې زد ه کړې یې د کابل د رحمن بابا په لیسه کې سر ته رسولي د ي. ورو ســـته د یوه سکا لر شیپ په تر لا سه کو لو سر ه لند ن ته لاړ او Bs.C Hon یې London School of Languge کې تر سر ه کړې او خپله Ph.D یې د Sussex د پو هنتون نه تر لا سه کړه. وروسته یې په اتیا یمو کلو نو کې BBC را ډیو تـــه لاره و مو ند له او د ی په BBc را ډیو کې د پښتو څا نګه تا سیس کړه. د ه پر افغانستان با ند ې د رو سانو د تیر ي په اړوند کتا بو نه هم کښلي د ي. نوموړی په ۲ـ۱ کال کې امر یکي ته لاړ او د George Minson په پو هنتون کې یې د پښتو ژبه تد ریس کو له. د ی اوس په ویر جینیا کې د پښتو ژبې د نصـــاب پـــه اړونـــد د Diplpmatic languge School سره په کار بو خت د ی.

همد اراز د افغانستان د علو مو اکا ډمۍ د فلسفې څا نګې غړي بنا غلی سر محقق د کتور خو اجه الد ین صد یقي او د همد ې اکا ډمۍ د ژبو اواد بیاتو د انستیوت غړي بنا غلی سر محقق نو رالله ولسپال او بنا غلي ســـر محقـــق محمـــد عارف غر وال چې د پښتو ژبې خوږ ژبی شا عر هم د ی د ځا ځي قبیلې ته منسوب خلک د ي چې هر یو یـــې د پښـــتو ژبې او اد ب ته د قد ر وړ خد متو نه کړي د ي. د همد ې قبیلې ته یو بل منسوب شخص بنا غلی تور یالی تور ځا ځی د ی چې د ی هم په پښتو ژبې او اد ب مین سړی د ی او د ه د هیواد په مطبو عا تو کې خپلې ژبې ته د ستا ینـــې وړ خـــد متو نه کړي د ي.

ماخوذ د ه [84، 85] نه

---

83 http://en.wikipedia.org/wiki/Nabi_Misdaq

84 http://en.wikipedia.org/wiki/Zazi

85 معلومات مختصر د ر باره اقوام و قبا یل و لایا ت سر حد ي کشور، ٤٥ مخ

50 ځدران

ځدراڼ د پښتنو یوه مشهوره او نو میالۍ قبیله ده چې ز موږ پښت پوهان د وی د پښتنو د کرلاڼي په ټولنیز ګروپ کې شمیري. ځدراڼ د پکتیا، خوست او پکتیکا په ولا یتو نو کې استوګنه لري. د پکتیا ولایت ځدراڼ په وزه ځدراڼ او زرمت په و لسوالیو، د خوست ځدراڼ د دغه ولایت د سپیره او تڼي په و لسوالیو او د دغه ولایت په مرکز کې او د پکتیکا ولایت ځدراڼ د دغه ولایت د ارګون، ګیان، زیړوک او نکه په ولسوالیو کې میشته دي.

د ځدرا ڼو شمال ته منګل، احمد زي، ګردیز او زرمت مؤقعیت لري، لو یدیز ته یې زرمت او د خروټو قبیله، جنوب ته یې پیر ګو تي او یوه برخه یې د ډیورنډ د کرښې سره د مده خیلو وزیرو سره پوله لري.همدا راز ختیز لوري ته د خوست، تڼیو او منګلو سره پوله لري.

د تاریخ حیات افغانی لیکوال ډپټي محمد حیات خان له نن نه ۱٤٤ کلو نه وړاندې د ځدرا ڼو د قبیلې په اړوند داسې کښلي دي :[86]' د ځدراڼو د قبیلې د استو ګنې سیمه د خوست لو یدیز او د زرمت ختیز ته یوه شنه غرنۍ سیمه ده. د دوی په دغه شنه غرنۍ سیمه کې رڼې اوبه، شنه وابښه، د نګې د نګې ونې، د مرغانو اوازونه او سړه هوا انسان ته خوښي او خوشالي ور بخښي، خو سره د دې ښې اب و هوا د کرنې وړ ځمکه پکې لږه ده او د غه د ځمکو کمو الی تر دې اندازې پکې محسوس دی چې خلک تیرې په ځانګري ډول اوارو او خاورې ور باندې اچوي او د کرنې له پاره یې چمتو کوي. له همدې کبله ده چې د دغې سیمې پید اوار د نو موړې قبیلې د خلکو له پاره بسنه نه کوي او د دوی د مزدورۍ له پاره ګاونډیو سیمو ته ځي. ځدران د ځاه ګانو په کیندلو او ژورولو او همدا راز د ختینو دیوالو نو په جوړولو کې ځانګړې مهارت لري.

ځدراڼ په خوړو کې د غنمو، جوارو او وریجو نه ګټه اخلي او خپلې خوراکي اړ تیاوې د ګردیز او خوست د بنارونو نه لاس ته راوړي. د دوی په غرنیو سیمو کې ډول ډول میوې لکه منې، مندتې، غوزان (چار مغز)، بادام او ځنغوزي پیدا کیږي. چې ځنغوزي د دغه ځای له غوره پید اوارو نه ګڼل کیږي. په دوی کی مالداري هم شته او وزې، پسونه او غوایي ساتي.

مشهور انګریزي تاریخپوه مونټ سټوارټ الفنسټن په خپل مشهور اثر An Account of The kingdom of Cabul کې د ځدرا ڼو د قبیلې د خلکو په اړوند داسي لیکلي دي : [87] ' د دوی جامې د وزیرو د قبیلي د خلکو

86 تاریخ حیات افغانی، پښتو ژباړه د پیښور چاپ ۳٤۸-۳٤۹ مخونه

87 د کابل سلطنت بیان، د کابل چاپ، ۷٤ مخ

په ځير د ي او د خر و ټو په لور د ځنغو زيو ډکو ځنګلو نو په مينځ کې د رومي. "

50.1 د ځدر انو د قبيلې ښاخو نه، څانګې او خيلو نه

که چيري د ځدرا نو د قبيلي د شجرې په اړوند ځيړ نه و کړو نو لکه چې د مخه وويل شـــو ل د وی کرلانـــي پښتا نه د ي. په پښتني عنعنوي شجرو کې ځد راڼ د بر هان زوی، د ککي لمسی او د کر لا ڼ کړ وسی د ی، نن ورځ د د غې قبيلې خلک د ځد راڼ د نامه په وجه په ځد رانو سره شهرت لري. د ځد را نو د پا تي ښاخونو، څا نګو او خيلو نـــو نو مو نه په لا ند ې تو ګه د ر پيژند ل کيږي :

تولا خيل، احمد خيل، شير خيل، زنګي خيل، سوري خيل، بر اهم خيل، پيرو خيل، با زيد خيل، ســلطا نخيـــل، بهيکار خيل، ايسپ خيل، ا ختون خيل، ابو خيل، الله خيل، با زکي، ويد ي خيل، د يري خيل، هوس خيل، خوی خيل، مو سم خيل، بيبه خيل، زني خيل، غرزي، سپيره کي، مد ه خيل، شاه خاني، يحيي خيل، غيبت خيل، ميزايي، باروم خيـــل، شريک خيل، پړانګي، خان خيل، جنيا ت خيل، توري خيل، مر شن خيل، هوني خيل، خوز خيل، زود ين، ملک د ين او نور خو په عمو مي تو ګه په ځد را نو کې د غه لا ند ينۍ ښا خو نه او څا نګې مشهور د ي : پير د اد خيل، زنـــي خيـــل، ختين خيل، بيبه خيل، علي محمد خيل، سپا هي خيل، زني خيل، ګر مو ښې، سپر غه خيل، د ري خيل او ميـــر زايـــي. د ۱۳۵٤ کال د مرکزي احصائيې د سر شميرنې له مخې د پکتيا او پکتيکا په ولا يتو نو کې د ځد ر ا نو د قـــبيلي د خلکـــو مجمو عي شمير ۱۵٤۱۲۲ تنه ښود ل شوي وو چې ښا يې د ا شمير به اوس ډير شوی وي.

ځد راڼ غير تمن، په هيواد او خپلو اکۍ مين، جنګيالي، ميلمه پال، د يند اره او په پښتو او پښتو نو لی با نـــد ې مين خلک د ي. د تاريخ حيات افغاني د ليکوال په قول د وی ډير جنګيالي خلک او تقر يبا هر با لغ تن يې په خپل کـــور کې وسله لري، څو د بهر ني ير غل په وخت کې د خپلې قبيلې د خلکو او سيمې نه سا تنه او د فا ع و کـــړي.نومــوړي مؤرخ ۱٤٤ کلو نه وړاند ې د د وی د وسله والو جنګيا ليو شمير له ۱۵ زرو تنو نه زيات ښو د لی د ی. په ر ښتيا هم چې د وی د هر تيري کو ونکي ځواک په وړاند ې په ډير ميړ نتوب سره جنګيد لي او سترې حما سې يې زيږ ولـــي د ي. د افغان – انګر يز په د ري ګو نو جګړو کې د نورو افغا ني شاه زلميانو تر څنګ يې په ډيره ميړانه توري وهلـــي د ي، چې د بيلګې په تو ګه د غازي ببرک خان ځد ر اڼ نوم يا د ولای شو چې د افغانستان د حما سو تا ريخ د د ه په ويا ړلـــي نوم فخر کوي.

د روسي ير غلګرو په وړاند ې هم ځد رانو د ملي مقا ومت سنګر ونه تا ود ه سا تلي وواو د هغوی په وړاند ې په ميړانه جنګيد لي د ي چې په د غو جنګيا ليو کې د مو لانا جلال الد ين حقاني او ګل زرک ځد راڼ نو مو نه د يا د ونې وړ د ي.د ځد رانو بل قو مي مشر با چا خان ځد راڼ د ی چې د ځد رانو په قبيله کې ډير نفوذ لري. نو مـــوړی اوس د

افغانستان په پا رلمان کې د خپلې سيمې منتخب استا زی د ی.

همد ارازيو شمير ځد رانو د شهيد د اؤد خان په رژيم او د ثور تر کو د تا ورو سته رژيم کې پو ځي د ند ې د ر لود ې چې په هغوکې د پا چا گل وفاد اراو سيد محمد گلابزوی نو مو نه يا د و لای شو. پا چا گل و فاد ار د د اؤد خـــان په وخت کې د سر حد و نو چارو وزير او د ثور تر کو د تا وروسته په هند کې افغا ني سفير و. همد اراز سيد محمد گلا بزوی د کارمل په رژيم کې د کو ر نيو چا رو وزير او اوس د افغانستان د پا رلمان او ملي جبهې غړی د ی.

50.2 د ځد را نو د قبيلې علمي او اکا ډميکې څيرې

1. پو هنوال ډاکترنظر محمد سلطا نزی ځد ران

نو موړی هستوي فز يکپوه او د افغانستان د اتو مي انر ژۍ د سازمان AAEC پخو انی مسئول مشـــر و. د د ه ډير اثار او مقا لې خپرې شوي د ي چې زه يې د لته د ځينو مقالو نو مو نه وړاند ې کوم : د اتوم انرژۍ بنســـتيز فـــو رمول، د چر نو بيل د پيښې شل کلن تاريخ، د گا وڼديو هيواد ونو هستوي از مو ينې، اتو مي بمو نه او مذ هبي نو مو نه، د مسلمان پښتون او د اتو م بم د کار پوه عبد القد ير لنډه پيژ ند نه، د ويني د سر طان نار وغي، پيژند نه، د ر ملنه او مخنيوی، په هيواد کې د اتو مي پا تي شو نو خبر تيا، د سر طا ني نا رو غيو کلينيکي فورمول TNM او نور...

2. پو ها ند د کتور الف شاه ځد ران

د کابل پو هنتو ن د ټولنيزو چارو استاد او څه مود ه د کا بل پو هنتو ن د علمي چارو د مر ستيال په تو گه يې د نده د ر لود ه. نو موړی د يو شمير ز يا تو علمي اثارو خا وند د ی.

3. سر محقق عبد الر حيم ځد ران

د ی د افغانستان د علو مو اکا ډمۍ يو تکړه محقق د ی. د د ه زيا ت شمير مقالې د کا بل په مجلـــه، د زيـــري پـــه جريد ې او د هيواد په نورو معتبرو مجلو او جر يد و کې خپرې شوي د ي. د د ه يو مهم اثر د رو هيله پښتانه په نـــامه سره ياد يږي چې په هند او په تيره بيا د رو هيلکهنډ د سيمې پښتا نه نو ابا ن پکې معر في شوي د ي.

4. سراج الحق ببرکزی ځد ر ان

حقو قپوه او قا نو نپوه د ی. د ی يو شمير اثار او مقالې لري چې د ځينو مقالو نو مو نه يې د اد ي : افغانســـتان

او نړ يو اله جز ايي محكمه، يو نسكو، د بشر حقوق او مو رنئ ژ به، د عر بو سيا سي نظا مونو سيستم او په افغانستان كې د ژبو سيا ست او ملي تر مينا لو جي نو ميږي.

5. عبد القاد ر ځد راڼ

د ښا غلي ځد راڼ مقالي او ژ با ړې د هيواد په مطبو عا تو كې خپرې شوي د ي چې ما د د ه مقالې د كا بـــل پـــه مجلې او په زيري كې لو ستې وي. ښا غلی ځد راڼ په جر مني ژبه كې وارد د ی.

ماخوذ د ه [88، 89، 90] نه

50.3 ځمند

د پښتني عنعنوي او د ود يزو رواياتو له مخې د سړبن زوی خر ښبون د رې زامن د ر لود ل. يو يې كند نـــو ميد ه چې د د ه د ريم زوی غری يا غو ريا نو ميد ه او او لاد ه يې د غو ر يا خيلو په نامه سره ياد ېږي چې د مو مند و، خليلو، د اؤد زو، ز يړ انو او څو كنو قبيلې د د وی او لاد ه ګڼله كيږي. د خر ښبون د ويم زوی ځمند يا جمند و چې د د ه د او لاد ې نه خيشكي، كتاني، اومهمنزي ډير مشهور د ي. همد اراز د خر ښبون د ريم زوی كاسی يا كا نسي و چې د غه قبيله به په خپل ځای كې ورو سته و څيړ له شي

د ځمند د قبيلې سيمه په پيل كې د كند هار په شا او خوا د ارغستان د غوړې مر غئ سيمې ته نږد ې پر ته وه او د (۸_-۹_هجري) كلو نو تر مينځ د وی د پشين سيمه چې په هغه و خت كې د پشنګ په نامه يا د يد له هم تر لا سه كـــړه. ورو سته ځمند يا جمند چې ستر ښاخ يې خيشكی و په د غه ځای كې ډير په تنګ شول. د ځمند د قبيلې نه ځيني خلـــك ملتان ته لاړل او هوري ميشته شول او د خيشكي ښاخ خلك د غز ني له لارې كا بل ته او د كا بل له لارې د غوربند د رې ته لاړل او د غه ځای يې د او سيد لو له پاره غوره كړ چې تر او سه پورې يو زيات شمير ځمند او خيشكي هلته مېشته د ي.

په هغه وخت كې چې مغو لي ظهير الد ين محمد بابر كا بل ونيوه او څه مود ه ورو سته يې پر هند با ند ې د ير غل تكل وكړ، نو ځينې خيشكو او ځمند و چې په غور بند كې او سيد ل ورته ګران ښكاره شول د هند و ستان خـــواته رهي شول اوډير شمير خيشكي او ځمند د خپلو كو رنيو سره د پيښور له لارې هند و ستان ته ولېږ د يد ل چې په د غه

88 http://www.khyber.org/pashtotribes/trees/zadran.shtml

89 http://benawa.com/kandahar/ariki

90 معلومات مختصر د ر باره اقوام و قبا يل سر حد ي كشور، ۴۹ مخ

وخت کې سلیم خان ځمند د د غې قبیلې مشر او سرد ارو. [91]

د وی د لا هورجنوب ختیز ته په هغه ځای کې میشته شول چې نن د قصور ښار پروت د ی او د وی نــن ورځ د قصوریه پټها نا نو په نامه سره یاد ېږي. په د غه و خت کې له بد ه مر غه د وی د سلیم خان ځمند تر مشــری لا نـــد ې د بابر پا چا په لښکرو کې د ند ې د ر لود ې او په هغه جګړه کې چې د هند و ستان د پښتون واکمن سلطان ابر اهیم لود ي او مغولي با بر شاه تر مینځ په پاني پت کې وشوه په هغه وخت کې د ځمند د قبیلې (۷ـ) تنه ځمند چې د با بر شـاه پــه پوځ کې یې د ند ې د ر لود ې ووژل شول. له همد ې کبله و چې بابر او هما یون پر د وی ډیره مهر با نې کو لــه. هغــه وخت چې خیشکي او ځمند په قصور کې میشته شول، نو د سپره په نوم یو تن بلو څ د خپلې قبیلې له یوې ډلې سره د د وی سیمې ته راته او په لوټ او تا لان به یې لاس پورې کاوه چې د د غو بر ید و نو د مخنیوي له پــاره د بټــک زي، عارف زي، حسن زي، شا بنزي، کرلاڼي او سلمهاک چې د د غې قبیلې ښا خو نه د ي په بر کلي کې میشته شول اود د ې له پاره چې سپره به له د غې لارې پر د وی یر غلو نه کول نو د غه لاره یې بند ه کړه او بیا سپره له د غې لارې نـــور لوټ او تالان نه شو کو لای. همد اراز د د غې قبیلې د عزیز زي، جنوزي او ابر اهیم زیو ښا خو نه په لر یا ښکتني کلي کې میشته شول او پا تې ځمند په مطلق ډول د شمال خو اته پر یو تل. تر هغه ورو سته ابر ا هیم زي د جنوزي د ښـــاخ سره د د ښمنۍ له کبله له د غه ځایه ولیږ د ید ل او د هند و ستان د اتر ا پراد یش د ایالت د خور جې په باره بستي کــې میشته شول چې نن د خو رجه ښار د پټها نا نو ښارد ی. همد اراز زیاتره سلمها کو چې د امچو زیو او حسین زیو ســـره یې د مقا بلې توان نه د رلود د ټاند ه سیمې ته لاړل او یو شمیر یې په قصور کې پا تې شول او د بټک زیو یو شـــمیر هم د کو ر نیو شخړو له کبله په هیرو وال کې میشته شول.

د جمند د قبیلې خلک د کند هار په ار غند اب کې چې هلته یو کلی هم د خیشکو په نامه شته، پشین، د پروان ولا یت د غو ربند ولسوالۍ د تیخان، یخد رې اود سید انوپه د رو، پیښور، اشنغر، نو ښار، چا رسد ه، ، مو مند و ایجنسۍ، د خیبر د تا ریخي د رې تر مینځ، د پاکستان د پنجاب په په قصور، ټاند ه اوهیر و وال او د هند و ستان د اتر ا پراد یش د ایالت په خور جه کې استوګنه لري.

50.4 ښاښو نه او څانګې

د ځمند د قبیلې ښا خو نه او څا نګې په لا ند ې ډول د ي

خیشکي، مهمن زي، عزیزي، بټک زي، سلمهاک، امچوزي، کرلاڼي، زیراني، عمرزي، غیــبي زي، نکــبي زي، زیمل، باجوزي، جمیل زي، منصورزي، امچي زي، بټي زي، شور یاني، خلفزي، و تهوزي، جنوزي، شبن زي، عـــارف

91 پښتا نه د تاریخ په رڼا کې، د سید بهاد ر شاه ظفر کا کا خیل، یو نیور سټي بک ایجنسي، پیښور، ۱۳۲۶ مخ، ۱۹۶۲ ع کال

زي، ابراهيمزي، اشوزي، شموزي، عمر زي، ملازي، الازي، عيسى زي اونور...

د غوربند ولايت د ځمند د قبيلي د خيشکو ښا خو نه د اد ي :

شا هي خيل، ملي خيل، علم خيل، بار خيل، سليمان خيل، خليل خيل او ياروم خيل.

ماخوذ د ه [92، 93، 94] نه

51 څوليزي

که چيري د څو ليز يو د نسب شجره په غور سره و څيړو نو څو ليزي د غلجيو په ټولنيز ګروپ پوري يــوه تړ لې قبيله د ه چې زيا تره يې کو چيا نې ژوند پر مخ بيا يي، خو د څو ليزيو د قبيلې نه يو شمير يې کليوالي ژو ند هم غوره کړی د ی.

څو ليزي چې په سليمان خيلو غلجيو ور ګډيري ډير شمير خلک يې د ننګر هار ولايت د چپر هار و لسوالۍ د څو ليز يو په کلي کې ا ستو ګنه لري، چې د غه کلی د د وی د استو ګنې په و جه د څو ليز يو د کلی په نامه سره مشهور شوی د ی. د ننګر هار په و لايت کې ميشته څو ليزي د کر نې او ما لد ارۍ په چارو بو خت د ي. که څـــه هـــم د د وی د استو ګنې سيمه و چه او په پوره او کا في اند ازه او به نه لري، خو د وی ميرړې، پسونه، وزي او او ښان هـــم ســا تـــي. ځيني خلک يې د سو د اګر يو په چارو هم خپلې شپې او ورځې تيروي.

څو ليزي د يند اره، غيرتي او په هيواد او خپلو اکۍ مين خلک د ي. د رو سانو د ير غل په وخت کې د روسي تيري کوونکو سره په نره جنګيد لي او د وی ته يې خو له ما توونکي ګو زارونه ور کړي د ي.

د څو ليزيو د قبيلې يو شمير خلک د کابل د بګر اميو په سيمه کې هم استوګنه لري. د د غې قبيلې په مشر انـــو کې اروابناد ملک نور جان مشهور سړی تير شوی د ی. د ننګر هار ولايت د څو ليزيو مجموعي شمير د ٤... تنو په شـــا او خواکې ښود ل شويد ي

92 http://en.wikipedia.org/wiki/Kasur

93 http://www.khyber.org/pashtotribes/k/kheshki.shtml

94 حيات افغا ني، د ډيټي محمد حيات خان اثر، پښتو ژباړه ٢٤٥- ٢٤٦ او ٢٤٧ مخونه

52 ځينزي

ځينزي د غلجيو پښتنو په مينځ کې يوه مشهوره قبيله د ه. د د غې قبيلې زياتره شمير د ننگر هار ولايت په حصارک غلجايي ولسوالۍ کې مېشته د ي چې د د وی مجمو عي شمير د ۱. تنو په شا او خوا کې ښو د ل شـوي د ي. همد اراز د ځينز يو د قبيلې يو شمير خلک د لغمان و لايت د قر غيو په ولسوالۍ او د عز يز خان کڅ په سيمه کې هم استوگنه لري.

ځينزي زياتره د کر کيلې او سو د اگر يو په چارو بو خت د ي. د وی د ښو کړووړ ځښتنان د ي. په د وی کې ميلمه پا لنه ډيره د ه او د پښتني عنعنو او د ود ونو ته ډير د ر ناوی لري. ځينزيو هم د خپلو نورو پښتني قبيلو په څير خپلو اکي غو ښتو نکي خلک د ي. د وی د انگر يزي ښکيلا کگرو سره د افغان- انگريز په د رو گو نو جگړو کې په ميړ نتوب سره جنگيد لي او خپل هيو اد نی رسالت يې په ښه تو گه سر ته ر سولی د ی. د روسي يـر غلگـرو په وړاند ې هم د ځينز يو د قبيلې شاه زلميو خپله پښتو نواله او افغا نيت په ښه تو گه ثا بته کړې د ه.

پاتې د ې نه وي چې يو شمير ځينزي په ټول افغانستان او په تيره بيا د غلجيو پښتنو په سيمه کې په خواره واره ډول ژوند کوي.

53 حسين خېل

حسين خيل په غلجيو پښتنو کې يوه نا متو قبيله د ه. د د غې قبيلې خلک د لغمان ولايت مرکز مهترلام ته نږد ې په يو شمير کليو په تيره بياد د ه زيارت په کلي او يو شمير يې د کا بل د بگر اميو د ولسوالۍد شيوه کيوپه شا او خوا سيمه کې ژوند کوي. د پر وان و لايت په يو شمير و لسو اليو په تيره بيا په قره باغ اومير بچه کوټ کې هم يو شـمير حسين خيل او سيږي. همد ارا د ميد ان او ورد گو ولايت مرکز ته نږد ي اوهم د نر خ په ولسوالۍ کې يو شمير حسين خيل غلجي ميشته د ي. د ننگر هار ولايت د چپر هار ولسوالۍ د ما ټو په کلي کې هم يوڅو کوره حسين خيل شته چې ويل کيږي د ميد ان ولايت نه ډيره مود ه پخوا د غې سيمې ته ليږد يد لي د ي. پا تې حسين خيل د افغانستان په بيلا بيلو بر خو کې په خواره واره ډول استوگنه لري.

حسين خيل ميلمه پا لو نکي، په علم او پو هې مين خلک، پر مختگ غو ښتو نکي، غيرتي اوپه هيواد او خپلو اکۍ مين خلک د ي. د وی زياتره د کر کيلې او سو د اگرۍ په چارو بو خت د ي. يو شمير خلک يې د و کا نو نه لري،

ځينې حسين خيل د ولتي د ند ې هم لري.

54 خبني، بنخي، خوخي، خابني خېل، بناخي خېل

د پښتنو په عنعنوي او د ود يزو شجروکې راغلي د ي چې سړ بن نيکه د وه زامن د ر لود ل يو يې شر خبون او بل يې خر شبون نو ميد ل. خر شبون د رې زامن د رلود ل چې کاسي، کند او ځمند نو ميد ل. کند د وه زامن د رلود ل چې يو يې ښخی يا خو خی نو ميد چې او لاد ه يې د خا ښي خيلو په نامه سره ياد ېږي او د ويم زوی يې ابر اهيم نـــو ميد چې غري يا غو ريا نو ميد او او لاد ه يې د غو ر يا خيلو په نامه سره شهرت و مو ند.

د پښتو نازکخيال شا عر حميد ما شو خيل د پښتنو د د غو د واړو قبيلو په اړوند د خپل شعر په يوه بيت کې د اسي وايي :

چې د ا ستا د نامې بوی اخلي حميد ه ! څه به نه وي خوش د ما غه غوري، خښي

يو سفزي، مند ړ، ګګيانې او تر کلانې چې په مجمو عي تو ګه د خابښي خيلو په نامه ياد ېږي د د وی اصـــلي ټـــا ټوبی د کند هار د ار غستان په حد ود و کې د غو نډان اوسره غره په شا او خوا هغه ځمکه د ه چې د غوړې مر غۍ پـــه نامه ياد ېږي. خا ښي خيل چې د تر ينو د قبيلې په ګا ونډ کې او سيد ل د تر ينو د فشار او زور زياتۍ په وجـــه د نـــو موړې سيمې پر يښود لو ته اړ شول او د غو ريا خيلو له خوا د غزني د مقر په کڅۍ کې په ور کړل ځمکې او ور شو با ند ې د يو څه وخت له پاره ميشته شول، خو ورو سته بيا له غوريا خيلو نه خو ابد ي او خپه شول، نو هما غه و چې نو موړې سيمه يې هم پر يښود ه او د کابل خو اته راوليږ د يد ل. د راتګ په وخت کې اتمان خيل هم ور سره ملګري شول او د کابل په شا او خوا ور شو ګانو کې ميشته شول.

په همد ې وخت کې د سلطان ابو سعيد زوی ميرزا الغ بيګ چې کو چنی و د ماوراالنهر نه کا بل ته راغلی و، نو د خا ښي خيلو د قبيلې مشري ملک سليمان شاه ته ور په غاړه وه چې د ملک تا ج الد ين زوی او د ملک رځړ لمســـی و. ملک سليمان شاه د کو چني الغ بيګ سره ډيره مينه کوله.يوه ورځ ميرزا الغ بيګ د سليمان شاه په غيږ کې نا ست و، قد وه المکا شفين شيخ عثمان د موتي مليزي زوی چې د هغې زمانې د وليا نو نه و او د يو سفز يو خلک د د ه معتقد يـــــن وو پرې ورغی. شيخ عثمان قد س سره چې کو چنی مرزا الغ بيګ د ملک سليمان شاه په غيږ کې نا ست وليد ورته يې وويل چې ملکه ! د ا څه کړې ؟ ملک سليمان شاه ور ته وويل چې د ا شهزاد ه د ی لو يوم يې که پا چا شي نو سلطنت بـــه يې زما شي او قوم به مې پرې عزيز او د روند شي.

شيخ عثمان ور ته و فر ما يل چې :" د د ې ما شوم ستر ګې لکه يزيد هسي د ي چې صحابه (رض) يې قتل كـــړي او هلاک کړي وو د غسي به ستا قوم هم هلاک کا "

ملک سليمان ورته وويل چې :

' شيخه د اسي مه وايه تا ته د اسي نه ښايي، چيرې نه چې په د ې خبره بل څوک خبر شي، خو پا چا يـــان د چـــا احسان نه ورکوي۔ د ی شهزاد ه د ی چې لوی شي پا چا به شي قام به مې پرې محترم شي "

شيخ عثمان ورته وويل چې ښه ملکه! خبر مې کړې، بيا به وايي چې ما ته د ې نه و ويلې، نورد ې اختيار خپل د ی '

همد ا خا ښي خيل وو چې د مرزا الغ بيګ سره يې د کا بل د تخت په نيولو کې ډيره ډيره مر سته وکړه او هغه يې د کابل واکمن کړ۔ ميرزا الغ بيګ تر هغه پورې چې کمزوری و، په همد غو پښتنو به يې ځان سا ته، خو کله چې پـــه خپلو پښو ود ريد او پيا وړی شو، نو د پښتنو پر خلاف يې په مخا لفت لاس پورې کړ۔ الغ بيګ د يو سفز يو او ګګيـــا نيو تر مينځ بې اتفا قي وا چو له۔ ورو سته بيا يې د خا ښي خيلو پښتنو مشر انو ته يوه ميلمستيا جوړه کړه چې ۹۔۔ تنو پکې ګډون کړی وو، بيا يې د ميلمستيا او ډوډۍ خوړلو په وخت کې په نا ځوانمر د انه توګه يې د غه ۹۔۔ تنه له تيغه تير کړل چې هد يره يې د کا بل په سياه سنګ کې مؤ قعيت لري۔ د ا پيښه د ۱۴۸۔ او ۱۴۹۔ عيسوي کلو نو په شا او خوا کې پيښه شوې د ه۔

ترد ې خونړۍ او خوا شينوونکې پيښې ور وسته خا ښي خيل پښتا نه د کا بل نه د ننګرهـــار پـــر خـــوا روان شول، تر کلا نيو په لغمان کې واړول او يو سفزي، ګګيانې او اتمان خيل په ننګر هار کې او سيد ل چـــې وروســـته نـــو موړې د رې قبيلې په سوات، د ير او با جوړ کې ميشته شوې۔ ورو سته تر کلانې هم د لغمان د خلکو د شکا يت له کبلـــه چې د الغ بيګ د ر بار ته يې کړې و د لغمان نه با جوړ ته ولېږ د يد ل چې تر او سه پورې هما غلته ميشته د ي۔

د خاښي خيلو د تر کلانې د قبيلي ښا خو نه د اد ي۔: سالا رزي، ما موند ، ابراهيم خيل، اسوزي او سميل زي۔

د خاښي خيلو د مند ړ د قبيلي ښا خو نه د اد ي : ابا خيل، عمر خيل، بهزاد خيل، خد و خيـــل، رځـــړ، اكـــوزي، خضر زي، محمود زي، ما نوزي،

د خا ښي خيلو د يو سفز يو د قبيلې ښا خونه د اد ي : حسنزي، مد ا خيل، اکازي، چغـــر زي، نـــورزي، اكـــزي، خواجوزي، با چي زي، رانيزي، ماليزي، سلطانخيل، نصرالد ين خيل او پا يند ه خيل۔

ماخوذ د ه [95، 96، 97] نه

55 خاکواني

خا کو انړي چې د خا وګا ني او خا ګو انړي په بڼو هم را غلی د ی د پښتنو د سړ بن د ټولنيزې ډلې او د پنج پــــای په بنا خ پورې یوه تړ لې قبیله د ه او با ید د ا قبیله د هغو خو ګیا ڼیو سره چې د ننګر هار ولا یت په خـــو ږ یــــا ڼیـــو ولسوالۍ کې استوګنه لري او په اصل کې کرلاڼي پښتا نه د ي اشتباه نه شي او یو ونه ګڼل شي.

د د غې قبیلې د وګړو شمیر ډیر لږ د ی، خو د قبیلوي پلوه په د وو بر خو ویشل شوي د ي چې یوه برخه یې سترخاکو ا نړي او بله برخه یې کو چني خا کو ا نړي د ي چې په کند هار او د نو ر زیو د قبیلې په سیمو کې میشته د ي.

همد اراز یو شمیر خا کو انړي په هرات او د هرات په بیلا بیلو ولسو الیو کې میشته د ي.د غز ني په ولا یت او د غه ولایت په بیلا بیلو ولسو الیو کې هم د خا کو انړیو د قبیلې خلک استوګنه لري او د اسي ویل کیږي چې د د وی څـــو کلي د ما کو د کلیو تر څنګ پر ا ته د ي چې خلک د وی د خا کو ا نړیو ماکو انو په نامه سره یاد وي.

خا کو انړي زیار کښه او ر ښتیني خلک د ي. د وی په میلمه پا لنه او پښتني ننګ او غیر ت با ند ې ولا ړ خلک د ي. په ټول افغانستان کې د د وی شمیر د لسو زرو تنو په شا او خوا کې ښو د ل شوي د ي.

تا ریخ حیات افغاني چې له نن ورځې نه ۱٤٤ کلونه وړ اند ې لیکل شوی او مؤ لف یې ډپټي محمد حیات خان د ی په د یره اسماعیل خا ن کې د خا کو ا نړیو د مشر انو په اړ وند د اسي لیکي: [98]

د خکو ا نړي په قبیله کې غلام سرور خان خا کو ا نړی چې د د یره اسما عیل خا ن او سید ونکی د ی د خلکو پـــــه مینځ کې د ډیر قد ر وړ او په د ر نه ستر ګه ور ته کتل کیږي. د د ه زوی عطا محمد خان هم ډیر ښه او بختور ســـړی د ی. حیا ت افغا ني په د یره اسما عیل خان کې د خا کو ا نړیو شمیر په هغه وخت کې اتیا کو رنۍ ښو د لي د ي.

په اتلسمه عیسوي پیړۍ کې خا کوا نړیو پر ملتان با ند ې حکم چلو لی د ی او نوابي یې د ر لود ه چې په د غـــو

95 پښتنې قبیلې، د کتور لطیف یاد ، د پیښور چاپ، ۱۔۷۔۱۔۸۔۱ او ۹۔۱ مخو نه

96 تاریخ حیات افغاني، ۲٤۷ مخ

97 تواریخ حا فظ رحمت خاني، د پیر معظم شاه تالیف، پښتو اکیډیمي، پیښور ۱۹۷۱ کال، ٦-۷ مخونه

98 تا ریخ حیا ت افغا ني، د پیښور چاپ ۱٦۹ - ۱۷۔ مخو نه

نو ابا نو کې یو هم نواب علي محمد خان خا کو انی و چې د ملتان د سیمي مقتد ر گورنر او نواب و چې افغـا نسـتا ن د ستر ټو لواک احمد شاه با با د فر مان له مخې د ملتان گورنر ټا کل شوی و. د د ه د نوا بی او گور نرۍ په وخـت کـې ملتان د کرنې او زراعت په برخه کې ډیره ود ه و کړه او د هغه ځای خلک په ډیر امن، خو شالۍ او سو کا لۍ کې شـپې او ور ځې تیر ولې. همد اراز نو موړي په کال ۱۷۵۷ ع کال کې په ملتان کې یو ستر جو ما ت هم و د ان کړ چې تر ننـــه پورې د غه جو ما ت شته.

د ملتان د خا کو انیو د د قیق شمیر په اړوند مې معلو ما ت تر لا سه نه کړ ای شول، خو په او سني و خت کې د ملتان د خا کو ا نیو نه د د وو مشهورو کسا نو نو مو نه د یا د ونې وړ د ي. یوهم مشهور و کیل او قا نو نپوه محمد نـــد یم خان خا کو انی او بل هم د کر نې د چارو ما هر او متخصص محمد سهیل خان خا کو انې د ي.[99، 100، 101]

56 خټک

خټک د پښتنو یوه مشهوره او لر غو نې قبیله د ه چې د کرلانیو پښتنو پورې اړه لري، چې د خپل لوی نیکـــه لقمان په و جه چې په خټک سره مشهورشو اونن ورځ د خټکو په نامه سره یا د یږي.

د تا ر یخي رو ایتو نو له مخې په پیل کې خټک د جنو بي و زیر ستان د شوال په غره کې چې د سلیمان د غره شما ل لو ید یځه لړۍ د ه استوگنه د ر لود ه. د شوال واد ي د بنو په لو ید یز کې پر ته د ه چې او ږد والی یې شپا ړس میله او پلن والی یې ۸ میله د ی. د اسي ویل کیږي چې د وی ٦ــ کلو نه وړاند ې له هغه ځا یه د پښتونخوا د بنو ســـیمې ته راغلل او هلته یې د هني او منگلو د قبیلوسره چې د د وی په څیر کرلانې پښتا نه وو استوگنه غوره کړه. څه مود ه ورو سته د کرلانیو یوه بله قبیله چې شیتک نو مید ه او اوس د بنو څیو په نامه سره یاد یږي د شوال خوا ته ولیـــږ د ید ل او له هغه ځا یه یې د هني او منگل قبیلې و شړلې او پخپله په هما غه سیمې کې میشته شول. په د غه وخت کې خټک هم له د وی سره استو گن شول چې د سد راوڼ نهر او د هغه د شا او خوا سیمې د خټکو په لاس کې وې، خو تر څه مود ې ورو سته خټک د شیتکو سره د د ښمنۍ په و جه له هغه ځا یه ولیږ د ید ل او د کو هاټ په شمال ختیزوبر خـــو کـــې میشته شول. د کو هاټ د غه بر خې د چو ترې، ټیرې، لاچي، کر بو غې، شکرد رې، چراټ او نورو واد یو او سیمو نه عبارت د ي. چو تره د او سني کو هاټ د غره (چې په کو ها ټ کې د مالگې د غره جنوب لو ید یزه لړۍ د ه) او د لو اغر په مینځ کې یوه زر خیزه واد ی د ه. د د غې واد ۍ مشهور ځای او د مالگې منډ یي کرک نو میږي.ټیرې د کو هاټ لـــه

99 http://www.answers.com/topic/multan

100 http://en.wikipedia.org/wiki/Multan

101 http://encyclopedia.stateuniversity.com/pages/15513/Multan.html

بناره د ۳٦ میلو په واټن د جنوب خو اته یو مشهور ځای د ی او د کو هاټ د ټیرې تحصیل د همد ې کبله په د غه نوم بــا ند ې مشهور شوی د ی. لا چي د کو هاټ له بنار ه د ۱۷ میلو په واټن د جنوب خو اته د سړک پر غاړه پروت د ی.

کر بو غه د ټیرې د سیمې په شمال لو ید یز او د ټیرې د قصبې په لو ید یز کې لر څه د شمال خو اته یوه واد ي د ه، چې په د غه ځای کې په همد ې نامه سره یو کلی هم شته، د غه ټولې سیمې د کو هاټ د ضلعې د ټیرې پــه تحصـــیل پورې اړه لري او د د ې ضلعې په سهیل او سهیل لو ید یزو بر خو کې مو قعیت لري. د شکرد رې په سیمه کې په همد ې نامه یو کلی هم شته چې نو مو ړ ې سیمه د کو ها ټ د ضلعې په جنوب ختیزې بر خې با ند ې مشتمله د ه. په هغه وخـــت کې کله چې خټکو پر پو رتنۍ سیمې قبضه وکړه او په هغې کې یې استوګنه غوره کړه، نو د کوهاټ د او سنۍ ضـــلعې ځمکې چې د غه ځای شمال ختیزې بر خې هم پکې شا ملې وې د اورکز یو پښتنو په لاس کې وې چې هغوی هم کرلانـــي پښتنا نه شمیرل کیږي.

د ګوړ تیمور تر یر غل ۱۳۹۸ ع ورو سته په اغلب ګو مان د پنځلسمې پیړۍ په پیل کې د پښتنو یوې بلې قبیلې یعني بنګښ چې هغوی هم کرلانې پښتنا نه د ي د کورمې له واد ۍ نه چې د کو هاټ په شمال لو ید یز کې پـــروت د ی د کو هاټ لوري ته په لیږد پیل وکړ او د د غې ضلعې د لو ید یزو پو لو نه تیر شول او د د غې قبیلې خلکو کو هاټ تـــه تګ راتګ پیل کړ. څه مود ه خو په خیر او خیر یت سره تیره شوه، خو په پای کې د بنګښو او اورکزو تر مینځ شخړې را مینځ ته شوې چې په د غو جګړوکې خټک د بنګښو ملګر تیا وکړه چې په د غو جګړو کې محمد زیو او تپې ته نـــږد ې د وه فیصله کوونکې جګړې پیښې شوې چې په د غو جګړو کې بنګښ او د د وی ملګري خټک بر یا لـــي شـــول او اورکزي د کو هاټ شما لي غر ونو ته پر شا وتمبول شول چې تر او سه پورې هم هلته استوګنه لري. د د غو جګړو پـــه نتیجه کې چې اورکز یو کو مې سیمې له لا سه ور کړې وې یوه هم د ریسي سیمه وه چې خټکو پرې قبضه وکړه. د غه ځای د کو هاټ په شمال ختیزه برخه کې مو قعیت لري. خټکو پر د غو ټو لو سیمو با ند ې د ۱۵ پیړۍ په پـــای یـــا د ۱٦ پیړۍ په لو مړ یو وختو نو کې تسلط ومو ند چې په د غو سیمو کې پنیاله، زیړي، توره ځیړۍ هم شا ملـــې وې. همـــد اراز خټکو پر شمال ختیزې بر خې باند ې خپله پر ا ختیا جاري و سا تله او د زیړه پر ټو لې واد ۍ او د خـــوړه نیلاب پر واد ۍ یې هم خپله قبضه ټینګه کړه چې د نیلاب واد ۍ یوه برخه په کو ها ټ او لږه برخه یې په پیښور کې پرتـــه د ه. د غه واد ي د چراټ د غره د لړۍ او د نیلاب د غره تر مینځ مو قعیت لري. د نیلاب غر د اپر ید یو له سیمې نه پیـــل کیږي او د ختیز خو اته د سند د د ریاب تر پورې غاړې پورې رسیږي. نیلاب په عمو مي تو ګه د کو هاټ په ضلعه کې شا مل د ی. د خوړه شما لي برخه د پیښور په ضلعې او جنو بي برخه یې د کو هاټ په ضلعه کې شا مل د ي.

تر هغه ورو سته کله چې د خټکو قبیلې په شمیر کې زیا توالی راغی نو په هما غه تنا سب یې خپلو مقبـــو ضـــه سیمو ته پر اختیا ور کړه او اوس هغه پراخه سیمه د د وی په لاس کې د ه چې د یوسفزیو د سیمې او د کا بل یا لنـــډي سیند له شمالي څنډو نیولې تر کا لا باغ، عیسی خیلو، مر وتو، بنو، وزیرو او د سند د د ریاب تر لو ید یـــزو څنـــډو

پورې غځېد لې د ه.

د خټکو شمال ته يو سفزي، لمر پر يو تو ته يې خليل، اپريد ي او بنګښ، جنوب ته يې د بنو سيمه او ختيز ته يې ابا سين مو قعيت لري.

د خټکو د سيمې اوږد والی شاوخوا سلو ميلو او پلن والی يې پنځوس ميلو ته رسيږي. د خټکو سيمه پر د وو بر خو ويشلې شوې د ه چې يو يې شما لي خټک او بل يې جنو بي خټک د ي. د جنو بي خټکو په سيمه کې د ما لګې کـــا نو نه شته. د د ې سيمې ځمکه ميد اني او شګلنه د ه. غرونه يې شنه او اباد نه د ي. ټيري، لاچي، کرک او شکر د ره د د ې سيمې مشهور ځا يو نه د ي.

د شما لي خټکو سيمه هم غر نۍ د ه چې د د ې غرونو نه کو مه استفاد ه نه شي کيد لای. اکوړي، شـــيد و، نظـــام پور، امير او امير کلان د د ې سيمې مشهور او لوی کلي د ي.

د خټکو د سيمې په لوړو بر خو کې ځينې وړې وړې او سمسورې د رې هم شته چې په ځينو بـــر خـــو کـــې د بنونو ځنګلي ونې شته. د خټکو په سيمه کې د بهاد ر خيلو د ما لګې کان يا د رنګ ډېر مشهورد ی چې د د غه کان د عـــا يد اتو په وجه ډېرې پيسي لاس ته راځي.

56.1 د خټکو مشهور ښا خونه

هغه خټک چې د کو هاټ په شمال ختيز کې اباد د ي او د کابل د سيند ه پورې استوګنه لري د اکوړه خټکو په نامه سره ياد يږي.اکوړي د پيښور او نو ښارنه ختيزې لور ته د کا بل سيند په جنو بي څنډو کې مو قعيت لري.خټـــک پـــه اصل کې په د وولو يو ښا خونو يعني تري او بو لاق ويشل شوي د ي. د هند پر نيمې وچې با ند ې د انګـــر يزانـــو د واکمنۍ نه وروسته خټک په د ريو نو مو نو اکوړه، ټيرې او سا غري سره ياد يږي. ساغري خټک بولاق د ي، خو ملک اکوړي چې ذکر به يې وشي تري خټک و.

د پښتونخوا مشهور ليکوال اروابناد قا ضي احمد جان د پښتو په مجلې (ستړي مشي) کې په ۱۹۳۲ ع کـــال کـــې د خټکو د قبيلې د ښا خو نو په باب د اسې ليکلي د ي :

"د خټکو د وه لوی لوی ښاخونه د ي. يو د ټيري خټک او بل د اکوړي خټک. د ټيري خټک د کوهاټ په ضـــلع، او په بنو، او پنډۍ کې آباد د ي. او د وی اووه قامونه د ي: خورم، سيني، ټيري، بارک، ساغري، بنګي خيل، نصروټي. د اکوړي خټک د پيښور ضلع کې سهيل اړخ ته او د کوهاټ ضلع کې لمر پرېواتۀ ته آبـــاد د ي. د اکـــوړي خټـــک ټـــول

سرونه خريږي. بې د هغو نه چه د کوهاټ په ضلع کې د ي.

د 1931ء په مرد م شماري کې د د ې د واړه شاخونو د نارينه ؤ شمېر .... وۀ.

په د ې خټکو کښې د رې قسم خلق د نورو نه زيات معتبر د ي.

1. خان خيل

په د ې نامه د خټکو او د ټيري د د واړه ټبرو خانان ياد ېږي. او د وی د سپاهيگرت د صفتونو او د ملک د انتظام د قابليتونو نه ډک د ي. په سول کې ډير په لويو لويو عهد و باند ې مقرر د ي او ډير په رسالو پټړو کې سرد اران د ي.

2. کاکا خيل

د وی د خټکو د زيړي کاکا يعني د شيخ رحمکار صاحب اولاد د ي. د هغه زيارت نوښهر ته نزد ې د ې او د زيارت کاکا صاحب په نوم باند ې مشهور د ې. د کاکا خيلو مياگانو په ټولو پښتنو باند ې که په رعيت کې د ي او که په غيرو علاقو کې ډير لوی عزت او زور د ي. او د پښتنو لويه ستانه د ه او وله خلق ډيري ډيري شکرانې او منوتئي ورکوي.

3. فقير خيل

د ا د خوشحال خان خټک د مشر ورور اولاد د ي. خلق ورته د بزر گۍ په سترګه ګوري او ډير تعظيم يې کوي.

خټک خلق عام د پولې پټي کار (زميند اري) کوي او ګډې رېبرې وغيره ډيرې ساتي ليکن اکثرپکې چې زمکې يې خرابې او غير آباد ې وي نو د مالګې کريي يعني چلن کوي او سود اګري پسې لرې لرې ځي او په پوځ کې بهرتي کېږي. د ا وخت هم په پوځ او مليشه کې د د ريو زرو نه زيات نوکران د ي او په سود اګري او نوکري کې د وی اکثر مسافري کړې وي نو ځکه يې د نورو نه خوی خصلت او سړيتوب ښۀ وي. د وی ډير سخت خواري کښ او چست چابک او خند ه روی خلق د ي. د وی د سند رو او د نڅاډير شوقيان د ي او د خټکو د بنګړي او د بلبلې نوم خو هر چا اوريد لې د ي. د پټنړي سپاهيان يوه تيله د اره کلاه او زري واسکټ واغوند ي.

د خټکو نور ښا خو نه د اد ي:

امند ي، ند اخيل، بليل خيل، بشبلي خيل، د رغانخيل، گنډ ا خيل، سمند ر خيل، بهرام، خواجه خيل، نصــر تــي، لگاړي، عبد لي، لو گر خيل، بد ين خيل، کشيد خيل، گل د ين خيل، چر گي خيل، علي خان خيل، عالم خان خيــل، لشــکر خيل، مير گل خيل، الله د اد خيل، اشرف خيل، د اور خيل، کامل خيل، حسن خيل، محمود خيل، باد ين خيل، شــيخ علــي خيل، اتمان خيل، د ر پي خيل، بارک خيل، انو خيل، امير جان خيل، تاتار خيل، د وران خيل، او نور۔ د خټکو يو ښاخ د ا با سين نه بله خوا په مکود کې استوگنه لري۔

د خټکو اکثره ځمکې د ښنجر والي له کبله د کر نې وړ نه د ي۔ د خټکو په سيمه کې غنم، با جــرې، چڼــي او بــا جرې کرل کيږي۔ همد اراز د وی د نا رنجو، ليمو گانو او انگورو با غو نه هم لري۔

د خټکو د سيمي معد ني پيد اوار مالگه، پټکری او د ډبرو سکاره د ي۔

خټک د نورو پښتنو په څير غير تي، زړور، ننگيالي، ميلمه پال او د علم او زد ه کړې سره زيا ته مينه لــــري، همد ا سبب د ی چې زيا تره خلک يې با سواد ه او ښه تکړه ډاکتران، د پو هنتون استاد ان، انجنيران او د کمپيو ټر مــــا هر ين لري۔ په پوځ کې هم ډير خټک په د ند و بو خت د ي۔

د خټکو د قبيلي يوه ښه ځا نگر تيا د اد ه چې لا نجمنې مسالې د جر گو او ننواتو له لارې اواروي او په عمومي تو گه د جر گو د فيصلو او پر ېکړو ډير د رنا وی کوي۔

خټک په عمو مي ډول د شعر او شا عرۍ او مو سيقۍ سره ډير ه مينه لري، همد اوجه د ه چې د او چتې پا يې شا عران او د مو سيقۍ فنکاران پکې ډير د ی۔ د وی د مو سيقۍ په الا تو کې رباب، هار مو نيم، طبله او د مو سيقۍ نــــور الات استعما لوي۔ په پښتنو کې د خټکو اتڼ ډير مشهور د ی۔ په او سني وخت کې ښا غلی بختيار خټک د خټکو د قـــبيلي نه د پښتو ژبې تکړه سند ر غاړی د ی۔

د پښتونخوا د ايالت د کو هاټ نه سر بيره ډير شمير خټک د انگلستان په پلا زمينې لند ن، بر مينگهم، مانچستر او ايلسبري کې او سيږي۔ همد اراز يو شمير خټک د خليج په عر بي هيواد ونو لکه د وبی، قطر او همد اراز په مليشـــيا کې استوگنه لري۔

د ۱۹۶۱ع کال د سر شمير نې له مخې د د وی شمير د ۳۷۸۳ـ٤ تنو په شا او خواکې ښود ل شوی و چې ښا يــــې د ا شمير به اوس ډير زيات وي چې ا کثره يې په کو هاټ کې او سيږي۔

56.2 نو میالي خلک

د خټکو مشهور او نو میالي خلک دا د ي

1. ملک اکوړي

د خو شال خان غور نیکه د هند د مغو لي واکمن جلال الد ین محمد اکبر ۱/۹۶۳ـ۱۲ ع معا صر چې د مغولي د ر بار له خوا د خیر اباد قصبه او تر نو ښاره پورې سېمې د ه ته د جا ګیر په توګه ور کړل شوې وې. د ه د لو یې پا چا هـــي لارې سا تنه کوله. سرای اکوړه چې د اکوړه خټکو صد ر مقام د ی هم د ملک اکوړي له خوا ود ا ن شوی د ی.

2. یحیي خان

د ملک اکوړي مشر زوی چې د خپل پلار تر وفات ورو سته د هغه پر ځای د خټکو د قبیلې مشر و.

3. شهباز خان د خو شال خان خټک پلار

4. خان علیین مکان ستر خو شال بابا چې د تورې او قلم خا وند و. د مغولو پر خلاف یېډیرې مبارزې کړې د ي

د د یوان خاوند واو ډیر کتابو نه یې کښلي د ي. مشهور اثار یې د خو شال کلیات، د خو شال خان د یوان، ســـو اتنامه، طب نامه، با زنامه، د ستار نامه، فراقنامه، فضل نامه، هد ا یه، ائینه، صحت البد ن، بیاض، زنځیری او نـــــور د ي. [102]

5. اشرف خان هجري

چې مغولي واکمن او رنګزیب بند ي کړ او د هند د بیجا پور په زند ان کې تر ۱٤ کلونو زند ان ورو سته وفا ت شو. د ی شاعرو او د د یوان خا وند هم و.

6. افضل خان خټک

د اشرف خان هجري زوی او د خو شال خان خټک لمسی و د تاریخ مر صع لیکوال چې د افغا نانو تاریخ او انساب

102 خو شال خان خټک په اردو ژبه د د وست محمد خان کامل اثر، پښتو ژباړه د د کتور لطیف یاد ، د پیښور چاپ ۳۹- ۵۱ مخونه، ۲_٦ کال

پکې راغلي د ي.

7. عبد ا لقاد ر خان خټک چې د د یوان خا وند د ی

8. مشهور مبارز اود پښتو ژبې تکړه او وتلی شا عر ښا غلی اجمل خټک

چې مشهور پښتو اثاريې د غيرت چيغه، باتور، ګل پر هر، تکلونه، د ازه پاګل وم، ژوند او فن، کچکول، د افغان ننګ، د وخت چيغه، د ژوند چيغه، کيسه زما د ابد ي ژوند ا و په اردو کې جلا وطني کې شا عري د ي.[103]

9. مشهور ليکوال او محقق اروابناد پريشان خټک.

57 خد وزي

د نو لسمي عيسوي پيړۍ مشهورومؤ ر خينو هر يوه ډ پټي محمد حيات خان په خپل مشهور ا ثر تار يخ حيـات افغا ني او د تواريخ خور شيد جهان مؤرخ شير محمد خان ګنډ ا پور چې د واړه نسلا پښتا نه د ي د خـد وزي د قـبيلي ذکر او يا د ونه کړې د ه. خد وزي په اصل کې غلجي پښتا نه د ي چې زيات شمير خلک يې د غز ني و لا يت د مقر پـه سيمه کې د علي خيلو غلجيو سره يو ځای پر اته د ي او په د غه سيمه کې د ملکيت او ځمکو خا وند ان د ي. د کند هـار ولايت مرکز ته نږ د ي په د ه خو ا جه نو مي کلي کې هم خد وزي استوګنه لري چې د تا ريخ حيات افغا ني د ليکنې سره سم ۱٤٤ کلو نه وړ اند ې د د وی شمير په نو موړي ځای کې ۲ــ کو ر نيو ته ر سيد ه.

د تواريخ خو رشيد جهان او حيات افغاني په حواله د وی خپل نسب کله سيد انو او کله هم د ر انيو پو پلز يو ته منسو بوي، خو په اصل کې د وی غلجي پښتا نه د ي.

د تاريخ حيات افغاني په قول ۱٤٤ کلو نه وړ اند ې په ټول افغانستان کې د خد و زيو پښتنو مجمو عي شـمير ۲ــ کوره ښود ل شوی و چې زيا تره خلک يې د کر نې او ما لد ارۍ په چا رو بو خت د ي

(ماخذونو په حقله د خرڅنو برخه ولټوئې)

103 http://en.wikipedia.org/wiki/Ajmal_Khattak

58 خد وزي و خرڅين

خر څين یوه کو چنۍ قبیله د ه چې په اصل کې کرلاڼي پښتا نه او د شمالي و زیر ستان د د وړو د سيمې د زا نګيټې او وژګي په کليو کې استوګنه لري چې په زانګيټي کې يې شمېر ٦ـ کو ر نيو او په و ژګي کې ۱٦ کو ر نيو ته ر سيږي. د د وی يو کلی د مد ه خيلو د تنګي او پيپلي تر مينځ پروت د ی چې خر څين نو ميږي.

خر څين په قبيلوي اتحاد کې پخوا د د وړو سره متحد وو، خو نن ورځ د مد ه خيلو وزيرو سره په يوه اتحاد کې شا مل د ي.

د د وی رواجونه او د ود ونه کټ مټ د د وی د ګا ونډيو د وړو او وزيرو په څير د ي. خر څين زړور او جنګيالي د ي او په پښتني ننګ او غيرت ټينګ خلک د ي.

د خر څين د قبيلې ځيني ښا خو نه او څا نګې په لا ند ې ډول د ر پيژ نو :

تير سم خيل، ليو ني، لا د و د خيل، مليا ګي، سيره خيل او سنګر خيل.

د خد وزو و خرڅنو په حقله ماخذونه: [104، 105، 106، 107، 108]

59 خروټي

زمو ږ پښت پو هان او تو کم پيژ ند ونکي خروټي د پښتنو د غلجي د ټولنيزې ډلې پورې اړوند ه قبيله ګڼي چې ډيره مشهوره او هم د شمير له مخې يوه پياوړې قبيله شمير له کيږي چې د افغانستان په بيلا بيلو ولا يتونو لکه پکتيکا، پکتيا، غزني، ميد ان او ورد ګو، زابل، کند هار، هيلمند ، هرات، کند ز، بغلان، مزار شريف، پروان، کا پيسا، کابل، لوګر اولغمان کې استوګنه لري.

---

104 د پښتنو قبيلو شجرې او مېنې، د پو هنوال محمد عمر روند ميا خيل تا ليف، ميوند خپر وند و يه ټو لنه، ۲٥٦ مخ، ۱۳۸۳ کال

105 تاريخ حيات افغا ني، د محمد حيات خان تا ليف، پښتو ژباړه د محقق فر هاد ظر يفي او د کتور لطيف ياد ، ۳ـ مخ، د پيښور چاپ، ۲ـ۷ کال

106 تو ار يخ خو ر شيد جهان، د شير محمد خان ګنډا پور تا ليف، ۲۲۲ مخ، ۱۸٦۷ عيسوي کال، د لا هور چاپ

107 پښتني قبيلې، د د کتور لطيف ياد تا ليف، ۱۱۷ مخ، د پيښور چاپ، ۲ـ۷کال

108 اضلاع، ا يجنسيها و قبايل ايا لت پښتو نستان، د قو مو نو او قبا يلو چارو وزارت، ۱۱۱ مخ، ۱۳٦٤ کال، د کا بل چاپ

د خرو ټو اصلي ځای ځا یګی او ټا ټوبی د ګو مل سیمه د ه چې له اد اري پلوه د پکتیکا ولایت پورې یوه اړوند ه ولسوالي د ه. همد اراز د د غه ولایت په سروبي، اورګون او سر رو ضه کې هم خر وټي استوګنه لري.

ډېټي محمد حیات خان په خپل مشهور اثر تاریخ حیات افغاني کې چې له نن نه یې ۱٤٤ کلو نه وړاند ې کښلی د ی د خرو ټو د سیمې په اړوند د اسي لیکلي د ي : " خرو ټي په هغو غرو نو کې او سیږي چې د کټواز په ختیز د سلیمان د غره د اړوند و سیمو نه تر بر مل پورې پر اته د ي. د خرو ټو د سیمې یوه برخه د ار ګون سیمه د ه چې په هغې کې د پر ملیانو قبیلې خلک هم استوګنه لري. خرو ټي په ځینو هغو تنګو مید اني سیمو باند ې هم ولکه لري چې په مینځ کې یې د نګ د نګ غر ونه پر اته د ي. د وی څلور کلي لري چې په د غو کلیو کې سر رو ضه لو مړنی مقام لري" [109]

د خرو ټو د قبیلې لوید یز، شمال لو ید یز او جنوب لو ید یز ته سلیمان خیل استوګنه لري، شمال ته یې د زرمت سیمه او ختیز ته د وزیرو د قبیلې سره پو له لري.

خروټي د کر نې او ما لد ارۍ په چارو بو خت د ي، خو ځیني یې په پووند ه ډول هم ژوند کوي یعني کو چیا نې ژو ند لري. د خرو ټو پووند ه اوس هم د شلګر او وانې په سیمه کې د کال نیمه برخه تیروي. د تل په کو چیا نو کې د خرو ټو مشهور مشر ملک محمد کر یم خان را جي و چې د اعلیحضرت محمد ظا هر شاه د وا کمنۍ په وخت کې یې اعزازي معاش او رتبه هم لر له. د بنو او د یرې په خر وټو کو چیا نو کې مشهور کسان امیر خان یحیي خیل، سلطان محمد ، روزي خان، مو سی خان اد ي خیل او اصحابي امند خیل وو. یو شمیر خر وټي په سو د ا ګر یزو چارو هم بو خت د ي چې په هند و ستان، کر اچۍ، د وبۍ، اروپا او امر یکې کې بیلا بیل سو د اګریز کا رونه سر ته رسوي. په کر اچۍ کې د وی یوه کمیټه هم لري چې د سر رو ضې د کمیټې په نامه یاد یږي او حا جي امیر ګل خر وټی یې مشري کوي. همد اراز په کر اچۍ کې د خر و ټو د قبیلې یو بل مشر حا جي جمعه خان خر وټی د ی چې په افغانستان کې د خپلې قبیلې د بیو زله خلکو سره مالي مر ستې هم کوي.

په ګو مله کې له پخوا نه د خر وټو د وې ډلې مشهورې وې چې یوه ډله یې پا سني یا کا بلي خر وټي بلل کید ل چې لوی مشر یې خوا جه ګی نو مید ، بله ډله ښکتني خرو ټي وو چې مشر یې مخا مد نو مید چې لوی خان یا شیر خان د قطغن نا ئب الحکو مه هم له د غې د و یمې ډلې نه و. د اسي و یل کیږي هغه وخت چې ناد ر شاه افشار د غلجیو ځواک مات کړ نو ډیر شمیر خروټي یې ایران ته فراره کړل، خو کله چې بیا شیر خان د قطغن نا ئب الحکو مه شو د وی ته یې د زابل په شاه جوی، هیلمند او کند زکې ځمکې او جا ید اد ونه ور کړل.

هغه خرو ټي چې په کا بل کې استوګنه لري نو د د وی یو شمیر په پغمان، خاک جبار او خورد کا بل کې استوګنه لري. د لغمان ولایت خر وټي د د غه ولا یت په مرکز او د قر غیو په او لسوالۍ کې ژوند کوي. همد اراز د پروان ولایت

109 تا ریخ حیات ا فغاني، پښتو تر جمه، د پیښور چاپ، ۲۹۷-۲۹۹ مخونه

خر وټي په با ګرام کې هو ايي ډګر ته څېر مه استوګنه لري.

خروټي غير تمن، علم خو ښونکي، ميلمه پال او د يند اره خلک د ي. د انګر يز انو سر ه يې په د ر يو تا ريخي جګړو کې ډېرې توري وهلي او هم د رو سي سور ښامار په ګو نډو کو لو کې يې هم خپل تا ريخي رسا لت په ښه تو ګه سر ته رر سولی د ی. په او سني وخت کې په ټول افغانستان کې د خر وټو مجمو عي شمير د يو مليون تنو پـــه شـــا او خواکې ښو د ل شوي د ي.

59.1 د خرو ټو د قبيلې ښا خو نه او څا نګې

خروټي د نورو پښتني قبيلو په څير په لا ند نيو ښا خو نو او څا نګو با ند ې ويشل شوي د ي :

زکو خيل، يا خيل، اد يخيل، امند خيل، شمو خيل، سليما نزي، الو خيل، اد و خيل، مد و خيل، سند و خيل، علـــي خيل، غوري خيل، علي زي، خد ر خيل، باند زي، کند اخيل، يحيي خيل، کا کل زي، جمال خيل، مالي خيل، للي خيل، خر منځي، مارزک، زوبي خيل، عباس خيل، شهباز خيل، از غر خيل، بهاد ر خيل، نوروز خيل، اشرف خيل، عيسی خيـــل، سلطا نخيل، بهرام خيل، عصمت خيل او نور...

59.2 د خر و ټو د قبيلي مشهور کسان

1. د لوی احمد شاه با با په وخت کې د خر وټو د قبيلي لوی ملک او مشر ملک شمس ا لد ين نو ميد ه چـــې ځيني و ختونه يې د وزيرو، ځد رانو او پر مليا نو د قبيلو سره د مخا لفتو نو په وجه کو چنۍ لا نجې او شخړې هم را مينځ ته شوي د ي

2. د امير د و ست محمد خان په وخت کې د خرو ټو مشران ملک ښاد ي خان او سرور خان نو ميد ل چې د خر وټو د قبيلي ټولې لا نجې او شخړې د همد وی له خوا حل او فصل کيد لې.

3. د امير عبد الر حمن خان د واکمنۍ په وخت کې ملک نظر شاه، عمر خان، کر يم خان، احمد خان، سر ور خان، خو اجه ګی، ملا ګل خان، ملک سمند راو ملک روزي خان د خر وټو د قبيلې ملکـــان او قـــو مـــي مشران وو چې ورو سته ملک سمند ر د امير عبد الر حمن خان له خوا اعد ام کړل شو.

4. د اعليحضرت الغازي امير اما ن الله خان په وخت کې د خرو ټو د قبيلې يو جيد عالم ملا ګل خان خر وټی

وچې د امیر اما ن ا الله خان د سپا ر ښتني له مخې یې د کا بل د عبد ا لر حمن خان په سرای کې یوه د ارا لو کا له هم لر له او مفتي هم و.چې بیا د د ه تر مړ یني وروسته د ه زوی عنا یت الله مفـــتي زاد ه خـــر وټي چې د کا بل پو هنتون د شر عیا تو په پو هنځي کې یې زد ه کړې کړې وي د نو موړي د د ار الو کالې چا رې پر مخ بیولې چې بیا نو موړی د روس د گو ډا گیا نو له خوا په شهاد ت ورسید.

همد اراز د اعلیحضرت امیر اما ن الله خان د و اکمنۍ په وخت کې د هغو خرو ټو غا ز یا نو نو مو نه چې د خپلو اکۍ په سپیڅلې جگړه کې د انگر یزي ښکیلاکگرو او بلو سگرو په وړ اند ې جنگید لي د ي د اد ي :

1. غازي اصحا بي خان امند خیل
2. غازي ملک روزي خان امند خیل
3. غازي ملک مشتاق با ند زی
4. غازي ملک کند ا خیل
5. غازي ملک شیر محمد اد یخیل
6. غازي ملک امیر خان یحیي خیل
7. غازي ملک شیر جان کا کل زی

همد ا راز په معا صره د وره کې د خر وټو د قبیلې د نا متو کسانو، قو مي مشر انـــو او علمـــي او فـــر هنگـــي شخصیتو نو او د یني عا لما نو نو مو نه چې ځینویې له د ې فا ني نړۍ نه ستر گي پټې کړي او ځیني یې لا ژوند ي د ي په لاند ې ډول د ي :

1. د غازي ملک روزي خان لمسی او د حا جي د راني خان زوی حاجي صفر محمد خـــاد م، لـــوی خـــان او مخور ملي شخصیت.
2. د ملک نور محمد خان زامن ملک جلا لزی او ملک جما لزی.

3. د ملا محمد انور زوی ملا عبد الحی مطمئن

4. د قر یشي جان خان زوی حا جي وکیل محمد معصو م خان د قوم مشر او ټولنیز شخصیت

5. د زابل په و لا یت کښې حا جي مراد خان زوی حا جي عبد الر شید مشهور په سید جلال چې سیا ســـــي او علمي شخصیت د ی.

6. د قره باغ په ولسوالۍ کې حا جي احمد خان

7. د پکتیکا په اورګون کې ملک اغا محمد ما رزک

8. د کند هار د ولایت ملي سو د اګرد حا جي عمر خان زوی حا جي محمد ایوب خان

9. د پکتیکا ولا یت د یني عالم او ملي شخصیت د حا جي محمد اعظم خا ن زوی مو لوی عبد الر حیم

10. پخوانی صد راعظم او د افغانستان د اسلامي ګو ند مشرانجنیر ګلبد ین حکمتیار

11. د هرات په ولایت کې ځوان مخور او ملي شخصیت نصیر احمد خان با نزی

12. په کر اچۍ کې قو مي او ملي شخصیت نصر الله خان خر وټی

13. په کر اچۍ کې قو مي مشر حا جي امیر ګل خر وټی

14. په کر اچۍ کې قو مي مشر حا جي جمعه خان خر وټی

15. د شهزاد خان امند خیل زوی قاري عطاالله

16. د مو لوي محمد رفیق خان زوی مو لوي محمد نور

17. د مو لوي محمد نور زوی فیض الله نوري

18. د ملا عبد الر حمن زوی ملا ګل باران

19. علمي او ټولنیز شخصیت عبد الر حمن حمید ي

20.سند رغاړې رحمان خروټي

21. د افغانستان د خلک د یمو کر اتیک ګو ند عمو منشي او جمهور رئیس حفیظ الله امین چې د رو سا نو له خوا ووژل شو

22.د اتحاد اسلا مي مشر استاد عبد الرب رسول سیاف

23.مولوي ار سلا رحماني رو حا ني شخصیت

24.شیر خان خرو ټی چې په لوی خان سر ه هم شهرت لري او د اعلیحضرت محمد ظا هر شاه د واکمنۍ په د وره کې د قطغن نا ئب الحکو مه و چې د شېر خان بند ر د همد ه په نامه د ی

25.غلام سر ورنا شر چې په کند ز کې د خرو ټو مشر او د سپین زر د فا بر یکې رئیس و.

26.د الحا ج غلام جیلاني نا شر زوی حا جي احمد جان

27.د الحاج مفتي ملا ګل خان خر وټي زوی حیا ت الله مفتي زاد ه خر وټی

28.د پکتیکا د ولایت نه سنا تور شهنواز خان

29.د غز ني ولا یت نه د پا رلمان و کیل خالد فا روقي

30.د خر وټي د قوم د سراسري شورا بنسټ ا یښود و نکی او مؤ سس انجنیر مطیع الله مطیع چې لیکـــوال هم د ی.

31. د وانه د انګور هډې نه د حا جي محمد کر یم زوی حا جي د رګی

32.د لغمان ولا یت نه قو مي مخور ملک سید ملا خر وټی

33.انجنیر نجیب الله راعي

34.څا ر نپوه محب الله خر وټی

35.پو هیالۍ نور ضیا د رابعه خر وټۍ د بنیاد مشره

36.د افغانستان د نړ یوالو څیړ نو او ستر ا تیژۍ د مرکز رئیس صد یق ا لله سا هل

37.د پکتیکا د سر رو ضې نه اکبر جان

38.ر ئیس محمد صد یق خان خروټی خورد کا بلی

39.د پروان د ولا یت نه الحاج غلام نبي خر وټی

40.د لغمان د ولا یت نه د کتور احمد الد ین خروټی

41. د پکتیکا د ولا یت نه د سید جان خان زوی الحاج محمد ایوب خان خر وټی

42.پکتیکا د ولا یت نه د ملک اغا محمد زوی حا جي خا ګی

43.د پکتیکا د ولا یت نه د حا جي محمد غني خر وټی زوی ملا سپین

44.د کند ز ولایت نه سید محمود ها شمي

45.د کند ز ولا یت نه د حا جي جمعه خان زوی رئیس محمد ګل

46.د کتور نسیم خر وټی

47.مو لوي عبد الر حمن

48.نا جیه سا حل خر وټي

49.انګیزه خر وټي

50.جنرال جسیم خان

51. پخوانی عد لیه وزیر معراج الد ین خان خر وټی

52.الا هه خر وټي

53.مد یر سید رحمن

54.حا جي حارث خان

ماخوذ د [110] نه

60 خلیل

زه عا شق یم سروکار مې د ی له عشقه
نه خلیل، نه د اؤد زی یم نه مو مند (رحمن با با)

که چیرې د خلیلو د قبیلې د نسب شجره په غور سره تر څیړ نې لا ند ې و نیسو نو جو ته به شي چــې د غــه قبیله د سړ بني پښتنو د ټولنیز ګروپ پورې اړه لري او د غو ر یا خیلو له پښته را وتلې د ه او د د وی لــوی نیکــه غری یا غو ریا نو مید۔ غوریا څلور زامن د رلود ل . لو مړی د ولت یار چې د هغه او لا د ه مو مند او د اؤد زي د ي، د ویم خلیل، د ریم څمکنی او څلورم ز یړان چې ز یړ اني یې هم بو لي۔

غو ر یا خیل په مجمو ع کې د خپلوپو ر تنیو ښا خو نو په ګډون په لو مړي سر کې د کند هار په شا او خوا کې مېشته وو۔ بیا ورو سته د ۱٤٥۔ میلا د ي کال په شا او خوا کې د غز ني لو ید یز ته د تر نک سیند په خو ا کې یې ا ســتو ګنه د ر لو د ه۔په هند کې د مغو لي و اکمنۍ بنسټ ا یښنو د و نکي ظهیر الد ین محمد با بر په خپل مشهور اثر توزک بــا بري کې په مجمو ع کې د غو ر یا خیلو د او سید و ځای د مشد او سمګا نه سیمو په شا او خو ا کې ښو د لی د ی چــې د ا سیمې د غز ني په جنو بي برخه کې پر تې د ي۔

کله چې د غو ر یا خیلو په شمیر کې ډیر والی راغی نو د وی له غز ني نه کا بل او بیا ننګر هار ته لا ړل او لــه ننګر هاره د خیبر د تا ریخي د رې له لارې پیښور ته و لیږ د ید ل۔

110 د خرو ټي قبیله، د انجنیر مطیع الله خر وټي مقا له، د خا وران ویب پا ڼه

د تا ریخ حیات ا فغا ني مؤ لف ډ پټې محمد حیات خان له نن نه ۱٤٤کلو نه و ړاند ې د خلیلو د قبیلې په اړ ونـــد د اسي لیکلي د ي :

" د د غې قبیلې شمېر ٦ـــ کوره او د وسله والو کسا نو شمېر يې ۱۲ـــ تنه ښود ل شوي د ي. د وی د پیښور پـــه مید اني برخه کې استوګنه لري. د د غې قبیلې ځوکوره د مو مند و د قبیلې او همد اراز د برو د رانیو له نورو ځو کو رو نو سره یو ځای په کند هار کې او سيږي او د لته یوازې د وی د برو د ر انیا نو په نامه یا د وي او غا لبا بـــه د وی د د رانۍ ا حمد شاه په و خت کې هلته میشت شوي وي. د کند هار په ښار کې یوه بیله محله د برو د ر انیو له پاره مو جود ه د ه"

ار وا ښاد علا مه عبد ا لشکور ر شاد هم د حیات افغاني د کتاب د پښتو ژباړې په ۲٤۲ مخ کې د خلیلو د قبیلې پـــه لمن لیک کې د برو د ر انیو په باب لیکلي د ي : د کند هار په احمد شا هي ښار کې یو با زار او یوه د روازه د بـــرو پـــه نامه نو مو لې شوې د ه چې برو د برو د ر انیو مخفف د ی.

د پښتونخوا مشهور لیکوال اروا ښاد قا ضي احد جان د پښتو مجلې (ستړي مشي) کې چې په ۱۹۳۲ میلاد ي کال کې خپره شوېد ه د خلیلو د قبیلې په اړوند د اسي لیکلي د ي : د د وی د سیمې ځمکې د کا بل او باړې په ســیند ونـــوخړو بیږي. د د ې قبیلې معتبر خلک ا ر با ب ن د ي چې د متا خیلو په ښا خ پورې اړه لري. ویل کیږي چې د ا خطـــاب شـــا ه جهان پا چاد وی ته ور کړی د ی. د وی غښتلي او پیا وړي خلک د ي او زیا تره په پوځ او ملیشا کې د ند ې تـــر ســـره کوي، ځکه چې د وی د خپلو پیاوړو او غښتلو اند ا مو نو له وجې د پو ځي چا رو له پا ره مو زون د ي. د د ې قـــبیلې زیا تره خلک د پیښور ښار او چو نۍ ته نږد ې او سیږي.

خلیل په پیښور کې د د اؤد زيو د قبیلې لو ید یز او جنوب لو ید یز ته پر اته د ي. د د وی سیمه شل میلـــه او ږد والی او لس میله پلن والی لري چې بر تهکال، کوز تهکال، سپینه وړۍ او لنډۍ د د وی مشهور کلي د ي چې د باړې په ښۍ غاړه مؤ قعیت لري.

خلیل زړور، جنګیالي، علم خو ښوونکي، میلمه پا لو نکي او په پښتو او پښتو نولۍ با ند ې ولاړ خلک د ي.

د د ې قبیلې ځینې ښا خو نه او ځا نګې په لا ند ې ډول د ي : متا خیل، باروزي، ا سحاکزي، تلزرزي، ســالارزي، افوزي، نورزي، متي زي اواکازي او لکه چې د مخه وویل شول د خلیلو مشران د ار با با نو په نامه یاد یږي.

د خلیلو په نا متو کسا نو کې یو هم د پښتو ژبې مشهور لیکوال، محقق او شا عر ښا غلی همیش خلیل د ی چې د ډیر شمیر علمي اثارو خا وند د ی. همد اراز د د ې قبیلې یو بل تن ارباب فتح محمد خان چې د پیښور یو نیو رستۍ د

تا ريخ د ښا ئکې مشر و. د پيښور په پو هنتون کې د Area study center کې غړی عبد الله جان خليل هم د يا د ونې وړ علمي شخصيت د ی.

د سيا ست په ډګر کې هم د خليلو قبيلې ځيني سيا سي شخصيتو نه د يا د ونې وړ د ي چې په د غو نو مو نو کې د بنا غلی ار باب جها نګير خان خليل نو م يا د و لای شو چې د پښتونخوا د صو بې وزير اعلی هم و. همد اراز د خليلو د قبيلې بل شخصيت ارباب عا لمګير خان خليل و چې د مخا بر اتوفد رال وزير د ی. د خليلو د قبيلې د ځينې نـــور و هغو ار با بو نو په جمله کې چې ځينو يې د و لتي د ند ې هم د ر لو د لي د ي د لا ند نيو کسانو نو مو نه د يا د ونې وړ د ي :

ارباب ولي محمد خان، ار باب نور محمد خان، ار باب ظا هر خان، ارباب امد اد خان، ار باب محمد فر يـــد ، ار بـــا بزاد ه حبيب الله، ارباب هد ايت الله، ار باب سيد احمد ، ارباب اسلا م زيب خان، ار باب محمد صفد ر حيات، اربا بزاد ه عطا ؤالله، ارباب اسفند يار خان او ارباب احمد علي جان.

ماخوذ د [111، 112] نه

61 خوږياني

خوږيا نې د پښتنو يوه مشهوره قبيله د ه چې د کرلاڼي پښتنو په ټولنيز ګروپ کې شـا ملــه د ه. د پښــتنو د عنعنوي شجرو له مخې خوږيانی د ککي زوی او د کر لاڼ لمسی د ی.د تاريخي رو ايتو نو له مخې په پيل کې د خو ږيا نيو د قبيلې خلکو په خو ست کې استوګنه د ر لود ه، چې د هند د مغو لي واکمن نو رالد ين جها نګيـــر ۱۵۶۹-۱۶۲۷ ميلاد ي د واکمنۍ په وخت کې د زرمت د سيمې ځينو غلجيو قبيلو پر د وی ير غل وکړ او د وی له د غې سيمې نه خپـــل او ســــــني ټــــا ټـــو بـــــي تــــــه چـــــې پکـــــې مـــــې شـــــته د ي وليـــــږ د يـــــد ل.

خوږيانې په عمو مي تو ګه د ننګر هار ولايت د خوږيانيو ، شېرزاد او پچير او اګام په ولسواليو کې اســـتوګنه لري.د خو ږيا نيو د قبيلې لوېد يز ته د حصا رک غلجي ولسوالي، جنوب ته يې د کورمې ايجنسي او د ډيورنډ کر ښه، ختيز ته يې د شينوارو قبېله او شمال ته د ننګر هار د سره رود ولسوالۍ سره ګډه پو له لري.

د خوږيا نيو په ولسوالۍ کې د د وی شمېر ۱۴۷ــ تنه ښود ل شوي د ي. په د غې ولسوالۍ کې د د وی مشـــهور

---

111 http://www.khyber.org/pashtotribes/k/khalil.shtml

112 پښتنا نه د تا ريخ په رڼا کې، د سيد بهاد ر شاه ظفر کا کا خيل تا ليف، پېښور يو يو ر سټي بک ايجنسي، ۱۳۲۵ مخ، د ۱۹۶۲ ميلاد ي کال چاپ.

ځا يونه وزيړ، زاوه، کيلغو، ماما خيل او بيهار د ي. په تيره بيا د وزيرو سيمه ډيره شنه او ښه اب او هوالري.د خوږيا نيو په ولسوالۍ کې ډول ډول ميوې پيد ا کيږي چې مشهورې ميوې يې انار، انځر، تو تان، اوانګورد ي.

د ننګر هار بله ولسوالي د شيرزاد و ولسوالي د ه چې په د غې ولسوالۍ کې د خوږ يا نيو د قبيلې ټول شمير ٦٦٣٩٢ تنو ته رسيږي او اشپان پکې مشهوره سيمه د ه.

د ننګر هار د ريمه ولسوالي چې خوږيانۍ پکې ميشته د ي هغه د پچير او اګام ولسوالي د ه چې هلته د خوږ يا نيو شمير ٣٩٢٨. تنو ته رسيږي. د ګيري خيلو او تورې بورې سيمې هم د پچير او اګام په ولسوالۍ کې پر تې د ي.د شجرو له مخې خوږيانۍ د وې مير منې د رلود ې او زامن يې خر بون، شيرزاد او وزير ول چې د شيرزاد او لاد ه د شمير له مخې د نورو خو ږيا نيو په پر تله زيا ته د ه. د خو ږيا نيو د قبيلې نور ښا خو نه په لاند ې ډول د ي :خربوني، وزير، شيرزاد ، پړبه، خد ر خيل، پراخي خيل، احمد خيل، ذخه خيل، ابراهيم خيل، کود لي، مرکي خيل، لقمان خيل، شيرزاخيل، شيخان، ګلي خيل، ملي خيل، مير ګټ خيل، شمن خيل، پيرالي خيل، هلال خيل، ښاد ي خيل، عيسی خيل، علي خيل، بارک، عبد الرحمن، مند وزي، ګير يخيل، يحيي خيل، سليما نخيل، لنډه خيل او با مه خي.

د د غې قبيلې په اړ وند بيلا بيلو مؤ رخينو ډير څه ليکلي د ي چې په د غوکتا بو نو کې د لا ند نيوتاريخي کتا بو نو نو مو نه يا د ولای شو: د ډيټې محمد حيات خان تا ريخ حيات افغا ني چې له نن نه ١٤٤ کلو نه وړاند ې ليکل شوی د ی.د زرد ار خان ناغر تا ريخ ,صو لت افغاني او تواريخ خور شيد جهان د شير محمد خان ګنډاپور اثر.انګريزي مؤرخ مونټ سټوارټ الفنسټن هم په خپل اثر د کا بل سلطنت بيان An Account of Kingdom Of Cabul او نورو ګڼ شمير افغاني مؤ رخينو لکه اروابناد علا مه استا د حبيبي او استاد احمد علي کهزاد هم د د غې قبيلې ذکر او ياد ونه کړې د ه.لکه څنګه چې د مخه وويل شول چې د خو ږيا نيو د قبيلې په اړوند ډيرې تا ريخي ليکنې شوي د ي چې په د غو ليکنو کې چې د د غې قبيلې په اړوند شوي د ي يوه هم د ډيټې محمد حيات خان ليکنه د ه. د ی په خپل تا ريخي اثر کې چې ١٤٤ کلو نه يې وړاند ې يې په اردو ژبه ليکلی او بيا د اردو نه په انګر يزي او وروسته د افغانستان د علو مو د اکيډ يمي له خوا په پښتو هم ژباړل شوی د ی د خو ږيا نيو د قبيلې په اړوند د اسي ليکلي د ي:

خوږيانۍ د ننګر هار په لو يد يزاو د سپين غره په شمال کې استوګنه لري چې په د وی کې د شير زاد د اولاد ې شمير زيا ت د ی.د هند د مغولي واکمن شاه جهان ١٥٩٢-١٦٦٦ ميلاد ي د تخت کينا ستلو په لو مړي کال د ښاد ي خيلو او د بارک د اولاد ې لقمان تر مينځ يو لږ شخړې او لانجې را مينځ ته شوې چې په د غو شخړو او لا نجو کې د لقمان ښاخ د خد ر خيلو په مر سته ښاد ي خيل وځپل چې ښاد ي خيلو بيا د غلجيو پښتنو سيمو ته پناه يووړه او له هغوی نه يې مر سته وغو ښته. غلجيو د د وی مر ستې ته ملا وتړله او د کابل د مغو لي صو به د ار سيد خان په ملګر تيا يې د د وی د مخا لفينو سره سختې جګړې وکړې چې په د غو جګړو کې د بارک د اولاد ې نه ٩ــ زره تنه ووژل شول.

پاتې د ې نه وي چې د خوږيا نيو د قبيلې ځينې ښا خو نه د خو ست په ولايت کې هم استوګنه لري چې په د غو قبيلو کې د پړ به او مند وزي قبيلو نو مو نه د ياد ونې وړ د ی، خو اوس پړ به او مند وزي له پا تې خو ږيا نيو نه د

و مره لېږې د ي چې د وی پخپله هم په د ې نه پو هيږي چې د خوږيا نيو سره کومې قبيلوي اړيکي لري که نـــه. يـــو شمېر خو ږيا نې د ننګر هار د ولايت په مرکز جلال اباد ، کا بل اوکند ز کې هم استوګنه لري.

خو ږ يا نې په عمو مي تو ګه د کر نې او مالد ارئ په چارو بو خت د ي. د د وی په ځمکو کې غنم، جـــوار او د کر نې نور محصو لات تو ليد يږي. په د وبې کې يې هوا معتد له، خو په ژمي کې سړه او واوره پکې اوري. د ميملـــې مشـــهور او تـــا ريخـــي بـــڼ هـــم د خـــو ږ يـــا نيـــو پـــه ولســـوالئ کـــې مـــو قعيـــت لـــري. خو ږيا نې زړور، غير تمن، جنګيالي، په هېواد مين او ميلمه پا لو نکي خلک د ي. د انګر يزي ير غلګرو سره په د رې ګو نو جګړو کې يې ډېرې توري وهلي او د روسي ير غلګرو په وړاند ې هم په نره جنګيد لي د ي او خپل هيواد نـــې رسالت يې په ښه تو ګه سر ته رسولی د ی.

61.1 نامتو خلق

د خوږ يا نيو په مشهورو کسا نو کې چې د انګرېزانوا و رو سا نو پر خلاف جنګيد لي د ي د غه کسان مشهور د ي:

1. ملک قيس چې د خپلواکئ په جګړو کې د انګرېز انو سر ه جنګيد لی و.
2. د روسي ير غلګرو په وړاند ې د مبارزې يو مشهور مشر مولوي محمد يو نس خا لص
3. قو ماند ان زمان

د خو ږيا نيو مشهور پيژ ند ل شوي سيا سي شخصيتونه، ليکوالان او شا عران د اد ي :

1. اروانباد يو سف ميړنی د افغان ملت د ګو ند د رهبرئ هيات غړی چې د روس د مز د ورانو لـــه خـــوا شهيد شو.
2. ښا غلی فاروق ميړنی په پا رلمان کې د خلکو استازی.
3. اروانباد والی حا جي محمد اصف خان چې د هېواد د پو هنې او معارف په برخه کې يې هم د قد ر وړ خد متو نه تر سره کړي وو.
4. ښا غلی عبد الرؤف قتيل خو ږيا نی مشهور ليکوال، ژور نا ليست او شا عر.
5. ښا غلی استاد غلام د ستګير ړنګ چې د پو هنې په برخه کې يې د قد ر وړ خد متو نه کړي د ي.
6. ښا غلی عبد اللطيف منت بار خو ږيانی د پښتو ژبې شا عر
7. ښا غلی اقا محمد ګړ ند ی شا عر او د پو هنې د ډګر يوتکړه خد متګار

8. د پښتو ژبې شا عره او ليکواله کبرا مظهري
9. د پښتو ژبې شاعره او ليکواله بلقيس مکېز
10. ښنا غلی متين خو ږيانۍ شاعر او ليکوال
11. ښناغلی قتيلزوی
12. ښنا غلی اروابناد سنا تور محمد امين خو ږيا نۍ چې د هېواد تکړه ليکوال او محقق۔
13. د هېواد سيا سي شخصيت ښنا غلی عبد الصمد حا مد چې د محمد ظا هر شاه د واکمنۍ په وخت کې د صد ارت مر ستيال و۔

ماخوذ د ([113]، [114]، [115]، [116]، [117])

62 خوند ي

ز موږ پښت پو هان او نسب پېژ ند ونکي خو ند ي د غر غښتي پښتنو د ټو لنېز ګروپ پورې اړوند ه قـــبېله بولي او د اسې ويل کيږي چې د وی د د اوي قبېلې يوه وصلي څا نګه د ه۔ د خو ند ي په اړوند د اسې روايتونه هم شته چې د د اني زوی د اوي چې د غرغښت لمسی و د يوې سيد ې کو نڼې سره نکاح وتړله چې د خپـــل زوی او ځلـــورو لمسيو سره يو ځای د خجند نه ملتان ته د خپلې خور د لېد لو له پاره په سفر راوتلې وه۔ د غې ښځې د خپـــل پخـــواني مېړه نه چې کوم زوی د ر لود د هغه نوم سيد حسين و، چې سيد حسين بيا د بليل، سکند ر، موسی او علي په نو مو نو ځلور زامن د ر لود ل چې د وی په وصلي ډول د د اوي په قبيله کې شا مل شول۔ د د ې له پاره چې د غه ښځه، زوی او لمسيان يې له د ې سره يو ځای د خجند له سېمې نه را غلي ول نو پښتنو ورته خجند يان ويل چې د وخت په تېرېـــد و سره د وی د خجند نوم په خپلې ور ځنۍ محاوره کې په خو ند ي بد ل کړ، نو ځکه يې خو ند ي بولي۔

خوند ي تر يوې مود ې پورې د د اوي د قبېلې او نورو غر غښتيا نو سره په ګډه او تا وان کې شـــر يـــک ول، خو د شمېر د ډېر والي له کبله يوه جلا قبېله ترې جوړه شوه چې اوس يې خو ند ي بولي۔ خوند ي زياتره د کند هـــار په شا او خوا سېمو کې استوګنه لري، خو شمېر يې د و مره ډېر نه د ې۔

---

113 تاريخ حيات افغاني، د محمد حيات خان ليکنه، پښتو ژباړه، ۳۵۲ مخ، د پيښور چاپ
114 پښتني قبېلې، د دکتور لطيف ياد اثر، ۱۲۱-۱۲۳ مخونه، د پېښور چاپ
115 پښتانه د تاريخ په رڼا کې، د سيد بهاد ر شاه ظفر کاکا خيا تاليف، ۱۳۸۸- ۱۳۸۹ مخونه
116 معلومات مختصر د ر باره اقوام وقبا ئل ولا يات سر حد ي کشور، ۳۹ مخ
117 د پښتنو قبيلو شجرې او مېنې، د پو هنوال محمد عمر روند ميا خيل اثر، ۳۶۰-۳۶۱ مخونه، ميوند خپر ند ويه ټو لنه

ماخوذ د ه ([118]، [119]، [120]) نه.

63 خیسوري

خیسور په اصل کې متوزي پښتانه د ي چې په غلجیو پښتنو ور ګډیږي او ځا نو نه د لود ي او لاد ه ګڼي. تاریخ حیات افغاني او تواریخ خور شید جهان د خیسورد قبیلې په اړوند متفق الرایه د ي او ګډ لید لري او وایې چې د خیسور قبیلې خلک ځا نونه د لود ي د لمسي پړ انګي او لاد ه بو لي. خیسور د عمر خیلو په نامه سره هم مشهور د ي.

د خیسور قبیلې سېمه د سند د د ریاب لو ید بز ته پر ته د ه. د د وی د سیمې شمال ته د عیسی خېلو سېمه، لــو ېد بز ته یې یو کو چنی غر چې پنیاله او یا پلیا نه نو میږي او د مر وتو سېمه پر ته د ه. د د ې ځای د خلکو ونې ټېټې، غنم رنګه او ډنګر د ي. د تا ریخ حیات افغاني چې له نن نه ١٤٤ کلو نه وړاند ې لیکل شوی د ی د د وی شــمېر پــه هغــه وخت کې د ٣_ کو رنیو په شا او خوا کې ښو د لی د ی. د د وی په سېمه کې د خر ما ډېرې ونې شته.

ماخوذ د ه ([121]، [122]، [123]) نه.

64 خټشکي

خیشکي یا خویشکي په پښتنو کې یوه مشهوره قبیله د ه. که چېرې د د غې قبیلې د نسب ونه (شجره) په غــور سره وګورو، نو جو ته به شي چې د وی د پښتنو د سړبن په ټو لنېز ګروپ او ډلې پورې اړه لري او په همــد ې ټــو لنېز ګروپ کې د ځمند اولا د ه د ه.

تاریخ حیات افغاني د خیشکو د قبیلې په اړ وند د اسې لیکلي د ي ([124]):

"د ځمند قبیله په پیل کې د کند هار په شا او خوا ارغستان ته نږد ې مېشته وه او د ٨_-٩_ هجري کلو نــو تــر

118 تاریخ حیات افغاني، د ډیټي محمد حیات خان اثر، پښتو ژباړه، ٣١٥، ٤٥٣ او ٤٥٤ مخونه، د د انش چاپ، پیښور، ٢_٧ میلاد ي کال

119 پښــتني قــبیلې، د د کتــور لطیــف یــاد تــا لیــف، د ویــم چــاپ، ١٢٤، ١٢٧ او ١٢٨ مخــونه، د پیښــور د د انــش د مطبعــې چــاپ ٢_٧ میلاد ي کال

120 تواریخ خور شید جهان، د شیر محمد خان ګنډ ا پور لیکنه، ٢٢٩ مخ، ١٨٦٧ کال، لا هور

121 تاریخ حیات افغاني، د ډیټي محمد حیات خان اثر، پښتو ژباړه، ٣١٥، ٤٥٣ او ٤٥٤ مخونه، د د انش چاپ، پیښور، ٢_٧ میلاد ي کال

122 پښــتني قــبیلې، د د کتــور لطیــف یــاد تــا لیــف، د ویــم چــاپ، ١٢٤، ١٢٧ او ١٢٨ مخــونه، د پیښــور د د انــش د مطبعــې چــاپ ٢_٧ میلاد ي کال

123 تواریخ خور شید جهان، د شیر محمد خان ګنډ ا پور لیکنه، ٢٢٩ مخ، ١٨٦٧ کال، لا هور

124 تاریخ حیا ت افغا نې، پښتو ژباړه د محقق ظر یفي او د کتور لطیف یاد ، پیښور، د د انش چاپ، ٢٤٥- ٢٤٦ مخونه

مینځ د پښنین یا پشین سیمه چې پشنګ هم بلل کېد له د همد ې قبیلې په لاس کې وه، چې روسته بیا د پښتنو یــوې بلــې قبیلې ترین د غه سېمه په زور له د وی نه ونېو له او د وی یې له د غې سېمې نه بېواکه کړل. په د غه وخت کې د ځمند و او لاد ه خیشکي هم چې د لته او سېد ل کډوالۍ او مهاجرت ته اړ ویستل شول. په د غه وخت کې د خېشکو د قبیلې یو شمېرخلک د پشین نه ملتان ته لاړل او هغه ځای یې د خپلې استو ګنې له پاره غوره کړ، خو یو شمېر نور خیشکي غــز ني او بیا پر هغې لار کا بل ته را غلل او له د غه ځا یه بیا د غو ر بند د رې ته ولېږ د ېد ل او د غه سېمه یې د خپلې استو ګنې له پاره غوره کړه چې تر اوسه پورې هم ډېر شمېر خیشکي د پروان ولایت د غو ربند د ولسوالۍ پــه بېلا بېلا د رو کې مېشته د ي."

هغه وخت چې د هند مغو لي واکمن ظهیر الد ین محمد با بر ۹۳۲- ۹۳۷ هجري کا بل ونېو او تر څه مــود ې ورو سته یې پر هند با ند ې د یر غل تکل وکړ، یو شمېر هغو خیشکو ته چې په غور بند کې ور ته او سېد ل ګــران ښــکاره شول نو د خپل یو پییر په لا رښوونه د هند وستان خواته رهي شول. د افسا نوي روایتو نو له مخې د د وی پیــر د وی ته د او سپنې یو میخ ور کړ او ورته یې وویل په هغه ځمکه کې چې د غه میخ ننوزي، نو هغه به ستا سو سېمه او ملــک وي. کله چې زیا تره خیشکي او ځمند په ډله ابېزه تو ګه له کا بله پېښور او له هغه ځا یه هند و ستان ته روان شول، نو په د غه وخت کې د د وی د قبیلې مشر سلیم خان ځمند نو مید او په هغه وخت کې چې بابر د هند و ستان د لود ي پښـتــني واکمنۍ د وروستي واکمن سلطان ابر اهیم لود ي سره په پا ني پت کې په جګړه بو خت و، نو د غو خیشکو د سلیم خان ځمند تر مشرۍ لا ند ې د بابر په پلوۍ جګړه کو له چې ویل کیږي چې په د غو جګړو کې د د وی ۷ـ تنه ووژل شول، همد اوجه وه چې بابر او د هغه زوی هما یون پر د وی ډېره لو رېینه د رلو د له. د وی بیا په هغه ځای کې مېشته شــول چې نن ورځ د قصور ښار پروت د ی او د لا هور ختېزې بر خې ته مؤ قعیت لري او نن ورځ یې د خلکو شمېر ۲۳۷۶ـ تنو ته رسیږي چې زیا تره یې خیشکي پښتا نه د ي.

د غه خیشکې چې په قصور کې او سیږي نو د وی ته افاغنه قصوریان یا د قصور پټانان وایي چې د تــاریخي روایتونو سره سم د وی د ۱۵۲٦ میلاد ي کال راهیسي په د غه سېمه کې او سیږي چې د د وی د ســېمې رقبه ۱۸۹۱ کیلــو متر مر بع ښود ل شوې د ه. د غو خیشکو یا قصوریه پټانانو تر ۱۸ـ۷ میلاد ي کا له پورې پر د غې ســېمې واکمنــي او راج کاوه چې شهنواز خان خیشکی د مغو لو په پوځ کې ستر جنرال تېر شوی د ی.بیا وروسته کله چې رنجیت سنګ د قصور سېمه ونیوله نود وی ته وویل شول چې د ستلج د سیند کېڼه برخه پریږد ي.

هغه وخت چې خیشکي او ځمند په قصور کې مېشته ول، نو د سپره په نامه یو تن بلوڅ د خپل قوم له یوې ډلې سره د د وی سېمې ته راته او د د وی په سېمه کې به یې لو ټماري کو له، د د غې لو ټماریو د مخنیوي له پــاره د د وی ځینې ځا نګې او خیلو نه لکه بټک زي، شها بن زي، سلماک او کز لا ني د قصور د سېمې لو ید ېز ته مېشته شــول او د وی د د غه لو ټمار د برېد ونو مخه ونېوله چې ورو سته یې د وی ته د بر یا پور تني کلي استو ګن ویل.

خیشکي زړور، جنګیالي، میلمه پال او په علم او پو هې با ند ې مین خلک د ي.

64.1 د خیشکو د استو ګنې سیمې

په او سني وخت کې خیشکي په لا ند نیو سیمو کې استوګنه لري :

1. د افغانستان د پروان ولایت د غوربند په ولسوالۍ کې

په د غه ولسوالۍ کې خیشکي د تیخان، یخد رې او سید انو په د رو کې استوګنه لـري چـې پـه د غـه ولسوالۍ کې د خیشکو شمېر د ۲۵۰۰۰ تنو په شا او خو اکې ښو د ل شوي د ي. خلک یې اکثره د کر کیلې په چا رو بو خت د ی او د با د امو، منو، زرد الو، توتانو، ګیلا سو او الو با لو با غو نه لري.

2. په غور بند کې د خیشکو ښا خو نه:

شا هي خیل، ملي خیل، علم خیل چې بیا علم خیل د بارخیل، سلیمان خیل، خلیل خیل او یا روم خیل په څا نګو ویشل شوي د ي.

3. په کند هار او پښین کې:

که څه هم په نو مو ړو ځا یو نو کې د د وی شمېر زیا ت نه د ی، خو د وی هلته زیا تره د سو د اګرۍ په چا رو بو خت د ي. د کند هار ولا یت د ار غند اب ولسوالۍ په پو رتنۍ برخه کې د خیشکو په نامه یـو کلی شته چې د مشهور ستانه با با ولي صا حب د مزار نه چې د خا صو و عا مو ز یا رتځـی د ی څلـور کیلو متره واټن لري چې تقر یبا د لسو کو رنیو په شا او خواکې خیشکي هلته مېشته د ي.

4. په پښتونخوا کې :

خیشکي د پښتونخوا په لا ند نیو ځا یو نو کې استوګنه لري:

1. د پیښور په ګینټه ګهر کې چې هلته د خیشکو په نامه یو ه محله شته.
2. په چا رسد ه کې هم د خیشکو څو کو رنۍ شته.
3. په هزاره کې هم د خیشکویو شمېر کو رنۍ مېشته د ي.
4. په خیشکي پایان او خیشکي بالا کې.
5. د نوشهره کلان په شمال کې د لنډي د سیند پر غاړه د خیشکي په نامه کلی شته.
6. په اشنغر کې هم د د وی یو کلی شته چې د شجا عت خان شموزي له خوا اباد شوی د ي.
7. د کابل سیند شمال ته د مومند و په غر نیو سیمو کې هم یو شمېر خیشکي مېشته د ي.
8. د خیبر د تا ریخي د رې په مینځ کې هم یو شمېر خیشکي استوګنه لري.

9. په د ېره اسما عيل خان کې.

10. په بنو کې.

11. په لکي مروت کې.

5. په پنجاب کې:

1. خيشکي د لا هور په قصور کې مېشته د ي چې هلته ورته قصوريه افغانان يا پټانـــان وايـــې چـــې د پاکستان يو پخوانی د بهر نيو چارو وزير خو رشيد احمد خان قصوري هـــم د همـــد ې قصـــوريه پټانانو ځيني يو پښتون د ی چې د خيشکي په قبيلې پورې اړه لري.

2. په ملتان کې.

3. په هيرو وال کې.

4. په تاند ه کې.

6. په هند و ستان کې

يو شمير خيشکي هند و ستان کې هم ژوند کوي چې سيمې يې په لا ند ې ډول د ي :

1. په خو رجه کې چې د هند د اترا پراد يش په ايالت کې مو قعيت لري.

64.2 د خيشکو مشهور نو ميا لي

جنرال محمود خان، جنرال شاه نظر خان او شهنواز خان خيشکي د مغو لو په پوځ کې مشهور جنرالان تېر شوي د ي. همد راز سليم خان ځمند هم د قصوري خيشکو مشر ؤو.

64.3 د خيشکوستر عارفان او صو فيان

عبد الله خيشکی قصوري چشتي چې عبد ي تخلص يې کاوه او د زوکړې نېټه يې ۱۰۴۲ لمريز کال د ی. د ی د خپل وخت ستر عارف، صو في او ستا نه تير شوی د ی. د ه د ۷. په شا او خوکې کتا بو نه کښلي وو. د د ه د مهمو اثارو نـــه يو هم (اخبار الا وليا من لسان الا صفيا) نو مېږي چې د ۱۶۳ تنو خيشکي صو فيا نو تذ کره د ه.

د خيشکو نو ر صو فيان د اد ي: حاجي ګګن شوريا نی خيشکی، شيخ يحيی، مو لا نا احمد ، خواجه اويس، شـــيخ محمد ، عبد الله، شيخ نبو کی، حا جي ميا، شيخ متو ، شيخ د رانی، شيخ الله د اد ، شيخ با يزيد ، ابر اهيم، شيخ سد و، حاجي محمد چو لي، شيخ مبارک، شيخ پا ينده ه، شير خان، پير رحمت، محمد خان، پير رحيمد اد خان، پير اد م حســـين، شـــيخ

ملهي، شيخ حره، شيخ احمد اتوزی، شيخ وتو خيشکی، نتمو، اخوند سعيد ، ميان الحق، حا جي رحيمد اد ، عبد الخالق، حا جي مير، شيخ عالم، شيخ با بر، شيخ بو چه، شيخ هناک، شيخ صا حب، شيخ رکن الد ين، شيخ يو سف، شيخ شمس الد ين، شيخ خالو، شيخ حسن، حا جي احمد ، شيخ لا لو، شيخ عيسی، شيخ ضحاک، معري خان، شيخ حلو، محمد خــان، شــيخ بــا يزيد ، شيخ ميرک، شيخ جهان، شيخ اسما عيل، شيخ سنګو، شيخ عمر، شيخ ابر اهيم، محمد خان، يار محمد ، عا لــم خــان، شيخ مرد ان، شيخ جا نو، مو لا نا خواجه شيخ محمد ، شيخ د اؤد ، مو لا نا عبد الو احد او شيخ ډانګ مار.

د پښتو ژبې مشهور شا عر او صوفي او د د يوان خا وند ارزاني چې د با يز يد انصاري (پير روښان) همعصره و هم د خيشکو د عزيززي د څا نګې پورې يې اړه د ر لود ه.

د کا بل پو هنتون د ژبو او اد بيا تو د پو هنځي د پښتو څا نګې استاد ښا غلی محمد صا بر خيشکی چې يو وخت د افغانستان د علو مو اکا ډمی علمي غړی او د کا بل د مجلې مسئول مد ير و هم د غور بند د ســيمې خيشــکی د ی چــې پښتو ژبې، اد ب، ګر امر او ژبپو هنې ته يې د قد ر وړ علمي خد متو نه کړي د ي.

ماخوذ د ([125]، [126]، [127]، [128]، [129]، [130]، [131]) نه.

65 د اؤد زي

زه عا شق يم سروکار مې د ی له عشقه

نه خليل، نه د اود زی يم، نه مو مند

(رحمان بابا)

زمونږ پښت پو هان (نسب پيژ ند ونکي) د اود زي د سړ بني پښتنود ټولنيز ګروپ پورې يوه اړ وند ه قبيله ګڼي چې له اره غوريا خيل د ي. د نسب د شجرې سره سم غوريا څلور زامن د رلود ل چې د ولت يار، خليل، څمکني او زيړ اني نو ميد ل. د ولت يار د وه زامن د ر لود ل چې يو يې مو مند او بل يې د اود نو مېد ل چې بيا د د اود او لاد ه پــه د اود زيــو ســره مشــهوره او تــر ننــه پــورې پــه همــد ې نــامه ســره يــاد يــږي.

125پښتنې قبيلې، د د کتور لطيف ياد تا ليف، د پيښور چاپ، ۱۲٤، ۱۲٥، ۱۲٦، ۱۲۷ او ۱۲۸ مخونه

126تواريخ خورشيد جهان، د شير محمد خان ګنډا پور ليکنه، د لا هور چاپ

127د غوربند د سيمې يو تن تکړه ژورناليست ښا غلی محمد الد ين خيشکي نه تر لا سه شوي معلومات

khyber.org128

trekearth.com/gallery/Asia/Pakistan/West/North-West_Frontier/Kheshki_Payan/photo825542.htm129

130پښتانه د تا ريخ په رڼا کې، ۱۳۲٥- ۱۳۲٦ مخو نه

http://en.wikipedia.org/wiki/Kasur_District 131

د پښتانه د تاریخ په رڼا کې د کتاب ښاغلی مؤلف سید بهاد رشاه ظفر کا کا خیل د د اود زیو پښتنو په اړوند د اسې لیکلي د ي:

" د اود زي هم سړ بني پښتانه د ي او د غو ر یا خیلو پښتنو له ډلې شمېرل کیږي. د اود زي د پېښور په میـــد اني برخه او د کابل سیند په سهیلي برخه کې مېشته د ي. شمال ته یې مهمنزي او جنوب لوید ېز ته یې خلیل پر اته د ي. د غور یا خیلو د مها جرت په وخت کې د د وی کرد ار واضح نه د ی. ویل کیږي چې د وی د خان ګجو ([132]) مر سته حـــا صله کړې وه او د هغه په بر کت د سېمې په علا قه کې د کلپا نې پر غاړه استو ګن شوي د ي، خو پـــه پـــای کـــې د وی د پېښور په قطبي علا قه کې د کا بل سیند د ښا خونو په مېنځ کې اباد شول چې د د وی د غه سېمه ډېره زر خېزه د ه.([133])

65.1 د د اود زیو د قبیلې ښا خو نه او څا نګې

د د اود زیو قبیله په لو مړي سر کې په د ریو ښا خو نو با ند ې ویشلې شوې د ه چې لو مړی یې مند یـــا منــد کی، د ویم یې مامور او د ریېم یې یو سف د ي. د مند او لاد ه د بابوزي، حسین زي او نیکوزي په څا نګو ویشلې شوې د ه. همد اراز د ما مور او لاد ه د تا جو خیلو، محمد خېلو، سید خیلو، یو نس خېلو، با زید خیلو، علي زیـــو، بـــي بـــي زیواو پها ګلزیو په څا نګو وېشلې شوې د ه. د یو سف اولاد ه هم د مند ر، وفا خېلو او صفا زي په څا نګو وېشلې شوې د ه.

تا ریخ حیات افغا ني د د اود زیو په اړوند د اسې لیکلي د ي ([134]) :

"د اسي ر وایت مو جود د ی چې د د اود لومړني زوی مند د وې میرمنې د رلود لې چې د لو مړنۍ مېرمنـــې نه یې د حسین او له د ویمې مېرمنې نه یې د نیکو او با بو په نامه زامن د رلود ل او کله چې مند له د ې فا ني نړۍ نـــه

132کجو خان رانیزی د پښتنو یو خورا نو میالی مشروچې د علم او پو هې څښتن و چې نا متو انګر یزي ختیز پېژ ند ونکي راورټي د د ه یو کتاب چې د پښتنو تا ریخ نو میږي او په ۱٤۹٤ میلاد ي یاپه ۹ـ هجري کال کې لیکل شوی د ی لید لی و چې له بد ه مر غـــه اوس ورک د ی او ښا یې چې د برېتا نیې په کوم میو زیم کې به خو ند ي وي، ځکه د لوی استاد اروابناد علا مه حبیبي په قول د راورټي ټول کړي کتا بو نه د د ه تر مړینې ورو سته نه د ي ضا یع شوي او زیا تره د لند ن په میو زیمو نو کې خو ند ي د ي. د اسي ویل کیږي چې خان ګجو په خپـــل عصر کې تر ټو لو لوی مقتد ر او غښتلی ملک و. تا رخ حیات افغا ني ګجو خان رانیزی د هند د ستر پښتون ټولواک سوري شیر شاه معـــا صر بولي او هغه جګړه چې په شیخ تپور (زاړه نو ښار) کې پېښه شوې د ه خان کجو یې قائد و. خان کجو د ټو لـــو خښـــي، محمـــد زیـــو، اتمانخیلو، ګد ون او تر کلا نیو قبیلو مشر و او د شیخ تپور په جګړه کې چې په کال ۹٥۷ هجري کې وشوه د سلو زرو تنو ځوانا نـــو یـــو غښتلی پو ځ یې جوړ کړی و او د با جوړ او د یو سفز یو اوسنۍ ټو له سېمه یې نېولې او د د لا زاکو قبېله یې له د غو سېمو نه بې واکـــه کړې وه او د شیخ ملي قو انین یې د ځمکو په ویش کې جاري کړي وو. د استاد علامه حبیبي په قول (د پښتواد بیاتو تاریخ لـــو مـــړی او د ویم ټوک ٦٣٧- ٦٣٨- ٦٣٩ مخو نه د پېښور چاپ) د خان ګجو قبر اوس هم د سوابۍ او مرد ان تر مینځ پر یوې لو یې غو نډۍ با ند ې د ی چې خلک یې د د ګجو غو نډۍ بولي او د شا ه منصور نه شپږ میله واټن لري. د د ه او لاد ه تر او سه هم د کلا بټ په سېمه کې شته

133پښتانه د تاریخ په رڼا کې، ۱۳۲٤- ۱۳۲٥ مخو نه

134حیات افغا ني، پښتو ژباړه ۲٤۱- ۲٤۲ مخو نه، د پېښور چاپ

ستر ګې پټې کړې، نو لومړني زوی حسين ته يې د پلار ميراث لاس ته ورغی، له همد ې کبله نېکو او با بـــو د خپـــل ورور حسين د و ژلو نيت وکړ، خو په خپل د ې نيت کې بر يالي نه شول چې په پای کې د نېکو او لاد ه په هند و ستان کې مېشته شوه او د با بو او لاد ه د تيراه په شااو خواکې په خواره واره ډول ژوند کوي او د حسين او لاد ه په هغه سيمه کې ځای پر ځای پا تې شوه چې همد ا اوس هم پکې استوګنه لري."

د اود زي زړور، مېلمه پا لونکي او په پښتو او پښتنو اله با ند ې مين خلک د ي.

يو شمېر د اود زي د افغانستان د ننګر هار ولا يت د چپر هار ولسوالۍ‌د د اود زيو په کلي کې چې د هغه ځـــای خلک ور ته د اوزيي وايې مېشته د ي. د کا بل ولا يت د قره با غ په ولسو الۍ کې هم يو ډېر شمېر د اود زي مېشـــته د ي.(135)

د افغانستان د ټو لواک اعليحضرت المتو کل على الله محمد ظا هر شاه د واکمنۍ په وخت کې د افغانستان د سترې محکمې غړی او د تميز د عالي د ېوان رئېس اروابناد مو لوي عبد البصير خان چې د هېواد يو جيد عالم اوپاک نفسه ڤا ضي وهم د اود زی پښتون و چې د د کابل ولايت د قره باغ د ولسوالۍ او سيد ونکی و.

حيات افغاني له نن نه ١٤٤ کلو نه وړاند ې په پښتونخوا کې د د اود زيوشمېر د لس زره کو رنيو په شا او خـــو ا کې ښو د لي د ي.

66 د اوي

زموږ پښت پو هان (تو کم پېژند ونکي) د اوي د غر غښتي پښتنو په ټولنيز ګروپ پورې اړوند ه قبېله ګڼي. د وی په اصل کې د کا کړو پښتنو يوه پښه ګڼل کيږي چې په کند هار او د سهيلي پښتونخوا په ژوب، کوئيټه، چمن او د پشين د سيمې په اجيرم او کر بلا نو مي سېمو کې مېشته د ي. همد اراز د پښتونخوا د ايا لت په ځينو سيمو لکه کتلانګ، د هېرې ليکپاني، با بو زايي، سوال د هير او مرد ان کې هم استوګنه لري.

د تا ريخي رو ايتونو له مخې د د اوي پلار د اني نو مېد ه او د د اوي قبېله په د ربو ځا نګو وېشلې شـــوې د ه چې د مړ، همړ او خوند ې نو ميږي چې خو ند ې د د اوي وصلي زوی و.د خو ند ې په اړوند د اسې روايتو نه هم شته چې د د اني زوی د اوي چې د غر غښت لمسی و د يوې سيد ې کو نډې سره نکا ح وتړ له چې د خپل زوی سره يو ځای د خجند نه ملتان ته د خپلې خور د لېد لو له پاره په سفر راوتلې وه.د غې ښځې د خپل پخواني مېړه نه چې کوم زوی د ر لود د هغه نوم سيد حسين و، چې نو موړی سيد حسين بيا په وصلي ډول د د اوي په قبيله کې شا مل شـــو.د د ې لـــه پاره چې د غه ښځه او زوی يې د خجند له سېمې نه را غلي ول نو پښتنو ورته خجند يان ويل چې د وخت په تېرېـــد و سره د وی د خجند نوم په خپلې ور ځنۍ محاوره کې په خو ند ې بد ل کړ، نو ځکه يې خو ند ې بولي.خوند ي تر يوې

135پښتنې قبېلې، د د کتور لطيف ياد تاليف، ١٢٩- ١٣. مخو نه، د پېښور چاپ

مود ې پورې د د اوي د قبيلې او نورو غر غښتيا نو سره په ګټه او تا وان کې شر بک ول، خو د شمېر د ډېر والي لــه کبله يوه جلا قبيله ترې جوړه شوه چې اوس يې خو ند ي بولي. خوند ي زياتره د کند هار په شا او خــوا ســېمو کــې استوګنه لري، خو شمېر يې د و مره ډېر نه د ی.

همد اراز تا ريخ حيات افغا ني د د اوي د قبيلې په اړوند د اسي ليکلي د ي ([136]) :

د د اوي قبيله په د ريو څا نګو ويشلې شوې د ه چې د همړ، د مړ او خو ند ي په نامه ياد ېږي. د د اوي د قبيلې د ريم ښاخ چې خوند ي نو ميږي د مخزن افغا ني په روايت د د اوي له اصلي نسبه نــه د ي، بلکــې هغــه پــه د ې ډول ورسره يو ځای شوي د ی چې د د اني زوی د اوي د خپل پلار په ژوند انه کې د اسو نو د سود اګرۍ لپاره پــه ســفر تللی و. په د غه سفر کې د د اوي سره يوه ښکلې ښځه چې د سيد حسن په نامه يو زوی ورسره و يو ځای شــوه. د اوي له نوموړې ښځې نه د هغې د اصلي ځاي ځايګي او تا ټو بي په اړوند پو ښتنه وکړه. هغې ښځې د اوي ته په ځواب کــې وويل چې له خجند ه راغلې د ه او د ا هلک د سيد زوی د ی. هغې همد اراز وويل چې په خجند کې کــا خــتي (قحطــي) راغلې وه او زه غواړم چې د خپلې مشرې خور سره ملتان ته لاړه شم. د اوي هغوی ملتان ته ورسول او نو موړې ښځې په ملتان کې د خپلې خور په سلا او مشوره د د اوي سره نکاح وتړ له. د اوي له نو موړې ښځې نه څلور زامن د رلود ل او څر نګه چې حسن خجند ي ورسره و نو پښتنو په خپلو ور ځنيو خبرو اترو کې خجند ي په خوند ي بد ل کړ چې د ی په خوند ي سره مشهور شو. با يد ز يا ته کړو چې خوند ي د بليل، سکند ر، موسی او علي په نــامه څلــور زامــن د رلود ل.

د اوي زياتره د سو د اګرۍ په چارو بو خت د ي. د وی ميلمه پالو نکي او په پښتو او پښتونوالي با ند ې خورا ټينګ خلک د ي.

د د اوي د قبيلې نه سترعالمان او په پو هې مين شخصيتو نه را وتلي د ي. په د غو شخصيتو نو کې يو هم ستر مشر وطه غو ښتو نکی، ليکوال او شاعر اروابناد عبد الهاد ي د اوي د ی چې پر يشان تخلص يې هم کاوه. نو مــوړی د اروابناد عبد الاحد اخونزاد ه طبيب کند هاری زوی د ی چې ۱۲۷٤ش کال کې د کابل په باغ عليمرد ان کې يې نــړۍ تــه ستر ګې پر انيستلې د ي. نو موړي د حبيبيې په لېسه کې د رشد يې تر د رجې پورې زد ه کړې وکړې او د پښتو او د ري ژبو شاعر او ليکوال و. په اردو، عربي، تر کي او انګرېزي ژبو هم پو هېد ه. نو موړی د پريشان په تخلص ســره په سراج الاخبار کې ډير ې ټو لنيزي، سياسي او انتبا هي مقا لې او مضا مين وليکل او د مشر وطيت د غو رځنګ د نــا متو مشر انو عبد الر حمن لو د ين، مو لوی غلام محي الد ين افغان او مو لوي عبد الرب نږد ې ملګری و. د افغانستان د خپلواکۍ اتل غازي امان الله خان او محمود طر زي نو موړی له نږد ې پېژاند ه له همد ې کبله و چې نو موړی ته د امان افغان د جرېد ې مسئول مد يريت هم ور سپارل شوی و. نو موړی په ۱۹۲. ع کال کې د امــاني د ولــت لخــوا د هنــد د ميسورې په کنفر انس کې هم د افغاني هيئات غړ يتوب د رلود. د ه د سفير، مستشار، مختار وزير، د خلکو د استازي او

136تاريخ حيات افغاني، د پيښنور چاپ، ۲۵۹- ۲٦. مخو نه

د مشرا نو د جر ګې د رئيس په تو ګه لوړې د ندې سر ته رسولې د ي. د ه ۱۳ کلونه زند انو نه هم ګاللي د ي او په پای کې د ۱۹۸۲زېږد بز کال کې چې د ۱۳۶۱ لمرېز کال د زمري د ميا شتې د ۲۷نېټې سره سمو ن خوري په کابل کې د ۸۸کلو نـــــــو پـــــــــــه عمـــــــــــــر وفـــــــــات شـــــــــــو.

د اروابناد عبد الها د ي د اوي پښتو اود ري اثار د اد ي : زما رسول پاک، تجارت ما با روسيه، غيا صــــه، لالــي ربختــه، نغمات، ګلخانه، رجال وطن او زيست نامه. ([137])

نور ماخوذونه د ([138]، [139]) نه.

67 د رمان

د وئي د افغانستان د خوست په ولا يت کې استوګنه لري و په کرلاڼيو پښتنو پورې تړ لې قبېله د ه. د رمــــان د عبد الر حمن د قبيلې د نوم لنډه بڼه د ه.

د پښتنو د عنعنوي او د ود بزې شجرې يا د نسب د ونې سره سم د رمان يا عبد الر حمن قبېله کر لاڼي پښـــتانه او د خورېيانيو قبېلې چې ياد ونه يې د همد ې قبيلو د پيژ ند لو په لړ کې د مخه شوې د ه يو ښاخ شمېرل کيږي.

پښتانه د تاريخ په رڼا کې د د رمان د قبيلې په اړوند د اسي ليکلي د ي ([140]):

د شجرې مطابق د وی کر لاڼي پښتانه او د خو ږيا ڼيو د قبېلې يو ښاخ شمېرل کيږي او حاجي خان خيل، ســـود ي خيل، اصلي احمد خيل، مد ي خيل، کو نډي او منګس يې ښا خو نه د ي چې د غو شپږو ښا خونو ته مموزي هم وايي او د متون په نامه سره هم شهرت لري.

متون په اصل کې د خوست ولايت يوه ولسوالي د ه چې د خوست ختيزې بر خې ته پرته د ه چې په لويد ېـــزه خواکې د مند و زيو او د ناد رشاه کوټ د و لسواليو، په شمال لويد ېز کې د موسی خېلو د ولسو الۍ سره، شمال خواته د سبر يو د و لسوالۍ سره، په شمال ختېز کې د تيري زيو د ولسوالۍاو پاکستان د هېواد سره او په جنوب لويد ېز کې د ګر بزو د و لسو اليو سره ګډې پو لې لري او په ۲_٦ زېږ د بز کال کې يې د ټو لو وګړو شــمېر ۱٦_۲۱٤ تنـــه ښـــود ل شوی د ی. ([141])

د تاريخ حيات افغا ني مؤ لف ډ پټي محمد حيات خان ۱٤٥ کلونه وړاند ې د د رمان د قبېلې په اړوند د اسي ليکلي

137جنبش مشرو طيت د ر افغانستان، د علا مه عبد الحی حبيبي تاليف، د ويم چاپ، ۱۲۸-۱۳۲ مخونه، کابل، ۱۳۶۳

138پښتني قبيلې، د کتور لطيف ياد ، ۱۲۸-۱۲۹ مخونه

139http://en.wikipedia.org/wiki/Davi_tribe

140ظفر کاکا خيل، سيد بهاد رشاه، پښتانه د تاريخ په رڼا کې، پېښور يو نېور سټي بک ايجنسي، ۱۳۸۹ مخ، ۱۹٦۲ ع

141 http://en.wikipedia.org/wiki/Khost_(Matun)_District

د ي ([142]) :

متون په اصل کې د خوست د یوې سېمې نوم د ی چې د د غه ځای او سید ونکو ته متون یا متو ني وايي. حيات افغاني په هغه وخت کې د د وی مجمو عي شمېر ۱ــ تنه ښو د لي ووچې د کر کيلې په چارو بو خت د ي.

متون زړور، ميلمه پالو نکي او په پښتو او پښتو نواله با ند ې مين خلک د ي.

68 د رې کوټي

د وئي د افغانستان د خوست په ولا يت کې استوګنه لري و په غلجيو پورې تړ لې قبېله د ه.

د تاريخ حيات افغاني د مؤلف د لېکنې پر بنسټ چې د پښتنو قبيلو په اړوند يې هر اړ خېز معلو مات د ر لود ل د د رې کو ټې قبېلې وګړي هم د افغانستان د خوست په ولا يت کې استوګنه لري او په سليمان خيلو غلجيو ور ګډيږي. د همد ې مولف په روايت د سليمان د ویم ورور علي نو ميد چې او لاد ه يې علي خيل د ي چې بيا د علي خيلــو د منــد وزي د ښاخ يوه څا نګه اسما عيل زي د ي چې د وې کو چنۍ څا نګې يې بد ا خيل او چند ن خيل د ي چې د د رې کو ټي په نامه سره ياد يږي. ([143])

تاريخ حيات افغاني له نن نه ١٤٥کلو نه وړاند ې د د وی شمېر ٤ــ کورنۍ ښود لی د ی چې ښا يــې اوس بــه د د وی ټول شمېر تر د ې هم لا ډېر زيات وي.

69 د له زاک

د پښتنو د عنعنوي او د ود يزې شجرې له مخې د لازاک د پښتنو د کرلاڼي پښتنو په ټو لنېزې ډلې کې شمير ل کيږي، خو د تا ريخي پلوه د وی د ساکي پښتنو يوه څا نګه د ه چې د سليمان د غرو نو د لړۍ نه د خپلې استو ګنــې او سنۍ سېمې ته لير د يد لي د ي.

د تاريخي رواياتو سره سم د لازاک لو مړني پښتانه د ي چې د پېښور په واد ۍ کې د ابا سين تر غاړو پــورې استو ګن شوي وو او د اسي ويل کيږي ې د وی پر د غه سېمې با ند ې د هند و شا ها نو په وخت کې قبضه کــړې وه.د لازاک د غزنوي سلطان محمود ۹۹۷-۱۰۳۰ ع د واکمنۍ په وخت کې د هغه سره د هند په بر يد ونو کې ملګري او د خپــل يوه مشر ملک يحيي په مشر تا به د سو منات په حمله کې يې ګډون د رلود. ([144])

142تاريخ حيات افغاني، د محقق فر هاد ظر يفي او د کتور لطيف ياد ژباړه، د پېښور د د انش چاپ، ٣٥٥ مخ

143پښتني قبيلې، د کتور لطيف ياد ، د د انش چاپ، پېښور، ١٣٣- ١٣٤ مخونه

144پښتا نه د تاريخ په رڼا کې، ٣٧٥ مخ

د اسي رو ايتو نه هم شته چې د لازاکو د لا هور د راجا د کمزورتيا په وجه د خيبر د تا ريخي د رې له لارې پر پېښور باند ې چې په هغه وخت کې بگرام ورته ويل کېد ه ([145]) ير غل وکړ او د تورې په زور يې د غه سيمه په خپلـــه ولکه کې راوسته، ان چې د سند لويد يزې بر خې يې هم تر ليرې ليرې ځايو نو کې په خپلې قبضې کـــې راوســـتې او خپل تسلط يې وربا ند ې ټينگ کړ.

تاريخ حيات افغا ني چې له نن نه ۱٤٥ کلو نه وړاند ې ليکل شوی د ی د د لازاکو پښتنو په اړوند د اسي کښـــلي د ي :

د د غې قبيلې ځيني سپين ږيري د خپلو پلرو نو او نيکو نو په اړوند د اسي روايت کوي کله چې په پيل کې د د لازاک قبيله د افغانستان ختيځو بر خو ته د اخله شوه، نو تر د ې وړاند ې په پېښور او د سند د رياب په لو يد ېزو او ختيزو غاړو کې سره کافر او سيد ل او هغو خلکو ته يې سره کا فر ويل چې د گر يک او بکتړين له نسله وو. په پيل کې د يگان او د اصلي سو اتيو نيکو نه هم د پيښور، راولپينډۍ او د جلال اباد تر حد ود و مېشته وو چې بيا د د لا زاکـــو د قبيلې خلکو په تد ريجي تو گه د غه خلک پر شا وتمبول او خپله قبضه يې پرې ټينگه کړه. لنډه د ا چې د غـــه قـــبيله د کابل د واکمن مرزا الغ بيگ تر وخته ډېره مشهوره وه، خوکله چې د وی خپل زور او ځواک با ند ې مغروره شول، نو لو مړی د خليلو او مو مند و له خوا چې پيښور ته راتلل مات او د پېښور پرېښود لو ته اړ شول. ه په هغه وخـــت کـــې پيښور، د و ابه، با جوړ، ننگرهار، کلپا ڼه او د هزاره تر سېمې پورې ټو لې سېمې د د لازاکو وې. په د غه وخت کې يو سفزي هم په کا بل کې د مرزا الغ بيگ له خوا ټکول شوي وو او پيښور ته راغلي وو. ([146])

د يو سفز يو مشر ملک احمد د د لا زاکو نه د يو سفز يو لپاره د يوې سېمې غو ښتنه وکړه، هما غه و چـــې د لا زاکو د يو سفز يو سېمه د وی ته ورکړه. ورو سته بيا يو سفز يو د د لازاکو نه د نورو سيمو غو ښتنه وکړه او ورته يې وويل چې يوازې د و ابه لږه د ه په هغې سېمې مو گو زاره نه کيږي، چې بيا د لا زاکو ورته د د انشکول، عنبر او د با جوړ سېمې هم ورکړې او د لا زاکو ته يې وويل چې اشنغر هم په د وابه پورې د ی که څه زور او قـــوت مـــو وشـــي اشنغر هم په خپله توره له شلما نيو نه واخلئ .([147])

وروسته بيا د يوسفزيو او د لازاکو تر مينځ د ځمکو په نيولو سختې او خو نړۍ جگړې وشوې چې له د واړو خواوو ډېر کسان ووژل شول. په پای کې د يو سفزو د مشر ملک احمد او د د لا زاکو د قبيلې د مشر ملک محمد خان د لا زاک تر مينځ سو له وشوه.

د د لا زاکو يو شمېر کو رنۍ د مغو لي واکمن جهانگير د و اکمنۍ په وخت کې د هند بيلا بيلو بر خو ته وليږل شوې چې زيات شمېر د لازاک لا تر او سه هم هلته مېشته د ي.

145تاريخ حيات افغاني، د د انش چاپ، پېښور، ۳۲۳ مخ

146نو موړی اثر ۳۲۳ مخ

147تواريخ حا فظ رحمت خاني، د پير معظم شاه اثر، پېښور، ۳_-۳۱ مخونه

69.1 د لازاکو قبیلې ښاخونه

د د لا زاکو د قبیلې مشهور ښا خو نه د اد ي : لوري خیل، یعقوب خیل، احمد خیل، وتک زي، عمر خیل، یحیـــي زي، زکر یا خیل، سمرزي، شمشیر خاني، نصرت خیل، عنا یت خیل او نور---

69.2 د لازاک په پښتونخواکې

د لازاک د پښتونخوا په چارسد ې، مرد ان، سوات، او همد اراز په حسن ابد ال، ټکسیلا، راولپنډۍ، هرېپور، چچ، هزاره، اټک او ایبټ اباد کې مېشته د ي۔

د هر یپور د سیمې د لازاک په لا ند نیو کلیو او با نډو کې مېشته د ي:

سرای صالح، شاه محمد ، لبن با نډې، مراد اباد ، مونن، غیبه، بګرا، شاه مقصود ، چور، پورانا باکه، هرې، اخون با نډې، تېر، تالوکیر، بهیرا، کو لیان، کلنوان او چمبه کې اوسیږي۔

همد اراز د اټک د سیمې د لا زاک د د غې سېمې په لا ند یو کلیو او با نډو کې ژوند کوي:

د اټک په کلی، د ولیا په کلي، د فور ملي په کلی، د حمید په کلي او غورغشتي کلي کې ژوند کوي۔ ([148])

69.3 په هند وستان کې

د هند و ستان د اتراپراد یش د ایالت د میرټ د ولسوالۍ (د سټر کټ)کې هم ډېر شـــمېر د لازاک پښـــتا نـــه او سیږي چې تر او سه پورې د د غې قبیلې ځیني خلک په پښتو ژبې خبرې کوي۔

د شا هجهانپور د سیمي یو مشهور پښتون لیکوال چې د د لا زاک په قبیلې پورې اړه لري ښا غلی مر غوب احمد خان د ی چې د د لا زاکو د قبیلې په اړوند یې پر اخه څېړ نې کړي د ي چې د سرخ مناري، شـــیوګۍ، مصـــري خیلـــو، جلالپور، رسولپو ر د سیمو د لازاک یې چې د میرټ د د سټر کټ د شاهجهانپور په سیمې پورې اړه لري مـــوږ تـــه را پیژ ند لي او همد اراز یې په د غه سیمه کې د د لازاک د قبېلې ځیني تا ریخي شخصیتو نه یې مو ږته رامعر في کړي د ي چې په د غو کسانو کې یو هم محمد عباس خان د لازاک و چې د مغولي واکمن جها نګیر په وخت کې د خپلو پنځه زره پو ځو نو سره هند وستان ته راغلی او بیاد شاهجهان د و اکمنۍ په وخت کې همد لته مېشته شوی و او د شا هجهـــان لـــه خواورته شا هي منصب هم ور کړل شوی و۔

د وهم نا متو پښتو ن چې د د لازاک په قبیلې پورې یې اړه د رلود ه هغه محمد خان و چې د مغولي واکمنۍ لـــه

---

148 http://dilazak.blogspot.com

خوا ورته د اوړیسه د سیمې صو بد اري ورکړل شوې وه ا و د هو ګلي، بنګا پور او د بیهار پر سیمو یې راج کاوه چې د د ه او لاد ه په هو ګلي کې استوګنه لري، خود د ه مزار د شا هجهانپور د سیمې په شهید والا باغ کې د ی او د اسي ویل کیږي چې په کو مې جګړې کې شهید شوی و.

همد اراز بل نا متو پښتون چې د شاهجهانپور په سیمه کې مېشته شوی و د ولت خان و چې د د لازاک ه قــــبیلې پورې یې اړه د رلود ه د لازاک پښتون و چې د د ه او لاد ه اوس هم د شاهجهانپور په سیمه کې استوګنه لري.

جنید خان بل پښتون د لازاک و چې د رسولپور سیمې ته را لیږ د ید لی و او اوس د غه ځای د ننپور په نـــامه یاد یږي چې د ا سېمه هم په شاهجهانپور پورې یوه تړ لې سېمه د ه.

بل پښتون د لازاک د لاور خان و چې هغه هم د ې سېمې ته رالیږ د ید لی و او د شاهجها نپور په د لازاک محلـــه یاجلا لپور کې یې استوګنه غوره کړې وه.

همد اراز د او رنګزیب په وخت کې د د لا زاکو د قبیلې یو شمیر مشهور شخصیتو نه چې سر کاري پـــو ځـــي منصبو نه یې د رلود ل په هغو کې مصري خان، عنا یت خان او نهر خان مشهور د ي. ([149])

پا تي د ې نه وي چې د هند په بنګال، د اند راپراد یش په باري، د پنجاب په جلند ر، د راجســتان پــه د لازي او ځینو نورو سیمو کې هم د لازاک پښتانه استوګنه لري.([150])

د د لا زاکو د قبیلې یوه مشهوره اتله شاه بورۍ نو میده چې د عبد الر حمن عمر خیل د لازاک لور وه چې د نو مو ړې د اتلوالۍ کا رنا مې د پښتو ژبې په کیسو کې شته. ([151])

70 د ستو خېل

د ستو خیل په اصل کې غلجي پښتانه د ي او په سلیما نخیلو پښتنو ورګډېږي. د وی په پخوا وختو نو کې کـــو چیاني ژوند د رلود او د وزو، پسونو، میږو او اوښانو مې او ګلې یې د رلود لې، خود ډېرې مود ې را پد ېخـــوایې کلیو الي ژوند غوره کړی د ی. د د غې قبیلې زیا تره خلک د ننګر هار ولا یت د سره رود د و لسوالۍ په پـــو رتنۍ برخه کښکک او خیر اباد کې ژوند کوي او هلته ډېرې ځمکې او بر جورې کلاګانې هم لري. د سره رود د ولسوالۍ نـــه سر بېره د ننګر هار ولایت په مرکز جلال اباد ، پېښور او د کابل په ششد رک او بینې حصار کې هم ډېر شمېر د ســـتو خیل استوګنه لري.

---

http://en.wikipedia.org/wiki/Dilazak149

http://www.freewebs.com/ishaat/detail.htm150

http://pukhtunwomen.org/node/308 151

د ستو خیل زیا تره د سو د اګرۍ په چا رو بو خت د ي او د چایو، ټو کر انو، صا بونو، غوړیو او نورو ډول ډول شیا نو سو د اګري کوي. د وی د ځینو هیواد ونو لکه جاپان، چین، هند و ستان، د وبۍ، ما لیزیا، تا یوان، کوریا، تا یلینډ، انګلستان او ځینو نورو هیواد ونو سره د سود اګرۍ اړیکي لري. ځیني ځو انان یې په لند ن کې هم ژوند کوي.

د ستو خیل میلمه پا لو نکي او په پښتو او پښتو نواله با ند ې مین خلک د ي. د وی خپلو پخوانیو د ود ونو او رواجو نو ته چې د پلرو نو او نیکو نو نه ورته په میراث پا تي د ي اوس هم ټینګ د ي.

د د ستو خیلو د قبیلې یو مشهور مشر اروابناد حاجي الله نظر خان د ستو خیل و چې د المتو کل علی الله محمــد ظا هر شاه د واکمنۍ په د وره کې د ولسي جر ګې په د و لسمه د وره کې د ننګر هار ولایت د کــو چیــا نــو وکیــل او استازی و. د ی خورا حلیم، زړه سواند ، میلمه پال او په پښتو او پښتو نو الې با ند ې ټینګ پښتون او یو منلی مشــر و چې د محمد د اود خان د و اکمنۍ په وخت کې سیاسي بند ي و. د د ستو خیلو د قبیلې ټولې لانجې او شخړې به د د ه له خوا حل کید ې او د یوه محترم قو مي مشر په تو ګه د د ه پریکړې او فیصلې ټولو خلکو ته منظورې وې. د غه مشري اوس د د ه په کو رنۍ کې د د ه زامنو خد ای نظر او مو لا نظر ته پا تې د ه.

د د ستو خیلو د قبیلې د نورو مشهورو کسانو نه د حاجي جا نباز، حا جي امیر زاد ه، حا جي ګلــزاد ه، حــاجي چنار، حاجي انار او ځینو نورو نو مو نه یا د ولای شو.

د یوې احصا ئیې له مخې د د ستو خیلو د قبیلې د خلکو مجمو عي شمیر د ۵ــ تنو په شا اوخواکې اټکل شوی د ی

ماخوذونه د ه ([152]، [153]، [154]) نه.

71 د وتاني

که چیرې د پښتنو د نسب عنعنوي او د ود یزه شجره وګورو نو جو ته به شي چې د وتاڼي یا د فتا ڼي د متـــو زیوپښتنو په ټو لنیز ګروپ کې د لود ي اولاد ه د ه. ابراهیم چې په لود ي سره یې شهرت د ر لود د رې زامن د رلود ل چې سیاڼی، نیازی او د وتا ڼي نو مید ل. د د وتاڼیو د قبیلې زیاتره خلک پووند ه یعني د مالونو او رمو ځښتـــنان او کو چیان د ي. ځیني خلک یې د سو د اګرۍپه چارو بو خت د ي او د وی په د ې برخه کې ډیر زیار ګا لو نکي د ي. پـــه پخو انیو وختو نو کې به د د وی هغه شمیر خلک چې د سو د اګرۍ په چارو بو خت ول د سو د اګرۍ له پاره تر بخارا پورې تلل. همد ا وجه وه چې د وی د نورو پووند ه وو تر مینځ ډیر شهرت د رلود.

152پښتني قبیلې، د کتور لطیف یاد ، د د انش چاپ، پیښور، ۱٤ـ مخ

153معلو مات مختصر د ر باره اقوام وقبایل سر حد ي کشور، د شیر رحمن د وړ لیکنه، ۱ـ مخ، د قو مو نو او قبا یلو چارو وزارت، ۱۳٦۳ کال

154د د ستو خیلو د قبیلې په اړوند زما (د مقالې د لیکوال) شخصي معلو مات او یا د ښتو نه

71.1 د د وتا ﻧﻴﻮ د قبيلې ښاخو نه او څا نګي

د د وتــــا ﻧﻴــــو د قــــبيلې مشــــهور ښــــا خــــو نــــه او څــــا نګــــې پــــه لا نــــد ې ډول د ي ([155]):
حسن خيل، عمرزي، مدړ خيل، سد و خيل، ابر اهيم خيل، بد ين خيل، احمد زي، نسو خيل، سرکي زي، راټا خيل، محمد خيل، بازار خيل او نور...

تاريخ حيات افغاني ۱٤٥ کلو نه د مخه د د وتا ﻧﻴو د قبيلې په اړوند د اسي ليکلي د ي ([156]) :

"د د وتا ﻧﻴو د استو ګنې اوليږد ځر نګوالی د نورو پووند ه وو په څېر د ی، خو ځيني د و تا ﻧي د وانـــه پـــه سيمه کې مېشته د ي. د غه سېمه د شېرانيو د قبيلې د هرييال د ځا نګې شمال خواته د يوه ميد ان له پا سه په هغو غــــرو نو کې پرته د ه چې د ګو ملې خواته زوړ والی يا نشيب لري. د وانه زياتره د وتا ﻧي د کر کيلې او کرنې په چارو بــــو خت د ي. "

حيات افغاني په هغه وخت کې په وانه کې د د وی شمېر اتيا کورنۍ ښود لی د ی او زيا توي چې د د وی د شمېر د کموالي سره سره هم د وزيرو قبيله نه شي کولای چې د وی له د غه ځا يه بيواکه کړي.

خود تاريخي شو اهد و له مخې د نو لسمې سد ۍ په نيما يې کې د وی د احمد زيو وزيرو له خــــوا د لانجــــو او شخړو له کبله په تد ريج سره د ښته اړ ايستل شول چې پووند ه ژوند غوره کړي.د وتاﻧي د وزير ستان نه برسېره په د يره جا تو، د ګو ملې په د رې، غزني، پکتيکا، زابل، کند هار، هلمند ، پکتيا اود کند ز د د شت ارچي په ولسوالۍ کــــې استوګنه لري. يو شېر د وتاﻧي په ايران، پاکستان او هند و ستان کې هم استوګنه لري.

د وتا ﻧي زياتره د ډيورنډ د کر ښې د واړو خواووته په تګ او راتګ کې وي او خپلې رمې پيايي. پــــه پخــــوا وختو نو کې به د وی خپلې رمې تر هزاره جا تو پورې بيولې چې هلته د د وی د ما لو نو او رمو له پاره ښې ور شــــو ګانې او څړ ځا يو نه وو. د اسې ويل کيږي چې ځيني وختو نه د کاکړو د قبيلې شپا نه خپلــــې رمــــې او ګلــــې د د وی جنوبي او لو يد يزوسيمو ته ورولي خو د وی د ميلمنو په تو ګه د هغو د رناوی کوي او د څړ ځا يو نو نه يې نه منعه کوي.

هغه د و تاﻧي چې په پووند ه يا د مالو نو او رمو څښتنان د ي د د وی د ود او د ستور د نورو پووند ه په څېر د ی، خو هغه د وتاﻧي چې په وانه کې ژوند کوي د د وی خوراک او پو ښاک د وزيرو د قبيلې خلکو ته ورته د ی.

د اسې ويل کيږي چې کله نا کله د د وتا ﻧيو او سليما نخيلو پښتنو تر مينځ شخړې او لا نجې را مينځ ته شوي د ي چې يوه ستره لا نجه چې د د وی او سليما نخيلو تر مينځ د شلمې پيړۍ په لو مړۍ نيما يې کې را مينځ ته شــــوې وه بيا د پښتني د ود او د ستور سره سم ا واره شوه، خو د وزيرو سره بيا د د وی کو مه لويه شخړه او لا نجه نــــه د ه را

155د پښتنو قبيلو شجرې او مينې، د پو هنوال محمد عمر روند ميا خيل تا ليف ۲٦۸- ۲٦۹ مخو نه

156تا ريخ حيا ت افغاني، د پيښور چاپ ۳-۱ او ۳۱٥ مخو نه

مینځ ته شوې.

د د وتا نیو کو چیانو لوی خان خد اید اد خان نو مید چې اولاد ه یې اوس هم د هلمند په ولایت کې د لو یو جا ید اد ونو او شتمنیو خا وند ان د ي او ویل کیږي چې د اروابناد غلام شاه خان د و تانې تر مړینې وروسته د هغوې زامـــن په هغه ولایت کې د د وتا نیو د قبیلې د کو چیانو د مشرۍ پر ګد ۍ ناست د ي.

د وتا نې زړور، جنګیالي، میلمه پا لو نکي او په پښتني ننګ او غیرت ټینګ خلک د ي. د روسي ښکیلا کګـــرو په وړاند ې یې د نورو پښتني قبیلو په څېر د ویاړه ډ کې کار نا مې تر سره کړي د ي چې زموږ د هېواد تا ریخ به یې هیڅکله هم له یاد ه ونه با سي. د د وتا نې د قبیلې په با تورو مبا رزینو کې د حا جي ا هل ا لله خان د وتا نې نـــوم یـــا د ولای شو چې په حاجي عبید ي سره مشهور د ی. نو موړي د روسي ښکیلاکګرو یو سر سخته د ښمن او د لـــوړو زد ه کړو او پو هې خا وند د ی چې د خپل قوم او قبیلې په مینځ کې د ښه نوم خا وند د ی. همد راز د کند ز ولایت د د شـــت ار چي په ولسو الۍ کې حا جي وکیل د وتا نی چې د اعلیحضرت محمد ظا هر شاه په وخت کې د ولسي جر ګې وکیل واو د هغه کورنۍ د د وتا نیو په قبیله کې د ښه نوم او عزت خا وند ان د ي.

د ۱۹۷۸ کال د یوې سروې له مخې په ټول افغانستان او پښتونخواکې د د وتا نیو مجمو عي شمېر ۱۲۱۵ کو رنـــۍ ښود ل شوي و، چې ښا یې اوس به په د غه شمېر کې په زیا ته کچه زیا توالی را غلی وي.

ماخوذونه د ه (157، 158، 159) نه.

72 دوړ

زموږ پښت پو هان او نسب پیژ ند ونکي د وړ له اره کر لانې پښتانه ګڼي چې تر وزیرو ورو سته د شما لـــي وز یر ستان د و یمه لو یه پښتني قبېله د ه. د وړ د شمالي وزیر ستان د تو چي سین په د واړو غا ړو کې د غلمـــي نـــه نیولې د شینکي تر د رې پورې اباد د ي. تو چي د یوه واد ي په څېر د لوید یز نه ختیز لورې ته پر ته د ه چې د تـــو چي سین پکې بهیږي او د وړ د تو چي سین په د واړو غاړو په سترو او کو چنیو کلیو کې استوګنه لري او چـــار چـــا پیره څلور خواوو ته یې د و زیرو د قبیلې خلک مېشته د ي. همد اراز د وړ د ختیز نه د خجوړي نه نیو لې په لو یـــد یز کې تر خړ کمر پورې چې څلو یښت مېله او ږد والی لري په یوه شنه او سمسوره سېمه کې پر اته د ي او د کر نـــې ډیرې ښې حاصلخیزه ځمکې لري.

د وړ په د و بر خو ویشل شوي د ي یعني ښکتني د وړ او بر د وړ. هغه د وړ چې د ټل د د رې ختیز لورې ته

157پښتني قبیلې، د د کتور لطیف یاد تالیف، ۱۳٤-۱۳۵ مخو نه

http://www.khyber.org/pashtotribes/d/dotani.shtml158

http://www.scribd.com/doc/6192578/A-Dictionary-of-the-Pathan-Tribes159

د میر انشاه نه تر خجوړۍ پورې مېشته د ي هغوی د ښکتنیو د وړو او هغه د وړ چې د د ټل د ړې لو ید ېز لوري ته د میرانشاه او په لوید یز کې تر خړ کمره پورې ا ستو گنه لري د برو د وړو په نامه یاد ېږي. په د وی کې یــو بــل ډول قبیلوي وېش هم شته چې د تپي ذوت د تور گوند ي او مل ذوت د سپین گو ند ي په نامه سره یاد ېږي.

د د وړو سېمه د تا ریخي پلوه هم ډېره مشهوره د ه. د د وی په سېمه کې د پخوا نیو، زړو او ورانو د انیــــو د کنډوالو نښې نښا ې پا تې د ي چې له هغو نه د اسې اټکل کید ای شي چې د هند وانو یا یو نا نیانو د واکمنیو په وخت کې لوید یز افغانستان ته له د غه ځا یه یوه عا مه لاره تللې وه. همد اراز هغه زړې سکې چې د د غې سېمې نه تر لا سه شوي د ي د ا ښیي چې د غه سېمه ډېره پخوانۍ او د پو ځي اهمیت نه خورا بر خمنه وه.

تاریخ حیات افغا ني له نن نه ۱٤٥ کلو نه وړاند ې د د وړو د قبیلې په اړوند د اسي کښلې د ي :

" د وړ د شیتک اولاد ه د ه او له هغه وخته چې د کیوي او سور انې او لاد ه چې په بنو ځیو سره شهرت لــري د شوال نه د بنو سیمې ته راغله، نو له هغې نه تقر یبا ٥ــ کلو نه تېر شوي د ي اود د وړو قبیله هم د تو چي د سین پــه واړو غاړو کې مېشته شوه، خو د زیا تو معلو ما تو سره سره هم د ا حال څر گند نه شو چې په هغه ځای کې چې اوس د د وړو د قبیلې د سیمې په نامه یاد ېږي د مخه څوک او سید ل. "

په هغه وخت کې چې مغو لي محي الد ین عا لمگیر او رنگزیب د هند و ستان واکمن و نو په ۱۱۱۲هجري کال چې د ۱٦۹٦ عیسوي کال سره سمون خوري د شهزاد ه بهاد رشاه په مشرۍ یو پو ځ د بنو خواته ولېږه او غو ښتل یې چــې د پښتنو سیمې ا یل او لا ند ې کړي، هما غه و چې څه مود ه یې سید حسین نو می د د وړو د سیمې د حاکم په تو گه وټا که او د د وړو په سېمه یې هر کال د ولس زره روپۍ ما لیه وټا کله. بیا ورو سته د د غې سیمې انتظام او امنیــت مــخ پــه خرابید و شو او د وړ ښېر ته ازاد او خپلواک شول.

څه مود ه ورو سته د د راني واکمنا نو په وخت کې ښېرته تابع او ایل شول، ځکه د ا سېمه د افغانستان پورې یوه تړلې سېمه وه اود د راني زمانشاه تر وخته پورې یې د راني د ولت ته د ولس زره رو پۍ ما لیه ور کو له، خو د راني د ولت په د غه سېمه کې کوم ځا نگړی حاکم یا ولسوال یې نه د رلود.تر یوه یا د وه کلو نو وروسته به یو تن د رانـــي افسر د یو شمېر پو ځو نو سره د د وی سېمې ته ورته او د ولس زره رو پۍ ما لیه به یې ترې را ټو لو له. د بــارکز یو او سد و زیو د شخړو په د وران کې د وی بیا د ما لیې نه ځان ازاد کړ او هغه د ا چې شاه زمان د یوه سید پېر په غو ښتنه د وی ته کلنۍ د ولس زره روپۍ ما لیه ور وبخښله چې د هغې په بد ل کې به په کال د وی خپلو ځمکو په سر یــوه اند ازه غله د انه د د غه سید کو رنۍ ته ورکوله.

باید ووایو چې د د وړو سېمه که څه هم د ۱۸۹۳ میلاد ي کال پورې د افغانستان د خاورې یوه برخــه وه چــې د ډیورنډ د تورې او منحو سې معا هد ې او تړون تر لا سلیک ورو سته چې د امیر عبد الر حمن او انگرېزانو تر مینــځ وشوه د د وړو سېمه له افغانستانه جلا شوه او د بریټش انډیا تر وا ک لا ند ې راغله او په د ې تــو گــه د افغانســتان د خاورې د نورو بر خو په گډون چې د ډیو رنډ د پو لې ها خوا ته پر اته د ي او زموږ پښتانه ورونه پکې او سي زموږ

د غه د وړ پښتانه ورونړه هم زمو نږه جلا شول، خو سره له د ې هم د غه سېمه تر ۱۸۹۵ پورې د فغا نستان تر واکمنۍ لا ند ې پا تې وه.

د وړ ډېر جنګيالي، ميلمه پا لو نکي او په پښتو او پښتنو الې با ند ې مين خلک د ي. د وی د علم او پو هې سره هم مينه لري، همد ا سبب د ی چې يوزيات شمېر خلک يې د ولتي ملا زمتونه او د ند ې هم سر ته رسوي. د وی په هــر وخت کې د بلو سګرو او تا ړاکګرو په وړاند ې په مېړانه جنګيد لي د ي. تاريخ حيات افغاني ۱٤٥ کلو نـــه وړانـــد ې د د وړو د وســـله والـــو ميـــړو نـــو او جنګيـــاليو شـــمېر ۱۲ـــ تتـــه ښـــو د لـــی د ی. د اسي ويل کيږي چې د تو رګو ند ي د و سله والو شمېريې ۳ـــ تنه او د سپين ګو ند ي د و سله والو کسانو شمېر ۹ـــ تنه وو.

د وړ منځنی ونې لري او غنم رنګه د ي چې زياتره د کر کيلې او سو د اګرۍ په چا رو بو خـــت د ي. د د وی د سيمې هوا په د وبي ې تود ه او په ژمي ې سړه د ه. غنم، جوار، ګني، تما کو، کور کمن او اد رک يې غوره حا صـــلات د ي. د ميرانشاه ښار اود مير علي با زار هم د د وړو په سيمه کې مو قعيت لري.

72.1 قبيلوي جوړ ښت

لکه چې د مخه وويل شول د وړ په د وو بر خو ويشل شوي د ي چې يو ته يې ښکتني د وړ او بل ته يې بـــر د وړ وايي. د برو د وړو ښا خونه په لا ند ې ډول د ي :

ملخ، همزانې، د رپه خيل، نصرت خيل، لنډ، بو يه، طوايف خيل، زيراخيل، ابر اهيم خيل، مريم خيل، علي زای، ګر بزای.

د ښکتنيو د وړو ښا خو نه د اد ي :

مبارک شي، عيد ک، خد ي، سو خيل، حيد رخيل، تپي، خد ري، سليان. هر مز، حکيم خيل، پيران، شـــمل، بيبـــا کي، بارقوم، ملکان، ايسوړي، زيړوکي، نصر خيل، علي خيل، قيمت خيل، ايپي، نا نه خيل، زو خيل، توري يل، پلالي.

په مير انشاه کې د د وړو ځيني ښا خو نه د اد ي :

اتمان، لقمان، کټي خيل.

د ۱۹٦۱ کال د احصا ئيې له مخې د د وړو د قبيلې مجمو عي شمېر ۵۸۱٤٤۸ تنه ښود ل شويد ي.

ماخوذونه د ه (160، 161، 162، 163، 164، 165) نه.

73 د ولت خېل

زموږ پښت پو هان او نسب پيژند ونكي د ولت خيل د پښتنو د متو زيود ټولنيز گروپ پوري يوه ترلي قبيله بولي چې په لو د يو پښتنو ور گډيږي.

تاريخ حيات افغا ني چې له نن نه ١٤٥ كلو نه وړاند ې كښل شوی د ی د د ولت خيلو پښتنو په اړوند د اسي كښلي د ي :

"د نسب د شجرې تر څيړ لو وروسته د اسي جو تيږي چې د لواڼي يا نو حاني د زوی مماپه د ريو زامنو كې د يا سين د اولاد ې نه د د ولت خيلو قبيله را مينځ ته شوه. د مما د نورې او لاد ې په پر تله د د ولت خيلو ښاخ د شمېر او واک له مخې د و مره پر مختگ وکړ چې د مما د اولاد ې نورې کو چنی څا نگې د د ولت خيلو پورې ا ړوند ې څا نگې گڼلې كيږي. تر د ولت وروسته چې ا ولاد ه يې د د ولت خيلو په نامه ياد ېږي په پنځم پښت كې كټي خان مينځ ته راغی چې او لاد ه يې د كټي خيلو په نامه سره ياد ېږي.تر د ې د مخه چې چې د لواڼي ښا خونه لكه كټي خيل، د ولت خيل، ميا خيل، مروت، تتور او نور د ټانک په سېمه كې مېشته شي ټو لو په پووند ه ډول ژوند كاوه او لړه اند ازه سود اگري يې هم كوله. كه څه هم د د وی زياتره شمېر خلک په كټواز كې اوسيد ل، خو د د غې سېمې په سهيلي يا جنو بي برخه كې يو شمېر د كر نې وړ ځمكې يې هم د رلود لې، خو د واڼه په غره او نورو سيمو كې چېر ته چې ډېر ښه څړ ځا يو نه مو جود وو هلته د مالد ارو لو انيو كيږد ی وې او كله كله به د ژمي د تير ولو لپاره د ټانک سېمې ته هم راتلل. كله چې بيا د كټواز سېمه د سليمانخيلو له خوا د لواڼيو نه ونيو له شوه نو له هماغه وخته په اوړي كې په واڼه او په ژمي كې د د امان د سېمې ټا نک ته د هغوی تگ راتگ پيل شو. په د غه وخت كې د لو انيو د قبيلې هر يو ښاخ يو تن مشر د رلود چې خان به ورته كيد ه اود د غو خا نا نو به د هر خيل اوزې ملكان او مشران تر لاس لاند ې د رلود ل، چې د د غو خا نانو او ملكانو په لار ښوونه به د اړوند ه ښاخونو او څانگو چارې سر ته رسېد ې، و د لواڼي د قبيلې ټوله مشري يا خاني د كټي خيلو په كو رنۍ په لاس كې وه چې د د ولت خيلو يوه څا نگه شمير له كيد له. "

د اسي ويل كيږي چې د د ولت خيلو د قبيلې او نورو څا نگو وړاند ې د ټانک په سېمه كې پړانگيان چې د لود

160اصلاع، ايجنسيها وقبايل ايالت پښتو نستان، د شير رحمن د وړ تا ليف، ١١٣- ١١٤ مخونه

161 تاريخ حيات افغاني، د پيښور چاپ، ٤٢٨- ٤٣٢ مخو نه

162پښتا نه د تاريخ په رڼا كې، د سيد بهاد رشاه ظفركا كا خيل تاليف، د پيښور چاپ، ١٣٩٥-١٣٩٦ مخونه

163پښتني قبيلې، د د كتور لطيف ياد تاليف، د پيښور چاپ، ١٣٧- ١٤. مخو نه

http://www.khyber.org/pashtotribes/d/dawarh.shtml164

http://en.wikipedia.org/wiki/North_Waziristan165

ي قبيلې يو ښاخ د ی استوګنه د رلود ه او د د غه ځمکې او ملکيت د د وی په لاس کې و، خو څر نګه چــې د لــواڼې د قبيلې پووند ه د ژمي په مو سم کې د ټانک سېمې ته راتلل نو زياتره به د هغوی څارويو د پړ انګيانو د قبيلې د کرنې ځمکو ته زيان رساوه، نو همدا وجه وه چې د د وی تر مينځ شخړې او لا نجې را مينځ ته شوې څو په پای کې پړ انګيان او نور په هند کې د مغولي واکمن بابرد غضب وړ وګر ځيد ل. په د غه وخت کې د کټي خيلو د ښاخ نه شهباز خان نومی چې د خانز مان لقب ورکړل شوی و د لواڼي د ښاخ ټولې ځانګې يعنې د ولت خيل، تتور، يا خيل، مروت او نور له ځـــا نه سره يو کړل او د پړ انګيا نو نه يې د ټانک د سېمې د تر لا سه کولو نيت وکړ. نو موړي د ټــول لــواڼي ښــاخ نـــه لښکرې راټولې او همدا راز له هغو پووند ه وو نه چې په تنګ شوي وو مر سته وغو ښتله او د ټانک د ســيمې پـــر او سيد ونکو پړ انګيانو يې ير غل وکړ او تر څو جګړو ورو سته لو اڼيان د شهباز خان يا خانز مان په مشرۍ پر پړ انګيا نو با ند ې بر يالي شول او د کر نې ټولې ځمکې يې د اب سياه په ګډون په څلورو بر خو با ند ې وويشلې په د ې ډول چې يوه برخه يې د ولت خيلو، يوه برخه يې تتور، يوه برخه يې مر وتو او يوه برخه يې هم ميا خيلو ته ور کــړه او هغه وخت به چې کال پای ته ورسيد نو د مروتو او ميا خيلو خا نان به د ولت خيلو د کټي خيلو د ځانګې مشر خانزمـــان حضور ته و رتلل اوهغه به په منا سبه اند ازه د څلورمې بر خې له مخې هر يوه ته خپله برخه ور کوله او رخصتول به يې.

په پای کې مر وتو د څلورمې بر خې په ويش با ند ې د خانز مان کټي خيل سره شخړې رامينځ تــه کــړې او د خپلې بر خې د نيو لو له کبله يې پر ټانک باند ې ير غل وکړ او په هغه جګړه کې چې د د واړو غاړو تر مينـــځ پيښـــه شوه د ولت خيلو ماتې وخوړه او هغوی يې له خپل مشر خانزمان سره د ټانک د سېمې نه بې واکه کړل او پخپله يې پر ټانک با ند ې قبضه ټينګه کړه، خو د کټي خيلو مشر له جبيل خان نه چې د ګنډ اپوريانومشر و او په هغه وخت کې يې د امان ته په پوند ه ډول تګ او راتګ کاوه مر سته وغو ښته، خو څر نګه چې مر وتو له د ه سره د مقا بلې توان نـــه لاره نو ځکه يې د ټانک سېمه خوشي کړه. که څه هم خانزمان د مروتو څلو رمه برخه پر د وی باند ې بند ه کړه، و سره له د ې هم د مر وتو کوم خان به چې خانزمان ته ورغی نو هغه به يې تش لاس بېر ته نه لېږه.

تر لږې مود ې وروسته خانزمان د ميا خيلو څلو ر مه برخه هم پر هغوی باند ې بند ه کړه او د تتور د ځا نګې د بر خې پر ته د ټانک پورې ټولې سيمې د د ولت خيلو لاس ته ورغلې چې اوس هم د د وی په لاس کې د ي. نا متـــو انګر يزي مورخ په خپل مشهور اثر(an account of kingdom of caubul) کې د د وی شمېر اته ز ره کو رنۍ ښود لي د ي. د نو موړي مولف په قول د ولت خيلو د قبيلې يو شمېر وګړي په کارند ه، زيمه، کافر کلا او د کابل په شا اوخواکې هم استوګنه لري. ([166])

د د ولت خيلو د قبيلې ښا خو نه او مشهور کسان چې د د غې قبيلې ځيني ځا نګې هغو ته منسو بې د ي :

عيسی خان، موسی زي، منډوزي، پلنګ، اسماعيل، زکو، لقمان، تاجي زي، بند رزي، جلال خان، موســـی خـــان،

166د کابل سلطنت بيان، د مونټسټوارټ الفنسټن اثر، د کابل چاپ، ٦ـ مخ

يحيی زي، کټي خيل، بهد ين، خواجه خضر، موسی خان، فيروزخان، برمزيد خان، د ولت خان، شـــهبازخان، غازيخـــان، حيات خان، محمد خان، شير خان، د ليل خان، سليم خان، قتال خان، خمربز خان، صاحب خان، اکبر خان، شهباز خان، هيبت خان، الله د اد خان، خد اد اد خان، صاحبد اد خان، سرور خان، نواب شهنوازخان او محمد اکبر خان.

73.1 د د ولت خيلو په قبيله کې د مشرۍ ثر نګوالي

موږ د مخه وويل چې د د غې قبيلې مشري له پخوانه د کټي خيلو د کورنۍ په لاس کې وه، خو هر يوه مشـــر د خپلې ځا نګې يعنې د د ولت خيلو سره ښه او د ورور ګلوۍ چلند کاوه، خو کله چې مشري د سليم خان زوی قتال خـــان ته ورسيد ه، نو هغه په خپلې قبيلې با ند ې سختي راوا خيسته او ثر نګه چې نو موړی يو تند مزاجه سړی و نو له د ې کبله د د ولت خيلو د قبيلې، کټي خيلو سره سلا او مشوره وکړه او قتال خان او د هغه زوی اکبر خـــان يـــې ووژل او د قتال خان مشر زوی سرور خان له د ې پيښې نه بچ پا تې شول او د ګل خان د ورور ظفر خان په ملګر تيا د مـــر وتـــو سيمې ته راغی او ثو زره رو پۍ يې د خپل پلار د يوه ملګري نه يې پور کړې او په کابل کې د افغانستان واکمن ته په عر ض ورغی. د افغانستان واکمن د غلجي عبد الر حيم خان هو تک په مشرۍ د سرور خان مرستې ته ثلور زره پـــوځ او ثو تو پو نه يې د هغه مر ستې ته وګو مارل. کله چې سرور خان د کابل د شا هي ځو اکو نو په مر سته د ټا نک سيمې ته نږد ې شو نو ګل خان د سرور خان سره د د ښمنۍ سره سره د و لت خيل و پو هول چې د سرور خان ملاتړ وکړي او سرورخان هم سو ګند وکړ چې پخو انۍ خبرې به هيروي او چا ته به زيان نه رسوي. د ولت خيلو د سرور خان خـــا ني او مشري ومنله، خو د سرور خان لوړې او سو ګند تر هغو پورې د وام وکړ تر ثو چې د د ولت خيلو معتبران او ملکان د سرور خان حضور ته راغلل او په هغه وخت کې سرور خان هغه اتلس تنه مشران چې زيا تره يې د هغـــه د پلار قتا ل خان او ورور اکبر خان په وژلو کې سره سلا او مشوره کړې وه و وژل، خو ګل خان ونه وژل شو، خـــو ســـرور خان ثه مود ه ورو سته هغه وواژه. کله چې يې د ښمنان له منځه ولاړل او د سرور خان خاني او مشري ټينګه او پياوړې شوه او بيا نو هيچا هم د هغه سره د مقا بلې توان نه د رلود. هغه د خپل پلار قا تلين په تد ريجي تو ګه او کله به هم چـــې يو يو لاس ته ور تلل وژل به يې. نو موړي له ځا نه سره پنځه سوه سپا هيان وټاکل او د ټانک په سيمه کې يې يـــوه کلا او با غ جوړ کړ. سرور خان به د ملک په چارو کې د عد ل او انصاف نه کار اخيست. که ثه هم غريب او بيو زله رعيت له هغه ځيني خپه او نارا ضه ول، خو سره له د ې هم هغه د اسي بند و بست وکړ چې هيچا هم ترې سر نه شـــو پـــورته کولای. د ټا نک د سيمې هر ډول عايد د هغه شخصي مال ګڼل کيد ه، خو هغه د د ولت خيلو نه هيڅ ډول محصول او ما ليه نه اخيستله. سرور خان په سخاوت کې ډېر مشهورو. له چې د ګنډاپور يانو او ميا خيلو په لښکرو بر لاســـی شـــو نـــو ځواک يې لا پيا وړی او پخپلو سيا لا نو کې ډېر مشهور شو.

سرور خان په ۱۸۹۲ بکر ما جيتي کال کې چې د ۱۸۳۵ عيسوي کال سره سمون خوري مړ شو او پر ځای يې زوی الله د اد خان مشر وټا کل شو. په ۱۸۹۳ بکر ما جيتي کال کې چې د ۱۸۳٦ عيسوي کال سره سمون خور ي کنور نـــو نهـــال

سنګه د سکهانود پو ځو نوسره د یره جاتو او د د امان سېمې ته راغی او بیا یې د ټانک د سېمې خو اته پـــو ځـــو نـــه ولیږل۔ کله چې الله د اد خان د نو نها ل سنګ د راتلو نه خبر شو او په د ې متیقن شو چې خپلو سرد ارنو او ملا زما نو یې ورسره بیو فا یې کړې د ه نو د خپلو زامنو او خپلې منقو له شتمنیو سره یې د مسید و او وزیرو ملک تــه پنـــاه وروړه او په د ې تو ګه د ټا نک سېمه د سکهانو لاس ته ورغله۔ د ی بیا ورو سته د افغانستان امیر د وست محمد خان ته ورغی او له هغه نه یې د مر ستې غوښتنه وکړه۔ تر څو مود ې ورو سته بېر ته د مسید و اوو زېرو غرو ته را ستون شو او څر نګه چې کنور نو نهال سنګه د ټانک سېمه د ملتاني افغا نانو پا یند ه خان خواجک زي، حیا ت الله خان سد وزي او عا شق محمد خان علیزي ته د جا ګیر په ډول ورکړې وه، نو الله د اد خان تر ډېرې مود ې پورې د ســکهانو او ملتـــا نیانو سره وجنګید او تل به یې د ټا نک پر سېمې با ند ې برید ونه کول چې نو موړي خپل ټول عمر په جګړو ې تېـــر کړ تر څو په پای کې مړ شو۔ د الله د اد خان تر مړ ینې ورو سته یې د د و تنو زا منو نه یو یې چې محمد شاه نوازخان نومید د پلرنې مشرۍ د بیا تر لا سه کو لو له پاره ډېرې هلې ځلې وکړې چې بیاد انګر یزي سر کار په وخـــت کـــې د ټانک موروثي مشري شاهنواز خان ته ور کړل شوه چې هلته نواب وټا کل شو۔

باید ویل شي چې د ټا نک سېمه د پښتونخوا په ایا لت کې مو قعیت لري۔ټانک پخوا په د ېره د اســما عیــل خـــان پورې اړوند ډیسټرکټ یا ولسوالي وه۔

د ولت خیل میلمه پا لو نکي، جنګیالي او په پښتو او پښتو نوالې با ند ې مین خلک د ي۔ د وی د ســکند ر د تـــا ړاکونو، چنګیزیانو، مغولو، سیکهانو او انګرېزانو په وړاند ې په میړانه جنګید لي د ي۔

ماخوذونه د ه ([167]، [168]، [169]، [170]، [171]) نه۔

74 د ولت زي

د د غې قبیلې خلک غلجي پښتا نه د ي او ځا نو نه په سلیمان خیلو ور ګډوي۔ د ولت زي د ننګر هار ولا یــت د چپر هار ولسوالۍ د د ولت زیو، بي بي مهرو او چینې په کلیوا و د مو مند د رې په ولسوالۍ، د پکتیا ولا یت د مرکـــز ګر د یز ښار ته نږد ې د د ولت زي په کلي او د زر مت په ولسوالۍ، د سمنګا نو ولایت د مرکز د ایبکو په ښار، د بغلان ولا یت په مرکز، د بلخ ولا یت د بلخ په ولسوالۍ، د مید ان او ورد ګو په ولایت او د کا بل ښار د چهارد هي او بګر امیو د و لسوالۍ په شینه او د د ه سبز ولسوالۍ په بختیا رانو کې استوګنه لري۔ یو شمیر د ولتزي د کا بل او جلال اباد تـــر

167تا ریخ حیا ت افغاني، پښتو ژباړه، د پیښور چاپ ۳-۸- ۳۱۱ مخونه

168پښتا نه د تا ریخ په رڼا کې، ۱۳۴۹ مخ

169پښتني قبیلې، د د کتور لطیف یاد تالیف، د پیښور چاپ، ۱٤-۱۴۳ مخو نه

http://www.khyber.org/pashtotribes/d/dolatkhel.shtml170

http://en.wikipedia.org/wiki/Tank_Pakistan 171

مینځ د کا بل د سیند په د واړو غاړو کې د الیا س خیلو پښتنو سره په ګا ونډ کې ژوند کوي او د کر کیلې په چارو بـــو خت د ي ([172])۔

د ننګر هار ولا یت د چپر هار ولایت د د ولتزو د کلي او سید و نکي د و لتزي د د رویش خیلو، الله د اد خیلـــو او زاري خیلو په څا نګو ویشل شوي د ي۔ د د وی مشران وایي چې د د وی نیکو نه ډېر کلو نه وړاند ې د کند هـــار او غزني د سیمو له شا او خوا نه د ې سیمې ته رالیږ د ید لي او د لته یې ژوند غوره کړی د ی۔ د ننګر هـــار ولا یـــت د د ولتزو، بي بي مهرو او چیني د کلیو زیا تره د ولتزي په کر کیلې اخته د ي او د کر نې حا صلات یې جوار، غنم او نور حبو بات د ي، خو د وی د خپلو کر نیزو ځمکو لپاره ډېرې او به نلري نو ځکه یې ډېر شمېر خلک په بیو زلـــۍ کـــې شپې او ورځې تیروي۔ په ا فغا نستان باند ې د روسي یر غلګرو تر تیري وروسته د نورو پښتني قو مو نو او قبیلو د خلکو په څېر د و لتزي هم د خپل ټا ټو بي او ځای ځا یګي نه کډوالۍ ته اړ ایستل شول او زیا تره یې پېښور ته مها جر شول چې هلته د کچه ګړ هۍ، اکوړي خټک، جلو زیو، هنګو، متنیو، کو هاټ، شین ډنډ او ما نسهره کې په کمپو نو کې او سید ل او زیا تره په مز د وریو او شا قه کارونو بو خت ول۔ د رو سا نو تر وتلو ورو سته د وی ډېر ې کورنۍ بېـــر ته خپلو اصلي ټا ټو بو ته را ستنې شوې۔

د سمنګانو، بغلا ن او بلخ ولا یتو نو د و لتزي هم ز یاتره د کر کیلې او سو د اګر یو په چارو بو خت د ي، خو په هېواد کې د تنظیمي جګړو ورو سته د وی زیات شمېر مهاجرت ته اړ ایستل شول اوپه شمال کې د نورو پښتنو پـــه څېر د د وی ځمکې او جا ید اد ونه، کورونه او نورې منقولې او غیر منقولې شتمنۍ د یو شمېر جنګسا لا رانو له خـــوا ونیول شوې چې تر او سه هم د هغوی په ولکه کې د ي۔

په پخوا وختو نو کې یو شمېر د و لتزیو کو چیا ني ژوند د رلود او د اوښا نو، پسو نو، وزو او غوایانو رمې او ګلې د ر لود لې، خو د وخت په تېرید و سره د وی کلیوالي ژوند غوره کړی د ی، خویو شمېر یـــې لا تـــر او ســـه پورې کو چیانی سر ګرد انه ژوند تیروي۔

د ولت زي میلمه پا لو نکي، په علم او پو هې مین، زړورا و په پښتو او پښتو نولۍ با ند ې ټینګ خلـــک د ي۔ د روسي ښکیلا کګرو په وړاند ې په میړا نه جنګید لي او ډیرې قر با نۍ یې ور کړي د ي۔

د ۱۳٦۔ کال د سر شمیر نې له مخې د ننګر هار ولایت د چپر هار په ولسوالۍ کې د د وی شمېرد ٤٦٥٩تنو په شـــا او خواکې او د مو مند د رې په ولسوالۍ کې د د وی شمېر د ١٤۔٣تنو په شا او خواکې ښود ل شوی د ی چې ښـــا یـــې د ا شمېر به اوس تر د ې لا زیات وي۔ د هیواد په پا تې نورو ولا یتو نو کې د د و لتز یو د قبیلې د ژونـــد او شـــمېر پـــه اړوند مې بشپړ او د قیق معلو مات تر لا سه نه شول کړای ([173])۔

172پښتني قبیلې، د د کتور لطیف یاد تالیف، ١٤٣- ١٤٤ مخونه، د پېښر چاپ

173د ا هغه معلو مات د ي چې ما پخپله د سا حوي ریسر چ په نتیجه کې تر لا سه کړي د ي

75 د ينار خېل

د ينار خيل له اره غلجي پښتا نه د ي او د سليمانخيلو پښتنو يو ه څا نګه ګڼل کيږي. د کند هار ولايت د ارغنـــد اب په ولسوالۍ او همد اراز د د غه ولا يت په مرکز د کند هار په ښار کې هم يو شمېر د ينار خيل استوګنه لري. د کنـــد هار په ولايت کې د د ينار خيلو د قبيلې مجمو عي شمېر د ۱۳٦. کال د سر شمېر نې له مخې ۳۳۸۸ تنه ښود ل شـــوي د ي ([174]) چې ښا يي په د غه شمېر کې به اوس ډېر زيا تو الی راغلی وي.

د د ينار خيلو د قبيلې يو شمېر د پکتيکا ولايت په شر نه او يو شمېر هم د پکتيا ولايت د مرکز د ګرد يز ښـــار ته څېر مه د رباط په سېمه کې هم ژوند کوي. هغه د ينار خيل چې په کند هار کې استوګنه لري نو د ود ونه او رواجو نه يې کټ مټ د هغه ځای د خلکو په څېر د ی.

د ينار خيل، زړور، ميلمه پالو نکي، په هېواد مين او په پښتو او پښتو نولۍ با ند ې ټينګ خلک د ي.

76 رتن زي

که چيرې د رتن زيو د قبيلې د نسب شجره په غور سره وڅېړو نو جو ته به شي چې د وی د بيټني قبيلې يوه څانګه د ه چې د جنو بي وزير ستان او د ټانک په سېمو کې استوګنه لري. بيټ نېکه په پښتنو کې ډېر مشهور نېکه تېر شوی د ی او په پښتني عنعنه کې هم بيټ نيکه خورا لوی پښتون، ستانه ا و مشهور نېکه ګڼل کيږي.د د ه نـــوم پـــه تـــا ريخو نو کې بيټنی او ښټن هم راغلی د ی چې له خپلو د وو ورونو سړبن او غر غښت نه په عمر کو چنـــی و، خـــو د خپل نيک خوی، زهد او تقوا په وجه يې ډېر شهرت تر لا سه کړ.

لوی استاد اروابناد علا مه عبد الحی حبيبي رحمت الله عليه د پښتو اد بيا تو د تا ريخ په د وهم ټوک کې ليکلي د ي:

" د بيټ نېکه احوال موږ ته نه د ی معلوم او نه د د ه ژوند مورخا نو تصريح کړی د ی، يوازې د پټې خزانې د ليکنې پر بنسټ ښکاري چې اسما عيل د بيټ نېکه زوی د خر ښبون معا صر و او د غه سړی په ٤١١ هجري کال کـــې مـــړ شوی د ی. نو چې د اسما عيل د ژوند وخت د ٤... هجري په حد ود و کې وي ښا يي چې پلار او اکا يې هم د ۳٥.هجري په حد ود و کې ژوند ي وي " ([175])

د بيټني قبيلې يوه څا نګه رتن زي د ي، خو ځيني بيټني د اسې عقيد ه هم لري چې په بيټنيو کې د بو بک پـــه

174معلو مات مختصر د رباره اقوام وقبايل سر حد ي کشور، ۲۹-۳. مخونه

175عبد الحی حبيبي، د پښتواد بياتو تا ريخ، د ويم ټوک، ۱.٦ مخ، د کابل چاپ

نامه د یوه تن زوی علي یو کو چنی ما شوم وموند او رتن نوم یې پرې کېښود او هغه نسل چې د ه له پښته رامینځ تــه شوی د ی د رتن زي په نامه سره یاد ېږي. د رتن زیو ټول د ود و نه او رواجونه د بیټنیو د قبیلي نورو څانگو او ښا خو نو ته ورته د ی.

77 رځړ

رځړ په اصل کې سړ بني پښتانه او د مند ړ او لاد ه گڼل کیږي او د پښتونخواپه صوابی، مرد ان او سوات کــې ژوند کوي.که چېرې د د غې قبیلې د نسب ونې یا شجرې ته وگورو نو مند ړ د رې زامن د رلود ل چې منور، خضـــرا و رځړ نو مید ل. ر ځړ په پنځو کو چنیو ځا نگو ویشل شوي د ي چې ملکزي، ما نیزي، اکوزي، خضر زي او محمـــود زي نو میږي چې ملکزي په یار حسین، شیر د ره او یعقو بي کې، ما نیزي په په ډاگي، ترلاند ي، بر مولي او اد ینه کې، اکوزي په د وبیانو، سړه چینه او اسما علیه کې، خضر زي په شیوه، کا لو خان او شیره غونډ کې او محمود زي په نوي کلي، شیخ جانا، اسو ټا او نا رنجي کې مېشته د ي. ([176])

78 زاخېل

زاخېل له اره سړ بني پښتانه د ي ا و په سړ بنیوکې غوري یا غو ریا خېل د ي چې بر د ولت یار ورگډیږي او په د ولت یار کې د مو مند و سترې قبیلې ته منسوب او د مو مند و د د ویزیو د ښاخ یوه ځا نگه گڼله کیږي.

غوري یا غو ریا خېل هغه پښتا نه د ي چې د چنگیز (٦٣٤ هجري قمري مړ) په تا ړاکو نو و د چنگزیانو په نا تـــا رو نو کې له خپلې اصلي مېنې غور نه لیږد او مهاجرت ته اړ شوي د ي. د غو ریو پښتنو نوم د ستر خو شــــال (١ـ٢٢- ١١ـهجري قمري) په د ېوان کې د اسې راغلی د ی :

هند ته یې روان کړ بد رگه مې مستجاب
هم ملک، هم خان، هم همه غوري ارباب

د اورنگزېب عالمگېر (١١٦٨- ١١١٨هجري قمري) د زمانې یو بل شاعر حسین پکلي وال ویلي د ي :

د رقیب د نا کرد و به مې خلا ص نه کا
که جنبه مې شي تمام غوري خښې

د پښتنو نازکخیال شا عر حمید ما شو خیل هم د اسي وایې :

176پښتا نه د تا ریخ په رڼا کې، ١٣٢٢ مخ

چې د ا ستا د نا مې بوی اخلي حمید ه!
** څه به نه وي خوش د ما غه غوري، خبني**

اروابناد علامه استاد عبد الشکور رشاد رحمته الله علیه د ر احت یاد په نامه د مقالو په هغه ټو لګه کې چې په ۱۳٦٤ لمرېزکال کې کې د کا بل پو هنتون د ژبو او د بیا تو د پو هنځي له خوا خپره شوې د ه په خپلې یوې مقاله کې چــــې د راحت زاخیلي په اړوند یې کښلې د ه د زا خیلو د قبیلې په اړوند د اسي لیکلي د ي :

"د ویزي او خویزي د مو مند و د وې نامتو ځا نګې د ي چې د ګند او او کو ډا خیلو تر مینځ مېشته د ي"

زاخیل زیاتره کو چیان د ي، د یشین ([177]) ا و غر شین ([178]) هم پکې شته.

د ننګر هار ولایت د رود اتو د ولسوالۍ د کان او کتر غي تر مینځ سېمو کې مېشته د ي. د ننګر هار ولایت د کا مې ولسوالۍ او ثمر خیلو د کلي تر مینځ هم د زاخېلوڅو کلي شته د ي. د ډکې ختیز ته د کابل سیند پورې خو اته هــــم زاخېل پر اته د ي. د ننګر هار پر زا خېلو برسېره د کند ز په ولا یت کې هم زا خېل مېشـــته د ي ([179]) او د کـــو رنیـــو شمېر یې تقر یباً د وو زرو ته رسېږي او مشهور کلي یې په لاند ې ډول د ي ([180]):

1. زاخیل کلی: د سپین زر شرکت شاته.
2. خواند ان کلی : د چارد رې د سیند پر غاړه.
3. پا چا قلند ر کلی : د زرخرید په سېمه کې

د کند ز د و لایت په مرکز د کند ز په ښار کې هم زاخېل شته. د د غې سېمې نا متو ښځای حا جي نا زکمیر خان زا خیل وچې د زاخیلو نا متو قبیلې ته منسوب و.

د افغانستان نا متو لیکوال استاد عبد الرؤف بینواهم د پېښور په نو ښار کې د زاخېل په نامه د یو ه کلي یا د و نه کړې د ه او زیا ته کړې یې د ه چې د پښتو، فار سي، عربي او اردوژ بو لیکوال او شا عر راحت زاخیلی په د غه کلــــي کې زیږ یدلی د ی ([181]) خو پخپله ار وابناد را حت د پېښور د نو ښار په سېمه کې د زا خیلو د رې کلي ښو د لــي د ي . ([182])

177پښتا نه په مجمو عي تو ګه د یشین هغو خلکو ته وایې چې کو چیان نه وي او د ما لو نو د روزنې پر ځای کښت او کر وکړي او په کلیـــو او ښا رونو کې او سي

178غر شین هغه پښتا نه د ي چې په غر ونو کې مېشته د ي. د پښتنو یوه قبېله هم د غر شین په نامه شته

179کند ز د ا فغا نستان د شما لي ولا یتو نو نه یو ولایت د ی چې د امو سیند یې له تاجکستانه بیلوي، ختیز ته یې تخار، لوېد ېز ته یې بلـــخ او سوېل ته یې د بغلان ولا یتو نه پر اته د ي

180د پا چا قلند ر زیارت او مرقد هم همد لته واقع د ی

181 وګورئ اوسني لېکوال ۱-٤۲۱ د عبد الرؤف بېنوا تالیف، کابل، د و لتي مطبعه، ۱۳٤۔ کال

182و ګورئ لغات افغا نې، د راحت زا خېلې تا لیف، ۱۲٤ مخ، د لا هور چاپ

مشهور انگرېز محقق او ختیز پېژند ونکی هینري جیورج راورټي د نو ښار د زاخېل کلی د ازي خېل په نـــامه یاد وي، خو د هند و ستان جیو گرافیکل سو سائیټي د د غه کلي نوم زاخیل لیکلی د ی. اروابناد راحت زاخېلی هم کبنلي د ي چې د نو ښار په سېمه کې د زاخان با جوړي د رې زا منو، د ري کلي ود ان کړي د ي چې د رې واړه د زا خېلو په نامه سره یاد ېږي. د ز اخېلو کلي د نو ښار په جنوب لوید ېز کې پر اته د ي. د زا خېلو او نو ښار تر مینځ د پیر پا یې کلی پروت د ی. پیر پا یې له نو ښاره د وه نیم کروه واټن لري (183) او زا خېل له پیر پا یې نه یو نیم کروه لېرې د ی. په د ې حساب نو د نوښار او زا خېل تر مینځ څلور کروه لاره د ه. د پیښور او اټک تر مینځ پا چـــا هـــي لار د زاخېلـــو شمال ته تیر یږي. د پیښور ښار او زا خېلو تر مینځ یوولس کروه واټن د ی. نو ښار د زاخېلو کلی د پېښور ښار شمال ته لږ مایل ختیز لور ته پروت د ی اود مشهور شاعر او لېکوال راحت زاخېلي د ټا ټو بي له کبله د پښتنو په اد بي کـــړ یو کې د ځا نګړي شهرت نه بر خمن د ی. اروابناد راحت زا خېلي په څلورو ژبو (پښتو، فارسي، عربي او اردو) کې د شپړ ویشتو تا لیفا تو او تر جمو څښتن د ی. (184)

د استاد راحت زاخېلي اوحاجي نازکمېرخان برسېره د ښا غلی کرزي په او سنی کا بېنه کې د افغا ستان د مـــالیې وزیر ښا غلی عمر زا خېلوال اود پښتو ژبې د مشهور شاعر او مو سیقي پوه اروابناد استاد محمد د ین زاخېل نو مو نه یا د ولای شو چې د ز اخېلو قبیلې ته منسوب خلک د ي. (185)

79 زموخت، زمښت، زویمشت

زموخت چې د زمښت یا زویمشت په نامه سره هم یاد ېږي د پښتنو د کرلاڼي گروپ پورې یوه اړونده قبېله د ه چې د د غې قبیلې خلک د پښتونخوا ایالت د اورکزیو ایجنسی په جنوب کې د کو هاټ پو لې ته څېر مه غر ونو کې د میران زي ا و کور مې د د رې تر مینځ پر اته د ي. ختېز ته یې او رکزي او بنگښ، شمال ته یې ا ورکزي، لوید ېز تـــه یې د توریو قبېله او جنوب خواته د بنگښو پښتنو سره پوله لري.

د قبیلوي وېش له مخې زموخت یا زمښت په د وو لو یو اصلي څا نگو وېشل شوي د ي :

1. مموزي یا لوید ېځ زمو خت.
2. خوید اد خېل یا ختیځ زموخت.

مموزي یا لوید ېځ زموخت د منتوال، منډان، وټي زي، د ولت زي او د اود زي په څا نگو با ند ې وېشل شوي د

183وگورئ تواریخ خورشید جهان په ۱۹۸ مخ کې چې ازي خیل د څمکنیو یوه پښه ښود ل شوې د ه، څمکني هم غوري پښتانه د ي

184د کابل رود چې په پېښور کې یې لنډی بولي د نو ښار په مینځ کې تېر شوی د ی، شمالي برخه یې د اشنغر په نو ښار شهرت لري او محمد زي پښتا نه پکې اوسي، جنو بي برخه یې د خا لصه نو ښار په نامه یاد ېږي گډوله خلک پکې اوسي

185زاخېل، د راحت ټا ټوبی، د راحت یاد ، د کابل پو هنتون فر هنگي شورا، کابل ۱۳۶۳کال، ۲۵٤-۲۵٦ مخونه

ي.

خوید اد خیل یا ختبځ زمو خت د حسین خیلو، ببی خیلو، ټپی او خد و خیلوپه څا نګو ویشل شوي د ي.

د زموخت د قبیلې د سېمې مجمو عي مسا حت ٤_ مربع مېله د ه. د وی په په یوه غرنۍ سېمه کې استوګنه لـــري چې تکه شنه او ډول ډول ونې لري. خلک یې د نګې د نګې ونې او ډېرې ښا یسته څېرې لري. زموخت زړور، مېلمه پا لو نکي، جنګیا لي او په پښتو او پښتو نولی با ند ې مین خلک د ي.

د انګرېزانو د راج او حکمر انۍ په وخت کې د د وی د جنګیالیو میړونو شمېر ٣___ تنو ته رسید ه.

د د وی او سنی شمېر د ٦___ تنو په شا او خواکې ښود ل شوی د ی. د وی سني مذ هبه د ي او د سمل په ګوند ی یا ګروپ پورې اړه لري، خو نن ورځ د اورکزي قبیلې یوه برخه ګڼله کیږي.

ماخوذونه د ه ([186]، [187]، [188]، [189]) نه.

80 زیرک، ځیرک

د رانیان یا ابد الیان چې د پښتني قبیلو په لړ کې د مخه پرې بحث شوی د ی د سړبن په ټولنیز ګروپ او ډلـــې پورې اړه لري او په د وو سترو ښا خو نو ویشل شوي د ي چې یو یې زیرک (ځیرک) او بل یې پنج پای نو میږي.

د ابد الیا نو د قبیلې په مبحث کې مو ولو ستل چې د اسلا مي د ورې په تاریخ کې لو مړ نی سړی چــې د (ابــد ال= اود ل) په نامه یاد شوی د ی د پښتني قبیلو یو مشهور نیکه و چې د خپل نا متو کهو له سره د سلیمان په غره کې او سید ه. نوموړی د ترین زوی، د شرخبون لمسی او د سړبن کړ وسی د ی او د د ه نوم په پښتواد بیاتو او پخــو انیــو نسخو کې (اود ل) او د جمع منسوب په بڼه (اود لی=ابد الی) ضبط د ی چې د (٤٤_ هجري یا ١_٤٨ زیږد بز) کلو نو په شا او خوا کې یې پښتا نه قبا یل پر ځان راټول کړي ول او د د ه له تو کمه ملک سلیمان د عیسی زوی چې په زېرک ســـره مشهور و پښتني قبیلې یې د سلیمان له غره نه د کند هار سېمې ته بو تلې او هلته یې مېشته کړې او د خپل ژ وند په پای کې یې ملک بارک په مشرۍ کښیناوه او تر بارک ورو سته د زیرک بل زوی (ملک پو پل) د خپل نفوذ سا حه د اوسني بلو چستان تر شال او ژوبه پورې وغز وله او تر ٦٥ کلو نو تر مشر توب ورو سته د ٨٩ کلو نو په عمر مړ شو. ([190])

ویل کیږي چې د ابد ال تر مړینې وروسته رځړ د خپلې کو رنۍ مشر شو او د خپلو زامنو د ډلې نه یې خپـــل

186اصلاع، ایجنسي ها وقبا ئل ایالت پښتو نستان، ٩_ مخ

187پښتني قبیلې، د د کتور لطیف یاد تالیف، ١٤٧- ١٤٨ مخو نه، د پېښور چاپ

http://en.wikipedia.org/wiki/Zaimukhts188

http://www.reference.com/browse/wiki/Zaimukhts189

190د افغانستان نو میالي، د استاد عبد الروف بېنوا تالیف، لو مړی ټوک، ٣٤ مخ

مشر زوی عیسی خپل ځای ناستی وټا که. ([191])

د عیسی په زامنو کې سلیمان تر ټو لو پوه او هو ښیار و نو ځکه په ځیرک مشهور شو، چې تر او سه پورې هم پښتانه په مجمو عي تو ګه هو ښیار سړي ته ځېرک وایې. که څه هم عیسی د میرک په نامه مشـــر زوی د رلـــود ، خـــو سلیمان یې د هو ښیارۍ او ځیر کتوب په وجه خپل ځای ناستی وټا که. د ځیرک په څلورو زامنو کې یې مشر بارک نو میده او پلار د ی د کورنۍ مشر ټا کلی و، خو تر څه مود ې ورو سته مشري د مک پو پل لاس ته ورغله.

لنډه د ا چې ه په پای کې ستر غازي اعلیحضرت احمد شاه با با علیه الر حمه چې د پو پلزیو د ښاخ د سد و زیو د ځا نګې نه و د ۱۷۴۷ میلاد ي کال نه ۱۷۷۲ میلاد ي کاله پورې یوه لو یه امپراتوري جوړه کړه ([192]) چې په تاریخ کـــې د د رانیانو د امپراتورۍ په نامه یاد یږي.

د رانیان د ځیرک او پنج پای په د وو لو یو ښا خو نو ویشل شوي د ي. د ځیرک د ښاخ نورې قبیلې په لانــد ې ډول د ي :

باركزي، اڅکزي، پوپلزي، الکوزي، محمد زي او سد وزي. ([193])

د غه قبیلې بیا په ډېرو نورو ځا نګو ویشل شوي د ي.

81 زېرماني

زېر ماني په اصل کې غلجي پښتانه د ي او زیات شمېر وګړي یې د تو خو په سېمه کې استوګنه لري، خو د کـــا بله تر کند هاره پورې په ځینو کلیو او با ندې کې یو یا د وه کوره مېشته د ي. زېر ماني زیاتره د کر کیلې پـــه چـــارو بوخت د ي، خو ځینې یې سود اګري هم کوي ([194]).

د د وی د ود او د ستور زیاتره د نورو غلجیو قبیلو په څېر د ی. د ډېرو هلو ځلو په نتیجه کې مې نه د د وی د شمېر په اړه کوم معلو ت تر لا سه کړل او نه یې هم د خیلو نو وېش راته څر ګند شو.

د زېر مان کلمه د او ستا یي عصر او د ورې سر یمان را په زړه کوي چې د سلیمان د کلمې سره یې رېښنه یـــوه او د سلیمان یعنې د (روه) د سېمې معنی یې لر له.

---

191 تا ریخ حیات افغا ني، پښتو ژباړه، ۱۴۳مخ، د پېښور چاپ

192 پښتانه د تاریخ په رڼا کې، ۱۲۸۱ مخ

193 پښتني قبیلې، د د کتور لطیف یاد تالیف، ۱۴۸- ۱۴۹ مخو نه

194 پښتا نه د تاریخ په رڼا کې، د سید بهاد رشاه ظفر کا کا خیل تالیف، ۱۳۴۶ مخ، پېښور یو نیورسټي بک ایجنسي، ۱۹۶۲ میلاد ي کال

82 زیړاني

زیړ اني په اصل کې سسړ بني پښتا نه د ي او د غو ریا خیلو پښتنو او لاد ه د ه. زیړاني ځا نونه په مو منـــد و هم ورګډوي. غوریا څلور زامن د رلود ل یعنې د ولت یار، خلیل، څمکني او څلورم زوی یې زیړان نو مېد چې او لاد ه یې د زیړ انیو په نامه سره مشهوره د ه او د ننګر هار ولایت مرکز جلال اباد ته نږد ې د زیړ انیو په کلي کـــې چـــې د سره رود د ولسوالۍ په اد اري واحد پورې اړه لري مېشته د ي.

د پښتنو د تا ریخ مؤلف اروابناد قا ضي عطاؤالله خان لیکي :غو ریا خیل تقر یبا د (۱٤٥۔) میلاد ي کال په شـــا او خوا کې د غزني لو ید ېز ته د تر نک د سیمې په شا و خوا کې او سېد ل. څر نګه چې د د وی په شمېر کـــې زیـــاتوالی راغـــی نـــو د وی د غزنـــي نـــه کابـــل او د کـــابله د ننګـــر هـــار خـــو تـــه وکـــو چیـــد ل. [195]
د تاریخ حیات افغا ني لیکوال ډېټي محمد حیات خان لیکي : زیړاني د ننګر هار په شا و خواکې د تا جکو سره یو ځای او سیږي او زیاتره خلک چې د د وی د نسب د شجرې سره اشنا نه د ي د وی تا جک بولي[196]

لکه چې اخو ند د روېزه هم په خپل مشهور اثر تذ کر ۀ الابرار والا شرار کې لیکلي د ي چې د زیړاني بناخ لـــه خپلو نورو ورو نو نه بېل او د ننګر هار د سیمې له تا جکا نو سره او سیږي ([197]). خو باید وویل شي چې د وی سل په سلو کې پښتانه اود د وی په پښتو نولۍ کې هیڅ د شک ا و تر د ید ځای نشته.

د زیړانیو پښتنو د قبیلې ځینې څا نګې لکه پهاړ خیل، د ولت خیل، احمد خیل او تار خیل د برو مو مند و سره په غم او ښاد ۍ کې شریک د ي. همد اراز د د غې قبیلې یو شمېر خلک د لغمان ولایت د الینګار او قر غیو په ولسو الیو کې هم استوګنه لري. ([198])

زیړاني زیاتره د کر کیلې په چارو بو خت د ي. یو شمېر یې په سو د اګرېزو کارونو او د وکاند اریو بانـــد ې هم بو خت د ي. زیړاني میلمه پا لونکي او په علم و پو هې مین خلک د ي.په پخوانیو وختو نو کې د د وی ځمکې ډېرې اوبه نه د رلود لې، خو کله چې په ۱۳٤٥ هجري کال د ملت د با با خد ای بخښلي اعلیحضرت محمد ظا هر شاه د واکمنۍ په وخت کې د ننګر هار د کانال پروژه جوړه شوه نو د د وی د سیمې کر وند ې یې خړوبه کړې. اوس د د وی د کر نـــې ځمکې ډېرې حا صلخیزه د ي.د ننګر هار ولایت د زیړاینو د کلي یو د روند مشر خد ای بخښلی ملک عطا و چې د ښـــو کړو وړو او ښه چلند خاوند و. ([199])

195د پښتنو تاریخ، د قا ضي عطاؤالله خان تالیف، لومړی ټوک، کابل، ۱۳٥٦ لمر ېزکا ل

196تاریخ حیا ت افغا ني د پېښور چاپ، ۲٤٤ مخ

197تذکرۀ الا برار والا شرار، د روېزه اخون، پېښور، اد رۀ اشاعت سر حد ، ٦۹مخ

198پښتانه، لومړی ټوک، ۱۱۸۔ مخ

199د د کتور لطیف یاد شخصي یاد د اشتونه

83 سافي، ساپي

ساپي یا ساپیان د پښتنو د غرغښت په ټو لنېز ګروپ کې یوه مهمه او لر غو نې قبېله د ه چې وګړي يې په کو نړ، لغمان، کاپیسا، پروان، ننګر هار، پکتیا، خوست، باد غیس، بلخ، فاریاب، کند ز، کابل، د پښتونخوا پـه مـو منـد و ایجنسی، د ره خیبر، د سهیلي پښتونخوا په مرکز کو ئیټه، پښین، ژوب، سیبۍ او همد اراز پـه اټـک او د پاکسـتان د پنجاب ایا لت په فیصل اباد کې استوګنه لري.

د ساپیو قبېله د تاریخ په اوږد و او بېلا بېلو پړاوونو کې په مختلفو او بېلا بېلو نو مو نو سره یاد ه شـوې د ه، د بېلګې په تو ګه: ساپي، صافي، ساپین، سپین، ساپیس، ساپیت، سا فیست، سا فیت، سا پینګ، سا پیته، سا پیسته، اسا پنتیه، سپینته، سو پتا او نور ([200]).

د اسې روایتو نه شته چې ساپیان یوه لر غو نې اریا یې قبیله د ه چې یو نانې کلا سیکو مؤ رخینو په خپلو تـا ریخي کتا بو نو کې د د غې قبیلې یا د ونه او ذکر کړی د ی او پخپله مقد ونې اسکند ر د کو نړ او لغمان په ځمکو کې د د غو خلکوسره مخا مخ شوی د ی او ډېرې جګړې يې هم ورسره کړې د ي. د د ې خلکو څه برخه د مو مند و او باجوړ د سېمو په شا او خواکې هم د لوی اسکند ر سره په جګړو کې ښکیل شوي د ي ([201]).

لغمان او کو نړ ته د ساپیانو د راتلو په اړه د اسي ویل کیږي چې د میلاد نه ۲__کلو نه وړاند ې با ختري ار یـا ئیان د شمېر د زیا توالي او د ځای د تنګوالي له کبله په لیږد پیل وکړ چې د پکهت د قبیلې نورښا خونه او د هغو په لړ کې ساپیان هم شا مل ول. کله چې ساپیان د هند و کش له د رو نه د کاپیسا په حوزه کې ښکته شول او له د ې ځا یه یـې تقر ېباد سیند و نو طبیعي مجرا ګا نې په مخه نېولې چې د هغوی نه يې یوې ډلې د کا بل سیند په مخـه نېـو لـې اود نجراب، تګاب، سروبي او لغمان له لارې د کو نړ د سیند حوزې ته ورسېد ل.

په د ې کې د هیڅ شک او تر د ید ځای نشته چې ساپیانو د میلاد نه ۲__ کلو نه د مخه په لیږد او مها جر تو نـــو پیل کړی د ی او اوس په کاپیسا، کو هستان، کوه ساپي، پروان، لغمان، کو نړ، جند ول، پشات، سوات او بـا جـوړ کـې مېشته د ي ([202]).

83.1 قبیلوي جوړښت

ساپیان په لو مړي سر کې په شپږومهمو ښا خو نو ویشل شوي د ي چې ود یر، ګوربز، کند هاري، مسود ، ښا د

200عبد المالک کو لکوال ساپی، ساپیان او د هغوی قبیلوي وېش، د جرګې مجله، ۳۵ مخ، ۱۳۶۵ کال، کابل

201مطیع الله چمبیلی، بیا هم ساپیان وپېژنئ، د کابل مجله، ٤٤ ګڼه، ۱۳۳٦ کال

202تاریخ حیات افغاني، ۲۳٦ مخ، د پېښور چاپ

يخيل اوکاګي زي نو ميرې [203] چې بيا وروسته په نورو څانګو وېشل شوي د ي چې د غه څا نګې پــه لانــد ې ډول د ي :

امري، شيخي، باړ ميزي، بيا نخيل، کټه سر، غيبي خيل، حبيب زي، کاکا زي، خا د يخيل، سليمان زي، بــا د يــن زي، اد م زي، پا ينده خيل، نو رخيل، خيرن زي، زکوزي، مېر علي خيل، الو کوزي، عطا خېل، ســين زي، بــري زي، شمسو کور، مد ور کور، غلجی کور، ابه خېل، سيپان، مرزاخېل، کمال خېل، امر ويي، بد ين زي، خاد ي خېل، رحيمد اد خېل، حيد ر خېل، شابول خېل، سليمان خېل.مولاتم کور، ملايان، کاګي، شهزاد ه او ټنګه ګوربز.

83.2 د سا پيانو د استو ګنې سېمې

1. **د کونړ په ولايت کې**

د سا پيا نو د قبيلې زيات شمېر وګړي د کو نړ په ولايت کې ا ستو ګنه لري او په نو موړي ولايت کې د سا پيانو د استو ګنې ځا يو نه په لاند ې ډول د ي: اسد اباد ، نرنګ، بر يکوټ، سر کا نۍ، د انګــام، څــو کۍ، نورګل، پيچ، چپه د ره، با ډيل، د بوه ګل، د مزار د ره او شو نکړۍ. د کو نړ په ولايت کې د سا پيا نو مجمو عي شمېر تقر يبا د ۱۵ــــ تنو په شا وخواکې ښود ل شوی د ی.

2. **د لغمان په ولايت کې**

د لغمان په ولايت کې سا پيان په عمر زيو، شکور اباد ، علي خيلو، پا چا خيلو، احمد زيو، بــا ړېزيــو، سالاو، ګاګړ، کو ټالی، د روېش اباد ، د ولت شاه، اتوک، چکله او د وګل کې ژوند کو ي چې په نــو مــو ړي ولايت کې سا پيان د ۵ــــ زرو تنو په شا او خواکې اټکل شوي د ي

د لغمان ولايت د عمر زيو سا پيا نو مشهور ښا خو نه تور خېل، خېرن زي، زکوزي، مېر علي خيل، الو کوزي او عطا خيل د ي.

3. **د کا پيسا په ولايت کې**

سا پيان د کا پيسا په ولايت کې د د غه ولايت د تګاب او نجراب په ولسو اليو کې استوګنه لري.

4. **د پر وان په ولايت کې**

سا پيان د پروان ولايت په کوه سا پي، سيد خيلو، کو هد امن او کو هستان کې استوګنه لــري. د پــروان ولايت سا پيا نود د ې لپاره چې د وی د تا جکو ورو نوسره د ډېرو کلو نو په اوږد و کې او سيد لي د ي نو خپله ژ به پښتو يې له لاسه ورکړې د ه.

203معلومات مختصر د رباره اقوام وقبا يل سرحد ي کشور، ۱٦. مخ

5. د ننګر هار په ولايت کې

د ننګر هار ولايت د خېوږ ولسو الۍ په د ره نور کې هم د د وی یو کلی شته چې د بو ډيالۍ په نامه ياد ېږي.([204]) د ا هغه بوډيالۍ د ه چې شا عر انو په خپلو شعرونو او سند ر غاړو په خپلو سند رو کې ترې يا د ونه کړې د ه او ويلي يې د ي:

اد کې موري ما نهو له ځمه

د بو ډيالۍ تو تان ړلۍ وهلې د ېنه ما نهو له ځمه

6. د بلخ په ولايت کې

د د غه ولايت په مرکز او د بلخ او د ولت اباد په ولسو اليو کې هم سليمان خېل سا پيان استوګنه لري۔

7. د فارياب په ولايت کې

د د غه ولايت د قيصار په ولسوالۍ کې هم سليما ن خېل سا پيان استوګنه لري۔

8. د باد غيس په ولايت کې

د غورماچ په ولسوالۍ کې هم سليما ن خېل سا پيان مېشته د ي۔

9. د پښتونخوا په مو مند و ايجنسۍ کې

د پښتونخوا د مو مند و په ايجنسۍ کې يو زيات شمېر سا پيان چې د کند هاري، مسود ، ګـــوربز او ود بر په بڼا خو نو پورې اړه لري استوګنه لري او د اسې ويل کيږي چې د ۱۹٦۱ زېږ د ېز کال د سر شمېر نې له مخې د د وی شمېر ۵۳ ـــ تنه ښود ل شوي د ي چې ښنا يې د ا شمېر به او س لا تر د ې ډېر زيا ت وي ځکه چې د د غې سر شمېر نې نه اوس پوره ٤۹ کلو نه تېر شوي د ي۔

کند هاري سا پيان د مو مند وا يجنسۍ په ويد انشا، کرېل، چينه ګۍ، کند و کو هي، امرو يي او چنـــاري کې استوګنه لري چې په مجمو عي تو ګه د د وی سېمه د سره کمر په نامه سره ياد ېږي۔ د سوات اخوند صاحب ملا عبد ا لغفور هم کند هاری ساپی و۔

ګوربز سا پيان په تره کي تنګي، لکړۍ، کمر کلا او کټه سر کې مېشته د ي۔

مسود ساپيان په چيناري، زيارت، خزينه او کوړ پاڼ کې مېشته د ي۔

همـــد اراز ود بـــر ســـاپيان د کـــونړ د ســـيند پـــه جنـــو بـــي برخـــه کـــې اســـتوګنه لـــري ([205]) بايد وويل شي چې د مومند و ايجنسۍ د ساپيانو کلتور کټ مټ مو مند و ته ورته د ی۔

---

204 http://www.nps.edu/programs/ccs/Docs/Pakistan/Tribes/Safi.pdf

205 ولي محمد خان سيال کاکړ، پښتو او پښتا نه په سهيلي پښتونخوا کې، ٤۹ مخ

10. په سهيلي پښتونخوا کې

يو شمېر سا پيان د سهيلي پښتونخوا په سيوی، ژوب او کو ئيټه کې هم استوګنه لري چې مير زايي او کمال زي يې ښا خو نه د ي، خو ځر ګند ه د ې وي چې د غو سا پيا نو پښتو هېره کړې د ه او د سند يـــا نو کلتوري حا کميت يې پر ځان منلی د ی (206).

11. په پاکستان کې :

د پاکستان د پنجاب په فيصل اباد کې هم يو شمېر سا پيان استوګنه لري.

83.3 د سا پيا نو د قبيلې اقتصاد ي جوړښت

د کونړ سا پيان له د ې کبله چې د کرنې ځمکې يې لږې د ي، نو د هغې تر څنګ غواګـــانې، پســـونه، ګـــډيان او مېښې هم روزي چې د غوښو، شيد و او نورو حا صلا تو نه يې ګټه اخلي. د وی د کرنې ځمکې زيا تره للمي د ي چـــې اوبه نه وررسيږي او يا د اوبو رسيد ل ورته ناشو ني د ي. زيا تره بز ګران يې په بيوزلۍ کې ژ وند تيروي، په تېره بيا هغه بز ګران چې د با د ارنو (د ځمکو د خا وند انو) ځمکې کري نو مجبور او مکلف د ي چې د تخم نه پر ته نـــورې ټو لې ستو نزې لګه غوايان، د بزګرۍ الات، د ځمکې وهل، کرل، رېبل، را ټو لول او ميد ه کول پخپله غاړه واخلي. ان د ځمکې د خا وند کو رته د حا صلا تو وړل هم د بزګر پر غاړه د ي. بز ګر مجبور د ی چې د ې نورو کا رونو تر څنګ د خپل باد ار، خره، غواګانې او مېښې هم وسا تي. همد اراز بز ګر خپل باد ار ته د غره نه وړيا لر ګي راوړي. د بز ګـــر مېر من بايد ه د ي چې د ځمکې د خا وند د مېر منې اوامرو ته غاړه کښېږد ي. لنډه دا چې زياتره خلک يې بېـــوزله او نېستمن د ي.

83.4 خوراک

د وی په خوړو کې زياتره د جوارو، اوربشو، غنموا و وربجو نه ګټه اخلي.ځر نګه چې د وی د بزګـــرۍ تـــر څنګ په مالد ارۍ هم بو خت د ي، نو زياتره يې د غواګانو او مېښو د شيد و نه هم ګټه اخلي ا و غوړي يې يا په شـــتمنو خلکو پلوري او يا يې د ننګر هار سيمې ته د پلورلو لپاره راوړي.

83.5 جامې

د وی زياتره د وړيو او وزو د وړ غنو نه ځا نته مخصو صې جا مې جوړوي چې د ريشۍ ته ورته د ي، خـــو

206ولي محمد خان سيال کاکړ، پښتو او پښتا نه په سهيلي پښتونخوا کې، ٤٩ مخ

تنې‌نلري. ښځې يې تور پړوني او اوږد ه کميسو نه لري. د د وی پر تو ګو نه چين د اره وي.نارينه يې د خمتا له ټــو کړ نه هم ځانته کالي جوړوي او اکثره يو ډول ټو پی چې پکو لونه يې هم بو لي او د وړيو نـــه جـــوړ شـــوي وي پـــه سروي.

83.6 مېلمه پا لنه

د اقتصاد ي تنګسې او بې وسی سره سره سا پيان مېلمه پال خلک د ي. د وی د مېلمنو لپاره حجرې لري چې په د ې کار کې يو له بله سره سيالي کوي. په د وی کې د مېلمنو قد ر زيات د ی. د د وی په حجرو کې د مو سيقی الات لکه سيتار، رباب، منګی او نور شته.

83.7 پښتني ننګ

سا پيان د قام په ننګ کې غير تمن خلک د ي. د وی د خپل هېواد د ازاد ولو لپاره د انګرېزي يـــر غلګـــرو پـــه وړاند ې

څو څو ځلې جنګيد لي او ډول ډول قر بانی يې ورکړي د ي.همد ا راز د سرو روسي ير غلګرو په وړاند ې د وی د اسي تورې وهلي د ي چې زموږ د ګران هيواد افغانستان تا ريخ د د وی د مېړانې کا رنا مې نه شي هېرولای. همد اسبب د ی چې د کو نړ په ولسي ژوند کې د وسلو د رلود ل او ساتل ډېر اهميت لري او د سا پيو په اړه وايې چې يـــوه ورځ د يوه سا پي په کور کې نا رينه ما شوم وزېږېد. ځر نګه چې په اکثرو پښتنو کې د ا رواج شته چې د نـــارينه مـــا شوم تر زېږېد و وروسته د ټو پک ډزې کوي. ځر نګه چې د غه سړي ټو پک نه د رلود نو لاړ چې يو ټو پـــک پيـــد ا کړي او د خپل زوی د پيد ا کېد و په خوشالۍ‌د زې وکړي، خو چا خپل ټو پک ورنکړ. کوم وخت چې بېرته خپل کـــور ته راستون شو نو چا ورته ويل چې راشه زوی د ې وګوره که نه نو کبر به وشي. هغه په ځواب کې ورته وويل چـــې زما زوی د لو مړي ځل لپاره با يد زما مخ ونه ويني ځکه زه د ومره نامرد يم چې د خد ای په د ې لويه د نيا کې يو ټـــو پک هم نلرم چې د زوی د زېږېد و اعلان پرې وکړم نو که غه زما مخ ګوري ښا يي چې د هغه نه به هم زما غوند ې بـــې همته سړی جوړ شي. نو ه به د اوي چې د يوه نا رينه او با همته سړي مخ وګوري.

ساپيان د غيرت او ننګ په ټکي سر او مال ور کوي. په د وی کې ښځو ته طلاق ورکول سخته بـــې ننګـــي د ه. څوک چې د چا په ښځه تورن شي نو د هغه ژوند بيا په مرګ شمېرل کيږي. د چا په کور کې چې څوک مړشي نـــو کـــه نېستمن هم وي نو هغه مجبور او مکلف د ی چې خيرات ورکړي. په د وی کې د خيرات نه پرته د مړي ښخول شرم ګڼل کيږي. همد اراز د وی ملا يانو او ميا ګا نو ته د خيرات، صد قې او سر سايې نه هيڅکله هم غاړه نه غړوي. د وی د عذر

او ننواتې په وړاند ې د ډېرې لوېې ګناه نه هم تیر یږي. لنډه د ا چې د وی په پښتني ننګ کې ډ ېر ټینګ د ي.([207])

83.8 مشهور شخصیتونه

په سا پیانو کې ډېر ستر مبا رزین، استاد ان، پو ځي منصبد اران، لیکوالان او شا عران تېر شوي د ي چې ځیني یې په حق رسید لي او ځیني یې اوس هم ژوند ي د ي د لته د هغوی یاد ونه ضروري د ه.

1. غازي محمد عثمان خان ساپی چې د تګاب و او د انګر یزانو پر خلاف د ۱۸۷۹ میلاد ي کال د سمبر د میـــا شتي د پا څون د ر هبرانو نه و.
2. د خپلواکۍ د لارې ستر مبارز غازي میرز مان خان کو نړی.
3. اروابناد غلام حسن خان ساپی
4. اروابناد شهید قا ضي عبید الله ساپی
5. اروابناد شهید امان الله سیلاب سا پی
6. قا ضي مطیع الله چمبیلی
7. د کتور ود یر ساپی
8. سر محقق زلمی هېواد مل
9. اروابناد جنرال محمد اصف سا پی
10. د پښتونخوا مشهور صحافي سلیم سا پی
11. پو هاند د کتور ضمیر سا پی
12. جنرال رحمت الله ساپی
13. مفتاح الد ین ساپی
14. د کابل پو هنتون استاد لطف الله ساپی
15. د د انش د خپر ند ویې ټو لنې مشر اسد د انش ساپی
16. د ساپي د کتاب چاپولو د مو سسې مشر امام الد ین ساپی
17. عظم الد ین علیمي

207پښتني قبیلې، د کتور لطیف یاد ، ۱۵۱-۱۵۵ مخو نه، د پېښور چاپ

84 سالار زي

که چېرې د سالارزيو د قبيلې د نسب شجره په غور سره وڅېړو نو ثر گند ه به شي چــې ســالارزي لــه اره سړبني پښتانه اود تر کا ښيو (تر کلا ښيو) د قبيلې د پنځوښنا خونو نه يو مشهور ښاخ گڼل کيږي. د تر کا ښيونورمشهور ښا خونه ما موند ، ابر اهيم خيل، اسوزي او شمل زي د ي.سالارزي د باجوړ په لر امد ک، بر امد ک لر سد ين، بر ســـد ين، ښنار، ناوه گی، کوټکي، اليکي، چار منگ، بابوقره اورود کې مېشــته د ي. ([208]) همــد اراز د پښــتونخوا د ايــالت د نوښار په بره با نډه کې هم يو شمېر سالارزي استوگنه لري. په سالار زيو کې د برم اولاد ه برم خېــل او د هلال اولاد ه هلال خېل د د انگام او اسمار د تا ريخ سره نه شليد و نکي اړيکي لري.

د با جوړ نه پر ته د افغانستان د کونړ په ولايت کې هم زيات شمېر سالارزي استوگنه لــري او د د وی د اســتو گنې خا يو نه په لاند ې ډول د ي :

د انگام، شونکړی، اغذ باغ، اسمار، ساو، ساوخوړ، ناړی، څوکی، بارگام، ازبر گل، بريکوټ، ډمبرو، حساره، کر هاله، د م کلی، نرنگ، کنجگل، د ونايي او ټا نگو د ره. ([209])

په سالارزو کې د قبيلې مشري د ابراهيم ځېلو (برم خېلو) په لاس کې د ه. د اسې روايت هم شته چې پــه يــوه وخت کې د سالارزو د لر امد ک په غو نډۍ نو مي کلي کې د کا مران په نامه يو سړی اوسېد ه. په د ې کلی کـــې د د ه د يوې مېر منې نه د وه زامن د هلال او ابر اهېم (برم) په نامه وزېږېد ل . د زلميتوب په وخت کې د وی د خپل پلار سره بز گري کوله او د پلار تر مړينې ورو سته هم د بز گرۍ په کارونو بوخت ول. يوه ورخ برم په پټې کې يوې کو له او يو ملنگ چې پر اس سپور و د پټې تر څنگ ود رېد. ملنگ برم ته وويل :" لاړ شه اوگره راته راوړه' (په شړومبو کې پخې وريجي چې يو ځای شي او گره ورته ويله کيږي). برم لاړ او له کورنه يې اوگره ورته راوړه. ملنـــگ د اوگـــرې کونډۍ (د لرگي کا سه) په لاس کې ونيو له اوا و گره يې پر ځمکه توی کړه. برم له کوره د رې ځلې اوگــــره راوړه او ملنگ د رې ځلې او گره پر ځمکې تويه کړه، خو برم هيڅ ډول عکس العمل ونه ښود. ملنگ سر را پورته کړ او په د عا کې يې وويل:" بر مه! خد ای د ې د ټو لو سالا زيو خان کړه !" له د عا نه ورو سته ملنگ لاړ او برم په خپلې يــوې بــو خت شو. د يوې کولو په وخت کې برم د سرو زرو خزانه وموند له. هلال چې ته راغی نوبرم ورته ټو له کېسه وکړه. هلال په ملنگ پسې وزغا ستل. ملنگ ورته وويل : د سالارزو خاني مې برم ته ورکړه، ستا په خو له د ې خد ای بر کت کړي. ولسي جر گې د ې ستا په خو له فيصله کيږي او په کو مه جر گه کې چې ستا اولاد ه نه وي هغــه د ې نــه فيصـــله کيږي و په کو مه جر گه کې چې ستا اولاد ه نه وي هغه د ې نه جو ړيږي.([210])

208پښتنې قبيلې، ۱۵٦ مخ، د پېښور چاپ

209معلو مات مختصر د رباره اقوام وقبا يل ولا يات سر حد ي کشور، ۱٦ مخ

210د پښتنو ټولنېز – اقتصاد ي جو ړښت، د پښتو څېړ نو بين ا لمللي مرکز ۲۱۹- ۲۲. مخو نه

همد اسبب د ی چې اوس د د ه اولاد ه هلال خېل په سالارزيو کې ولسي شــخړې او لا نجــې حــل او فصــل او اواروي.

د سالار زيو يو بل ښاخ د سد ين او امد ک په د وو لو يو څا نګو ېشل شوي د ي.

د سد ين څا نګې د اد ي:

سين خېل، کټکي ځېل، عالي خېل، قلند ر خېل، خير خان خېل، کند ريان.

د امد ک څانګې د اد ي :

ابراهيم خېل (برم خېل)، هلال خېل، مېر د اد خېل، شومه خېل، اکا خېل، محمود خېل، بد ل زي، ګبري، فتح ځان خېل، حيد ر ځېل، تور خېل، څر ګند خېل اوتاراڼ.

د ۱۹٦۱ زېږد ېزکال د سر شمېر نې له مخې په با جوړ کې د سالار زيو مجمو عي شمېر ۷ـ۵ـ تنه او د افغانستان د کو نړ په ولايت کې د د وی شمېر ۳۹۹۸۲ تنه ښود ل شوی و. اوس چې د د غې سر شمېر نې نه پوره پنځوس کلو نــه تېر شوي د ي ښا يې د د وی په شمېر کې به ډ ېر شمېر زيا توالی راغلی وي.

د ډيورنډ د ناولې کر ښې تر لا سليک کېد و يعنې د ۱۸۹۳ زېد ېزنه د مخه د با جوړ سېمه د افغانستان د خاورې يوه برخه وه.

سالارزي په ښتني ننګ او غيرت ا و ښتو نوالې باند ې ټينګ خلک د ي. د وی ميلمه پا لو نکي، په علم او پــو هې با ند ې مين اوجنګيالي ځلک د ي. د وی. د ېرې او حجرې تل د ميلمنو پر وړاند ې خلاصې وي. د هند په نېمه وچه باند ې د انګريزي ير غلګرو په وړاند ې يې د انګرېزانو پر خلاف ډېرې توري وهلي د ي او همد اراز د پا کستا نــي د يکتا توري حکو متو نو په وړاند ې يې ډېرې د قد ر وړ مبازې کړي د ي چې د همد ې مبارزو په پا يلــه کــې د د وی سېمې څو څو ځلې بمبار شوي د ي او ډېر تاوانونه يې ګا للي د ي، ځکه چې د د وی په خټه کې د خپلو اکۍ غو ښــتنې روحيه ډ ېره پياوړې د ه.

د سا لارز يو د قبيلې يو شمېر ليکوال او مشهور علمي شخصيتو نه په لاند ې ډول د ي :

1. د افغانستان د علو مو اکيډيمۍ د ژبو او اد بيا تو د انستيتيوت پخوانی غړ ی سر محقق ښا غلی محمــد نعيم سالارزی چې د ښتو اد بيا تو د پياوړ تيا او د ښتو قا مو سو نو په ليکلو کې يې د قد ر وړ خــد متو نه کړي د ي.
2. په کا بل کې د يو ناما د د فتر ويا ند ښا غلی نظيف الله سالارزی

85 سهاک

سهاک یا ساک د پښتنو هغه قبیله د ه چې د نامه رېښه یې ډېره لرغونې و د حضرت مسیح علیه السلام د زېږېـــد و نه ۵ـ کلونه وړاندې هغو ساکانو ته رسیږي چې د سیستان و هېلمند په حوزه کې اوسېد ل چې د د وی اصلي ټاټوبی ساکستان یا سگستان و چې عربو ورته سجستان وایه و په فارسي کې ورته سیستان ویل کیږي۔ د غه ساکان په اصل کـــې کوچیان وو او د مسیح د مېلاد نه ٦ پېړۍ وړاندې د امو د سیند ، فرغانې او د چیني ترکستان د سنکیانګ د حوزې نـــه یې په لېږد پیل وکړ او د سیستان سیمې ته یې ځا نونه ورسول چې وروسته د افغانستان په نورو سېمو کې هم خـــواره شول۔

په پښتني د ود بېزه شجره کې ساک (سهاک) د موسی زوی، د ابراهیم لمسی او د غلجي کړوسی د ی چې د نسب د شجرې پربنسټ یې اند ړا و ترکي وروڼه ګڼل کیږي۔ ([211])

85.1 سهاک د قبیلې ښاخونه

د ساکو یا سهاکو قبېله په لاند نیو ښاخونو باند ې ویشلې شوې د ه:

حسن خېل، یعقوب خېل، خد ر خېل، بختو، یو سف خېل، الوزي، توتا خېل، اوریا خېل، ګد ا خېل، اسماعیل خېل و چغ پای([212])۔ د تاریخ حیات افغاني په قول چې له نن نه ۱٤٥ کلو نه وړاند ې کښل شوی د ی د د وی مجمـــوعي شـــمېر اووه زره کو رنۍ ښود ل شوي د ي چې ښایې د ا شمېر به اوس ډېر زیات وي.

د سهاکو په قبیله کې د یوسف خېلو د ښاخ شمېر د سهاکو د قبیلې د پاتې ښاخو نو په پر تله زیات د ي.

85.2 سهاکو د قبیلې د استوګنې سېمې

1. د پکتیا ولایت د زرمت په ولسوالۍ کې۔
2. د لوګر د ولایت په خروار نومې سیمه کې۔
3. د ننګرهار ولایت د حصارک غلجي او د سره رود په ولسو الیو کې چې په د غه ولسوالۍ کې یې شمېر ۲۲٦۸ تنه ښود ل شوی د ی۔
4. د کابل ولایت د پغمان ولسوالۍ په بیکتوت کې۔

---

211 پښتنې قبیلې، ۱٥۸ مخ د پېښور چاپ

212تاریخ حیات افغاني، ۲۹۱ مخ، د پېښور چاپ

5. د کابل ولایت د سروبي په ولسوالۍ کې او همد اراز د د غې ولسوالۍ د اوزبین په سېمه کې.

6. د کابل ولایت د بگرامي د ولسوالۍ په شیو کیو اوسهاکو کې.

7. د کاپیسا ولایت د تگاب په ولسوالۍ کې.

8. د لغمان ولایت په مرکزد گل بېله په کلي کې.

9. د پروان په ولایت او په تېره بیا د هند وکش د غره د لړۍ په سهیلي د روکې.

کله چې زه د د ې مقالې لېکوال په ۱۳۵٦ لمرېزکال کې د فاریاب ولایت مرکز میمنې ته تللی وم نو د د غه ښار په شمال لوید ېز پنځه کیلو مترۍ کې مې د پښتنو کوچیانو کیږد ۍ ولید لې او کله چې هلته ورغلـم او د د وی نـه مـې وپوښتل نو ځانونه یې ساک یا ساکزي کو چیان را وپیژند ل ا و ویل یې چې د وی اوړی او ژمی همد لته تیـرووي او د نورو کوچیانو په څېر نورو ځایونو ته لېږد نه کوي.(213)

سهاک میلمه پالو نکي، غیر تمن، په هیواد او علم او پو هې مین او په پښتني ننگ او غیرت باند ې ټینگ او ولاړ خلک د ي. د انگریزي یر غلگرو سره په د رې گونو جگړو کې یې له ځا نه ډېره مېړانه ښود لې اود سره روسي ناتار په وړاند ې په زړورتیا سره جنگید لي د ي او د خپل هیواد د ژغورنې له پاره یې ډېرې قر بانۍ ورکړېد ي.

86 ستانکزي

که چیرې د ستانکزیو د قبیلې د نسب ونه یا شجره په غور سره و څېړو نو جو ته به شي چې د غه قبېله له اره غلجي پښتانه د ي او په احمد زیو چې د پښتنو خورا ستره او پیاوړې قبېله د ه ور گډېږي. د د غې قبیلې خلک زیاتره خلک د لوگر او ننگرهار په ولایتونو کې مېشته د ي.(214) ستا نکزي هم د نورو پښتنو په څېر میلمه پالونکي، په علم او پو هې مین او په پښتو او پښتونولۍ او پښتني ننگ او غیرت خورا ټینگ خلک د ي. د وی هیواد پالونکي او د گـــران هېواد افغانستان د خپلواکۍ په لار کې یې ډېرې سرښند نې کړي د ي. د انگریزي ښکېلاکگرو ســره پـــه د ري گونـــو جگړو کې ستانکزیو ډېرې توري وهلي او همد اراز د سره روسي ناتار په وړاند ې یې هم له ځانه ډېره مېړانه ښود لې د ه.

86.1 ستا نکزیو د استو گنې سېمې

د مخه مو وویل چې د ستانکزیو د قبېلې زیاتره خلک د لوگر په ولایت کې اوسېږي. د لوگر ولایت نه سر بېره

213د مقالې د لیکوال شخصي یاد ښتونه

214پښتني قبیلې، د کتور لطیف یاد تالیف ۱٦ـ مخ، د پېښور چاپ

د ننگر هار، کابل، مید ان او ورد گو، لغمان، بغلان، کند ز، بلخ، سمنگانو، هرات او هیلمند په ولایتونو کې هم یو شـــمېر ستانکزي استوګنه لري.

1. د لوګر په ولایت کې د ستانکزیو د قبیلې د استوګنې سیمې:
   - د لوګر ولایت په مرکز د حصارک په کلي کې.
   - احمد زي کلا
   - د محمد اغې لوېد ېز ته د مغول خېلو په سېمه کې.
   - شا هي کلا
   - تاج خان کلا
   - کتب خېل
   - غزني خېل
   - ابد ه خېل
   - کند هاري پل
   - شاه مزار
   - ابازک
   - بني شروګان
2. د کابل په ولایت کې د ستانکزیو د قبیلې سیمې په لاند ې ډول د ي:
   - د مو سهي په ولسوالۍ کې
   - د چهار اسیاب ولسوالۍ په الیا س خېلو او نمو نیاز کې
   - د پغمان په ولسوالۍ کې
   - د سروبي ولسوالۍ په تیزین او جګد لګ کې
3. د مید ان او ورد ګو په ولایت کې د ستانکزیو د قبیلې د استوګنې سیمې په لاند ې ډول د ي:
   - د نرخ په ولسوالۍ کې
4. د کند ز په ولایت کې ستانکزي په لاند نیو ولسوالیو کې ژوند کوي:
   - د امام صاحب په ولسوالي کې

- د خان اباد په ولسوالي کې

5. د بغلان په ولایت کې د ستانکزیو د قبیلې د اوسېد و سیمې په لاند ې ډول د ي:

- د پلخمري په ولسوالۍ کې
- د نهرین په ولسوالۍ کې
- په بلا د وري کې.

6. د سمنګانو په ولایت کې ستانکزي د د غه ولایت د مرکز د ایبکو په ښار کې ژوند کوي.
7. د بلخ په ولایت کې ستا نکزي د غه ولایت د بلخ په ولسوالۍ کې استوګنه لري.
8. د هرات په ولایت کې
9. د هېلمند په ولایت کې
10. د لغمان په ولایت کې ([215])
11. د ننګرهار په ولایت کې ستانکزي د د غه ولایت په لاند نیو ولسوالیو کې استوګنه لري:

- د سره رود په ولسوالۍ کې
- د چپرهار په ولسوالۍ کې ([216])

د ستانکزیو قبیلې په خپلې غیږ کې یو شمېر استاد ان، پو هان او لیکوالان او د کریکټ د لوبې اتلان روزلي د ي چې کولای شو د هغو په لړ کې د لاند نیو ښاغلو نومونه یاد کړو:

1. د کابل پوهنتون د ژورنالیزم د پوهنځي استاد ښاغلی پوهند وی نصـــر اللهـ ســـتانکزی چـــې تکـــړه ژورنالیست او لیکوال او د څو علمي کتابونو مؤلف د ی.
2. د لوی غر د ویبپاڼې چلوونکی او د پښتو ژبې لېکوال ښاغلی رفیع الله ستانکزی.
3. د نګاه تلویزیون اوند ا راډیو ویاند ښاغلی محمد نسیم ستا نکزی.
4. ښاغلی اسد الله ستانکزی
5. د افغانستان د ملي کریکټ د ډلې لوبغاړی ښاغلی اصغر ستانکزی.

215ستانکزي څوک د ي؟ د لوی غر ویبپا ڼه، د رفیع الله ستانکزي مقاله

216معلومات مختصر د رباره اقوام وقبا یل ولایت سرحد ي کشور، ۳۲ مخ، د کابل چاپ

87 ستانيزي

ستاني زي هم د پښتنو د غلجيو په ټولنيز گروپ او ډله کې يوه پېژند ل شوې قبيله د ه چــې د ســليمانخيلو د قبيلې يو ښاخ گڼل کيږي. ستانيزي د ننگرهار ولايت د غلجايي حصارک او د سره رود په ولسواليوا و همد ارز د ورد گو په شمالي برخه کې استوگنه لري. د اسې روايتونه هم شته چې جبار خېل او با بکر خېل پښتانه د ستانيزيو مشهورې څا نگې د ي چې د کابل او جلال اباد تر مينځ سېمو کې مېشته د ي. ([217])

ستاني زي هم د نورو پښتنو په څېر توريالي او غيرتمن خلک د ي. که څه هم د کرنې لرې ځمکې لري، خو يو شمېر يې په کوچنيو سود اگريو او يو شمېر هم په د ولتي ملازمتونو بوخت د ي.

د ستانيزيو د قبيلې يو وتلی ليکوال، کيسه ليکونکی او ژورناليست ښاغلی محمد نسيم ستانيزی د ی چې اوس د امريکې غږ راډيو د پښتو څانگې وياند هم د ی.

همد اراز د ستانيزي د قبېلې پورې اړوند يو بل نامتو ليکوال او سياسي شنونکی ښاغلی ډاکـــټر احســـان اذري ستانيزی د ی.

88 سبري

د سبري قبېله چې ځېني وختو نه د صبري په ښه هم راغلې د ه د پښتنو په کرلاڼي ټولنيز گروپ پورې يـــوه اړوند ه قبېله د ه چې خلک يې د خوست ولسوالۍ د سبريو په ولسوالۍ کې چې د د غه ولايت شمال ته پرته ولسوالۍ د ه استوگنه لري. ختيز ته يې باک او تريزايي، جنوب ته يې د خوست د ولايت مرکز او لويد ېز ته د منگلـــو د قـــبيلې سره گډه پوله لري. د سبريو د ولسوالۍ مرکز د يعقو بيو ښار گوټی د ی.

سبري غيرتمن، ميلمه پا لو نکي او په پښتني ننگ او غيرت ټينگ خلک د ي. د وی د انگريزي ير غلگرو سره د افغان - انگرېز په د ري گو نو جگړو کې په مېړ انه جنگيد لي او هم د روسي ښکيلاکگرو په وړاند ې يې خپله مېړانه او پښتو نولي په اثبات رسو لې د ه اود خپلې خاورې او هېواد سا تنه يې په مېړانې سره کړې د ه.

د سبري د قبيلې خلک په عمو مي تو گه د کر نې او مالد ارۍ په چارو بو خت د ي. زيات شمېر ځوانـــان يـــې د غر يبۍ او مز د وريو لپاره د خليج عر بي هيواد و نو لکه: د وبی، شارجه، قطر او همد اراز په سعود ي عر بستان کې شپې او ورځې تيروي. د د غه ځای خلک د مزرو نه پوزي، پړي، جاي نما زونه او ټو کرۍ گانې او شکرونه جوړوي.

د سبريو سېمه ډېره ښه شنه، حاصلخېزه او اباد ه د ه. د سبر يو د قبيلې شمېر په تخميني ډول ۱۹-۲۶ تنه ښود ل

217پښتني قبيلې، ۱۶- مخ

شوی د ی.

د سبریو د قبیلې مشهوربنا خو نه او خیلو نه په لاند ې ډول د ي :

- بازوخیل
- صالح خېل
- ابو خېل
- غزني خېل
- خود اخېل
- انتوخېل
- سنکي خېل
- د رنامي

ماخوذ د ([218]، [219]، [220]) نه.

89 ستوریاني

د ستوریاني قبېله چې کله کله په ځینو پخوانیو تاریخي کتابونو کې د استریاني په بنه یې هم نوم راغلی د ی د سړبني پښتنو په ټولنیز ګروپ کې په وصلي توګه شامله قبېله د ه ا و د پښتونخوا په د ېره اسماعیل خان کې اســـتوګنه لري. د د وی د سېمې شمال ته شیراني، لوید ېز ته یې زمري، ایسوټ او موسی خېل کاکړ او جنوب تـــه د کســـراني او بلوڅو بزد ارو او په ختېز کې د ګنډاپورو پښتنو سره پو له لري.([221])

ستوریاني په عمومي توګه د سلیمان غره په ختیزه برخه او د ګومل د سیند په جنو بي خواکې مېشته د ي. د د وی لوی کلی د کوی بهاره په نامه یاد یږي.

مشهورا و نامتوا نګریزي مؤرخ مونټ ستوارټ الفنسټن په خپـــل مشـــهور اثـــر (An Account of the Kingdom of Cabul) کې چې د ښاغلي پو هاند د کتور محمد حسن کاکړ او ښا غلي سر محقق نصر الله سو بمن له خوا

---

218 http://en.wikipedia.org/wiki/Sabari_District

219 معلو مات مختصر د رباره اقوام وقبا یل ولایات سر حد ي کشور ۵۹ مخ، کابل، ۱۳٦۳

220 پښتني قبیلې، ۱۵۸-۱۵۹ مخونه، د پېښور چاپ

221 د وړ، شیر رحمن، اضلاع، ایجنسي ها وقبایل ایالت پښتو نستان، ۹۸ مخ، د قومونو او قبایلو چارو وزارت، ۱۳٦۳ کال

د کابل سلطنت بیان تر نامه لاندې یې په ګډه تر جمه او د افغانستان د علومو اکاډمۍ د پښتو څېړنو د نړېوال مرکز لــه خوا په ۱۳۶۱ لمریز کال کې چاپ شوی د ی د ستوریا نیو د قبیلې په اړوند د اسې کښلې د ي :

" ستوریانې تر د غو وروستیو وختونو پورې ټول کوچیان وو. د د وی سېمه په حقیقت کې د کرنې لپـــاره د ومره مساعد ه نه د ه. ډېر وخت تیریږي چې د وی د غه سېمه د د امان د بلوڅانو نه ونیوله او ژمی به یې هلته اړول او په د وبې کې به یې خپلې مېنې او رمې د موسی خېلو کاکړو سېمو ته بېولې. د غه لېږ د ید نې د هغې جګړې لــه کبلــه چې د د وی او د کا کړو د یوې قو مي ځا نګې تر مینځ شوې وې نا را حته کوونکې ثا بتې شــوې، پــه د ې چــې د وی مجبور وو د هغوی له سېمو نه وا وړي، نو د ستو ر یا نیو د قبیلې نیما یې بر خې خپلې رمې وپلورلې او په کر نـــې یې پیل وکړ. هغې بلې بر خې یې د پخوا په څېر خپل عاد ت ته د وام ورکړ، خو ډېر ژر د بته اړ ویستل شول چـــې د هغو نورو په لاره روان شي. د نو یو او پخو ا نیو مېشته شوو ستو ریا نو تر مینځ له څو جګړو وروسته ټوله قـــبیله کر وند ګره شوه.یوازې د وه ځا نګې یې تر او سه هم کو چیا نې ژوند ته د وام ورکوي او اوس هم په پسر لي کې خپل ما لو نه سپو ستا ته چې د سلیمان تخت په جنوب لو ید یز کې د ی خیژوي. سره له د ې هم ډېر ستو ریا نې تر او ســـه پورې سو د اګر او د ما لو نکو وړونکي پا تې شوي د ي او د ا هغسې ژوند د ی چې د ګر ځند ه پووند ه وو ژوند تـــه نږد ې د ی. د وی معمولا په خرو او غو ایا نو مالو نه وړي او نږ د ې څلور زره کو رنۍ شمیرل شوي د ي." (222)

د ستوریانې قبیله په ډېرو نورو ښاخو نو او څا نګو با ند ې ویشلې شوې د ه چې مشهورې څا نګې یې د اد ي :

حسن زي، خان زي، شبي زي، اسما عیل زي، احمد زي، خواجه خیل، تو رخیل، اکو زي، کاره زي و ګـــد ار زي. (223)

ویل کیږي چې د غه پووند ه قبیلې د کند هار او بنګال تر مینځ هم سو د اګري کوله. نن هم یو زیات شمېر ستو ریا نې په هند و ستان کې استوګنه لري اود د ې لپاره چې د نګې ونې او ښا یسته څېرې لري نو یو شمېر یې د پو لیسو په تو ګه د ند ې تر سره کوي.

ستوریانې په پښتنې ننګ او غیرت ټینګ خلک د ي. د وی د ود ونه او رواجو نه د نورو ګا ونډیو پښتنو پـــه څېر د ي.

د روسي مشهور اتنوګرافر ستانیشفسکي د اتنوګرافیکو معلو ما تو له مخې چې د شلمې پیړۍ په پیل کــې یــې کړي وو د ستو ریا نیو د قبیلې د وګړو شمېر یې د ۳۵ زرو تنو په شا او خواکې ښو د لی د ي. (224)

222د کا بل سلطنت بیان، د ویم ټوک ۶۳- ۶۴ مخو نه

http://www.pashtunforums.com/pashtun-history-8/pashtun-tribes-521223

224پښتنې قبیلې، د د کتور لطیف یاد تالیف، ۱۶۱- ۱۶۲ مخو نه، پېښور، د د انش خپر ند و یه ټو لنه

90 سد وزي

سد وزي له اره سړبني پښتانه د ي او د پوپلزيو د قبيلې يوه څانگه گڼل کيږي. د د غې قبيلې مورث اعلـى يـا ستر نېکه اسد الله خان و چې په ۹٦٥ لمريز کال زيږېد لی او په ۱۰۲۱ لمريز کال يې له د ې نړۍ نه ستر گې پټې کړې د ي. نوموړی په عوامو کې په ملک سد و مشهور و او د د ه د نامه له کبله د غه قبيله په سد وزيو سره مشهوره شوه.

تاريخ حيات افغا ني د سد وزيو د قبيلې په اړوند د اسې کښلي د ي :

" سد وزي د پوپلزيو يوه څانگه د ه. سد وزيان تر ډېره وخته پورې نه يوازې د پوپلزيو د قبيلې، بلکـې د د رانيو د ټولې قبيلې خانان او مشران شمېرل کېد ل او جوته د ه چې سد وزيان د د رانې قبيلو په ټولـو څـانگو کـې د ځانگړې د رناوې نه بر خمنه قبيله گڼله کېد له، د ا ځکه چې د افغانستان بنسټ ايښود ونکی او واکمن لوی احمد شا ه بابا عليه الر حمه د سد وزي د ټبر نه و نو ځکه سد وزيان يوه بېله قبيله گڼله کيږي، خو په اصل کې د غه قبيله د پوپلزيـو د قبيلې يوه څا نگه د ه. " ([225])

ملک سد و يو ډېر پوه او هوښيار سړی و چې د خپل قوم لپاره يې ډېر خد متونه وکړل او په پای کې د خپـل عمر په ۷۵ کلنۍ کې يې د د ې فانې نړۍ نه سترگې پټې کړې. د ملک سد و نه پنځه زامن پاتې شول چې خواجه خضـر خان، مود ود خان، زعفران خان، کامران خان او بهاد رخان نو مېد ل، چې بيا خواجه خضر خان د ولس او خپلې قبيلې د خلکو په خوښه په مشر تابه وټاکل شو او شل کاله يې د خپل قوم خد مت وکړ. خواجه خضر خان د وه زامن د رلـود ل چې يو يې خد اد اد سلطان او د ويم يې شير خان نو مېد ل. ([226]) تر پلار وروسته خد اد اد سلطان د قبيلې مشر شو چې يو باتد بيره او ځيرک انسان و او د قبيلې ټو لې شخړې او لانجې يې د جر گو له لارې اوارولـې. خـد اد اد سـلطان د غلجيانو او ابد اليانو تر مينځ پو لې د ورور گلويزو اړېکوپر بنسټ و ټا کلې او بيا يې د قبيلې مشـري خپـل ورور شېر خان ته وسپارله.

شېر خان د خپلې مشرۍ په وخت کې د ايران د بيگلر بيگي يا سيا سي استازي سره په کند هار کې په مخا لفـت لاس پورې کړ. د ه هم د خپل عمر په ٦٥ کلنۍ کې له د ې نړۍ نه ستر گي پټې کړې. تر شير خان نه وروسته يې زوی سر مست خان د سد و زيوقبيلې مشر وټا کل شو او د يرش کاله د د غې قبيلې د مشر په تو گه پا تې شو، چې بيا د هغه ځای نا ستی د هغه زوی د ولت خان و، خو د د ې له پاره چې نو مو ړی په عمر کو چنی و نو د قبيلې د مشر تابه چارې به د د ه اکا حيات سلطان پر مخ بيولې. وروسته د ولت خان ا و د هغه زوی نظر محمد خان په کند هـار کـې د ايـران د بيگلر بيگي گورگين د تو طيو له مخې ووژل شول. د د ولت خان تر مړ ينې وروسته د د ه نه د وه نور زامن پـا تـې شول چې يو يې رستم خان او بل يې زما نخان ول. کله چې رستم خان د خپل پلار تر وژل کيد و وروسته د سد و زيو

225تاريخ حيات افغا ني، د ويم چاپ ۱٤۲ نه تر ۱٥۲ پورې مخو نه، پېښور، د انش

226پښتانه د تاريخ په رڼا کې، ۱۲۷۸- ۱۲۷۹ مخو نه

د قبیلې مشر شو، نو د ی هم د ظالم ګورګین له خوا ووژل شو. په د غه وخت کې د سد و زیو قبیله بې مشره پـــا تـــې شوه.

په ۱.۲۹هجري کال کې د حیات سلطان زوی عبد الله خان او د هغه زوی اسد الله خان چې ملتان ته تللی ول له ملتا نه بېرته کند هار ته راغلل او عبد الله خان د د غې قبیلې مشري ې په غاړه واخیستله. عبد الله خان او زوی یې اسد الله خـــان بیا هرات ته ولاړل، خو د هرات ګورنر عباس قلي خان د واړه بند یان کړل. په د غه وخت کې د هرات قزلبـــا شـــانو د عباس قلي خان پر خلاف بغا وت وکړ او عباس قلي خان هم مجبور شو چې له هراته وتښتي. په د ې وخت کې عبد الله‍ـــــ خان او زوی یې ا سد الله خان چې د عبا س قلي خان په بند یخا نه کې بند یان ول د عبا س قلي خان د تیښتې سره سم له بند یخانې وتښتید ل او غرو نو ته وختل او په بغاوت یې لاس پورې کړ او بیا د هرات د نیولو لپاره د ښار پـــه لـــور وروخو ځید ل. له ښاره یو فر سخ لیرې د د سد و زیو او ایر انیا نو تر منځ جګړه ونښته چې په نتیجه کې ایراني حاکم جعفر خان ونیول شو او سد وزیانو ښار محاصره کړ او په د ې تو ګه د هرات ښار سد و زیو ته په لاس ورغـــی. ورو سته اسد الله خان سد وزی د فراه په جګړه کې د محمود له خوا ووژل شو.

تر د ې پېښو وروسته عبد الله خان سد وزی هم وفات شوا و بیاد خلکو په اتفاق سره زمانخان د ســد وزیـــو د قبیلې مشري پرغاړه واخیسته ا و د ایرا ني پو ځو نو سره په مېړانه وجنګېد. د د ه زوی ذوالفقار خان هم د ایرانیا نو سره ډېرې جګړې وکړې.

تر هغه وو سته د سد و زیو په قبیله کې لوی احمد شاه بابا د ۱۷٤۷ نه تر ۱۷۷۳زیږ د ډ ـــزه پـــورې د افغانســـتان واکمن شو او یوه ستره امپر اتوري یې جوړه کړه چې په تاریخ کې د د رانیانو د امپر اتورۍ په نامه سره مشهوره د ه چې د د ې امپر اتورۍ لمن په لو ید ېز کې تر اصفهان او نیشا پوره، په ختیز کې ترکشمېر، لاهـــور پنجـــاب او ډیلـــي پورې او په شمال کې تر مروې او بخا را پورې پراخه وه.

پټه د ې نه وي چې سد وزیان، د رانیان او ابد الیان په مجموع کې سره توپیر نلري او د یو ټـــبر او یـــوه پلار اولاد ه ګڼل کیږي، خو یوازې د ا چې سد وزي د پوپلزیو د قبیلې یوه څانګه د ه. لوی احمد شاه بابا په تاریخ کې کلـــه د سد وزي، کله د ابد الي او کله د د راني په نومونو او لقبونو سره یاد شوی د ی. ([227])

نن ورځ د سد وزي د قبیلې پورې اړوند ه خلک په کند هار، هرات، فراه، هیلمند ، زابل، کابل، ایران، پېښـــور، پښتونخوا، کویټه، لاهور، ملتان، کر اچۍ، ډېره جاتو، کشمیر، هند او ډېرو بهرنیو هیواد ونو کې استوګنه لري.

91 سرکاڼي

زموږ پښت پوهان او نسب پېژند ونکي د سرکاڼي قبیله د پښتنو په سړبني ټولنیز ګروپ پورې یوه اړوند ه

227پښتني قبیلې، ۱٦۲، ۱٦۳، ۱٦٤ مخونه، د ویم چاپ، پېښور، د انش

قبیله ګڼي چې په الکوزیو ور ګډیږي. د اسې ویل کیږي چې د د وی اصلي ټاټوبی کند هار و، خو وروسته بیا د ځینـــو عواملو په وجه یې خپل اصلي ټاټوبی پریښی اوکونړ ته راغلي د ي او د د غه ولایت د سرکاڼو په ولسوالۍ کې مېشته د ي چې د د غې ولسوالۍ نوم هم د د وی د قبیلې په وجه د سرکاڼي د ولسوالۍ په نامه سره یاد بـېږي. د سـر کـا ڼیـــو ولسوالي د کو نړ په مرکزي برخه کې پر ته د ه چې په جنوب کې د پښتونخوا سره ګډه پوله لري. په د غې ولســـوالۍ کې ۲٤۲ـ تنه او سیږي چې زیات شمېر یې په سرکاڼي قبیلې پورې تړلي خلک د ي. د غې ولسوالۍ مرکـــز د ســـرکاڼو کلی د ی. (228)

د سرکاڼیو شمال ته د کو نړ سیند بهیږي چې د د غې ولسوالۍ ډېرې لږې بر خې خړوبوي. په د غه سیمه کـــې وچکالي او د اوبو نشتوالی د خلکوډېره لویه ستو نزه د ه او تقر یبا په سلو کې ۷ـ ځمکې یې د وچکـــالۍ او د اوبـــو د نشتوالي له کبله شاړې او بنجرې پر تې د ي، له همد ې کبله یې ګڼ شمېر خلک بېوزله د ي. د سرکاڼیو ولسوالي د کونړ ولایت د مرکز اسعد اباد نه ۱۱ کیلو متره واټن لري. د د وی په ولسوالۍ کې اووه لوی کلي شته. (229)

د د غې ولسوالۍ خلک سره له د ې چې ځمکې یې لږې او بې اوبو د ي نو په کرنې او مالد ارۍ با نـــد ې خپـــل ژوند مخ ته بیا یي. د د وی ثاروي غواګانې، پسونه، وزي او خره د ي. سرکاڼي میلمه پا لو نکي، د علم او پو هې مېنـــه وال او د خپل ګران هېواد افغانستان سره ډېره مېنه لري. د وی د انګریزي ښکیلاکګرو سره د افغان-انګرېز پـــه د ري ګونو جګړو کې په مېړ انه جنګید لي او هم د روسي بلوسګرو په وړاند ې یې خپل ټټرونه د هېواد د سا تنې لپاره سپر کړي او خپله هیواد نۍ د ند ه یې په زړورتیا او پښتو نولۍ سره سر ته رسولې د ه. د د وی د هېواد پا لنې یوه ســـتر ګه بېلګه د اد ه چې د روسانو سره په جګړې کې د د وی په سلو کې ۹ـ کورونه بمبار شوي او له مینځـــه تللـــي د ي. د د غې ولسوالۍ ډېر خلک اوس هم په پښتونخوا او پاکستان کې د مها جرت شپې اوو رځې تیروي، په تېره بیا ډېـــر ځـــو انان یې په پاکستان او پښتونخوا کې په مزد وریو او غر ییبو اخته د ي.

د سرکاڼیو په ولسوالۍ کې یوه لیسه او ښولو مړ ني ښو نځي شته، خود ښو ونکو شـــمېر یـــې لـــږد ی. د د ې ولسوالۍ خلک د څښاک پاکې اوبه نلري او په سلو کې ۸ـ خلک یې د سیند له او بو نه د څښاک او پخلي لپاره ګټه اخلي.

د سرکاڼو د ولسوالۍ سر بېره یو شمېر سر کاڼي د کونړ ولایت په اسمار کې هم استوګنه لري.(230) همد اراز د کو نړ په ولایت سر بېره، سر کا ڼي د الکو زیو د قبیلې د یوه ښاخ په تو ګه د افغانستان په لو ید یځ او جنو ب لویډ یز کې ستو ګنه لري. (231)

228http://en.wikipedia.org/wiki/Sirkanay_District

229http://www.aims.org.af/afg/dist_profiles/unhcr_district_profiles/eastern/kunar/sirkanay.pdf

230معلومات مختصر د رباره اقوام و قبا یل سر حد ي کشور، ۲۲ مخ

231پښتني قبیلې، ۱٦٥ مخ، د وهم چاپ، پېښور.د انش خپر ند ویه ټو لنه

92 سروانړي يا شېروانړي

زموږ پښت پو هان او نسب پېژ ند ونکي سر وانړي د پښتنود بيټنيو په ټولنيز ګروپ پورې تړي. د پښتني د ود بېزې شجرې پر بنسټ بيټ نيکه ډېر مشهور نيکه تېر شوی د ی او له پخوا زمانې نه مؤ رخا نو د د ه نوم او حـــال ليکلی د ی. په پښتني عنعنه کې هم بيټ نيکه خورا لوی پښتون او مشهور ستانه او نيکه ګڼل شوی د ی.([232])

د سروانړي قبيلې خلکو ته په هند وستان او پاکستان کې شېروانړي هم وايي. د سروانړيو د قبيلې ياد ونه او ذکر د هند د مغولي واکمنانو هر يوه جلال الد ين محمد اکبر (۹۲۳ .. ۱۰۱۴) هجري، نورالد ين جهــانګير (۱۰۱۴ .. ۱۰۳۷) هجـــري و شاهجهان (۱۰۳۷ .. ۱۰۶۸) هجري د د ورې په مهمو تاريخي کتابو نو لکه تحفه اکبر شاهي يا تاريخ شير شاهي کې چې مؤلف يې پښتون عباس خان سر وانړی د ی او د مغولي واکمن جلال الد ن محمد اکبر په امر يې په ۹۹٤ هجري کال کښلی د ی، په تاريخ خانجهاني و مخزن افغاني کې چې مؤلف يې پښتون نعمت الله هروي نوررزی د ی، په تاريخ د اود ي کې چـــې مـــؤ لف يې يو تن پښتون عبد الله د ی او هم د شاهجهان د د وري (۱۰۳۷ .. ۱۰۶۸) هجري په مهم تا ريخي کتاب تاريخ شاهي کـــې چې په تاريخ سلاطين افاغنه سره شهرت لري او د يوه تن پښتون تاريخپوه احمد ياد ګار له خوا چې د هنـــد د بنګـــال د وروستي پښتون واکمن د اود شاه کر لاڼي (۹۸۰ .. ۹۸۳) هجري په امر يې کښلی د ی راغلی د ی.

په هند وستان کې د پښتنو واکمنا نو يعنې لو د يانو او سو ريانو د واکمنۍ په وخت کې هم يو ډېر شمېر لـــوړ پوړي افسران ا، چا رواکي اوا مرا د سر وانړي په قبيلې پورې اړه د رلود ه چې په هغو کې د ملو خان سروانړي، فتح خان سر وانړي، د ريا خان سر وانړي، د اود خان سروانړي، سکند ر شاه سر وانړي او ابر اهيم سر وانړي نو مو نه د يا د ولو وړ د ي.([233])

تاريخ حيات افغا ني د سر وانړي قبيلې په اړوند د اسي کښلي د ي :

" ويل کيږي چې د شها ب الد ين غوري د واکمنۍ يا تر هغه لږ وروسته د سروانړي قبيلې د د رابڼ او چود هوان شا او خوا سيمې ونيولې او د د غه ځای ځمکې يې په خپله قبضه کې راو ستلې او د د غه قوم مشري د سرپيال کـــورنۍ په تېره بيا د شيخ مليح قتال کورنۍ ته ورکړل شوه. د رابڼ له ډېرې مود ې راهسې ړنګ پروت او هغه د رابـــڼ چـــې اوس اباد د ی شيخ قتال سروانړي ود ان کړی د ی چې په شمالي د روازه کې يې تر اوسه پورې د نوموړي شيخ نښـــان موجود د ی. په پخوا وختونو کې د د رابڼ ښار اباد او ډېرې ښايسته او ښکلي ود انۍ يې لرلې چې اوس د روانو اوبو او شنو ونو نه پرته بله کو مه ښکلا نه د ه ورته پاتې. سروانړيو ډېره مود ه پر د غه ځای باند ې ولکه د رلود له، خو د هند د مغولي واکمن همايون د واکمنۍ په وخت کې له د غه ځايه ووتل او د د وی د وتلو لپاره د وه لاملونه موجـــود ول

232پښتني قبيلې، ٥۹ مخ، د د انش چاپ، پېښور

233تاريخ شاهي يا تاريخ سلا طين افا غنه، د احمد ياد ګار تاليف، رايل ايشياټيک سوسائټي اف بنګال، ۱۹۳۹ ميلاد ي کلکتـــه، د فهرســـت الرجـــال برخه

لومړی د د وی د شمېر لږوالی او کمزوري، د ویم د د وی ماتې. لومړی علت یعنې د د وی د کمزوري علت د ا و چې د ستوریو د قبیلې او سروانیو تر مینځ د پښتني ننګ او غیرت په وجه لانجه را مینځ ته شوه چې په نتیجه کې په جګړې بد له شوه او په زاړه د راڼې کې د د اوړو خواو و تر مینځ خونړی جګړه پېښه شوه چې له د واړو خواوو نه پکې ډېر کسان ووژل شول او کله چې د د واړو خواوو پاتي کسانو د غه حالت او مړي ولیدل و ډېر پښیمان او نوره یې جګړه مناسبه ونه ګڼله او د یو او بل له وژلو نه یې لاس واخیست او هرې قبیلې خپل مړي چې په زرګونو تنه ول په کوچنیو کوچنیو قبرونو کې ښخ کړل او بېرته خپلو استوګنځایونو ته ستانه شول. د د غې جګړې نتیجه د ا شوه چې له هغې ورځې نه د ستوریو او سروانیو شمېر ډېر لږ او تر هغې اند ازې پورې کمزوري شول چې د خپل هیڅ مخالف قوم او قبیلې سره یې سیالي نه شوه کولای. تر هغه ورسته د همایون پاچا د واکمنۍ په پیل کې کله چې د میاخیلو لوحانیو (لوانیو) ښاخ او بختیارو په پاتې سروانیو یرغل وکړ، چې تر لږې مقابلې وروسته یو شمېر سروانیو ووژل شول او پاتې یې مغلوب او د د راڼې له سیمې یې لاس لنډ شو او د غه سیمه د میاخیلو او بختیارو د قبیلو لاس ته ورغله او سروانیو چې ډېر لږ پاتي ول ځینې یې خواره او ځینې یې مالېر کوټلې ته چې اوس د هند د پنجاب په ایالت کې سرهند ته نږد ي مو قعیت لر ي ولاړل. " ([234])

تر هغه ځا یه چې ما د د ې مقالې لیکوال د سر وانیو په اړوند څېړ نه وکړه نو د وی د پښتونخوا ا یا لت په د بره اسما عیل خان، د کاکا صاحب د زیارت په سپین کا ټي کې او د خیر اباد د سیمې په امیرو او اټک کې، د پاکستان د پنجاب د واه د سیمې په چکاره نومي ځای کې، د ملتان په افغان کالوني نو مي ځای کې، ګو جر انواله، د جهیلم په افغان اباد اوسیالکوټ کې او د هند و ستان د هر یا نا د ایا لت په کر نال او د پنجاب د ایالت د مالیر کو ټله په سیمه کې ا ستو ګنه لري. ([235])

92.1 د هند مالېرکوټله په سیمه میشته سر وانیي

د مالیر کو ټله سېمه د هند د پنجاب ایالت د سنګرور د ولسوالۍ یا ډیسټرکټ پورې یوه اړوند ه سېمه د ه چې د هند د خپلواکۍ ۱۹۴۷ عیسوي کاله پورې د سروانیو پښتنو یو ریاست ګڼل کید ه او سروانیي پښتانه د د غې سیمې نو ابان ول. که چیرې د مالېر کو ټلې د سر وانیو د نسب شجره وګورو نو د وی په اصل کې پښتانه بیټني د ي چې لو مړی په افغانستان کې او سید ل بیا له هغه ځایه د سلطان شهاب الد ین غوري د واکمنۍ په وخت کې یې د د راڼې او چود هوان سیمې چې اوس د پښتونخوا په د بره اسما عیل خان کې د ي په خپله ولکه کې را وستلې.

په د غه وخت کې د سروانیو یو مشهور تن چې شیخ صد رالد ین نو مېد او په صد ر جهان مشهوراو ډېر عابد او له خد ایه یې وېره د رلود له په ۱۴۶۹ میلا د ي کال کې چې د ۷۸۶ هجري کال سره سمون خوري د خپل اصلي ټا ټو بي

234تا ریخ حیات افغاني، پښتو ژباړه، ۳۱۶ مخ، د انش، پېښور

235http://en.wikipedia.org/wiki/Sherwani_tribe

د رابڼ نه د هند وستان خواته د سياحت لپاره رهي شو. کله چې د ما لېر سيمې ته ورسيد او د ستلج د سيند د يوې وياله پر غاړه يې چې جهوم يې بولي او اثار يې اوس هم ليد ل کيږي يوه ځپره ود انه او هلته د خد ای په عباد ت بوخت شو. په د غه وخت کې د هند پښتون واکمن سلطان بهلول لود ي لا واکمنۍ ته نه و رسيد لی.

يوه ورځ سلطان بهلول لود ي د سر هند د سيمې نه ډهلي ته روان و چې پر د غه عبا د تځي با ند ې وربرابر شو او د شيخ صد ر جهان سر وانې زهد او تقوای پرې ډېره اغېزه وکړه او په زړه کې يې وويل که چېرې زه د ډهلي او اګرې واکمني تر لا سه کړم نو خپله لور به د ه ته ور نکاح کړم. ډهلي ته د رسيد لو سره سم د سلطان بهلول لود ي ارمان پوره شو او د هند و ستان واکمني يې تر لا سه کړه. سلطان بهلول چې پر پښتو او پښتو نولۍ باند ې ټينګ ولاړ و پر خپلې پخو انۍ ژمنې يې وفا وکړه او خپله لور يې شيخ صد ر جهان ته ور په نکاح کړه او د هغه د ګوزارې لپاره يې د ه ته ۱۲ ستر کلي او ٥٦ کو چنۍ سېمې ورکړې او هم يې د واد ه لپاره ټول سا مانونه اوشيان ورته ور وليږل. شيخ صد ر جهان ورو سته بيا يو کلی ود ان کړ او مالېر يې نوم پرې کېښود چې همد ااوس هم په مالېر کو ټله سره شهرت لري.

د اسي ويل کيږي چې نو موړي شيخ ورو سته بيا د کپور تله سېمې د رئيس بهرام له لور سره هم واد ه وکړ چې د بهلول لود ي له لور نه يې د حسن او د بهرام د لور نه يې د عيسی او موسی په نامه د وه زامن پيد ا شول.

شيخ صد ر جهان په ۱۵۱۵ عيسوي کال کې د ۷۱ کلو نو په عمر له د ې نړۍ نه ستر ګې پټې کړي او په مالېر کو ټله کې خاورو ته وسپارل شو چې زيارت يې اوس هم د خا صوا و عا مو زيا رتځی د ی. د شيخ صد ر جهان تر مړ ينې ورو سته د د ه زوی حسن د خپل پلار په ځېر فقير انه ژوند تېراوه او د خپل پلار د مزار خد مت يې پر غاړه واخيست ا و عيسی او موسی د مالېر کو ټله د سيمې د رياست او نوابۍ چارې پر غاړه واخيستې. مو سی کوم او لاد نه د رلود او بې او لاد ه مړ شو. عيسی هم په ۱۵۳۸ عيسوي کال کې وفات شو، خو د هغه تر مړ ينې وروسته د د ه يوا زينی زوی شاه محمد خان د ما لېر کو ټله د سيمې د نوابۍ چارې پر غا ړه واخيستلې. د شا ه محمد خان تر مړ ينې ورو سته په ۱٥٤٥ عيسوي کال کې د هغه مشر زوی معد ود خان چې په خواجه اسحق مشهور د مالېر کو ټله د سيمې نواب شو.

د خواجه معد ود خان تر مړينې وروسته په ۱٥٦٦ عيسوي کال کې د مالير کو ټله د رياست چارې د د ه زوی نواب فتح محمد خان ته په لاس ورغلې. د نواب فتح محمد خان تر مړينې وروسته په ٤.۱٦ ميلاد ي کال کې د د ه زوی نواب محمد بازيد خان چې يو ډېر زړور سړی و د مالېر کوټله د سيمې نواب شو. محمد با زيد خان څلور زامن د رلود ل چې فيروز خان، اختيار خان، سرور خان او حسين خان نو مېد ل. د محمد با زيد خان تر مړينې وروسته د هغه مشر زوی نواب فيروز خان د د غې سيمې د نوابۍ پر ګد ۍ ډډه ولګوله. د نواب بازيد خان نه ورو سته نواب شير محمد خان نواب شو. د ه هم اووه زامن د رلود ل چې د هغه تر وفات ورو سته د د ه ر زوی نواب غلام حسين خان د نواب په تو ګه د ند ه تر سره کوله چې بيا تر هغه ورو سته نواب جمال خان نواب شو. تر نواب جما ل خان نه ورو سته په ترتيب سره يو په بل پسې د نوابۍ چارې نواب بهيکن خان، نواب بهاد ر خان، نواب عمر خان، نواب اسد الله خان، نواب

وزير خان، نواب محبوب عليخان، نواب سکند ر علي خا ن، نواب غلام محمد خان اونواب ابر اهيم علي خان ـ ته وسپا رل شوې.

په او سني وخت د د غوسړ واني نو ابا نو د کو رنۍ نه يو هم نصرت اکرام خان د ی چې د پنجاب په کا بينه کې د سپورټ او بد ني و زنې وزير د ی. ([236])

92.2 سر واڼي د قبيلې خيلونه

د د غې قبيلې ځيني بنا خو نه ا و ځا نګې په لا ند ې ډول د ي : سربيپال، سيني، بلي، جعفري، سوري، حسن خيل، هد يا يخل، سهيا، يو نس خيل، ايوب زي، د وي خيل، خضر خيل، زکوزي، يوسف خيل، متا خيل، يو يي زي، ناهر زي، اموټ، چنان زي، اجا خيل، هد و زي، مما خيل، بهد ين خيل، هوتي زي، هارون خيل، کز ولي، محمود زي، اميک، اليک، احمد خيل ګد ای، علي خيل، ظهر خيل، اغوک خيل، مموزي او نور. ([237])

93 سربيپال

سربيپال له اره بيټني پښتانه اود سر واڼيو پښتنو يو ښاخ ګڼل کيږي. د اسې ويل کيږي چې د سر واڼي قبيلې د سر بيپال د ښاخ نه شيخ صد رالد ين چې وروسته په صد ر جهان سره مشهور شو او يو عابد پر هيز ګاره انسان و د خپل اصلي ټا ټو بې د راڼې نه چې د پښتونخوا په د ېره اسما عيل خان کې پروت د ی په ۱۴۶۹ ميلا د ي کال کې چې د ۷۸۶ هجري کال سره سمون خوري د هند وستان خواته د سياحت لپاره رهي شو.

کله چې د ما لېر سيمې ته ورسيد او د ستلج د سيند د يوې ويالې پر غاړه يې چې جهوم يې بولي او اثار يې اوس هم ليد ل کيږي يوه ځپره ود انه او هلته د خد ای په عباد ت بو خت شو. په د غه وخت کې د هند پښتون واکمن سلطان بهلول لود ي لا واکمنۍ ته نه و رسيد لی. يوه ورځ سلطان بهلول لود ي د سر هند د سيمې نه ډهلي ته روان و چې پر د غه عبا د تځي با ند ې وربرابر شو او د شيخ صد ر جهان سر واڼي زهد او تقواى پرې ډېره اغېزه وکړه او په زړه کې يې وويل که چېرې زه د ډهلي او اګرې واکمني تر لا سه کړم نو خپله لور به د ه ته ورپه نکاح کړم.

ډهلي ته د رسيد لو سره سم د سلطان بهلول لود ي ارمان پوره شو او د هند و ستان واکمني يې تر لا سه کړه. سلطان بهلول چې پر پښتو او پښتو نولۍ باند ې ټينګ ولاړ و پر خپلې پخو انۍ ژمنې يې وفا وکړه او خپله لور يې شيخ صد ر جهان ته ور په نکاح کړه او د هغه د ګوزارې لپاره يې د ه ته ۱۲ ستر کلي او ۵۶ کو چنۍ سيمې ورکړې او هم يې د واد ه لپاره ټول سا مانونه اوشيان ورته ور وليږل.

236ميزان، ۶۵ ګڼه، ۲ ـ ميلاد ي، د مالېر کو ټله د سېمې افغا ني نوابان او د د وی ريا ست، د ډهلي چاپ، هند و ستان

237تاريخ حيات افغاني، ۳۱۷ مخ

شیخ صد ر جهان ورو سته بیا یو کلی ود ان کړ او مالېر یې نوم پرې کېښود چې همد ااوس هم په مالېر کو ټلــه سره شهرت لري. د اسي ویل کیږي چې نو موړي شیخ ورو سته بیا د کپور تله سېمې د رئیس بهرام له لور سره هــــم واد ه وکړ چې د بهلول لود ي له لور نه یې د حسن او د بهرام د لور نه یې د عیسی او موسی په نامه د وه زامــن پیــد ا شول. شیخ صد ر جهان په ۱۵۱۵ عیسوي کال کې د ۷۱ کلو نو په عمر له د ې نړ ۍ نه ستر ګې پټې کړ ې او په مالېر کو ټله کې خاورو ته وسپارل شو چې زیارت یې اوس هم د خا صوا و عا مو زیا رتځی د ی. ([238])

د شیخ صد ر جهان تر مړ ینې ورو سته د د ه زوی حسن د خپل پلار په ځېر فقیر انه ژوند تېراوه او د خپـــل پلار د مزار خد مت یې پر غاړه واخیست ا و عیسی او موسی د مالېر کو ټله د سیمې د ریاست او نوابۍ چارې پر غاړه واخیستې. مو سی کوم او لاد نه د رلود او بې او لاد ه مړ شو. عیسی هم په ۱۵۳۸ عیسوي کال کې وفات شو، خو د هغه تر مړ ینې وروسته د د ه یوا زینی زوی شاه محمد خان د ما لېر کو ټله د سیمې د نوابۍ چارې پر غا ړه واخیستلې. د شا ه محمد خان تر مړ ینې ورو سته په ۱۵٤۵ عیسوي کال کې د هغه مشر زوی معد ود خان چې په خــواجه اسـحق مشــهور د مالېر کو ټله د سیمې نواب شو.

د خواجه معد ود خان تر مړینې وروسته په ۱۵٦٦ عیسوي کال کې د مالیر کــوټله د ریاســت چــارې د د ه زوی نواب فتح محمد خان ته په لاس ورغلې. د نواب فتح محمد خان تر مړینې ورو سته په ۱٦ـ٤ میلاد ي کال کـــې د د ه زوی نواب محمد بازید خان چې یو ډېر زړور سړ ی و د مالېر کو ټله د سیمې نواب شو. محمد با زید خــان څلــور زامـــن د رلود ل چې فیروز خان، اختیار خان، سرور خان او حسین خان نو مېد ل. د محمد با زید خان تر مړینې وروسته د هغه مشر زوی نواب فیروز خان د د غې سیمې د نوابۍ پر ګد ۍ ډډه ولګوله. د نواب بازید خان نه ورو سته نـــواب شـــیر محمد خان نواب شو.

د ه هم اووه زامن د رلود ل چې د هغه تر وفات ورو سته د د ه ر زوی نواب غلام حسین خان د نواب په تو ګه د ند ه تر سره کوله چې بیا تر هغه ورو سته نواب جمال خان نواب شو. تر نواب جما ل خان نه ورو سته په تر تیب سره یو په بل پسې د نوابۍ چارې نواب بهیکن خان، نواب بهاد ر خان، نواب عمر خان، نواب اسد الله خان، نواب وزیر خان، نواب محبوب علیخان، نواب سکند ر علي خا ن، نواب غلام محمد خان اونواب ابر اهیم علي خان.ته وسپا رل شوې. ([239])

په او سني وخت د د غوسړ واني نو ابا نو د کو رنۍ نه یو هم نصرت اکرام خان د ی چې د پنجاب په کا بینه کې د سپورټ او بد نې و زنې وزیر د ی.

لنډه د ا چې د سر وانیو پښتنو د سر بیپال ښاخ اوس هم هند د پنجاب ایالت د ما لیر کو ټله په سېمه کې استوګنه لري. زه د د ې مقا لې لیکوال د غې سیمې ته د وه ځلې تللی وم. یو ځلې د ۱۹۷۵ میلاد ي کال د لوی اختر په و ر ځو کې کله چې هغه مهال مې په پنجاب پو هنتون کې چې د چند یګرهه په ښار کې پروت د ی خپلې زد ه کړې کولې او د مـــالېر

238تا ریخ حیات افغا نې، د پېښور چاپ، ۳۱۸، ۳۱۹، ۳۲ـ مخونه

239میزان، د ۲ــ میلاد ي کال د نوامبر ۳ـ، د ډهلي چاپ

کو ټله د نوابانو د کورنۍ سره مې د د وی په محل کې چې په شیش محل سره مشهور و و لید ل او د نــواب کــورنۍ میلمستیا راکړه. د ویم ځل د ۲ــ میلاد ي کال د د سمبر په میا شت کې کله چې ماد خپلې کو رنۍ سره د هند وستان په پلا زمینې ډهلي کې د مها جرت شپې او ورځې تېر ولې نو په یو ه علمي سیمینار کې د ګډون له پاره د پنجاب د پټیالې ښار پنجابي پو هنتون ته تللی وم نو د پنجابي پو هنتون له خوا د مالېر کو ټلې د تللو زمېنه بر ابره او هلته مو یــوه ورځ تېره کړه او په هغه وخت کې مو د سروانیو د قبیلې د سرپیال ښاخ د نوابانو د کورنۍ د یوتن سره چې نصرت اکــرام خان نومېد او د پنجاب په کابینه کې د سپورت وزیر و ولید ل. ([240])

94 سړبني

د غه قبایل د خپل ستر نیکه سړبن په نامه په سړبني یا سړبنیو پښتنو سره شهرت لري. سړبن په پښتنو کــې خورا مشهور نیکه تېر شوی د ی او له پخوا زمانو نه مؤرخانو د د ه نوم او حال لیکلی د ی. په پښتني عنعنه کې هم د ا سړی خورا لوی پښتون او مشهور نیکه ګڼل کیږي. د د ې عنعنې تصد یق په پخوانیو مؤرخینو کې ابو الفضل علامي (۱ـ٦ هجري) د مغولي واکمن اکبر د د ربار مؤرخ په خپل تاریخي اثر ائین اکبري کې په د ې ډول کــړی د ی چــې " پــه پښتنو کې د رې ورونه بېټنی، سړبن او غرغښت ډېر مشهور نیکو نه د ي." ([241])

د روایتونو له مخې سړبن د قیس عبد الرشید زوی او د غرغښت او شیخ بیټني ورور د ی. ویل کیږي چــې د سړبن نوم په اصل کې ابراهیم و، خو په سړبن مشهور شو. د د ې وجه د ا وه چې د د ه اولاد نه و او په د ې خبره به تل غمجن او پرېشانه و، نو ځکه بیټ نیکه د ه ته خپل زوی اسماعیل ورکړ. ([242])

سلیمان ماکو په خپل مشهور اثر تذکرت الاولیاء کې چې له (۲۱۲ هجري) وروسته لیکل شوی د ی د شیخ بیټني او د د ه د ورور سړبن ذکر د اسې کوي چې "نقل هسې کاند ي یارانو چې په روزګار د شیخ بیټني د د ه ورور چې سړبن نومېد ه او پر شیخ بیټني هم خورا ګران و، سړبن نه د رلود ل زامن او هر کله به یې ویل خپل ورور ته. بیټني خپــل زوی اسماعیل ورکا او لوی سو د سړبن پر کاله. خد ای مهربان د اسماعیل په برکت سړبن ته نصیب کړل د ومره زامن چې اوس سو ګڼون د هغو..." ([243])

ویل کیږي چې د اسماعیل اولاد ه هم په سړ بنو ورګډیږي او ذکر یې په "مرات الافاغنه" کې د سړبني اولیــا وو په لړ کې مو جود د ی.([244])

240د مقالې د لیکوال شخصي یاد ښتو نه

241ائین اکبري، لومړی ټوک، ۱۹۱ مخ

242پښتانه د تاریخ په رڼا کې، ۱۲٦٦ مخ

243عبد الحی حبیبي، د پښتو اد بیا تو تاریخ، د وهم ټوک، ٦۲ مخ، کابل ۱۳٤۲ کال

244پښتانه د تاریخ په رڼا کې، ۱۲٦٦ مخ

سړ بن د وه زامن د رلود ل چې د يوه نوم شر خبون يا ښر خبون (شرف الد ين) او د بل نوم خرښبون (خير الد ين) و. د ښرخبون (شرف الد ين) د ژوند د حالاتو کومه پته نشته، خو د خرښبون (خير الد ين) څه لږ شان حال پـــه پټه خزانه کې مو جود د ی. د پټې خزانې مطابق شيخ خر ښبون په ٤١١ هجري کال کې وفات شوی د ی. ([245])

خرښبون هم د خپل تره (اکا) شيخ بيټني په څېر يو نېک او خد ای لمانځونکی انسان او د پاک خد ای په عباد ت به لګياو. ويل کيږي چې د ی د کسي په غره کې او سېد ه. د رو ايتو نو له مخې د شيخ خر ښبون د ژوند انه په زما نـــه کې د هغه پلار او تره (ا کا) يعنې (سړبن او بيټ نېکه) لا ژوند ي وو او د وی ټول سره په يو ځای کې اوسېد ل، خو څه مود ه وروسته خر ښبون د خپل پلار او اکا په اجازت د خپلو اولاد ونو سره د کسي د غره نه د غوړې مرغې په لور په کډه لاړ او هورې مېشته شو.([246])

لنډه د ا چې د سړبن اولاد ه چې په سړ بنيو سره مشهوره د ه په لا ند نيو قبا يلو وېشلې شوې د ه :

ابد اليان، ترين، شيرانې، بابړ، هريپال، جلوانې، غرشين، ميانه، بړيڅ، پوپلزي، بارکزي، اڅکــزي، اسـحاقزي، موسی زي، نورزي، اليزي، اد وزي، خاکوانې، ماکو، يو سفزي، مند ړ، ترکلانې يا ترکانې، ګګيانې، مو مند ، د اود زي، غوريا خيل، څمکني، زيړاني، محمد زي، ملا ګوري، خيشکي، کتاني، مهمنزي، کاسيان، شينواري، ستورياني، سر کـانې او نور...

95 سلطان خېل (غلځي)

د سلطان خېلو په نامه د غه قبېله غلځي پښتانه او د سليمان خېلو د قبيلې پـــه لـــوی ټـــبر پـــورې اړه لـــري. د افغانستان نامتو محقق ښاغلی محمد ولي ځلمی په خپل اثر د غزني تاريخي جغر افيې کې د سلطان خېلـــو د قـــبيلې پـــه اړوند د اسې ليکي :

سلطان خيل غلجي پښتانه او د سليمان خېلو په قبيلې پورې يوه اړوند ه قبېله د ه چې د غزني ولايت د ســلطان خېلو په علاقد ارۍ کې استوګنه لري، نو ځکه د غه علاقد اري د سلطان خېلو قبيلې د استو ګنې له کبله په همد ې نامه نو مول شوې د ه. د سلطان خېلو د قبيلې زياتره برخه کوچيان او لږ شمېر يې مېشته خلک د ي. د سلطان خېلــو د قـــبيلې زياتره برخه خلک ځمی په نورو ولايتو نو کې تېروي. د وی ډېر زړر، توريالي او په خپلو د ود ونو او رواجونـــو ټېنګ د ي." ([247])

245پټه خزانه، د محمد هوتک بن د اؤد تاليف، ۲۲مخ، ۱۳۳۹ هري، کابل

246غوړه مرغې د کلات په سهيلي برخه کې د سره غره له جنوبي اړخه پيليږي او د لويد بز خوا ته تر ارغستانه بيا د کوړک تر غره پورې د کاکړستان او کسي او سليمان غره پورې سېمه د ه.(ليکوال)

247محمد ولي ځلمی، د غزني تاريخي جغر افيا، ۱٦۸-۱٦۹ او ۱۷. مخونه، د کابل چاپ، ۱۳٦۲ کال

د سلطان خېلو د قبيلې د سيمې شمال ته د پکتيکا ولايت د ډېله او د غزني ولايت د اب بند ولسوالی، جنوب تــه يې د پکتيا ولايت د زرمت ولسوالي چې پښتنا نه يې زرمله هم بو لي، ختېز ته يې کټواز او او منه او لو يد ېز ته يـــې د مقر ولاړې او به مو قعيت لري.

د سلطانخېلو د علاقد اری اب او هوا په اوړي کې معتد له او په ژمي کې يخه د ه، واوره پکې اوري. په پسرلي او مني کې يې هوا معتد له او په د وبي کې وچه وي. اوبه يې د کارېزونو، چينو او رود ونو نه برابرېږي چې د ښښلووړ د ي. د د ې سره سره چې د غه سېمه پرېما نه او به نه لري، خو بيا هم غنم، او ربشي، جوار، مشنګ او مئ په پوره انــد ازه پکې کرل کيږي.

همد اراز په اومنه، ډېله او خوشامند کې هم ډېر شمېر سلطان خېل کو چيان استوګنه لري.([248])

96 سلطان خېل (نيازي)

د سلطان خېلو په نامه د ويمه قبېله په اصل کې د نيازيو د قبيلې د سر هنګ او لاد ه د ه. تاريخ حيات افغـــاني او پښتنا نه د تاريخ په رڼا کې مشهور تاريخي کتا بو نو هم په اتفاق سره وايي چې د سلطا ن خېلو قبېله د سر هنـــګ اولاد ه ګڼل کيږي چې په پيل کې د خپلې قبيلې د نورو خلکو سره د ميا نوالي په سېمه کې مېشته وو، خو ډېر کلو نه د مخه په هغه ځای کې د کو رنيو شخړو په وجه د خټکو غره ته نږد ي مېشته شول او د عيسی خېلو په سلا او مشوره يې شـاړې ځمکې ابا د ې کړي. ([249])

د سلطان خېلو د قبيلې مشهورې څانګې د اد ي:

زنګي خېل، شهابي خېل، باجو خېل، جلو خېل، خد ر خېل، سامي خېل، نظم خېل، نظر خېل، سنجر خېـــل، د اود خېل، هند ال خېل، ميد اد خېل، پهاړ خېل، شېر خېل، ګد اخېل اواغزر خېل.([250])

97 سلېمان خېل

زموږ پښت پوهان او توکم پېژند ونکي سليمانخيل د غلجيود قبيلي د ټولنېز ګروپ نه يوه مهمه قبيله ګڼـــي. د غلجيو په ټولنېز ګروپ کې د نورو قبيلو په پرتله د سليمانخيلو قبيله د شمېرا و وګړو له مخې هم يوه لويه قبيله ګڼله شوې د ه چې د ټولو وګړو شمېر يې ۱۳ـــ تنه ښود ل شوی د ي. د سليمان خيلو عنعنوي ټا ټـــوبی د پکتيـکـــا اوســـنی

248پښتنتني قبيلې، ۱۷ـ مخ، د پېښور چاپ
249پښتنانه د تار يخ په رڼا کې ۱۳۵۵مخ او تاريخ حيات افغاني ٦۳۵ مخ د پېښور چاپ
250پښتنتني قبيلې، ۱۷۱مخ، د نسب ونه

ولايت د ی او زياتره سليمان خيل د د غه ولايت د کټواز، وازي خوا، ميټاخان او د او منې په ولسواليو کې استوګنه لري.

د سليمانخيلو د قبيلې يو شمېر خلک د پکتيا ولايت په مرکز ګرد ېز او د زرمت او ځمکنيو په ولسواليو کې هم استوګنه لري او د اسي ويل کيږي چې د زرمت ولسوالۍ تقر ييانېمه برخه په تېره بيا سهيلي برخه يې د سليمان خېلو نه ډکه د ه ([251]) د سليمانخيلو يو شمېر ښا خونو او خيلو نو د خپل اصلي ټا ټوبي نه مهاجرت کړی او د ننګر هار ولايت د سره رود ، حصارک او چپرهار په ولسواليو او همد اراز د لغمان په ولايت کې مېشته د ي چې په نو موړو ولايتو نو کې د غه ښاخونه او خېلو نه د جبار خيلو، معروف خيلو، ستاني زيو، د ولتزيو، احمد زيو او بابکر خيلو په نامه ياد يږي ([252]). همد اراز د لوګر، غزني، ميد ان اوورد ګو، بغلان، کند ز او کابل کې هم ډېر شمېر سليما نخيل استوګنه لري. په للند ر، تيزين، جګد لک، ګند مک، الېشنګ، د لوګر په التمور، سپيګه، سرخاب اوازره کې هم سليمانخېل استوګنه لري.

د کند هار ولايت په مرکز د کند هار په ښار کې هم يو شمېرسليمان خيل غلجي مېشته د ي. په تېره بيا د د وی يو ه پښنه چې د ينار خېل نو ميږي اوپه خپلو نومونو د کند هار د ښار په منځ کي کوڅې لري چي شمير ئې هم ۲۰۰۰ کسانو ته رسيږي . د کند هار د سليمانخيلو کې يو هم ملي پانګوال تيمورشاه خان احمد زی وچې په لومړي ځل يې په افغانستان کې د کاغذ جوړولو فابريکه جوړه کړه. د اسي هم ويل کيږي چي د کند هار سليمان خيل په اصل کې له کټوازه راغلي او د لته يې اوس شپږم نسل ژوند کوي. د کند هار د ينارخيل پښتانه اوس هم په کند هار کي د ځانګړي شهرت څښتنان د ي او د خلکو تر مينځ له عقيد وي پلوه د ځانګړي د رناوي نه بر خمن د ي. اوس هم د کند هار خلک خپل ماشومان د خورد و اوا ود و لپاره د ينارخيلو ته بيايې، په تېره بيا هغه ماشومان چي ژبې يې بند يږي او د خبرو کولو ستونزې لري د د ينارخيلو په خورد و يې ژبې پرانېستل کيږي. ([253])

پر افغانستان برسېره ډېر شمېر سليمانخيل په پښتونخوا او هم د پاکستان د کراچۍ په ښار کې استوګنه لري.

يو شمېر سليمانخيل د هند وستان په ختېز بنګال په تېره بيا کلکته (کولکته)، بمبئي (مومبای)،د اسام په ايالت چې سليمانخيل يې اشام بولي، بيهار او اوړيسا کې استوګنه لري اوخپلې سود اګريزې چارې او معاملې پر مخ بيايي.([254])

بايد ياد ونه وکړو چې ستر بنګالي شاعر او ليکوال او پهاد بياتو کې د نوبل د جايزې ګټونکي رابيند رانات ټيګور (۱۸۶۱ .. ۱۹۴۱ زېږد ېز) چې د کابلي والا کو مه کېسه ليکلې د ه او بيا په ۱۹۵۶ کال ترې يو فلم هم جوړ شوی د ی د يو تن پښتون رحمت خان کېسه د ه چې په اصل کې سليمان خېل پښتون و. همد اراز د يوه بل پښتون سليمانخېل جانباز

251تواريخ خورشيد جهان، ۲۱۹-۲۲. مخونه

252معلومات مختصر د رباره اقوام وقبائل ولايات سر حد ي کشور-۷۴ مخ

253د ښوا د ويېپاڼې د مشر او چلوونکي ښاغلي خالد هاد ي حيد ري هغه معلومات چې د سليمانخېلو د قبيلې په اړوند يې زماپه واک کې راکړل

254د سليمان خېلو د قبيلې په اړوند زما شخصي ياد د ښتونه

او د هغه د میرمنې شوسمیتا بینرجي نه هم هند یا نو په ۲_۳ کال کې یو فلم جوړ کړی دی. ([255])

د سلیمانخیلو د قبیلې ختیځ ته د خروټو قبیله، جنوب ته یې د ډیورنډ کرښه، لوېدیځ ته یې تره کي او شمال خواته یې اندړ موقعیت لري.

97.1 سلیمانخیلو د قبیلې ښاخونه او خیلونه

د سلیمانخیلو قبیله ډېرو څانګو، ښاخونو او خیلونو ویشلې شوې ده چې د ځینو نومونه یې دا دي:

احمد زي، صالح خېل، منزي، د ینارخېل، شاه توري، علي خېل، نظام خېل، شاه خېل، قلندر خېل، عیسی خېل، معروف خېل، بابکر خېل، جبارخېل، ستا نیزي، ستانکزي، موسی خېل، ټغر، کړوخېل، یحیی خېل، بادین خېل، اسماعیل زي، عبد الرحیم خېل، ډاسو، ګل خېل، منه خېل، سلطان خېل، نسو خېل، سر خان خېل، مموزي، مند وزي، خواجه خېل، نسو خېل، سد و خېل، د ولتزي، غني خېل، ګلد اد خېل، ساغري، روکي، لنډیزي، اد ین خېل، جلال زي، کلا خېل، محمود خېل، مشن خېل، پایند ه خېل، ممارخېل، اتمانخېل، شېرپای، امېرخېل، متا خېل، غیبو خېل، ناخېل، فتح خېل، جاني خېل، حسن خېل، شبکي خېل، پیارو خېل، قطب خېل، مغل خېل او نور... ([256])

یو شمېر سلیمانخېل کوچیاني ژوند لري چې د ژمي په موسم کې د وزیر ستان شنو او نسبتا تودو سېمو ته ځي او په دوبي کې د وازې خوا په شا او خواکې کېږدۍ وهي.

97.2 د سلیمان خېلو د کرنې ځمکې

سلیمانخېل زیاتره د کرنې او مالداری په چارو بوخت دي. په کومه سېمه کې چې دوی استوګنه لري هغه ځمکه ډېره اواره او د اوبو ستونزې یې ډېرې دي، له همدې کبله ډېر خلک یې له کاربېزونو نه ګټه اخلي. د تېرو څو لسېزو راهیسې د واټر پمپو نورواج هم پکې شته او خلک د همدې واټر پمپونو په وسیله خپلې ځمکې خړوبوي. د دوی د سیمې زیاتره ځمکې یو فصل حاصل ورکوي.اقلیم یې په ژمي کې سوړ او په دوبي کې تود دی. په شرنې او ځینو نورو بر خو کې خلک انګور، زرد الو، منې، هند وانې او ختکي کري. که چېرې د ولت وغواړي چې د دوی ځمکې د اوبو له پلوه خړوبې شي نو د اوبو د بند ونو د جوړولو امکانات پکې شته. ([257])

255د مقالې د لیکوال شخصي یا د ښتونه

256پښتني قبیلې، د پېښور چاپ، ۱۷٤ مخ

257نوموړی اثر، ۱۷۳ مخ

97.3 خوراک یې

سلیمان خېل په خوړو کې د غنمو له ډوډۍ نه ډېره ګټه اخلي. د د ې کبله چې د وی په مالد اری هم بو خت د ي نو د کرو تو، شېد و، مستو، کو چو او هګیو نه هم استفاد ه کوي. د ژمي په مو سم کې د و چو میوو استعمال هـم پکـې رواج لري، خو د وریجو استعمال پکې لږ د ی.

97.4 جامې یې

د سلیما نخېلو د قبیلې خلک خورا غټې لو نګۍ په سروي چې زیاتره ژیړ بخون رنګو نه لري. د وی پر خپلو اوږو څاد رو نه هم اچوي چې په خپله لهجه کې تازر بولي.

د ښځو جا مې یې په عمو مي تو ګه ســرې او شــنې د ي. پــه پېغلــو نجونــو او ځوانــو ښــځو کــې یــې د ګنډونواستعمالول هم شته.د وی په جامو کې ډېرې مرۍ هم استعمالوي چې د کمیسو نولستونې په زرتارو، لیسو او چر مو باند ې ښکلې کوي. د د وی پر تو ګونه ١٤ یا ١٥ ګزو ته رسیږي. ښځې یې په عمو مي ډول پنې په پښو کوي چـــې د وی یې په خپله لهجه کې کپۍ بولي.([258])

سلیمانخیل په پښتني ننګ او غیرت ټینګ خلک د ي.د وی میلمه پا لو نکي او د علم او پو هې سره مینه لري. د وی د یني عالمانو او پیرانو ته ډېر د رناوی لري.د افغان- انګرېز په د ري ګو نو جګړو کې د انګریزي ښــــکیلاکګرو سره جنګید لي او هم یې د روسي یر غلګرو په ګونډو کو لو کې یې خپل هیواد نی رسالت سرته رسولی د ی.

97.5 ځیني مشهورې څیرې

د نورو پښتني قبیلو په څېر د سلیمان خېلو قبیلې هم په خپلې غیږ کې لیکوالان، شاعران او افسران رو زلي د ي چې د ځینو نو مو نه یې په لاند ې ډول د ي ([259]):

1. د پښتو ژبې نا متو شاعر او لیکوال ښاغلی سلیمان لایق
2. د اعلیحضرت محمد ظاهر شاه په واکمنۍ کې د ژاند ارم او پولیسو قوماند ان ښاغلی اروابناد جنرال عبد الحکیم خان کتوازی چې یو ملي شخصیت و او بیاورو سته په پېښور کې شهید کړل شو
3. لیکوال او مترجم ښاغلی نظام الد ین سلیمانخیل چې د محمد هوتک پټه خزانه یې له پښتو نــه جرمنــي ژبې ته ژباړلې د ه

258د ښاغلي محقق نظا م الد ین سلیمانخیل یاد د ښتونه چې زما په واک ې یې راکړې ول

259د سلیمان خېلو د قبیلې په اړوند زما شخصي یاد ښتونه

4. د محمد ظاهر شاه د واکمنۍ په وخت کې د ننګرهار والي ښاغلی محمد ګل سليمانخېل

5. متقاعد جنرال ښاغلی حی ګل سليمانخيل

6. د پکتيکا پخوانی والي ښاغلی محمد اکرم خپلواک

7. په ولسي جرګه کې د پکتيکا ولايت د خلکو استازی ښاغلی ناد رخان کټوازی

8. د پښتو ژبې شاعر او ليکوال ښا غلی خيال محمد کټوازی

98 سنټيا

سنټيا له اره غرغښتي پښتانه د ي او د پښتنو کاکړو يو مشهور ښاخ ګڼل کيږي. د تاريخي رو ايتو نو پر بنسټ د وی د سنټ نېکه او لاد ه د ي.

د سهيلي پښتونخوا نامتو مؤرخ او فو لکلوريسټ پرو فيسور ولي محمد خان سيال کاکړپه خپل مشـــهور اثـــر پښتو او پښتانه په سهيلي پښتانه کې د سنټيا کاکړو په اړوند د اسې کښلي د ي :

" په کاکړو کې د شمېر له پلوه ترسنځر خېلو وروسته د سنټيا کــاکړانو شـــمېر زيـــات د ی. د وی د ســـهيلي پښتونخوا په هند وباغ، کان مهتر زي، کچلاغ، هنه، سره غوړګی، سره خوله، نو حصار، غبرګ، غـــوڅکي، خـــانوزي، بلوزي، رود ملازي، مستنګ او په ځېنو نورو ځا يو نو کې مېشته د ي."([260])

سنټيا کاکړ په لاند نيو خيلونو او ښاخونو باند ې وېشل شوي د ي :

پانيزي، مهترزي، بازيان، سارينګ زي، شهزي، ملازي او عيسی خېل.

سنټيا کاکړ زياتره د کرکيلې په چار وبوخت د ي. يو شمېر يې د سود اګرۍ چارې هم سر ته رسوي. د ســـــنټيا کاکړو د ود او د ستور د کاکړو نورو خيلو نو او ښا خو نو ته ورته د ی. د وی زړور، جنګيالي او په پښـــتني ننـــګ ولاړ خلک د ي.

د تاريخ په اوږد و کې سنټيا کاکړانو توري وهلي او تاريخي شخصيتونه او رجال يې پيد ا کړي د ي.

هيبت خان کاکړ چې د خانجهان لود ي له خوا د هند وستان د پنجاب د سامانا د سيمې حاکم و هم د سنټيا کاکړو نه و.([261]) بايد ووېل شي چې په سهيلي پښتونخوا برسېره ډېر شمېر سنټيا کاکړ په هند وستان کې هم استوګنه لري. سامانا

260پروفيسور ولي محمد خان سيال کاکړ، پښتو او پښتانه په سهيلي پښتونخوا کې، ٦٥ مخ، کوئېټه، ١٩٧٦ کال چاپ

261پښتني قبيلې، ١٧٥- ١٧٦ مخونه، د پېښور د د انش چاپ

اوس هم د هند د پنجاب ایالت د پټیالې د ولسوالۍ یو ښار ګوټی ګڼل کیږي. ([262])

99 سنځر خېل

زموږ پښت پو هان او تو کم پېژند ونکي سنځرخېل له اره د کاکړو یوه پښه بولي چې د غر غښتو پښتنو پــــه ټولنیز ګروپ پورې اړه لري. د روایتونو له مخې سنځر نېکه یو تورزن مشر او منلی روحاني شخصــیت و چـــې د مغولو پر خلاف یې اوږد ې مبارزې کړې د ي او ویل کیږي چې د د ه مزار په کو سه کې د ی او ډېر شمېر خلک د د ه زیارت او مزار ته ورځي.کوسه د سهیلي پښتونخواد کاکړ ستان د سیمې په ژوب کې مو قعیت لري. ([263])

د سهیلي پښتونخوا نامتو مؤرخ او فولکلوریسټ ښاغلی ولي محمد خان سیال کاکړ په خپل اثر "پښتو او پښتانه په سهیلي پښتونخوا کې" د سنځر خېلو کاکړو په اړوند د اسې لیکلي د ي :

" د کاکړو د قبیلې نوابي او سرد اري له پخوا زمانو نه د سنځر خېلو په لاس کې د ه او د وی د شمېر له پلوه د کاکړو تر بل هر ټبره زیات د ي." ([264])

سنځر خېل په لاند نیو ښاخونو او څانګو ویشل شوي د ي:

علي زي، عبد الله زي، کب زي، برن خېل، سنخېل، اتمانخېل، هرمزي، تیمني، عرب خېل، پڼېزون، نیســـي، کـــد یزي او د ومړان. ([265])

سنځر خیل تورزن، میلمه پالونکي، په علم او پو هې باند ې مین او په پښتني ننګ او غیرت ټینګ خلک د ي. د وی په هروخت کې د ظلم او تیري او بهر نیو یر غلګرو او بلو سګرو په وړاند ي جنګید لي د ي په تېره بیاد مغولو او انګرېزانوپرخلاف د د وی مبارزې د پښتنو د تاریخ زرین با بو نه جوړوي چې موږ پښتا نه پرې ویاړو.

100 سوري

سوریان یا زوریان د پښتنو یوه لر غو نې قبیله د ه چې د اوسید و اصلي ځای یې د غور تاریخي سېمه د ه چې په مرکزي افغانستان کې پر ته د ه. د غه قبیله په اصل کې د لود یو پښتنو یوه پښه د ه او د پښتنو د نسب پــــه عنعنـــوي شجرو کې کښل شوي د ي چې د لود ي زوی سیاڼي د وه زامن د رلود ل چې یو یې اسماعیل او بل یې پړانګی نومېد ل

---

262 http://en.wikipedia.org/wiki/Samana

263 پښتني قبیلې، ۱۷٦ مخ، د پېښور چاپ

264 پروفیسر ولي محمد خان سیال کاکړ، پښتو او پښتانه په سهیلي پښتونخوا کې، ٦٥ مخ

265 پښتني قبیلې، ۱۷٦ مخ

چې د اسماعیل له د ریو زامنو نه یې مشر سور نومېد ه چې د د ه نسل د سور، سوري او یا زوري په نامه یــاد یــږي.
([266])

د غه خلک په پیل کې د مرکزي افغانستان د غور په غرونو کې اوسید ل، خو وروسته د شمېر ډېروالي او باهم جګړو او ځینو نورو عواملو د بېته اړایستل چې یو شمېر خلک یې له د غې سیمې نه په لېرد بد پیل وکړي. ځینې یې د هرېرود په واد یو کې مېشته شول، ځینې یې غزني ته ولېرد ید ل او ځینې یې هم د سلیمان د غره ختیز د د امــان پــه سېمه کې مېشته شول. همد ا اوس هم د د امان په سیمه کې سوري پښتانه استوګنه لري. د د غې قبیلې خلک په غور، بــاد غیس او هرات کې د زوریانو په نامه سره مشهور د ي چې اوس هم ډېر شمېر زوریان یا سوریان په د غو ولایتونـــو کې مېشته د ي. ځیني یې هند وستان ته ولېرد ید ل. د سوري واکمنانو لړۍ چې له اره له غوره پیل شوې د ه پــه هنــد وستان کې یې یوه ستره واکمني رامینځ ته کړه چې سوري شېرشاه یې بنسټ ایښود ونکی ګڼل کیږي.

د افغانستان نومیالی مؤرخ او مشهور لیکوال لوی استاد اروابناد علامه عبد الحی حبیبي د "پښتواد بیاتو تاریخ" په نامه اثر کې د سوري پښتنو په اړوند د اسې کښلي د ي :

"سوري یا زوري د پښتنو شاهانو یوه لر غونې کورنۍ د ه چې له د وی نه د پښتو ژبې د اسلامي د ورې ډېر اثار موږ ته راپا تې د ي او د غه سوریان د پښتنو په تاریخ کې ډېر اهمیت لري. سوري د غور یوه مشهوره قــبیله د ه چې اوس هم شته او زوري یې بولي اود ا نوم خورا زوړ او لر غونی د ی او عربو تاریخ او جغرافیا لیکونکو هم سور د زور یا زوري په بڼه راوړی د ی. " ([267])

په اسلامي د وره کې لو مړنی مؤرخ چې د سوریا زور د نامه یاد ونه یې کړې د ه احمد بن یحیی مشــهور پــه البلا ذري د ی چې د ۲۵۵ هجري کلو نو په شا او خواکې او سېد ه. وروسته نورو مؤر خینو لکه احمد بن سهل بلخي (مړ ۳۲۲ هجري) په خپل اثر کتاب الاشکال یا صورالاقالیم کې چې په ۳۰۹ هجري کې یې کښلی د ی، اصطخري په ۳٤۰ هجري کې په خپل کتاب المسالک والممالک کې او یاقوت په معجم البلد ان کې د سور او زور یا د ونه کړې د ه. ([268])

د اسلام د مخه هم سوریان د غور واکمنا ن تېر شوي د ي چې د د وی یوه کورنۍ د شنسبیانو په نامه یا د بد له، ځکه چې د شنسبیانو د شاهي کورنۍ لوی نیکه شنسب نومېد چې د خرنک زوی و.

پرد ې سر بېره د اسلام په پیل کې د سوري کورنۍ یو بل واکمن ماهوي سوري نو مېد چې په مرو کې واکمن واو د ساساني امپراتورۍ وروستنی واکمن د ریم یزد ګرد یې چې عربان یې یزد جرد بولي وواژه.

د مخه مو یاد ونه وکړه چې په غور کې د سوریا نو د شنسب کهول د اسلام په پیل کې د غور په غر ونـــو کـــې واکمني کوله چې په د غو واکمنانو کې یو هم امیر پولاد و چې د ابو مسلم معاصر او د هغه ملګری پا تې شوی د ی چـــې

266تاریخ حیات افغاني، ۴۰۳مخ، د پېښور چاپ

267عبد الحی حبیبي، د پښتو اد بیا تو تاریخ، لومړی او د ویم ټوک، ۴۳۲مخ، د د انش خپرند ویه ټولنه، ۲۰۰۵کال، پېښور

268نو موړی اثر، ۴۳۳مخ

مشهور مؤرخ منهاج السراج جوزجاني هم د منتخب تاريخ نا صري په حواله کښلي د ي چې امير پولاد د ابــو مســلم ۱۳۹ هجري معاصر و. د امير پولاد زوی امير کروړ نومېد چې د جهان پهلوان په نامه ياد ېد ه چې د تاريخ ســوري ليکــوال محمد بن علي البستي هم د د ه ستاينه کړې د ه او ليکي چې امير کروړ جهان پهلوان ډېر زړور، اد يب او د قلم او تورې څښتن و.

که څه هم تاريخ سوري اوس نشته، خو د پټې خزانې مؤلف محمد هوتک د شيخ کته متي زی غورياخېل د "لـــر غوني پښتانه" په حواله د امېر کروړ سوري په اړوند د اسې ليکلي د ي :

"امير کروړ د امير پولاد سوري زوی و چې په ۱۳۹ هجري کال د غور په مند ېش کې امير شو او جهان پهلـــوان يې باله او د غور کلا ګاني او د بالشتان، خيسار او تمران ماڼۍ او بر کو شک يې ونېول او د رسالت له کهـــوله يـــې پـــه خلافت کې ډېر کومکو نه وکړل. امير کروړ ډېر غښتلی پهلوان او په يوه تن له سلو جنګياليو سره جنګېد ه، نو ځکـــه يې کروړ باله چې معنی يې د ه کلک او سخت. امير کروړ په ۱۵٤ هجري کال د پو شنج په جګړو کې ووژل شو. "

د لته به بېځايه نه وي چې د امير کروړ جهان پهلوان د هغې وياړنې لومړني بيتونه رانقل کړو چـــې د خپلـــو سوبو په اړوند يې ويلې د ه ([269]) :

زه يم زمری پر د ې نړۍ له ما اتل نسته

په هند وسند وپر تخار او پر کابل نسته

بل په زابل نسته، له ما اتل نسته

100.1 د غور د شاهي کورنۍ نو ميالي

د غور په سوري واکمنانو کې د الاند يني کسان ډېر مشهور واکمنان او نو ميالي تېر شوي د ي ([270]):

1. شنسب د خرنک زوی د ٤. او ۸. هجري په شا اوخواکې
2. امير پولاد د شنسب زوی د ۱۳. هجري په شاوخواکې
3. امير کروړ جهان پهلوان د امېر پولاد زوی ۱۳۹-۱۵٤هجري
4. امير ناصر د اميرکروړ زوی د ۱٦. هجري په شااو خواکې
5. امير بنجي د نهاران زوی د ۱۷. هجري په شااوخواکې
6. امير سوري د ۲۵۳ هجري په شااوخواکې

269محمد هوتک، پټه خزانه، ۳٤ مخ، د ۱۳۳۹ کال چاپ کابل

270عبد الحی حبيبي، تاريخ مختصر افغانستان از ما نه های قد يم تا استقلال، ۱٦۵-۱٦ مخونه، کابل ۱۳٦۸.

7. امیر محمد سوري د ٤٠٥ هجري کال په شا او خواکې
8. امیر بو علي د محمد سوري زوی د ٤٢٥ هجري ه شا اوخواکې
9. عباس د شیش زوی او د بو علي وراره د ٤٥٠ هجري په حد ود و کې
10. امیر محمد د عباس زوی د ٤٥٠ هجري په شا او خواکې
11. قطب الد ین حسن د محمد زوی د ٤٦٠ هجري په شااوخواکې
12. ملک الجبال عزالد ین حسین د قطب الد ین حسن زوی د ٥١٠ هجري کال په شااوخوا کې
13. قطب الد ین محمد د عزالد ین زوی مړ ٥٤١ هجري کال
14. بهاؤالد ین سام د عزالد ین زوی (٥٤٤ - ٥٥٤ هجري)
15. ملک شهاب الد ین خرنک د عزالد ین زوی د ٥٥٠ هجري په شااو خواکې
16. ملک شجاع الد ین د عزالد ین زوی د ٥٥٠ هجري په شااوخواکې
17. سلطان علاؤالد ین حسین جهانسوز عزالد ین زوی (٥٤٤ - ٥٥١ هجري)
18. سلطان سیف الد ین د عزالد ین زوی (٥٤٣ - ٥٤٤ هجري)
19. ملک فخرالد ین مسعود د عزالد ین زوی د ٥٤٠ هجري کال په شا او خوا کې
20.سیف الد ین محمد د جها نسوز زوی د ٥٥١ هجري کال په شا او خواکې
21. سلطان غیاث الد ین محمد سام (٥٥٨ - ٥٩٩ هجري)
22.سلطان معزالد ین محمد سام (٥٦٩ - ٦٠٢ هجري)
23.سلطان غیا ث الد ین محمود د غیا ث الد ین محمد زوی (٥٩٩ - ٦٠٧ هجري)
24.سلطان بهاؤالد ین سام د محمود زوی ٦٠٧ هجري
25.علاؤالد ین اتسز د جها نسوز زوی (٦٠٧ - ٦١١ هجري)
26.علاؤالد ین د رغور (٥٩٩ - ٦١٢ هجري)
27.ملک ناصر الد ین کزیو د شهاب الد ین خرنک زوی د ٦١٨ هجري کال په شااوخواکې
28.سلطان شمس الد ین محمد د فخرالد ین مسعود زوی د ٦٥٠ هجري کال په شااو خواکې
29.سلطان بهاؤالد ین سام د شمس الد ین محمد زوی (٥٨٧ - ٦٠٢ هجري)

30.جلال الد ين ابوعلي د بهاؤالد ين سام زوى (٦۔٢ - ٦١٢ هجري)

31. علاؤالد ين مسعود د بهاؤ الد ين سام زوى (٦۔٢ - ٦١٢ هجري)

32.علا ؤالد ين مسعود د شمس الد ين محمد زوى د ٦١١ هجري په شا او خواکې

د سوريانو د قبيلې مشهور مؤرخين، ليکوال او شاعران :

د سوريانو قبيلې په خپلې غيږ کې پياوړي مؤرخين، ليکوال او شاعران روزلي د ي. د لته به بيځايه نه وي چې د ځينومشهورو کسانويادونه يې وکړو:

1. محمد بن علي البستي د تاريخ سوري مؤلف:

- د غه تاريخ او مؤلف يې موږ ته د پټې خزانې مؤلف محمد هوتک د لرغوني پښتانه په حواله راپيژني. په د ې تاريخ کې د لرغونو پښتنو په اړوند په تيره بيا د امير پولاد او د هغه د زوى د امير کروړ جهان پهلوان ١٣٩ هجري په اړوند ډېر ګټور معلو مات لري.

2. شيخ اسعد سوري مړ ٤٢٥ هجري:

- د پښتو ژبې يو ډېر ښه شاعر و. د پلار نوم يې محمد و. د ی په غور کې اوسيد ه او د غور په سوري شاهي کورنۍ کې د ډېر د رناوي نه بر خمن و. نو موړي د امير محمد سوري په وير نه کې د ا قصيد ه ويلی د ه چې يوازې يو بيت يې رااخلو:

د فلک له چارو څه وکړم کوکار

زمولوي هر ګل چې خاند ي په بهار

3. ښکارند وی غوري ٥٨۔ هجري :

- ښکار ند وی د غور و او پلار يې احمد د غور د فيروز کوه کوټوال و د ه يوه بوللهٔ په لاند ې ډول د ه (271) :

د پسر لي ښکلوونکو بيا کړه سينګارونه

بيا يې ولونل په غرونو کې لالو نه

4. د د ې کبله چې غوريان سوري پښتانه ول د د وی اولاد ه وروسته د غور د غرونو نه د افغانستان په بېلا بېلو بر خو کې مېشته شول او ځينو يې په هند و ستان کې سترې سوبې کړي د ي چې يو له هغو نه هم سلطان شهاب الد ين غوري وچې د ٥٧١ هجري کال نه يې د ٦۔٢ هجري کلونو پورې يې په هند و

271پټه خزانه، ٣٨ او ٤٨ مخو نه

ستان باند ې یې هم خپل راج چلاوه.

100.2 ښاخونه او څانګې

د سوري د قبیلې د ځینو ښاخونو او څانګو نو مو نه په لاند ې ډول د ي : ([272])

شاهوخېل، الاخېل، یونس خېل، تره کي، محمود زي، شېر خېل، د ولت خېل، شاد ي خېل، د اؤد خېــل، اتمــان، کوټي، بهرام، نورا خېل اونور...

100.3 استو ګنې سیمې

لکه چې د مخه مو وویل په پیل کې د سوریانو د قبیلې اصلي ټا ټوبی د غور تاریخي سیمه وه چې وروســته د شمېر د ډېر والي او یاهم د نورو یر غلګرو ځواکونو د برید ونو او یا هم د نورو عواملو له کبله نورو ځا یو نو تــه ولېږ د ید ل. په اوسني وخت کې سوریان د افغانستان د غور، باد غیس او هرات په ولا یتونو کې استوګنه لري چې په د غو ځایونو کې یې خلک د زوري یا زوریانو په نامه یاد وي.همد اراز د سلیمان غره ختیز ته د د امان په ســیمه کــې د پاکستان د راولپنډۍ په چهچه کې او د هند و ستان د پنجاب د ایالت په بیجواره، د هریانا په ایالت او د اتهراپراد یــش او بیهار په ایالتونوکې هم د د غې قبیلې خلک شته.

باید ووایو چې د هند وستان په هند وانواو سکهانو کې هم د سوري په نامه قبیلې شته چې د کهتري اوکوهکران په کاسټونو پورې اړه لري او په پنجاب کې اوسیږي.

100.4 هند وستان کې د سوریانو واکمني

په هند وستان کې د پښتنوسوریانو د واکمنۍ بنسټ ایښود ونکی فرید خان و چې وروسته په شېرشاه سوري مشهور شو ځکه چې د زمري سره په یوازې وجنګید اوزمری یې مړ کړ نو ځکه د شیر خان لقب ورکړل شو او کله چې د هند وستان واکمن شو نو بیا یې د شېرشاه سوري لقب غوره کړ. شیر شاه د حسن خان سوري زوی او د ابر اهیم خان سوري لمسی د ی.

په هند وستان کې د پښتون واکمن سلطان بهلول لود ي په خت کې ډېر شمېر پښتانه د روه له سیمې نه هنـــد و ستان ته راغلل، ځکه د غه پښتون واکمن د روه یا د افغانستان پښتنو ته یو فرمان لیکلی و چې که هر پښتون هند و ستان ته ورشي نو د ی به منصبونه، خلعتو نه او جاګیرونه او په خپل پوځ کې به لوړ لوړ منصبو نه ورکوي. هماغه و چې د

272پښتني قبیلې، ۱۷۸ مخ، د پېښور چاپ

بهلول لود ي د د غه فر مان سره سم د فريد خان يا شير شاه سوري نيکه ابراهيم سوري د خپل زوی حسن خان سوري سره يو ځای د بهلول لود ي په واکمنۍ کې د منصبونو د تر لاسه کولو لپاره هند و ستان ته لاړل اوځه موده يې د حصار فيروزه په کلا کې تېره کړه. د غه سيمه اوس يوازې د حصار په نامه ياد بږي ([273]) چې د شمالي هند د هريانا د ايا لت يوه ولسوالي د ه.

هريانا نن ورځ د شمالي هند وستان يو ايالت د ی چې د پنجاب، ډيلي، راجستهان، اتهر کهنډ، هيما چل پراد يش اواتهراپراد يش د ايا لتو نوسره ګډه پوله لري.

سوري شير شاه په ١٤٧٩ عيسوي کال کې په حصار فيروزه کې چې د هند د هريانا په ايالت کې موقعيت لري د ې نړۍ ته ستر ګې پرانيستلې او پلار يې فرېد خان نوم پرې کېښود. د هند د پښتون واکمن بهلول لود ي د واکمنۍ په وخت کې کله چې جمال خان ته د جو نپور حکو مت لاس ته ورغی نو هغه د فريد خان پلار حسن سوري ته د خواص پور او ټانډه سيمې د جاګير په ډول ورکړې او د پنځه سوه ژوبله ورو او جنګياليو مېړو مشر يې وټا که.

فريد خان وروسته بيا اګرې ته لاړاو هلته د ولت خان لود ي ته چې په هغه وخت کې د سلطان ابر اهيم لود ي د سترو امراوو نه وورغی. د ولت خان لود ي نو موړی سلطان ابر اهيم ته ورو پېژاند او کله چې د فريد خان پلار حسن سوري مړ شو نو فريد خان ته د خپل پلار د جاګير فر مان ورکړل شو. کله چې لود ي سلطان ابر اهيم د مغولي بابر له لاسه د پاني پت په جګړه کې ووژل شواو پهاړ خان لوانی چې د لود ي سلطان ابر اهيم له خواد بيهار د ا يالت صوبه د ار واو خپلسری او ياغی شوی او خپل ځان ته يې د سلطا ن محمد لقب غور ه کړی ونو فريد خان هغه ته ورغی او د هغه له خوا منصب ورکړل شو.يوه ورځ فريد خان له سلطان محمد سره يو ځای ښکار ته لاړل چې نابېره يو زمری را ښکاره شو.

فريد له زمري سره مقا بله وکړه او پخپله توره يې هغه وواژه.سلطان محمد د د ه د زړورتوب نه ډېر خوشاله او د ه ته يې د شير خان لقب ورکړ او سلطان محمد ورځ په ورځ د د ه موقف لوړاوه ځو چې يې د خپل زوی جلال خان استاد وټا که. شيرخان وروسته خپل ځواک ډېرکړ او د پښتنو په مر سته يې مغولي واکمن همايون مات کړ.همايون ايران ته وتښتيد او شيرشاه د هند وستان واکمن شو اود حضرت اعلی لقب يې غوره کړ.

شير شاه په هند وستان کې د پښتنو د يوې د اسې پياوړې واکمنۍ بنسټ کېښود چې د هند وستان تاريخ پرې وياړي او د د ه تلپاتې خد متونه ياد وي. د شير شاه له مهمو کارونو نه يود او چې د بنګال د سونارګاون نه يې ترافغانستانه پورې سړک جوړ کړ او د سړک په د واړو غاړو ته يې ونې کښينولې ځو مساپران ځانونه د ګر مۍ نه خوند ي کړي. همد اراز يې په لاروکې کاروان سرايونه او جوماتونه جوړ کړل او ځاه ګانې يې وکيند لې چې مساپران ترې ګټه واخلي. د شيرشاه بل مهم کارد اوچې د پوستې او ډاګ سيستم يې په د اسې ډول تنظيم کړ چې ډېر چټک او ګړ ند ی و، ان نن ورځ هم هند يان په د ې معتقد د ي چې د شير شاه د ډاګ او پو ستي سيستم تر اوسني سيستم هم غوره

273تاريخ حيات افغاني، ٣-٤-٤ او ٣-٥ مخونه

و. شیر شاه په هند کې د ځمکو د اسې اصلاحات رامینځ ته کړل چې د د ه د ځمکې د اصلاحاتو د سیستم نه اوس هم ګټه اخیستله کیږي.

شیر شاه په هند وستان کې تقر یباشپږ کلونه په ډېر عد ل اوانصاف سره واکمني وکړه چې د د ه عصر د هند په تاریخ کې یوطلایي عصر ګڼل کیږي. په پای کې د ۹۵۲ هجري کال د ربیع الاول د میاشتې په د ولسمه نېټه د کالنجر د کلا د نیولو په وخت کې د باروتود اور له کبله ټپي او بیا وروسته مړشواو د هند وستان د بیهار ایالت په سهسرام کې ښخ شو. د د ه زیارت ته اوس هم ګڼ شمیر خلک ورځي اود د غه عاد ل واکمن روح ته د عقید ت نذرانې ډالۍکوي.د شیرشاه تر مړینې وروسته یې زوی سلیم شاه پا چا شوچې بیا وروسته یې د ولس کلن زوی فیروزخان ته واکمني په لاس ورغله، خو نو موړی د نظام خان د زوی مبارز خان له خوا چې د سوري شیر شاه وراره و ووژل شو او نوموړي د محمد شاه عد لي یا محمد شاه سوري په نامه ځواک تر لاسه کړ. ترهغه وروسته د د غې کورنۍ نور واکمنان لکه ابراهیم شاه سوري، سکند رشاه سوري او عاد لشاه سوري په هند کې واکمني چلولې د ه.

د شیر شاه د زمانې مشهور کسان چې د سوریانو په قبیلې پورې یې اړه د رلود ه ([274]):

احمد خان سوري چې د شیر شاه میرنی ورورو، قطب خان سوري، بر مزید خان سوري اوکمال خان سوري چې د شیرشاه د واکمنۍ ستر امیران ول. جلال خان سوري، سکند ر خان سوري، سید خان سوري، غازي خان سوري، مبارک خان سوري، فتح خان سوري، محمد خان سوري، نظام خان سوري، مبارز خان سوري، مد ا سوري د شیر شاه میر نی ورور

100.5 سوریانو د واکمنۍ په اړوند مشهور کتا بونه

1. تاریخ د اود ي چې مؤلف یې عبد الله له اره پښتون او د مغولي واکمن جهانګیر معاصر د ی.([275])
2. تاریخ شیر شاهي د عباس خان سرواڼي لیکنه چې ډې کلونه وړاند ې په پښتو ټولنه کې د اروابناد د کتور د ولت محمد لود ین له خوا ژباړل شوی و.
3. تاریخ شاهي د احمد یاد ګار اثر چې ماد د ې مقالې لیکوال تر جمه کړی، خو لا چاپ شوی نه د ی.
4. شیر شاه اور ان کا عهد د پروفیسر کالکارنجن قانو نګواثر په اردو ژبه.([276])

274احمد یاد ګا، تاریخ شاهي، د بینګال ایشیا ټیک سوسائټي، د اسماالرجال فهرست، ٤_٩-٤٤٦ مخونه، کلکته، هند وستان

275د اکتاب ماد د ې مقالې لیکوال د ۱۳٦۸ لمریز کال د لړم په میاشت کې له اردو نه پښتو ته ژباړلی وچې بیا په ۱۳۷. لمریز کال د افغانستان د علومو اکیډیمۍ د پښتو څیړنو د نړیوال مرکز له خوا د اریانا په مطبعه کې د ٤ـ ټوکو په شمېر چاپ شو، خو په ۱۳۷۲ لمریز کال کې د کابل په تنظیمي جګړو کې وسوځید او څه ټوکونه چې پاتې ول نو په هټیوکې د وکاند ارانو د پوړیو کار ځیني اخیست. د غه اثر وروسته بیا د ویم ځل لپاره د انش خپرند و یې ټولنې په ۲_۷ عیسوي کال کې په پېښور کې د ۱ـ ټو کو په تېراژ خپور کړ.

276 د غه اثرما په کابل کې تر جمه او یوه کاپي مې د افغانستان د علو مو اکیډیمۍ د پښتو څیړنو بین المللي مرکز ته ورکړه، خو کله چې

5. افسانه شاهان هند ([277])

101 ساد ات یا سېد ان

زموږ په ګران هېواد افغانستان کې د بېلا بېلو قو مونو تر مینځ سید ان هم استوګنه لري او هیڅ یو د اسې کلی، بانډه او سېمه به نه وي چې هلته څو کوره سید ان پکې نه وي۔ د غه سید ان د افغانستان په بېلا بېلو سیمو کـــې پـــه بېلا بېلو نو مو نو سره یاد ېږي۔ د بېلګې په تو ګه د افغانستان په ختیځو ولا یتو نو ننګرهار، کونړ او لغمان کې د پا چا یانو او یا پا چا صا حبا نو او د سید انو یا ساد اتو په نامه یاد ېږي۔ په ځینو ځا یو نو کې ورته اغا صا حـــب او د افغانســـتان د خوست په ولایت کې ورته سید ګي وایي۔ په پښتونخواکې یې باد شاه یا باد شاه صاحب بولي۔ ([278])

په عمو مي تو ګه د افغانستان په هره سېمه او په تېره بیا د پښتنو په سیمو کې د غه سید انو تـــه خلـــک ډېـــر د رناوی کوي، ځکه چې د اسلام د ستر پیغمبر محمد (ص) د لور بي بي فا طمې (رض) اد د حضرت علي کرم الله وجهه او لاد ه ګڼل کیږي۔ پښتانه د وی پیر خانه بو لي او ډېر د رناوی او عزت یې کوي۔

همد اراز که څوک ناروغه شي نو د د م د عا او تعو یذونو لپاره سید انو ته ورځي او هغه پښتانه چې د کوم سید تر تعویذونولاند ې وي نو د کند هار په اصطلاح هغوی ته د روړیان وایي او د د وی نه څا ښتونه او خورد ې هم اخلي۔ په پښتني سېمو کې د د غو سید انو یا پا چایانو سره پښتنو خپلوۍ او خیښۍ کړي د ي او د وی د پښتنو سره د اســـې نږد ې ا ړیکي لري او د اسې سره اخښل شوي د ي چې ګواکې هیڅ پښتون هم د وی له ځانه جلا نه ګڼي۔ د د غو سید انو نه پښتانه تل د خپل منځي شخړو او لا نجو په اوارولو کې مرسته غواړي او هره فیصله چې د وی وکـــړي نـــو د واړو غاړو ته د منلو وړوي۔

تاریخ حیات افغاني چې له نن نه ۱٤٥ کلو نه وړاند ې لیکل شوی د سید ا نو په اړ وند د اسې لیکي :

"د بني ها شمي قر یشو نه د حضرت امام حسن (رض) او حضرت امام حسین (رض) او لاد ې ته چې د پیغمـــبر (ص) لمسیان ول سید ان ویل کیږي۔ د افغانستان هیڅ یو لوی کلی نشته چې یو یاد وه کوره ساد ات د ې پکې نه وي۔ پـــه افغانستان کې سید انو ته د خپل معمول نوم نه پر ته خواجه، سید ، میا، اغا، پاچا، صاحب، صاحبزاد ه او میر هم وایـــي او

تنظیمي ټو پکیان پر کابل مسلط شول نو د چایونو د د مولو لپاره یې سوځولی وا و له بد ه مرغه ما یې بله کاپي نه د رلود له، خـــو خـــبر شوم چې ښاغلی د کتور نثار احمد صمد هم د غه اثر له اردو نه پښتو ته ژباړلی د ی۔

277 د غه اثر چاپ شوی نه د ی، یوازې یوه قلمي نسخه یې د بریتانیا په بریټش میوزیم کې خوند ي د ه مولف یې محمد کبیر د شیخ اسماعیل زوی د ی. کله چې زه په هند و ستان کې وم زما یوه د وست د د غه کتاب د قلمي نسخې مایکروفیلم زما په واک کې راکړ۔کله چې استرالیا ته راغلم نو د اکتاب مې وژباړه اوس راسره د ی او که خد ای کول ډېر ژر به چاپ ته چمتو شي

278زما شخصي یاد د ښتونه

ورته زيات د رناوی کوي ([279])."

101.1 افغانستان کې د پښتنو سيد انو د استوګنې سيمې

1. د کونړ ولايت د پشد د سيمې سيد ان: د غه سيد ان ډېر مشهور او خلک ورته ډېر د رناوی لري
2. د ننګر هار ولايت د رود اتو د و لسوالۍ د مزينې د سيمې پاچايان
3. د ننګر هار ولايت د سره رود د ولسوالۍ د سيد انوکلی
4. د ننګر هار ولايت د خوږيا نيو د سيمې پا چايان
5. د لغمان ولايت د عزيزخان کڅ او د تير ګړيو د کلي پاچايان
6. د کاپيسا ولايت د تګاب د ولسوالۍ سيد ان چې د تګاب مياګل جان اغا هم د همد ې سيد انو نه و
7. د پکتيا د ولايت سيد ان چې په ګرد يز او زرمت کې اوسي. د ستر سيد شيخ شاه محمد روحاني مزار هم په زرمت کې د ی چې ډېر اراد تمند ان لري
8. د خوست ولايت سيد ان چې د وی ورته په خپله لهجه کې سيد ګي وايي او د خوست په ډېرو کې استوګنه لري
9. د پکتيکا ولايت د ارګون د بر مل د سيمې سيد ان
10. د ميد ان او ورد ګو ولايت سيد ان
11. د کابل ولايت د د ه سبزولسوالۍ د پايمنار پاچايان چې د پايمنارد پا چا صاحب زيارت هم هلته د ی. همد اراز د کابل په لويد ېز کې د کلای قا ضي په سېمه کې د شاه اغا زيارت هم ډېر مشهور د ی چې ډېر شمېر خلک يې زيارت ته ورځي
12. د لوګر ولايت د محمد اغې، خرخ او کلنګار د سيمې سيد ان
13. د بغلان ولايت سيد ان
14. د کند ز ولايت سيد ان
15. د بلخ ولايت سيد ان
16. د پروان ولايت د هوفيان شريف سيد ان چې سيد جان اغا پکې مشهور شخصيت تېر شوی د ی

279تاريخ حيات افغاني، د پېښور چاپ ٤٥٥ مخ

17. د غزني ولايت سيد ان.چې زياتره يې په واغز کې استوګنه لري

18. د زابل ولايت سيد ان

19. د ارزګان ولايت سيد ان

20. د هېلمند ولايت سېد ان: د هیلمند ولايت د ګرمسير سيد ان چې د خاص روحاني فيض نه برخمن د ي او په نو موړې سېمه کې عام پښتانه ورته ډير د قد ر په سترګه ګوري۔ د د ې ترڅنګ بيا د سياه بند سـيد ان چې اکثر خلک يې تور حلقي سيد ان هم بولي د ولسي محبوبيت نه برخمـن د ي اولـويه پيرخـانه لري۔ ([280])

21. د فراه ولايت سيد ان

22. د هرات ولايت سيد ان: چې په اصل کې د کونړ د پشد نه تللي د ي اود د وی نېکه مرواريد اغا هلته ښخ د ی او زيارت ته يې ډېر شمېر خلک ورځي۔ د د وی د کورنۍ نه يو مهم تن توراغا نو ميد ه۔ همد اراز د هرات ولايت د کرخ د ولسوالۍ سيد ان او د هرات ولايت د انجيل ولسوالۍ د نوين د کلي سيد ان هـم مشهور د ي

23. د باد غيس ولايت سيد ان۔

24. د کند هار ولايت سېد ان: د د ې سيمې سېد ان تذکره لاند ې په بله برخه کښې ورکړ شوې د ه.

لنډه د ا چې د افغانستان په هر ولايت، ولسوالۍ او سيمو کې سيد ان شته د ي۔

101.2 د کند هار ولايت سېد ان

د کند هار په ولايت کې د پښين سيد ان ډير مشهور د ي۔ په کند هار کې سيد ان د ارغنـد اب، پنجـوائې، شـاه وليکوټ، ميوند ، ډنډ، معروف، ارغستان او ښوراوک په ولسواليو او د کند هار د ښار په مرکز کې ميشته د ي چي پـه ارغند اب کي يې ځانګړې سيمې د سيد انو کلا چه، صوف، د ه ماسوس او د ارغنـد اب د سـيد انـو لنګـر د ی د د ې ترڅنګ په کند هار ښار کې د سيد انو په نوم کوڅې هم لري۔ که څه هم د کند هار د د ه ماسوس سيد ان، خلـک لـه اره صاحبزاد ه خېل بولي خو اوس په سيد انوسره ياد يږي.

101.2.1 کند هار د سيد انو ځينې مشهورې کورنۍ

1. په کند هار کې د نوميالي غازي شاه اشرف اغا کورنۍ: سيد شاه اشرف اغا د افغانستان د خپلـواکۍ هغـه

280د ښبنوا د ويبپا ڼې مشر ښاغلي خالد هاد ي حيد ري را استول شوي معلومات

نومیالی د ی چې کله غازي امان الله خان د سقاوي اړود وړ په ترڅ کې کند هار ته راغی نو د غه نومیالي اوباتد بیره پښتون سید یې ملا وروتړله او د شاه امان الله بیرغ یې پورته کړ او ترغزني پوري د ټولو سیمو په نیولو کې یې د شاه امان الله خان مر سته وکړه.

2. د کند هار د پنجوائې د سید محمد اغا کورنۍ چې په پنجوائې او شاوخوا سیمو کــې یــوه نــو میــالۍ کورنۍ د ه اود د غې کورنۍ زیاتره غړي اوس هم په کند هار او پنجوایي کې میشته د ي.

3. د شاه ولیکوټ د ژوند ي شا ه اغا کورنۍ چې په کند هار اوشا او خوا سیموکې خاص اراد تمند ان لري.

4. د کند هار د مشهور جهاد ي شخصیت اروابناد حمید اغا کورنۍ.

5. په کند هار کې د یعقوب جان اغا کورنۍ چې د کند هار د سپیڅلې خرقې ته څیرمــه مېشــته د ه او هغــه کوڅه چې د کند هار میوند عمومي واټ او د سپیڅلې خرقې د شمالي د روازه سره نښــلوي د یعقــوب جان اغا په نامه یاد یږي.

6. د کند هار د سید عظیم اغا کورنۍ چې د ښار په څلورمه ناحیه کې یې اوس هم یوه غټه کلاچه شته چــې اوس د نیک محمد اغا په کلاچې سره یاد ېږي. د د غه سید عظیم اغا یو څوی سید محمد نســیم اغــا د د جنوبي زون تنظیمه رئیس و.

7. د کند هار د اوسني قومي مخورسپین ږیري سید عبد الظاهراغا کورنۍ چې په ډیرو جرګو کــې یــې د کند هار د خلکو استازیتوب کړی د ی د د ې کورنۍ زیات شمیر کسان اوس پــه جنــوبي پښــتونخوا کوئیټه کې میشته د ي .

8. د کند هار د ارغند اب د حسام الد ین جان اغا علمي او سیاسي کورنۍ چې په سیمه کې د پوره شهرت نه برخمنه د ه. د د غه حسام الد ین جان اغا زوم محمد سرورخان د کند هار نا ئب الحکو مه و.

9. د کند هار د مشهور روحاني شخصیت سید عبد الرحمن شاه اغا کورنۍ چې په کند هار کــې د خــاص د رناوي نه برخمنه د ه. ویل کیږي چې د سید عبد الرحمان شا اغا غورنیکه سید اد م اغاد پښین د عمرزي سید انو نه و چې وروسته د ملي قائد اعلیحضرت احمد شاه بابا په وخت کي په کند هار کې میشت شوی و او د هغه زوی سید غلام جان اغا د کند هار یو د لویو قومي مشرانو څخه و او د هغه زوی ســید عبــد الروف اغا د کند هار د سید انو مشر او خان پاتې شوي و . د سید عبد الروف اغا زوی سید عبد الرحمن شاه اغا چې د کند هارد لو یوروحاني شخصیتونو نه واونوموړی لومړی کس و چې په کند هار کي یې یو عام میلمستون، ګلبڼ، د حیوانانو یو ژوبڼ ااو په لومړي ځل یو شخصي میوزیم جوړ کړی و. ویل کیږي چې نوموړی ډیر سخي سړی و او د قاد ریه طریقې پیرو هم و. د کنــد هارمشــهور روحــاني شخصیت پیرمرچ اغا د د ه د اراد تمند انونه و اواعلیحضرت محمد ظاهرشاه د هغه ژوبڼ او میلمستون

ته د سيل لپاره راته . د د ه کوټۍ اوس هم د سيد عبد الرحمن شاه اغا په نامه د کند هار په نوي ښار کـــې موجود ه د ه او د ې ته ورته يوه لويه کوټۍ يې د کند هار په د هيمراسي کې هم شته.د د وی اصلي ځای په کند هار کې د باميزو کوڅه د ه چې د بابيانو د کلاپه استقامت يې يو لوی احمد شاهي سرای اوس هـــم هلته د د ه په نامه شته.

10. د ه خواجه د سيد قد وس اغا علم پالونکې کورنۍ چې د کند هار د کاروان او منار کوڅو په مينـــځ کـــې ميشته د ه .

11. د ارغند اب د لنگر د سيد انو کورنۍ چې په سيمه کې د سيد انو يو د لوی نفوذ لرونکي کورنيو نـــه د ه، د لنگر سيد ان چې عام کند هاريان ورته ځانگړی د رناوی لري د کند هار په ارغند اب، ميوند او کند هار ښار کې ميشته د ي .

12. د کند هار د مشهور تاجر سيد حبيب الله جان اغا کورنۍ چې د کند هار په ډنډ او نوي ښارکې ميشته د ه.

13. د زلخان د سيد انو کورنۍ چېد روسانو په وړاند ې ملي پاڅون کې يې هم د پام وړ ونډ ه د رلود ه د د غې کورنۍيو غړی سيد فضل الد ين اغا د يوې جهاد ي جبهې مشر پاتې شوی و.

14. د تابين د غازي سيد حيد ر اغا کورنۍ چې د کند هار د ارغند اب په سيمه کې ميشته د ه، سيد حيد راغا د ميوند په غزا کې د غازي ايوب خان ترڅنگ د انگريز سره په پوره مېړانه وجنگيد او په هماغه ورځ په شهاد ت ورسيد.نوموړی د سيد انو د حيد رزو قبيلې ته منسوب و او د هغه زوی سيد عبد الغفار اغـــا د تابين د مشرانونه و.د سيد عبد الغفار اغازوی ډگروال سيد نجم الد ين اغا د سرد ار د اود خان شهيد لـــه نژد ې پوځي ملگرونه و او د جمهوري نظام په راو ستلو کې يې د سرد ار د واد خان سره پوره ملتيا د رلود ه. نوموړی لومړنی تن و چې په ارغند اب کې يې به خپلو هڅو سره د سيند پرغاړه د شاه اشرف ښونځی په عصري ډول جوړ کړ، د سيد نجم الد ين اغا زوی سيد خالد هـــاد ي حيـــد ري د پښـــتوژبې ليکوال او شاعر د ی چې د ښېنوا انټرنيټ پاڼې بنسټ يې ايښی او د غه پاڼه چلوي.

15. د د يلاوور د سيد سرور اغا کورنۍ: د غه کورنۍ د روسانو په وړاند ي په ملي پـــاڅون کـــي ډيـــري قربانۍ ورکړي د ي او د سيد سروراغا زوی شهيد امين الله اغا مشهور په لالاملنگ د کند هارله مشهورو غازيانو نه وچې په يوازي ډول به يې د روسانو پوره محاصره ماتوله. د کند هارچريکان نومي تاريخي اثر کې د د غه غازي ډيرې زياتې کارنامې راغلي د ي او په ۱۹۸۲ زيږد يز کال کې د کند هار په ميانجوی سيمه کې د روسانو لخوا په مخامخ جگړه کې په شهاد ت ورسيد او د ميانجوی په جومات کې ښـــخ د ی. د لالا ملنگ يو ورور سيد طيب اغانوميږي.

16. د کند هار د فقير روحاني شخصيت پيرمرچ اغا کورنۍ چې په هېلمند او کند هار کې ميشته د ه .

17. د معروف د سید انو کورنۍ: د غه کورنۍ د کند هار په معروف ولسوالۍ کې میشته د ه چې په سېمه کې اڅکزي او علي زي خاص د رناوی ورته لري.

18. د بازګل اغا او سید ګل اغاکورنۍ : چې د کند هار د سید انو یوه مشهوره کورنۍ د ه او د ا څلوېښت کاله کېږي چې په سعود ي عربستان کي میشته د ه او په مد ینه منوره کې استوګن د ي.ویل کېږي چې د غه کورنۍ د افغاني حاجیانو سره هرکال معنوي مرستي هم کوي.

19. د سپین کوڅي صاحبزاد ه کورنۍ چې زیارت یې د کند هار ښار په د وهمه ناحیه کې د ی او خلک ورته ډېر د رناوی لري.

20.د تور اغا کورنۍ چي زیارت ئې د سپیڅلې خرقې سره نږد ې د ی او ډېر شمېر د روږیان لري.

21. د کند هار په د هله کې د سید محسن اغا کورنۍ چې اوس په معصوم اغا سره شهرت لري. ویل کیږي چې د د غو سید انو کورنۍ خپلې ډېرې ځمکې د د هلې د بند جوړولو ته ډالۍ کړې وې او د ا هم مشهوره د ه چې سید محسن اغا ته اعیحضرت غازي امان الله خان ډېر د رناوی د رلود او هغه به یې خپل پېر او مرشد باله. په هرو د ریومیا شتو کې به یې یو ځل کابل ته ورغوښت او د د ه د روحاني فیو ضا تو نه به یې ګټه او چتوله. د سید محسن اغا نیکونه سید ابد ال اغا او سید ال اغا نو مید ل چې لوی احمد شاه بابا هغوی ته ډېر د رناوی د رلود او کله یې چې د کند هار د ښار چې په هغه وخت کې د احمد شاهي ښار په نامه یاد ېد ه د جوړېد وارادہ او تکل وکړ نوابد ال اغا اوسید ال اغا یې چې د واړه ورونه وو راوغو ښتل او د د وی په متبر کولاسونو یې د د غه ښار د بنسټ ډبره کېښنو د له، د د وی کورنۍ اوس هم د ښار په بامیزو کوڅه کي میشته د ه.

22.د سید حسین اغا کو رنۍ چې د کند هار په د یمراسۍ کې ئې غټه کلا او س هم د سید قا سم جان اغا په نامه سره یاد ېږي.

23.د د ه ماسوس د غني جان اغا کورنۍ.

24.د ذاکر شریف د جهاد ي شخصیت سید محمد جان اغا کورنۍ.

25.د ګلجه اباد اوسبزکار د سید انو کورنۍ.

26.د مېر بازار سید ان چې د کند هار خلک ورته ډېر د رناوی لري او خپله پیر خا نه یې بولې.

101.2.2 کند هار سید انو مشهور شخصیتونه

1. غازي شاه اشرف اغا چې په د ویم ځل یې په کند هار کې د غازي امان الله خان بیرغ پورته کړه او ترغزني پورې یې ټولي سیمې بیرته د غازي امان الله خان تر ولکې لاند ې راوستلې.

2. غازي سيد حيد راغا چې د ميوند په تاريخي غزا کې د افغان غازيانوسره يوځاى په شهاد ت ورسيد .
3. غازي شهيد سيد امين الله اغا چې په لالا ملنگ مشهور و او په کند هاريانو کې د د جهاد د يو وتلي اتل په نوم شهرت لري۔
4. سيد محمد نسيم اغا چې د تنظيمه رئيس و۔
5. موسی کليم اغا چې د مشهورو جهاد ي شخصيتونو نه و اود کوټې په سرياب کې ښخ د ی .
6. روحاني شخصيت پير مرچ اغا چې اوس هم ژوند ي د ی او په جنوبي افغانستان کې د خلکو د ځانګړي د رناوي نه برخمن د ی۔
7. روحاني شخصيت شهيد سيد عبد الرحمن شا ه اغا چې په کند هار کې يې ژوبڼ او ميوزيم د رلود۔او هم هلته ښخ د ی .
8. د کند هار وتلی ولسي شاعر سيد عبد الخالق اغا
9. ډګروال سيد نجم الد ين اغا چې د سرد ار د اود خان د نږد ې ملګرونه و او د هغه سره د جمهوري رژيم په رامينځ ته کولو کې يې مهمه ونډه د رلود ه۔ نوموړي د جهاد په د وره کي هم د کند هارد مجاهد يد نو په فوځي روزنه کي د پام وړ ونډ ه د رلود ه.
10. خالد هاد ي حيد ري چې د پښتو ژبې يو ځوان ليکوال، شاعر او ژورنالست او د بېنـــوا د ويبپـــا ڼـــې مسئول چلونکی د ی۔

101.3 پښتونخوا د سيمې سيد ان

1. د سوات د بو نير د سيمې سيد ان چې سيد علي تېر مذي چې په پير بابا سره شهرت لري هوري ښـــخ د ی اوټول پښتانه ورته زيات اراد ت او د رناوی لري۔
2. د باجوړ د سيمې سيد ان
3. د چترال د سيمې سيد ان
4. د د ير د سيمې سيد ان
5. د خيبر ايجنسی سيد ان
6. د کورمې ايجنسی سيد ان چې پښتانه او شيعه مذهبه د ي او د احمد زيو، د کرمان د سيد انو، د تېـــراه د سيد انو او د ماوړه د سيد انو په نامه شهرت لري۔

7. د اورکزيو ايجنسۍ سيد ان

8. د د ېره غازي خان سيد ان

9. د پېښور د سيمې سيد ان

10. د بنگښو د سيمې سيد ان

11. د لکي مروت سيمې سيد ان: چه د شېخ شاه روحاني اولاد ګڼل کېږي و د ابا خېل، مټوري، و ميچن خېل کلو کښې استوګن لري. د د ې نه علاوه د تاجي زو سېد ان هم په علاقه کښې قد ر لري. نامتو ليکـوال و تاريخپوه ډاکټر سېد چراغ حسېن چه کوم نه ګڼ شمېر کتابونه لکه د ود چراغ، تذکره پير سباک، انوار چراغ، و د قيصو کتاب ناليد لې بلا منصوب د ي، هم د ې سيمې نه د ي.

12. د شمالي وزيرستان سيد ان ([281]): د شمالي وزيرستان سيد انو ته په سېمه ابړه اصطلاح سيد ګي وايـــي چې د وی د د غې سيمې په ځوی، د ويګر، ډنډ، ورغړ، رباط اوشوال کې استوګنه لري او نن د پښتنود يوې قبيلې په تو ګه مو جود د ي. سيد ګي په پيل کې په د وو بر خو ويشل شوي د ي چې ملکا خېل او ذکر خېل نو ميږي اود قبيلوي اتحاد له مخې ملکا خېل د ابر اهيم خېلو وزيرو سره متحد او يو مو ټې د ي. د سيد ګي د قبيلې د خيلو نو او د استو ګنې د سيمو نو مونه په لاند ې ډول د ي :

- ذکرخېل، شد اد خېل، ابا خېل، شومېر خېل، مولي خېل او مصري خېل چې په ډنډ او رباط کـــې استوګنه لري
- شود ي خېل، لاد ه خېل، جبر خېل، ټول بيګ خېل، کبډي خېل، اتک خېل، رومي خېـــل، مـــد ک خېل، سرورخېل، زوبر خېل، نظر بيګ خېل او اخوند خېل چې پـــه د ويګـــر او ځـــوی کـــې استوګنه لري
- مياګل خېل چې په د ويګر، ورغړ، ډنډ او شوال کې اوسيږي
- کاکا خېل، سره ګنډه، تره کي ګنډه، غوټې ګنډه چې په ډنډ کې او سيږي
- ملکا خېل، بود ر خېل، مسيري خېل، ايبار خون خېل، ګري خېل، خد ري، ګرړخېـــل، ميســـون خېل او خړه شوپه چې زيات شمېر يې په ځوی او لږ شمېر يې په د ويګر کې استوګنه لري
- همد اراز حکيم خېل په ډنډ او رباط کې استوګنه لري

13. سهېلي پښتونخوا سيد ان: د سهيلي پښتونخوا سيد ان په پشين، ژوب، چمن، لورلايي، او کـــوئټه کـــې استوګنه لري چې مشهور ښا خونه يې ښاد يزي، عمرزي، حيد رزي او ابراهيمزي د ي.

281پښتني قبيلې د پېښور چاپ ۱۷۹ مخ

- د کوئټې په سید انو کې د سید عبد النافع اغا کورنۍ چې شاد یزي سید ان د ي د یاد ولـــوور د ي چې زیات شمیر مرید ان ئې په کوئټه، پښین چمن او نورو سیمو کې شته.
- په پښین کې د سید انو یوه بله مشهوره کورنۍ هم شته چې مشر یې د سرانانو علي اغا د ی چې یو ستر عالم، مد رس او د کویټې، پښین او کراچۍ په پښتنو او غیر پښتنو کـــې ډېـــر شـــمېر مرید ان اواراد تمند ان لري.

باید زیاته کړو چې سید انو د هند په نیمې وچې باند ې د ۱٤۱٤ میلاد ي کال نه تر ۱٤٥۱ میلاد ي کاله پورې واکمني کړې د ه چې د د وی واکمني د سید انو د واکمنۍ په نامه سر ه یاد ېږي چې د ځینو مشهورو واکمنانو نو مو نه یـــې په لا ند ې ډول د ي :

خضرخان، سلطان مبارک شاه، سلطان محمد شاه اوسلطان علاؤالد ین ([282])

101.4 افغانستان و پښتونخوا کې د سید انو مشهور شخصیتونه

افغانستان و پښتونخوا کښې د سېد انو مشهور شخصیتونه په د ې ډول د ي ([283]) :

1. د ختیز نابغه علامه سید جمال الد ین افغاني
2. د پښتو ژبې لیکوال، شاعر او فیلسوف اروابناد استاد ښاغلی ګل پاچا الفت.
3. د اعلیحضرت محمد ظا هر شاه د واکمنۍ په وخت کې د عد لیې وزیرار وابناد ښاغلی سید شمس الد ین مجروح
4. د کابل پوهنتون استاد اروابناد شهید سید بهاؤ الد ین مجروح.
5. د قبایلو د وزارت پخوانی معین ښا غلی سید مسعود پو هنیار
6. د کونړونو پخوانی والي ښاغلی سید فضل اکبر
7. د کونړ او سنی والي ښاغلی سید فضل الله واحد ي
8. سیاسي شخصیت او لیکوال شهید ښاغلی سید یو سف میرنی
9. په ولسي جر ګه کې د خوږیا نیو پخوانی استازی ښاغلی فاروق میرنی
10. د پښتو ژبې لیکوال ښاغلی سید حسین پاچا

282هند وستان پر اسلامي حکومت، د مفتي شوکت علي فهمي اثر ۳۵ـ - ۳٦ـ مخونه، د هلي

283زما شخصي یاد د ښتو نه

11. د پښتو ژبې شاعره، لیکواله او ویند ویه اغلې میر من مستوره شال

12. د پښتو ژبې لیکواله او ویند ویه اغلې میر من پروین علي

13. ستر روحاني شخصیت سید علي تر مذي مشهور په پیر بابا

14. د افغانستان د ملي محاذ مشر ښا غلی پیر سید احمد ګیلاني

15. ښاغلی سید اسحق ګیلاني

16. ښاغلې مېرمن فا طمه ګیلاني

17. د ننګرهار د لیسې پخوانی مد یر ښاغلی سید مقصود سعید ي

18. د ننګرهار د سره رود قومي مخور اروابناد معشوق جان اغا

19. ښاغلې د کتور کبرا مظهري مایار

20. د ښنوا د ویب پاڼې بنسټ ایښود ونکی او مشر ښاغلی خالد هاد ي حید ري

21. د پښتو ژبې مشهور شاعر ښاغلی سید محمد طا هر بینا

22. د پښتو ژبې شاعر او لیکوال ښاغلی سید نورالله ځل

102 شلماني

زموږ پښت پو هان او نسب پېژند ونکي شلماني له اره سړبني پښتانه ګڼي چې د مومند و پـــر ســـترې قـــبیلې ورګډېږي. د وی د پښتونخوا د خیبر ایجنسۍ کې د شلمان په د ره کې د تاترې په شا اوخواکې استوګنه لري او د د وی سېمه په لوی شلمان، کم شلمان ویشلې شوې د ه او د لنډي کوتل نه ۲۵ کیلو متره واټن لري او مشهور ښاخونه یې الیـــم زي، ترکزي او کم شلمان د ي ([284]).

د د وی په ګاونډ کې شینواري، اپرید ي او ملا ګوري مېشته د ي. د خیبر ایجنسۍ نه پرته ځینـــي شـــلماني پـــه سوات، الا ډنډ، د یر، باجوړ، بو نیر، شنګله، هریپور، ملکنډ، ډارګۍ، ســـخاکوټ، صـــوابۍ، چارســـد ه او عمـــر زیـــو (هشتنګر) چې مانا یې اته ښارونه د ي او پښتانه یې په خپله ورځنۍ محاوره کې اشنغر بولي مېشته د ي. د اســـې ویـــل کیږي چې د شلمانیو ځینې کورنۍ د ننګرهار ولایت د سپین غر په لمنه کې د پچیر اواګام د ولسوالۍ د تورې بورې په سیمه کې هم شته.

284پښتني قبیلې، د کتور لطیف یاد ، ۱۸. مخ د د انش چاپ، پېښور

102.1 استوګنې سیمې

په پښتونخواه کښې د شلمانو د استوګنې سیمې په دې ډول دي ([285]) :

1. په خیبر ایجنسۍ کې د وی د شلمان په دره کې استوګنه لري چې پېښور ته نږدې موقعیت لري.
2. په صوابۍ کې
3. په چارسده کې د عمرزیو او تور لنډي په کلیوکې چې نوښار ته نږدې موقعیت لري.
4. د ملکنډ ایجنسۍ په سخاکوټ، ډارګۍ، بټخېله، الا ډنډ، ډهیرۍ، تهانه او ګاټ کوټۍ کې.
5. د سوات په بریکوټ. مېنګوره، شېر پالم، جورا، خاري رای، سیجبان، بولکرای، برتهـــانه، پېشـــتونای، باربارو او سواتیه کې (چې د سوات او د بر تر مینځ پوله ده)
6. د شانګله په کوټکۍ او نورو کلیوکې.
7. د د بر په ټایمر ګره، بلمباټ، ناوه ګۍ او چکد ره کې.
8. د هزاره په هریپورکې
9. په بونېر کې

د شلمان کلمه د سلم، سریمان او سلیمان سره ډېره ورته ښکاري چې د پښتنو د یوې لر غو نې سیمې (روه) نوم دی او د تاریخ حیات افغاني د روایت نه هم د شلمان او سلیمان اړیکه ښکاري.

تاریخ حیات افغاني د شلمانیو په اړوند د اسي لیکلي دي :

"شلماني په پیل کې د کورمې د سیند په غاړو کې اوسېدل چې د شلمان د سیمې له کبله د وی په شلمانیو باندي مشهو ر شول. ترد ې وروسته د وی له د غه ځایه تېراه ته لاړل او بیا له د غه ځایه یې هم ولېږد ېد ل او بیا د پېښور په شاالو خواکې په هشتنګر (اشنغر) کې مېشته شول. په پنځلسمې میلاد ي پېړۍ کې یوسفزیو د وی له د غه ځایه بې واکـــه او وشړل. اصلي علت یې د او چې کله یوسفزیو د افغانستان نه پښتونخوا ته مهـــاجرت وکـــړ او د پېښـــور حـــد ود و تهورسېد ل نو د د لا زاکو د قبیلې نه یې د خپلې ګوزارې لپاره یو ه اند ازه ځمکه وغوښتله هغوی هـــم یوســـفزیو تـــه ځمکه ورکړه، خو کله یې چې د شلمانیو نه یې د خپلو ځمکو د خړوبولو لپاره د اوبو غو ښتنه وکړه نـــو شـــلما نیـــو هغوی ته مثبت ځواب ورنکړ. په پای کې یوسفزي د د و ابې سیمې ته راغلل اود شلماني قبیلې سره یې چې له پخوا نـــه یې د هشتنګر په سیمه کې یې خپل واک ټینګ کړی و په جګړې لاس پورې کړ. د جګړې په نتیجه کې شـــلمانیو مـــاتې وخوړه اود د شلمانیو د قبیلې مشر چې خالو نومېد و وژل شو، خوبیا وروسته سلطان اویس سواتي هغوی ته د سوات

---

http://www.shalman.iwarp.com/whats_new.html285

د سیمې په الا ډنډ کې ځای ورکړ چې اوس هم یو شمېرشلماني د یو سفز یو په سېمه کې مېشته د ي. "([286])

شلماني ډېر میلمه پال او غیرتي خلک د ي. د وی د میلمنو لپاره ښې حجرې لري او د میلمنو ډېر قد ر کـــوي. شلمانیو په تاریخ کې ډېرې توري وهلي د ي. د وی د مغولو او انګرېزانو په وړاندې په مېړانه جنګیـــد لـــي او خپـــل پښتني رسالت يې سرته رسولی د ی. شلمانیانود مغولو پر خلاف د ایمل خان مومند او د ریاخان اپریـــد ي د مبـــارزو ټینګه ننګه کړې د ه. ([287])

شلماني خوارېکښه خلک د ي او زیاتره د سو د اګریو په چارو بوخت د ي، ځکه چې سېمه يې غرنۍ او کرکېله پکې کمه د ه.په ټوله پښتونخواکې د شلمانیو مجموعي شمېر ۳ــــ تنه خلک ښود ل شوي د ي.

102.2 نامتو شخصیتونه

شلمانو کښې نامتو شخصیتونه په د ې ډول د ي ([288]):

1. راحت خان شلمانی چې د هند د نیمې وچې تر خپلواکۍ د مخه د شلمانیو نا متو مشر و او ویـــل کیـــږي چې د ال انډیا د کانګریس د ګوند د مشر او د هند د لومړي وزیر پنډیت جواهرلال نهرو سره يې د هغه سفر په تر ځ کې چې پښتونخوا ته يې کړی و لید لي و او د پښتنو د راتلونکي برخلیـــک پـــه اړه یـــې ورسره خبرې اترې کړې وې. نو موړی د ملکنډ ایجنسۍ د سخاکوټ د شلمانیو نه و.
2. اروابناد نیک عمل خان شلمانی
3. اروابناد حاجي زبیر شاه شلمانی
4. اروابناد ملک حضرت شاه شلمانی
5. اروابناد حکیم شاه شلمانی
6. اروابناد نیک شا ه شلمانی
7. اروابناد شا کر ا لله شلمانی
8. اروابنا د رحمن الله شلمانی چې په بابو مشهورو او د سرکاپې بالا اوسید ونکی و.
9. اروابناد ملک رحیم شاه شلمانی
10. اروابناد ګلستان خان شلمانی

286تاریخ حیات افغاني، ٤٨ـ مخ، د د انش چاپ، پېښور

287پښتني قبیلې، ١٨ـ مخ

http://en.wikipedia.org/wiki/Shilman288

11. ار وابناد زیبانشاه شلمانی

12. اروابناد زیرن شاه شلمانی

13. اروابناد محمد نثار شلمانی چې د ملکنډ ایجنسۍ د سخاکوټ د بازار اوسید ونکی و۔

14. متوکل خان شلمانی د بهاما ډهیرۍ او سید ونکی۔

15. ګران باچا شلمانی

16. حبیب الله خان شلمانی

17. محمد سعید غمګین چې د پښتو ژبې شاعر او د ملکنډ ایجنسۍ د بټخیله د الا ډنډ او سید ونکی د ی۔

18. بابا عبد الر حمن شلمانی چې د پښتو ژبې شاعر او د ملکنډ ایجنسۍ بټخیله د الا ډنډ او سید ونکی د ی۔
۳-حیات افغاني، د د انش چاپ، پېښور، ۵۱۔ مخو نه۔

19. شیخ ګل صاحب شلمانی

20.اروابناد ملک غازي ګل شلمانی وزیر خېل

21. فرېد شهزاد خان شلمانی د مټه د سجبان او سید ونکی سید کریم خان شلمانی

22.قاضي عبد الحی شاه شلماني

23.شهید قاضي عبد الکریم شاه شلمانی چې د انګرېزانو سره په جګړه کې په ۱۸۹۵ میلاد ي کال شهید شــوی واو مزار یې بای پاس تهاڼې ته نږد ې د ی۔

24.محب ګل شلماني

25.عمر رحمن شلماني

26.سید احمد خان شلماني

27.فضل کریم شلماني

28.پروفیسر خورشید روشن شلماني

29.ډاکټر احمد خان شلماني

30.فضل غفار شلماني

31. جمیل تاج شلماني

32.ارشد کریم شلماني

33.محمد امين خان شلماني

103 شملزي

زموږ پښت پو هان او نسب پيژند ونکي د شملزيو يا شمولزيو د قبيلې خلک غلجي پښتا نــه او د تــو خــو د قبيلې يو ښاخ ګڼي. د شملزيو د قبيلې خلک د زابل ولايت د شملزيوپه ولسوالۍ، د غزني په ولايت، د پکتيا ولايـــت د زرمت په ولسوالۍ کې چې زرمله يې هم بولي او د نيمروز ولايت د کنګ په ولسوالۍ کې استوګنه لري.[289]

د زابل ولايت د شملز يوولسوالي د همد ې قبيلې د نامه له کبله د شملز يو د ولسوالۍ په نامه سره ياد يـــږي. د شملزيو ولسوالي د زابل ولايت د د ربو نورو ولسواليو يعنې اتغر، شينکۍ او نو بهار سره ګډه پو له لري. همد اراز د شملز يو ولسوالي د ډيورنډ د کر ښې سره هم ګډه پو له لري او د شملز يو د ولسوالۍ د خلکو مجمو عي شمېر ۳۳۳۵۱ تنه ښو د ل شوي د ي. په د غې ولسوالۍ کې د ناصرو د قبيلې خلک هم استوګنه لري.[290]

شملزي غير تي، مېلمه پالو نکي، زړور او په پښتو او پښتو نوالۍ باند ې مين خلک د ي. شملزيو يو د نـــورو غلجيو قبيلو سره يو ځای د مغولو پر خلاف په زابل کې د وياړه ډکې مبارزې کړي د ي. همد ارز د افغان- انګرېز په د رو ګونو تاريخي جګړو کې هم د شملزيوونډه د رنه د ه. د روسي ښکېلا کرو او بلو سګرو ځواکـــو نـــو پـــر خلاف د شملزيواو په مجمو عي تو ګه د تو خيو مبارزې زموږ د وياړلي هېواد په تاريخ کې په زرينو کر ښو ثبتې د ي.

د شملز يو د قبيلې خلک د زابل ولايت د نورو پښتنو په څېر د کر کيلې او مالد ارۍ په چارو بو خـــت د ي.د د وی په سېمه کې غنم او نورې غلې د انې کرل کيږي. همد اراز باد ام، انګور، مڼې او نور ډول ډول ميوې هم پکې شـــته. ځمکې يې ز ياتره د کاېزونو په اوبو خړوبيږي، خو په وروستيو وختونو کې خلک د خپلو کر نې د ځمکـــو لپـــاره د واټر پمپونو نه هم ګټه اخلي. د د وی د ود و نه او رواجو نه کټ مټ د هغې سيمې د نورو پښتنو قبيلو په څېر د ي.

د شملزيو ولسوالي د زابل ولايت د مرکز د کلات نه ۷۰مېله واټن لري. له بد ه مر غه د افغانستان د ولت د غـــې سيمې ته هيڅ ډول پا ملر نه نه د ه کړې. نه پکې کوم روغتيايي مرکز شته چې خلک د خپلونارو غانو علاج پکې وکړي او نه هم د ولت د غې سيمې ته د بر يښنا، ښوونې او روزنې او نورو بر خو کې کو مه پا ملر نه کړې د ه، نو ځکه يې زياتره خلک ډېر بېوزله او د پو هې له نعمته بې بر خې د ي. که څه هم چې د د غې قبيلې خلک د علم او پو هـــې ســـره مينه لري او زيات شمېرليکوالان او شاعران يې په خپلې غېږه کې روزلي د ي. د د غې د لېکو الو او رو ښا نفکرانو نه يو هم ښاغلی حليم شملزی د ی. برسېره پرد ې چې د پښتو ژبې يو ښه او تکړه لېکوال د ی، په د يني او مـــذهبي او د يني برخه کې هم د بشپړې پو هې خاوند د ی. د شملزيو د قبيلې ځينې نور مشهور کسان حاجي عز يز الله خان شملزی،

---

289 پښتني قبيلې، د د کتور لطيف ياد تاليف، ۱۸۱ مخ، د پېښور د د انش خپرند ويه ټولنه.

290 **http://en.wikipedia.org/wiki/Shamulzayi_District**

غلام شملزی او عبد السلا م خان شملزي د ي.[291]

104 شیتک

د پښتنو قبیلو په ډله کې د کرلاڼیو په ټولنیز ګروپ کې د شپتک قبیله ډېره مشهوره د ه. د شیتک د قبیلې نــه په مجمو عي توګه مقصد د وړ، بنوڅي او تڼي د ي.

ویل کېږي چې د د غې قبیلې مشر نیکه شاه فرید نومید چې وروسته په شیتک سره مشهور شــو. نومــوړی د ککی زوی او د کرلاڼ لمسی د ی. په پیل کې د شیتک د قبیلې خلک د سلیمان د غره په یوې لړۍ کې چې شوال نومیږي استوګنه د رلود ه چې اوس هم په د غه غره کې د خلکو پخوانی استوګنځی په ککۍ میله [292] مشهور د ی. ویل کیږي چې د شیتک د میرمنې نوم بانو یا بنو و او له همد ې کبله د وی په بانوزو یا بنو زیو باند ې مشهور شول چې وروســته د وخت په تېرېد و سره د غه کلمه د زیات استعمال په وجه په بنو څیو بد له شوه.[293]

شیتک د رې میر منې د رلود لې. د یوې میر منې اولاد ه یې تڼي او د وړد ي، د د ویمې میر منې یعنــې بــانو (بنو) اولاد ه یې کیوي او سوراڼي او د رېیمې میر منې اولاد ه یې جیم یا زیلم او هوید نو مېــد ل چــې د د وی اولاد ه ډېره لږه او په کیوي او سوراڼي کې شا مله د ه.[294]

د وی په پیل کې د تو چي په جنوب کې د غره په لمنه کې او سېد ل، خو د سلطان شهاب الد ین غوري د واکمنۍ په وخت کې شیتکو د بنو په سېمه باند ې برید ونه پیل کړل. د بنو د سیمې د تسمیې وجه په اغلب ګومان سره د هماغې ښځې یعنې د بنو د نوم له کبله د ی. کله چې شیتکو پر د غه ځای برېد وکړ نو په هغه وخت کې د لتــه منګــل او هنــي پښتانه اوسېد ل. د د ې حملو په نتیجه کې د شیتک په اولاد ه کې د کیوي او سو راڼي اولس برید ونه جاري وساتل چې بیا وروسته منګل او هني له د غه ځایه ولیږ د ېد ل. د هني د قبیلې لږ شمېر خلک د هند وستان خواته لاړل او یو شمېر د منګلو د قبیلې سره یو ځای د سپین غره په جنوب کې اباد شول. د هني او منګلو د قبیلې تر وتلو ورو سته د د غــې قبیلې خلک د خپل پېر په لار ښوونه د بنو سېمه په خپل منځ کې په د ې ډول سره وویشله چې د میــری د مشــر زوی کیوي اولا د ې ته یې سهیلي برخه چې اوس په میري سره مشهوره د ه ورکړه، د ککي اولاد ې ته یې تر ختیځو بر خو پورې چې په هغه وخت کې زیاد ه اباد ه او ښه سېمه وه ورکړه، د کیوي د ویم زوی سمي ته یې تر نار پورې منځنــۍ برخه ځمکه او د سوراني او لا د ې ته یې د کورمې د رود شمال ته تر ټل پورې سیمې ورکړل شوې.[295]

---

291 د شملزیو د قبیلې په برخه کې د د ې مقالې د لیکوال شخصي یاد ښتو نه.

292مېله = (مېنه = ځای = ټا ټوبی) لیکوال

293پښتانه د تاریخ په رڼا کې، ۳۶۹ مخ

294پښتنې قبیلې، د د انش چاپ، پېښور ۱۸۱- ۱۸۲ مخونه.

295حیات افغاني، د د انش چاپ، پېښور، ۵۱. مخو نه.

د شيتكو د اولاد ۍ يعنې د وړو، بنو څيو او تنهيو ذکر د مخه په خپلو خپلو رد يفونو کې راغلی د ی۔

105 شيرانې

که چيرې د شيرانيو د قبيلې د نسب شجره په غور سره وڅيړو نو جوته به شي چې د غه قبيله د سړبن په ټولنيز ګروپ پورې يوه اړونده قبيله د ه۔ د شيرانيو د قبيلې شمال ته د وزيرو قبيله، لو يد يځ ته يې ژوب او د مند و خيلو د قبيلې سېمه، جنوب ته يې د کاکړو قبيله او ختيز ته يې هغه قبايل مېشته د ي چې په د ېره اسماعيل خان کې استوګنه لري۔[296]

د روايتونو پر بنسټ شرخبون پنځه زامن د رلود ل يعنې شيرانی، ترين، پاڼه، بړيڅ او اورمړ۔ ويل کيږي چې شيرانی د شرخبون مشر زوی و، خو پلار يې د مشرۍ پګړۍ ترين ته ورپه سر کړې وه، [297] له همد ې کبله شيرانی د خپل پلار او ورونو نه خپه او يو پيغام يې کاکړ ته چې د د ه مورنی نېکه و په د ې شرحه ورواستاوه:

"زه د لته ډېر په تنګ شوی يم، راشه او ماله ځانه سره بو ځه!"

کله چې کاکړ ته د غه پيغام ورورسيد ه نو د خپلو څو تنو زامنو سره د شرخبون کورته ورغی او ورته يې ويل چې شيرانی پر پرېږد ه چې زما سره لاړ شي۔ شرخبون پرد ې خبره راضي نه و، خو کله چې شيرانې په تللو باند ې ټينګار وکړ نو په د غه وخت کې ترين په غو سه شو او شر خبون ته يې وويل چې شيرانی پرېږد ه چې د کاکړ سره لاړ شي او که چيرې هغه د لته نه وي نو څه به وشي۔ په پای کې کاکړ، شيرانی له ځا نه سره بوت او شيرانې هم ژمنه وکړه چې د د ه اولاد ه د ې هيڅکله هم په سړ بنيو پښتنو کې نه شمېرل کيږي [298] او په د ې تو ګه د خپل مو رني نيکه يعنې د کاکړو په کورنۍ کې چې غر غښتي پښتانه د ي شامل شو او اوس په ښو او بد و کې د غر غښت د ټولنيزې ډلې سره اړيکي لري۔

شيرانې د سهيلي پښتونخوا د شير انيو په ډيسټريکټ يا ولسوالۍ کې استوګنه لري چې د د غه ډيسټريکټ د خلکو ژبه پښتو د ه۔ د شيرانې د يسټريکټ د ژوب، د يره اسماعيل خان او مو سی خيلو د ولسواليو سره ګډه پوله لري۔ د شيرانيو سېمه د ګو مل جنوب ته پر ته د ه چې د سليمان غر هم د د وی په سېمه کې مو قعيت لري۔ د وزيرستان په څېر د د وی سېمه هم غر نۍ د ه۔ شيرانې زياتره د کرنې او مالد ارۍ په چارو بو خت د ي۔ که څه هم د کرنې ځمکې يې لږې او او به هم چند انې پکې ډيرې نه د ي خو خلک غنم، جوار، اوربشي، وريجي او تنبا کو کري۔ هغه شيرانې چې په غر نيو سيمو کې ژوند کوي د وی د غرونو لمنې په للمي ډول سره کري۔د د وی حيوانات غوايي،

296اضلاع، ايجنسي ها وقبايل ايالت پښتو نستان، ۹۲ مخ۔

297پښتانه د تاريخ په رڼا کې، ۱۲۷۷ مخ۔

298حيات افغاني ۱۷۳-۱۷۶ مخونه۔

پسونه او وزې د ي.

د د وی په غر نيو سيمو کې د جنغوزيو او انارو ونې هم شته چې خلک يې ټولوي او په بـــازارونو کـــې يـــې پلوري. همد اراز د د وی په غر نيو سيموکې ډول ډول وحشي ځناور، ژوي او مر غان شته چې په د غـــو ځنـــاورو او ژوو کې وحشي ګډان، سوی، وحشي پيشوګانې، وحشي ليوان، ګيد ړې، وحشي وزې او هو سۍ شته.

105.1 مشهور کلي يې

شيرانۍ د پښتونخوا ايالت په د بره اسماعيل خان او د سهيلي پښتونخوا د شيرانيو په ډيسټريکټ کې اســـتوګنه لري، خو ځينو خلکو يې د موسى خيلو د ډيسټريکټ د سنغر سيمې ته چې اوس ورته تونسه شريف وايې ليږ د يد لي او د د غې سيمې د د رنګ په تحصيل کې ژوند کوي.شيرانيو د قبيلې مشهور کلي د اد ي [299] :

- لهار کلی
- کازا مليزي
- ستانو راغه
- چچوبي(څخو بی)
- مير علي خېل
- ماني خوا
- سور لکۍ
- شنه پو نګه
- احمد ي د رګا
- لاوارا
- مرغ بل
- تور راغه
- د ب شيخان
- مغال کوټ

299 http://en.wikipedia.org/wiki/Shirani

- شين غر

105.2 مشهور ښاخونه او څانګې

د شيراڼيو قبيله په لاند نيو ښاخو نو او څانګو ويشلې شوې د ه

- حسن خيل
- اوبه خيل
- کپيپ
- کرمانزي
- محمد زي
- سالار خيل
- مروت خيل
- سپند زي
- جوهر خيل

105.3 ميلمه پا لنه

شيراڼي ميلمه پا لونکي خلک د ي. د وی د خپلو ميلمنو ډېر قد ر کوي. د وی خپلو ميلمنو ته ډول ډول خوند ور خواړه تياروي. د وی په خوړو کې د لاند ي د غوښو، کړايي کباب، سره کړو غوښو، سابو او اوګرې نه ګټه اخلي.

105.4 ښوونه او روزنه

که څه هم شيراڼي د علم او پو هې سره مينه لري، خو له بد ه مرغه د هغه ځای چارواکي د غې مهمې مسالې ته کو مه ځانګړې پا ملر نه نه کوي، نو ځکه د ښونځيو او تعليمي مو سسو د کموالي په وجه د د غه ځای ډېر خلک او په تېره بيا ځوانان او نجونې د علم او پو هې له نعمته بې برخې ساتل شوي د ي او خلک مجبورد ي چې خپل اولاد ونه او زامن د ديني او مذهبي مد ر سو ته ورولېږي.

شيراڼي په عمو مي تو ګه غريب خلک د ي. د د وی خلک زياتره د کرنې په چارو بو خت د ي، خو يو شـــمېر خلک يې د خليج په عربي هېواد ونو کې هم مزد وري کوي.

شیرانې زړور او په خپلواکۍ مین خلک دي. د انګریزي ير غلګرو په وړاندې يې له ویاړه ډکې مبارزې کړې دي. د د غې قبیلې په نامتو مبار زینو کې یو هم ماشو خان شیرانی و چې د انګرېزانو سره په جګـــړه کـــې د ژوب د سیمې په سلیازي نو مې سیمه کې شهید شوید ی.

د د بړه اسماعیل خان او د سهیلي پښتونخوا سر بېره یو شمېر شیرانې د هند و ستان د راجستهان ایالت د ناګور شیرانې اباد په سېمه کې استوګنه لري چې د د وی سیمې په څلورو محلو باندې ويشل شوي د ي یعنې، صو فیه، غـــو ثیه، نجمیان او نوري. همد ارز هلته څو کلي هم شته چې شیرانې پکې استوګنه لري. د د غو کلیو نو مو نه په د ې ډول د ي :

- بر نیل
- بهینیاد
- د انتا
- حمید پور
- ډونګاري

مشهور لیکوال حافظ محمود خان شیرانې او د هغه زوی اختر شیرانې د راجستهان د ناګور د سیمې شــــیرانې د ي. ویل کیږي چې شیرانې هند وستان ته لو مړی ځل د مغول واکمن همایون په وخت او د وهم ځل د اکبر پاچا په وختو نو کې راغلي د ي. د هند د راجستهان ایالت د شیرانیو نه سربېره یو شمېر شیرانې د هند وستان د ګجـــرات د ایـــالت د واد نګـــــــر، کالیګـــــام او احمـــــــد ابـــــــاد کـــــې هـــــم اســـــــتوګنه لـــــــري.[300] په عمو مي ډول شیرانې قبیلوي خصوصیات لري او د قوانینو تابع نه د ي.

106 شینواري

شینواری د پښتنو یوه مشهوره قبیله د ه چې د سړبن په ټولنیز ګروپ پورې اړه لري او د ســـپین غــره پـــه شمالي لمنو او د ننګرهار په جنوب ختیځ کې مېشته د ي. د د وی یوه برخه د پښتونخوا ایالت په لواړګی، څو کـــورنۍ يې د کوهاټ په ځنګلونو کې، پېښور، د کونړ ولایت په سره کمر، د پروان ولایت د شینوارو په ولسوالۍاو کشمیر کې هم استوګنه لري.

پښتانه د تاریخ په رڼا کې د شینوارو د قبیلې په اړه لیکي د ي:

لکه چې د د غې قبیلې د شجرې نه معلومېږي چې کاسیان په یوولسو څانګو وېشل شوې د ي چـــې د شـــینوارو

300 http://en.wikipedia.org/wiki/Sherani_District

قبيله هم په د وی کې شامله د ه. لکه چې د پټې خزانې د روايت نه معلوميږي د خرشبون په اولاد ه کې د کند او ځمند اولاد ه د غوړی مرغی نه د غزني، کابل او پېښور د واد ي له لوري مهاجرت پيل کړ، نو په د غه وخت کې کاسيان ببړته د سليمان غره ته لاړل او هلته مېشته شول. البته د کاسيانو يوې قبيلې (شينواری) د خاښي خېلو سره مهاجرت وکړ او د خيبر په شمال او جنوبي غرونو کې مېشته شول.[301]

د شينوارو شمال لوېد يځ ته د خوګيانيو قبيله، شمال ته يې د کابل سيند او د مومند و قبيله، ختيځ ته يې د ډيورنډ کرښه تر لواړګی پورې امتد اد لري او د اپرېد يو د قبيلې سره پوله لري او جنوب خواته يې سپين غر موقعيت لري. د وی د ننګر هار ولايت د هسکې مېنې (د ه بالا)، مومند د رې، نازيانو، اچين، د وربابا، غني خيلو، سپين غر، رود اتواود چپرهار په ولسواليوکې استوګنه لري.

د شينوارو قبيله په لومړی سر کې په د وو پلارو وېشله کېږي چې يوه ته سه پای او بل ته عبد الرحيم خېل وايي. چې سه پای مشر ورور او عبد الرحيم خېل کشر ورور د ی. مشر ورور په خپل منځ کې اووه تپی د ي؛ حسن خېل، حمزه خېل، الياس خېل(لياس خېل)، ريند اد خېل، حيد رخېل، بابرخېل، سليمانخېل او کشر ورور يې په د ې تپو وېشل شوې د ي او هغه علي شېرخېل، عد ل خېل او سنګوخېل د ي.

106.1 استوګنې سيمې او ځايونه

- حسن خېل: حسن خېل د هسکې مېنې د ولسوالی په اوغز، ګورګوری، پايی، شيخ ميد ان، ياغی بند ، شپوله او ګيزاره کې پراته د ي. يو شمېر حسن خېل په غوښت د ره کې هم استوګنه لري. ويل کېږي چې د حسن خېلو شمېر به (۱٦ـــ) تنه وي.
- حمزه خېل: د وی په خپل منځ کې د وه تپي د ي چې يوه احمد خېل او بل يې مغد ود خېل د ي. احمد خېل اکثره په هسکه مېنه او لږ شمېر يې په تنګی، شرمېنی او لرو احمد خېلو کې اوسېږي. مغد ود خېل په ګاګره، ګجنه، مريز، سنګوټا او راوګی کې استوګنه لري. .
- الياس خېل: الياس خېل چې لياس خېل يې هم بولي اکثره په هسکې مېنې، ګيزاره، لږ شمېر يې د هسکې مېنې په تنګی او يو شمېر په نرۍ اوبو کې اوسېږي او د جعفريانو په نامه څو کورنۍ يې بيا د کوچيانو په ډول ژوند کوي.
- ريند اد خېل: د مامند په تنګی، باغ، اچين او ګرد ی کې پراته د ي. د ا ښاخ په څلورو څانګو وېشل شوی د ی او د پاخېلو، اليکه خېلو، بام خېلو او خليفه خېلو نه عبارت د ي.
- حيد رخېل: د ا تپه په خپل منځ کې د وه پلاره د ي چې يوه ته ((نيمې د ر)) او بل ته ((ممه خېل)) وايي. ممه

301ښتانه د تاريخ په رڼا کې ۱۳۲٦-۱۳۲۷ مخونه.

خېل په لنډی، مورګی چینه، د اوښی، اسد خېلو، تریلی، مید انک، سره کلا او هجوم کلی کې مېشته د ي.

- سیلمان خېل: په توتګی، وچکتوټ او د کوشتل په کلیو کې اوسېږي.
- بابر خېل:د ا یوه کوچنی څانګه د ه چې یو شمېر یې په صند ق، بټن او چهل ګزي کې اوسېږي.
- علي شېرخېل: د ا د عبد الرحیم خېلو یوه څانګه د ه چې څه برخه یې په لواړګی او څه یې په افغانستان کې مېشته د ي. د وی په اوو تپونو باند ې وېشل شوې د ي او هغه له عیسی خېلو، باخېلو، تړخېلو، پیروخېلو، اش خېلو، خوګاخېلو او شود ن خېلو نه عبارت د ی.
- عد ل خېل:د ا هم عبد الرحیم خېلو یوه پښه د ه. د ا تپه په خپل منځ کې د وه پلاره د ي یعنې عثمان خېل او کرګوخېل.
- سنګوخېل:سنګوخېل په د رېو پلرونو باند ې وېش شوې د ي؛ ګد وخېل، څلورپلاری او غني خېل، سنګوخېل د مند تی نه تر غني خېلو پورې د نازیانو په د رو کې پراته د ي.[302]

له د ې کبله چې د شینوارو یوه برخه د خیبر د تاریخي د رې په شاوخوا کې استوګنه لري نو د خیبریانو په نامه سره هم یاد ېږي چې اورکزی او اپرېد ي هم په همد ې نومونو مشهور د ي. د تورخم او شمشاد سیمې هم د علیشېرخېلو شینوارو د استوګنې سیمي د ي. د لواړګی شینواری په خپلو خېلونو کې وېش د حجرې له مخې ترسره کوي چې اوس د هر خېل حجري په لاند ي ډول د ي:

- خوګاخېل (۱۷۲) حجرې
- شېخ مل خېل (٦٨) حجرې
- اش خېل (۲۳) حجرې
- مختارخېل (۲۱) حجرې
- غني خېل (۳۵) حجرې.

د لواړګی شینواری اکثره د سود اګری په چارو بوخت د ی او هغه ترانسپورتي تجارتی لارې چې د کابل او پېښور تر منځ چلېږي د همد ې خلکو په لاس کې د ي.[303] د لواړګی شینواري د افغانستان د شینوارو سره ښې اړیکې لري. د لواړګی د شینوارو شمال خواته شلمان، ختیځ ته یې ملاګوری او جنوب ختیځ ته یې اپرېد ي موقعیت لري. د لواړګی سیمه د تورخم نه د خیبر د اپرېد و تر پوله شپږ میله اورد ه او د رې څلور میله پلنه د ه. شینواري په مېلمنه پالنه کې مشهور د ي. د د وی حجرې تل د مېلمنو او مساپرو پر مخ خلاصې وي. د حجرو تر څنګ یې جوماتونه هم

302پښتني قبیلې، د د کتور لطیف یاد تالیف، ۱۸٦-۱۸۷ او ۱۸۸ مخونه، د پېښور چاپ

303اضلاع، ایجنسي ها وقبا یل ایالت پښتو نستان، ٥٧ مخ.

شته، په د وی کې د جرګې سستم ډېر قوي د ي او اکثره خلک خپلې لانجې د قومي جرګو لــه لارې اواروي. د لــواړګی شینواری اکثره خپلې جرګې په سپین جومات کې چې د لواړګی تر منځ د لویي هد یرې سره موقعیت لري جوړوي.

په شینوارو کې د نورو پښتني قبیلو په څېر د ننواتی د ود هم ډیر قوي د ي چې ارو مرو یې قبلوي او منـــي یي. په د وی کې د سولې کولو د ود هم د پخوا په شان په خپل حال پاتې د ی چې (تیږه) یې بـــولي او اپربــد ې ورتــه (کاڼی) وایي [304]

همد ا راز د باجوړو په الینګار، چمرکنډ، څاوګی، شېخ بابا او سره کمره کې هم شینواری استوګنه لري. د شیګل شینواری تقریباً د رې سوه کاله پخوا د ځینو عواملو له کبله د سره کمره خواته تللی د ي او د شیګل ځمکه یې له نورو قومونو څخه چې په هغه وخت کې کافران وو نیولی وه. د شینوارو راګ شیګل ته او د نورو قومونو څخــه د شـــیګل نیول د شیخ بابا په مشری چې اصلي نوم یې (ذکریا) د ی ترسره شوې د ي. د د وی سره د شیګل په نیولو کې ماموند و هم ملګرتیا وکړه. شینواری د کافرانو د سخت مقاومت سره مخامخ شول په تېره بیا هغــه وخــت چــې د کنــډرو کلا محاصره شوه نو شېخ بابا امر وکړ چې ټول شینواری د ی د کلا د سوځولو لپاره یوه یوه ګېډۍ لرګي راوړي نوموړي کلا وسوځل شوه او شینواری بریالی شول چې وروسته شېخ بابا د شینوارو تر منځ شیګل وویشه چې پــه د ې وېــش کې اد رم (عبد الرحیم خېلو) ته کټه سید ، امان کوټ، ګربوړی، کنډرو، زېړبت ډاګ، ملاعلم کلی، شینکی، غرتنګـــی او شنګر شا ورسېد ل. سلیمانخېلو ته چاکوړی، شینګرګل، نیم لاچی، سیمه لام، بنود یت، سورمل، برګلــه یـــی او مــاټینه ورسېد ل. [305]

په لواړګی کې د علیشېرخېلو څانګې د ا د ي؛ خوګاخېل، شېخ مل خېل، پیروخېل، میـــرد اد خېـــل، اش خېـــل، مختارخېل، غني خېل، پتمی خېل، بسی خېل، طالب خېل، سید خېل، اشرف خېل، طوطی خېل، شربی خېل، بابی خېـــل، شد ان خېل، ماد ور خېل، میاخېل او عالم خانی. د ننګرهار په ولایت کې د شینوارو شمېر (۱۵۵۲۷) تنه، د کونړ په ولایت کې (۵ــــ) تنه د لواړګی شینواری (۱۲۷۷ـ) تنه او د سره کمر شینواری (۱۳ــــ) تنه بنود له شوې د ي.

د ننګر هار ولایت پر شینوارو سر بېره یو شمېر شینواري د کند ز ولایت په مرکز، د د شـــت ارچـــي، امـــام صاحب او خان ابا د په ولسو الیو کې مېشته د ي. د پروان په ولایت کې هم د شینوارو په نامه یوه ولسوالۍ شته چې د او سید ونکو شېر یې ۳۹ـ۵۷ تنه بنود ل شوید ي، خو په مجمو عي ډول په ټول افغانستان کې د شینوارو د قــبیلې شـــمېر ٤ـــــ تنه بنود ل شوید ي. همد اراز د غزني ولایت په قره باغ ولسوالۍ کې هم یو شمېر شینواري استوګنه لري. د کابـــل په سمت خانه، کلای زمانخان، ششد رک او د ه خد اید اد کې هم ډېر شمېر شینواري استوګنه لري.

شینواري په هېواد مین خلک د ي. د وی د تاریخ په اوږد و کې د هېواد د هر غلیم اویر غلګر په وړانــد ې پـــه مېړانه جنګید لي د ي او د خپل ګران هېواد افغانستان د د فاع لپاره یې خپل هېواد نی رسالت سر ته رسولی د ی.

304پښتانه، ۱۸ـ - ۱۸٦ مخونه، کابل، ۱۳٤۹ کال.

305د پښتنو ټولنیز - اقتصاد ي جوړښت، ۲۸، ۲۹ او ۳ـ مخونه، کابل

106.2 نامتو شخصيات

د شينوارو قبيلې په خپلې غيږ کې په افغانستان اوپښتونخوا کې ډېر نامتو شخصيتونه روزلي د ي. په د غـــو شخصيتونو کې شاعران، ليکوالان، انجنيران، ډاکتران، محققين، پوځي جنرالان او صاحبمنصبان، قا ضـــيان او ځينـــي مشهور قو مي شخصيتونه په لاند ې ډول د ي.

1. د پښتو ژبې نا متو شاعر ښاغلی اروابناد امير حمزه خان شينواری چې پښتانه ورته د د رناوي له کبله حمـــزه بابا وايي.
2. اروابناد ښاغلی سرمحقق د وست شينواری چې د پښتو ژبې د اد بياتو، ګرامراوژبپوهنې په برخه کې يې ستر خد متونه کړي د ي.
3. اروابناد ښاغلی سر محقق محمد اکبر معتمد شينواری چې نامتو محقق او متر جم و.
4. اروابناد ښاغلی محقق خير محمد ساد چې په پښتو ژبه يې ډېر اثار ليکلي د ي.
5. اروابناد ښاغلی محقق شهزاد ه زيارنچې په پښتو فولکلوريکه برخه او په تېـــره بيـــا د شـــينوارو د قـــبيلې د نرخونو، رواجونو او ځلو په برخه کې يې ډېرې مقالې ليکلي د ي.
6. اروابناد ښاغلی ډاکټر جکړ شينواری چې يو علمي شخصيت و او په پښتو ژبه يې ډېر اثار کښلي د ي.
7. ښاغلی ډاکټر ماه خان شينواريچې د پښتو ژبې يو تکړه محقق او څېړونکی د ی.
8. اروابناد ښاغلی رفيق شينواری چې د پښتو مو سيقی ته يې د قد ر وړ خد متونه کړي د ي.
9. ښاغلی حبيب الله زړه سواند چې د پښتو ژبې ښه شاعرد ی.
10. ښاغلی سلطان جان کليوال
11. ښاغلی انجنير ستانه مير زهير شينواري
12. ښاغلی قاري استاد بر کت الله سليم چې په افغانستان کې د سپيڅلي قران نامتو قاري د ی.
13. ښاغلی مثل خان شينواری
14. ښاغلی عبد الو کيل سوله مل شينواری
15. ښا غلی چټک شينواری چې د پښتو ژبې شا عر د ی.
16. اروابناد ښاغلی فضل هاد ي شينواری چې په شينوارو مولوي صاحب باند ې مشهور او د سترې محکمې رئيس و.

17. ښاغلی د کتور محمد ابر اهیم شینواری چې ښه لیکوال، د سیاسي مسا یلو شنونکی اوژورنالیست د ی.

18. اروابناد ښاغلی ماما زرغون شاه شینواری چې مجرب عسکري صاحب منصب و.

19. په ولسي جر ګه کې د شینوارو د خلکو استازی ښاغلی ببر ک شینواری.

20.په ولسي جر ګه کې د خلکو استازې اغلې ملالۍ شینوارې.

21. د افغانستان د کریکېټ د بورډ غړی ښاغلی سمیع الله شینواری.

22.ښاغلی هنر غیرت

23.ښاغلی ډاکټر بر هان الله شینواری

24.ښاغلی شمله د ار خان شینواری

25.ښاغلی غلام نبي شینواری

26.ښاغلی اجمل شینواری

27.د محاکمو پخوانی رئیسا رواښاد حبیب الله خان شینواری

28.اروابناد قاضي شیند ي ګل خان شینواری.

29.ښاغلی قا ضي محب الله خان شینواری

30.انجنیر هو ښیار شینواری.

31. په ولسي جرګه کې د شینوارو د خلکو استازی ښاغلی ډاکټر عصمت الله شینواری[306]

32.د افغانستان مشهور لیکوال، ژورنالیست او مبتکر کارتونیست ښاغلی هژبر شینواری.

33.ښاغلی مراد شینواری

34.ښاغلی عبد المحمد شینواری

35.ښاغلی قاضي کمال شینواری چې د پښتو ژبې ښه لیکوال او متر جم و.

په پښتونخوا کې د شینوارو مشهورې څیرې په لاند ې ډول د ي :

1. ښاغلی انجنیر اعظم خان شینواری د ورسک د ډیم مشر انجنیر

2. د وفډا مشر ښاغلی ذاکر شینواری

3. سیا ستوال ښاغلی ناظر خان شینواری

306زما (د د ې مقالې د لیکوال) شخصي یاد د ښتونه.

4. ښاغلی بریګیډر قیوم شېر شینواری

5. سیا ستوال ښاغلی شهباز ګل شینواری

6. د پولیسو افسر ښا غلی اسرار خان شینواری[307]

د ۱۳۸۳ کال په پیل کې یو شمېر شینوارو د کابل د ښار د باغ علیمرد ان په سیمه کې غونډه وکړه اود یوې قومي شورابنسټ یې کېښود چې د شینوارود قومي شوراپه نامه ونومول شوه چې نوموړې شورابیاد همد ې کال د چنګاښ په میاشت کې په رسمي توګه د عد لیې وزارت د سیاسي ګوند ونو او ټولنیزو سازمانونو په ریاست کې ثبت اوراجستر اوپه فعالیت یې پیل وکړ. نوموړې شورا خپل یوځانګړی ویبسایټ (ویبپاڼه)هم لري چې پته یې په د ې توګه د ه www.shinwari.org.د د ې شورامرکزي د فتر د کابل ښار د قوای مرکزد اریانا کارتې د شینواري مارکیټ په د ریم پوړ کې د ی اوولایتي د فتر یې د ننګرهارولایت د مرکزجلال اباد د ښار د پوهنتون روغتون ته مخامخ موقعیت لری. د اشوراځانته یوه اساسنامه اونشان هم لري.

107 طوطا خېل

د پښتني قبیلو د پېژند نې په لړ کې د اځل ګرانو لو ستو نکو ته د تو تاخېلو قبیله چې د طو طاخېلو په ښه هم راغلې د ه د رپېژنم. د توتا خېلو قبیله په اوسني وخت کې د پکتیا ولایت د مهمو قبیلو نه شمېرله کېږي. د پښتني عنعنوي او روایتي شجرو پر بنسټ تو تاخېل له اره د پښتنو د غلجیو په ټولنیز ګروپ او ډلې پورې یوه اړوند ه قبیله د ه او د اند ړو د قبیلې یو ښاخ ګڼل کیږي.[308]

د توتاخېلو د قبیلې خلک د پکتیا ولایت د سید کرم په ولسوالۍ کې د احمد زیو د قبیلې د خلکوترڅنګ ژوند کوي. د اسې روایتونه شته چې توتاخېل په لو مړي سر کې د غزني ولایت د اند ړو په سیمه کې ژوند کاوه، چې وروسته د ځینو بېلا بېلو عواملو په وجه د خپلې استو ګنې او سنۍ سیمې ته لېږ د ید لي د ي.[309]

توتا خیل زړور، جنګیالي، غیر تي، میلمه پالو نکي او په پښتو او پښتونولۍ باند ې مین خلک د ي. د هېواد د خپلواکۍ په د رې ګونو جګړو کې یې د پکتیا د نورو پښتني غیرتمنو قبیلو په څېر یې د انګریزي ښکېلا ګرو ځواکونو پر خلاف د ویاړه ډکې مبارزې کړې د ي او کله چې روسي ښکیلاکګرو او بلو سګرو زموږ په ټا ټوبي ګران افغانستان باند ې د وحشت نه ډک برید وکړ نو د توتاخېلو د قبیلې شاه زلمیو هم خپل هیواد نی رسالت په ښه تو ګه تر سره کړ.

307http://en.wikipedia.org/wiki/Shinwari_tribe

308معلومات مختصر د رباره اقوام وقبایل سر حد ي کشور، ۵۳ مخ.

309پښتني قبیلې، د د کتور لطیف یاد تالیف، ۱۹. مخ د پېښور د د انش چاپ.

د تو تا خیلو د قبیلې خلک زیاتره خلک د کرنې اومالد ارۍ په چارو بوخت د ي، خو ځینې یې د سود اګرۍ چارې هم پر مخ بیا یې. هغه خلک یې چې د کرنې او مالد ارۍ په چارو بوخت د ي نو د وی غوایې، غواګانې، پسونه، وزې او میږې هم ساتي.

د تو تا خیلو د قبیلې رواجونه او د ود ونه کټ مټ د هغو قبیلو په څېر د ي چې د وی ورسره ژوند کوي په د وی کې پښتني د ود ونه او په تېره بیا د جرګې سیستم پیاوړی د ی او خلک خپلې لانجې د قومي جرګو له لارې اواروي.

د د غې قبیلې ځینې کورنۍ د پکتیا ولایت په مرکز ګرد ېز او ځینې یې په کابل کې هم استوګنه لري.

107.1 مشهور شخصیتونه

د توتا خېلو قبیلې په خپلې غیر کې ځینې نامتو شاعران، استاد ان او د علم او پو هې لارویان روزلي د ي چې د ځینو نومو نه یې په لاند ې ډول د ي:

1. د کابل د پو هنتون استاد ښا غلی پو هند وی نسیم ګل تو تاخېل
2. د کند هار د پو هنتون رئیس ښاغلی ډاکټر حضرت میر تو تاخیل[310]

د ١٣٥٤ لمر یز کال د سر شمیرنې له مخې د پکتیا په ولایت کې د تو تا خېلو د قبیلې د خلکو شمېر ٢٢٣٤ـ تنه ښود ل شوي د ي چې ښایې اوس به یې په شمېر کې څو برابره زیاتوالی راغلی وي.[311]

108 علي خېل

که چیرې د پښتنو د نسب شجره یا د نسب ونه په غور سره تر څیړنې لاند ې ونیوله شي نو جوته به شي چې علي خېل د غلجیو پښتنو په ټولنیز ګروپ کې یوه مهمه قبېله د ه، ځکه چې سلیمان چې او لاد ه یې د سلیمان خېلو په نامه سره یاد ېږي د هغه د ویم ورور علي نو مید چې اوس د هغه او لاد ه په علي خېلو سره مشهوره د ه.

تاریخ حیات افغاني چې له نن نه ١٤٦ کلونه وړاند ې لیکل شوی د ی د علي خیلو غلجیو په اړوند د اسې لیکلي د ي :

" د زرمت سېمه چې پښتانه یې زرمله هم بولي نیمایې او سید ونکي یې علي خېل د ي. پا تې علي خېل په مقر او نورو سېمو کې استوګنه لري. د علي خېلو د مند وزي د ښاخ یوه څانګه اسما عیلزي د ي چې د وې وړې څانګې یې

310 د توتا خېلو د قبیلې په اړوند زما شخصي یا د د اښتونه

311 پښتنني قبیلې، ١٩ـ مخ.

پيد ن خېل او چند ڼ خېل نو ميرږي چې د د رې کو ټي په نامه سره هم ياد ېږي چې د خوست په سېمه کې د د وی څلور سوه کورنۍ مېشته د ي."[312]

د علي خېلو د قبيلې نورې څانگې د اد ي :

ممو زي، مش خېل، يوسف خېل، علي خان خېل، علي شېر خېل، مند وزي، کريم خېل، مشي خېل، نوروز خېل، باړي خېل، ازاد خېل، کړو خېل، خيري خېل، جباري خېل، اد م خېل، جانو خېل، اخوند خېل، سر مست خېل، ازارخېـــل، بنگي خېل، فرار خېل، فتح خېل، د ريا خېل، نيکنام خېل، ميرزاخېل، گيد ازي، زيبا خېل، عمر خېل، پارو خېل، سلطاني، اسماعيلزي، پيراخېل، مقرب خېل، تتي خېل، شکي خېل، ملککي، شالي خېل، شهباز خېل، فاطمه خېل، نيک زنخېل، تـــاو خېل، کشي خېل، هبت خېل، محمد خېل، مقام خېل، پيرخې، جوري زي، غو رگي، مير خانخېل، د وري خېل، کمال خېل، اعظم خېل، سني خېل.[313]

يو زيات شمېر علي خېل د پکتيکا ولايت په مرکز شرنه کې هم استوگنه لري چې د د وی شـــمېر د ۱۳٦. لمرېـــز کال د سر شميرنې له مخې ۳٦۸٤۸ تنه د ی چې بنا يې اوس به يې شمېر ترد ې لا نور هم زيات وي.

د غزني په ولايت کې د علي خېلو د قبيلې خلک د د غه ولايت په مرکز او هم د مقر، گيلان، قره باغ او د اب بند په ولسواليو کې استوگنه لري چې په نو موړي ولايت کې د ۱۳٦. لمرېز کال د سر شمېرنې پر بنسټ د د وی مجمو عي شمېر ۳۲۸٤۸ تنه ښود ل شوی د ي چې بنايې اوس به يې شمېرډېروي.[314]

د ننگر هار د ولايت مرکز جلال اباد ښار ته نږد ې د علي خېلو په نامه يو کلی شته. همد ا راز د هنـــد د پنجـــاب ايالت په جلند هر کې هم د علي خېلو د قبيلې خلک شته. د سهيلي پښتونخوا د ژوب په سېمه کې هم د علي خېلو په نـــامه يو ښا رگو ټی شته، خو هغه علي خېل چې د پکتيا ولايت د ځا ځيو په ولسوالۍ کې استوگنه لري هغه د ځا ځيو په قبيلې پورې اړه لري. هغه علي خېل چې په وزير ستان کې استوگنه لري هغه د وزېرو د قبيلې يوه څانگه د ه.[315]

علي خېل زړور، جنگيالي، ميلمه پا لونکي او په پښتني ننگ او غيرت ټينـــگ خلـــک د ي. د وی ډېـــر ښـــه اس ځغلوونکي د ي او په نېزه بازۍ او سانگې وهلو کې مشهورد ي.

لنډه د ا چې په ټول افغانستان کې د د وی شمېرد ۸۳۵٤۳ تنو په شا او خواکې اټکل شوي وو چې بنا يې اوس بـــه يې شمېر خورا زيات وي.

312تاريخ حيات افغاني، ۲۸۷-۲۸۸ مخونه، د د انش چاپ، پېښور.

313د ياد شوی اثر د ۲۸٦ مخ د نسب ونه.

314پښتني قبيلې، ۱۹۱-۱۹۲ مخونه، د د انش چاپ، پېښور.

315 د د ې مقالې د لېکوال شخصي ياد د اشتونه.

109 عمر خېل

د پښتني قبيلو د پيژند لو په لړ کې د اځل يوه بله قبېله د رپېژنو چې عمر خېل نو ميږي او د غلجيو پښتنو په ټولنيز گروپ پورې اړه لري.

د عمر خيلو د قبيلې خلک د لغمان ولايت د مرکز پورې اړوند ه چهارد هي او همد اراز د ميد ان ولايت د نــــرخ په ولسوالۍ، د کند ز ولايت د علي اباد په ولسوالۍ او د بلخ ولايت د شولگرې او بلخ په ولسواليو کې هم استوگنه لري.

عمر خېل زياتره د کرنې او مالد ارۍ په چارو بوخت د ي، خو څرنگه چې د د غې قبيلې خلک د علم او پو هــې سره زياته مېنه لري نو زياتره يې د ولتي د ند ې هم لري.[316]

عمر خېل د نورو پښتنو قبيلو په څېر ميلمه پا لونکي، په هېواد مين اوپه پښتني ننگ او غيرت ټينگ خلــک د ي.د عمر خېلوقبيلې ډېرپوهان، ډاکټران، انجنيران، ليکوال او د علم اوپو هې د د گر نا متو کسان ټو لنې ته وړانــــد ې کړي د ي.

د عمر خېلو د قبيلې نامتو کسان د اد ي :

1. اروابناد عبد الکريم عمر خېل چې د لغمان ولايت د چهارد هي د سيمې د عمر خيلونه و او د اعليحضرت محمد ظا هرشاه د واکمنۍپه وخت کې يې د حکمرانۍ او ولايت د ند ې تر سره کړي د ي.
2. د کتور عبد الکبير رنجبر چې د اروابناد عبد الکريم عمر خېل په کورنۍ پورې اړه لري. نومـــوړی مــورخ، ليکوال او د ډېرو علمي مقالو خاوند د ی. د د کتور نجيب الله د حکومت په وخت کې د افغانستان د علــو مــو د اکيډيمۍ رئيس او په تېره د وره کې د ولسي جر گه کې غړی هم و.
3. د کتور عبد البصير رنجبر چې د افغانستان بانک رئيس و.
4. عبد الصمد ازهر چې په هند کې د افغانستان د د ولت سفير و.[317]

د ۱۳۵٤ کال د مرکزي احصا ئيې د سر شميرنې پر بنسټ د لغمان ولايت د عمر خېلو د قبيلې د خلکو شمېر ۲۱۸۸ تنه ښود ل شوی و چې ښايې اوس به يې په شمېر کې ډېروالی راغلی وي.[318]

---

316 د کتور لطيف ياد ، پښتني قبيلې، ۱۹۲ مخ، د پېښور چاپ.

317 د مقالې د ليکوال (لطيف ياد) شخصي ياد ښتونه.

318 معلومات مختصر د رباره اقوام وقبائل سر حد ي کشور، ٤۲۵ مخ، د کابل چاپ.

110 عیسی خېل

عیسی خېل له ا ره د پښتنو د لود ي قبیلو پورې یوه اړونده قبیله ده او د لود ي د زوی نیازي اولاده ګڼله کیږي. نیازي د خپلو د ریو مېر منو نه د رې زامن د رلود ل چې با هي، جمال او خاکو نو مېد ل. عیسی په اصل کې د خاکو زوی و چې د ده اولاده د عیسی خېلو په نامه سره یاد یږي.[319]

په پیل کې د نیازیو قبېله چې عیسی خېل یې یوه څانګه ګڼله کیږي د افغانستان د غزني ولایت د شلګر په سېمه کې مېشته ول چې وروسته د اند ړو او نورو غلجیو قبیلو د غلبې په وجه له د غه ځایه لېږد ید لو ته اړ ېستل شول او د سلیمان د غره ختیزو بر خو او د ټانک په سېمه کې مېشته شول.د شلګر د سیمې نه د د وی د لېږد ید و اصلي وجه د اوه چې د د وی شمېر لږ وو او د غلجیو قبیلو سره یې د مقابلې توان په ځان کې نه لېد ه. په د غه وخت کې د وی زیاتره د پووند ه او سود اګرو په ډول ژوند کاوه او لږه اند ازه د کر کیلې په چارو هم بو خت ول.[320]

هغه وخت چې بهلول لود ي په ١٤٥ـ زېږد یز کال کې د هند وستان واکمن شو، نو د خپل ځواک د پیاوړتیا لپاره یې د افغانستان یا روه نه د خپلې قبیلې خلک او نور پښتانه د نوکرۍ او نورو پو ځي د ند و د تر سره کو لو لپاره هند و ستان ته ور وغو ښتل او په هند و ستان کې یې د پښتنو د مېشته کېد و لپاره یو ځانګړی فرمان جاري کړ. په د غه وخت کې د نیا زیو د قبیلې ډېر ښنا خونه او څانګې هند و ستان ته وکو چېد ل او د لو د یانو په د ربار کې یې لوړ لوړ منصبونه او د ند ې تر لا سه کړې. همد اراز د هند وستان د بل پښتون واکمن سوري شېر شاه په وخت کې هم ډېر نیازي پښتانه په شاهي د ربار کې لوړ لوړ منصبونه تر لا سه کړل چې د هغوی له ډلې نه هیبت خان نیازي او عیسی خان نیازي چې اولاده یې په عیسی خېلو سره شهرت لري د سوري شېر شاه د واکمنۍ په وخت کې د خپل لیا قت او پو هې په وجه د امارت رتبې ته ورسېد ل او د ومره شهرت یې تر لا سه کړ چې هیبت خان نیازي ته د سوري شېرشاه له خوا د اعظم همایون خطاب وشو او د پنجاب صو بد ار یې وټاکه او عیسی خان نیازی د شېر شاه سوري د د ربار ځانګړی سلاکارو چې ورو سته د سلیم شاه سوري سره په جګړه کې ووژل شو.[321]

110.1 د عیسی خېلو د قبیلې ښنا خونه

د عیسی خېلو د قبیلې ځینې مشهور ښنا خونه د اد ي:

اپو خېل، زکو خېل، میرزو خېل، سنځله خېل، خواجه خېل، علي خانخېل، لنډو خېل، خاني خېل، د لو خېل، کربوس خېل، ممون خېل، باد ین زي، پیرالي خېل، پهاړ خېل، یعقوب خېل، فتح خېل، صاحبو خېل، بیرم خېل، او رپه

319 تاریخ حیات افغاني، د پېښور چاپ، ٣١٤ مخ.

320 د کتور لطیف یاد ، پښتني قبیلې، د د انش چاپ، پېښور، ١٩٣ مخ.

321 تاریخ حیات افغاني ٦٢٧-٦٢٨ مخونه.

خېل، ملتاني خېل، عمر خېل، سيد خېل، سارنګ خېل، چهنګي خېل، شيخ عمر خېل، غازي خېل، صابو خېل، شيخ احمد خېل، عثمان خېل، د رپه خېل، عمر خېل، احمد خېل، شيخ مهلي خېل، احمد خېل، سيد خېل، حرزاخېل، سکندر خېل، خضر خېل، شيخ فريد خېل، عمر خاني، شبر خاني، سليم خاني، جلال خاني، بهايي خاني، ماچهي خاني، پهاړ خېل، شمسي خېل، نورنګ خېل، سيد و خېل، سرور خېل، غالي خېل، سهالت خېل، زمان خېل، بهادر خېل، همل خېل، جهټه خېل، د رويش خېل.[322]

110.2 د قبيلې حال د تاريخ په رڼا کې

لکه چې د مخه وويل شول په پيل کې عيسى خېل د افغانستان د غزني ولايت د شلګر په سېمه کې اوسېدل چې بيا وروسته د اندړو او نورو غلجيو د غلبې په وجه يې خپله سېمه پر ېښود له او د سليمان غره په ختېزو لمنو او ټانک کې مېشته شول. تر هغه ورو سته د نيازيو او له هغې جملې نه د عيسى خېلو د قبيلې ډېر خلک په ١٤٥. زېږد پېز کال کې د هغه فرمان له مخې چې لودي ټولواک سلطان بهلول پښتنو ته د هند و ستان د تلو لپاره جاري کړی وډېر شمېر يې هلته ولېږدېدل او هيبت خان نيازي، قطب خان نيازي او عيسى خان نيازي د سوري شېر شاه د واکمنۍ په وخت کې لوړلوړ منصبو نه تر لاسه کړل، خو ورو سته بيا هيبت خان او عيسى خان نيازي د سليم شاه سره مقابله وکړه، خو هغوی ماتې وخوړله او د نيازيو قبيله د عيسى خان او هيبت خان تر مشرۍ لاندې وتښتېدل او د د هن کوټ سيمې ته چې د سنده د رياب په لويد ېزه څنډه کې پر ته د ه ورغلل.

د تاريخ حيات افغاني ليکوال محمد حيات خان له نن نه ١٤٦ کلونه وړاندې په دې اړوند داسې ليکلي دي :

"په ٩٥٤ هجري کال کې خواجه اويس سرواڼي چې د سليم شاه سوري د پوځ پر مشرۍ مغرور و او د نيازيو د ټکولو لپاره رورغلی و په لومړي ځل يې د هيبت خان نيازي او عيسى خان نيازي د زړورتيا له کبله ماتې وخوړله، خو د ويم ځل يې د تازه د مو لښکروپه ملګر تيا هغوی له د هن کوټ نه پر شا وتمبول او عيسى خان نيازي او هيبت خان نيازي د خپلو ملګرو سره د راولپنډۍ په شمالي غرو نو کې د ګهګړو قبيلې ته پناه يووړه، خو شاهي پوځ او لښکرو په د غه ځای کې هم د هغوی د تعقيب نه لاس وانه خيست او تر د وو کلو نو پورې ګهګړو هم د شاهي لښکرو سره جګړې وکړې. کله چې ګهګړ و هم ماتې وخوړه نو نيازي د ځمکو اوځايو نو د تر لاسه کو لو لپاره کشمير ته لاړل او کله چې د کشمېر واکمن پوه شو چې د وی د ډهلي د سوري واکمن سليم شاه د قهر او غضب وړ ګرځېد لي دي نو د هغوی مخه يې ونېوله او د وی تر مينځ سخته جګړه وشوه چې په پای کې عيسى خان او هيبت خان نيازي د خپلو ځو تنو زامنو او ورو ڼو سره ووژل شول او د هغوی سرونه په ډېرې بير حمۍ نه د د وی د تنو نو جلا اود نورو بند يانو سره د سليم شاه سوري د ربار ته ولېږل شول.[323]

---

322 نوموړی اثر، د ٦٣. مخ د نسب ونه (شجره)

323 تاريخ حيات افغاني، ٦٢٨ مخ.

د دې الو ګو لو په پای کې چې کوم نیازي او په تېره بیا عیسی خېل بچ پاتې شول هغوی په ټانک کې د خپلــــې قبیلې سره یو ځای شول، خوتر څو کلو نو وروسته په د غه سېمه کې د لو حاني(لواڼي) د قبیلې د غلبې په وجه د نیـــا زیو د قبیلې ښا خو نه له د غه ځا یه د د امان سېمې ته چې اوس یې مروت بولي لا ړل اوتقر یبــا د بــرش کلــو نــه د مروتو په تهل کې اوسېد ل. د پهاړ خېلو د سیمې تر څنګ د کو رمې د رود او د ګمیله د ویالې تر مینځ د نیا زیو لــوی کلي پر اته وواو د مد ي سر هنګ په نامه یو تن د د وی مشر او لوی شتمن و.

په د غه وخت کې د نیازیو قبیلې د سیمې ځمکې سره ووېشلې، خو د مهیار ښاخ ترې بې بر خې پا تــې شــو د مهیار ښاخ په د غه خبرې سخته واشیې وښود له او د مروتو نه یې د مر ستې غو ښتنه وکړه او پر د غې پلمې مروتــو پر نیا زیو یر غل وکړ او د نیازیو لاس یې له د غې سیمې نه لنډ کړ او د تهل په سېمه کې چې د وی یې اوس مروت بو لي د وی پخپله استو ګن شول او نیازي په متفرق ډول سره خواره واره شول.عیسی خان نیازي اته زامن د رلود ل. کله چې د عیسی خان او لاد ه د نیازیو د پاتې قبیلې سره د تهل مروت نه د ټاک سیمې ته تلل، نو د وی پر هغې سیمې با ند ې قبضه وکړه چې اوس هلته د لکي روت سیمه د ه چې د ګمیل د رود شمال او د کورمې د رود سهیل ته موقعیت لري. کله چې نیازي د مروتو له خوا د د غه ځایه وایستل شول نو په هغه وخت کې د د ره تنګ نه راووتل او لــو مــړی پــه ممیت کې په یوه ځای کې مېشته شول او بیا یې د کورمې د رود په سهیلي برخه کې یو کلی جوړ کړ چې په ټیټې مینې سره مشهورو.

همد اراز د وی د سند د د رباب پر غاړه نور کلي هم اباد کړل. کله چې بیا د عیسی خېلو د د وو څـــانګو ممـــو خېلو او زکو خېلو تر مینځ د ښمني را مینځ ته شوه نو عیسی خېل سره خواره واره شول او بیا په ۱۸۸۵ بکر مـــاجیتي کال[324] کې د عیسی خېلو د قبیلې مشر احمد خان د عیسی خېلو په نامه نوې قصبه جوړه کړه اود د وی سېمه د عیســـی خان نیازي د نامه په وجه په عیسی خېلو سره ونو موله شوه. کله چې عیسی خېل د لو مړي ځل لپاره د عیسی خېلو پــه نامه نوې سیمه کې مېشته شول، نو هیڅ ویاله د کورمې د رود نه نه وه ورایستل شوې او د لوړو ځمکو نــه بــه ټیټــو ځمکو ته د یوه لرګي په ذریعه چې د وی ترنا باله او به بهید لې او ځمکې به یې خړو بولې، نو ځکه په د ې سیمه کــې د ترنا په نامه یاد ېد له چې په عامو خلکو کې د تر نه په نامه مشهوره وه.هغه وخت چې عیسی خېلو پر د غې سیمې خپلې واکې ټینګې کړې نوشیخ فرېد چې د شیخ مهلي زوی او د عیسی خېلو د ممون خېلو په ښاخ پورې یې اړه د رلود ه اود ډېر ښه نیت خاوند او خد ای پالونکی انسان و د عیسی خېلو د ټولې قبیلې ښاخونه را وغو ښتل او د عیسی خېلو ټوله سېمه یې په لاند ې ډول د د وی تر مینځ وویشله:

ممون خېلو ته یې یوه برخه، باد ین زیو ته یې یوه برخه، زکو خېلو ته یې یوه برخه او اپو خېلو ته یې یــــوه برخه ورکړه چې د غه ویش پر څلورو ښا خو نو باند ې عملي شو.

324 بکر ما جیتي سنه د هند د اوجین د راجاد بکر ما جیت د نوم له کبله د ه.نوموړي په ۵۷ قبل ا لمیلاد کې پر ســـاکانو بـــری وموندـــد اتـــر عیسوي سنې ۵۷ کاله مشره د ه.(یاد)

که څه هم د عیسی خېلو اصلي ښا خونه پورتني ښا خو نه ول، خو د وی په پلو منځو نو کې بیا په شپاړسو بـــر خو باندې د غه ویش د کو چنیو ځانگو تر مینځ ترسره کړ.

د افغاني واکمنانو په تېره بیا د راني واکمنانو په وخت کې به چې لښکر ته اړتیا لید له کېد له نو عیسی خېلـــو به د د غو ځلوروښا خو نو لښکر ورته برابراوه.

که څه هم عیسی خېلو د پخوانیو زمانونه د مروتو سره شخړې او لانجې د رلود لې، خو سره له د ې هــم چـــې عیسی خېل د شمېر له مخې تر مروتو لږ ول د مروتو له لا سه مات نه شول ځکه چې د شخړو او جگړو په وخت کې په مجموع کې ټول نیازي او د هغې نه د عیسی خېلو د قبیلې ټول ښا خونه سره یو موټې کېد ل.

همد اراز که څه هم په پیل کې د عیسی خېلو د قبیلې د ښاخونو تر مینځ شخړې او لانجې لـــږې وې او خلکـــو د شخړو او لا نجو نه ډ ډه کوله، خود د راني احمد شاه د واکمنۍ په زما نه کې د د وی تر مینځ د قـــبیلې د ســـرد ارۍ او مشرۍ بر سر اختلا فونه ر او ټوکېد ل او د وی په خپلو منځو نو کې پر د وو گوند ونو وویشل شول یعنـــې ســـنځله خېل، ممون خېل او با د ین زي په یوه گوند کې وو او زکو ځېل په بل گوند کې.

د د راني وا کمنۍ په وخت کې د عیسی خېلو مشهور مشران او سرد ارن په لاند ې ډول وو:

د لیل خان، خان زمان اواشپر خان.

همد اراز د انگرېزانو د واکمنۍ په وخت کې د د وی مشهور مشران عالم خان، سرفراز خان، عبد الله خان، غازي خان، شېر خان، حسن خان، محمد خان، نوازخان، خان زمان او حسین.

په او سني وخت کې عیسی خېل د پاکستان د پنجاب د میانوالۍ د ډسټرېکټ (ولسوالۍ) یـــو تحصـــیل د ی او د عیسی خېلو ښار د د غه تحصیل مرکز د ی. همد اراز کمر مشاني او کالا باغ هم همد لته مو قعیت لري.

میانوالي تر ۱۹۰۱ عیسوي کاله پورې د پخواني صوبه سرحد او اوسنۍ پښتونخوا یوه ولسوالي وه چې بنو یـــې مرکزو، خو بیا د بنو نه جلا او په پنجاب پورې وتړل شوه. د عیسی خېلو د تحصیل د وگړو شمېر ۷۶۳. تنه د ی او ۴۳ کلي لري.همد اراز د کالا باغ د و گړو شمېر ۵۸۲٤ تنه ښود ل شوي د ي. د عیسی خېلو د تحصیل خلک د پښتو ژبې سر بېره په سرائیکي ژبه هم گړیږي.[325]

د عیسی خېلو سېمه د ابا سین یا سند د ریاب په اوږد و کې تر د برشو میلو نه زیاته غځېد لې د ه، ســـورېې د ولس میله د ی او په د ریو خواوو کې لوړو غرو نو په غېږ کې نیولې د ه. د وی سیمه ډېره حـــا صـــلخېزه د ه چـــې پرېمانه او به او گڼ شمېر نفوس لري او ډېر ښه کښت پکې کیږي.[326]

---

325 **http://en.wikipedia.org/wiki/Isakhel_Tehsil**

326 مونټېسټوارټ الفنستین، د کابل سلطنت بیان، د پوهاند محمد حسن کاکړ او سر محقق نصرالله سوبمن ژباړه، د ویم ټوک، ٤٧ مخ

111 غلجي يا غلزي يا غرزي

غلجي په افغانستان کې تر د رانیو ورسته د پښتنو د ویم ستر ټولنیز ګروپ د ی چې د پښتني شجرو اوروایتونو له مخې د بي بي متو او لاد ه ګڼل کیږي چې د بیټ نیکه لوروه. د غلجي د قبیلې نوم د خلجي، غلزي او غرزي په بڼو سره هم راغلي د ی.[327]

د غلجیانو په اړوند تاریخ پو هانو او ختیځ پیژند ونکو بېلا بیلې لیکنې کړ ې د ي. ځینې د وی ترکان او غزان بولي چې د غز نو یانو او سلجو قیانو د واکمنیو په وخت کې ا فغا نستان ته راغلي او د غزني او زابلستان په سیمو کې مېشت شوي د ي. ځینو بیا د وی د مغولي چنګیزخان د زوم خالج خان د نامه له کبله د وی خلجیان ګڼلي د ي او ځینو هم د وی د هفتا لیانوبقایا او پا تي شوني بللي د ي.

د افغانستان نامتو مؤرخ اروابناد علامه عبد الحی حبیبي د پښتواد بیاتو په تاریخ کې د غلجیو پښتنو په اړوند د اسي کښلي د ي:

"خلجي، غلجي یا غلزي په اصل کې غرزی د ی چې په د ري ژبه کې یې کو هزاد بولي یعنې د غرو خلک چې د ا کلمه په غرچ، غر چه، غلچه او نورو ډېرو تا ریخي کلما تو کې شته او کله (غ) په (خ) هم او ښتی د ی او غلجی، خلجی شوی د ي او غلجي له لر غو نو زما نو د غزني په غرو او رغو کې اوسي او د زاولستان یا اوسني زابل پخواني خلک د ي."[328]

بار تولد وایي:

"د غرج، غرچ یا غرش کلمه یوه پخوانۍ ار یا یي کلمه د ه چې د مر غاب په ټا پو کې د اریا ئیانو استو ګنځي ته ویل کیږي."

تو ماشک عقېد ه لري چې:

د ګر Gar یعنې غر کلمه لر غونې با کتري کلمه د ه او غر چه د غزني د اریایي او سپد ونکو نوم د ی او له د ې کبله خلج، غرج او غر چ د غره زوی یا غرزی د ی.غر اوس هم په پښتو کې یوه ژوند ۍ کلمه د ه. د اوستا په" هوم یشت" کې غر د ګیري په بڼه راغلی د ی چې په خرد ه اوستا کې هم لید ل کیږي او په سنسکرېت کې هم ګیر او ګیري د غره په مانا د ی. ان عربانو پخواني ګر شاه ته د (ملک الجبال) لقب ورکړ ی و چې په عربي کې جرشاه د ی. په پښتو کې غر څه، غر ځنی د غرني په ماناد ی چې د غر چه، غلچه او غلجي نوم هم له هغه ځایه راوتلی د ی.

عربي جغرافیا لیکونکو هم د ې ټکي ته اشاره کړ ې د ه چې غر د جبل په مانا د غر شستان او غر جستان په

---

327 د کتور لطیف یاد ، پښتني قبیلې، ۱۹۷ مخ، د ړیښنور چاپ.

328 علامه پو هاند عبد الحی حبیبي، د پښتواد بیاتو تاریخ لومړی او د ویم ټوک، ۵۰٤ مخ، د ړیښنور چاپ.

تاريخي نو مو نو کې د خيل و. ياقوت د البشاري په حواله وايي: چې غرج په اصل کې د غره په ماناد ی او خراساني مؤ رخينو چې د اکلمې له خپلو هېواد والو نه اوريد لي د ي هم د غر جستان نوم په اصلي بڼه غر ستان ليکلي د ی چې غــر ستان د غره د اوسيد ونکو او د وی د استو ګنې د ځای نوم د ی.

زمونږ د هېواد مشهور مؤرخ منهاج السراج جوزجاني د عربي مؤر خينو پر خلاف د غر جستان او غرشســـتان پر ځای غر ستان ليکلی د ی او د طبقات نا صري په زړو نسخو کې هم ثو واره غر ستان ليد ل کيږي.[329]

په هر حال غلجی يا غلزی يو پخوانی او لر غونی نوم د ی چې مانا يې د غره زوی د ی او د پښتنو غلجيانو لو مړنی نيکه غلجی با با و چې د ړې زامن يې د رلود ل چې توران، تولر او بولر نو مېد ل چې د زامنو نو مونه يې هــم زړو او لر غو نو اريايي نو مو نو ته ورته والی لري. د تور کلمه په اوستا کې هم شته او د انوم تر او سه هم په پښـــتو ژبه کې په بېلا بېلو بڼو (تور، تورانی، تورک، توری او توره کي) شته. همد اراز بولر يا بلور يوزوړ تاريخي نوم د ی چې د ګېلګته نيولی د نورستان تر سېمو خلکو باند ې اطلا قېد ه او د بارتولد په وينا تر اوسه پورې هم د هغه ځـــای ځينې تور پوښه قبايل ځانونه بلور بولي او د اکلمه تر اتلسمې پېړۍ پورې په چيني کتا بو نو کې ليد له کېد له.

د افغانستان په تاريخ کې د غلجيو قبيله ځکه د زيات اهميت نه بر خمنه د ه چې د وی د اتلسمې عيسوي پېړۍ په پيل کې د ميرويس خان هوتکي ۱۷ـ۹ـ۱۷۱۵عيسوي تر مشر تابه لاند ې وشول کولای چې په کند هار کې د صفويانو بيګلر بيګي ګرګين له مينځه يوسي اود يو خپلواک ملي د ولت بنسټ کيږد ي.

همد اراز د همد ې کورنۍ يو بل واکمن شاه محمود هوتکي په ۱۷۲۲ عيسوي کال کې ايرانی شاه حسين صـــفوي د واکمنۍ نه را وپرزاوه او پخپله د اصفهان پر تخت کښيناست.

غلجيانوپه هند کې هم واکمني چلولې د ه چې بنسټ يې د سلطان جلال الد ين غلجي له خوا په ۱۲۹ـ عيسوي کـــال کې ايښود ل شوی واورپسي د د غې کورنۍ نورو واکمنانو لکه:

سلطان علا ؤالد ين غلجي، سلطان قطب الد ين مبارکشاه غلجي، محمود غلجي او غياث الد ين غلجي په خپـــل وار سره پر هند و ستان واکمني کړې د ه.

د پښتو ژبې مشهور شاعر او د توري اوقلم خاوند ستر خوشال خټک په خپل کليات کې په هند کې د غلجيـــانو د واکمنۍ بنسټ ايښود ونکی سلطان جلا ل الد ين ۱۲۹ـ-۱۲۹٦ عيسوي په زغرد ه او صراحت سره غلجی بللی د ی لکه چې وايي:

بيا سلطان جلا ل الد ين پر سرير کښيناست چې په اصل کې غلجی د ولايت و[330]

---

329 قد رت الله حد اد ، غرزی، غلجي او خلجی د تاريخپو هانو له نظره، د کابل مجله، ۳ ګنه، ٤١ مخ، ۱۳۳۸ کال.

330 د خو شال خان خټک کليات، ٦٦٩ مخ، د کند هار چاپ.

111.1 د غلجیو د قبیلې وېش

لکه چې د مخه وویل شول د غلجیو د ټولنیز ګروپ لوی نیکه غلجی بابا و. د غلجیو ټولنیز ګروپ په لو مړي سر کې په د وو سترو ښاخو نو ویشل شوي د ي چې لو مړی یې توران او د ویم ابر اهیم د ی.

د د ې لپاره چې توران د غلجي مشر زوی و نو ځکه د غه ښاخ لو مړی د رجه ګڼل کیږي. د توران ښاخ په د وو څانګو ویشل شوی د ی چې لو مړی یې هو تک او د ویم یې تو خی د ی چې د غه د وه عمد ه ښا خونه بیا پر نورو ېرو څانګو باند ې ویشل شوي د ي.

د غلجي د ویم زوی ابراهیم د وه زامن د رلود ل چې د هغه د شپږولمسیانو نه شپږ لوی ښا خونه رامینځ تــه شوي د ي یعنې: سلیمانخېل، علي خېل، اکا خېل، سهاک، اند ړ او تره کي.

د غلجیو د ټولنیز ګروپ مهمې قبیلې په لا ند ې ډول د ي:

هوتک، توخي، اند ړ، سلیمانخېل، احمد زي، ابراهیم خېل، تره کي، اتوال، اد ین خېل، اکاخېــل، الیــاس خېــل، خروټي، امرخېل، اوریا خېل، حسین خېل، هود خېل، بابکر خېل، جبارخېل، کړو خېل، معروف خېل، ستانکزي، ستاني زي، پیاروخېل، د ولت زي، د ستو خېل، څلوزي، زاري خېل، ټغــر، جلال زي، ځینــزي، خــد رزي، د رې کــوټي، د فتاټي(د وتاڼي)، د ینارخېل، زیر ماني، ساک، سلطان خېل، شملزي، توتا خېل، اد ریمزي، علي خېل، عمر خېل، عیســی خېل، قلند ر خېل، کورم خېل، ګاړي، ملا خېل، ملک زي، نا صر، یو سف خېل، رستم خېل.

111.2 د غلجیو د قبیلې د استو ګنې سیمې

په اوسني وخت کې غلجي قبایل په افغانستان کې یوه پر اخه سیمه په ولکه کې لري چــې د د وی د اســتو ګنــې سیمې زابل، غزني، پکتیکا، مید ان ورد ګ، لوګر، کابل، پروان، د پکتیا ځینې ولسوالی، د کابل او ننګر هار تــر مینــځ واد ۍ اولغمان او ننګر هار د ي.همد اراز د افغانستان په شمالي ولا یتونو لکــه بغلان، کنــد ز، بلــخ، تخــار، ســمنګانو، جوزجان، فاریاب، سرپل، بلخ او هم د باد غیس او هرات په شااوخواکې هم غلجي پښتا نه استوګنه لري.

د افغانستان سر بېره ډېر شمېر غلجي په نورو هیواد ونو کې هم استوګنه لري. د تاریخ حیات افغاني په قول: د ایران په کرمان، نرمان، شمیر جنس، اصفهان، د ازبیکستان په بخارا، هند وستان او د روسیې په د اغستان کې هم غلجي پښتانه استوګنه لري، خو د وی خپل د ود ، د ستور او ژبه له لاسه ورکړې د ه[331]

په افغانستان باند ې د روسانو تر یر غل وروسته ډېر شمېر غلجي پښتانه پښــتونخوا، ســهیلي پښــتونخوا او پاکستان ته لېږ د ید لي د ي چې ډېر شمېر یې په پېښور او کوئیټه کې د افغاني کډوالوپه پنډ غــالو او یــا هــم پــه

331 تاریخ حیات افغاني، ۲۹۱ مخ، د پېښور چاپ

شخصي او کرايي کورونوکې ژوند کوي. نورشمېر يې د پاکستان په نورو لو يو ښارونو په تېره بيا په کراچۍ کې په مزد وريو او خواريو او غر ېبيو اخته د ي.

د غلجيو د ټولنيز گروپ د هرې قبيلې پېژند نه په خپل خپل رد يف کې شوې د ه.

112 غرغښت

غر غښت د پښتنو په قبيلو کې يو مشهور ټولنيز گروپ د ی چې په د غه ټولنيز گروپ پورې يو شمېر قبيلې، ښاخونه، څانگې، خيلونه او پښې تړ لې د ي چې پښتانه يې غر غښتيان هم بولي. غرغښت په پښتنو کې يو مشهور نيکه تېر شوی د ی او له پخوا زما نو نه مؤرخانو د د ه نوم او حال ليکلی د ی. په پښتني عنعنه کې هم غر غښت يو خورا لوی پښتو ن او مشهور نيکه گڼل کيږي. د د ې عنعنې تصد يق په بهرنيو مؤ رخينو کې ابو الفضل علامي (۱ـ ٦ هجري) چې د مغولي واکمن جلال الد ين محمد اکبر د د ربار نا متو مؤرخ اکبر او د شيخ مبارک ناگوري زوی او د مغولو د د ربار د ملک الشعرا ابوالفيض فيضي ورورد ی په د ې ډول سره کوي :

" په پښتنو کې د رې ورونه بيټنی، غرغښت او سړبن ډېر مشهور نيکونه د ي." [332]

د تاريخي روايتو نو پر بنسټ غر غښت د ۳۸۸ هجري کال په شا او خوا کې ژوند ی و.

پرو فيسور ولي محمد خان سيال کاکړ په خپل مشهور اثر" پښتو او پښتانه په سهيلي پښتونخوا کې" د غر غښتي پښتنو په اړوند د اسې کښلي د ي :

" غرغښت په اصل کې له د وو کلمو نه مرکب د ی چې غر او غښت د ی او د غه زړه اريايي کلمه د گور گښت، گر گښت او غر گښت نه راوتلې د ه چې مانا يې د غرو گر ځيد ونکي يا په بله ژبه د غرو او سيد ونکي او مور غر غښتيان د غروال او غر زيو په نو مو نو سره هم ياد ولای شو."[333]

د روايتونو له مخې غرغښت نيکه د رې زامن د رلود ل يعنې د اني، بابي او مند و چې په د وی کې د د اني د اولاد ې شمېر د نورو په پر تله زيات د ی او د د اني په اولاد ه کې د کاکړو قبيله ډېره مهمه گڼله کيږي.[334]

غر غښتي پښتانه نه يوازې د ا چې په افغانستان، سهيلي پښتونخواو پښتونخواکې مېشته د ي، بلکې د پاکستان د پنجاب په چهچه او هزاره او هند وستان کې هم ډېر شمېر غر غښتيان مېشته د ي.

332 ابوالفضل علامي، ائين اکبري، لومړی ټوک، ۱۹۱ مخ.

333 پروفيسور ولي محمد خان سيال کاکړ، پښتو او پښتانه په سهيلي پښتونخواکې، ۳۷ مخ.

334 تاريخ حيات افغاني، ۲۴۹-۲۵. مخونه.

په مجموعي ډول د غر غښتي پښتنو په ټولنيز گروپ کې د الاند ينۍ قبيلې ډېرې مشهوري د ي:[335]

1. ساپيان
2. کاکړ
3. ناغر
4. د اوي
5. گد ون يا جد ون
6. بابي
7. مند و خيل
8. پني
9. خوند ي
10. لود ين
11. مشواڼي

113 غرشين

غرشين د پښتنويوه مشهوره او ستانه قبيله د ه. د تاريخ حيات افغاني ليکوال ډپټي محمد حيات خان له نن نه ۱۴٦ کلونه وړاند ې د غر شين قبيلې په اړه د اسې کښلي د ي:

" د غر شين د قبيلې د تسميې د وجې په اړوند د اسې ويل کيږي چې د د غې قبيلې ستر نيکه يو ډېر منلی او خد ای لما نځونکی انسان وچې د خپلې د عا له کبله يې يو وچ غر شين کړ، نو له همد ې کبله د د ه اولاد ه په غـــر شـــين سره مشهوره شوه. غرشين زياتره د کند هار په غر نيوسيموکې مېشته د ي اود وی ته خلک په د رنه ستر گه گوري. د غر شين د قبيلې ځوکورنۍ د راولپينډۍ د بر هان د سيمې په غر شين نو مې ځای کې هم استوگنه لري. چې د د غـــې قبيلې نه لعل شاه يو ډېر ښه او منلی سړی و. "[336]

د پښتنو د غر شين قبيلې پورې تړلی يوستر شخصيت ملکيار غر شين د ی چې د ۵۸. هجري په شا او خوا کې يې ژوند کاوه چې د پښتنو مؤ رخانو د د ه نوم په خپلو مشاهيرو کې راوړی د ی او مشهور مؤرخ نعمت الله هروي پـــه

335 http://en.wikipedia.org/wiki/Gharghasht

336 تاريخ حيات افغاني، ۱۷۸ مخ، د انش خپرند ويه ټو لنه، پېښور.

خپل تاریخ مخزن افغا ني کې لیکلي د ي چې ملکیار غر شین د شیخ ابو بکر طوسي معا صر و او په ډیلي کې یو ځــای د رلود چې سلطان شها ب الد ین غوري د ملتان د یر غل په وخت کې د ه ته ور بخښلی و او د د ه مر قد هم هلته د ی.[337]

د نعمت الله هروي د د ې روایت نه څو سوه کاله د مخه سلیمان ماکو ٦١٢ هجري چې د پښتو ژبــې لــه پخوانیــو لیکوالو او نثر لیکو نکو نه د ی د ملکیارغر شین په اړوند اسې لیکلي د ي:

" نقل کاوه شي چې په روزګار د غازي شهاب الد ین چې په ډیلي کې هغه ستر واکمن ټا ټوبی ورو ښاند ه او هم هورې مړ شو. نقل کاوه شي چې په جوبله (جګړې) کې مسلمانان تر شا ولاړل او کفارو بری وکړ. لیــرې نــه وه چــې مسلمانان شي د کفارو په کتارو (نېزو) پو پنا او د ښنه (د ښمن) بری وکړي، نا څا په شیخ ملکیار راغی او پر د ښمن یې یر غل وکاوه او ډېر زښت یې ووژل. نرو مسلما نا نو هم د ملکیار تر اړخ تورې وکښې او سره ومروړل یې د ښــــنه، ستر ښتن د وی ته په مېړانه د شیخ ورکړله سو به او بری چې پخوا هم نه وه په برخه شوې د چا، هیڅکله په هیڅ ځای کې"

د سلیمان ما کو له د ې بیانه جو تیږي چې ملکیار غر شین یو غښتلی او تو ریالی سړی وچې د تــورې او اد ب له ښتنانو نه واود سلطان شهاب الد ین سره یې په جګړو کې ملګر تیا کو له. سره له د ې چې ملکیار غر شین د جګــړو د ډګر اتل و اد بي ذوق یې هم د رلود. نوموړی پخپله هم شاعر و او د نورو پښتنو شا عرانو اشعار یې هم لو ستل.

ویل کیږي چې د جګړې په ډګر کې کله چې شیخ مکیار غر شین د سلطان معزالد ین د لښکرو ســره یــو ځــای جنګېد ه او نږد ې وچې د سلطان لښکرې ماتې وخوري نو د ې توریالي اد یب د لښکرو د مورال د لوړلو لپاره یــوه د ننګ او غیرت نه ډکه سند ره و ویله چې ژوبله ور راوپاربد ل او پر د ښمن یې بری تر لا سه کړ.سلیمان ماکو لیکي: په جوبله کې ملکیار د ا پاړکي وویل چې غا زیان وپاربد ل او په ځېر د زمر یو ورتوی شول:[338]

ښتن مو مل د ی اوس مو یرغل د ی

هېواد د بل د ی غازیانو ګورئ

ښتن مو مل د ی

تورې تېرې کړئ د ښن مو پرې کړئ

منګولې سرې کړئ څله به تښتو

ښتن مو مل د ی

که ټینګ کړو زړونه پر بري یونه

---

337 پوهاند علامه عبد الحی حبیبي، د پښتواد بیاتو تاریخ، لومړی او د ویم ټوک، ٥١ـ مخ، د انش خپرند ویه ټولنه، پېښور

338 د سلیمان ماکو تذ کرت الاولیا، د ملکیار غر شین حالات.

چې زمري يو نه　　　اسلام را څخه د ی

ځښتن مو مل د ی

غازيانو راشئ　　　ټول شا او خواشئ

د شهاب په ملا شئ　　　د ښن مو غوڅ کړئ

ځښتن مو مل د ی

ملکيار غرشين په ډيلي کښې اوسېد ه او هماغلته مړشو او په د غه ښار کې د شيخ ابوبکر طوسي له مزاره سره يو ځای ښخ د ی. د شيخ ابوکبر طوسي مزار په اوسني وخت کې د پورانا کلا او د پرګتهي ميد ان تر مينځ په يوه لـــوړ ځای کې موقعيت لري.[339]

114 غوريا خېل

چې د استا د نامې بوی اخلي حميد ه!

څه به نه وي خوش د ماغه غوري، خښي

(حميد بابا)

زمونږ پښت پو هان او تو کم پيژند ونکي غوريا خېل سړبني پښتانه ګڼي او د پښتنو د عنعنـــوي شـــجرو پـــر بنسټ غورياخېل د سړبن د زوی خر شبون اولاد ه د ه. ويل کيږي چې خر شبون د رې زامن د رلود ل کند ، جمند يـــا ځمند او کاسي. کند بيا د وه زامن د رلود ل يو يې غری يا غوريا نو مېد چې د هغه او لاد ې ته غورياخېل ويل کيږي او د ويم زوی يې خښی يا خوخي نو مېد چې د خښي او ښاخي خېلو په نامه سره هم ياد ېږي چې يوسفزي، مند ړ او تـــــر کلاڼي يې اولاد ه د ه.

د روايتونو پربنسټ غوريا څلور زامن د رلود ل: لومړی د ولت يار چې د نومونړي له اولاد ې نه د مو مند و او د اؤد زيو د وه مهم ښا خونه مينځ ته راغلي د ي، د ويم زوی يې خليل و، د ريم يې څمکنی او څلورم يې زيړان نـــو مېد چې اولاد ه يې د زيړانيو په نامه ياد يږي.[340]

د اسې مستند او تاريخي روايتونه شته چې په پيل کې غوريا خېل د کند هار په ارغستان کـــې مېشـــت ول چـــې وروسته بيا د غزني سهيلي او لو بد يزو برخو ته وليږد بد ل چې غا لبا به د غه وخت د ۹۱. هجري کال په شا او خواکې

---

339 د ځينو پښتو زړو لغاتومعناوې په قو سو نو کې تو ضيح شوي د ي (ياد)

340 پښتني قبيلې، د کتور لطيف ياد ، ۲ــ مخ.

وچې په کابل کې د بابر د واکمنۍ لومړۍ شپې او رځې وې. د اسې ویل کیږي چې په هغه وخت کې د د غې قبیلې ټول خلک پووند ه او د مالد ارۍ په کارونو بوخت ول، خو څرنګه چې وروسته د د غې قـــبیلې د خلکـــو پـــه شـــمېر کـــې زیاتوالی راغی نود وی بیا له غزني نه د کابل شا اوخواته راولیږد بد ل.[341]

د پښتنو د تاریخ مؤلف اروابناد قا ضي عطا ؤالله خان د غوریا خېلو پښتنو په اړوند د اسې لیکلي د ي:

" مومند و، خلیل او د اؤد زیو ته غوریاخېل وایي. غوریاخېل د ۱٤۵ـ عیسوي کال په شا اوخواکې د غزني لویـــد یز ته د تر نک سیند پر غاړو اوسېد ل چې بابر په خپل تزک کې د غوریا خیلو د قبیلې د استو ګنې ځایونه د مشـــد او سمګانه کلي ښود لي د ي او تر څېړنو وروسته د ا جوته شوه چې نو موړي کلي د غزني جنوب ته پراته د ي. کله چې بابر د غلجیو د سیمې د ویش لپاره په ۱۵ـ۷ عیسوي کال کې غزني ته روان شو او د سرد ه په مقام کوزشو(سرد ه ۲۵ یا ۳ـ میله د غزني سویل ته موقعیت لري) نو بابر وایي چې ما ته خبر وشو چې د مو مند وځینې قبیلې په مشد او سمګانه کې پرتې د ي. امیرانو ماته وویل چې د د وی لوټ کول په کارد ي، خو بابرو ایي چې ما ورته وویل چې مـــوږ خپـــل رعیت ته نقصان رسول مناسب نه ګڼو."[342]

لکه چې د مخه وویل شول غوریا خېل لو مړی د کند هار په ا رغستان کې ا وسېد ل بیا له هغه ځایه غزني او لـــه غزني نه کابل ته راولیږد بد ل.

د تاریخ حیات افغاني د لیکنې پر بنسټ وروسته بیا غوریا خېل له کابله ننګر هار ته ولېږد بد ل او ننګر هار ته تر تلووروسته یې چې کله په شمېر کې نورهم زیاتوالی راغی د خیبر د تاریخي د رې له لارې پېښور ته ولېږد بـــد ل او د د لا زاکو د قبیلې سره چې لا د مخه یې پر پېښور باند ې قبضه ټینګه کړې وه د سلطان پورې په ســـیمه کـــې چـــې خلکوو رته په هغه وخت کې جنګ پوره هم و یله د غوریا خېلو او د پښتنو د لا زاکو تر مینځ خو نړۍ او سخته جګـــړه پېښه شوه. د یوه روایت له مخې میرزا کا مران د د ې لپاره چې د غوریا خېلو ځواکمنه قبیله د همایون سره د جګـــړې لپاره د ځان ملګرې کړي په د غه جګړه کې یې د غوریا خېلو سره مر سته وکړه چې په پایله کې د لا زاکو ماتې وخوړله چې ځینې خلک یې د جګړې په ډګر کې ووژل شول او ځینې یې هم د هزار خانې په نهر کې ډوب شول. که څه هم د غه نهر د ومره ډېرې او به نه د رلود لې چې څوک د ې ډوب کړای شي، خو د تصاد ف له مخې په د غه ورځ د د غه نهر په پورتنۍ برخه کې د ومره ډېر باران اورید لی و چې د د لا زاکو جنګیالي یې ډوب کړل.[343]

پر د لا زاکو باند ې د غوریا خیلوتر د غې سوبې او بر یالیتوب وروسته د غه سیمه د مو مند و، د اؤد زیو او خلیلو لاس ته ورغله او د لازاک د لنډي سیند نه پورې وتل او د لنګر کوټ په میره او نورو ځا یو نو کې مېشته شول. بیا وروسته هغه وخت چې د یوسفزیو مشر خان کجو و نو د غوریا خېلو او یو سفز یو تر مینځ د شیخ تپور په ســـیمه

341 حیات افغاني، ۲۳٦- ۲۳۷ مخونه، د پښور چاپ.

342 د پښتنو تاریخ، قاضي عطاؤالله خان، لو مړی ټوک، کابل ۱۳۵٦

343 حیات افغاني، ۲۳۷ مخ.

کې سخته جګړه شوه او غو ر يا خېلو ته سخت زيان ورسيد ، په تيره بيا د غوريا خيلو د قبيلې د خليلو د ښاخ خلک چې ډېر جنګيالي وو زيات شمېر کسان يې ووژل شول، خو د د وی د ماتې سره سره بيا هم يوسفزيو د د ې جرئت ونکړ چې د د وی پر سيمو باند ې قبضه وکړي. د د غې قبيلې ملک يا خان ته په پېښور کې غوريا خېل ارباب وايي.[344]

د پښتنو ستر شاعر رحمن بابا (۱٦٥ـ-۱۷۱٥)، ستر مؤرخ او قانونپوه اروابناد قاضي عطا ؤ الله خان (۱۸۹٥-۱۹٥۲)، او د خد اي خد متګارو د تحريک غړی ژبپوه او فيلا لو جيسټ اروابناد حسين بخش کو ثر غوريا خيل (مړ ۱۹۹ـ) د غوريا خيلو پښتنو قبيلې ته منسوب ول.[345]

د اخبره هم د ياد ونې وړ د ه چې د خپل اصلي ټا ټوبي نه د غوريا خېلو د لېږد په وخت کې د د وی يو شمېر په غزني، لو ګر، کابل او ننګر هار کې پا تې شول چې د ځينو اولاد ه تر اوسه هم په د غو سيمو کې شته.

د غوريا خېلو د سترې قبيلې د بېلا بېلو ښاخونو لکه مومند و، خليلو، څمکنيو، د اؤد زيو او زيړ انيو ياد ونه د د ې مقالو په لړ کې په الفبايي تو ګه سره شوې د ه.

115 کاسي

زموږ پښت پوهان او توکم پيژند ونکي، کاسيان د پښتنو د سړبن په ټولنيز ګروپ پورې يوه اړوند ه قبيله ګڼي. د پښتنو د عنعنوي شجرو له مخې کاسي د شر خبون زوی او د سړبن نيکه لمسی د ی. شر خبون د رې زامن د رلود ل چې کند ، زمند (ځمند)ا و کاسي نو ميد ل.[346]

د کاسيانو د قبيلې زياتره خلک د سهيلي پښتونخوا په مرکز کوئيټه او کچلاغ کې اوسي.

د پښتونخوا نا متو مؤرخ سيد بهاد رشاه ظفر کاکا خيل په خپل مشهور اثر "پښتانه د تاريخ په رڼا کې" د کاسي پښتنو په اړوند د اسي کښلي د ي:

" د پټې خزانې د روايت نه معلوميږي چې د خر شبون په اولاد ه کې د کند او زمند (ځمند) اولاد ه د غوړې مرغۍ نه لومړی د غزني او وريسې د کابل او پيښور د واد ۍ په لور مها جرت وکړ. په د غه وخت کې کا سيان ښېرته د سليمان غره ته لاړل او هلته مېشته شول، البته د د وی يوه قبيله چې شينواري د ي د خاښي خيلو سره مها جرت وکړ او د خيبر په غر نيو سيمو کې ميشته شول چې تر اوسه پورې هم هما غلته اوسيږي."[347]

"د پښتنو قبيلو د شجرې او مبنې" په نامه اثر کې د کا سيانو پښتنو د قبيلې په اړوند د اسې راغلي د ي:

---

344 نومو ړی اثر ۲۳۷ مخ.

345 http://en.wikipedia.org/wiki/Ghoria_Khel

346 د کتور لطيف ياد ، پښتني قبيلې، ۲ـ٤ مخ.

347 پښتانه د تاريخ په رڼا کې، ۱۳۲۷ مخ.

"د تاریخونو په حواله ویل کیږي چې کا سیان نږد ې اووه سوه کلو نه پخوا د سلیمان له غره نـــه د کچلاغ پـــه سیمه کې مېشته شول اوورپسې د کوئیټې ښار ته راولیږد ید ل۔ د کا سیانو لو مړني خانان د عر ب خیلو مشـــران وو۔ ورپسې د انګرېزانود واکمنۍ په وخت کې د کا سیانو د قبیلې مشري ارباب خیلو ته ولیږد ید له چې اوس په کو ئیټـــه کې ډېر مشهورد ي۔"[348]

په کوئیټه کې د کا سیانو کلي د د وی د ښاخونو او خیلونو په نومو نو سره شهرت لـــري د بیلګـــې پـــه ډول د علمو چوک چې د ملک عالم خان کاسي د نامه په وجه د علمو د چوک په نامه سره یاد ېږي اویا هم سمن ګلي چې مشر یې عثمان خان کاسي و او همد اراز احمد خان زي چې پخوانی ارباب یې نواز کاسي و۔

د کاسي د قبیلي خلک خپل مشران د ملکانو او اربا با نو په نامه سره یاد وي۔ د سمنګلی کلی چې د کـــا ســـیانو د یوه مشر نیکه سمن خان په نامه سره په سمن ګلي سره یاد ېږي او د کا سیانو د ۸۔ په شا وخواکې کورنۍ پکـــې ژونـــد کوي۔[349]

په ۱۸۹۵ میلاد ي کال کې چې په کو ئیټه کې کو مه زلزله وشوه او د کوئیټې په ښار کې یې لویه تبا هي راوستله نود بد ه مرغه د کا سیانو د قبیلې خلکو ته پکې د سر د رانه زیا نونه ور ورسید ل چې ویـــل کیـــږي د د وی د ټـــول نفوس اوومه برخه ژوند ي پا تې شول او پا تې نور یې د زلزلې قر باني شول۔

کاسیان په عمومي تو ګه میلمه پالونکي، ننګیالي، توریالي او په پښتني ننګ او غیرت ټینګ خلک د ي۔ د وی د ښو کړو وړو ځښتنان او په علم او پو هې ډېر مین خلک د ي اود نورو پښتنو په تناسب د علم او پو هې کسان پکې ډېر د ي۔

تاریخ حیات افغاني تقر یبا ۱٤٦ کلونه وړاند ې د کاسي د قبیلې د ښا خونو شمېر ۱۱ ښود لي د ي چې د ځینو نـــو مو نه یې په لاند ې ډول د ي:

الوزي، ژمریاني، محمد زي، موسیغ، سیرون، کیتران، سام، سلټ، همړ، شینواري.[350]

د کاسي قبیلې د ځینو مشهورو کسانو نو مونه د اد ي:[351]

1. ارباب عبد الظا هر کاسي
2. میر ایمل کاسي
3. شهید غلام حسین کاسي

---

348 د پښتنو قبیلو شجرې او مېنې، د پو هنوال محمد عمر روند میا خیل تالیف، ۲۱۳، ۲۱٤او ۲۱٥مخونه۔

349 د د ې مقالې د لیکوال (د کتور لطیف یاد) شخصي یاد اشتونه۔

350 تاریخ حیات افغاني، د د کتور لطیف یاد او فرهاد ظریفي پښتو ژباړه، د پیښور چاپ، ۲٤۷-۲٤۸ مخونه۔

351 http://wiki.answers.com/Q/Kasi_tribe_of_pashtun

4. نواب ارباب محمد عمر کاسي

5. نواب ارباب خد اید اد خان کاسي

6. ارباب عبد القاد ر کاسي

7. د رمحمد کاسي

8. ډاکتر عبد القیوم کاسي

9. ډاکتر عبد الملک کاسي

10. ملک گل زمان کاسي

116 کاکازي

کاکازي چې لوی ماموند یې هم بولي له اره ترکلاڼي یا ترکاڼي پښتانه د ي او د ماموند و د قبیلې یو ښـاخ ګڼـل کیږي او ترکاڼي په اصل کې ښاخي خیل پښتانه د ي چې د پښتنو د سړبن په ټولنیز ګروپ پورې اړه لري.

د تاریخي روایتونو پر بنسټ یوسفزي، مند ړ او ترکاڼي یا ترکلاڼي په مجموعي ډول د ښخي یا ښاخي خیلـو پښتنو په نامه سره یاد یږي. د اسي ویل کیږي چې د د وی اصلي ټاټوبی د کند هار د ار غسـتان پـه حـد ود و کـې د غونډان او سره غره په شا اوخوا کې سیمه وه چې وروسته بیا د ځینو ټولنیزو عواملو په وجه له هغه ځـایه لـومړی د غزني د مقر سیمې ته او تر هغې وروسته د کابل شا او خوا ته ولیږد ید ل. په هغه وخت کې مغولي میرزا الـغ بیـګ د کابل واکمن و. تر څه مود ې وروسته د ښاخي خیلو او میرزا الغ بیګ تر مینځ اړیکي مخ پـه خرابېـد و او ترینګلـي شوې. همد ا وجه و چې میرزا الغ بیګ د یوسفزیو او په مجموع کې د ټولو ښاخي خېلو اته سوه تنه مشران میلمـانه او وروسته تر هغوی یې د وی بې وسلې او بیا یې ټول له تیغه تېر کړل.[352]

ترد ې خواشینوونکي او زړه بو ګنونکې پېښې وروسته ښاخي خېل د ننګر هار خواته ولیږ د ید ل.ترکلا ڼیو په لغمان کې واړول او یو سفزي، ګګیاڼي او اتمانخیل [353] په ننګر هار کې او سېد ل. وروسته د غه د رې واړه قـبیلې د خیبر د تاریخي د رې له لارې لو مړی پیښور او بیا د خپلو استوګنې په او سنیو سیمو، سوات، د یر او با جـوړ کـې مېشته شوې. تر کلا ڼي هم څه مود ه وروسته میرزا الغ بیګ ته د لغمان د خلکو د شکایت په وجه له هغه ځا یه ولیږ د ید ل او با جوړ ته لا ړل چې تر او سه پورې هما غلته مېشته د ي.[354]

352 د کتور لطیف یاد ، پښتني قبیلې، ۱ـ۸ مخ، د پیښور چاپ.

353 اتمانخیل په اصل کې کرلاڼي پښتا نه د ي.

354 پیر معظم شاه، تواریخ حافظ رحمت خاني، ٦-٧ مخونه.

په لغمان کې د ترکلاڼيو د مېشته کېد و او بيا له هغه ځايه د د وی د ليږد په اړوند ډېر تاريخي مستند رو ايتو نه شته، د بېلګې په ډول ابوالمحمود مو لوي هد ايت الله سود روي وزير اباد ي په خپل کتاب هد ايت افغا ني [355] کې او خان روشن خان په تذکره خان روشن خان کې [356] د کاکا زيو او په مجموع کې د تر کلا ڼيو د قبيلې ياد ونه کړې د ه او ويلي يې د ي چې د وی د لغمان په سره کلا او سه صد ه کې او سيد ل چې د سه صد ه په نامه کلی تر او سه هم د لغمان پـــه ولا يت کې شته۔

لکه چې د مخه مو وويل کاکازيو ته لوی ما موند هم وايي۔ لوی ما موند د ماموند و د سيمې په جنوب خـــتيز او جنوب لويد يز کې مېشته د ي۔ په ختيز کې د لو يو ما موند و او سا لارزيو تر مينځ برېد (حد) د ملا سيد غر د ی او د لو يو او وړو ما موند و تر مينځ بريد لوی خوړ د ی۔[357]

د لويو ماموند و يا کا کا زيو د مشهورو خيلو نو نومونه په لا ند ې ډول د ي: [358]

د ولت خېل، خلوزي، مسعود خېل، عمر خېل، يوسف خېل، سليمان خېل او مغد ود خېل۔

1. په افغانستان کې د کا کا زيو يا لويو ما مو ند و د استو ګنې سيمې د اد ي : کاکازي يا لوی ماموند د افغانستان د کو نړ ولايت په مرورې، شوړتن، بر کاڼې، د انګام او پيچ د ره کې او سيږي۔
2. په پښتونخوا کې: کاکا زي يا لوی ما موند د پښتونخوا د باجوړ ايجنسی په غاښي، شبنتر، ذکي، کټوټ، ګيـــري، زري، ترخو، لغړی، کالوزی، کره، موخه او ميانه کې او سيږي۔ همد اراز په پېښور او ايبټ اباد کې هم استوګنه لري۔
3. په سهيلي پښتونخوا کې: د سهيلي پښتونخوا په کو ئټه او پښين کلي کا کا زي کې۔
4. په پاکستان کې: يو ډېر شمېر کاکازي د پاکستان په لاهور، کراچی، کشمير، جهيلم، بهلوال، سرګود ا، سيالکوټ، د يره غازي خان، چکوال، عيسی خيلو او موسی خېلو کې استوګنه لري۔
5. په هند وستان کې: په هند و ستان کې کا کا زي د پنجاب ايالت په ګرد اس پور، بابل چاک، فيض الله چاک، ست کو ها، وزير چاک او د هاريوال کې استوګنه لري۔

د کاکا زيو د ځينو مشهورو کسانو نو مو نه په لاند ې ډول د ي: [359]

---

355 هد ايت افغاني معروف په تاريخ کاکازي، د مولوي هد ايت الله سود روي وزير اباد ي تاليف، په اردو ژبه ۱۔۷-۱۱۷ مخونه، ۱۹۳۳کال، د وزير اباد چاپ، لاهور۔

356 تذکره خان روشن خان، ۱۷٦ - ۱۷۷ مخونه۔

357 د پښتنو ټولنيز-اقتصاد ي جوړښت، ۳۲۵ مخ، د پښتو څېړنو نړيوال مرکز، ۱۳٦۲ کال، کابل۔

358 http://en.wikipedia.org/wiki/Kakazai

359 http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_Kakazai_people

1. **د پاکستان ډپټي اډيټور جنرال ريحان ملک**
2. **بهاد ر يار خان سياسي شخصيت او د محمد علي جناح ملګرى**
3. **غلام احمد بلور**
4. **منير احمد خان**
5. **ډاکټر اشفاق احمد**
6. **جسټيس عبد الو حيد خان**
7. **اسما جها نګير**
8. **شعيب ملک د پاکستان د کر يکيټ ټيم پخوانى کپټان**
9. **ډاکټر رضوان ملک**

117 کاکړ

زموږ پښت پوهان او توکم پيژند ونکي کاکړ د پښتنو د غرغښت په ټولنيز ګروپ پورې يوه اړونـــد ه قـــبيله ګڼي. د پښتنو د عنعنوي شجرو د روايا تو له مخې د غر غښت د زوی د انې په څلورو زامنو کې کا کړ تر ټو لو مشرو چې اولاد ه يې نن په يوه لويه او پر اخه سيمه کې پر اته د ي.

د يوه بل روايت پر بنسټ کاکړ د کاک نيکه او لاد ه د ه چې د هغه د نامه له کبله په کاکړو سره مشهور شـــوي د ي او د اسې ويل کيږي چې کاک نيکه يو زاهد او نيک انسان و چې د سلطان غيا ث الد ين غوري د واکمنۍ په وخت کې وفات شو او مزار يې د هرات د جامع جومات ته څېر مه د ی.[360]

په پخوانيو زړو تاريخي متو نو کې د کاکړو اصلي او پخوانی ټا ټوبی د کا کړ ستان په نامه ياد شــــوی د ی او تر اوسه پورې د سهيلي پښتونخوا خلک د ژوب او بورې تاريخي ناوې د کا کړستان په نامه ياد وي.

په تاريخ حيات افغاني کې د کاکړو د سيمې په اړوند د اسې راغلي د ي:

" د کاکړو د ملک شمالي خواته د غلجيو د سيمې جنو بي برخې پر تې د ي، شمال لويد ېز ته يـــې د ارغســـتان سيمه او هم د توبې هغه برخه مو قعيت لري چې اځکزي د رانيان پکې او سيږي. لويد ېز او سهيل ته يې د بلو چســـتان سيمه د سپينو ترينو د علا قې يوه برخه او د سليمان غره يو ښاخ پروت د ی. د کاکړو ټوله سېمه له هرې خوانه د سلو ميلو په اند ازه پلنوالی لري او ټوله سېمه يې غرنۍ او د غرونو له خوا احاطه شوې د ه او تر ټو لو لوړ غر يې د شمال

360 د کتور لطيف ياد ، پښتني قبيلې، ٢-٤ مخ.

نه جنوب خواته غځېد لی د ی. که چیرې د د غه غره د لوید یزې خوانه ځوک شمالي خواته راشي نو لو مړی به د سیو ناد اغ سیمې ته راورسیږي چې یو لوړ مید ان د ی چې یوازې د څارویو د څرولو لپاره مناسب ګڼل کیږي، خو لوید یز ته یې دېرې لو یې واد ي ګانې چې د غرونو تر مینځ پرتې د ي شته چې په هغو کې د تورې مرغې، برشور، ترین، توګي او هنه واد ي ګانې ډېرې مشهورې د ي." [361]

اروابناد استاد عبد الرؤف بینوا په خپل مشهور اثر پښتونستان کې د کاکړو سیمې د اسې راپیژني: [362]

1. د برشور واد ي يا د ره: د غه واد ي له لوړې چینې نه پیل او د پشین تر سیمې پورې غځېد لې د ه، شمال ته یې د توبې سیمه د ه. په د غې د رې کې د کاکړو د قبیلې د تره غري او سنتیا بناخونه اوسیږي.
2. د هنه د ره: د هنه واد ي د شال د علاقې سره لګید لې د ه. د اعلاقه د افغانستان د ټولواک اعلیحضرت احمد شــــاه بابا ابد الي له خواد قلات والي نصیر خان ته د د ه د هغه خد متونو په بد ل کې ورکړل شوې وه چې د ه ورتــــه سر ته رسولي ول.
3. د کنچوغې د ره: د ایوه تنګه د ره د ه چې د کنډ د غره لوید یز ته پرته د ه چې ډېــرې ښــې ځمکــې لــري او زیاتره ځا یو نه یې ښه اباد د ي. د پسرلي په مو سم کې د د غې د رې غرنې سیمې شنې او له ګلانو نه ډکې وي. د کنچوغې د واد ي پورتنۍ برخه تنګه، خو کښتنۍ بر خې یې په تد ریج سره پراخیږي او تقر یبــا د بـــرش میله اوږد والی لري. په د ې سیمه کې د کاکړو د قبیلې د سنتیا ښاخ استوګنه لري اود د ې سیمې خان په ورګس کې اوسیږي.
4. د بوري سیمه: د ایوه ښه اباد ه او زرخېزه سیمه د ه. یورود هم پکې بهیږي. د د غه ځای ځمکې پــــه غــــر نیــــو ویالوسره خړوبیږي په د ې سیمه کې د کاکړو د قبیلې د ولس ښا خونه اوسیږي چې په د غو د ولسو ښا خونو کې د اري خیلو د ښاخ د خلکو شمېر زیات د ی.

په پو رتنیو سیمو سر بېره توره مرغه، ترین او تو ګي یې هم مشهورې د رې او سیمې د ي.

پر د ې برسېره د سهیلي پښتونخوا په لا ند نیو سیمو کې هم کا کړ ژوند کوي: [363]

1. د کوئټې په هنه، غبرګ.کچلاغ، سره غوړګی، نوی کلی اوکوټوال کې. د
2. د زیارت په زړند ه، ورچوم.احمد ون، ګوګی، چونګی، کڅ، منه، چینه، سنځاوی، ریګوړه، سملن اوپوئ.بغــاوه کې.
3. د مسلم باغ په کان مهتر زی، تور غبرګی اوچرمیان کې.

361 تاریخ حیات افغاني، پښتو ژباړه د لطیف یاد او فر هاد ظریفي، ۲۵۱ مخ.

362 پښتو نستان، د اروابناد عبد الرؤف بینوا اثر، ۱۳۷ مخ، ۱۳۳. کال، د کابل چاپ.

363 د پښتني قبیلې شجرې وپیژ نئ په فیس بوک کې د ښا غلي محمد فاروق خان کاکړ مقاله "د کاکړو قبیله"

4. د کاریزات په خانزی، بلوزی، شرنه، گوال، خانی، زرغون اورود ملازی. کې.

5. د سیوۍ په کړک، خجک، زرد الواوکهوست کې.

6. د ږوب په شیرک کلا، مرغه کیبزۍ، شاهیغالو، پلن کلی، بند ات موسی زۍ، قمر د یــن، لاکـا بنــد ، اغــبرگی، سورکڅ، مینا بازار، زاروزي، زرد او مسافر پور کې.

7. د کلای سیف الله په گوال حید رزۍ، شرن جوگیز، تریخ کلی، سیب زي، باران کلی.چارگل برج، تانیشپه، تنگی زیرت، کلی چینه، سنځل بند .باغ اوانځرگۍ کې.

8. د .لورلایي په بوری، پټانکوټ، زنگي واله، پوټی.ټاټی، باور، د رگۍ شبوزي، میختز، کینگرۍ، راړاشــم، ږړ کاریز، رود لین، خانکۍ، اصغر لون، اونوا کلی کې.

9. د پشین په سرانان، یاروبرشور اوتوبه کاکړي گانگلزۍ کې.

10. د چمن په نورک سلیمانخیل، مۍ زۍ، حبیب ز، .عبد الرحمان زۍ اومجک کې

117.1 د کاکړو د قبیلې ښاخونه

د کاکړو قبیله په ډېر زیاتو ښا خونو او څانگو با ند ې یشلې شوې د ه خو د لته بــه د د غــې قــبیلې د ځینــو مشهورو ښاخونو یاد ونه وکړو:

117.1.1 سنځر خېل

د روایاتو له مخې سنځر نیکه یو تورزن مشر او منلی روحاني شخصیت و چې د مغولو پر خلاف یــې اوږد ې مبارزې کړي د ي او یل کیږي چې د د ه مزار د ژوب په کوسه نومي ځای کې د ی چې ډېر شمېر خلک د د ه مزار تــــه ورځي.

پروفیسر ولي محمد خان سیال کاکړ د سنځر خېلو کاکړو په اړوند په خپل کتاب" پښتو او پښتــانه پــه ســهیلي پښتونخوا کې" کې د اسي لیکي:

"د کاکړونوابي او سرد اري له پخوانه د سنځر خېلو په لاس کې د ه او د وی د شمېر له پلوه د کاکړو تر بل هر ټبر زیات د ي."

د سنځر خېلو ښاخ په لاند نیو څانگو او خیلو نو باند ې ویشل شوی د ی:

علي زي، عبد الله زي، کب زي، برن خېل، سنخېل، هر مز ئي، تیمني، عرب خېل، پنیزون، نیسي، کد یزي او د ومړان.

117.1.2 سنټیا

د اهم د کاکړو یو ښاخ د ی. د تاریخي روایتو نو له مخې د وی د سنټ نیکه او لاد ه د ي. د تاریخ په اوږد و کــې سنټیا کاکړانو ډیرې تورې وهلي او تا ریخي رجال او شخصیتونه یې پید ا کړي د ي. په کا کړو کې د شمېر له پلوه لــه سنځر خیلو وروسته د سنټیا کا کړو شمېر زیات د ی. هیبت خان کاکړ چې د خانجهان لود ي له لوري د سمانا حـــاکم او د مخزن افغاني په تالیف کې لویه برخه لري د سنټیا کا کړو نه و.

د وی په هند وباغ، کان مهتر زي، کچلاغ، هنه، سره غوړګی، سره خوله، نو حصار، غبر ګ غو ځکی، خانوزي، بلوزي، رود ملازي، مستنګ او په ځینو نورو ځایو نو کې میشته د ي.[364]

د کا کړو د سنټیا ښاخ په لاند نیو خیلو نو ویشل شوي د ي : پانیزي، مهتر زي، بازیان، سا رینګ زي، شموزي، ملا زي او عیسی خېل.

117.1.3 تره غري

د کاکړو د غه ښاخ د کاکړ ستان د بوري د تاریخي ناوې په موسی خېل تحصیل کې مېشته د ي. په کند هار، زابل، سیوۍ او د غزني په ولایت کې له پخوانه موسی خېل کا کړ استوګنه لري.

117.1.4 کسایي

کسایي د کاکړو ښاخ د ی چې د شال په د ره کې استوګنه لري، خو احمد شاه ابد الي د ا د ره د بلو څو مشر نصیر خان ته د هغه د خد متو نو په بد ل کې ورکړې وه.اوس د غه د ره د بلو چستان یوه برخه ګڼله کیږي.[365]

همد ارازپه بیلا بیلو تاریخي منا بعو او اثارو کې د کاکړو د قبیلې شجرې کښل شوي د ي چې د ځینوښا خو نو نو مو نه یې د اد ي: سام خېل، یونس خېل، موسی زي، تره غري، سر ګړي، د رپي خېل، جلال خېل، ختن خېل، چرمي خېل، زڼغوزي، سپین، سوران، عیسی زي، یعقوب زي، شاد ي خېل، با جو خېـــل، ایـــوب خېـــل، منـــد وزي، شـــاد زي، انګوزي، فاطمه زي، انوزي، الیاس زي، تاجوزي، مما خېل، با جو خېل، سالار خېل، سود ان زي، علي خېل، برات خېل، هرم زي، اتمان خېل، کیوي، خضر خېل، عبد لزي، شازي، زکوزي، مرزي، غوري زي، ملي زي، امیزي، ابر اهیـــم زي، انوزي، محمد زي، رجر زي، حسن خېل، یا سین خېل، احمد زي، کمالزي، ابو سعید زي، مرد ان زي، اد و خېل، شـــکور خېل، سنټیا، پا نیزي، مهترزي، بازیان، سارینګزي، شموزي، عیسی خېل، موسی خېل، سنځر خېل، تره غري، کســـایي،

---

364 پرو فیسر ولي محمد خان سیال کاکړ، پښتو او پښتانه په سهیلي پښتونخوا کې ۷۷-۷۸ مخونه.

365 قاضي عطاؤالله خان، د پښتنو تاریخ، ۲۸ مخ، د کابل چاپ.

پنېيزون، موسی زي، د رپي خېل، سام خېل او نور...[366]

117.2 د کاکړو قبيلې ته يوه ځغلنده کتنه

په سهيلي پښتونخوا کې د کاکړو د قبيلې خلک په مجموعي تو ګه د کرنې او مالد ارۍ په چارو بو خت د ي، خو د د وی د کر نې ځمکې د د وی ورځنۍ اړ تياوې نه شي پوره کولای. ځينې کاکړ کو چياني ژوند لري او د خپلو رمــو او ګلو په د رلود لو خپل ژوند پر مخ بيايي. ځينې خلک يې د سو د اګر يو په چارو هم بو خت د ي. د د وی د ود ونه او رواجونه کټ مټ د د وی د نورو پښتنو ګاونډيو قبيلو په څېر د ي.

کاکړ زړور، غيرتي او په پښتني ننګ او ناموس ټينګ خلک د ي. د وی همد اراز ميلمه پالو نکــي د ي. د وی سپين زړي اد د زړه او خو له خبره يې يوه وي. د کاکړو خلک د اتڼونو او مو سيقۍ سره ډېــره مينــه لــري. د د وی کاکړۍ غاړې ډېرې مشهورې د ي.

کاکړ په علم او پو هې مين خلک د ي له همد ې کبله د ه چې د د وی په قبيله کې ستر عالمان، پو هان، شـــاعران، مورخين او ليکوالان تير شوي او اوس هم شته د ي.

د سهيلي پښتونخوا نه پر ته ډېر شمېر کاکړ په افغانستان، پښتونخوا، پاکستان، هند و ستان او ايــران کــې هــم استوګنه لري.

په افغانستان کې کاکړ د افغانستان په بېلا بيلو ولا يتونو لکه کند هار، هيلمند ، زابل، هرات، غــور، فــراه، بــاد غيس، فارياب، سر پل، مزار شريف، کند ز، تخار، کابل، پروان، ننګر هار او لغمان کې استوګنه لري.

1. د کند هار ولا يت کا کړ: د د غه ولا يت په مرکز کند هار، پنجوايي، ارغند اب، پا شمول او ځينو نورو ولسو اليو کې استوګنه لري.
2. د هرات ولايت کاکړ: د د غه ولا يت په مرکز هرات او همد اراز د اوبې، پښتون زرغون، کرخ، ګذرې، اد رسکن او انجيل په ولسو اليو کې استوګنه لري.
3. د هيلمند ولايت کاکړ: د د غه ولايت په مرکز لشکر ګاه، ناوې، ناد علي، مار جې او ځينو نورو ولسواليو کــې او سيږي.
4. د باد غيس ولايت کاکړ: د مرغاب په ولسواليو کې د کاکړو په نامه يوه سيمه شته چې زه د د ې مقــالې ليکــوال هلته تللی يم او له نږد ې مې ليد لې د ه چې خلک يې زياتره د پسونو او رمو له لارې خپله ګــوزاره کــوي اود کرنې د لږو ځمکو په د رلود لو سره خپل ژوند مخته بيايي.

---

366 حيات افغاني، پښتو ژباړه، د ۱۵. مخ شجره.

5. د فاریاب کاکړ: د فریاب او سر پل د ولایت په بیلا بیلو ولسوالیو کې هم یو شمېر کاکړ استوګنه لري.

6. د کند ز ولایت کاکړ: د کوند وز په مرکز د امام صاحب، خان اباد ، د شت ارچي، چار د ره، علي اباد اوکلای ذال په ولسوالیو کې هم ډېر شمېر کا کړ استوګنه لري. چې د ځینو مشرانو نو مو نه یې غلام محمد خان، صالح الد یـــن خان، وکیل میرزااو رئیس عبد الله د ي.

7. د تخار ولایت کا کړ : د د غه ولایت په مرکز او د خواجه بهاوالد ین، د رقد او خواجه غـــار پـــه ولســـوالیو کـــې استوګنه لري.

8. د ارزګان ولایت کاکړ: د د غه ولایت په مرکز او ځینو نورو ولسوالیو او په تېره بیا د چار چینو په سیمه کـــې استوګنه لري.

9. د زابل ولایت کا کړ : د د غه ولایت په ځینوو لسو الیو او له هغې جملې نه د شهر صفا په ولسوالۍ کې اســـتوګنه لري.

10. د پروان ولایت کا کړ: د د غه ولا یت د غو ربند په ولسوالۍ کې د خیشکو د قبیلې په ګا ونډ کې استوګنه لري.

11. د غور ولایت کا کړ: د د غه ولایت په مرکز او ځینو نورو ولسوالیو کې استوګنه لري.

12. د کابل ولایت کاکړ: د کابل ولایت د سروبي په ولسوالۍ کې هم یو شمېر کاکړ پښتنا نه استوګنه لري.

13. د لغمان د ولایت کا کړ: د د غه ولا یت په مرکز د مهترلام د ښار پورې اړوند د د یوې او عمر زیو په کلیو کـــې استوګنه لري چې د افغانستان ستر مورخ پو هاند محمد حسن کا کړ د همد ې سیمې کاکړ پښتون د ی.

14. د ننګرهار ولایت کاکړ: د د غه ولایت د سره رود ، بهسود و او چپر هار په ولسوالیو کې استوګنه لري. د چـــپر هار کاکړو ته خلک په د رنه ستر ګه ګوري او د ستانه وو په نامه د د وی د رناوی کوي.

117.3 د هند وستان کاکړ

په پښتنو کې به یوه د اسې لو یه او کو چنۍ قبیله نه وي چې د هند و ستان په بېلا بېلو سیمو کې د ې شـــــتون ونه لري د د ې له کبله چې پښتانه د لر غو نو زمانو نه د سود اګریزو چارو د تر سره کو لو او نورو خواریو او مزد وریو لپاره د ې هېواد ته تلل او له بلې خوا هند د افغانستان په ګا ونډ کې یو هیواد و چې مو ږ تل ورسره ښې اړیکي د رلود ل. له بله پلوه د تاریخ په اوږد و کې ډېرو پښتنو واکمنانو پر هند و ستان واکمني کړېد ه چې ښـــې بیلګـــې یـــې غلجیان (خلجیان)، لود یان او سو ریان د ي. د د غو واکمنیو په وخت کې ډېر پښتانه د منصبونو او د پو ځي د نـــد و د تر لا سه کو لو لپاره د ې هیواد ته تللي د ي چې ځینو یې نو موړو پښتني واکمنا نو ته د چو پړ په بد ل کې ډېر جاګیر ونه هم تر لا سه کړي د ي.

د پیر نګیانو نه د هند و ستان د خپلواکۍ تر وخته یعنې د ۱۹۴۷ زېږد بز کاله پورې یوازې په هند وستان کې ۵ـ پښتني ریا ستو نو شتون د رلود چې د د غو ریا ستو نو مشري به یوه پښتون نواب ته ورپه غاړه وه چې د د غو ریا ستونو په لړ کې کولای شو چې د بهو پال، ټونک، فرخ اباد ، رامپور، ملیر کو ټلې او ځینو نورو نو مو نه واخلو۔

کاکړ هم د نورو پښتنو په څېر د هند و ستان په بېلا بیلو بر خو کې میشته د ي۔ لکه د تاریخ حیات افغاني په قول چې له ننه ۱٤٦ کلو نه وړاند ې لیکل شوی د ی د هند و ستان د هاریانا د ایالت د رهتک د ضلعې په کو هانه نومې سیمه کې د کاکړو د اولاد ې د علي خیلو له ښاخ نه د ابو سعید زي څانګه او نور کاکړ استوګنه لري۔ ویل کیږي چې په هند کې د پښتون واکمن سلطان ابر اهیم لود ي د واکمنۍ په وخت کې د عبد المالي یا عبد العلي ابو سعید زي کا کړ د سهیلي پښتونخوا د بوري له سیمې نه له خپلو د ریوو روڼو سره هند و ستان ته لاړ او په کو هانه کې میشته شو۔ د سلطان ابر اهیم لود ي تر مړینې وروسته نو موړی بېرته خپل اصلي ټا ټوبي بوري ته ستون شو، خو د هغه د وه نور وروڼه له نورو کاکړو سره هلته پاتې او هما غلته میشته شول چې په هغه وخت کې د وی شمېر ۳۰۰ تنه ښود ل شوي د ي۔

همد اراز د تاریخ حیات افغاني د لیکنې پر بنسټ د هند د اتهر پراد یش د ایالت د بلند شهر په ولسوالۍ کې هم د پښتنو ۹٦ سیمې شته چې په هغو کې ۱۲ سیمې یې زیا تې مشهورې د ي او هلته هم ګڼ شمېر پښتانه کا کړ اوسي، په تېره بیا د د وی زیات شمېر په خو رجه نو مې سیمه کې هم مېشته د ي چې شمېر یې د ٤ـــ کسا نو په شا اوخواکې اټکل شوی د ی۔[367]

همد اراز د هند په بینګال، د کن او د راجستهان د مرکز په جیپور کې هم کا کړ استوګنه لري۔

په د ې وروستیو کې د هند وستان د جیپور په ښار کې د هند ي پښتنو له خوا د "کاکړي ګلد ان" په نامه یوه ټولنه هم رامینځ ته شوه چې موخه یې په د غه سیمه کې د پښتو ژبې او د پښتني د ود او د ستور ژوند ي ساتل او ود ه د ه.د د ې ټولنې بنسټ اېښود ونکې شیلپي بترا د ه چې ځان پښتنه کا کره بولي او د پښتو ژبې او د کاکړو پښتنو د د ود او کلچر را ژوند ي کول غواړي۔

117.4 د کاکړو د قبیلې مشهور شخصیتونه

1. مولوي حبیب الله مشهور په محقق کند هاري۔
2. د پښتو ژبې ستر لیکوال، محقق او نو ماند مورخ اروا ښاد علا مه عبد الحی حبیبي چې په سلګو نو کتا بونه او په زرګو نو علمي مقا لې یې کښلي د ي۔
3. د پښو ژبې شاعر پیر محمد کا کړ۔

367 نوموړی اثر، ۲٦٥ مخ۔

4. د پښتو ژبې شاعر د وست محمد کاکړ.
5. د پښتو ژبې شا عر شمس الد ین کاکړ.
6. د پښتو بو ستان منظو مه شاعره زر غونه کاکړ.
7. د افغانستان وتلی مؤرخ پو هاند ډاکټر محمد حسن کا کړ.
8. اروابناد پو هاند عبد الغفار کاکړ.
9. عبد العلي اخند زاد ه کا کړ.
10. د افغانستان د خپلو اکۍ د لارې ملي مبارز حاجي محمد ایوب کاکړ.
11. شهید ملک احد کاکړ چې په ۱۸۹۳ زېږد یز کال کې په پښین کې د انګرېزانو له خوا شهید شو.
12. میا عبد الحکیم کاکړ مشهور په نانا صاحب.
13. سخي خان احمد خان د سهیلي پښتونخوا د کچلاغ د سیمې پا نیزی کاکړ.
14. د سهیلي پښتونخوا نامتو لیکوال او مؤرخ پروفیسر ولي محمد خان سیال کاکړ.
15. د پښتو ژبې لیکوال خانزمان کاکړ.
16. د پښتو ژبې لیکوال محمد فاروق خان کاکړ.
17. شهید مولوي عبد الغفار بر یا لی کاکړ.
18. عبد السلا م جو ګیزی.
19. ډاکټر کرام الد ین کاکړ.
20. خان محمد سرور خان کا کړ.
21. د میرویس خان هو تکي د پوځ مشر یو نس خان کاکړ.
22. ملک حا جي نور علي کا کړ.
23. ملا د اد الله کاکړ.
24. ډاکټر فیض الله کاکړ.
25. ملا بورجان کاکړ.
26. سرد ار شاه وزیر کا کړ.

27.ایډوکیټ عزیز الله خان کاکړ مشهور په عزیز ما ما.

28.عبد الغني خان غنو کاکړ پا نیزی.

29.خان محمد سرور خان کاکړ.

30.ملا محمد رباني.

31. د افغانستان د پوځ پخوانی جنرال هاشم خان کاکړ.

32.د پیرنګیا نو پر خلاف مبارز شهید شیر جان کاکړ چې په ژوب کې اعد ام شوی و.

33.سرد ار شیرک کاکړ.

34.سرد ار شاه وزیر کاکړ.

35.ډاکټر صاد ق فطرت نا شناس.

36.جنرال عبد الو حید کاکړ.

37.فرید احمد کاکړ.

38. عبد الله احسان کاکړ (د لراوبر پښتوویب پاڼې مسول چلونکی)

39.فریبا احمد ي کاکړ (په ولسي جرګه کي د کند هار د خلکو استازې) [368]

118 قلند ر خېل

زموږ پښت پو هان او توکم پیژند ونکي قلند ر خېل د سلیمان خیلو د لوی ټبر پورې یو اړوند ه ښاخ ګڼـــي. د قلند ر خېلو د قبیلې زیاتره خلک د کټواز په سېمه کې ا ستو ګنه لري چې د غزني په سهیل کې د د برشو میلو په واټن پرته د ه.[369]

د کټواز شمال ته د اند ړو سېمه، جنوب ته يې اورګون، ختیز ته يې ګرد یز او زرمت او لوید ېـز تـــه یـــې د غزني لویه ناوه پر ته د ه.

د کټواز د ځمکو لسمه برخه په کاریزونو او به کیږي او پا تې ځمکه يې د د ښت اومال ځړ په ښه د ه چې په د ې وروستیو وختو نو کې د ځینو سو د اګرو او هغو کسا نو له خوا چې په هند کې يې پیسې بند ې کـړي د ي د کټـــواز د

368 http://en.wikipedia.org/wiki/Kakar

369 مونټ سټوارټ الفنسټن، د کابل سلطنت بیان، پښتو تر جمه د پوهاند محمد حسن کاکړ او نصرالله سوبمن، د ویم ټوک، ۱۳۶ مخ.

ځمکو یوه برخه یې د ژورو شاه ګانو او واټر پمپونو په لګولو سره تر کرنې لاندې نیــــولې د ه او د ډاډ وړ حاصـــل ځیني اخلي.مهم حاصلات یې غنم، جوار او پالیزونه د ي.[370] د قلند ر خېلو ځمکې زیاتره یو فصله د ي یعنې په یوه کال کې یو ځل ترې حاصل اخلي. د د وی د سیمې هوا په ژمي کې خورا سړه او په د وبي کې خورا تود ه د ه. میـــوي یـــې انګور، زرد الو، منې، هند وانې او خټکي د ي.

قلند ر خېل په خوړو کې د غنمو له ډوډۍ نه ډېره ګټه اخلي. د د ې کبله چې د وی په مالد ارۍ هم بو خـــت د ي نو د کور تو، شېد و، مستو، کو چو او هګیو نه هم استفاد ه کوي. د ژمي په مو سم کې د و چو میوو استعمال هــم پکـــې رواج لري، خو د وریجو استعمال پکې لږد ی.

د قلند ر خېلود قبیلې خلک خورا غټې لو نګۍ په سروي چې زیاتره ژیړ بخون رنګو نه لري. د وی پر خپلو اوړ‌و څاد رو نه هم اچوي چې په خپله لهجه کې تازر بولي.

د ښځو جا مې یې په عمو مي تو ګه ســـرې او شـــنې د ي. پـــه پیغلـــو نجونـــو او ځوانـــو ښـــځو کـــې یـــې د ګنډونواستعمالول هم شته.د وی په جامو کې ډېرې مرۍ هم استعمالوي چې د کمیسو نولستونې په زرتارو، لیسو او چر مو باند ې ښکلي کوي. ښځې یې په عمو مي ډول پنې په پښو کوي چې د وی یې په خپله لهجه کې کپۍ بولي.

قلند ر خېل په پښتني ننګ او غیرت ټینګ خلک د ي.د وی میلمه پا لو نکي او د علم او پو هې سره مینه لري. د وی د یني عالمانو او پیرانو ته ډېر د رناوی لري.

د افغان- انګرېز په د ريِ ګونو جګړو کې قلند خېل د انګریزي ښکیلا ګګرو سره جنګید لي او هم یې د روسي یر غلګرو په ماتولو او ګونډو کولو کې یې خپل هیواد نی رسالت سرته رسولی د ی. یو شمېر قلند ر خېل کو چیـــاني ژوند هم لري.

له بد ه مر غه چې د افغانستان یوه رژیم هم د کټواز سیمې ته پا ملر نه نه د ه کړې چې هلته د هغه ځای د خلکـــو لو مړنۍ اړتیاوې لکه: روغتون، کلینیک، سړ کونه، د اوبو بند ونه او د نجونو او هلکانو ښوونځي جوړ کـــړي چـــې خلک تر اوسه پورې د ژوند انه د د غو ټولو لو مړنیو اړتیاوو د د رلود لو نه بې برخې د ي.

پر افغانستان برسېره ډېر شمېر قلند ر خېل په پښتونخوا او هم د پاکستان د کراچۍ په ښار کې استوګنه لري.

یو شمېر قلند ر خېل د هند و ستان په ختېز بنګال په تېره بیا کلکته (کولکته)، بمبئي (مومبای)، د اسام په ایالت چې د وی یې اشام بولي، بیهار او اوړیسا کې استوګنه لري او خپلې سود اګرېزي چارې او معاملې پر مخ بیایي.[371]

370 د غزني تاریخي جغرافیا، د محمد ولي ځلمي تالیف، ۱٦ـ-۱٦۱ مخونه، ۱۳٦۲ کال، کابل.

371 د قلند ر خېلو د قبیلې په اړوند د د ې مقالې د لیکوال (د کتور لطیف یاد) یاد د اشتونه.

119 قوال خېل

لکه څرنګه چې د يوسفزيو، ګګيا نيو او ترکلاڼيو پښتنو د پيژند نې په برخه کې راغلی د ي په هغه وخت کې چې خاښې خېل او غو ريا خېل په مجموع کې او په تيره بياد يوسفزيو قبيله په ځانګړې توګه د کند هار د شاوخوا سيمو نه د کابل خواته راو لېږد يد ل و په هغه وخت کې مغولی واکمن سلطان ابو سعيد د کابل د حکومت واکد ار و. په همد ې وخت کې د خاښې خيلو لوی مشر ملک سليمان شاه وچې د ملک تاج الد ين زوی او د ملک رځې لمسی و. کله چې مرزا الغ بيګ پاچا شو، ملک سليمان شاه خپله لور مرزا الغ بيګ ته په نکاح کړه. په پيل کې د يوسفزيو او ميرزا الغ بيګ تر مينځ اړيکې ښې وې خو وروسته بيا ترينګلې شوې او ورپسې د يوسفزيو او ميرزا الغ بيګ تر مينځ مخالفتونه رامينځ ته شول.

ميرزا الغ بيګ هم د يوسفزيو پښتنو پر خلاف پلمې لټولې تر څو يوه ورځ يې د يوسفزيو پښتنو اته سوه تنه مشران ميلمانه کړل او په ډېر چل او د وکې سره يې د خپلو کسانو له خوا د وی بې وسلې کړل او غو ښتل يې چې د غه ټول کسان له مينځه يوسي چې په پای کې يې همد ا سې وکړل.[372]

د تواريخ حافظ رحمت خاني مولف پير معظم شاه په خپل کتاب کې د يو سفز يو د مشرانو د بند ی کيد و په اړوند د اسې ليکلي د ي :

" کله چې د يوسفزيو د غه مشران په هغه ميلمستياکې چې ميرزا الغ بيګ ورته جوړه کړې وه بې و سلې او بند يان شول نو د د غو بند يا نوپه ډله کې يو تن قد وت المکاشفين شيخ عثمان بن موتي موليزی هم شا مل و. نوموړ ی د هغه وخت له لو يو وليانو نه شميرل کيد ه او د يوسفزيو ولس ورته ډېر عقيد ت او اراد ت د رلود. په د غه وخت کې چې مېرزا الغ بيګ د غه کسان بې وسلې او بند يان کړي ول نو د يوسفزيو يوتن نامتو شيخ او د رويش (تورقوال) چې د يوسفزيو د موليزي ښاخ نه و او کند هار ته د سياحت لپاره تللی و هم په د غه وخت کې د ربار ته راغی، په د غه وخت کې شيخ عثمان غږ کړ چې تور قوال هم راغی او په د غه پېښه کې راسره شريک شو."[373]

لنډه د ا چې ميرزا الغ بيګ د ملک احمد ه پرته د يوسفزيو پښتنو د غه اته سوه تنه مشران ټول له تيغه تېر کړل.

چې ويل کيږي د کابل په سياه سنګ کې د يو سفز يو له د غو وژل شوو مشرانود مړو نه يوه لويه هد يره جوړه شوه. هغه يو سفزي چې له د غه مغولي ناتاره بچ پاتې شول له کابله ننګرهار ته او بيا له غه ځايه د خيبر د تاريخي د رې له لارې پيښور او بيا له هغه ځايه د سوات په سيمه کې ميشته شول.

---

372 حيات افغاني، ۱۲٦ مخ، د د انش چاپ، پيښور.

373 تواريخ حافظ رحمت خاني، د پير معظم شاه تاليف، ۲٤ مخ، پښتو اکېډيمي، پيښور يونيورسټي، پبليک ارټ پرېس، پيښور، ۱۹۷۱ع کال.

په اوسني وخت کې هم د یوسفزیو د مولیزي په څانګه کې یوه ډله شته چې د همدې تور قــوال اولاد ه د ه او د قوال خېلو په نامه سره هم یاد ېږي.[374]

د افغانستان د لغمان د ولایت د مرکز مهترلام پورې یو اړوند ه کلی شته چې د قوال خیلو پــه نــامه ســره یــاد ېږي.[375]

120 کړو خېل

کړوخېل له اره غلجي پښتانه د ي چې ځانونه په احمد زیو ور ګډوي چې زیاتره یې د کابل ولایت په شا اوخــوا سیمو لکه خورد کابل، خاک جبار، چکړیو او د بت خاک په شا اوخواکې تر سروبي ولسوالۍ پورې میشته د ي.

د کړو خیلو قبیله پر پنځو خیلو نو ویشلې شوې د ه او د غه خیلونه په د ې ډول د ي: عنایت خېل، عبــد اللهــ خېل، د وران خېل، شریف خېل او ولي خېل.

عنایت خېل چې د کړو خېلو د قبیلې تر نورو خیلو نو په پر تله یې شمېر زیات د ی او د مشـــر زوی اولاد ه ګڼل کیږي هم په پنځو کو چنیو ښانګو ویشله شوي د ه چې نو مونه یې د اد ي:

فتح خېل، رحمن خېل، د لوړ کورنۍ، د طلب کورنۍ، او د نذیر کو رنۍ چې د غه ښانګې زیاتره د کابل ولایــت د خاک جبار په ولسوالۍ کې استو ګنه لري، خو د د وی نه یو شمېر یې د لوګر، کند ز او تخار په ولا یتو نو کــې هــم استو ګنه لري. همد اراز د کړو خیلو د قبیلې د شریف خیلو ښانګه هم پر د وو خیلو نو ویشل شوي د ي چې فقیر خېل اوګود ر خېل نو میږي.[376]

د اسې مستند روایتو نه شته چې کړو خېل د امیر شیر علي خان د واکمنۍ له زمانې نه د مخه په نیمه کو چـــي ډول ژوند کاوه او ځمکې یې نلرلې. په هغه وخت کې جبار خېل په هغه سیمه کې اوسېد ل چې نن ورځ یې خـــاک جبـــار بولي. هماغه و چې د کړو خېلو او جبار خېلو تر مینځ چې هغی هم د غلجیو پښتنو یوه قبیله وه خپل منځي اختلافات را مینځ ته شول. د د غو اختلا فا تو خبر امیر شیر علي خان ته ورسید.

امیر شیر علي خان د کړو خیلو او جبار خیلو د قبیلو مشران چې سعد الله خان کړوخیل او غازي ې اوارې کړي، چې د واړو غاړو د امیر شیر علي خان امر ومانه او سوله یې سره وکړه. د د ې سولې د تړون له مخې د خـــاک جبـــار سیمه کړو خیلو ته ورکړل شوه او د هغې په بد ل کې یې د ننګر هار ولایت پورې اړوند ه سیمو جوکان او حصارک کې یې جبار خیلو ته ځمکې ورکړې.

374 پښتني قبیلې، د د کتور لطیف یاد اثر، ۲ـ۳ مخ.

375 د د کتور لطیف یاد شخصي یاد د اشتونه.

376 لطیف یاد ، پښتني قبیلې، ۲۱٤ مخ، د پېښور چاپ.

ځر نګه چې په هغه وخت کې د کړو خیلو د قبیلې خلکو په خپل مینځ کې ډېر ټینګ یو والی د رلود نو د امیــر شیر علي خان موخه او مقصد د او چې په خاک جبار کې د انګر یزي ښکیلاکګرو په وړاند ې یوه پیاوړې د فاعي کر ښه رامینځ ته کړي او د انګریزانو په ټکولو کې فعاله ونډه واخلي چې همد اسـي هــم وشــول. کــړو خیلــو د انګریــزي ښکیلاکګرو سره ډېرې جګړې وکړې او د کابل په بالا حصار کې یې د نورو پښتنو ملي مبارزینو ســره یــو ځــای د کیوناري په وژلو کې هم ستره ونډه واخیستله.

120.1 د وه وروستیو پیړیو کې کړو خیلو مشران

لکه چې د مخه وویل شول چې د کړو خیلو د قبیلې یو ښاخ عنایت خېل و چې په کړوخیلو کې د قــبیلې مشــر توب تل د عنایت خېلو د ښاخ په یوې ځانګې فتح خېلو پورې اړه د رلود له چې په د وو وروستیو پیړیو کې د د غــې قبیلې ځینې مشران په لاند ې تو ګه د رپېژ نو:

علي مد د کړوخېل، د هغه زوی سعد الد ین کړو خېل چې په سعد و کړوخېل سره یې شهرت د رلود ، د سعد الد ین کړو خېل زامن هریو محمد رحیم کړوخېل او محمد شاه خان کړوخېل ول (چې د افغانستان په تاریخ کې پــه غــازي محمد شاه خان) سره هم شهرت لري اود انګریزي ښکیلا کګرو یو سر سخته د ښــمن و. د محمــد رحیــم زوی بیرګــډ عمراخان او د غازي محمد شاه خان کړوخېل زوی کر نیل میرد اد خان کړ وخیل. د پورتنیو مشرانو وروسته د د غــې قبیلې مشري د محمد رحیم خان کړو خیل د لمسیانو او د میر د اد خان کړو خېل د زامنو په لا س کې وه.[377]

د ضیا الملت والد ین ا میر عبد الر حمن خان ۱۸۸. - ۱.۱۹ زیږد یز د واکمنۍ په وخت کې کړو خیــل تبعیــد او فرار شول، ځکه چې هغوی امیر عبد الر حمن خان د واکمن په تو ګه ونه مانه او هغه ته یې بیعت ونکړ. د د غې قبیلې یو شمېر د پښتو نخوا د تیراه د د وتوی سیمې ته ولیږد ید ل.

همد اراز یو شمیر کړو خیل د ارګون په میر زکه او د ننګر هار په شینوارو کې هم د امیر عبد الر حمن خــان د پو ځ سره وجنګېد ل، خو کو مه سو به یې په بر خه نه شوه او د ماتې سره مخا مخ شول.

د امیر عبد الر حمن خان تر مړ ینې وروسته یې چې زوی سراج الملت والد ین ۱.۱۹ - ۱۹۱۹ زیږد یز واکمني تر لا سه کړه د کړو خیلو د قبیلې خلکو ته یې فر مانو نه ولېږل چې با ید بېرته خپلو اصلي سیمو او ملېنو ته را ســتا نــه شي چې د نو موړي فر مان له مخې کړو خیل د خپلې استو ګنې اصلي سیمو ته را ستانه شول.

کړو خیل غیر تي، میلمه پا لونکي او په علم او پو هې مین خلک د ي. د وی د هیواد په خپلــو اکــۍ میــن او د پښتو او پښتو نولۍ سره زیاته مینه لري. د افغان- انګرېز په د ري ګو نو جګړو کې د د وی ځلاند ه او تــاریخي کــار نامې ځر ګند ې د ي. د کړوخیلو د قبیلې زیاتره خلک د کرنې او مالد ارۍ په چارو بو خت د ي، خو یو شمېر خلک یې

377 د اغلې نو شیروان کړو خېل نه د کړو خیلو د قبیلې په اړوند معلومات.

د ولتي د ند ې هم لري.

د کړو خیلو د قبیلې یو شمېر نا متو کسان په لا ند ې ډول د ي:

1. د کړو خیلو د قبیلې قو مي مشر ښاغلي ولي خان کړو خیل.
2. د افغا نستان په ولسي جرګه کې د کابل د خلکو استازې اغلې شینکۍ کړو خېل.
3. افغان ژورنالیست ښاغلی د انش کړو خیل.
4. د ښځو د حقو قو مد افعه اغلې نو شیروان کړوخیل[378]

د لته به بیځایه نه وي چې د کړو خیلو د قبیلې د ملي اتل او د انګریزي ښکیلا ګګرو پـر خلاف د ملـي مبـارز غازي محمد شاه خان په اړوند هغه شعر ولولو چې د د ه په ستا ینه کې ویل شوی د ی او د هغه وخت سند ر غاړو به هم وایه:

کـــوز لـــه لنـــد نـــه ګورکیـــان [379] راغلـــل	پـــه پښـــتو نخـــوا کـــې یـــې حملـــې کـــړې
محمـــد شـــاه خـــان غـــازي ور مـــاتې رســـالې کـــړې	د کـــړو خیلـــو پـــر ځوانـــانو یـــې نـــارې کـــړې

غازي محمد شاه خان

وروڼو راپاڅئ په وطن یـــې ســـترګې ســـرې کـــړې	بیا پـــرې ځوانـــانو د ټوپکـــو ســـرې لمـــبې کـــړې
محمد شاه خان غـــازي چـــې الله اکـــبر نـــارې کـــړې	د باجوړ او بـــه یـــې بیـــا پـــه وینـــو ســـرې کـــړې

غازي محمد شاه خان

پـــه هغـــې ورځـــې یـــې ور ګـــډې رســـالې کـــړې	له ســـینه پـــورې یـــې خیمـــې د ود او لمـــبې کـــړې

---

378 د کړو خیلو د قبیلې په اړوند زما (لطیف یاد) شخصي یا د ښتونه.

379 ګورکه چې کله کله د ګور کهه په بڼه هم لیکل شوي د ي له اره د نیپال هېواد د ګورکهه قبیلې ته منسوب د ي او په همد ې نا مه په نیپال کـې یوه ولسوالۍ هم شته چې د همد ې خلکو د استو ګنې اصلي ځای ګڼل کیږي. کله چې انګرېزان د هند په نیمې وچې واکمني کـوله پـه ۱۸۵۷ زیږد یز کال د هند و ستان ټول ولسونه او پرګنې که هند وان ول او که مسلمانان په ګډه سره د پر نګیانو پر خلاف پا څون وکړ چې ډېـر شمېر یې شهید ان شول چې د ۱۸۵۷ کال پاڅون ته د هند و ستان په تاریخو نو کې ایام غد ر هم ویل کیږي. ګو رکهه چې ډېر جنګیـالي او د نښې په ویشتلو کې مهارت د رلود انګرېزانو په خپل پوځ کې برتي یا استخد ام کړي وو. همد غو ګو رکه وو د ۱۸۵۷ کال په پا څون کـې د انګرېزانو په ګټه ډېر خلک ووژل. ګورکهه و نه یوازې په هند وستان کې د انګرېزانو لپاره وجنګید ل، بلکې انګرېزانو پـه افغـا نسـتان، پښتو نخوا، بر ما، بوټان او ان د تر کیې په هېواد کې هم د خپل ځان په ګټه وجنګول. په لو مړۍ نړیواله جګړه ۱۹۱٤- ۱۹۱۸ کـې د وه سـوه زره تنه ګورکه د انګرېزانو په پوځ کې شتون د رلود.د ګورکهه پو ځیان د هند تر خپلواکۍ ۱۹٤۷ کاله پورې په هند و ستان کې انګرېزانـو ته ښه خد متونه وکړل او هغوی هم پرې ډېر باور د رلود. د هند تر خپلواکۍ وروسته د ګورکهه و پوځیان اوس هم د هند په پوځ کې شـته چې ګورکهه ریجمنټ یاپلی پوځ یې بولي.

له انګریزانـــو نـــه یـــې میمـــې[380] را ســـتنې کـــړې　　له پر نګیانو سره یــې نــر مــې بیـا پنجــې کــړې

غازي محمد شاه خان

د پرنګیـــانو پـــه چـــو نیـــو یـــې حملـــې کـــړې　　نـــو یـــې ور تشـــې بیـــا تـــوبرې کـــړې
د مشـــهد یـــو، د کلـــد ارو یـــې ولجـــې کـــړې　　د بابوګـــانو خیـــټې یـــې څیـــرې پـــه نیـــزو کـــړې

غازي محمد شاه خان

د باجوړ له سـینه یــې پــورې چــې حملــې کــړې　　د پـــر نګیـــانو یـــې پلتنـــې ور ســـتنې کـــړې
د شـــنو زمریـــانو یـــې ســـواتیانو ننـــد ارې کـــړې　　د ګورکیـــانو پـــه خیمـــو یـــې ولـــولې کـــړې

غازي محمد شاه خان

121 کرلاڼي

د پښتنو یو مهم ټولنیز ګروپ کرلاڼي پښتانه د ي چې ډېرې مشهورې پښتني قبیلې په د غه ټـــولنیز ګـــروپ پورې اړه لري. د کرلاڼ نوم په هغو تاریخونو کې چې د هند وستان په مغولي د ورې پورې اړه لـــري لکـــه د عبـــاس سرواني (۹٤۷ هجري) په شیر شاهي تاریخ یا تحفه اکبر شاهي کې، د شیخ رزق الله د هلوي (۸۹۷ – ۹۸۹ هجري) په واقعات مشتاقي کې، د جهانګیر د د ورې د مؤرخ عبد الله (۱۰۳۷ هجري) په تاریخ د اود ي[381] کې، د احمد یاد ګار (۱۰٥٤ هجري) پـــه تاریخ سلاطین افا غنه کې چې په تاریخ شاهي سره هم شهرت لري، د خواجه نعمت الله (۱۰۲٤ هجري) په تاریـــخ خانجهـــاني کې او د محمد کبیر په افسانه شاهان هند[382] کې د کران کرران او کراني په بڼه هم راغلی د ی.

---

380 د انګرېزانو میر منې

381 تاریخ د اؤد ي د عبد الله تالیف د ی چې د هند د مغولي واکمن نو رالد ین جهانګیر د واکمنۍ ۱۰۱٤ - ۱۰۳۷ په وخت کې لیکل شوی د ی. د غـــه کتاب ما د د ې مقالې لیکوال په ۱۳٦۸ لمریز کال کې د افغانستان د علومو اکیډیمۍ د پښتو څیړ نود نړیوالمرکز د سپا رښتنې له مخې په کابل کې د سوري شیر شاه د زوکړې د ٥۰۰ کلیزې د نړ یوال سیمینار لپاره وژباړه چې په هماغه کال د اریانا په مطبعه کې د ٤ــ ټوکو پـــه شـــمېر چاپ شو. د غه کتا ب د د ویم ځل لپاره د د انش د خپر ند ویې ټو لنې له خوا په ۲۰۰۷زیږ د یز کال کې د پښتو نخوا په مرکز پېښور کـــې د ۱ـــ ټو کو په شمېر چاپ شو.

382 افسانه شا هان د محمد کبیر اثرد ی چې مو رنۍ نیکه یې د پښتنو د سوریانو په قبېلې پورې اړه لري. د غه اثر په هند کې د سور ي او لو د ي پښتني واکمنا نو او په بینګال کې د پښتني کر لاڼي واکمنانو په اړوند لیکل شوی د ی ا وتر او سه لا چاپ شوی نه د ی. د قلمي نســـخو مایکرو فلمو نه یې د لند ن په برېتیش میوزیم، د هند وستان د علیګر د پو هنتون په کتا بتون په ۱/ ۹ شمېره او په نوي ډیلي کې د ایران د علم او فر هنګ د خونې په نور مایکرو فیلم سینټر کې شته. ماد د غې مقا لې لیکوال د غه کتاب د علیګړ د پو هنتون د میکرو فیلم نه رانقل او پښتو ته مې ژباړلی د ی، خو لا تر او سه مې چا پ کړی نه د ی. چې د د غه اثر د کتا بت کال ۱۱۸۹ هجري د ی. (لطیف یاد)

د کرلاڼيو په اړوند په بېلابېلو تاريخي کتابونو کې مختلف افسانوي روايتونه شته دي، د بېلګې په توګه تاريخ حيات افغاني په دې اړوند داسې ليکي :

"د د لازاکو د قبيلې خلک چې د کرلاڼي پښتنو يو پياوړی ښاخ ګڼل کيږي په دې اند دي چې د کرلاڼ پلار سيد قاف نوميد چې د نسب شجره يې په اتم پښت کې حضرت امام حسين (رض) ته وررسيږي. د خټکو د قبيلې خلک د کرلاڼ پلار هوني بولي او خپله شجره هم د سړبني پښتنو سره ګډوي. شيتک عقيده لري چې کرلاڼ د کوم شهزاده زوی و. همدارنګه د خوږيانيو د قبيلې خلک عقيده څرګندوي چې کرلاڼ د عبد الله اورمړ زوی و. د کرلاڼي د اولادې ځينې خلک وايي هغه وخت چې کرلاڼ نومې ماشوم د يې نړۍ ته سترګې پرانيستلې نو په هغه ځای کې کوم لښکر يوه شپه تم شوی او بيا له هغه ځايه تللی و او د غه ماشوم بيا د اورمړو د قبيلې د يوه تن له خوا چې عبد الله اورمړ نوميد د اوسپنې تر يوې کړايي لاندې وموندل شو، نو ځکه د کړايي د نوم په وجه يې کرلاڼی نوم پرې کيښود[383] او د دې لپاره چې عبد الله اورمړ کوم نارينه اولاد نه درلود کرلاڼی يې په زويتوب ونيو او د ده روزنه او پالنه يې وکړه چې د کرلاڼ نه بيا د وه زامن پيدا شول چې يو يې کودی او بل يې ککی و خو لکه چې د مخه وويل شول چې پورتني روايتونه افسانوي بڼه لري او يو روايت له بل سره هيڅ ورته والی نلري.

د افغانستان نومیالی مؤرخ لوی استاد ارواښاد علامه عبد الحی حبيبي په خپل اثر د "افغانستان لنډ تاريخ" کې ليکي:

"په پښتني نسب نامه کې د کرلاڼ يا کرلاڼي په نامه يوه بله څانګه هم شته چې د وی د پښتنو له هغو د ريو نورو څانګو سړبن، غرغښت او بيټنيو سره خپلوي لري او سوچه پښتانه دي. "[384]

د پښتو ستر شاعر خوشال خان خټک هم د کرلاڼيو او په مجموع کې د ټولو پښتنو ترمينځ د خپلوۍ د اړيکو په اړوند داسې يو شعر لري:

پښتون په اصل سړبنی دی
يا غورغښتی دی يا بيټنی دی
لودي، غلجي د بيټ له لوره
په سړبن پورې بيا کرلاڼی دی
(خوشال خان)

زما (د دې مقالې ليکوال) په اند کرلاڼي هغه پښتانه دي چې د نورو پښتني ټولنيزو ګروپونو لکه (سړبن، غرغښت او بيټنيو) سره خپلوي لري او هم کرلاڼي پښتانه هغه پښتانه دي چې د کرکيلې او کرنې په چارو بوخت دي،

383 حيات افغاني، پښتو ژباړه د دکتور لطيف ياد او فرهاد ظريفي، ۳۲۱ مخ، د پېښور چاپ.

384 پوهاند عبد الحی حبيبي، د افغانستان لنډ تاريخ، ۱۸٤ مخ.

له همدې کبله د کرلاڼي کلمه د کر او کرنې سره اړخ لګولای شي.[385]

په تاريخ حيات افغاني کې چې د کرلاڼيو د نسب کومه شجره راغلې ده نو د ښاخونو، خيلونو او ښانګو نومونه يې په دې ډول راغلي دي:

کود ی، ککی او بيا موسی زي، منګل، توري، هني، ورد ګ، د لازاک، اورکزي، موسی خيل، جاني خيل، لوري خيل، يعقوب خيل، ذکريا خيل، امازي، ياسين خيل، مند يزي، ماني زي، مو ني زي، حيد ر زي، حسي زي، حسني زي، احمد خيل، وتک زي، عمر خيل، يحيي زي، سمر زي، سلطان خيل، امبره خيل، لبنکري خيل، حاجي مير خيل، مير وعظ خيل، بډا خيل، ناغه خيل، بر هان، خوګياڼي، سليمان، شيتک، اپريد ي، خټک، ځد راڼ، اتما نخيل، ميرل خيل، خوجړه، مو ګی، کمال خيل، علي زي، مسوزي، د ولت زي، اسماعيل زي، لشکر زي، محمد خيل، ستاري خيل، فيروز خيل، نپيروني، سه پای، عبد العزيز خيل، ماني خيل، بر احمد خيل، بيد اد خيل، اصغر خيل، صبوره خيل، احمد خيل، ساوزي، مست علي خيل، سلار خيل، خويد اد خيل، علي خواجه خيل، سيد خيل، مير زای خيل، رابيا خيل، ممازي، ابا خيل، خد ي زي، علي شير زي، ماموزي او پاړي.[386]

په او سني وخت کې کرلاڼي پښتانه پر ډېرو قبيلو ويشل شوي د ي چې د ځينو مهمو قبيلو نومونه يې د اد ي:

د لازاک، اورکزي، منګل، هني، ورد ګ، اپريد ي، خټک، ځد راڼ، اتمانخيل، خوږياڼي، پړبه، عبد الرحمن يا د رمان، ځاځي، توري، وزير، مسيد يا مسعود ، ګوربز، د وړ، تڼي، شيتک، بنوڅي، بنګښ، مقبل، سبري، مند وزي، اسماعيل خيل، زموخت يا زويمشت اوسبري چې د غې قبيلې بيا په ډېرو خيلونو، ښاخونو او ښا نګو با ندې ويشل شوي د ي.[387]

کرلاڼي پښتانه نه يوازې په افغا نستان کې اوسي، بلکې په پښتونخوا، پاکستان او په هند کې هم استو ګنه لري. کرلاڼي پښتانه په عمو مي ډول د ډيورنډ د پولې د واړو غاړو ته په د اسې سيمو کې پراته د ي چې د پوځي او سوق الجيشي پلوه ډېر اهميت لري، له همدې کبله د ه چې کرلاڼي قبيلې د پولې د واړو خو اووته د د واړو هيوادونو افغانستان او پاکستان په برخليک کې مهم رول لوبوي چې د غه واقعيت همد ا اوس هم موږ په عملي توګه ګورو او انکار ترې نه شو کولای.

کرلاڼي پښتانه په مجموع کې تورزن خلک د ي. د وی د خپل هيواد افغانستان سره ژوره مينه لري د سکند ر، چنګيز، انګريز، روس او تر او سني وخته پورې واخله د وی د بلو سګرو او تيري کو نکو ځواکونو پر خلاف په ميړانې راپورته شوي د ی. له همدې کبله د د وی رول د دې هيواد په سياسي او ټولنيز بر خليک کې له پا مه نه شو غورځولای او ډېر مهم ګڼل کيږي.

385 وګورئ، پښتني قبيلې، د د کتور لطيف ياد تاليف، ۲۱۱ مخ، لمن ليک.

386 حيات افغاني، ۳۲۳ مخ د کرلاڼيو شجره.

387 پښتني قبيلې، ۲۱۲ مخ.

121.1 د هند په بنګال کې د کرلاڼي پښتنو واکمني

که څه هم په هند کې د پښتني لود يانو په وخت کې کرلاڼيو پښتنو يو شمير پو ځې د ند ې د رلود لې، خو د وی په هغه وخت کې د ومره مشهور نه وو. د د وی د شهرت انګازې هغه وخت خپرې شوې چې په هند کې سوري واکمنانو واکمني د رلود ه او په اصل کې په هند کې د کرلاڼي قبيله د خپلو د وو نامتو شخصيتونو يعنې تاج خان کر لاڼي ۱۵٦٤ زيږد يز او سليمان کرلاڼي ۱۵۵۵-۱۵٦۱ زيږد يز چې د جمال خان کر لاڼي زامن وو له کبله مشهوره شوه.[388]

121.1.1 تاج خان کرلاڼي

تاج خان کرلاڼی د هند په بيهار او بنګال کې د کرلاڼي پښتنو د واکمنۍ بنسټ ايښود ونکی.

د هند په تاريخ کې د لومړي ځل لپاره د تاج خان کرلاڼي او سليمان کرلاڼي نومونه چې د سوري شير شاه پوځي جنرالان وو د قنوج په جګړه کې ليد لای شو. د ا هغه جګړه وه چې شير شاه د مغولي واکمن همايون پر خلاف ګټلې وه او د غو د وو تنو کرلاڼيو د هغه خد مت په بد ل کې چې شير شاه ته يې کړي وو د شيرشاه له خوا د وی ته په خواص پور، ټانډه او د جنوبي بيهار په سيمو کې جاګيرونه ورکړل شول.

د غه د واړه ورونه ډېر هو ښيار او ځيرک اود ډېر ې پو هې اوسياسي تد بير خا وند ان ول او شير شاه د د واړو قد ر او د رناوی کاوه او په تيره بيا د تاج خان کرلاڼي وړتيا او بيسارې پوهې پر شير شاه ډېره اغيزه کړې وه او نو موړی يې د خپل زوی جلال خان چې وروسته يې د اسلام شاه لقب د رلود ښوونکی او استاد ټا کلی و.

د اسلام شاه د واکمنۍ په وخت کې هم تاج خان د ډېر ځواک ښښتن و او ډېر اعتبار يې پرې کاوه ان ترد ې چې د خپلې مړينې په وخت کې يې هم نو موړی ته د خپل نابالغ زوی فيروز شاه روزنه او پا لنه سپارلې وه. د ې له کبله چې پر اسلام شاه باند ې تاج خان ډېر ګران و او پرد ه يې ډېر اعتماد کاوه، نو هغه اميران چې د اسلام شاه سره جوړ نه وو د تاج خان په مخالفت کې ولاړ وو. کله چې بيا عاد ل خان د اسلام شاه پرتخت کښيناست نو د تاج خان کر لاڼي لپاره خبره نوره هم ګرانه شوه. د د ې لپاره چې تاج خان يو مد بر او د ستر ځواک ښښتن و، نو عاد ل شاه په ځر ګند ه تو ګه د هغه سره د خپلو اړيکو خرابول نه غو ښتل، خو په پټه او په زړه کې يې نوموړی نه خوښيد ه.

وروسته بيا چې د د ه په وړاند ې د عاد ل شاه او نورو اميرانو په کړووړو کې بد لون رامينځ ته شو نو د ی هم په چو په خو له د عاد لشاه له د رباره وتښتيد او جنوبي بيهار ته لاړ. په ۱۵۵۷ زيږد يز کال کې چې د محمد شاه سوري زوی بهاد رشاه د عاد ل شاه پر خلاف بريد وکړ نو تاج خان يې ملګر تيا کوله.

د عاد ل شاه تر مړينې وروسته چې بهاد ر شاه بيهار په خپله ولکه کې راووست، نو تاج خان يې د د غې صوبې ګورنر وټاکه.

---

388 سيد بهاد ر شاه ظفر کا کا خيل، پښتانه د تاريخ په رڼا کې، ٦٤. مخ.

په کال ۱٥٦٤ زېږ. د يز کې تاج خان کر لاڼي پر بينګال برید وکړ او د بینګال او بیهار صوبې د د ه په ولکه کـــې راغلې او په د ې ډول يې د هند په ختيز کې د کرلاڼيو پښتنو د واکمنۍ بنسټ کېښود.

لکه چې د مخه وويل شول چې تاج خان کرلاڼی يو مد بر پښتون او د سياست په رموزو پوه سړی و. هغه پـــه د ې پو هید ه چې مغولي واکمن جلا ل الد ين محمد اکبر د بيهار او بينګال د نيولو سره څومره ډېره ليوالتيا لري، له همد ې کبله نوموړي له پيله د ا پا ليسي غوره کړه تر څو په بيهار او بينګال کې خپله واکمني ټينګه او مستحکمه نکړي نو د مغو لو سره ډغرې وهل څه اسا نه کار نه د ی. همد ا وجه وه چې نو موړي د مغولو د خـــتيزو صـــو بـــو د وايســـرا ی خانزمان سره د وستانه اړيکي ټينګ کړل، خوژوند ورسره ملګر تيا ونکړه او د بينګال تر سو بـــې وروســـته په ۱٥٦٥ زيږ د يز کال کې مړشو.

بايد زياته کړو چې مؤرخينو د تاج خان کرلاڼي د پوهې، زړورتيا او تد بير ډېره ستا ينه کـــړې د ه. د هنـــد د مغولي واکمن جلال الد ين محمد اکبر د د ورې د مشهور مؤرخ او د منتخب التواريخ د مولف ملا عبد القاد ر بد ايـــوني ۹٤۷ – ۱ــ۳ هجري په قول تاج خان کرلاڼی په پښتنو کې يو پوه، مد بر او فاضل شخصيت تير شوی د ی.[389]

121.1.2 سلېمان کرلاڼي

د تاج خان کرلاڼي تر مړينې وروسته د هغه ورور سليمان کر لاڼی (۱٥٦٥ – ۱٥۷۲ زيږد يز) د بينګال او بيهار د واکمنۍ پر ګد ۍ کښيناست.

په ختيز هند وستان کې د سليمان کر لاڼي د واکمنۍ د وره يوه روښانه او ځلاند ه د وره ګڼل کيږي. سليمان کر لاڼی هم د خپل ورور تاج خان کر لاڼي په څېر يو مد بر او هو ښيار سيا ستپوه و. د ی د تا ج خان کر لاڼي د پـــا ليســـۍ لاروی واو هغې پا ليسۍ ته يې نوره هم ود ه ورکړه.سليمان کر لاڼي د خپل ورور تا ج خان کر لاڼي په څېر د مغولو د وايسرای خانزمان سره خپلې اړيکې خوږې کړې. د ه په بينګال کې د پښتنو د يوې پياوړې واکمنۍ په جوړولـــو کـــې ستر رول ولو باوه. سليمان کر لاڼی په د اسې وخت کې د چارو واګې ونيولې چې د سوري قبيلې بيلا بيل ښا خونه او ښانګې لو مړی د خپل منځي جګړو او بيا د مغو لو سره د جګړو له کبله ځپل شوې وې او پښتانه په عمو مي تو ګه بـــې مشره پاتې ول او د غه د سيا سي واک نه بې برخې پښتانه چې د يوه ليډر شيپ په تلا ش کې ول د سليمان کر لاڼي پـــر شا اوخوا راټول شول او نه يوازې يې د هغه په د ربار کې يې منصبو نه تر لا سه کړل، بلکې د سليمان کر لاڼي سياســـي او پو ځي قوت يې نور هم پياوړی کړ.

سليمان کر لاڼی يو ډېر پر هيز ګاره، په علم او پو هې مين او نياو من واکمن و. د د ه د عصر ټول مؤ رخين په د ې خبرې سره يوه خوله د ي چې نو موړی يو پر هيزګار او عاد ل واکمن و او د عالمانو او پو هانو ډېر د رنـــاوی او قد ر يې کاوه او تل به د عالمانو او پو هانو په ټولي کې نا ست وو او د د وی د عالمانه ارشاد اتو نه به يې خوند اخيست.

389 http://en.wikipedia.org/wiki/Taj_Khan_Karrani

د بد ایوني په قول کله چې اکبر پا چا د دې خبرې نه خبر شو چې سلیمان خان کر لاڼی په د ومره زیاته اند ازه د عا لمانو قد ر او د رناوی کوي، نو د هغه په زړه کې هم د ا تلو سه او لیو التیا پید ا شوه چې هغه د ې هم یو د اسې ځای جوړ کړي چې عالمان او پو هان پکې راغونډ او ناسته پاسته ولري او په فلسفې او مذهبي مسائلو بحثونه وکړي.

د واکمنۍ په چارو کې هم سلیمان خان کر لاڼی یو بې تعصبه انسان و. د ه د مسلمانانو او هند وانو سره مساوي چلند کاوه.د د ه د واکمنۍ په وخت کې هند وان په ډېرو مهمو د ولتي د ند و کو مارل شوي وو. یو بنګالی هند و رامانند ا ګوها او د هغه زامن بها یا نند ا، ګونند ا او سبا نند ا لوړې د ولتي څوکۍ د رلود لې او ان چې د وزارتونو د ند ې یې هم تر لا سه کړې. د بها یا نند ا زوی سري هاري د سلیمان د زوی د اؤد خان کر لاڼي د کو چنیوالي ملګری او د وست و. کله چې د اؤد خان کر لاڼي د واکمنۍد چارو واګې تر لا سه کړې نو د سري هاري رتبه او منصب نور هم لوړ شو. د اؤد خان هغه ته د وزیر اعظم د ند ه ورکړه او د هغه سلا او مشورو ته به یې په د رنه ستر ګه کتل.

1. د اوړیسا سوبه

د سلیمان خان کرلاڼي د واکمنۍ د وخت یوه مهمه پېښه د اوه چې اوړیسا فتحه شوه او د بینګال په واکمنۍ کې یې شا مله کړه. په هغه وخت کې د اوړیسا صو به یا ایالت د یوه هند و راجا په ولکه کې وه او ابر اهیم خان سوري چې د هر ځای نه نا هیلې شوی او د سیاسي ځواک نه بې بر خې سا تل شوی وهغه اوړیسا د صوبې واکمن یا راجا ته پناه وړې وه او د هغه ځای راجا هم نو موړي ته په د ې شرط پناه ورکړې وه چې د سلیمان خان کر لاڼي پر خلاف به جګړه کوي او بینګال او بیهار به ورته فتحه کوي. سلیمان کر لاڼی هم د ې وضعې او حالت نه بنه خبر و او د یوه منا سب وخت په لټه کې و.

په ١٥٦٧ زیږ. د یز کال چې مغولي واکمن جلا ل الد ین محمد اکبر د راجستهان پرچتو رګړ باند ې پر پوځي عملیا تو بو خت و سلیمان کر لاڼی د خپل زوی بایزید مې ١٥٧٢ زیږد یز او خپل یوه جنرال کالا پهاړ تر مشرۍ لا ند ې پر اړیسا برید وکړ او تر یوې خو نړۍ جګړې وروسته سلیمان کر لاڼي ته د اوړیسا سو به ور په بر خه شوه او د غه صو به یې د بینګال په واکمنۍ کې شا مله کړه. د د ې سوبې په تر سره کولوسره نه یوازې د سلیمان کر لاڼي د واکمنۍ لمنه پر اخه شوه، بلکې له مالي پلوه هم ډېر پیاوړی شو. سلیمان کر لاڼي په او ړیسا کې خپل یو وفاد اره وزیر میا لود ي چې په لود ي خان سره هم مشهور و د اوړیسا د ګورنر او خپل بل جنرال قتلو خا ن لواڼی (لو ها ڼی) یې د پورې د سیمې ګورنر وټا که.

لکه چې د مخه وویل شول اکبر پا چا د خپلې واکمنۍ له پیله د ا هوډ کړی و چې په هر ډول کید ای شي باید په هند کې پښتانه د سیاسي ځواک او برم نه بې بر خې کړي او د همد ې مو خې د تر لا سه کو لو لپاره یې مو قع لټوله.

د سلیمان کر لاڼي واکمني د اکبر پا چا په ستر ګو کې یو اغزی و او د ی یې نشو زغملای. له بلې خوا سلیمان کر لاڼی هم یو مد بر او د سیا سي پو هې خاوند و او تر څو یې وسه رسید له د پو ځي زور از مو ینې نه یې ځان لیرې ساته او په د ې لړ کې یې ډېره محتا طا نه پا لیسي غوره کړې وه، سره له د ې چې د هغه په واکمنۍ کې د بینګال، بیهار

او اوړیسا په څېر زر خیزه سیمې او صو بې شا ملې وې اود هغه مالي وسایل او پو ځي ځواک ډېر پیاوړی و.

په ۱۵٦۷ زیږ د یز کال کې کله چې د هند د ختیزو سیمو لپاره د مغو لي حکومت وایسرای خانزمان ووژل شـــو، نو سلیمان کرلاڼی له د ې کبله خپه شو چې د د ه سره یې خوږې اړیکي د رلود لې، خو سلیمان کر لاڼي بیا هـم د خپـل پوه او تجر به لرونکي وزیر لود ي خان په سلا او مشورې سره هغه زړې پا لیسۍ ته د وام ورکړ او د مغولو د نـــوي وایسرای منعم خان سره یې هم د وستانه اړیکي ټینګ کړل او تر هغه پورې چې ژوند ی و د خپل تد بیر او سیاسي پـــو هې په وجه یې په بینګال کې یې د پښتنو لپاره یوه پراخه او پیاوړي واکمني رامنځ ته کړه او پښتنو امیرانو ته یـــې د چارو اګې سپارلې وې، تر څو چې د مغولو د ربار ته لاړ نه شي او د ستر خو شال بابا په خبره د مغولو د منصبو نو په هوس نه شي. د ا یو حقیقت د ی چې د سلیمان کر لاڼي تر مړینې وروسته د پښتنو یو والي ته سخت زیـــان ورســـید ، ځکه د د ه تر مړ ینې وروسته یې زامنو هر یوه بایزید خان کر لاڼي او د اؤد خان کر لاڼي د خپل پلار د پا لیســـۍ پــــر خلاف ګا مو نه او چت کړل.[390]

2. د کوچ بیهار سوبه

د سلیمان خان کر لاڼي په وخت کې د کوچ بیهار د نیولو لپاره نو موړي خپل لوی پو ځي افسرکالا پهاړ ولیـــږه. کالا پهاړ د براهما پورترا د سیند نه هم ور تیر شو او د کاماتا جنرال شوکلاد هواجا چې د کو چ بیهار د واکمـــن وشـــوا سنګها د ریم زوی یې مات کړ او تر تیجپور پور ې یې چې اوس یې د ینا چپو ر بولي او د بنګله د یش هېـــواد یـــوه ولسوالي د ه پر مختګ وکړ اوپه د ې تو ګه کو چ بیهار هم فتحه شو.[391]

لنډه د اچې سلیمان کر لاڼی یو عاد ل او سوله خو ښوونکی واکمن و چې د د ه د واکمنۍ په وخت کې د بینګـــال او بیهار خلک خو شاله وو. نوموړی په ۱۵۷۲ زیږ د یز کال کې له د ې فاني نړۍ نه ستر ګې پټې کړې.

121.1.3 بایزید خان کرلاڼی

هغه وخت چې سلیمان خان کر لاڼی د ۱۵۷۲ زیږد یز کال د اکتوبر په میاشت کې وفات شو نو د هغـــه پـــر خـــای بایزید خان کر لاڼی (۱۵۷۲ زیږد یز) د بینګال پر تخت کښیناست. تر تخت کښینا ستلو وروسته هغه د خپل پلار سلیمان خان کر لاڼي پا لیسي او تګلاره پر ییښود له او خطبه او سکه یې په خپل نا مه جاري کړه. با یزید خان کر لاڼي نه یـــوازې د واکمنۍ په چارو کې د خپل پلار تګلاره پر ییښود له، بلکې د هغو پښتنو امیرانو سره یې هم مخالفت پیل کړ چې د د ه د پلار د واکمنۍ په وخت کې یې ستر ستر منصبو نه د رلود ل. د د ې پا یله د ا شوه چې ټول پښتانه امیران له د ه نه په ډار

کې شول او د د ه پر خلاف یې ساز شو نه او منصو بې جوړې کړې چې مشري یې د سلیمان خان کر لاڼي یوه

390 http://www.banglapedia.org/httpdocs/HT/S_0593.HTM

391 http://en.wikipedia.org/wiki/Sulaiman_Khan_Karrani

جنرال قتلو خان لوانی (لوهانی) ته ور په غاړه وه. د همد ې سازشونو په نتيجه کې با يز يد خان د خپل اوښي هنسو نو مې له خوا د خپلې واکمنۍ په اتلسمه ورځ ووژل شو. د با يزيد وژنې د پښتنو اميرانو تر مينـځ قـبيلوي شـخړو او تعصباتو ته لمن ووهله او اميران په خپلو کې په جلا جلا ډلو سره وويشل شول او د تخت د نيولو لپاره د ړې تنه کانـد يد ان ود ريد ل چې د غو شخړو او لا نجو ته د سليمان خان کر لانې وفاد اره وزير ميا لود ي د پای ټکی کيښود او هغه د اچې د سليمان خان کر لانې د ويم زوی د اؤد خان يې د واکمنۍ لپاره مناسب تن وباله او په د ې تو ګه د اؤد خان کـر لانې د بينګال د پښتون واکمن په تو ګه د واکمنۍ پر ګد ۍ کښيناست[392]

121.1.4 د اؤد خان يا د اؤد شاه کر لانی

لکه چې د مخه وويل شو د اود خان کر لانی (١٥٧٢- ١٥٧٦) د خپل ورور با يزيد خان تر وژلوو روسته د بينګال د کرلانيو پښتنو پر تخت تکيه وکړه چې په د ې برخه کې لود ي خان د د ه سره مر سته وکړه او نور پښتانه اميران يې په د ې خبرې قا نع کړل چې د اؤد خان د واکمنۍ لپاره يو منا سب شخص د ی.

لود ي خان يو ريښتينی پښتون وچې د ټولو پښتنو يو والی يې غو ښت.د د ه د تد بير او پو هې په وجه تـر ډېره حد ه پورې په پښتنو کې يو والی رامينځ ته شو. د اؤد خان کرلانې هم تر يوې مود ې پورې د لود ي خان سلا او مشورو ته غوږ نيوه، خو د ې حا لت ډېر د وام ونکړ. د اؤد خان يو احسا ساتي ځوان و او ويل به يې چې زه د ومـره پر اخه واکمني لرم او بيهار، بينګال او او ړيسا زما د واکمنۍ په ولکه کې د ي نو زه د اکبر پا چا نه په څه کـې کـم يـم. هماغه و چې د خپل ورور با يز يد خان په څير يې خطبه او سکه په خپل نامه جاري کړه او د مغولود حکومت په څېـر خپلو وزيرانو او امير انو ته يې القاب ور کول او ځان يې په هند وستان کې د يوه جلا او خود مختاره واکمن په تو ګـه اعلان کړ.

اکبر پا چا چې د د ه د پلار سليمان کر لانې له وخته د پښتنو واکمني نه شوه زغملی نو ځکه يې خپل وايسـرای منعم خان ته امر وکړ چې پر بيهار بريد وکړي. لکه چې د مخه وويل شول د بايزيد خان کرلانې تر وژلو وروسته پـه پښتنو کې يووالی کمزوری شوی و، که څه هم د لود ي خان د تد بير او سياسي پوهې په بر کت د غه پښتانه سـره لـږ شانته راغونډ او يو مو ټی شوي وو، خو د ځينو اميرانو تر مينځ لا هم مخا لفتونه او تر بګنيو شتون د رلود.د ې مخـا لفتونو د د اؤد خان کر لانې په زړه کې شکو نه راپيد ا کړل او په پا يله کې يې لو مړی د لود يخـان زوی او تـر هغـه وروسته يې د هغه پلار لود ي خان وواژه. د لود ي خان او د هغه د زوی وژنې نه يوازې د پښتنو يووالي تـه سـخت زيان ورساوه، بلکې د هغه په وژنې سره د مغولو په وړاند ې يو لوی خنډ هم له مينځه ولاړ اود ا يو د اسې حقيقت د ی چې د مغو لي د ربار مؤرخ ابو الفضل هم پرې اعتراف کوي او ايي:

"د ا د اکبر پا چا نيکمر غي وه چې د هغه د ښمن د اود خان کر لانې پخپله لود ي خان وواژه اود ا هغه کار و چې

392 http://www.banglapedia.org/httpdocs/HT/B_0365.HTM

د اکبر پا چاپو ځيانو د ډېرو هلو ځلو سره سره هم نه شو تر سره کولای." [393]

د پو رتنۍ خبر ې نه د ا جوتيږي چې لود ي خان د ښو مره ستر شخصيت خاوند و چې مغولي واکمن اکبر هم د هغه نه ويره د رلود ه او د هغه د ځپلو په فکر کې و. د تاريخي مستند و روايتو نو پر بنسټ د اؤد خان کر لاڼی، ميالود ي يا لود ي خان د قتلو خان لواڼي، ګجر خان کر لاڼي او سري هاري چې د د اؤد خان د کو چنيوالي ملګرى و په لمسون وواژه. د لود ي خان تر وژنې وروسته قتلو خان لواڼي ته د وزارت د ند ه او سري هاري ته د و کالت د ند ه ورکړل شوه. قتلو خا لواڼي او سري هاري نه يوازې چې د لود ي خان په وژنه کې لاس د رلود ، بلکې د غو د واړو اميرانو په ډېرو نازکو شيبو کې د خپلو شخصي ګټو لپاره د مغولي د ربار سره سازشو نه هم وکړل او د د اؤد خان کر لاڼي د واکمنۍ بيړۍ يې ډوبه کړه.

د د اؤد خان کر لاڼي له خوا د لود ي خان وژنې په پښتنو کې ډېره ستره بې اتفاقي رامينځ ته کړه. اکبر پا چا خو هسي هم پښتنو ته په او بو کې خولې خولې کيد ه او د اسې ښه وخت په لاس ورغلی و چې بايد له هغه نه يې ګټه اوچته کړې وای. همد او چې اکبر پا چا د جو نپور ګورنر منعم خان په د ې کار وګوماره چې بايد د د اؤد خان سره جګړه وکړي. ويل کيږي چې د اؤد خان ۱٤___ تنه پلي سر تيري، ٤___ تنه سپاره، ۲___ ټوپک اوتوپونه او ډول ډول وسلې، ۳٦_ جنګي ها تيان او په سلګونو جنګي بيړۍ د رلود لې او په خپل پو ځي ځواک ډېر نازيد ه او ځان يې د د ې جوګه ګاڼه چې د اکبر پا چا سر ه وجنګيږي. هماغه و چې منعم خان په ۱۵۷۳ زيږد يز کال کې د يوه لوی پوځ سره پر بيها ر بريد وکړ.

که څه هم د اود خان کر لاڼي د مغولو سره د مقا بلې لپاره يو ستر پوځ د رلود ، خو هغه پټنې ته لاړ او په پوځي کلا اوچاوڼۍ کې پا تې شو. مغولي پو ځونو کلا محا صره کړه، خو مغو لي پو ځو نو د غه محاصره نه شوه ما تولی.

په پای کې په ۱۵۷٤ زيږد يز کال کې پخپله اکبر پا چا په د اسې حال کې چې د وه نور جنرالان تود رمل او مان سينګ هم ورسره ملګري ول پر حاجي پور بريد وکړ، ځکه چې د اؤد خان او د پټنې د کلا محصو رينو ته به خواړه او د جګړې سامان الات د حا جي پور نه رارسيد ل. اکبرپا چا د حا جي پور سيمه تر يوې سختې خو نړۍ جګړې نه وروسته فتحه کړه چې د حا جي پور په نيولو سره د پښتنو زړونه مات شول، خو سره له د ې هم د اؤد خان کر لاڼی د کلا پر يښو د لو ته تيار نه و. ويل کيږي چې هغه په نا خبرۍ کې نشه کړل شو او په هماغه شپه يې د کلا نه راويو ست او د بينګال خو اته يې بوته. ويل کيږي چې د کلا د خالي کو لو کار ګوجر خان کر لاڼي ته سپارل شوی و او په د ې کار سره پښتنو ته ډېر زيان ورسيد. هغه د اچې مغو لو د شپې په توره تياره کې د سيند بند مات کړ او د ومره او به ډېرې شوې چې د پښتنو د پوځ ډېر شمېر هاتيان او اسونه د مغولو د پوځ لا س ته ورغلل او ډېر شمېر پښتانه په سيند کې لا هو شول او ډېر شمېر هم د مغولو د تورو په ګوزارونو ووژل شول او پا تې يې ژوند ي ونيول شول.

---

393 پښتنا نه د تاريخ په رڼا کې، ٦٤٩ مخ.

د مغو لو له خواپټنې د کلا ترنيو لو وروسته په ۱۵۷٤ زيږ د يز کال کې مغولو له پښتنو نه سراج ګړهــه، مــو نګهير، بهاګلپور او کول ګنګ او نورې ډېرې سيمې ونيولې۔

تر د ې ماتې وروسته د اود خان کر لانی بينګال ته لاړ اود بينګال د خوند ي ساتلو لپاره يې د تيلو ګړهي د ره پياوړې کړه۔ د ا د ره د لر غو نو زما نو راپد ېخوا د شمالي هند نه بينګال ته د ور ننوتلو د روازه ګڼله کيد له۔ د د ې د رې د خوند ي سا تلو لپاره سوري شيرشاه د خپلې واکمنۍ په وخت کې يوه کلا هم جــوړه کــړې وه۔ مغــولي واکمــن اکبراګرې يعنې خپلې پلا زميېنې ته د بېرته ستنيد و په وخت کې منعم خان د بيهار او بينګال ګورنر وټاکه او تود رمل يې هم ورته پر ېښود څو له د ه سره مر سته وکړي۔ په د غه وخت کې د مغولي پوځ مشر منعــم خــان هــم د اود خــان تعقيباوه او د خپلو پو ځو نو سره يې ځان د تيلو ګړهي د رې ته وروړساوه، خو منعم خان ته پرد ې د رې باند ې تير يد ل څه اسا نه خبره نه وه۔ د منعم خان په د غې ستو نزې کې د سيمې ځينو ځمکه والو مر سته وکړه او هغــه تــه يــې بينګال ته د ننوتلو لپاره يوه بله پټه لاره ور وښو د له۔منعم خان هم خپلې پو ځي ډلګۍ له د ې لارې د بينګال خــو اتــه وليږلې۔ کله چې د تيلو ګړ هې د رې د ساتنې پو ځيانو چې د د اؤد خان کر لانې له خوا په د ې د ند ې ګومــارل شــوي وو د ا حالت وليد نو د تيلو ګړ هي د ره يې پر يښود له او د تيلو ګړ هي د ره د کو مې جګړې پر ته د مغولو د پوځ په ولکه کې راغله۔ د مغولو له خواد تيلي ګړ هي د رې نيول په حقيقت کې د ټول بينګال د نيولو په مانا و۔ د اؤد خان کــر لانی چې د د ې حالاتو نه خبر شو نو خپله پلا زميېنه يې د ټانډې نه ستګاون ته وليږد وله، خو منعم خان د ۱۵۷٤ زيــږد يز کال د سپتمبر په ميا شت کې يې ټانډه او ستګاون هم ونيول او په بينګال کې يې خپل وړاند ې تګ ته د وام ورکړ۔

په کال ۱۵۷۵ زيږد يز کال کې د توکاري په سيمه کې چې اوس د بينګال د ميد ناپور په ولسوالۍ پورې اړه لري د مغولو او پښتنو تر مينځ يوه خو نړۍ جګړه وشوه او سوبه د پښتنو په بر خه شوه چې په د ې جګړه ې د د اؤد خان پوځي جنرال ګو جر خان ښه وځليد ، خو له بد ه مر غه پښتانه پو ځيان د غليم د پوځ په ولجو را ټولولو بو خت شول۔ مغولي پوځ چې د د وی د غه حالت وليد نو بيا يې پر د وی بريد وکړ چې په پا يله کې ډېر پښتانه پو ځيان ووژل شول

او ډېر شمېر د مغو لو پو ځيانو ته ژوند ي په لاس ورغلل چې د پښتنود ا ټول جنګي بند يان د منعم خان پــه امرووژل شول او د د وی د ککريو او سرونو نه يې اتيا لوړې منارې جوړې کړې۔

د ې ماتې د پښتنو پوځي او جنګي مورال او د د اؤد خان پوځي پياوړتيا ته سخت زيان ورساوه۔ مغول چــې د پښتنواو د اؤد خان کر لانې په حال ښه خبر وو، نو د اؤد خان ته يې د يوې شيبې لپاره د ساه ايستلو مجال او وخت نــه ورکاوه او تر د ې ما تې وروسته د اؤد خان کرلا نی د کټک کلا ته لاړ اوهلته يې پناه يوړه او د مغولو سره يې د سولې د خبرو غو ښتنه وکړه او د سولې خبرې اترې پيل شوې۔ که څه هم مغولو جګړه ګټلې وه، خو جګړو د وی هم ځپلــي وو نو د وی هم مجبور شول چې د د اؤد خان سره د سولې خبروته غاړه کيږد ي۔ په پای کې د د وی تر مينځ يو تړون لا سليک شو چې د هغې له مخې د اؤد خان کر لانې د بيهار او بينګال صو بې مغولو ته ورکړې او د اوړيسا صو بــه د د اؤد خان سره پا تې شوه، خو پښتنو اميرانو په بيهار او بينګال کې د مغولو ځواک ونه مانه او په د غو سيمو کې يې لــه

مغولو سره جنګونه کول، په تېره بيا د بينګال شمالي او د بيهار جنو بي برخې د پښتنو په لا س کې وې.

تر د ې تېرون شپږ میا شتې ورو سته منعم خان د ۱۵۷۵ کال د اکتو بر د میا شتې په ۲۳ نېټه مړ شو. د منعم خان تر

مړ ينې وروسته د اؤد خان بيا د بيهار او بينګال د نيولو هوډ وکړ، هغه په ډ برې چو پتيا سـر ه پـر بينګـال بريد وکړ او خپله زړه او پخوانۍ پلا زمينه ټانډه يې بيا په خپله ولکه کې راوسته او د تيلو ګر هي د ره يې هـم بنـه پياوړې کړه. د د اؤد خان کرلاڼي د ې نا ببره بريد ونو په بينګال کې مغولي پو ځو نه وويرول او هغوی د جګړې نـه پر ته بينګال

اکبر پا چا چې په خپلې د ارالخلا فه يا پلا زمينې اګره کې د د ې پيښو نه خبر شو نو د خا ن جهان او تود ر مل تر مشرۍ لاند ې يې يو ستر پو ځ د بينګال د بيا نيولو لپار ه وګو ماره او د غه پوځ د ۱۵۷۵ زېږ د يز کال د نوامبر په

ميا شت کې د اګرې نه د بينګال په لور ورروان شو او بها ګلپور ته نږد ې د بينګال نه د مغو لو تښتيد لی پوځ هم ورسره يو ځای شو، خو د ې تښتيد لي پوځ د ومره ويرې اخيستی و چې د نوي پوځ سره په سختۍ د بينګال د تلو لپاره چمتو شو.

د اځلې د اؤد خا ن کر لاڼي د تيلي ګړ هي د پياوړتيا لپاره ۳ـــ تنه پښتا نه ګو مارلي ول، خو د يوه خــو نــړۍ جګړې په ترڅ کې مغول په د ې وتو انېد ل چې د ا مهمه د روازه ونيسي. خانجهان د ټانډې خواته مخه کړه او د اؤد خان د د ه سره د مقا بلې لپاره د راج محل د ره نيولې وه او د لته د اؤد خان کر لاڼي خپل ځواک د ومره پياوړی کړی و چې مغول پو ځو نه يې پوره اووه ميا شتې ايسار او ځای پر ځای تم کړل. د ې اووه ميا شتني ايسارتيا، د خوړو کموالي او د پر له پسې بارانونو اوربښت د مغولي پو ځو نو زړونه وغورزول.

پرد ې بر سيره مغولي پوځ چې زيات شمېر يې سني مذ هبه ول د حسين قلي بيګ چې اکبرپــا چــا ورتــه د خانجهان لقب ورکړی او شيعه مذ هبه و تر مشرۍ لاند ې جګړې کو لو ته تيار نه ول او د ا د اسې عوامل ګڼل کيد ای شي چې د د اؤد خان کر لاڼي په ګټه وو. خانجهان چې د خپل پوځ حالت د رک کړ نو سمد لاسه يې د اکبر پا چا نه د خوراکي تو کو او پوځيانو د ور ليږلو غو ښتنه وکړه او اکبر هم هغه ته سمد لاسه خوراکي توکي او سا مان الات او پو ځيان ور وليږل.له بلې خوا خانجهان د د اؤد خان کر لاڼي د وه مشهور اميران يعنې سري هاري او قتلو خان لواڼی د ځان پلو يان کړ ل. د اد واړه کسان هغه خلک وو چې د اؤد خان د د وی په لمسون او شيطانۍ خپل نامتو او مد بر وزير لود ي خــان وژلی و. په د ې حسا سه شيبه کې چې د د اؤد خان کر لاڼي اود ټو لو پښتنو ژوند ، عزت او نا موس له خطر سره مخــا مخ و، د د اؤد خان د د غو د ووتنو ياد و شوو اميرانو غد اري يو نه بخښل کيد ونکی جرم ګڼل کيږي. ويل کيږي چې سري هاري د مغولو د پوځ جنرال خانجهان ته د د اؤد خان کر لاڼي د واکمنۍ مهم سند ونه او پو ځي پټ رازونه ور ښر ګند کړل او مغو لي جنرال د هغه سره د اژمنه وکړه چې په بد ل کې به ورته د جيسور سيمه د جا ګير په ډول ور کوي. سري هاري نه يوازې د اچې مهم سند ونه او پټ پو ځي رازونه د مغولو په واک کې ورکړل، بلکې په د ې نا زک وخت

کې يې د د اؤد خان کر لاڼي ټوله خزانه په کښتۍ کې بار کړه او په پټه يې د خپل جا ګير سيمې جيسور ته ورســوله او خپل ورور يې هم له ځانه سره بوت. په همد ې تو ګه قتلو خان لواڼي هم د مغو لو سره ژمنه وکړه چې په جګړه کې به د مغو لو په ګټه کار کوي چې په بد ل کې ورته مغولو په اوړيسا کې د جاګير د ورکولو ژمنه وکړه.

د مغو لو سره د راج محل ترجګړې د مخه د اؤد خان کر لاڼي ته د ا پته ولګيد له چې سري هاري چې د ه پــرې اعتبار او باور د رلود له د ه سره غد اري کړې، نو د ی په د ې خبره د و مره نا هيلی او نا اميد ه شو چې سمد لاســـه د راج محل په ډګر کې د مغو لو سره جګړې ته چمتو شو. د ا فيصله کوونکې جګړه د ۱۵۷۶ زيږد يز کال د جــولای د ميــا شتې په ۱۲ نيټه د راج محل په ډګر کې وشوه. د هند ي تا ريخو نو په قول په د غه جګړه کې د اؤد خان کر لاڼی پخپلــه د يوه زمري په څير د مغولي د ښمن سره تر پا يه وجنګيد.

د راج محل جګړه د کر لاڼي پښتنو او مغو لو تر مينځ وروستنۍ فيصله کوونکې جګړه وه. له بد ه مر غه په د غه جګړه کې د د اؤد خان کر لاڼي د پو ځ يو ډېر تو ريالی افسر جنيد خان چې هغه هم کر لاڼی پښتون اود د اؤد خــــان کر لاڼي له تر بورانو نه ګڼل کيد ه هم د جګړې په پيل کې ډېر سخت ژوبل شو، خو سره له ې هم چــې ژوبــل و پــه ميړانې سره و جنګيد ، خو ورو سته بيا د مغو لو له لا سه ووژل شو. همد اراز په د غه جګړه کې د د اؤد خان کر لاڼي د پوځ يو بل نو ميالی افسر کا لا پهاړ هم سخت ژوبل شو. د د ې پيا وړو افسر انو په وژلو سره د جګړې په ډګــر کــې د پښتنو پو ځيانو مورال کمزوری او پښې يې سستې شوې او ماته يې وخوړه. په د غه وخت کې د اؤد خان کر لاڼی چې د زمري په څېر جنګېد ه د مغو لي د ښمن لا س ته ورغی. مغولي جنرال خا نجهان د د ه د وژلو امر وکړ چې تر وژلــو ورو سته يې سر له تنې غوڅ او د اکبر د ربار ته وليږل شو.

د راج محل جګړې په ختيز هند يعنې بينګال، بيهار او اوړيسا کې د پښتنو واکمنۍ ته د پای ټکی کيښود.

د تاريخ خانجهاني ۱ـ۲۱ هجري د ليکوال نعمت الله په قول د راج محل په ډګر کې د پښتنو د مــاتې ســبب د د اؤد خان کر لاڼي سره د د ه د د وو تنو امير انو يعنې قتلو خان لوا ڼي او سري هاري غد اري وه.

د هند د منځنيو پيړ يو د تا ريخ د يوه زد ه کوونکي په تو ګه زما د د ې مقالې د ليکوال په اند که څه هم پخپله د اؤد خان کر لاڼی يو زړور واکمن و خو ځينې سترې تير وتنې يې هم کړې د ي چې زه يې ځينې بيلګې په لاند ې ډول پر ګو ته کوم:

1. د اؤد خان کر لاڼي با يد د خپل پلار سليمان کر لاڼي پا ليسي تعقيب کړې وای او ډېر احسا سا تي ګا مو نه يې نه وای او چټ کړي د مغو لو سره يې د سازش او نرمۍ لاره غوره کړې وای.
2. د ه بايد پر خپلو د وو تنو لوړ پورو چا رواکو يعنې قتلو خان لوا ڼي او سري هاري باند ې د ومره زيا ت باور او اعتبار نه وای کړی.
3. د اود خان بايد د قتلو خان لو انې او سري هاري په لمسون خپل نامتو امير لود ي خان نه وای وژلای، ځکه چــې

لود ي خان چې کوم خد متو نه د ه ته کړي و هغه يې با يد له ياد ه نه واى ايستلي.

4. د اؤد خان بايد هيڅکله هم د مغو لو سره د سولې په تړ ونو باور نه واى کړاى، ځکه چې مغول په هر وخـــت او شيبه د ې ته چمتو وو چې د پښتنو ځواک وځپي [394]

122 کسايي

کسايي د کاکړو د قبيلې يو ښاخ د ى چې د سهيلي پښتو نخوا د شال په د ره کې اباد او مېشته د ي. ابد الي احمـــد شاه با با د شال د ره د بلو څو مشر نصير خان ته د هغه خد متونو په بد ل کې چې د ه ته يې کړي وو ورکړه. اوس د غه د ره د بلو چستان يوه بر خه ګڼله کيږي.[395] د کسايي د ښاخ يا د ونه د مخه د کا کړو د قبيلې په بر خه کې شوې د ه.

123 کو ټې

محمد حيات خان له نن نه ١٤٦ کلو نه وړاند ې په خپل مشهور اثر تاريخ حيات افغاني کې د کو ټې د ښاخ په اړوند د اسې ليکلي د ي:

"د کو ټې ښاخ خلک له اره سيد ان د ي خو وروسته په وصلي تو ګه په بيټنيو کې ورګډ شول، ځکه چې د بيټ نيکه لمسى د وړسپون زوى ابر اهيم د يوه سيد زوى په زويتوب ونيو ه او هغه يې لوى کړ. د غه ما شوم کوټې نو ميد چې د کو ټې ښاخ هم د د ه په نوم ونو مول شو. کو ټې د ابر اهيم د اصلي زوى د وتا نې نه نيمه بر خه وا خيســـتله او د بيټنيو د قبيلې په يوې کورنۍ کې يې واد ه وکړ چې د محسن شاه او او حسن شاه په نامه د وه زامن ترې پيد ا شـــــول. محسن شاه د جنګ شاه او فيروز شاه په نامه د وه زامن د رلود ل، نو ځکه د بيټني له قبيلې نه وشميرل شو، خو سره له ې هم د وى ته سيد ان وايي او په بنو کې يوه سيمه شته چې ورته "کوټې ساد ات" وايي چې او س هم د د وى اولاد ه او نسل هلته استو ګنه لري چې ځانګې يې د ميري خېل، سيني خېل او د ولت خيلو په نا مه سره يا د يږي. ويل کيږي چې د د وى ښې، وجود او نور فزيکي جوړښت د بيټني قبيلې له نورو ښا خونو او ځانګو سره تو پير لري. [396]

394 د د اؤد خان کر لاڼې د واکمنۍ په اړوند زما (د د ې مقالې د ليکوال)يا د د اشتونه

395 قاضي عطاؤالله خان، د پښتنو تاريخ، لو مړى ټوک، ٢٨. مخ، د کابل چاپ

396 محمد حيات خان، حيات افغاني، ٢٧٢ او ٤٥٤ مخونه، د پيښور چاپ

124 كورم خېل

د وی له اره غلجي پښتانه د ي او ځانونه په سليما نخيلو ورګډوي. د د وی يو شمېر د ننګر هار په ولايت مرکز جلال اباد په ښارکې استو ګنه لري. په نوموړي ولايت کې د ۱۳۶. زيږ د يز کال د سر شميرنې لــه مخــې د د وی ټــول شمېر ۲۳٤ تنه ښود ل شوي د ي [397] چې ښايې اوس به يې په شمېر کې د وه برابره زياتوالی راغلی وي.

125 ګاړي

ګاړي له اره غلجي پښتانه د ي. يو شمېر يې د ننګر هار په ولايت او يو شمېر يې هم د بغلان ولايت پــه ځينــو کليو کې مېشته د ي.

هغه شمېر ګاړي چې د ننګر هار په ولايت کې مېشته د ي نو د د غه ولايت د حصارک غلجايې په ولسوالۍ کــې استو ګنه لري او په نو موړې ولسوالۍ کې د ۱۳۶. لمريز کال د سر شمير نې له مخې د د وی ټول شمېر د ۱۹۸. تنو په شا او خواکې ښود ل شوي د ي چې ښايې اوس يې شمېر د هغې سر شمير نې په پر تله د وه ځلې زيات شوی وي. د بغلان او ننګر هار ولا يت د ګاړو سر ببره پا تې ګاړي د افغانستان په بېلا بيلو ولا يتو نو کې په خواره واره ډول استو ګنــه لري. [398]

126 ګبري

ګبري په اصل کې تر کلاڼې پښتانه د ي، د پښتنو د سړبن په ټو لنيز ګروپ يا ډلې پورې اړه لــري او د ســالا رزيو د قبيلې يو ښاخ شميرل کيږي، خو د د وی په اړه جلا جلا نظريې هم شته. د پښتنو د ځينو تو کم پو هانو په انــد کله چې په شپاړسمې زيږد بزې پيړۍ کې تر کلا ڼيو د با جوړ سيمه ونيوله ، نو د باجوړ په ګبر نومې سيمه کې ګبر يا کا فران (غير مسلمانان) او سيد ل [399] او څه وخت چې تر کلا ڼيو د ګبر سيمه له د وی نه ونيوله نو د ګبر اوسيد ونکــي يې مسلمانان کړل چې او سني ګبري د هغو ګبر د اوسيد ونکو اولاد ه د ه، خو د ځينو نورو په اند څه وخت چې تر کلا ڼيو د ګبر سيمه ونيوله د ګبر او سيد ونکي غير مسلمانان د با جوړ شمال د انګام او نورو د رو ته وتښتيد ل او په ګبر کې کافران پا تې نشول.

397 د کتور لطيف ياد ، پښتني قبيلې، ۲۱۸ مخ، د پيښور چاپ

398 د کتور لطيف ياد ، پښتني قبيلې ، ۲۱۸ مخ، د پيښور چاپ

399 د پښتنو ټو لنيز اقتصاد ي جو ړښت، ۲۲۹ مخ، د افغانستان د علومو اکيډيمي، د پښتو څېړنې نړيوال مرکز، کابل، ۱۳۶۲ لمريز کال

د باجوړ د سيمې د ځمکو د ويش په وخت کې د سالار زيو يوه خيل ته د گبر سيمه په ويش کې ورسيد له چې د وخت په تيرېد و سره د غه خيل د د غې سيمې د نا مه له کبله د گبر يو په نا مه ســـره شـــهرت ومونـــد. د پښـــتني د قبيلوي شجرو پر بنسټ گبري په خټه سا لارزي د ي ، خو د ځاى په ارتباط ورته گبري ويل کږي.

ويل کيږي چې گبري د سالارزيو سره يو ځاى د کونړ د انگام ته راغلي د ي او د سالارزو ســـره يـــو ځـــاى او سيږي او اکثريت يې خپلې ځمکې لري او سالارزي هم د وى خپل سيالان گڼي.

پاتې د ې نه وي چې د لغمان د الينگار په د ره کې د د غه ولايت د مرکز پوړې يو اړوند ه کلى شته چې ممکـــن تر کلا ڼې اوسي، ځکه چې کله د کابل واکمن مغولي مير زا الغ بيگ د يو سفزيو اته سوه مشران په کابل کې له تيغه تېـــر کړل، نو يو سفزي ، گگياڼي، اتمانخيل او تر کلا ڼي د کا بله راو کو چيد ل ، يوسفزي، گگياڼي او اتمانخيل ننگر هـــار او بيا له هغه ځا يه د خيبر په تاريخي لاره پيښور ته لاړل، خو تر کلا ڼيو په لغمان کې واړول.څه مود ه وروسته تر کلاڼي هم ميرزا الغ بيگ ته د لغمان د خلکو د شکايت په وجه له هغه ځا يه ولېږ د يد ل او با جوړ ته لا ړل چې تر او سه پـــوري هما غلته مېشته د ي.[400]

127 گگياڼي

گگياڼي له اره سړ بني پښتانه د ي او په بنا خي خيلو ورگډيږي. ويل کيږي چې د ا قبيله د خپلې مـــور گـــاگۍ د نوم په وجه په گگيا ڼيو سره مشهوره شوې د ه. د پښتني عنعنوي او د ود يزو روايتو نو پر بنسټ شيخا او مر جانې د وه زامن د رلود ل چې يو يې مند نو ميد چې او لاد ه يې يو سفزي او مند ړ د ي او د بل نوم يې مک و.مک يوه لور د رلود له چې گاگۍ نو مېد له او د زير کي په نا مه يو تن ورسره واد ه کړى و چې د گاگۍ او لاد ه اوس د هغې د نامه لـــه بله په گگيا ڼيو سره مشهوره د ه، خو د مک اولاد ه ډېره نه شوه او هغه هم په گگيا ڼيو ورگډيږي.[401]

د تاريخي مستند و رو ايتو نو پر بنسټ د گگيا ڼيو لو مړنى استو گنځى د کند هار د ار غستان په حد ود و کې د غونډان او سره غره په شا و خو اکې د غوړې مر غۍ سيمه وه. گگيا ڼي د ځوار لسمې زيږ د يزې پيړۍ په پيل کې د يو سفز يو. مند ړو او تر کلا ڼيو (تر کا ڼيو) سره يو ځاى چې هغوى هم بنا خي خيل ول د تر ينو پښـــتنو د قـــبيلې د زور او فشار له کبله د خپلې سيمې پر ېښود لو ته اړا يستل شول او له هغه ځا يه لو مړۍ غز ني او ورو سته د کابل ور شو گانو ته ولېږ د يد ل. په هغه وخت کې په کابل کې مغو لي واکمن مير زاالغ بيگ د کابل واکد ارو.

ميرزالغ بيگ په پيل کې په مجمو عي تو گه د بنا خي خيلو قبيلو سره ښه چلند کاوه، خو په پاى کې يـــې د يـــو سفز يو او گگيا ڼيو تر مينځ يې بې اتفاقي واچو له او ورو سته يې بيا د گگيا ڼيو سره پو ځي مر سته وکړه او هم يـــې

400 پير معظم شاه، تواريخ حافظ رحمت خاني، ٦-٧ مخونه

401 د کتور لطيف ياد ، پښتني قبيلې، ٢١٩-٢٢. مخونه

خپل پوځ ته امر وکړ چې د یو سفز یو په وړاند ې د ګګیا نیوملګر توب وکړي۔ میرزا الغ بیک په د ې تو ګه غو ښـــتل چې پښتانه په خپلو مینځو کې سره وجنګوي او د د وی یو والی او پو ځي ځواک مات کړي۔ یوسفز یو هم د میر زا الغ بیګ او ګګیا نیو سره په جګړې لاس پورې کړ چې په پا یله کې میر زا الغ بیګ ماتې وخوړه۔ په پا ی کې میـــر زا الـــغ بیګ بله چاره ونه لید له اوڅو تنه سړي یې یو سفز یو ته ور ولیږل او د د وی ملکان یې را وغو ښتل او د هغوی ډېر عزت او د رناوی یې وکړ۔ یوسفزي د میرزا الغ بیګ په د غه چل ول و غو لېد ل او هره ورځ به یې له د ه ســـره تـــګ راتګ کاوه۔[402]

میرزا الغ بیګ چې ډېر زیر ک سړی و د ا ځل یې بله د وکه رامخته کړه۔ یوه ورځ یې د یو سفز یو د قبیلې اته سوه مشران او ملکان په د اسې حال کې میلمانه کړل چې ټول بې وسلې ول۔ پرته له یوه تن نه چې محمود نو مېـــد او د محمد زوی او د یو سفز یو د قبیلې د چغر زي د ښاخ نه و له ځانه سره په پټه یوه چاړه راوړې وه۔ د میلمستیا په وخت کې محمود د میرزا الغ بیګ په بد نیتۍ و پو هید او خپلو نورو ملګرو ته یې وویل که ستا ســـو خـــو ښــه وي زه بــه میرزاالغ بیګ ووژنم، خو نورو ملګرو یې د ی له د ې کاره منعه کړ او ورته یې وویل چې باید د د ه د مالګې حـــق اد ا کړي ، ښایي د ی له موږ سره بد ي ونکړي۔[403]

ویل کیږي چې په د غه وخت کې د چنګا په نوم یو تن ګګیانی چې د یو سفز یو سره یې سخته د ښمني د رلود له د کابل مغولي واکمن میرزا الغ بیګ ته د اسلا او مشوره ورکړه چې په د ومره ډېر شمېر د یو سفز یو مشران چـــې بې وسلې د ي بیا په لاس نه شي د رتلای باید وخت غنیمت وګڼې او ټول ووژنې۔ میر زا الغ بیګ هم د چنګا د غه ســـلا او مشوره ومنله او ټول یو سفزي یې ونیول او د یوه تن ملک احمد نه پر ته چې هغه هم د نورو وژل شوو مشر انو او ملکانو په غو ښتنه بچ پا تې شو پاتې ټول د یو سفزیو مشران او ملکان یې ووژل او له تیغه یې تېر کړل۔

د یو سفزیود د غو اته سوه ملکانو او مشر انو تر وژل کېد و ورو سته یو سفزي، تر کلا نيي او ګګیانیي د کابل له شا اوخوانه په ډېر بیوزلي حالت کې وشړل شول او د ننګر هار خواته وکو چید ل۔

هغه وخت چې په کابل کې د مغولو د کورنۍ ځواک مخ په زوال شو نو پښتانه ترین په کند هار او د هغه په شااو خواکې ډېر پیاوړي شوي وو چې په نتیجه کې غو ریاخیل [404] هم د ښته اړ ایستل شول چې د هغوی له لا سه هغه سیمه پر یږد ي نو هغوی هم د خا ښي خیلو لاره تعقیب کړه۔ تر غوریا خیلو وړاند ې د ننګر هار په سیمه کې ګګیاني او مهمنزي اباد شوي وو۔[405] د غوریا خیلو په راتلو سره ګګیا نیو د ځان لپاره د لو یې سیمې د پید ا کو لو هلې ځلې پیل کړې۔ تر کلا نیو هم په د غو ورځو کې یوه ډله د حالا تو د معلو مولو لپاره با جوړ ته ولیږله۔ ګګیا نیو هم د تر کلا نیو په سیالۍ

402 پیر معظم شاه، تواریخ حافظ رحمت خاني، پیښور ، پښتو اکیډیمي، ٦-٧ مخونه

403 حیات افغاني، د پیښور چاپ، ۱۹٦ مخ

404 غوریا خیل په اصل کې سړ بي پښتانه د ي او (مو مند و، د اود زیو، خلیلو، څمکنیو او زیړ انیو) ته په مجمو عي ډول غو ریا خیل ویـــل کیږي۔ (لیکوال)

405 مهمنزي په اصل کې سړ بني پښتانه د ي او د خر شبون د زوی د زمند اولاد ه د ه۔ د وی په اشنغر کې او سیږي

کې ځيني کسان وليږل ، خو د تر کلا نېيو له لا سه يې ماتې وخوړله او ببرته راستانه شول. کله چې د ګګيا نېيو لاس د با جوړ نه لنډ شو نو د مهمنز يو په سلا او مشوره يې خپل سپين ږيري او مشران يو سفز يو ته په ننواتې ورولیږل او د يو سفز يو د ملک احمد نه يې د استو ګنې لپاره ځمکه وغو ښتله. ملک احمد چې د ښا خي خيلو تر مينځ يې اتحـــاد او يو الی غوره باله نو د د وی ننواتې يې ومنله او د وی ته يې د وی د استو ګنې لپاره د د وابـــې ســيمه پـــه واک کـــې ورکړه.

ګګيا نېيو ته چې کله د استو ګنې لپاره د د وابې سيمه په لاس ورغله نو د وی په ډله ايز ډول ډلې ډلـــې او تـــپې تپې د کړپې له لارې د و ابې ته راغلل او هلته ميشته شول. د د و ابې په سيمه کې د ګګيا نېيو تر ميشته کيد و ورو سته د وی د د لا زاکو سره د اسې چلند غوره کړ چې ملک احمد هم پرې خپه شواود د وی د مر ستې نه يې لاس واخيست. تر د ې وروسته د د لا زاکو او ګګيا نېيو تر مينځ په ګل بيلې نو مي ځای کې چې د د اود زيو په سيمه کې پروت د ی جګړه وشوه چې په د غې جګړې کې ګګيا نېيو د د لا زاکو له لاسه ماتې وخوړه. د ګګيا نېيو د غه ماتې ملک احمد د ښتـــه اړ يـــو ست چې قبا يلي اتحاد او يو والی را مينځ ته کړي او د د لا زاکو سره يوې وروستۍ فيصلې ته ور سيږي.

د د ې وجه د اوه چې د د لا زاکو د لا سه يو سفزي هم په تنګ ول او همد او چې ټول يو سفزي ، مند ړ، ګګيانړي، مهمنزي او ګد انه په يو سلا او مشوره يو لښکر جوړ کړ او د د لا زاکو پر خلاف يې جګړه پيـــل کـــړه چـــې د د واړو خواوو تر مينځ د کاټلنګ او شهباز ګړۍ تر مينځ جګړه وشوه. د اخون د رويزه په قول په د ې جګړه کـــې اتمـــانخيلو ډېره ميړانه ښکاره کړه او د لا زاکو ماتې وخوړه.[406]

په اوسني وخت کې ګګيانړي پيښور ته نږد ې د خيبرپښتو نخوا د هنګو د و لسوالۍ يا ډسټريکټ پورې اړوند ه سيمې د و ابې کې ميشته د ي چې له پيښوره ۱.۱ کيلو مټره يا ۶۳ ميله واټن لري. د وابه ښکلي غرونه لري چـــې ډېـــرې ونې پکې د ي. په د و ابه کې د ښا خي خيلو ، تور غالي ، سور غالي، ترکانړي، ميري خيل، مند راخيل، مزنړي او حيد ر خيلو قبيلې هم استوګنه لري. د ستر روحاني مشر او ستانه غني نيکه مزار هم هلته د ی.[407] تاريخ حيات افغاني ۱۴۶ کلونه د مخه د ګګيا نېيو د خلکو شمېر پنځه زره کونۍ ښود لي د ي.[408]

128 ګنډه پور

ګنډاپور له اره سړ بني پښتانه د ي او د د وی د لوی يا مشر نيکه نوم ستوری يا ستوريانی د ی چې په تاريخي کتا بو نو کې د استر يا نی يا او ستراني په بڼو هم راغلی د ی. د پښتنو د د ود يزو شجرو پر بنسټ ستو رياني پنځـــه

---

406 سيد بهاد ر شاه ظفر کاکا خيل، پښتانه د تاريخ په رڼا کې، ۳۲۳ مخ

407 **http://en.wikipedia.org/wiki/Doaba,_Khyber_Pakhtunkhwa**

408 حيات افغاني، ۲۳۳ مخ

زامن د رلود ل چې تری(ګنډا پور)، شیخی، مریړی، امرا او همړ نو مېد ل چې په د وی کې د تري، شیخي ، مریړي او امرا او لاد ي ته په مجمو عي ډول ګنډاپور وايي او د ستور ي یا ستور یاني پنځم زوی همړ او لاد ه د خپل لوی نیکـــه ستور ي د نا مه له کبله په ستور یاني سره مشهوره د ه.[409]

محمد حیات خان په خپل مشهور اثر حیات افغاني کې د ګنډا پور د قبیلې په اړوند د اسې لیکلي د ي:

" په پیل کې د ستوري د قبیلې ټول ښنا خونه د لوید یز افغا نستان په ستوریاني (ژاه) نومې ځای کې چې د کند هار په شمال ختیز کې د اوو منز لو په واټن پروت د ی استو ګنه د رلو د له او د ستور ي د ټو لـــو زامنـــو نـــه تـــری (ګنډاپور) ډېر ښنا یسته و چې پر هغه باند ي د شیر انې د قبیلې د مشر یوه پیغله لور مینه شوه او هغه نجلـــۍ د خپـــل مور او پلار له خوښې او رضا پرته د ګنډ اپور کو رته لاړه او کنډ اپور له هغې سره د نکاح کو لو نیت وکړ، خو د ګنډ اپور پلار ستوري او د هغه نورو ورو ڼو د ی له د ې کاره منعه کړ او له ګنډاپورنه خپه شول او له هغه سره یې خپلـــې اړیکي پرې کړې. ترد ې ورو سته چې ګنډا پور په ستور یاني (ژاه) کې د خپلوورو ڼو او پلار نه مرور شو نـــو پـــه ترد ي نومي ځای کې یې چې د ستوریاني (ژاه) نه د وه لنډ منزله واټن لري استو ګنه غوره کړه ." [410]

لنډه د اچې کله ګنډ ا پور په ترد ي نو مي ځای کې استو ګنه غوره کړه نود کر نې په چارو بو خت او کا ریـــز ونه یې جوړ کړل او د خپلې هغې میر منې نه یې چې په مینتوب یې ورسره واد ه کړی و د د ریو زا منو خاوند شـــو چې ابراهیم ، حسین او عمران نو مید ل اوڅلورم او لاد یې یوه لوروه چې خوبۍ نو مېد له او د خپلې بلې میر منې نه یې د یعقوب په نا مه زوی وزیږېد. هغه و خت چې تری یا ګنډاپور په ترد ي کې مړ شو نو د هغـــه زوی ابـــر اهیـــم د ګنډاپور یانو مشر وټاکل شو او کله چې بیا شیخي، امرا او مریړي د ګنډاپور د نسل او شتو زیا توالی او پر مختګ ولید ، نو په ستوریاني (ژاه) کې یې خپله استو ګنه پر ښنود ه او په ترد ي کې د نورو پاتې ګنډا پور یانو سره یـــو ځـــای شول چې تر د ې وروسته له د وی سره په ګټې او تاوان کې شریک شول. [411]

د مغولي واکمن شاه جهان د واکمنۍ په وخت کې د پښتنو د یوې قبیلې مروتو او د و لت خیلو تر مینـــځ یـــوه جګړه وشوه چې مروتو د غه جګړه وګټله اود د ولت خیلو قبیله د ټانک د سیمې نه په وتلو مجبو رشول او د د ولـــت خیلو د قبیلې لوی خان خانزمان د ګنډاپور یانو نه د مر ستې غو ښتنه وکړه او مرو ت یې له خپلو سیمو نه وشړل. تر د ې سوبې ورو سته بیاد خانز مان په غو ښتنه ګند اپو ریان د روهړي په سیمه کې استوګن شول. د ګنډاپور شمال ته د د ولت خیلو قبیله، جنوب ته یې میا خیل، لوید یز ته یې د سلیمان غر او لمر خاته ته یې د یره اسماعیل خان مـــوقعیت لري.[412] د تاریخي روایتونو پر بنسټ د وی په ۱۷ لیږ د یزې پیړۍ کې له افغا نستانه د خپلې استو ګنې اوسنۍ سیمې ته لیږ د ید لي د ي. یو شمېر ګنډاپور اوس هم د افغا نستان د غزني په ولایت کې د تره کو د قبیلې تر څنګ اســـتو ګنـــه

409 د کتور لطیف یاد ، پښتني قبیلې، ۲۲۲ مخ، د پیښور چاپ

410 حیات افغاني، ٤٤۱ مخ، د پیښور چاپ

411 نوموړی اثر، ٤٤۱ مخ

412 پښتانه د تاریخ په رڼاکې، ۱۳۹۸ مخ

لري.

ګنډاپور زړرور او میړنی خلک د ي.د وی د ننګې ونې لري او پیاوړي او غښتلي خلک د ي. په د وی کې د جرګو سیستم شته او خلک خپلې لانجې او شخړې د جرګو مرکو له لارې اواروي. د د راني احمد شاه بابا د واکمنۍ په وخت کې د ګنډاپور د قبیلې ډېر خلک د د ه په پوځ کې د ند ې د رلود لې او د هغه د واکمنۍ په وخت کې د ګنډاپور د قبیلې د وسله والو میړو شمېر د ولس زرو تنو ته رسید ه.

ګنډ اپور په عمو مي ډول د کر نې او سو د اګرۍ په چارو بو خت د ي. حاصلات یې غنم ، جــوار ، بـــاجري او ډول ډول ترکارۍ د ي.په پخوا وختو نو کې به د وی په د و بې کې له د امانه لوید یز افغا نستان ته راتلل او د لته به یې د بز ګرۍ لارې چارې او د اوبو د بند ونو د جوړولو کارونه زد ه کول او سو د اګري به یې هم کوله چې په پا یله کـــې ګنډ اپوریان په روړي کې د ډېرو ځمکو څښتنان شو ل اوپه ژمي کې به یې هند وستان ته تـــګ راتـــګ کـــاوه.د وی څاروي اوښان، غوایې، خره ، وزې او پسونه د ي.

128.1 د ګنډاپور د قبیلې خیلونه او څا نګې

د ګنډاپور قبیله په لاند نیو خیلو نو او څا نګو ویشلې شوې د ه: [413]

1. ابراهیم زي
2. حسین زي
3. مو سی زي
4. یعقوب زي
5. راني زي
6. خوبې زي
7. د رې پلاره

128.1.1 ابراهیم زي

ابر اهیم زي د ګنډاپور د قبیلې یو مشهور ښاخ د ی چې زیاتره په کلا چي، لوني او ماد ي کې او سیږي. نورنګ خان ابر اهیم زی د د غه ښاخ مشر و. نو موړی په ملتان کې د سکهانو پر خلا ف جنګید لی د ی او په لکهي مروت کـــې د جاګیرونو خاوند و چې سرای نورنګ لکهي مروت د د ه د نا مه له کبله په همد ې نامه سره یا د یږي.

د ابراهیم زي څانګې د اد ي:

413 تاریخ حیات افغاني د ٤٤. او ٤٤٣ مخونو شجرې

10. د رړې پلاره
11. احمد خیل
12. فتو خیل
13. جبیل خیل
14. قند و خیل
15. مند اد ک خیل
16. سید ان خیل
17. حولت خیل
18. عبد لزي

128.1.2 حسین زي

د حسین زي څانګې د اد ي

1. ډوړ خیل
2. عمر خیل
3. سکند ر خیل
4. شهو خانخیل
5. نظام خیل
6. بازید خیل
7. زاولي خیل
8. تاجي زي
9. ماني خیل
10. عالي خیل
11. جلي خیل

128.1.3 یعقوب زي

د یعقوب زیو خیلو نه په لاند ې ډول د ي

1. شاه خیل
2. د ا نه خیل
3. سروان خیل
4. پیرا خیل
5. احمد خیل
6. خواجي خیل
7. مریړ
8. موسی زي
9. ناصر خیل
10. نتو زي
11. پیراخیل
12. راناخیل
13. شاکي
14. شهزاد خیل
15. یاکخیل یا یحیي خیل
16. قد م خیل
17. سلیما ن خیل
18. مهتر خیل
19. اختیار خیل
20. شبي خیل
21. بهاد ر خیل
22. محمد خیل
23. اختي خیل
24. بهلول خیل
25. د اد ي خیل
26. حیات خیل

128.1.4 عمران زي

د عمران زيو خيلو نه د اد ي

1. عيسى خيل
2. سلطان خيل
3. سيد ان خيل
4. عثمان خيل
5. ميرا خيل
6. پا مک خيل
7. د ولت خيل
8. شهاب الد ين خيل
9. باره خيل
10. گنډ خيل
11. نصرت خيل
12. زرني خيل
13. رشيد خيل
14. الله د اد خيل
15. حيد ر خيل
16. سيد خيل
17. غنډ خيل

128.1.5 خوبي زي

د خوبي زي خېلو نه د اد ي:

1. ضحاک زي
2. سکند ر زي
3. خليل خيل
4. عبد ل خيل
5. کمال خيل
6. ملا خيل
7. حيات خيل
8. بابر خيل
9. جمک خيل
10. شد اد خيل
11. علي زي
12. بهای خانخيل
13. اند ک خيل
14. باقر خيل
15. ميد اد خيل
16. حفيظ خيل
17. ايسپ خيل
18. زرنيخيل
19. کو هک زي
20.غوراني
21. مر هيل
22.رېازي
23.نور احمد خيل

128.1.6 د رې پلاري

د د ې پلاره خيلو نه په لاند ې ډول د ي:

7. سفر زي
8. نيکال خيل
9. غزن خيل
10. با زيد خيل

128.2 د گنډاپور د قبيلې د استو گنې او سنی سيمې

گنډاپوريان په او سني وخت کې د گو مل د د رياب پر څنډه په کلا چي کې چې د پښتو نخوا په د ېره ا سما عيل خان کې مو قعيت لري ژوند کوي چې د ابا سين په لو يد ېزه څنډه ، د خيبر پښتو نخوا په جنو بي بر خه او د ســـهيلي وزير ستان سره پو له لري۔ حيات افغاني ۱٤۷ کلونه وړاند ې د د وی شمېر ۳۔ زره تنه ښود لي د ي او نن ورځ د د وی شمېر د ۷۔ او ۹۔ زرو خلکو تر مينځ اټکل شوی د ی۔ د گنډ اپو ريا نو د استو گنې مشهور ځای کلا چي د ی چـــې ويـــل کيږي د گنډاپور يا نو د قبيلې د مشر بارا خان په وخت کې ابا د شوی و د کلا چي ښار د د يوالو نو په ذريعـــه احـــاطه شوی د ی او د پلان له مخې جوړشوی ښار د ی۔ د کلا چي د ښار د چاکو گانو جوړولو صنعت، لاسي صنايع او د طلايي د ارو څپليو جوړول د ځانگړي شهرت نه بر خمن د ي۔

د کلا چي د ښار مشهورې محلې د اد ي:

1. د شاکي محله
2. د ابر اهيم زي محله
3. د حسين زي محله
4. د يعقو بزي محله
5. د موسی زيو محله (شمالي خوا)
6. د مو سی زيو محله (جنوبي خوا)
7. د باراخيلو محله
8. د جعفر زيو محله
9. د کمال خيلو محله
10. د خد ر خيلو محله
11. د جتن والا محله
12. د عثمان خيلو محله
13. د نتو زيو محله

د کلا چي د ښار نه بهرې محلې د اد ي:

1. د رانا زيو محله
2. د زرني خيلو محله
3. د بهلول خيلو محله
4. د خود بستي محله
5. محله چو ټي
6. لوني يا قاسم اباد
7. محله هارون اباد

د کلا چي د ښار گيټونه (د روازې):

1. شاکي ګېټ
2. ماد ي ګېټ
3. عثمان خیل ګېټ
4. جتن والا ګېټ
5. میتهو ګېټ
6. مد ی خان ګېټ

په کلا چې کې د ګنډا پور یا نو کلي په لاند ې ډل د ي:

1. ماد ي
2. هت هالا
3. ټکـــــــــــواړه چې د عمران زیو ګنډاپوریانو د ازاد خان د خانۍ په وخت کې اباد شوی د ی
4. لـــــــــــوني
5. روړي
6. قلنــــــــــــد ر

چې د سلیمان غره په خـــتیزو لمنو کې د لوني د ســـیند پـــر غـــاړه مـــو قعیـــت لـــر ي او ګنډاپوریان د د غه ســـیند د او بو نه د خپلو ځمکو د خړوبـــو لو لپاره ډېره ګټه اخلي

لوید بز د ولت پور
7. کوند و کوټ
8. زرکاني
9. کنوري پوټا
10. ګاره عبد الله
11. ګاره مد ا
12. کوټ ظفر

د ګنډاپوریانو ژبه پښتو د ه ، خو په سرائیکي ژبه هم خبرې کولای شي.

د ګنډا پوریانو مشهور او نو میالي کسان:

1. نورنګ خان ابر اهیم زی
2. زمان خان ابر ا هیم زی
3. ګلد اد خان
4. قا لو خان
5. ازاد خان چې ټکواړه د د ه په وخت کې اباد ه شوې وه
6. جبیل خان
7. سرور جان خان ابر اهیم زی
8. سرد ار شاه جهان خان
9. اورنګزیب خان باراخیل
10. محمد رمضان خان رانا خیل
11. محمد حیات خان
12. عنایت الله خان ګنډا پور
13. حق نواز خان ابر اهیم زی

د ګنډاپوریانو علمي شخصیتو نه [414]:

1. حاجي غلام سرور خان ګنډاپور چې د پیښور د اسلا میه سکول لو مړنی سر ښوونکی و
2. شیر محمد خان ګنډاپور د تواریخ خو رشید جهان لیکوال چې ابراهیم زی ګنډاپور و

414 http://en.wikipedia.org/wiki/Gandapur (د فبرورۍ لومړۍ نیټه ۲_۱۲ کال)

3. ډاکټر محمد جانخان ګنډاپورچې په اټو میک انر جیکې یې پي-ایچ-ډي کړې وه
4. ا مین الله خان ګند ا پور د تار یخ سر زمین ګومل مؤ لف
5. فقیر نو رمحمد د رساله رو هي ژبا ړونکی
6. عطا ؤلله خان عطا بهاد ر خیل د پارسي ژبې شاعر
7. طا هر کلا چوي د پښتو ژبې شاعر چې د مینې غبر، د حسن لمن او مضراب یې لیکلي د ي
8. قاد ر د اد خان د تاریخ ګنډا پور لیکوال
9. ثناؤالله شمیم د پښتو ژبې شاعر
10. صلا ح الد ین ابر اهیم زی د اردو ژبې د د وو کتا بو نو مؤلف
11. شاه عالم خان ګنډاپوري د پښتو ژبې شاعر
12. عبد الر حمن خان ګنډا پور کما ل خیل
13. سید احمد اختر د اردو ژبې شاعر
14. الله نواز افق د اردو او سرائیکي ژبو شاعر

129 ګوربز

که چیرې د ګوربزو د قبیلې د نسب شجره په غور سره وګورو نو جوته به شي چې ګور بز د کرلاڼیو پښتنو په ټو لنیز ګروپ پورې اړه لري او د وزیرو د قبیلې یو ښاخ شمیرل کیږي. د شجرو پر بنسټ د وزیرو د قبیلې لوی نیکه وزیر د سلیمان زوی د وه زامن د ر لود ل چې یو یې لالی او بل یې خد ری نو مید ل. خد ری چې د وزیر مشـــر زوی و د د ریو زامنو خاوند و چې تر ټولو کشری زوی یې مبار ک نو مید چې ګوربز د مبارک زوی و او د ګـــوربز اولاد ه د هغه د نامه له کبله په ګوربزو سره مشهوره شوه.[415]

که څه هم ګو ربز د و زیرو د قبیلې یو ښاخ د ی، خو او س د د ې لپاره چې د وزیرو د قبیلې نه جلا استو ګنه لري او په د ود ونو او رواجونو کې یې هم سره لږ شا نتې تو پیرونه شته نو ځکه د د وی یاد ونه پـــه جلا ډول ســـره کوو.

محمد حیات خان په خپل اثر حیات افغاني کې د ګوربزو په اړوند د اسې لیکلي د ي:

---

415 لطیف یاد ، پښتني قبیلې، ۲۲٤ مخ، د پیښور چاپ

"په پیل کې ګوربز د مسعود و (مسید و) وزیرو سره یو ځای د هغوی د غره په شمالي بر خه کې میشته ول، لکه چې د شکتو په د ره او د بابړو په غره کې تر او سه پورې هم ځینې پخواني سپین ږیري وزیر د ګوربزو د قبیلې د اوبو د ویالو او د هغوی د کورو نو نښې نښانې ښیي.اوس تر د وه سوو کلونو [416] زیاته موده تیره شوې د ه چې ګوربز له د غې سیمې نه وتلي د ي او له هغه ځا یه د د وی د تللو وجه د اسې ښو د لې شوې د ه چې د ګبر په غره کې لو مړی د بیټنیو پښتنو د ورګاړي ښاخ استو ګنه د ر لود له چې ورو سته بیا ګوربزو پر د وی یر غل وکړ او د ګبر غر یې ترې ونیوه، تر هغه وروسته د بیټنیو د قبیلې د کچین ښاخ پر ګوربزو برید وکړ او د د واړو تر مینځ تر سختو خو نړیو جګړو وروسته د ګوربزو قبیلې ما تې وخوړله او د ګبرغر بیا د بیټنیو لاس ته ورغی او د د ې لپاره چې ګوربز په د غو جګړو کې کمزوري شوي ول ، نو له د ې کبله د وزیرو د سیمې په لو ید یزو او شمالي څنډو کې، د خوست د سیمې د جنوب ختیز او د د وړو د سیمې په شمال لوید یزو غر نیو سیمو کې میشته شول چې د د وی په د غې غرنۍ سیمه کې د ژمي په د وو میا شتو کې واورې اوري." [417]

ګوربز په اوسني وخت کې د افغانستان د خوست ولایت د ګوربزو په ولسوالۍ کې استو ګنه لري چې نو موړې ولسوالي د تنیو اومند وزیو د و لسوالیو سر ه ګډه پوله لري. باید وویل شي چې ګوربز په ختیزه او لوید یزه بر خه کې د پښتونخوا سره هم ګډه پو له لري.

که څه هم ګوربز بیو زله او غر یب خلک د ي، خو میړني، جنګیالي او په پښتني ننګ او غیرت کې تکړه خلک د ي. د د وی فزیکي جوړښت، ښې، خیرې او رنګونه د و زیرو د قبیلې د خلکو په څیر د ي.که څه هم ګوربز د وزیرو د قبیلې سره په ګټه او تاوان کې شریک نه د ي ، خو هغوی خپل ورونه ګڼي.ګوربزو په پخوا وختونو کې د وزیرو د قبیلې پر نر خونو او څلو باند ې عمل کاوه، خو اوس نو موړي نر خو نه او څلي د د وی له خوا نه عملي کیږي. [418]

حیات افغاني افغاني له نن ۱٤۷ کلونه وړاند ې د ګوربزو د قبیلې د وسله والو میړونو شمیر ۱۰۰۰ تنه او د د ې قبیلې مجموعي شمېر یې ۱۱۰۰۰ تنه ښود لی د ی، خو په ۲۰۰٦ زیږ د یز کال کې د ګوربزو د قبیلې مجمو عي شمیر ۲۳۲۰۰ تنه ښود ل شوي د ي.

416 محمد حیات خان خپل تاریخ حیات افغاني په ۱۸٦٥ زیږ د یز کال لیکلی د ی چې په د ې حساب سږ کال چې ۲۰۱۲ زیږ د یز کال د ی او سنۍ سیمې ته د ګوربزو د قبیلې له راتګ نه تقر یباشا او خوا ۳٥۰کلونه تیر یږي

417 حیات افغاني، ٤۲۷ مخ، د پیښور چاپ

418 معلومات مختصر د رباره اقوام وقبایل ولایات سر حد ي کشور، ٦۹ مخ، د کابل چاپ

129.1 د ګوربزو د قبیلې ښاخونه

د ګوربزو قبیله د زود ین (ضیاؤ الد ین) او نصر الد ین په نامه په د وو تپو (طا یفو) ویشلې شوې د ه چې بیا د غه د وې تپې په لاند نیو ښاخونو ویشل کیږي.

د نصر الد ین ښا خونه د اد ي:

1. سرګلي
2. شیر خیل
3. ماني خیل
4. کد ي خیل
5. کاوي خیل
6. ګلک خیل

د زود ین (ضیاؤالد ین) ښا خونه په د ې ډول د ي:

1. نیزي خیل
2. نواب خیل
3. بیباخیل
4. ژونوال
5. ګنډي خیل
6. خري خیل
7. لنډي خیل
8. بورپه خیل
9. بیکي خیل
10. پریت خیل
11. جپکه ګنډه
12. پیري ګنډه
13. بیړي ګنډه

129.2 د ګوربزو مشهور کلي

انډیرلی، بګي خیل، ملایانو کلی، د پښانو کلی، شهید کلی او نور...

129.3 خوراک یې

د ګوربزو د قبیلې خلک زیاتره په خو ړلو کې د جوارو، غنمو، ړد نو، کورتو، شید و، مستو، کو چو او پیروي نه ګټه اخلي، خو خلک یې زیاتره د جوارو نه پخ شوې ډوډۍ خو ښوي.

129.3.1 میوي یې

د ګوربزو د قبیلې په سیمه کې مټک(چار مغز)، منې، مند تې (زرد الو)، انګور ، الوچې، توتان، ګو رګـــورې، پورګي او مو مانې ډیرې پید ا کیږي چې له د غو میوو نه یې ځینې په تازه او ځینې یې په وچ ډول خوړل کیږي.

129.4 د ګوربزو جامې

د ګوربزو د قبیلې د نارینه ووخلکو پو ښاک د وزیرو او د خو ست د خلکو د جا مو پــه ډیــر د ی. د ښــځو کمیسونه یې د ۱. متره نه نیولې تر ۲. مترو پورې ګن وي. همد اراز ښځې یې سره، سپین او تور ټیکري هم په سروي. همد اراز د د وی میر منې د مزرو څپلۍ هم په پښو کوي.

129.5 لاسي صنعت

د ګوربزو د قبیلې خلک د مزرو نه ښکلې او ښا یسته ټو کرۍ ګانې (شکرونه)، پړي، څپلۍ، ترنګړ، د کټ بوڼ او د خرو کتې جوړوي.[419]

130 لالي یا لیلي وزیر

لکه چې دنسب له شجرې نه څر ګندیږي لالي یا لیلي وزیر دپښتنو په کر لاڼي ټو لنیز ګروپ پورې اړه لري او لالی دخدري ورور او دوزیرو دقبیلې یو ښاخ شمېرل کیږي چې دخپلې قبیلې د پا تې بر خې نه رابیلــه شــوې [420] او دسپین غره په شمالي او لویدیزه بر خه کې او سیږي او دوزیرو دقبیلې نه ددوی دجلا والي په اړه داسې ویل کیــږي چې لالی دوزیر زوی دخپل پلار سره د شوال په غره کې او سیده چې د هغه له لاسه د شیتکو پښتنو له اولادې نه یو تن ووژل شو.

په دغه وخت کې لالی دبدل اخیستلو له ویرې د شوال سیمه پر ښودله او دخوړ یاڼیو سیمې ته لاړ او هلته یــې واده هم وکړ.[421]

تاریخ حیات افغاني له نن نه ۱٤٦ کلونه دمخه ددوی دوسله والو کسانو شمېر پنځه زره تنه ښودلي دي.

همداراز د نوموړي تاریخ د مؤلف د لیکنې پر بنسټ د لالي وزیر اولاده د ننګر هار په سپین غره کې اوسیږي.[422]

---

419 د افغانستان د علومو اکیډیمۍ د ژبو اواد بیاتو د مرکز د علمي غړي ښاغلي سر محقق میر احمد ګوربز له خوا د ګوربزو د قبیلې په اړوند هغه معلومات چې زما په واک کې یې راکړل

420 پښتانه دتاریخ په رڼا کې، ۱۳۹۵ مخ

421 حیات افغاني،٤۲۸ مخ

422 نو موړی اثرد ۳۵۸ مخ شجره

131 لواڼي

دلواڼي قبيله چې نوم يې په تاريخونو کې دلوهاني، نو هاني او نو حاني په بڼو هم راغلی دی په لودي پښتنو ورګډيږي. دپښتانه دتاريخ په رڼاکې دکتاب ليکوال سيد بهادرشاه ظفر کا کا خيل د لو انڼي په اړوند داسې کښلي دي:

" لواڼي هم لودي پښتانه دي. داسماعيل زوی نوحان له خپلو دوو مير منو نه شپږ زامن درلودل او داسې ويل کيږي چې دده اصلي نوم نوح و چې ووسته په نوحان يا لواڼ سره مشهورشو او اولاده يې نن ورځ دلواڼيو په نامه سره ياديږي،خو پښتانه يې په خپلو ورځنيو خبرو اترو کې دلو حاني، نوهاني يا لواڼي په نامه يادوي."[423]

131.1 د لواڼيو د قبيلې ښاخونه او ځانګې

د پښتنو قبيلو د دوديزو شجرو پر بنسټ لواڼي دوې مير منې درلودلې چې يوه يې شيرۍ او بله يې تورۍ نو ميد له. دلواڼي د لومړۍ مير منې شيرۍ نه يوزوی وزيړيد چې مروت نو ميږي او نن ورځ دمروتو قبيله دپښتنو يوه مشهوره قبيله ګڼله کيږي چې دمروتو دښاخ خلکو ته سپين لواڼي هم ويل کيږي چې اوس مروت په لکهي مروت،ټانک او بنو کې اوسيږي.لواڼي دخپلې دويمې مير منې تورۍنه پنځه اولادونه درلودل چې مماخيل،مياخيل ،تتور ،هوداو تيج دي چې بيا له دغو پنځو زامنو نه نورې ډيرې ځانګې رامينځ ته شوې دي او دوی ته تور لواڼي هم ويل کيږي ، خو دتورو او سپينو لواڼيو نو مونه او س په دوی کې زيات رواج نلري.[424]

131.2 دلواڼيو داستو ګنې سيمې

په افغا نستان کې لواڼي دغزني ولايت د شلګر، اندړواوقره باغ په ولسواليو کې استو ګنه لري چې ٥-کوره په شلګر او. ٣-کوره په قره باغ کې او سيږي.[425] دزابل او کند هار په ولا يتو نو کې هم دوی په خواره واره ډول ژوند کوي. دافغانستان په شمالي ولايتونو لکه بد خشان، تخار او کندز کې هم لواڼي شته. دسهيلي پښتونخوا په دکي او سيوۍ کې هم يو شمير لواڼي ميشته دي. ددوی يو شمير دځمکو څښتنان او يو شير يې هم کو چياني ژوند لري، ځينې يې په سوداګريزو کارونو بو خت دي. همداراز دپښتونخوا په ټانک،لکهي مروت او بنو کې هم لواڼي استو ګنه لري. په پخوانيو زمانو کې لوا ڼيو دهندوستان او مر کزي اسيا تر بخارا او سمر قنده پورې تګ راتګ کاوه او سوداګر يز کارونه يې سر ته رسول.

---

423 حيات افغاني ٣-٦-٣-٧ مخونه

424 پښتانه دتاريخ په رڼا کې ،١٣٤٧-١٣٤٨ مخونه

425 پښتو او پښتانه په سهيلي پښتو نخواکې،٤٥٦ مخ

په هند کې دلودي او سوري پښتنو واکمنانو په وخت کې لوانيو په هندوستان کې ډير پر مختګ وکړ، په تيره بيا دسلطان بهلول لودي دهغه فرمان له مخې چې پښتنو ته يې وليږه ډير شمير پښتانه چې لوانۍ هم پکې ول هندوستان ته لاړل،هلته يې لوړ لوړ پو ځي منصبونه او جا ګير ونه تر لا سه کړل چې يو زيات شمير لوانۍ پښتانه اوس ه دهند دګجرات په ايالت او دهند په نورو سيمو کې استو ګنه لري. په هندو ستان کې دلودي واکمنانو په وخت کې دځينو مشهورو پو ځي کسانو نو مونه چې دلوديانو دسلطنت په ټينګښت کې يې ور سره مر سته کړې وه دادي: [426]

1. نصيرخان لو انۍ
2. دريا خان لوانۍ
3. شهباز خان لوانۍ

همدارازپه پخوانيو وختو نو کې دپښتونخوا د ټانک په سيمه کې په لو انيو کې ډير پياوړي مشران تير شوي دي چې نو مو نه يې دادي: [427]

1. جلال خان
2. موسی خان
3. فيروزخان
4. بر مزيد خان
5. محمد خان
6. شيرخان
7. دليل خان
8. دولت خان
9. شهباز خان
10. غازي خان
11. حيات خان
12. قتال خان
13. خمريز خان
14. صاحب خان
15. سليم خان
16. اکبر خان
17. هيبت خان
18. الله داد خان
19. خداداد خان
20. صاحبداد خان
21. سرورخان
22. نواب شهنوازخان

همداراز په لو انيو کې دپښتو ژبې دمشهور شاعر دولت لوانۍ نوم هم بابد ياد کړو چې دپښتو ژبې مشهور شاعرا و دديوان څښتن و چې ديوان يې له نن نه ۲۵ کلونه وړاندې دافغا نستان دعلو مو اکيډيمۍ چاپ کړی دی.

لنډه داچې لوانۍ دافغا نستان او هند دنيمې وچې په تاريخ کې يوه مشهوره قبيله ده ،په تيره بيا په هند کې دلودي او سوري واکمنيود دورې په تاريخونو کې يې دپام وړ کارونه تر سره کړي.

426 تاريخ شاهي معروف به تاريخ سلاطين افاغنه، دفهرست الرجال برخه
427 حيات افغاني ،د ۳_۷ مخ شجره

132 لودي

لودیان په اصل کې متوزي پښتانه دي. د پښتنو دتاریخي ر وایاتو او دودېزو شـجرو پـر بنسـټ دلودیـانو دقبیلې لوی نیکه ابراهیم نومیدچې نو موړی په لودي سره مشهور شو. نوموړی دشاه حسین غوري او دبیـټ نیکـه دلور بي بي متو زوی دی. بي بي متو دوه زامن درلودل چې یو یې غلجی ا وبل یې ابراهیم و چې بیا یې پـه لـودي سره شهرت و موند. دا چې ابراهیم ولې په لودي مشهور شو یو روا یت شته او هغه دا چې کله چې بیټ نیکه علیه الــر حمه د خپل کلي نه دخپلې استو ګنې غر نۍ سیمې ته ستو ن شو نو خپلې میر منې ته یې وویل چې بسم الله ــ کــړه او دپخواني نغري نه اور راو با سه ا و ډوډۍ پخه کړه او ماته یې راوړه چې پخپلو لمسیانو یې وویشم چې راته ثر ګنده شي چې زما په لمسیانو کې کوم یو ډېر بختور دی؟ کله چې د بیټ نیکه میر منې هغه ډوډۍ پخه کړه نو دبي بي متـــو کو چني زوی ابراهیم هغه ډوډۍ واخیسته او په منډه یې خپل نیکه بیټ نیکه ته وړوړه او په مخ کې یې ورته کیښودله. بیټ نیکه ډېر خو شاله شو او ورته یې وویل چې ابراهیم لوی دی ،همدارازبیټ نیکه ابراهیم ته دوعا هم وکړه چې لـــه هغې ورځې نه ابر اهیم په لودي سره مشهورشو چې اولاده یې دلودي او یا هم دلودیا نو په نامه سره یا دیږي.[428]

132.1 دلودیانو دقبیلې ښا خونه

دلودیا په ښا خونو کې سیاڼي، نیازي ، دوتاڼي،لواڼي ،پړانګي، سوري او مروت مشهوردي چې بیا هر ښاخ پـــه نورو ډېرو ځانګو یشل شوی دی.

لودیان نه یوازې دافغا نستان دغزني ولایت په شلګر، اندړو،قره باغ او دزابل په کلات او کند هار کې استو ګنه لري، [429] بلکې په پښتو نخوا ، دپاکستان دپنجاب په لاهور اوهمداراز په کراچۍ او دهندوستان د اتهراراديش او بیهار په ایا لتونو کې هم استو ګنه لري.

زموږد ګران هیواد افغا نستان پیاوړی اوستر مورخ اروابنادعلامه عبد الحی حبیبي دپښتو اد بیاتو دتاریخ پـــه لو مړي او دویم ټو ک کې په ختیز افغا نستان او ملتان کې د لودي پښتنو د ځینو واکمنانو یادونه کوي او لیکي :

"لودیان هم دپښتنویوه مشهوره کورنۍ ده چې دواکمنۍ او مشرتابه مرکز و او له ۳۔ هجري نه وروســـته پـــه ختیزه پښتو نخواکې ددې کورنۍ دواکمنانو نو مو نه اوربدل کیږي چې دلودیانو دغه کورنۍ نه شیخ حمیدلودي پـــر لغمان،ننګرهار ، پیښور او تر ملتانه واکمني درلودله او ترده وروسته نصر لودي چې دهغه زوی و پا چا شو او ملتـــان یې دسلطنت مر کزو. کله چې غزنوي محمود پر ملتا ن بر ید وکړ نو دشیخ حمید لودي لمســـی داود لـــودي دهمـــدې

428 حیات افغاني،۲۷۵ مخ ، دپیښور چاپ

429 پښتانه دتاریخ په رڼا کې،۱۳٤۷-۱۳٤۸ مخونه

کورنۍ نه په ملتان کې واکمن و. غزنوي محمود داود ونیوه ، غزني ته یې راووست او دغورک په کلا کې یې بندي کړ چې بیا هما غلته مړ شو."[430]

همداراز له دغې کورنۍ نه شیخ رضي لودي دشیخ حمید لودي وراره او نصر لودي دپښتو ژبې ښه شـاعران ول چې پټې خزانې د هغوی احوال او دشعرونو بیلګې راوړي دي. په همدې تو ګه علي سرور لودي ۹۶-زیږدېـز پـه شاﺍوخواکې اوسېده او دلودي دقبیلې دشا هو خیلو دڅانګې پورې یې اړه درلودله دهندوستان دسترو ادیبـانو او عـا رفانو نه ګڼل کیږي چې په ملتان کې ا وسیده. دلودیا نو دلو یو مو رخینو نه یو هم داخبـار اللـودي دکتـاب لیکـوال احمدلودي دسعید لودي زوی دی چې د ٦٨٦ زیږدیز کال په شا اووکې یې ژوند کاوه چې دملتان دلودي واکمنانو احوال یې لیکلی دی.

له بلې خوا پښتنو لودیا نو په هندوستان کې یوه لو یه واکمني درلودله چې له ۱٤٥۱ زیږدیز نه تر ۱٥۲٦ کلونـو پورې یې پا چاهي کړې ده چې په هند کې ددغې کورنۍ دواکمنۍ بنسټ ایښودونکی سلطان بهلـول لـودي ۱٤٥۱-۱٤۸۹ زیږدیزدی چې تر هغه ووسته سلطا ن سکندر لودي ۱٤۸۹-۱٥۱۷ زیږدیز او تر هغه وروسته بیا سلطان ابر اهیـم لـودي ۱٥۱۷-۱٥۲٦ زیږدېزه پورې واکمنان ول.

همداراز په هند کې دلودیانو ددورې ځینې هغه مهم شخصیتونه چې په لودي قبیلې پورې اړه لري دادي:

ابراهیم خان لودي،تاج خان لودي،خانخانان لـودي،دریـا خـان لودي،دولت خان لودي،مبارک خان لودي ،سعید خان لودي،سید خان لودي،قطب خان لودي، محمد خان لودي، دسـلطان سـکندر لودي زوی محمو دخان لودي ،همایون لودي،ملـک کـالالودي، باربکشاه لودي،مبارکشاه لودي،عالم خان لودي،نظام خان لودي،

430 د پښتو ادبیاتو تاریخ، لومړی او دوهم ټوک، ٤٥۷-٤٥۸ مخونه، د پیښور چاپ

جمال خان لودي،يعقوب خان لودي، فتح خان لودي،موسی خان لودي،جلال خان لودي ، حسين خان لودي، اسما عيل خان لودي ،خانجهان لودي اواعظم همايون لودي.[431]

د لودي پښتنو د ووستي واکمن سلطان ابراهيم لودي مزارد هند په پا ني پت کې

لنډه داچې لودي پښتانه نه يوازې په افغا نستان او پښتونخوا کې مشهوره قبيله ده ،بلکې په هندوستان کـې هـم دوی يوه پياوړې پښتني واکمني در لودله.

133 لودين

دپښتني د ودېزو شجرو پر بنسټ لودين غر غښتي پښتانه دي چې دافغا نستان په بيلا بيلو سيمو او ولا يتونو کې ميشته دي ۰

دلودين د قبيلې خلک دافغا نستان د ننگر هار ، کند هار،زابل، کندز ،بلخ ،هرات ، لو گر او کابل په ولا يتونو کې استوگنه لري ۰

دننگر هار په ولايت کې د لو دين دقبيلې خلک ددغه و لا يت دکامې او کوز کو نړ په ولسواليو کـې او سـېرې ،همداراز دلو گرولايت لودين ددغه ولايت دمحمد اغه او پل علم په ولسواليو کې ميشته دي ۰ په همدې ډول دبلخ ولايـت لو دين ددغه ولايت د مرکز مزار شريف او دد ولت اباد په ولسوالی کې استوگنه لري ۰

د لو دين دپښتنو پا تې بر خه د غلجيو پښتنو په سيمو کې په خواره واره ډول سره اوسيږي. يوشمېر لو دين د سهيلي پښتو نخوا د مرکز کو ئيټې په شا او خواکې هم استو گن دي ۰

پاتې دې نه وي چې دننگر هار په ولايت کې ميشته لو دين چې ددغه ولايت په کامې او کوز کو نړ ولسواليو کې استو گنه لري ،ددوی شمېرد افغا نستان مرکزي سر شميرنې دادارې له خواچې په ۱۳٦۰ ليږديز کال کې تر سره شو ۱۱۸۹ تنه ښودل شوي دي چې ښا يې اوس يې په شمېر کې ډېرز يا توالی راغلی وي ۰[432]

دلودين قبيلې پخپلې غيږ کې ډېر پو هان او نا متو کسان روزلي دي چې کولای شو دلا ند نيو کسا نو نو مو نه ياد کړو:

1. ښاغلی سر محقق اروابناد ډاکټر دولت محمد لو دين چې دپښتو ژبپو هنې په بر خه کې يې دافغا نستان دعلو مو په اکيډيمی کې د قدر وړ کارونه کړي دي ۰ دده دژباړل شوو کتابونو نه د عباس سروانې د شير شاهي تاريـخ او هم د ټام ساير نو مو نه اخيستلی شو ۰ بايد زياته کړو چې اروابښـاد دافغانسـتان د علـو اکيـډيمی دپښـتو

431 تاريخ شاهي، داحمد يادگار تاليف، دفهرست الرجال برخه، د ۱۳۳۹ زيږديز کال چاپ، کلکته

432

څیړودنړیوال مر کز رئیس او دعلومو اکاډیمۍ د مر ستیال په تو ګه هم دندې سر ته رسولي دي ۰

2. د لودین د قبیلې پورې اړوند بل تن ښاغلی جاوید لودین دی چې ا وس دافغانستان د بهر نیو چارو په زارت کې سیاسي معین یا مر ستیال دی ۰ نو موړي په لویې بر یتانیا کې په حقوقو او سیاسي علو مو کې خپلې لوړې زده کړې پای ته رسولي دي او په کا ناډا او ناروې کې دافغا نستان دلوی سفیر په تو ګه یې هم دندې سر ته ر سولې دي ۰

3. د لودین د قبیلې پورې اړوند بل تن ښاغلی ډاکټر عزیز الله لودین دی چې دهرات ولایت دلو دینانو نه دی او د څه مودې لپاره دافغا نستان د ټو لټا کنو دخپلواک کمیشن (کمیسیون) مشر واوا وس دافغا نستان د فساد سره دمبارزې دادارې مشر دی ۰

4. همدارازدلودین په قبیلې پورې اړوند بل تن ښا غلی جنرال عتیق الله لو دین دی چې پو ځي زده کړې لري او دلو ګر ولایت دمحمد اغې دولسوالۍ دلودین په قبیلې پورې اړه لري ،نو موړی تر څه مودې پورې دلو ګر دولایت دوالي په تو ګه هم دنده سر ته رسولې ده ۰ [433]

لنډه داچې لودین په افغا نستان کې یوه مشهوره پښتني قبیله ده ۰

134 ما کو

که چیرې د ما کو پښتنو دنسب شجره وګورو نو دوی سړ بني پښتانه او د درانیو دپنجپای په ښاخ پورې اړه لري ۰ددوی د وګړو شمېر لږ دی ۰ ددوی یو شمېر په کند هار او یو شمېر هم دنورزیو پښتنو سره یو ځای میشته دي.

یو شمیر ماکوان دهرات او غزني په ولایتو نو کې هم استو ګنه لري ۰ په کند هار کې دماکو دقبیلې دخلکو شمېر په ۱۳۶۵ لمریز کال کې ۱۵۵۷٤ تنه ښودل شو ي ول ،چې ښایې اوس یې په شمېر کې ډېر زیا توالی راغلی وي ۰ د کند هار په ولایت کې دماکو دقبیلې خک د دامان او ار غستان په ولسوالیو کې ا ستو ګنه لري ۰ دهرات په ولایت کې دما کو دقبیلې خلک ددغه ولایت دانجیل ،کشک او دکرخ په ولسوالیو کې میشته دي چې په نو موړي ولایت کې په ۱۳٦۵ لمریز کال کې ددوی ټول شمېر ۲٦۸۸ تنه ښودل شوي دي چې ښا یې اوس به یې په شمېر کې ډېر زیاتوالی راغلی وي . [434]

تاریخ حیات افغاني لیکي چې په غز ني کې هم د ماکو دقبیلې څو کلي شته چې دخاګوانیو دقبیلې دکلیو تر څنګ پر اته دي اوسیمه ایز خلک دغه د خاګوانې د قبیلې خلک هم دخاګوانې ما کوانو په نامه یادوي ۰ [435]

---

433 دلو دین دقبیلې په اړوند زما(ډاکټر لطیف یاد) شخصي یادداشتونه

434 پښتني قبیلې ، ۲۳۱مخ

435 معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل سرحدي کشور، ۱۰ ، ۹۳ ، ۱۰۹ ، ۱۱۰ مخونه

په ټول افغا نستان کې د ۱۳٦٥ کال د سر شميرنې پر بنسټ ددوی شمېر ۱۸۲٦۲ تنه ښودل شوي دي چـــې ښـــايې اوس به يې په شمېر کې دوه ځلې زياتوالى راغلى وي ،[436]

135 مامو ند

د پښتني شجرو پر بنسټ ماموند ښخي يا خوښي يا خاخي خيل پښتانه دي چې دتر کلا نيو پښتنو يو ښاخ ګڼـــل کيږي چې دسړبني پښتنو په ټولنيز ګروپ پورې اړه لري .

ماموند په لو مړي سر کې په دوو مهمو ښا خو نو ويشل شوي دي:

1. لوی ماموند چې کاکازي هم ورته وايي [437]
2. واړه ماموند

دماموندو لوی اکثريت د پښــتونخوا په باجوړ ايجنسۍ کې استو ګنه لري .ددوی ختيز ته سالارزي اوشمال ته يې دانګام ا وشمال لويديز خواته يې د شورټن او مرورې درې اولويديز ته يې چارمنګ او جنوب ته يې د ښار رياست پروت دی .لوی ما موند دماموندو دسيمې په جنوب ختيز او جنوب لويديز ته او واړه ما مونددماموندو پـــه شـــمال او لويديز کې ميشته دي .په ختيز کې د لويو ما موندو او سالارزيو تر مينځ بريد لوند خوړ دی .[438]

دلويو ما موندو د خيلو نو نومونه دادي:

1. مسعود خيل
2. مغدو دخيل
3. عمر خيل
4. يوسف خيل
5. سليمان خيل
6. خلوزي

دوړو ماموندو خيلونه دادي:

1. بړوزي
2. اوريا زي
3. برم کازي

د ماموندو ځمکې په عمو مي ډول غنم،اوربشي ،نسک او مشنګ کري ځکه چې للمي دي.د ماموندو هوا معتـــدله

436 تاريخ حيات افغاني ۱٥۲ او ۱٥۹ مخونه

437 پښتانه ،تومړی ټوک،۷۳ مخ

438 دپښتنو ټولنيز –اقتصادي جوړښت ،۲۲٥ مخ

ده .په کو م ځای کې چې د چینو اوبه شته نو هلته د شفتالو،توتانو او ما لټو باغونه هم شته.په با جوړ کـې د مامونــدو شمیر ۸۰۰۰۰ او دافغا نستان د کو نړ په ولایت کې ددوی شمیر ۱۸۳۹۱ تنه ښودل شوي دي . [439]

135.1 استوګن سیمې (لوی ماموند)

دلویو ما موندو ځیني خیلونه د مرورۍ په دره کې هم استو ګنه لري. دوړو ما مونــدو ځینــي خیلــونه پــه شورټن،دانګام او دپیچ درې په وټه پور کې میشته دي او برسیره پر دې د ما موندو ډیر شمیر کورونه د کونړ ولایت په سیمه کې هم پراته دي.

واړه ماموند د سالارزیو نه وروسته دانګام ته راغلي دي .دوی د جنوب له خوا د ځړ ځایونو په هڅه دګوریګـا غرونو ته را وختل او دلته یې باندې جوړې کړې. دمالدارۍ سره یې دګوریګا په دره کې ځمکــې واخیســتې او دلتــه میشته شول.د ګوریګا ما موند د ځمکوالۍ نه پرته رمې هم لري.په ما ماموندو کې اوبه لږې دي او زیاتره ځمکــې یــې للمي دي .

135.1.1 افغانستان

په افغا نستان کې دلویو ما موندو کلي دادي : کاکازي یا لوی ما موند دافغا نستان دکو نړ ولایــت پــه مــرورۍ، شوړتن، بر کاڼي،دانګام او پیچ دره کې او سیرۍ ٠

135.1.2 پښتو نخوا

کاکا زي یا لوی ما موند د پښتو نخوا دباجوړ ایجنسۍ په غاښي، شبنتر ،ذکي،کټوټ،ګیري،زري،ترخــو ،لغــړۍ ،کالوزۍ،کړه، موخه او میا نه کې او سیرۍ ٠ همداراز په پېښوراو ایبټ اباد کې هم استو ګنه لري .

135.1.3 سهیلي پښتونخوا

دسهیلي پښتونخوا په کو ئټه او پښین کلي کاکازي کې .

135.1.4 پا کستان

یو ډېر شمېر کاکازي دپا کستان په لا هور، کراچۍ، کشمیر ،جهیلم، بهلوال،سر ګودا، سیالکوټ،دیره غازي خــان، چکوال،عیسی خیلو او مو سی خېلو کې استو ګنه لري ٠

---

439 دپښتنو ټولنیز –اقتصادي جوړښت ۲۲۶ مخ

135.1.5 هندوستان

په هندو ستان کې کا کا زي دپنجاب ایالت په ګورداس پور،بابل چاک، فیض الله چاک، ست کو ها، وزیر چــاک او دهاریوال کې استو ګنه لري.

135.2 استوګن سیمې (واړه mamوند)

دوړو مامونډو کلي دادي:

1. څپري
2. موضي
3. کګي
4. وړوکی خرکی
5. باندړه
6. شاهي تنګی
7. لوی خرکی
8. بدان
9. ډمه ډوله
10. ډبر

135.3 نومیالي

دکاکا زیو دځینو مشهورو کسانو نو مو نه په لاندې ډول دي: [440]

1. رېحان ملک (د پا کستان ډپټي اډیټور جنرال)
2. بهادر یار خان (سیاسي شخصیت)
3. غلام احمد بلور
4. منیر احمد خان
5. ډاکټر اشفاق احمد
6. جستیس عبد الو حید خان
7. اسما جها نګیر
8. شعېب ملک (د پا کستان د کریکېټ ټیم پخوانی کپټان)
9. ډاکټر رضوان ملک

440 ویکیپیډیا، کاکا زي قبیله

پای